

קריית ספר

רבעון לביבליוגרפיה של

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלם

כרך כ"ה

ירושלים תשי"ט

הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס

האוניברסיטה העברית

ביבליוגרפיה

ספרות עברית ומדע
היהדות בחו"ל

דפוסי ארץ ישראל

עמוד	עמוד	עמוד
268, 158, 63	233, 133, 1	עתונים
160, 68	238, 137, 4	קבצים
269, 161, 70	241, 138, 7	ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל
270, 161, 70	241, 138, 8	מדע המקרא
163, 72	8	ברית חדשה
272, 163, 72	241, 138, 8	תלמוד ומדרש, ספרות רבנית
273, 176, 73	243, 139, 16	מדע הדת, פילוסופיה יהודית
274, 74	243, 139, 18	קבלה וחסידות
274, 177, 74	244, 139, 18	תפלה, דרשות, מוסר
276, 178, 75	245, 140, 20	היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות
282, 183, 81	23	עם ישראל בהווה
284, 186, 82	247, 141, 24	ציונות וידיעת ארץ ישראל
289, 190, 86	258, 148, 37	אתנוגרפיה, סולקלור, אמנות
290, 190, 86	259, 148, 37	בלשנות
	38	שירה עברית בימי הביניים
290, 190, 87	259, 149, 48	ספרות יפה עברית חדשה
291, 191, 87	55	ספרות יפה יודית
292, 191, 88	152	ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים
294, 193, 89	260, 152, 55	ספרות הנוער
295, 193, 90	262, 154, 57	חנוך והוראה
295, 193, 90	263, 154, 58	ספרי למוד
	265, 155, 60	ספרי מדע כלליים בעברית
193, 90	266, 157, 62	שאר דפוסי ארץ ישראל, שונות

בתוך כתבי עת 91, 194, 296

מפתחות

329	מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית וביוונית
336	מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים ביוונית
345	מפתח שמות המחברים והספרים בערבית
353	מפתח שמות המחברים ושמות הספרים האנונימיים בלועזית

ד ב ר י ב ק ו ר ת

164	בנדיקט, ב. ז. : ח. טשרנוביץ, תולדות הפוסקים . . . . .
10	גוסטסיין, מ. : פירוש המשנה להרמב"ם, מהדורת מ. ד. רבינוביץ . . . . .
39	מירסקי, א. : זמירות ישראל לר' ישראל נגארה, מהדורת י. פריס-חורב . . . . .
28	שוחסמן, ב. : אגרות הרצל, בעריכת א. ביין וג. הרליץ . . . . .
51	שוחסמן, ב. : פ. לחובר, ביאליק חייו ויצירותיו, כרך ג' . . . . .
248	שוחסמן, ב. : ח. ווייצמן, מסה ומעש . . . . .
285	שוחסמן, ב. : J. Fink, Ahad-Haam . . . . .
280	שטראוס, א. : J. Starr, Romania . . . . .

ר ש י מ ת ה ס י מ נ י ם ו ה ק צ ו ר י ם

סימן כוכב * לפני המספר מורה שהספר אינו נמצא באוצרות בית הספרים.
 סוגרים עגולים ( ) מורים שהדברים לא נכללו בשער אלא הובאו מתוך הספר.
 סוגרים מרובעים [ ] מורים שהדברים נוספו ממקור חיצוני.
 סוגרים מהוקצעים < > מורים שהדברים נזכרו בשער בתוך סוגרים.
 סימני התבנית : 8° : 10—25 ס"מ ; 4° : 25—32 ס"מ ; 2° : 32—40 ס"מ ; 2° גודל : למעלה מ-40 ס"מ.
 בסנטימטרים מציינים : א. ספרים שנבחרו למטה מ-10 ס"מ ; ב. ספרים שרחבם גדול מארכם ; ג. מפות.
 חמ"ד : חסר מקום הדפוס. חש"ד : חסרה שנת הדפוס. חש"מ : חסר שם המדפיס. כר' : כרכים.
 ע' : עמודים. ק. ט. : קרית ספר.

מאמרים וחקירות

105	אורבך, א. א.: ד"ר אברהם חיים פריימן הי"ד . . . . .
126	בניהו, מ.: השיטה "לא נודע למי" . . . . .
109	גויטיין, ש. ד.: אהרן פריימן ז"ל . . . . .
311	וילנסקי, מ.: לתולדותיו של ר' (רפאל) עמנואל חי ריקי . . . . .
203	זולאי, מ.: רשימת ספרים ובה חיבור לא-נודע לרס"ג . . . . .
113	יערי, א.: שתי תעודות לתולדות הישוב בחברון . . . . .
305	יערי, א.: מוכר-ספרים בצפת במאה השש-עשרה . . . . .
206	הכהן, פ. י.: הדפוס העברי בהונגריה. ב. מונקאטש . . . . .
315	ליברמן, ח.: נוספות ל"הדפוס העברי בשקלאוו" . . . . .

הערות

132	אברמסקי, מ. ע.: נשים מדפיסות ותומכות במחברים (לקוטי בתר לקוטי) ,
231	בן-מנחם, נ.: הדפוס העברי באונגוואר . . . . .
229	בנדיקט, ב. ז.: על מקום הולדתו ועל שם משפחתו של רבנו אפרים תלמיד הרי"ף
132	טיכר, י. ל.: "משרת משה" . . . . .
132	פוזנר, עק. ב.: הוספות לרשימת כתבי ד"ר בנימין קלאר הי"ד . . . . .
230	תשבי, י.: ר' אברהם גזיליא בחבורת נתן העזתי . . . . .

דפוס ארץ-ישראל

עתונים

7 דבר ירושלים; עתון פועלי ירושלים. ירושלים.

מועצת פועלי ירושלים, דפוס המדפוס ליפשיץ, תש"ח.

2° גדול. יומון. מופיע בצהריים. גל' א' יצא בו' בתמוז.

8 הדגל... [תל אביב], תש"ד — 1943. 8°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. ערב י"ב תש"ד: "הוצאת

המחלקה לעניני צבא של שלטון בית"ר". אדר ו' תמוז

תש"ד י"ל בשם: דגלנו; הוצאה חילונית. — כלם

במכונת הכפלה.

9 הרי-הצופים. ירושלים, תש"ח. 2°. הוצא ע"י

אנשי השמירה באוניברסיטה העברית בניסן תש"ח בשעה

שהאוניברסיטה היתה מנותקת מהעיר. "מגמת עתוננו

לספק חדשות לאנשי ההר, ונשתדל להגיש רשימות מפרי

עטם של החברים עצמם, מתוך תקווה שתזון זה ישרש

במה ובטאון של צבור הרי-הצופים". העורכים: מנחם

צבי ברקאי, וייל וזיוה רוטשטיין. גל' א' יצא ב"ג בניסן

(22.12) ובו גם שמות 21 קדושים אנשי האוניברסיטה

(ממוריה, עובדיה, תלמידה ושומריה) שניצחו בהתנפלות

על השמירה להר הצופים בד' ניסן תש"ח, ועדות מפי

פצוץ מנצולי השירה. גל' ו' יצא ב"ס בניסן. במכונת-

הכפלה.

10 חדשות צהריים; הוצאת מועצת פועלי ירושלים.

[ירושלים], תש"ח. 4°. הוצאה חדיפעמית יצאה בט"ו

באייר. במכונת הכפלה.

11 החרות; בטאון ירושלים הלוחמת. [ירושלים],

(דפוס עזריאל) תש"ח. 2° גדול. יומון. האחראי: א.

דרור. גל' א' יצא בכ"ג באייר.

12 ידיעות הברית העברית העולמית. (תל אביב,

הועד המרכזי של הברית העברית העול-

מית, דפוס הארץ) תש"ח. 8°. תכופות ההופעה לא

נזכרה. גל' א' יצא באדר ב'. העלון נועד לריכוז ידיעות,

עובדות ומעשים.

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת".

1 ארגוני הסוחרים בא"י, התנהלה המרכזית.

ב י ו ל ס י נ ל ח ב ר י מ. תל אביב, (דפוס שהם)

תש"ז 1946. 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך

האחראי: א. גוזמן. הגליון שלפניו — בלי סימון

המספר — יצא בחשון.

2 הבולאי העברי; (יוצא לאור ע"י התאחדות אגודות

הבולאים בא"י); ירחון ישראלי לכולים. (תל-אביב, א. לוי,

דפוס א. מוזס) תש"ח. מצויר. 8°. העורך: ג. הסקי.

גל' א' יצא בסיון.

3 בחטיבה 6; יומן חטיבת ירושלים. ירושלים, תש"ח.

מצויר, מפה. 4°. יומון. גל' 4 יצא בח' בתמוז. במ-

כונת הכפלה. פנימי.

4 בטאון הרב; ירחון לרבנות בארץ-ישראל ובעיר

תיה, בטאון לרבנים המשמשים בקדש וידיעות חדשות.

(ירושלים), קשרד הרב הראשי לא"י, (דפוס "העברי")

תש"ח. 8°. העורך: ג. א. רקובסקי. גל' א' יצא

בכסלו. קדם לירחון זה: צרור ידיעות, עיין להלן מס' 32.

5 במערכה המקצועית; כמה לבעיות האיגוד המקי

צועי. (תל אביב) מפלגת פועלי ארץ ישראל — מח-

לקת האיגוד המקצועי, (דפוס "אחדות") תש"ח — 1947.

8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. חוב' 1 יצאה בתשרי

ספטמבר. "עתון זה יעסוק בפרובלמטיקה המקצועית,

הכלכלית והחברתית בארץ ובעולם, לאור הרעיון הציר-

ניסוציאליסטי."

6 גרן-כידון; ירחון לספורט ותרבות-הגוף. תל-

אביב, (מרכז "הפועל", דפוס "ספר") 1948. תמוזות.

4°. העורך האחראי: יח. רבינוביץ. גל' 1 יצא במרץ.

"שם הירחון הוא תנ"י, המקורות הם: שמואל ב' ו'

6.... ודה"א א' י"ב 9."

20 ישראל. הממשלה הזמנית. עתון רשמי.

תל אביב, (דפוס הפועל הצעיר), תש"ח 1948, 2°.
תקיפות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ביום ה' באייר
(14.V.48). התכן: הכרזה על הקמת מדינת ישראל, חתום
מה' ע"י חברי מועצת העם, נציגי הישוב העברי והתנועה
הציונית. מנשר מועצת המדינה הזמנית.

21 לאחדות העבודה; ירחון מפלגת הפועלים המארי

חדת. (ת) [ל] (א) [ביב], (הדפוס החדש), תש"ח. 8°.
העורכים: מ. דורמן, י. רונקין. גל' א' יצא בסיון.
התכן: י. בן-אהרן; במערכה. מ' יערי: עם יסוד המדינה.
י. דובנא, ז"ל: לדמות הצבא שלנו. מ. דורמן: לאן ג'ינו.
י. רונקין: מקורות הרביזיוניזם ועתידו. אהרון כהן:
נוכח הפינוי הערבי. ע. רינגלבלום: רשימות יוארשה.
י. גלסט: הצלחה או כשלון. מ. דורמן [?]: המערכה
האיטלקית.

22 לחברינו; עתון לידעות ואיפורמציה לחברי

"אגד" : [תל-אביב], 1944. מצויר. 8°.
במכונת הכפלה. מגל' 7 (ינואר 1945) ואילך בדפוס.
דפוס שהת. — ירחון. חוב' א' יצאה ביולי. מחוב' 2
ואילך "מפת אגד" על המעטפת.

23 מברק; עתון הערב. (תל אביב, ג. פרל, דפוס עד

ריאל), תש"ח. 2° גדול. העורך הראשי: א. עמיקם.
גל' 149 יצא ב' בסיון, 1948. 10.vi.

24 המדינה; עתון יומי בלתי חלוי. (תל אביב, דפוס

מ. שהם, תש"ח. 2° גדול. העורך: אליהו פורצקי. גל'
1 יצא ב' בתמוז, 13.VII.48.

25 מולד; ירחון מדיני וספרותי. (תל אביב, מפלגת

פועלי ארץ ישראל, (דפוס "אחדות"), 1948. 8°.
העורך: א. [פרים] ברוידא. המו"ל והאחראי: [נתן] מלצר.
חוב' א' יצאה באפריל. התכן: א. ברוידא: תכנה של
המערכה. ה. ברגר: תנועת הפועלים לתקופת העצמאות.
י. לשצ'ינסקי: תמורות נוקבות בעם היהודי. טורים
צבאיים: אל. גלילי: לבדיקת יסודי המערכה. במורת
התיכון: י. שמעוני: בריטניה והמורח הערבי. — ה.
הרכבי: משבר הסוציאליזם. ל. דל ואסטו: במחיצתו של
גאנדי. בין לאומים: ר. ד. אלסטון: תכנית מארשאל
ותכנית מולוטוב. ציוני החודש. י. טברסקי: הפגישה;
ספור. ל. גולדברג: אהבת שמשון; שיר. י. פיכמן: הקיסי

13 ידיעות ירושלים. יוצא לאור ע"י: "דבר",

"הארץ", "הבקר", "המשקפה", "הצפה", "על המשמר".
(ירושלים, דפוס רונגל), תש"ח. 2° גדול.
העתון, המכיל רק ידיעות, הוצא ע"י הסניפים הירושלמיים
של עתוני תל אביב, שלא יכלו להגיע לירושלים מפני
ניתוק התחבורה. הגליון הראשון (בלי סמון מספר) יצא
ביום ד' כ"ז אדר ב' 7 באפריל.

14 ידיעות מעריב. תל אביב, (המפיץ דוד טופלוב

גור), דפוס החדש, 1948. 2° גדול. יומון. מופיע
אחרי הצהריים. העורך והמו"ל: עזריאל קרליבך. הגליון
שלפניו בלי סימון המספר יצא בכ"ב אדר א' תש"ח.
3.III.48.

15 ידיעות הספר הארץ-ישראלי. תל-אביב, המכון

למסחר חוץ בע"מ (מחלקת הספרים) והתאחדות הוצ'
אות-ספרים עבריות בארץ-ישראל, (דפוס מל"ן), תש"ח.
8°.
עם מדור אנגלי בשם: Palestine Book News.
העורך: מ. לבני. מספר א' יצא בכסלו.
"עלונים אלה נשלחים חנם לכל ידידי הספר הארץ-
ישראלי". — "הקוראים בכל הארצות אינם מסתפקים
ברשימות גרידא ודורשים גם ידיעות יותר שלמות על כל
ספר וספר. את הצורך הזה אנו משתדלים לספק".

16 ידע-עם; במה לפולקלור יהודי. בעריכת יוסטוב

לוינסקי, [נצל] קרסל. תל-אביב, החברה העברית ל"ידע-
עם", (דפוס מל"ן), תש"ח. תמוז, חוב' 8°.
תקיפות ההופעה לא נזכרה. חוב' א' יצאה בשבט. את
התכן ראה ק. ס. שנה כ"ד ע' 233.

17 יום יום. [תל-אביב, הוצאת עתון "הארץ", דפוס

"הארץ"], תש"ח. 2° גדול. יומון. עתון אחרי-הצהריים
של "הארץ". גל' 119 יצא בכ"ז בסיון.

18 היום; עתון יומי לתנועת אגודת ישראל בארץ

ישראל. ירושלים, מרכז אגדת ישראל בא"י, תש"ח. 2°
גדול. האחראי א. צימר. גל' א' יצא ב' אדר א'.

19 ירושלים; רבעון לחקר ירושלים ותולדותיה. ירחון

שלם, מוסד הרב קוק והאגודה העברית למען ירושלים,
(דפוס "המערב"), תש"ח. 8°.
המערכת: י. פרס,
מ. איש-שלום. ע. שוחט. חוברת א' יצאה בתשרי—כסלו.
את התכן ראה ק. ס. שנה כ"ד ע' 233.

35 **Arab Information**; <Palestine> weekly summary. [Jerusalem?], 1948. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל 4/48 יצא ב-25 בינואר. במכונת-הכפלה.

36 **Bellerophon**; the magazine of the 6th airborne division. (Jerusalem, typ. Ronald), 1946. illus. 8°.

החוברת הראשונה שבדפוס, והיא חוב' א' של כרך ב', יצאה באוגוסט.

37 **Focus East**. (Journal of the Photographic Society of Palestine). Jerusalem, St. Andrew's House, (typ. Goldberg), 1947. illus. 8°.

ירחון. חוב' ג' של שנה א' יצאה בינואר.

38 **Al-Ittihad**. Fortnight supplement... Haifa, National Liberation League, 1947. 4°.

כרך א' גל' ה' יצא ב-16 בנובמבר. "אחרי הפסקה של 15 חדשים בערך".

39 **Moledet**. (Jerusalem, Organización Sionista, Departamento de la juventud, typ. Gersher, 1947). illus. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. עתון לנוער בספרדית. חוב' א' של שנה ב' יצאה באוקטובר. (החוברת הראשונה יצאה בספטמבר 1946 בהקטורף).

40 **The Palestine Post Evening News**. Temporary Tel Aviv edition. Tel Aviv, (The Palestine Post Ltd., typ. Haaretz), 1948. 2°.

גליון א' יצא ב-3 באוגוסט.

41 **Revivim**. Jérusalem, Organisation sioniste, Département de la jeunesse, (typ. Haoman), 1946. illus. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. עתון לנוער בצרפתית. חוב' 1(7) יצאה באוקטובר, תשרי תש"ז.

42 **Scopus**. Jerusalem, The Hebrew University, (typ. "Hashiloah"), 1946. illus. 8°.

"יצא שלש או ארבע פעמים בשנה". חוב' א' יצאה ב-נובמבר.

רוג על מגדלי. י. ברסלבסקי : עקבה ומפרץ אילת. ב. נאול : "התקוה" ובנותיה : רשימה. ספרים.

26 מחץ; עלון פלוגת המטה. גדוד א' חיל-השדה ירושלים. [ירושלים], תש"ח. מצויר. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא באור ב', במכונת-הכפלה.

27 על גלגלים. שי אגד. לטסעיה. תל-אביב, דפוס "התחיה", 1947. תמונות. 8°. ירחון. העורך : ת. לויטה. גל' א' יצא בנובמבר.

28 עתון היום; עתון יומי ירושלמי. ירושלים, (דפוס רונלד), תש"ח. 2°. העורך האחראי והמו"ל : א[לכסנדר] פלי. גל' א' יצא ב' בשבט. יצא אחר כך בשם : היום.

29 עתון המגן. ירושלים, (דפוס "רונלד"), התש"ח. מפה. תמונות. 4°. שבועון. גל' א' יצא ב' ניסן.

30 הצלום; ירחון לחובבי הצלום בארץ ישראל. תל-אביב, מו"ל ומדפיס : שמיר ושות', 1948. תמונות. 8°. העורך : י. אבלביץ. גל' א' יצא בינואר.

31 צקלון. ספרות, אמנות, מדע פופולרי, רפור. טאווה. (תל אביב, הדפוס החדש, 1947). תמונות. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. האחראי : י. טרמו. חוב' [א'] יצאה בנובמבר.

32 צרור ידיעות. ירושלים, משרד הרב הראשי לארץ-ישראל, תש"ז. 8°. ירחון. העורך מ. א. רקובסקי. גל' א' יצא בתמונה במכונת-הכפלה. גל' ד' זה (האחרון) נדפסים : דפוס "העברי". השם : צרור ידיעות ; ירחון לרבנות בארץ ישראל... — מכסלו תש"ח ואילך מופיע בשם : בסאון הרב, עיין לעיל מספר 4.

33 קול ירושלים יוצא לאור על ידי מחלקת ההסברה של "ועדת ירושלים" — מרשות המרכזית לשעת חירום. ירושלים, תש"ח. 4°. נימון. גל' א' יצא בייב באייר. במכונת-הכפלה. ידיעות והודעות של ממשלת ישראל. "קול המגן העברי" ו"קול ירושלים".

34 השדה לנוער ; דו-ירחון לחקלאות ולטבע. (תל-אביב, הסתדרות הפועלים החקלאים בארץ ישראל), תש"ח. תש"ח. תמונות. 8°. העורך : נ. תרדיון. חוב' א' יצאה בניסן.

50 דפי זכרון לרפאל אהרונוף ז"ל. ירושלים,

(דפוס חיים), תש"ו. 57, [3] ע', תמונות. 8°.

ע' [29]—[60]: "מסורות היסטוריות ומנהגי קבורה אצל יהודי משה, מאת רפאל פ-ט-י", עם תמצית ושערי אנלי: Historical traditions and mortuary customs of the Jews of Meshed by Raphael Patai. ר. אהרונוף (תרע"ח—תש"ד) שנהרג בדרך שלית בתאונת דרכים. בן למשפחה פרסית ממשפחות העור לים הראשונים של אוסי משהד ומייסדי שכונת הבוכרים בירושלים.

51 דפנה. זליג טנקל; ליום השנה. דפנה;

(חיפה, דפוס "אות", תש"ו. 29, [2] ע', תמונות. 8°.

מאסף על ז. טנקל (ד באפריל 1911 בואגר ליטא — 13 באפריל 1945 בחזית איטליה), שעלה ארצה באלול תרצ"ו והצטרף לפלוגת גס ציונה ואחרי עבודה בהקמת נמל תל אביב היה ממניחי היסוד של משק דפנה ואחרי פרוץ המלחמה היה מהראשונים שהתגייס לצבא.

52 דרור — החלוץ הצעיר. המזכירות בא"י. ספר

דרור. 4. כינסו וערכו: דוד גוטספורכט, חיים הדרי, אהרן ריבמן, עין-חרוד, הקיבוץ המאוחד, (דפוס הקיבוץ המאוחד, תש"ו. [6], 511, [3] ע', לוחות-תמונות. 8°.

בראש השער: הסתדרות עולמית "דרור" — החלוץ הצעיר. מאסף, המכיל חומר על תנועת הנוער הציונית סוציאליסטית במשך 40 שנה ויותר, על תנועת "פרייז הייט" — דרור, צ. ס. ברוסיה, נוער ברוכוב, הבחורות הסוציאליסטיות ועוד.

53 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים

בארץ ישראל. מועצת פועלי ירושלים. המחלקה ל-קואופרציה. מ-ש-ק-פ-ו-ע-ל-י-ם-ק-ו-א-ו-פ-ר-י-ב-י בירושלים. ירושלים, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, המחלקה לקואופרציה, הוצאת המחלקה להסברה, (דפוס "השילוח", [1947].

87, [1] ע', סבלאות, תמונות. 8°. "ערוך בידי מ. הרביץ, התנן: ר. שריבמן (מוזכר מועצת פועלי ירושלים): אלת דבר. א. ריזי: משק פועלים קואופרטיבי בירושלים. פני הקואופרטיבים בהתפתחותם: 21 מאמרים על קואופרטיבים שונים: יצרניים, צרכניים, לאשראי לתחבורה ועוד.

54 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים

43 Die Volksstimme. (Deutsche Ausgabe des "Kol Haam"). Tel Aviv, 1946. 8°.

דרשבעוק. חוב' א"ב של שנה ב' יצאה ב"ב ביוני, במסגרת-הכפלה.

44 World Confederation of General Zionists. Palestine World Executive. Bulletin. Tel-Aviv, 1947. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל" 6 יצא בספטמבר, במסגרת-הכפלה. שם העתון גם בעברית: ההתאחדות העולמית של הציונים הכלליים. המרכז העולמי בארץ ישראל. ידיעות.

קבצים

45 אושה. אליהו רוזנבוים; לזכרו.

(חיפה, דפוס "אות", קבוצת אושה, תש"ה. 59, [2] ע', פורטרט. 8°. מאסף על א. רוזנבוים (ג' טבת תרע"ג טורק שבגליל לודו — י"ג תמוז תש"ד בא"י), מעסקני החלוץ הכלל-ציוני בפולין והמחתרת הציונית במלחמת העולם אחרי עלותו ארצה מפעילי קבוצת אושה.

46 ארגון יוצאי וולקוביסק בארץ ישראל. חור-

בן וולקוביסק במלחמת העולם השנייה 1945/1939. וולקוביסק נובמבר 1942—אנואר 1943. תל-אביב, ועד ארגון יוצאי וולקוביסק בארץ-ישראל, (דפוס סטודר), תש"ה. 96 ע', תמונות. 8°. מאסף: "החומר בחלק א' של הפנקס נכתב בידי אנשים שהם בעצמם נתנסו בכל המאורעות האיומים האלה ורק בגס ניצלו ממות ובאו לא"י" (מהקדמת המו"ל).

47 ברית טרומפלדור. ירושלים. ב"ת-

הנלכדה; לזכרו של הביתרי שלמת בן-יוסף, ירושלים, קן ביתרי, (דפוס ר. ח. הכהן), תש"ה. 16 ע', פורטרט. 8°.

48 גרומיקוידה; ירק לשבעות. חוברת הומוריסטית חד-פעמית. בעריכת ש. י. צביאלי, שבועות תש"ו. (ירושלים, דפוס פנחס אבן), תש"ו. 15, [1] ע', תמונות. 8°.

49 דבר פועלי ירושלים; חד פעמי. ירושלים,

(דפוס "אחוה"), תש"ה. 1 ע'. 2° גדול. הפיע ביום ד' כ"ו אייר תש"ה 9.4.45 [צ"ל 9.5.45] ומוקדש לנצחון על גרמניה.

אגודות הבריות בירושלים. ירושלים, הוצעה למען אגודת הבריות, (המדפיס ליפשיץ), תש"ו. 92, [3] ע' / תמונות. 80. העורכים: פועה מנצ'ל-ברטובים ובצלאל בצראי. אגודות הבריות נועדו לשמש עזרה לאחות בביה"ס, ולהקל מעל שכמה חלק מנטל העבודה הרובץ עליה.

61 לקוטי דברים לפועלי ירושלים. ירושלים, (מתיצ) צת פועלי ירושלים, דפוס "השילוח", 1948. 2 ע' / 20 גרל. הוצאה חד-פעמית. תוספת ל"דבר" מיום 1 במאי 1948. יצא ב-29 באפריל.

62 מבצע העובדים בסוכנות היהודית לארץ ישראל. חוברת ח': נזכור את הקדושים אשר נפלו על משמרתם בהתנשקות. הוורגית במסדות הלאומיים בירושלים בכ"ג באדר א' [צ"ל בל' באדר א'] תש"ח [11 במרץ 1948]. נזכור את חברינו לעבודה אשר נפלו בשליחותם ובקרב על המולדת. אדר ב' תש"ח — אפריל 1948. 35, [1] ע' / פורטרטי. 80.

63 מכון לחקר תנועת הפועלים היהודית על שם ד"ר עמנואל רינגלבלום. י ל ק ו ט י פ ו ע ל י צ י ו נ י : מאספים לתולדות המחשבה הפועל-ציונית. בעריכת ז[אב] אברמוביץ, ורובבל, י. פטריל. (כרך א': המהפכה הראשונה והשנייה ברוסיה, 1905—1914 [צ"ל 1917]). ליקוט והערות: י. פטריל. תל-אביב, מכון רינגלבלום בהוצאת מרכזי ניומן, (דפוס סטרו), 1947. 228 [2] ע' פורטרט. 80. "לשם צרכי לימוד ומחקר מן התועלת לנקוט בהפרדת החומר ובריכוזו לפי נושאים על מנת להדגים ולהבהיר בשטחים שונים את שלבי התפתחותה הרעיונית של תנועתנו... החומר המוגש בכרך זה לקראת מתפרטם חוץ למאמר אחד בפעם הראשונה בעברית... תוספתו הקדמות לכל פרק והערות בסוף כל מאמר. כיסוד לביאורים אלה שימשו מקורות סובסטיים, אך הם נכתבו מנקודת ראות פועל-ציונית והותאמו לצרכי הקורא העברי בא"י." (מהקדמת המערכת).

64 מפלגת פועלי א"י. סניף ירושלים. אהרן ר ב י נ ו ב י צ : ציון לזכרו. (ירושלים, המדפיס ליפשיץ, תש"ו). 32 ע' פורטרט. 80. דברי חברים באזכרה ודברי רכיטוביץ במושב מועצת פועלי ירושלים. אהרן רביטוביץ (ינואר 1901 מוהילוב ע"נ דניר —

בארץ ישראל. המרכז לחנוך. א ו ר י מ ל ה ו ר י מ : קיום לחינוך ילוינו. (תל-אביב), הוצאת המרכז לחינוך וארגון עובדיה. (דפוס "אחדות"), תש"ו. 64 [2] ע' תמונות. 80. מאסף. כולל 12 מאמרים ורישימות.

55 ההסתדרות הציונית. ההנהלה בא"י. מח' לקה לענייני הנער. המדור הדתי. ב י ר י ה : לקט מאמרים ורשימות. ירושלים, המחלקה לענייני הנער — המדור הדתי של הנהלת ההסתדרות הציונית וההנהלה הארצית של בני עקיבא, (דפוס ווייס), תש"ו. 51, [1] ע' / מפה, תמונות. 80. בכ"ג בטבת תש"ה הונח על אדמת קק"ל בביריה היסוד להקמת נקודת-הכנה לקראת התיישבותם של חיילים משוחררים. פלוגה של שמונה מתנדבים דתיים הופקדה מטעם קק"ל להכשיר את הקרקע לנטוע ולבנות. בכ"ז אדר א' היתה התנגשות עם הצבא, ששלש לביריה, ושם אח"כ מצור על הישוב. כעבור זמן קצר הוחזר הישוב לידי מישביו.

56 חד-גדיא; חוברת הומוריסטית חד-פעמית בעריכת ש. י. צביאלי. [תל-אביב], חש"מ, פסח תש"ו. 19, [1] ע' תמונות. 80.

57 חוג שוללי החלוקה. כל הארץ: קבץ בשאלת חלוקת הארץ. מוקדש לצירי הקונגרס הציוני הכ"ב <באזל — כסלו תש"ז>. ירושלים, "חוג שוללי החלוקה", (דפוס רוטל), תש"ז. 120 ע' / 80. "את כל ההורמר... אספו וערכו היה יצחק גולדשלאג וישראל קורנצקי".

58 יד לגבורים: קבץ לזכר מארעות תרפ"א בפתח תקוה <כ"ז ניסן תרפ"א—כ"ז ניסן תש"ו>. [פתח-תקוה], ועדת היובל שצ"י עיריית פתח תקוה; (תל-אביב), דפוס הפועל המזרחי, תש"ו. 77 ע' תמונות. 80. מנצח. בעריכת יעקב חורגין. דברי הקבץ נתפרסמו בשעתם בעתונים שונים.

59 היער; קובץ מוקדש לבעיות היער והיעור בארץ ישראל. (א). ירושלים, אגודת היער בא"י, (דפוס "אחוה", כסלו תש"ח. 48 ע' תמונות. 80. שער נוסף באנגלית. העורך: יוסף ויץ. — 19 מאמרים על בעיות היער והיעור. עמ' 45—46: ביבליוגרפיה.

60 ירושלים. ועדה למען אגודות הבריות. ק ו ב צ ל מ ל א ת ע ש ר י מ ש נ ה ל ק י ו מ

יוני 1945 תל אביב) עסקן ציוני בס. ס. ר. אח"כ מפעילי המפא"י וההסתדרות.

70 ספר היובל של ר' ישי אדלר. א. דברי הערכה וזכרונות; ב. דברי ספרות ומדע. תל-אביב, הוצאת ועד היובל וועד רמת-ישי, (דפוס "אחדות"), תש"ז, 13, 325 ע' 14 לוחות-פורט/מפה. 8°. הספר כולל: ביוגרפיה של ישי אדלר מאת ש. ארנסט (ע' 5—64), מאמרים, זכרונות ורשימות עליו. דברי ספרות ומדע: ג. טורב: על "מלבוש" פדגוגי בעברית. א. לוח: שמות מצריים אצל העברים. ש. יבין: הקרב ע"י מגורו. י. פרץ: מתולדות המלכים. ש. נויס: מבית גזינו (ליבוני לשון). ישי אדלר: בעית לימוד התלמוד בבתי ספרנו.

71 עין-חרוד. נחמיה שייך; שנה לנפלה. עין-חרוד, (דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ז, 213, [1] ע' פורטרט. 8°. נ. שייך (ראש השנה תרס"ב פתח-תקוה — י"ן סיון תש"ו בפעולה בגשרי אייב) חבר משק עין-חרוד מתרצ"ה.

72 העתיד; קובץ מאמרים, יוצא לאור ע"י מוסדות "בית יעקב" תל-אביב בעריכת מאיר ש"ר ג'ס ק... תל-אביב, "בית יעקב"; (ירושלים, דפוס רונלד), תש"ו, 107, [1] ע' תמונות. 8°. החוברת כוללת מאמרים, שיעורים וחוברים שנכתבו ע"י תלמידות הסמינריון למורות הגנות "בית יעקב" תל אביב; דבריהם של רבותינו ואישים שונים על חנוך "בית יעקב" בכלל ומוסדותיו בפרט, ואינפורמציה מקיפה על כל הנעשה בין כתלי המוסד.

73 פתח תקוה. עיריה. בימי המשי סר הצבאי <ס' אור התש"ו — כ"ד אור התש"ו>... מלוטס ועורך בידי סברדליק. פתח תקוה, הוצאת העיריה, תש"ז, 32 דף, מפה. 2°. במכונת-הכפלה, בימא אור. אלה הוטל מטעם שלטונות ארץ ישראל משטר צבאי חוקי על אזור תל-אביב, פתח-תקוה ורמת-גן ומספר ישובים וכפרים הנמצאים בגבולות האזור הזה. הקבץ כולל, אור 4 הפקודות, פרטיכלי ישיבות עיריית ס"ת והודעות שלה, תגובת העתונות וכרוניקה של הימים ההם.

74 צבי בן-יעקב; לזכר צנחן. עברי. (עין-חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), קבוצת החותרים, תש"ז, 94, [2] ע'.

65 משמר העמק. זכור. משמר העמק, תש"ו, 64 דף, 10 לוחות-פורטרט. 8°. במכונת הכפלה, מאסף. על עשרה חברי משמר העמק וילד אחד שנקברו בבית הקברות של משמר העמק.

66 נח באס; קובץ לזכור. תל-אביב, הוצאת יוצאי גורונה ובני משפחת המנוחה... (דפוס י. שלום), תש"ו, 53, [2] ע' פורטרט. 8°. סעויות דפוס על דף מנחם חז בכתב מכונה. "בעריכת הקובץ טפל אליעזר פלניצקי." נ. בס (מרחשוון תרל"ה וסיליסקי — כ"ט סיון תש"א בקרבת ברעוביץ' מהפצצה גרמנית) עסקן ציוני ועסקן התרבות "בגודא" במשך עשרות בשנים, ציר בכמה קונגרסים ציוניים.

67 נען. משה פלמן; ראשון לנוער העובד ולבוגר נען. ליום השנה. נען, קבוצת הנוער העובד; (עין חרוד דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ו, 142, [2] ע' 5 לוחות תמונות. 8°. המדורות: לדמותו (11 מאמרים ורשימות ביניהם מאמר מקיף מאת י. גלילי: משה בתינו, ע' 5—22). זכרו בלב חברים (13 רשימות), מדבריה, אלקנה: פטירתו של צדיק.

68 סגנון אמת. לזכרו של אדולף לוס. יוצא ע"י פאול אנגלמן ויוסף שכטר. תל-אביב, 1946, [4] 18, [2] ע' תמונות. 8°. במכונת-הכפלה. א. לוס (1870—1933 וינה) אדריכל בוינא. המאסף כולל קטעים ממאמריו ורשימות עליו.

69 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. המכון לחקר הכלכלה. המשיק הארצי של י. בחקופת המעבר. תל-אביב, (דפוס "אחדות"), תש"ו, [9] 151 ע' דיאגרמות. 8°. בראש השער: הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, ועדת התיכון, המכון לחקר הכלכלה. התכן: ד. הורוביץ; הקדמה: ו. דוסטרולד; מאון המסחר והתשלומים. הג"ל: ההתפתחות של "כוח אדם" ביישוב היהודי. פ. דולברג: בעית המחירים. הג"ל: הבניה והשכון. י. שלזינגר: התחבורה המוטורית בארץ. נ. פלטינוביץ: התעשייה. ל. סמאל: המשק החקלאי המעורב היהודי. הג"ל: שוק ההדרים. ל. פינרוב: שור.

שעשה בה כשליח א"י למחנות הגידחים והפליטים.
המאסף כולל 19 מאמרים ורשימות על ש. ל. שמונה
רשימות מפרי עטו (ע' 51-72) ו-19 מכתבים משליחותו
באיטליה (כ"ה כסלו תש"ו — ט"ו טבת תש"ז).

80. ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בארץ ישראל. די הסתדרות : זאמלבוך. רעדאגירס פון
צ[ב]ן [ראזענשטיין. באנד א. (תל-אביב), מחלקת הת
לוח" ביי דעם ועד הפועל פון דער הסתדרות אין ארץ
ישראל, (דפוס "דבר", תש"ח), 408 ע', טבלאות. 80.
(יסודות). "ידיש : שמואל פרידמאן ביי דער מיט
ארבעט פון מרים בערגער". דאס בוך איז אן איבער
דעצונג פון דעם זאמלבוך "ההסתדרות", דאס איז ארויס
געגעבן געווארן אין העברעאיש... את המקור העברי
ההסתדרות" עין ק. ס. שנה כ"ד ע' 2.

81. פועלי ציון. יזכור, צום יארטאג פונם אויפשטאנד
אין ווארשעווער געטא, אפריל-מאי 1943. (תל-אביב) :
רמת-גן, דפוס "לינא", [1944], 45, [3] ע'. 80.
פון די ארויסגעבער : מיר געבן דא איבער דער עפנט
לעכקייט אין געדרוקטער פארם די בראשור, וואס די פון
על-ציון-אונטערערד-באזענונג אין מערב-איראקע. דאס
ארויסגעגעבן אין סטענאל צום יארטאג פון געטא-אויס
שטאנד... פועל-ציון-וועלט פארבאנד, פארבאנדס-בירורא.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

82. ורסס, שמואל. בעיות מיתודיות
וידיוקטיות בידיעת העם מאת ש. ורסס בע'
ריכת ב. דינבורג. [חיפה], בית הנוער, תש"ו, 30, [4] ע'.
80. = חוכרות ביבליוגרפיות בידיעת עם ישראל בה'
פוצות, א. במכונת-הכפלה. — כולל 122 ערכים.
העיונות : הנוער הא"י והגולה. בעיות מיתודיות. תכ'
גיות פעולה בתנועות-הנוער. לקוטים ואנתולוגיות מקדשים
לחגי ישראל ומעוריו.

83. יערי, אברהם [Abraham Yaari] המחזה
העברי המקורי והמתורגם מראשיתו ועד היום.
רשימה ביבליוגרפית. ירושלים, הוצאת המחלקה לעניני
הנוער של ההסתדרות הציונית, (דפוס "ירושלים"), תש"ח.
122 ע'. 80. "ביבליוגרפיה זו כוללת רשימת הספרות
הדרמטית העברית לכל צורותיה, למן המחזה העברי
הראשון שהופיע בדפוס ועד היום הזה ; בין מחזות
מקוריים ובין מתורגמים, בין שלמים ובין קטעי-מחזות.

מפה, תמונות. 80. "כנס את החומר — חיים יחיאלי.
ערך והתקין לדפוס — ישראל א. ב. נ. ר. ר.
צבי בן יעקב (22 בפברואר בברטיסלבה — נשבה ונהרג
ע"י צבא ולסוב כתש"ה), עלה ארצה בתרצ"ט ונספה
לתברת נוער ג' באשדות יעקב. התגייס בתש"א.

75. צו השעה : הוצאת חרסעמית, בטאון דת-חרדי.
ירושלם, (דפוס צוקרמן), תש"א, 6 ע'. 20.
העורך והאחראי : צבי אלימלך פלדמן. יצא בטבת.

76. קרית ענבים. ל ב ט י א ד מ ; לזכר משה
א ב נ י ז-ל. קרית ענבים, תש"ו, 85 דף, פורטרט.
16 : 20. במכונת הכפלה. משה שטיין-אבני (10 מאי
1908 סטניסלוב — 16 יולי 1946 ירושלים). מפעיל
"גורדוניה" ו"החלוצ" בחו"ל ואחרי עלותו ארצה (בשנת
1933) חבר "קרית ענבים" עד סוף ימיו. התכן : לדמותו.
מדבריו, הערכות, לשאלות הומן. מבנים ומסביב. קרית
ענבים, חלוצת החישובות ההררית במולדת (למלאות 25
שנה לקרית ענבים).

77. רמת-גן. דרכי בנינה. התפתחותה
וחכמות העתיד של רמת-גן. דינמית-חשבונית, מאמרים
וצלומים, סקירות לתקופת 1944/45. עורך בידי י. זיראב
וש. שמואלי. רמת-גן, הוצאת המועצה המקומית, (תל-
אביב, דפוס שושני), תש"ה, 80 ע'. 17 : 24.
בראש השער : מועצה מקומית רמת-גן. על המעטפת :
רמת-גן — אתמול, היום, מחר.

78. שדה-נחמיה. רפי ; חוכרת לזכרו של רפאל
רייס ז"ל, חבר קבוצת שדה-נחמיה (חוליות), שליח
צנחן, אשר נפל בפעולתו על אדמת סלובקיה בנובמבר
1944. [תל-אביב], הוצאת חבר-קבוצות וקבוצת שדה
נחמיה (חוליות), (דפוס "ספר"), [1946], 94 ע'.
תמונות. 80. מאסף. כולל בין השאר קטעי מכתבים
ויומן של ר. רייס ומודור התנועה בצ'כוסלובקיה (ע'
57-71).

79. תנועת המושבים והארגונים. ש ב ת י
ל ו ז י נ ס ק י, "תרנו—כ"ז טבת, תש"ו. תל-אביב
בהוצאת תנועת המושבים והארגונים, (דפוס "הפועל הצ'
עיר"), תש"ו, 103, [1] ע', תמונות. 80.
ש. לווינסקי, יליד בוכרובסק (רוסיה), עלה בשנת תרפ"א.
ממקמי מושב עטרות, נהרג בתאונת אירון באיטליה.

רונים... בראשית דברים. ירושלים, האחים לוי אפשטיין, תש"ז. נוסף שער מקוצר. פגיזיות מרובות.

87 תנ"ך. תורה, נביאים וכתובים. מהדורה ספרותית. ערוכים ומפורשים עם מבואות מאת מ[שה] צ[ב]י... כתובים: חמש מגלות; דניאל. עזרא ונחמיה; דברי הימים. 2 כרכים. תל אביב, "דביר"; (ירושלים, דפוס ר. ה. הכהן ודפוס ווייס). תש"ח. 22, [2], 65, 7, [1], 47; 6, [1], 50, 6, [2], 116 ע. 8°. לספרים דניאל ועזרא מצורף תרגום עברי. — עיין גם ק. ס. שנה י"ח ע' 136.

88 תנ"ך. שיר השירים. שיר השירים עם תרגום התרגום הארמי לעברית ועם צרור נוסף לקט ועיבוד וליזיה בהערות יהודה יצחק מ ל י . (חיפה, דפוס "אות", תש"ו). [1] דף 82 ע. 8°. = ליקוטי אגדה מתוך התרגום הארמי לחמש המגילות, ב'.

9, 5 *Governanti, Gaudentius*. In Isaiam 9, 5 <Vulg. 9, 6> dissertatio exegetico-theologica a Gaudentio Governanti elaborata. Jerusalem, typis PP. Franciscanorum, 1945. 127, [1] p. 8.

ברית חדשה

90 צורישדי, יעקב [Jacob Zurichadi]. הברית: דבר בקרת על "ברית החדשה" הנמצאים בספרות ישראל, העתיקה והחדשה. מלוטס ומחבר ע"י יעקב צורישדי. מתוך שניה עם תקונים והוספות. תל אביב, (דפוס בצלאל), תש"ו. 286, [2] ע. 8°. ההסכמות על דף מיוחד. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 298 ושנה ט"ז ע' 427.

תלמוד ומדרש. ספרות רבנית

91 אחאי משבחא גאון. שאילת דרב אחאי גאון עם ראשון לציון ושאלות שלום [מאת ר' ישעיהו ברלין] וביאורו של הגאון... נפתלי צבי יהודה ברלין העמק שאלה, עם הוספות רבות השלמות ותיקונים מתוך כתב-יד. [א]: בראשית-שמות. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס העברי), תש"ח — (1947). [3], 36, 14, 485 ע. 4°. שער נוסף ועליו נוסח של המהדורה הראשונה של הוצאת וילנה, ראם, תרכ"א.

92 אפשטיין, יעקב נחום [Jacob Naum] 92 אפשטיין, יעקב נחום [Jacob Naum] מבוא לנוסח המסנה; נוסח המסנה [Epstein].

בין מחזות לגדולים ובין מחזות לבניהגזורים ולילדים, בין אם נדפסו בספר מיוחד ובין אם נכללו בעתונים או בקציים... רובירובם של המחזות שרשמתי כאן ראיתי בעיני בגניו בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי.... בסך-הכל נרשמו כאן 1048 מחזות.

"לא הסתפקתי בהרשמת שם המחזה ומחברו, מקום הדפסתו וזמנו, אלא הוספתי בכל מקרה של צורך, תיאור מהות המחזה, נושאו, הנפשות הפועלות בו, זמן הפעולה, מקום הפעולה, אם הוצג על הבמה וכו', ולגבי מחזות מתורגמים הוספתי את שם המחזה ושם מחברו במקור." בסוף הספר נדפסו ששה מפתחות מפורטים אלה: א. מפתח שמות המחזות. ב. מפתח שמות המתרגמים והמעבדים. ג. מפתח המחזות על נושאים של תולדות ישראל מסודר לפי סדר הזמנים. ד. מפתח המחזות למועדים מיוחדים. ה. מפתח המחזות כתבי ארץ-ישראל. ו. מפתח האיש ששימשו נושא למחזות.

כל המהדורה של הספר הזה עלתה באש, בשעת פיצוץ בית-הדפוס שבו נדפס גם העתון "פלשטין פוסט" בפברואר 1948, ולא נשתררו אלא שלשה ספרים בידי המחבר, שמהם מכר אחד לבית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי.

שוחטמן, ב. רשימת כתבי העת (היהודים) באוריסה. עיין להלן בתוך מס' 164.

84 Great Britain. Army. Middle East Command. Library. Library Middle East Command. במבנת הכפלה. 2°. [1], 77 p. (Jerusalem, 1946). קטלוג של ספרית הצבא של המזרח התיכון. הרשימה מסודרת לפי השיטה העשרונית (שיטת-דיואי). הספרייה היתה בירושלים ונועדה לצבאות בריטיים במזרח התיכון.

מדע המקרא

85 האנציקלופדיה המקראית: אוצר הידיעות על המקרא ותקופתו... חוברת לדוגמה. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס השילוח), תש"ו. [2] דף, 40 עמודות, תמונות. 4°. על השער: מיסודם של מוסד ביאליק, של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל ובית הנכות לעתידות היהודים של האוניברסיטה העברית, החוברת כוללת 21 ערך, הגדולים מהם: אבות (י. גוטמן), אברהם (מ. ד. קסטנר), אור כשדים (ש. ייבין).

86 תנ"ך. מקראות גדולות... חמשה חומשי תורה, עם כ"ו פירושים... ראשונים ואחרים.

בספרי וכה"ל, הי שם ה' מבורך" (מהקדמה).
התכן: חילופי נוסחאות וחילופי לשונות. תקופת
המעבר: רב ושמואל ובני דורם ותלמידיהם. הגהות
(בבבלי בא"י). ספקות ושאלות. בוחני המשנה ובדקי
נוסחאותיה שבין האמוראים. הגהות בבבלי וירושלמי
(סתמיות ומפרשות). חסורי מחסר. נוסח המשנה בזמן
התלמוד בבבלי ובא"י. ציטטים. הטרמינולוגיה של
הציטטים. זמסורת שבכתב. תוספות והוספות. חלוקת
המשנה. שינויים מצויים. הכתיב. הנוסח הבבלי
וה"ירושלמי" שאהרי התלמוד. נוסח הנוסחים. מגזרי
הדפוסים. ציונים. הוספות ותקונים. מפתחות. נמושות.

93 אריאלי, יצחק (Isaac Arieli) ספר עיני
ל מ ש פ ט על מסכת ברכות... כולל א) שיטה מקובצת
מכל הפוסקים הגאונים, הראשונים והאחרונים... ב) באר
רים וחדושים ברמב"ם ובשאר הראשונים, ג) השמטת
הרמב"ם ושאר הפוסקים ונמוקים, ד) מסקנת ההלכה עפ"י
הפוסקים האחרונים, ה) ציונים... ו) עין משפט על רש"י
ותוס', ז) ציונים מכל ספרי הרמב"ם בהלכה, באגדה,
בפרושי ובתקדמותיו, חובר... ע"י יצחק בלאאמ"ר...
אביגדור אריאלי... חלק א. ירושלים, (דפוס רונל), תש"ו.
[4], 219, [1] ע' 2.

94 גנצפריד, שלמה בן יוסף. קצור של חן
ערון. מאת מוה"ר שלמה גנצפריד... מלקט מכל
ארבעת חלקי שלחן ערוך ועוד מקצת ספרי קודש... עם
הערות המחבר... פאת השלחן. ירושלים, דפוס והוצאת
האחים לוי אפשטיין ושות', תש"ו. [10], 572, [1] ע'
ציונים. 8.

וולמן, מר. המחחרת העברית בתקופת התלמוד. עיון
מס' 145.

95 וידלר, יצחק. ספר שדה יצחק: שאלות
ותשובות בדרך היכי תמצא בבבלי וירושלמי ותוספתא.
פוסקים ראשונים ואחרונים, עם קונטרס פליאה... זאת
הרב יצחק וידלר... חלק ב. ירושלים, דפוס בית יחזקים
דיסקין, תש"ה. 64 ע' 8. את הקודם עין ק. ס.
שנה כ"ב ע' 10.

96 וינפלד, שמואל צבי הלוי. ספר בינת
שמואל ודוד: אסף קטן של ליקוטי תורה ודינים
שנשתמך על גליוני ספרים אחרים מאת הרב... שמואל

וגלגוליו למימי האמוראים הראשונים ועד דפוס ר' יו"ט
ליפמן הלר <בעל תו"ט> מאת יעקב נחום הלוי אפשטיין.
חלק א"י. ירושלים, המחבר בסיוע הקרן ליובל השב-
עים של ר"ל גינצבורג ובסיוע קרן חורבנג, (דפוס מרכז),
תש"ח. 15, [1], 508 ע'; [2] דף 509—1326 ע' 8.

"אעפ"י שרובי רובו של ספרי היה כתוב ומונח זה
שנים, לא היה בידי להתחיל בהדפסתו אלא קרוב לסוף
המלחמה. באדר תש"ד. כשלשים ושלש שנים... הפכתי
והפכתי בספרי זה: רובו ותורפו נכתב בחול, בברלין,
ברובו — גרמנית בשם Der Mischnatext und seine
Überlieferung

בתור "פרולוגומינא" להוצאת המשנה מטעם האגודה
הברלינית, והמשכו, ז"א גמרו ותשלמו, ועיבודו של
החלק הגרמני, שכתבתיו מחדש בעברית, בקודש
בירושלים.

דרכי בספרי זה היא, שלא להיכנס ללא-צורך בהיכוחים
ומלחמת-דברים. אני מציע דברי תנאים ואמוראים כמו
שהם בלשונם ומפרשם, ואני מזכיר אלא בקיצור —
אם אפשר בהערות — דעת המפרשים והחכמים. בין שהם
ראשונים או אחרונים. — לחומר הענין השתדלתי בספרי
זה להקל על הקורא והלומד, לפרש עד כמה שאפשר
את כל השייך לפירוש, בלא שיצטרך הקורא לחיפושים
ו"עיונים" מיותרים...

כתביי המשנה שהשתמשתי בהם בקביעות
בשינויי-נוסחאות שבספרי זה הם: א) הוצאת י"ו
מתניתא ותלמודא דבני מערבא; ב) כ"י קה"פ;
ג) כ"י פרמא; ד) משניות שעם פירוש הרמב"ם
בערבית כ"י ברלין; ה) משניות עם פירוש הרמב"ם
בתרגומם בעברית, כ"י המבורג; ו) שינויי-נוסחאות מכ"י
הרמב"ם שבהעתקת ר' שמואל לירמא; ז) הגהות ר'
יהוסף אשכנזי, עד כמה שנשמרו במלאכת
שלמה של ר"ש עדני; ח) משנת הירושלמי כ"י לידן;
השוותי בעצמי מתוך צילום שבידי...

לשון המשנה שהונח ליסוד בספרי זה הוא... חוץ
ממקומות שהעירו עליהם בפירוש — נוסח המשניות
בהוצאת התו"ט...

נסים נעשו לספרי זה, שאע"פ שבית-הדפוס "מרכז"
נפץ מהריסת רח' בן-יהודה [בי"ב אדר א' תש"ח] —
לא נפגעו הגליונות הנדפסים ולא הגליון המסודר וכה"ל
של סופר... ואף לפני חשע [צ"ל חשע עשרה] שנים נעשו
לי נסים בפרעות חרפיס באב, שנשדדה דילתי
שבתלפיות ולא נכנסו הסורעים. לחדר ספרי ולא געו

צבי הלוי וינפלד... יוצא לאור ע"י נכדיו שרגא פייבל ויעקב שאול וינפלד. ירושלים, (דפוס "אשכול"), תש"י.
11, 36 ע"י 8°. התכן: הערות וחידושים על שלחן ערוך הרב וצ"ל, על חי אדם, על דרכי תשובה, על קצור ש"ע. חידושים שונים על התורה, התלמוד ומפרשיו, תשרי בות. חידושים אחדים מאת נכד המחבר יעקב שמואל וינפלד.

ידידלוביץ, מ. ד. מחוזא. עיין מס' 154.

97 יצחק בן משה מוויין. ספר שא לו ת ו ת ש ו ב ו ת מ' יצחק בן משה אור זרוע ומאיר בן ברוך, יוצא לאור עפ"י כת"י הנמצא בספריית אוקספורד עם הגהות, הערות וביאורים מאת יצחק זאב כהנא. חלק א. ירושלים, "מוסד הרב קוק", (דפוס וייס), תש"ג. [2], 100, [2] ע"י 8°. עם שער גוסף באנגלית. "נדפס בשמונים אכסמפלרים", הכתיב, שרק עתה רואה אור הדפוס, מוצאו מאוסף הספרים של ר"ד אופנהיים, ונמצא עכשיו בספריית אוקספורד. רשום ב"קהלת דוד" מספר 764 וברשימת נויבויר מס' 844.

98 ירושלים. ועד טהרת המשפחה. ארגון נשים. א ל ה א ש ה ע ב ר י ה. ירושלים, ארגון נשים על יד ועד טהרת המשפחה, (דפוס חורב), [1945], [2] 44, [1] ע"י 8°. מצורפת הערה על דף מיוחד. ערוך ע"י הרב א. יעקובוביץ. החוברת כוללת עקרי דינים וקטעים מספרים מדעיים ברפואה.

99 כהן, מאיר שמחה. ספר אור ש מ ת על מסכתות בבא קמא ובבא מציעא, מאת הגאון... מרן מאיר שמחה כהן מדווינסק... יוצא לאור בפעם הראשונה מתוך כתביו... בסיוע מוסד הרב קוק שעל יד המזרחי העולמי. ירושלים, (דפוס "ספער"א"), תש"ח. [4], 62 ע"י 4°. "זמן מתיבת תחידושים האלה יש לשער כי היה בערך משנת תר"ל והלאה". הספר ה"ל ע"י הרבנים גיטן מאיר פייבל וזבולון זק"ש.

100 מיכלסקי, יעקב אברהם יחיאל. למודי א ב ר ה מ : רעיונות למשניות, מאת יעקב אברהם יחיאל בן... מהור"ר שאול... לבית מיכלסקי... חלק א : ראש השנה. ירושלים, (דפוס "חורב"), תש"ו. 28 ע"י 8°. "הלמוד הזה אינו אלא כעין תוספת קלה לפירושי המשנה והגמרא. כונתו היא לשמח את הלב. מחובר הוא ע"פ הרמז והדרוש". (מההקדמה).

101 מירסקי, ברוך אברהם. ספר שמעתא ד ר ב " א לכול שו"ת, חידושים וביאורים בש"ס ובפוסקים... מאת... הרב... ברוך אברהם מירסקי... בן... ר' משה... סודר והובא לדפוס ע"י בנו דוד שביל מירסקי. חלק א. ירושלים, (דפוס י. ע. איתאח), תש"ו. [3], 234 ע"י 2°. "בסיוע מוסד הרב קוק שעל-יד המזרחי העולמי".

102 ס' המקצועות. ספר המקצועות : שרידיו יוצא אים לאור מתוך כתביו... וספרי ראשונים עם מבוא והערות מאת שמחה אסף. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס וייס), תש"ז. 12, 82 ע"י 8°. "ספר המקצועות הוא אחת החידות בספרותנו, ובנוגע אליו המבוכה רבה מאוד... רבו הספקות בנוגע למחברו ומקום חיבורו, לתכ"ן גיתו וסדורו הפנימי... כדי להזיז את השאלה מנקודת הקפאון אמרתי בלב, שכדאי לכנס למקום אחד את כל ההבאות שמביאים הראשונים ממנו ולבדוק אותן. עלה בידי גם למצוא בין קטעי "תגיונה" הקהירית שנתגלגלו ללנינגרד ולקמברידג' ארבעה קטעים, שלפי הגרסה לי שייכים הם לספר המקצועות ועל ידם נוכל לקבל מושג מגוף הספר במקורו. שני קטעים מאלה כבר פרסמתי, ושנים מתפרסמים כאן בפעם הראשונה... עוד פסקאות אחדות מספר זה הגיעו לידי מכ"י אוקספורד. כינוס כל המקורות האלה נותן לנו אפשרות להתקדם במקצת בחקירת הבעיות הכרוכות בספר זה... יותר משש מאות שנה עברו מאז נעלם הספר הזה רב הכמות ורב האיכות. מעטת היא התקיה שיחזור וימצא כולו". (מהמבוא).

103 משה בן מימון. ספר המאור, הוא פ י ר ו ש ה מ ש ה ל להגשר הגדול רבנו משה בן מימון. יוצא לאור בפעם הראשונה כולו מנוקד ומבואר מוגה ומתוקן על פי דפוסים ראשונים ואחרונים בצירוף מקורות ומראי מקומות. (כרך א). (תל אביב), ראשונים, (דפוס סטרויד, תש"ח). 14, [1], 219, III, [1] ע"י 8°. (רמב"ם לעם). ערוך ומבואר ע"י מ. ד. רבינוביץ.

אחרי "ספר המדע" של הרמב"ם הופיע עתה בסדרה "רמב"ם לעם" הכרך הראשון של פירוש המשנה לרבנו באותה צורה חיצונית נאה, כרך זה מכיל את ההקדמה הכללית למשנה (עד קב), ואת ההקדמות לפרק חלק ועד קמו) ולמסכת אבות (שמונה פרקים). הדפוס ברור

(1) הרעיון, לקבץ את ההקדמות השונות לכרך אחד, אינו חדש. ב 1655 הוציא המזרחי האנגלי אדורד פוקוק

ויפה, והוגה בדיוקנות. הסכסס מנוקד כולו ומלחה הערות מרובות. ההקדמות חולקו לסעיפים, כדי להציג מיד את הקורא על בנין ותכנון, וכן צורפה רשימת חוכן הסעיפים השונים.

הוצאה זו אינה מתכוננת להיות הוצאה ביקרתית של החבור, אך היא רחוקה מלהיות הדפסה חדשה בעלמא. זה בולט לעין על ידי עצם החידוש שבפירוש המקיף (בממוצע הערה אחת לשורה של טכסט!) רק מי שהוכרח פעם לחפש בעצמו את המקור לדברי הרמב"ם יודע להעריך עבודה זו כראוי. בכל מקום נמצאים רמזים לספרות הרבנית והפילוסופית, ומכל שכן לדברי רבנו ביתר חיבוריו. אף תלמידי חכמים יפיקו תועלת מן ההערת רות האלה. כמו כן עמד המחבר לעתים על חילופי גרסאות.

לפנינו איפוא נסיון חשוב בשדה הוצאת ספרי הרמב"ם הראוי לתשומת לבם של אנשי המדע. לפיכך יש לפנות בבקשה עקרונית למוציא סדרה חשובה זו ולכל העתידים להוציא חיבורים של חכמי ימי הביניים: אין תקוה, כי בקרוב יזכו חיבורים אלו להוצאות מדעיות על יסוד כתבייד וכו'. משום כך חובה על ההוצאות העממיות — והלא אין כאן "עם" ממש — למלא חסרון זה בכל האפשר. לגבי חיבורים מעין זה שלפנינו פירוש הדרישה:

- (1) על המהדיר להשוות בכל מקום את המקור הערבי ולבדוק עד כמה התרגום מדויק.
- (2) עליו להעיר על סטיות התרגום, בשעה שהמחבר שגה ביותר, או במקום שיש חשש לאי-הבנה מצד הקורא. במקרה כזה אין "לתקן" את גוף הנוסחה, אלא רצוי לתת תרגום חדש מתאים בהערה.
- (3) כל הפירושים מוכרחים להתאים לכתוב במקור.
- (4) בהוצאה מפוסקת ומנוקדת אין לפסק ולנקד אלא בשיטת לב למקור, שמא יצא השכר שבניקוד בהפסד לקורא.
- (5) בציון חילופי גרסאות אין לציין שיבושי מעתיקים מאוחרים, ומכל שכן שאין להעדיף את הגרסה המשובשת.
- (6) יש לפרש את הביטויים הקשים, על פי המקור.

שני החיבורים העיקריים שבכרך שלפנינו לא זכו עדיין להוצאה מדעית², ולפיכך אשתמש בהזדמנות זו להעיר

- את המקור הערבי של הקדמות אלו בתוספת תרגום לטיני בספרו "שער משה" (באב מוסי" *Porta Mosis*).
- ספרו של פוקוק מכיל גם את ההקדמות לסדרים קדשים וטהרות, העמידות להופיע בחלק השני של "אוצר ההקדמות" בסדרה שלפנינו.
- (2) הקדמת המשנה בהוצאת המבורגר (ברלין תרס"ג)

מבחינת ההשוואה למקור הערבי: עמ' ו': "דע, כי כל מצוה שנתן הקב"ה למשה רבנו ע"ה, נתנה לו בפרשה: היה אומר לו המצוה, ואחר כך אומר לו פרשה וענינה וכל מה שהוא כולל ספרה ור"ה". הערת המהדיר: וכן שאר כל הדברים שספר התורה כולל בתוכו, המתרגם נכשל כאן בדרישטיות של המלה "גין" (נוסח התורה, פסוק: ומה תצמן דלך אלנץ אלמחכם 5.5; המב. 3). תרגום המב: מה שכולל זאת התורה המדוקדקת, הכונה: אותו פסוק, אותו ענין.

יד: "שהרי הנביא אשר הלאה כל מתי העולם באותו יום והכניס בלבנו להצדיק ולהאמין בו". אין הכוונה, שיושבי תבל נאלצו לעשות כנפלאותיו. הלאה הוא תרגום אע"פ עשה לחלש. אולם כאן: אע"פ במעגזאמה (פ. 15, המב. 9), ופירושו: הפליא בנפלאותיו, ושוב נכשל המתרגם בדור משמעות המלה 4. הגרסה הראה אין להוכיחה בכלל.

אינה הוצאה מדעית של התרגום העברי, מאחר שהמחבר תרגם תיקן את לשונו של אלחריזי בכל מקום, עד שלא נשאר הרבה מן התרגום המקורי. גם מתרגום "שמונה פרקים" אין עדיין הוצאה מדעית ממש. רק ההקדמה לפרק חלק הוצאה בהוצאה ביקרתית ע"י הולצר (ברלין, תרס"ב). הערותיו של חולץ (יידישע צייטשריפט של גייגר, 1871; מגזיק, 1877) לא עמדו לרשותי בעת כתיבת הבקורת.

- (3) ההערות נוגעות רק לענינים, שבהם עשוי הקורא של הוצאתו להתקשות. אין הכוונה לבדיקה כללית של עצם נוסח התרגומים. המקור הערבי מצוטט על פי הוצאות של פוקוק (= 5.5), המבורגר (= המב.) והולצר (= הול). ל"שמונה פרקים" ע"פ חולץ, ברלין תרס"ד.
- לחיבור האחרון הושווה גם הוצ' מנוסחה ש"כ. (מן ההוצאות הקדומות יכלתי להשיג במסכתות הימים האלה רק הוצאה זו).
- (4) ואולי לא נכשל. כמעט אי אפשר להניח, שאלחריזי לא הבין את הפועל, בשעה שתרגם את השם שעל ידו. אפשר לחשוב, שהוא אוהב להתלוצץ, בכיכול, ובוחר משני תרגומים אפשריים (לפי המלון) דחיק אותו מובן של המלה, שאינו מתאים. כלום לא הכיר אלחריזי את הנוג "פציח—בליב" (להלן כו)? אולם השוה: "ובמה שחננו האל מן הצחות וזה הלגה ומפלאות הדבור". (מאמר נכבד להרמב"ם, הוצ' מונטנר, תשי"ב, ע' 91.) (הש' גם ביתר הדוגמאות).

החולפים. "עלי מרור ומאן (המב. 38) כלי במשך הזמן, עם התחלפות הדורות.

ג: "ובדומה לזו המצוה אומרים: יקוב הדין את ההר". המדובר בהתנהגות קשה מצד השופט, ועל זה נאמר: ופי מחיל הד'ה אל שדה (פ. 71 — המב. 39), כלי ועל התנהגות קשה ומחמירה כגון זו אומרים. סד: "ומפני אלו הסבות..." כאן נפלה — כנראה באשמת המעתיקים — שורה שלמה, ואין להבין את הכתוב. לפי המקור (פ. 85 — המב. 46) יש להשלים ולפסק: "ומפני אלו הסבות סדרו החכמים ע"ה דבריהם [באלהיות] בדרשות, ולכן ראוי לאדם, אם נודמן לו מדבריהם] ענין שירחקו [ה] שכל (הכסיל) — לפי נחש שבתו — ואין ראוי לסמוך (= הרי אז אל יחט) החסרון אל הדרש ההוא... (הש' גם את תרגומו של המב.).

עו: "על כן נמצאו שאר בני אדם לתקן אלו המעשים הצריכים אליהם במדינה, כדי שימצאו חכם צרכו מזמן לפניה, ותתישב הארץ ותהיה החכמה מצויה". גם כאן אין קושי בטקסט המקובל; אך נראה, שהכוונה שונה. המתרגם האלמוני 6 גורס במיפראזה (ע' 42): ונמצא חכם זה (לא בשביל זולתו אלא) בשביל (עצמו) נפשו. שני התרגומים מעידים אפוא לטובת גרסת פוקוק (101): אלעאלם 6. המקור אפוא: ויגיד אלעאלם לנפסה' כלי ויתאמן החכם לעצמו. המובן: שאר בניאדם עמלים, כדי שהחכם יוכל להקדיש את כוחותיו בהתמדה ובכבוד ראש לעבודתו. ע"י כך מיושב, מצד אחד, העולם, ומצויה, מצד שני, החכמה.

קו: "ואותו משיח... יחיה [לעד] בעזר השם ית". הנוסח המקובל, בלי "לעד", הוא אולי תיקון "אורתור דוכסי". על פי המקור (הולצר 2): "יחיה בעוד קיום ה'". כלומר, יחיה כל עוד יהיה ה' בנמצא. קלה: "וכן אין ראוי לעבדם, כדי להיותם

(5) הורפס ע"י ד"ר א. ח. פריימן ז"ל בקובץ "אלומה", תרצ"ו, ע' 35 וכו', חבל, שהמהדיר שלנו לא געור בהוצאה זו, כי על פיה היה יכול להבין את תרגומו של לאחריו בכמה מקומות, כפי שנראה להלן. (6) מכאן, שאין לגרוס עם המב. 55 אלעלם. — מורי, פרופ' ד. צ. בנעט, חושב כנראה גרסה אחרונה זו לנכונה. ר' את הערתו ב"אלומה", שם.

(7) בשהפעת "אגידא" ו"תגיד" שבמשפט, הובנה גם יגיד כנגזרת מן השורש וגיד. אם אין רוצים להניח נגד כל העדויות, שנשמטה מלה בכה", מסתבר הפירוש הניתן כאן.

מאחר שהיא תיקון מאוחר. מן הראוי היה לציין כי הנושא של "והכנים" הוא ה': והכנים ה' בלבבנו להאמין בו (במשה).

יח: "ובעלי הכוחות האלה לא יכנו נפשו, ולא יתהללו שיצדקו...". אין כאן קשר ל"ואל אדם לא אכנה", אלא שגיאה בתרגום, "לא ידעוה איצ"א" (פ. 21, המב. 12). כלומר: אינם טוענים לעצמם כוח כזה כל עיקר (אדעא לנפסה ולא דעא נפסה).

כ: "אבל כשיאמר הקב"ה לנביא להבטיח בניאדם בבשורה טובה במאמר מוחלט בלא תגא י". דברים אלו מחלישים את מאמר הגמרא שעליו הם מוסכים: "כל דבר שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר בו". ייתכן שיט להבין "אן יועד אלנאס בכיר מטל ק" (המב. 14), ולי-תרגם: שיבטיח לבני אדם טוב מוחלט, דבר שכולו טוב. כד: קרא: "כל מי שיקשור קשרים ביום השבת... ממה שלא יצטרך...".

כה: "ולא הרשונו הקב"ה ללמד מן הנביאים אלא מן החכמים". הלא רשנו ללמוד יש ויש! אלא צדק המב. (הצ' 53), כי המתרגם הבין "ולם יחלנא", בשעה שיש להבין "לם יחלנא" (ובאידיוק: יחילנא). המובן: ולא הפנה אותנו הקב"ה אל הנביאים (כדי ללמוד מהם), אלא אל החכמים.

כו: "וזהו [רבי יהודה] צח לשון ומופלג מכל אדם בלשון הקודש...". לשון המשפט מתישב יפה. אך אינו מתאים לכוחות המחבר: "וכאן אפצה אלנאס ואלגהם פי אללגה אלעבראניה", (פ. 35 — המב. 20) כלומר, והיה צח לשון ויפה סגנון בלשון הקודש יותר מכל אדם.

מ: "כשתודע שהם אמת דברי חברך אשר טענתך עליו גלויה מפני חולשתו, או מפני יכלתך להטעותו — חזור לדבריו והריב נטוש". הלשון הקשה הביאה את המהדיר לידי פיסוק מוטעה ולדי הפירוש: להטעותו — אמת — חוזר לדבריו והריב נטוש. (54 — המב. 30): אדי' עלמת אן כלאם גירך אלדי תגיתך עליה טאהרה... באסתקדארך עלי אלמגאלטת הו אלחק... לפי זה נקרא ונפסק: כשתודע (שהם אמת) דברי חברך — אשר טענתך עליו גלויה... מפני יכלתך להטעות — [הם] האמת... המתרגם הקדים את הנושא (האמת) לראשית המשפט המושאי (הם האמת), אך יחד עם זה השאירו גם במקומו ויצא מה שיצא.

נא: "וקבלו איש מפי איש על הדורות

יא. ה ע ר ה יא : היה רצוי להסביר את ההבדל והניגוד שבין "עאמה" ו"כאצה". התרגום מתי מספר אינו כל כך רע, כפי שאפשר לחשוב על פי הערת הכב. (הע' 20).

יט. הערה א : "והחלומות וכיוצא בהם מן היד - ע ו נ י ם", אמנם יד ע ו נ י ם הם קוסמים למיניהם, אך כאן באה המלה בהקבלה ל"חלומות" במובן : חזיונות, הויות, תרגומו של המב. (הערה 43) : הדברים המשוערים — על יסוד המקור : תשרעות — אינו מוצלח.

מב. הערה ה : "אבל מסכת מכות היא נקשרת ב נ ו ס ח א ו ת עם מסכת סנהדרין ובכללה היא מנויה". אין ספק, שגם סוף מסכת סנהדרין וגם תחלת מסכת מכות דנים בעדים זוממים (לפי הסדר פרק חלק — אלו הן הנחנקין). אך נ ו ס ח א ו ת כאן תרגום של "נסך" והכוונה : יש כתב יד ומהדורות שבהם שתי המסכתות נמנות כאחת.

קג. יב : "ומזה יתעוררו לדעת האמת ויחזרו עובדים מאהבה". הפעלים הערביים רבע, עאר, צאר משמשים פעלי עזר במובן : להיות, להיות לר, become. הוא הדין ברקע, יב : קפא, כב : קצה, סו.

קטו. ט : "אבל הם סכלים מן הכת הראשונה והרבה מהם פתיות". תרגום של קונסטרקציה ערבית : והם גדולים מהם כמה שנוגע לטפשות (והם אגילה מן אלפרקה אלאולי ואכתיר גבאוא : פ. 146 — הול. 9. קנן. ט : אם הרמב"ם מבדיל בין "החלק הון מן הנפש האנושית" ל"חלק הון מן הנפש החמורית" וכו', ומדגיש את ההבדל באמרו ש"נוון" נאמר על שניהם. בשתוף השם בלבד, הרי אין זה הומוניזם במיוחד מעותו הרגילה.⁹

קסד. ד : "המעשים הטובים — הם המעשים השווים, הממוצעים בין שתי הקצוות". "שוים" כאן כתרגום "אלמעדתלה" (וולף 1) : מעשים הנמצאים במרחק שווה מ... שתי הקצוות ששתיהן רע.¹⁰

9) בעית "שיתוף השם" תופסת, כידוע, מקום חשוב גם ב"מלות-הגיון" וגם בחלק הראשון של המורה. 10) השוה קעג : ואמנם כוונה להיות האדם סבע, הולך בדרך האמצעי : יאכל... בשחי, וישתלה... בשחי (באעדתלה). לענין : הלכ' דעות, פ"א הי"ד. — מעניין היה לבדוק, אם בדברי רבנו על החסידים המתבודדים, יושבי המדבר הלוכשים צמר וכו' (קעא) אין זכר לתינועת הצופי. על השפעת כת זו על היהדות נמנו של רבנו ר' באחרונה וידר, מלילה כ', תשי"ז, ע' 66.

אמצעים לקרבה אליו". ע"פ הול. 23 : ולא יילקחו כאמר צעים להתקרב אליו.

קנב : "וזה השם יעשוהו הפילוסופים הרבה פעמים". המקור : כתייר מאיסתעמלה אל-פלאספה (וולף א) כלומר, ישתמשו בו. (עמל-אסתעמל!) קנח : "אמנם החלק הון והחלק המדמה... אין לדעת ולבחירה באחד מהם מעשה כלל. ולא יוכל האדם בדעתו לבטל מעשיהם, אולם מעטם מפשרו לו : את ת". המובן לפי הענין : אין האדם יכול למנוע כוחות אלו מפעולה, ולא יוכל להכריחם לפעולה. הגירסה המקובלת תלויה בגרסה הערבית בקריאת וולף ע' ה' (שלא היה בטוח בקריאתו!) : יקצרהמא עלי פעל מא. אך עצם התרגום מראה, שכבר המתרגם לא הבין את הסכסוך. אולם פ. 190 גורס יקצרהמא, ומכאן נראה לתקן : יקצרהמא עלי פעלהמא. התרגום : לא יוכל האדם בדעתו לבטל מעשיהם, או להכריחם על מעשיהם.

קסט קרא : "ואמנם ישובח באמת ה' ג' ו צ ו ץ" (אלהוטס). (כך גם מנסובה, סח ע"ב. המלה הנכונה ב"קעה : קעז).

קפו נאמר על המושל בנפשו : "ויחלוק עליו בפעולותיו, על מה שיעירוהו אליו כוחותיו". הערת המהדיר : עליו = על יצרו, אינה מוסיפה בהירות. הנכון במנוכבה סט ע"ד : ויחלוק בפעולותיו על בה שיעיר רוחו... (ויכאלף בפעלה מא תנהציה אליה קוזה. וולף כ'). קצא : "וזה חורש נפלא בהעמיד שני המאמר ימים". הערה : זה לעובת זה. המתרגם קרא "תוקיף" במד קום "תופיף" (וולף כב). הנכון : וזה הידוש נפלא והתאמה מפליאה בין שני המאמרים.

רג : קרא : "כמי שהשליך אבן אל האויר"...

רט : "אבל פרעה וסיעתו... חמסו הגרים אשר היו בתוכם זה על זה על ליהם על גמור". גרסה מוזרה כזאת היתה דורשת לפחות ביאור. הנכון (ר' מנסובה, עא ע"ג) : ויגלו עליהם עול גמור — ביאורו עליהם גורא מחצא (וולף לג) 8.

מבחינת התאמת הפירוש לסוגנת המקור :

ה. הערה ד : "עו שידעו בגרסא המצוה ההיא... הכוונה : עד שיוכרו בעל פה.

8 גאר עלי = עול על. ע' למשל ס' האמונות והדעות לר' סעדיא, הוצ' לנדאואר, ע' 74, 196. והתרגום למקומות אלו.

קפ, ב: "...זה הענין אשר פרשנו בזה הפרק כולו
ב ש ו ה . אין הכוונה של סוא — שזה למאמרי
חז"ל (11).

מבחינת הפיסוק והניקוד בהתאם
למקור:

כ: "וירא זה: שהקב"ה יבטיח בטובה, ויגברו העונות
— לא יתקיים הטוב ההוא? המשפט האחרון (השובת
התנאי) הוא משפט חיובי, ויש להשמיט את סימן השאלה.

עד: "ובאשר יתברר לאיש, שהוא ממין
האדם החסמה והמעשה". לפיסוק זה
מתאימה ההערה: וכשימצא איש, שיודעים בבירור
שהוא מאותו מין האדם — אדם החכמה והמעשה (כך?).
המקור (פ. 97 — המב. 53): "פאדי צח לאלשביץ מן
אלנוע אלגנסאני אלעלם ואלעמל", השגיאה בתרגום "צח"
הוסיפה לאיזהבנה. הנכון: כאשר יהיה לאיש — שהוא
ממין האדם — החכמה והמעשה. ר"ל כאשר יהיה כך
אדם בעל חכמה ומעשה גם יחד, הרי אדם זה הוא תכלית
העולם. תפיסה זו מתאשרת מן התרגום, אלוהה 41:
וכשהיה לאיש אחד מנוע 12 האדם החכמה והמעשה.

עח: "ואפשר שיהיה המשתמש בעסקיו (= המנהל
את עסקיו) איש חכם ונבון?!" כאן נשקלת אפשרות
(בל קד רבמא יכון, המב. 56), ואין כל תמיהה.
קיב: "ואינו סובר שתהיה אמונה ברורה". אין
כאן סוף משפט.

קיב: לפי המקור (הול. ד) נראה לפסק: "זה דבר
קשה מאד, לפי שאין בני אדם משיגין האמת עד שיהיו
(ויכונון = ויהיו) כמו אברהם אבינו ע"ה. ולכן התירו
להמין..."

קעד: "שהפילוסופים כבר אמרו: 'כבד הוא ורחוק
שימצא מי שהוא בטבע למעלות כלן. רצו לומר:
למעלות המדות ולמעלות השכליות מזומן, מוכן'. משני
משפטים מקוטעים וחסרי מובן אלו נקבל (חולף טו)

(11) אין כאן המקום לעמוד על תפקידה התחביריים
של סוא—בשונה. לרוב משמשת מלה זו להדגשה, ואין
לתרגמה בכלל.

(12) לשימוש "נוע" בעברית — שממנו ניסה ד"ר
פריימן ז"ל ללמוד על מחבר התרגום האלמוני — השווה:
זהו הנוע האחד משני הנועים שהתכוונו בו לצאת החפץ
האלהי. (ראשית אגרת חיים להרמב"ם בתרגומו של ר'
נחום מערבין). כי יש מחברים המבדילים בין "מק" ו"נוע"
בעברית.

קעח: "דקדק עליו הקב"ה: שיהיה אדם כמוהו כו'
עס... במקום שאין ראוי בו הכעס?!" גם כאן משפט
צדדי פשוט, ואין תמיהה. (נקד אלהה עליה, אן יכו...
חולף טו).

רח: "ולא מפני הקללות שבאו בתורה נאמר:
מאשר עבדו עבודת כוכבים וחלו עליהם הקללות,
שנגזר עליהם לעבדה". הפיסוק המסעה נגרם ע"י גרסה
משובשת. קרא: ולא מפני הקללות... נאמר, שאשר
(= שאלה אשר) עבדו... (הש' חולף לב); מנוסחה ע"א
ע"ג.

השוואת המקור תמנע גם שיבושים בניקוד:

סז: אלהיות — כתרגום אלאהיזא = הענינים
האלוהיים, המטפיסיים — צריך לנקד כצורת רבות בהר'
לם: אלהיות, כן גם ע' עד.

קכב: "כי איך ידמה התמיד, אשר אין לו סוף וקץ,
בדבר הנפסק". נקד: בדבר (כאלשי אלמנסקט, פ. 154
— הרל 14) 13.

קסו: "וטוב לב ממוצע בין הנבלה ויתרון טוב הלבב".
כל הביטויים מציינים דברים מופשטים, ולכן מוטב לנקד:
טוב לב. כן יש לנקד: טוב הרעיון (סז); טוב שכלם
(קיו). 14.

גרסאות משובשות מאוחרות:

כא: "העקרים השמורים" — אלאצול אלמח'
פוט'ה (פ. 26 — המב. 15), אין להזכיר את הגרסה
אמוריים, כי היא שיבוש מאוחר.

נג: "ואלי יסריח, אבל יתן זמנים..." זוהי
הגרסה, למרות שהיא קשה. "ואל יקשה לנו" אינה גרסה
אחרת, אלא תרגומו של המב. (39).

(13) מתלבב; שבהב = דמהב (= דמה ל. ר'
להלן לע' קעד).

(14) תכן גם את הניקוד של ג' ד ח ים (פה; טו).
י ת ר ו ת ס ר כצורות נפרד הם חריגים. — אולי
לא רצוי להקפיד בניקוד צורת סוף פסוק בחיבורי ימי
הביניים. מכל מקום הניקוד: "יתאחר" (קמג) אינו נראה.
(הש' במד' ח, ז; כג, יט). ברור, שעל אף אידיויקום
קטנים אלו אין להתעלם מן התועלת הרבה שאפשר לה'
פיק מן הניקוד והפיסוק, המצטיינים לרוב בדייקנות —
גם במה שנוגע לניקוד משפטים בארמית ושמות מסכ'
חות התלמוד (לה; נה; נח).

ביטויים קשים הדורשים פירוש לפי
ה מקור :
ברור, שקשה לקבוע, מהי המדה הנכונה של ההערות.
אך בשעה שמרבים בהערות במקומות לא קשים רצוי לא
להשאיר את המקומות הקשים ביותר מבחינה לשונית בלי
פירוש¹⁶. אי אפשר לתת כאן אלא הערות בודדות
ודוגמאות.

ב : לשון הגרית = ערבית¹⁷.
כ : "רק אלף גביאים, כולם כאלהו ואלישע..."
רק = אפילו (בל).
כח : "אם הם פרושי התורה... מקובלים מפי משה...
אם כן, מה אלו ההלכות." "הם" במשפט תנאי בהשפעת
כ א נ ת (המב, 21). בלשון ימינו יש להשמיט מלה
זו לגמרי.

לד : הוינין שהוציאו על דרכי הסברא ונפלה בה
מחלוקת". הבן : ונפלה בה מחלוקת. (אלאחאם אלמס'
תכריגה בוגיה אלקיאס ויקע פיה אלא כ'ת לאף-
המב, 25. יחידה החוזרת על ריבוי שבור).

קיג : "נחלקו בניאדם לשלוש כתות : הראשונה —
והיא רוב מה שראיתי, ואשר ראיתי חבריו, ומה שש-
מעתי עליו — הם מאמינים אותם על פשטם". כלומר,
הכת הראשונה — ואלה משתייכים רוב מי שראיתם,
ושגם ראיתי את חבריהם וששמעתי עליהם — מפרשים
את דברי חז"ל לפי משמעותם המלולית-היצונית. (הש'
הול, 7).

קכ : "כי אנו מוצאים רוב בני אדם כולם
מיגיעים נפשותיהם". — אכתיר אלנאס, כל כלהם (הול).

(12) כל רוב בני אדם — ואפילו כולם.
קנג : וכבר הקדמנו בזה הפרק, שדברינו אינם
רק בנפש האדם... הכוונה : אינם אלא . (אן
כלאמנא אנמא הו... וולף א')¹⁸.

(16) ביטויים כאלה רחוקים יותר ממהבנת קורא מור-
דני שמימוש שמות הנגמרים ביות (עצלות) בלשון זכר.
חבל, שהוצאתנו — ששמרה תמיד על התרגום הישן —
שינתה כאן (ר' הקדמה ע' 11), בידור, מאחר שה"תי-
קונים" אינם עקיבים.

(17) הביטויים המעטים שהושאלו כצורתן מלשון
"הגרית" לא נכתבו בדיוק : שם ספר המאור הוא כתאב
אל(סראג) (ע' 2). חכמת הדיבור והויכוח הפילוסופי-דתי
נקראת : כלאם (קנה, כ). ולמה השולטן אלמליק ? (קעב,
ח).

(18) התרגום המקורי היה בלשון יחיד : שדברנו אינו.
(ר' מנסובה).

ס : "והתבודד רב אשי לחבר התלמוד". — מאנפרד
(פ, 80 — המב, 43). ו ה ת ע ו ד ד — שיבוש.

עה : וזה הרבר לא נודע מאת הנביאים בלבה,
אבל [גם מאת] חכמי האמת החול פות "...
הגרסה א מ ו נ ו ת היא תיקונו של המב, 54, אשר
ביכר להבין את הביטוי "מלה" במשמעותו הנתיבת¹⁶. אין
כאן רמז לנצחיות עם ישראל בניגוד לעמים שהם בני
חלוף, אלא הכוונה כדברי המתרגם (אלומה 41) : חכמי
האומות שעברו, כלומר, שהיו בעבר.

פג : "וקבצתי כל אשר בא לידי מפרושי אדוני אבי
ז"ל וזולתו בשם ר' יוסף הלוי". תיקונו של המב.
(59) — בשם — אינו מתאים למקור, ואין להכניסו לגוף
הטקסט. הגרסה הנזכרת "עד" היא כנראה שיבוש של
"על", הנמצא במקור. והאחרון עיקר.

קנב : "דע שנפש האדם אחת ; ויש לה פעולות רבות
חלוקות, יקראון קצת הפעולות הן : נפשות". בניקורו
הולך המהדיר בעקבות בעל "חסד אברהם" וחופס "קצת"
בתור נושא : קצת מחכמי המחקר קוראים... הוא מכריע
בזה נגד המקור "קד תסמי בעץ" תלך אלאפאעיל :
אנפס" (חולף א). הפירוש הנדחה על ידו הוא הנכון, וצריך
לנקד : ו י ק ר א ו קצת הפעולות...

קנג : "והנשר גזון בחלק הון מן הנפש אשר
לה". הגרסה תו מ ר (תמר) היא עיקר, כי לפני
המתרגם היתה מלה בנקבה (נכילה), כפי שמעיד היכנוי :
לה.

קנו : "אשר בנו עליה פנת הסעאתם" —
מגאלטתהם (חולף ג). "חסאתם" — שיבוש.

קסב : הגרסה "בחליי הנפש" עיקר (חולף ו ;
אמראץ אלנס).

קסג : "הדברים העסוים" — אלאמור אלי-
שדידה אלעפוצה. ע פ ו ש י מ — שיבוש.

קער : "אם יאמרו אלה המדמים באמת
מאנשי תורתנו" — אלדין תשבהוא באלמלל (חולף יב).
ר' לעיל הערות 13, 15. הגרסה : המתדמים באמת
(= המדמים בנפשם שאתם האמת!) אין בה כמש.

(15) כן לע' טו : הילחמו על עיר פלוגית או עם
אומה פלוגית (אלמלה אלפלאניה) מתקן המב, (10) :
או עם אנשי דת פלוגית, גם אם — לדבריו —
"מלחמות כאלה הן תמיד מלחמות למען הדת", אין זו
סבה לשינוי התרגום. בזה מתבטלת גם הערת המהדיר
שלו, שם.

מרדכי במוהר"ר ברוך מנשה פרוס... חלק א. ירושלים, בסיוע מוסד הרב קוק; (תלאביב, דפוס י. לויצקי), בנין ירושלים = תש"ח. [19], 352 ע. 8°.

על הפרקים אג של פרקי אבות.

107 קרויס, שמואל [Samuel Krauss]. פ ר ס ו ר ו מ י ב ת ל מ ו ד ו ב מ ד ר ש י מ. ירושלים, הוצאת מוסד הרב קוק שעל יד המזרחי העולמי, (דפוס העברי), תש"ח. 289 ע. 8°. התכן: גדלן של מלי כיות רומי ופרס; המדינות והערים שבהן. — יחסה של פרס אל רומי. טיבם ומהותם של הפרסים. — סדרי המלוכה ברומי. קיסרים, שרי צבאות ופקידים. — סדרי המלוכה בפרס. המלכים. מגושים. ענייני ממשלה. — המשטרה ברומי. משפט ודין. הפקידים. — שרים ופקידים בפרס. בתי הדין. מנהגי הפרסים. עבדים. — הצבא והמלחמה. — כלי זין. — צאתו וכואו של הצבא. — המלחמה בפרס. — סימני התפרדות ברומי. — מסיים ומכסאות בפרס. — הסירחון במשטרה. — משחקים, תיאסאות וקרקסאות, סעודות ומשתאות.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

108 ברקוביץ, ברוך י. [יצחק] Baruch Isaac Berkowitz]. סדר עולם חדש על יסודות הסוציולוגיה של נביאי ישראל. ירושלים, (דפוס ש. ויגנלד), תש"ה. 98, [1] ע. 8°. "המחבר רוצה להאמין שעלה בידו למצוא את הסינטיזה בין האינדיבידואליות והקולקטיביות המבוקשת זה עידן ועידנים... אשר העדרה עד היום היתה הסיבה לכל המלחמות." (מההקדמה).

109 גור אריה, יצחק [Isaac Gur-Arieh]. א ד ס ב י ש ר א ל; במשפט ובתולדה. תלאביב, י. שמעוני, (דפוס מל"ן, תש"ז). 191 ע. 8°. בראש השער: יצחק אריגור [פסיוונים]. "בסיוע מוסד הרב קוק". "עבודה זו היא אך חלק מספר גדול על הנשוא "דיני עונשין בישראל ובעמים". מגמת הספר בכללו היא: לעמוד על ההבדל היסודי שבין משפט ישראלי, המבוסס על אדני המוסר הישראלי והצדק המוחלט, לבין משפטי העמים, המכילים הבדלה גמורה בין שני המוסדות הללו: משפט ומוסר." (מההקדמה).

110 הולצברג, יצחק רפאל הלוי. ה מ ד ע ו ה ד ת. למסה על יסודות הכפירה והאמונה. תלאביב, "ביתן הספר", (דפוס "הדיוק"), תש"ז. 34, [1] ע. 8°.

קצד: "ומצאנו אותו: בעל-אכזריות. אע"פ שלא ש מ ש ב ה, כי אם בעובדי גלולים..." הבן ופסק: ומצאנו אותו בעל אכזריות, אע"פ שלא השתמש בה... רו: "יש מפסוקים יחשבו בהם בני אדם..." כלואה, יש פסוקים כאלה, אשר יכולים להביא אדם לידי הסברה...

העדות אלו באו לא רק כדי להבהיר את דברי רבנו וכדי לעזור למשתמש בהוצאה שלפנינו. עיקר כוונתן להראות, שגם בהוצאה לא-מדעית אפשר וצריך לשאוף לכן, שהטכס והפירוש יעמדו בפני הבקורת הפילולוגית. אין זכותו של המהדיר נפגמת על ידן, כי הוא מלא את תפקידו שהעמיד לעצמו בצורה מוצלחת ביותר. אך נקווה, כי בעתיד יושם לב להצעות המובעות כאן.

משה גוטשטיין

104 משה בן מימון. ספר המצות להנשר... רבינו משה בן מיימון... והחונים עליו (א) השגות הרמב"ן... (ב) ספר מגלת אסתר להרב... יצחק די ליאון (ג) ספר מרגניאט טבא להרב... אריה ליב זיטל... הורחיק, (ד) ספר לב שמח להרב... אברהם אליגרי... (ה) ספר קנאת סופרים להרב... חנניה קויס... (ו) נדפס <בראש הספר> כל המצות שבאו עליהן השגות הראב"ד, וגם תשובות מהר"י קארו... (ז) ספר דרך מצותיך להרב... יהודה רווא' גיס... חלק א"ב. ירושלים, דפוס והוצאת האחים לוי אפשטין ושות', תש"ו. 4, 84, 56 דף. 2°. דפוס ססר אוסיפי מהוצאת הארשא, 1914. עיין גם ק. ס. שנה כ"ד ע' 187 מס' 1007.

105 עזיאל, בן ציון מאיר חי [B. Z. M. Usiel]. ספר משפטי עזיאל. מהדורה תנינא, שאלות ותשובות... ממני... בן ציון חי עזיאל בן... הרב... יוסף רפאל... חלק א': ארץ חיים. ירושלים, הועד להוצאת כתבי הרב ובסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס סלומון), השבת = תש"ז. 24, 228, [6] ע. 4°. המחבר הוא רב ראשי לעדת הספרדים בא"י. מהדורה א' של חלק זה עיין ק. ס. שנה י"ג ע' 27. חלקים ב' וג' — עיין שם שנה ט"ו ע' 419, שנה י"ח ע' 349.

106 פרוס, נחום מרדכי. ספר נחומיך על מסכת אבות; כולל ביאור א' תולדת אבות, מכל ספרי הרה"צ... יעקב יוסף מפולנאה, ב' אורות אבות, מספרן של צדיקים... ג' פנינים, מובא ממדרשי חז"ל ומספר הזהר, ותקוני הורה וכו', ערוך ומסודר... ממני... נחום

אלמאליח, הקדמה — אדמונד פלג, ירושלים, הוצאת הספרים הארץ-ישראלית, בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס ווייס), תש"ו (1945), [10], ע' 191, פורטרטים, פקסימיל, 8°. עם שער צרפתי נוסף והקדמת המחבר לתרגום העברי (ע' 7-8), שם המקור:

Aimé Pallière: Le sanctuaire inconnu.

עיי' ק. ס. שנה ד' ע' 36; תרגום גרמני — שם ע' 242. שם גם ציון. — המבוא של א. אלמאליח (א. פאלייר ומפעל): ע' 1-24.

115 קיפמן, יחזקאל [Jecheskel Kaufmann]

תולדות האמונה הישראלית מימי קדם עד סוף בית שני. (כרך ג' ספר א"ב). תל-אביב, "מוסד ביאליק" ע"י "דביר", (דפוס "גוטנברג"), תש"ח, 16, 319 ע'; [2] דף, [321]—687 ע', 8°.

התכן: כרך ג', ספר א'; הקדמה. מפתח ביבליוגרפי (ע' 9-15). הספרות הנבואית הקלסית. עמוס. הושע. ישעיהו. פעולתה ההיסטורית-העולמית של האמונה הישראלית. מיכה. נספח: חזון ישעיהו והאקלוגה של וירג'י. ליוס. היסוד המזמורי והחכמתי בלשוננו של ישעיהו. המסבב הלשוני הישעני של יש' כ"ד—כ"ז. תקונים והערות נוספות.

ספר ב': מימי מנשה: זכריה ט"ז; יואל. צפניה. נחום. חבקוק. החורבן ונבואת החורבן. ירמיהו. יחזקאל. מספרות החורבן: ט' איכה; תהלים קל"ז. נספח: היסוד המזמורי בלשוננו של ירמיהו. השפעת ס' דברים על לשונו של ירמיהו. מקורה ומותנה של האסכטולוגיה הישראלית. תקונים.

את הקדמ עיי' ק. ס. שנה כ"ג ע' 98.

116 רזשולד, מרדכי. הומניזם למעשה.

תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו, 107, [1] ע', 8°. בין השאר מציע המחבר: להמנע מן הכוזב הנהוג בעולמנו, בזבוז חומר ותוצרת, בזבוז העבודה, חלוקה צודקת של העבודה והרווחים, ביטוח חובה כללי.

117 רותנברג, בנו (Ben Rothenberg). המשבר

הרוחני של תקומתנו. תל-אביב, "החוג הפילוסופי", (דפוס "ספר"), 1946, [2], 40 ע', 8°. = מחקרים פילוסופיים, 1.

118 ריזל, שלום. האדם החדש; רעיונות

= ספרית "יהדות", מס' 3. "מטרת המחקר: להוכיח, כי אין סתירה בין התורה ובין מסקנותיו של המדע; לברר, מאיזה מקור בנפש האדם נובעת הנטייה לקבל אמונה זו או אחרת." (מהמבוא).

111 לוצטו, משה חיים. ספר הדרכים, מאת

רבי משה חיים לוצטו... כולל דרך ה', דרך חכמה, דרך עץ חיים, דרך תבונת, מוגה ומדויק לפי המהדורות הראשונות. ירושלים, דפוס והוצאת האחים לוינאפשטין ושות', תש"ו, [6], 193, [1] ע', פקסימיל, 8°.

לכל ספר שער מיוחד, שהוא פקסימיל של אחת המהדורות הראשונות.

112 לוצטו, משה חיים. ספר המאמרים, מאת

רבי משה חיים לוצטו, כולל מאמר על התגלות, מאמר העיקרי, מאמר החכמה, מאמר הגאולה. מוגה ומדויק לפי המהדורות הראשונות. ירושלים, האחים לוינאפשטין ושות', תש"ו, [6], 99, [1] ע', פקסימיל, 8°.

113 מנדלסון, משה. ירושלים. כתבים

קטנים בעניני יהודים ויהדות, עם מבוא מאת נתן רוטנברג. הוצאת "לגבולס" בהשתתפות מוסד ביאליק, (תל-אביב, חברת מסדה, דפוס לידור, תש"ז), 228, [1] ע', לחות-פורטרטים, פקסימיל, 8°. = כתבי משה מנדלסון, ספר א. ("לגבולס"; כנוס מבחר יצירותיהם של יהודים מלשונות-זכר, בעריכת ש. פרלמן). "ירושלים" תורגם בידי ש[למה] הרברג, כתבים קטנים תורגמו בידי [יצחק] לניב] ברוך. שם המקור: Moses Mendelssohn Jerusalem. תרגומים אחרים של "ירושלים" יצאו:

(1) בויסומיר, תרכ"ז, המתרגם: אברהם דוב בער גומלוב; (2) וינה, תרל"ו, יצא לאור ע"י פרץ סמולנסקין. המתרגם י. שוחר סוב לישראל (=המומר גרינבוים פיודורוב). — התכן: נ. רוטנברג; דרכו של מנדלסון בתבנת היהדות (ע' 7-32). — ירושלים. כתבים קטנים בעניני יהודים ויהדות: הקדמה ל"תשועת ישראל". הערות למשפט של האביר מיכאליס על דודם. פולמוס-לפאטור מנדלסון. חלוקי-מכתבים עם יורשיה-עזר של בראשווייג וולפנבוטל. חלוקי-מכתבים עם איש רמ"ה-מעמד. מכתב אל הרץ הומברג.

114 פליר, אמה. המקדש הנעלם; פרשת

"התגירות", תרגום מצרפתית, מבוא והערות מאת אברהם

יד מדינה וכת"י ירושלים... [מאת] משה קורדאווירו...
י"ל בהשתדלות ובהערות מנחם זאב <בוטשן>
חסידיה... חלק א, כרך א. ירושלים, חש"מ, קול גאולה
באר יקר [= ת"ש]. VIII [צ"ל 4], 48 ע"י. 2°.
לא גרס יותר. שער א' סימן א'—ט"ו (נפסק באמצע).

124 שמואל שמריה בן יעקב אב"ד אסטראווצא.
ספר זכרון שמואל על התורה בדרך פרד"ס
ועל הש"ס בדרך פלפול... מאת... הרב... שמואל שמרי
...אבד"ק אסטראווצא... גרס בשנת תרס"ח... ועתה
הובא לביה"ד ע"י... נכד המחבר הר' יהודה ארי' לייב
היינה... חלק ב. על סדר במדבר, דברים. ירושלים,
(דפוס "סיני"), תש"ז. 88, 67 ע"י. 8°.
זכרון יצחק מאת יצחק אהרן אפרים פישל בן שמואל
שמרי' (היינה), את הקודם עיין ק. ס. שנת כ"ד ע"י. 196.

תפלה, דרשות, מוסר

125 ברג, מרדכי גימפל. שבת ומועד;
(קובץ מאמרים למועדי השנה). (ירושלים), חש"מ,
[תש"ז]. 56 ע"י. 8°. בראש השער: מרדכי גימפל
בארג. על המעטפת: ערב ר"ה תש"ח.

126 ברוך שהחינו להרוס מקלטים, בבקשת
אחינו משנים עשר שבטים... שנתנו תשעה שנת הש-
מיטה... שקראו אותי משה עניתי מיד... אלו חרוזים
לזכרון, נא לא לדקדק להסדר... ירושלים, דפוס קלישר,
[תש"ה]. 1 [דף. 8°]. שיר-מוסר, מזכיר במיוחד איסור
שעטנו. עיין להלן מס' 132.

127 [גבירול, שלמה בן יהודה ז']. ספר מבחר
הפנינים; דברי חכמה ומשלי חן. יוצא לאור על
פי מקורות עתיקים על ידי א[ברהם] מ[איר] הברמן.
מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר; (ירושלים, דפוס
העברי, 1947). 130, [2] ע"י. 8°. (ספרית פועלים /
דורון). ניסוח הספר בכללו הוא עפ"י דפוס ראשון
שנוצרו רמ"ד, דפוס וינציאה ש"ה, דפוס קרימונה ש"ה,
מהדורת צ. פילפובסקי, לונדון 1851, מהדורת ב. ה.
אשר, לונדון 1859. העתקה מכ"י המכורג ס' 282, המקור
הערבי של החיבור מבחר הפנינים לה. נ. סוקולוב
(רוסית), לנינגרד 1929. בסוף הספר (ע' 85—130):
אחרית דבר והערות מאת המהדור.

128 גוטמן, טוביה. מן הויתרון בעית

לחקון החברה. (המ"ל שלום ריויל). ירושלים, (דפוס
קצבורג), תש"ה. [2], 110 ע"י. 8°.

קבלה וחסידות

119 גוטפריד, מרדכי. חומר ורוח;
השקפת "החסידות". על חי העולם הזה וההנאה ממנו...
תל-אביב, (דפוס "התחיה"), תש"ו. 16 ע"י. 8°.

120 הורודצקי, שמואל אבא [Samuel Abba Horodezky]. תורת הקבלה של רבי
יצחק אשכנזי — אר"י ורבי חיים ויסאל — רח"ה,
נקבץ ונערך בצרוף מבוא ע"י ש. א. הורודצקי...
(תל-אביב), החברה למפעלי ספרות עלידי אגודת הסופ-
רים העברים בארץ-ישראל, (דפוס "הפועל הצעיר"),
תש"ו. 340 ע"י. 8°. התכן: מבוא (9—87), ספר א':
אלהים וההויה: אלהים, בראשית ההויה, ספירות. פר-
צופים. ויוג. חמישה עולמות. סת"א (טעמים, נקודות,
תבין, אותיות). קדושה וקליפה. ספר ב': אלהים ויש-
אל: אדם וישראל. נשמה. עבודת אלהים. שבת ויום-
טוב. תורה. סתרי תורה. גבואה ורוח הקודש. גלות
וגאולה. מגדולי הדורות. מקורות (ע' 334—340).

121 זיהר, משנת הוהר; מבחר מאמרי
הוהר בתרגום עברי עם ביאורים ומבואות וחילופי נוס'
חאות. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס "השילוח"), תש"ז.
[2], 16 ע"י. 8°. "גליון לדוגמא". זה הוא הגליון
הראשון מס' משנת הוהר, כרך א', שנמסר לדפוס ביו-
מים אלה. הספר ערוך עפ"י סדר הענינים והרעיונות,
ויכול בשני כרכים מבחר מקיף מכל חלקי הוהר, ובכ-
ללם זוהר חדש ותיקוני הוהר, בתרגום עברי של פ.
לחובר ז"ל וי. תשבי, עם ביאורים ומבואות וחילופי
נוסחאות מאת י. תשבי.

122 זכרון למסיבת ידידים ביום הולדתו
השבעים של שלמה זלמן שוקן. (ירושלים, דפוס
ירושלים, תש"ח — 1947). [4] דף, פקסימילים. 4°.
צלום אגרת ר' נחמן מברסלב מיום ב' פ' בחוקותי
תקס"ז להרבני חיאל צבי, וצלום שירו של היגה בגרמנית
על אדום. מתוך כתבי-היד שבספריית שוקן בצרוף אותם
הדברים בדפוס.

123 קורדובירו, משה... פירוש הוהר ספר... אור
י ק ר, יוצא לאור... בפעם הראשונה מתוך צלום כתב-

נח סגל בן... פסח. חלק א: חומר להרצאות ודרשות על בראשית שמות... ג' דרשות לתנוכה ופ' זכור ולחג הפסח ופרפראות בהלכות תנוכה ופסח והורן לש"ס. תלאביב, דפוס י. לויצקי, תרצ"ח. [12], 354, [2] ע' 8°.

135 פדרבוש, שמעון [Simon Federbusch].

המוסר והמשפט ב"ש ר"ל. ירושלים, הוצאת מוסד הרב קוק שעל יד המזרחי העולמי על-ידי הוצאת קרית ספר, (דפוס העברי), תש"ח—(1947). 202 ע' 8°. "אחת התעודות הראשונות במעלה בחקר המוסר והמשפט היא ברור היחסים ההדדיים שבין שתי התורות הנורמטיביות האלה, לאמור חשיפת מהותן הפנימיות אגב הגבלות תחולתן והגדרת מטרותיהן הנבדלות... לרגל מלאכת מחשבת זו התבחר לי, שיש ערך רב לבירור וליבון של השתלשלות המוסר והמשפט העברי מבחינה גורמית, וזוהי כי גלוי טיב המוסר והמשפט בתורת ישראל לא רק ללמד על עצמם יצא, אלא להאיר על תורת היהדות כולה יצא... על אף הדעה המקובלת, כי היהדות התלמודית זעומת פנים היא, בהר טילה על האדם לעשות רצון קונו מתוך יראת העונש המשפטי, בא המחבר לידי מסקנה, כי דוקא חכמי התלמוד הגדילו והאדירו את המעשה המוסרי המבוצע מתוך הרצון הטוב, ולעומת זה צמצמו בהרבה את חוג פעולת החוק המשפטי. הם הרחיבו כוזה ללכת יותר ממחוקקי האומות. בספרות התלמודית נחרת איפוא המוסר על חשבון המשפט" (מההקדמה).

התכן: הגדרת המוסר והמשפט. היחס בין המוסר והמשפט. המוסר והמשפט ביהדות. משפט ומשפח. שורת הדין ולפנים משורת הדין. מוסר הניתק למשפט. משפט החוזר למוסר. חיובים מוסריים. איסורים מוסריים. משפט מוסרי אלמוסריים לפני משורת המצוה.

136 פינס, שלמה זלמן. מוסר המוסר והמקרא והתלמוד. ירושלים, מוסד הרב קוק שעל-ידי המזרחי העולמי, (דפוס חיים), תש"ח. 169, [1] ע' 8°. התכן: מבוא. המצות המוסריות בתורה שבכתב. המוסר בספרי התורה. המוסר בספרי הנבואה. המוסר ב"כתובים". המוסר בפרקי אבות. המצות המוסריות בתורה שבעל פה. המוסר באגדת התלמוד. ההכרעה במוסר. הערות.

זמנו? המפעל העולמי של אהבת הוולת והשלום, מאת הרב טובי גוסמן. ירושלים, "אביר יעקב", (דפוס "הספר"), תש"ו. 66, [1] ע' 8°. "רק חובת אהבת החסד, שאנו צריכים לשאוף להגיע אליה, אשר לפי החוק האלוני — עולם חסד יבנה" — הוא הבסיס של קיומנו הסובלונארי, צריכה להעשות למכרו כל התאמצויות העמים".

129 דריבלט, יואל. זיו מועדי ישראל. קובץ א. (תלאביב), המזכירות לא. ה. ה. "עקיבא", (דפוס "עתיד", תש"ו). 78, [2] ע' פורטרט. 8°. התכן: ד. שטוק: עם הקובץ. מ. זיגור: הציונות והיהדות. מקרא ופירושו. על הוראת תנ"ך ומשנה. בין בבל ומצרים. על המשפחה. על התפלה. "כי אשמרה שבת". יום המלכת השם. ודוי ומלכותי. שיר תיחוד. חג הסוכות בהתפתחותו. שמיני עצרת. החודש הזה. ל"ג בעומר. אקדמות. קינות. אבל האומה.

130 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח תהלת יש-רים, עם שרר ערבי... בצרוף דינים הנחוצים, ובקשות מלשון חכמים להאגון רי"ת ז"ל... העורך והמוציא לאור צאלח ח"ר יעקב מנצור, ירושלים, תש"ו. 80 ע' 8°. עיין גם ק. ס. שנה כ"ד ע' 170 מס' 887.

131 חרל"פ, יעקב משה. אמרי נעים; דברי נחומים חזק ועודד לאחינו בני ישראל למחניהם ול-מושבותם. ירושלים, מדרש גבוה לתלמוד "בית זבול", (דפוס העברי), תש"ו. 24 ע' 8°.

132 מזמור שיר הנזכרת הבית לדוד, שמיעת קול שיר מכל פינה וזוית. שיר לחנוכה... >1. ירושלים, דפוס קלישר, [תש"ה ז]. [1] דף 8°. על החתום: מש"לי. כולל שני שירים: שיר לחנוכה. מאפלה לאורה. — מזכיר במיוחד איסור שעטנז. עיין לעיל מס' 126.

133 מיליקובסקי, אליהו אהרן (E. A. Mileikowsky). ספר דבר אליהו, חלק שלישי; כולל שלשים ושנים דרשים לחנים וזמנים עם מפתח מפורט בסוף הספר, מאת אליהו אהרן מיליקובסקי-סאמוניב... (תלאביב, דפוס הפועל המזרחי, תש"ו). 286 צ"ל [288] ע' 8°.

134 סגל, נח בן פסח. אהבת נח... מאתי

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם להלן במדור: ציונות וידיעת א"י.

137 אביי-שאוול, מ[רדכי]. (M. Avi-Shaul).

מפקד עברי בספרד הלוהמת:
מרכזי מילמן. תל-אביב, המחבר, (דפוס מל"י),
1945, 56. [5] ע/ לוחות-פורטרטים ותמונות, סקסי
מיל. 8°.

138 אונא, יצחק [Isak Unna]. רבנו אליהו
הגאון מוילנה ותקופתו. ירושלים, ר. מס.
(דפוס הפועל המזרחי, תש"ו), 36 ע/ פורטרט, סקסי
מיל. 8°. המתבררת הזאת הופיעה תחילה בגבמנית
בתרע"א ובתרפ"ב (מהדורה ב'). למחברת העברית הוספת
בפרק האחרון תאור של יחס הגאון ותלמידיו לא"י.

139 אחישר, יהודה. אל אשר נקראת
יומן של צנחן. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס
„אחדות“), תש"ו, 306. [1] ע/ 8°. המחבר, איש
יגור, התנדב לצנחנות ובר"ה תש"ד צנח ברומניה, נפצע
ונפל בשבי. בשבי הרומני התקשר גם עם המחברת
היהודית במדינה זו.

140 בית ישראל בפולין (מימים ראשונים ועד
לימות החורבן... ערך ישראל הילפרין). א:
קורות דור וזור, משק וכלכלה. ירושלים, המחלקה
לעניני הנער של ההסתדרות הציונית, (דפוס מרכז),
תש"ח. [6] דף, 215 ע/ לוחות-תמונות, מפות, 4°.
התכן: מ. באלאבאן: קורות היהודים בימי
הביניים. הקהילות הגדולות בימי הביניים. היהודים
בפולין במאה הט"ז ובמחצית הראשונה של המאה
הי"ז. מעמד החוקי של היהודים וארגונם. חיי ישראל
ותרבותם במאה הט"ז והי"ז. המלחמה הגדולה 1648—
1666. היהודים בפולין על פרשת המאה הי"ז והי"ח.
כל אלה פרקים מספרו הפולני „תולדות ישראל וספרו
תורגמו עברית ע"י ישראל היילפרין, ג. מ. גלבר:
קורות היהודים בפולין מראשית חלוקתה ועד מלחמת
העולם השנייה. א. הארטגלאס: מלחמות יהודי פולין על
זכויותיהם האזרחיות והלאומיות, תורגם בידי ח. ויר
שובסקי. י. שיפר: תולדות הכלכלה של יהודי פולין
וליסא מימים ראשונים ועד להלוקת המדינה, תורגם
עברית ע"י משה יגון [= אינדלמן]. ל. ברגר: המבנה
הסוציאלי-כלכלי של יהדות פולין (1918—1939), תורגם
בידי ד. לאזאר.

141 בלומנטל, ישראל חיים (Israel Blumenthal).

קורא הדרות... מיוסד על פי מקורות
התנ"ך, מלוקט ומשובל במדריש חז"ל ופירושי הראי
שונים. חלק א"ב. ירושלים, המרכז לספרות החרדית בא-
רץ ישראל נצח, תש"ו, 8°. התכן: חלק א: מב
דאית העולם עד גלות מצרים, (דפוס חברת רונהלד),
תש"ו — (1945), [8], 167. [4] ע/ חלק ב: מגלות
מצרים עד מתן תורה, (דפוס „המערב“), תש"ו —
(1946), [3], 153 [צ"ל 154], [4] ע/.

142 בשליחות בצבא טיטו. מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 92.
[1] ע/ 8°. (ספרית פועלים / רשומות-גולה). קרוב
לשנה הייתי עם הפרטיזנים היוגוסלביים והבינותי כיצד
התעוררו הכחות הרדומים בעם דוקא במאבק אכזרי עם
אויב פנימי וחיצוני. הלכנו לחפש יהודים, לעזור להם
לעודדם, הלכנו להביא להם את דבר ארץ ישראל והי
מפעל החלוצי בבניינו. (לפי ההקדמה).

143 גלבולום, משה. גזע כרות. תרגם
מלחביד י[וסף] ליכטנבוים, הקדמה, מאת יצחק גרינ-
בוים. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס „ספר“), תש"ו, 231.
[1] ע/ 8°. תיאורים של ימי השואה בורשה. המחבר
הסתתר מחוץ לגבולות הגיטו, בצד „הארי“. התכן:
כיבוש (ספטמבר 1939—אפריל 1942). השמדה (1942—
1943). בעבר הארי (1943—1944). מתחת לאדמה (1944—
1945).

144 העדני, מהלל. בין עדן ותימן.
חלק א: אנשי מדות. תל-אביב, „עם-עובד, (דפוס „דבר“),
תש"ו, 35, 226. [2] ע/ 8°. (ספריה „לדור“), שער
נוסף. המחבר, מעולי עדן, מספר על חיי יהודי תימן
ומנהיגיהם, ובמיוחד על חיי היהודים בעדן. עם מבוא
מאת ד"ר שטוק, ובו סקירה ביבליוגרפית על חקירת
יהודי תימן.

145 וולמן, מנדל. המחתרת העברית
בתקופת התלמוד: מסתרי האגדה, מאת
מנדל וואלמן. ירושלים, (ב. בן-אהרן, דפוס עזריאל),
תש"ח, 113 ע/ פורטרט, תמונה. 8°. מהדורה שנייה
מקצרת של הספר „מסתרי האגדה“, חלק א, ורשה,
תרפ"ד. עיין ק. ס. שנה א' ע' 99. התכן: שמות חז"ל

151 חיים. בצל הזועה. (תל-אביב), הוצאת

מספריתו למען יסוד ספליה ציונית) ואחרים מהמשכני לים הפולניים שעזרו ליהודים באופן פעיל. המתברר מספר על הבעיות שעמדו לפני ההגנה כשנודע שגם הצבא משתתף בהכנות הפרעות. החוברת מטילה תאור חיי של המאורעות. ע' 34 נאמר: בכל "הדומה" (הפרלמנט) נמצא רק ציר אחד, הסוציאליסט צרסלי שהרהיב עוז לדבר בגנותה של הממשלה על מעשי הזוועה בשדליץ ובביאליסטוק. הוברים אינם מדויקים. בזמן פרעות שדליץ לא התקיימו ישיבות הדומה, כי הדומה הראשונה פוזרה ביולי 1906 והשניה נתכנסה בסרואר 1907. לעומת זה על פרעות ביאליסטוק היה מדובר הרבה בדומה הראשונה, ששלחה גם ועדת חקירה מיוחדת לביאליסטוק. שר הפלך של שדליץ נקרא בספר ולוין; צ' ולוין. יש גם להוסיף שבגלל מאמר חריף של עורך "כרוניקה יברייסקי ויוני" (שבועון ציוני רוסי) א. אידלסון, על פרעות שדליץ, נסגר השבועון לחלוטין ורק כעבור שבועות אחדים התחיל להופיע. שבועון אחר "יב" ריסקי נרוד". בסוף הספר (ע' 44) רשימת הקדושים.

159 נישטט, מלך [Meilech Neustadt]. חורבן ו מ ר ד ש ל י ה ו ד י ו א ר ש ה ; ספר עדויות ואוכרות, לוקט וערוך בידי מלך נישטט. מהדורה שניה מורחבת ומושלמת. תלאביב, הוצאת הועד הפועל של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, ועדת הגולה, תש"ז. 495, [1] ע', טבלאות, מפה מקר פלת, פקסימילים, תמונות. 8°. מהדורה א', שאולה במשך שבועות מעטים, עיי' ק. ס. שנה כ"ד ע' 29, שם גם תאור קצר. "במהדורה זו הוכנסו הרבה עובדות חשובות נוספות להערות לתעודות ובדברי אנכרה נלווים, גם נתוספו תצלומים של למעלה מעשרים נופלים. המהדורה השניה מרחיבה ומשלימה בהרבה את הרקע העובדתי ומגיחה אפשרות יתר להבנת הנעשה בימים המרים ההם". (מהדקדמה למהדורה ב').

160 הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. ועדת ההצלה. מ פ ר ש ת ה ש ו א ה ; תעודות על סבלות היהודים תחת שלטון הנאצים. בד. מחנות ההשמה בפולין, בעריכת ישראל קלוזנר. דברי הקדמה מאת יצחק גרינבוים. יוצא לאור עליידי ועד ההצלה של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. ירושלים, ר. מס, (דפוס "נשר") [תש"ז]. 267, [3] ע', תמונות. 8°. את הקדומים עיי' ק. ס. שנה כ"ד ע' 29, שם גם ציון. התכן: ג"ד: י. גרינבוים: לרואן עולם. י. ק[לוזנר]: הקדמה. צורת האירגון של מחנה הסגר. מחנה ההשמדה בחלמנו. מחנה ההשמדה באושוויץ (אושווינצ'ים). בירקנאו. בלז'ק. טרבלינקה. סוביבור. מיידאנק. שטוטהוף.

161 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. ועדת ההצלה. פ ר ש ת ה ד מ י מ ש ל ק ו ס ב והסביבה; דברי עדות מפי ה' יהושע בערטר, איש-קטוב ועסקן ציוני... אשר עזב את עירו ב" 31 לאוקטובר 1942. ירושלים, הועד למען יהודי אירופה הכ' בושע שע"י הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, 1944. [1]. 26 ע' 4°. במכונת-הכפלה.

162 סוצקבר, אברהם. ג י ס ו ו י ל נ ה .

156 לוי, יצחק. ע ל י ת י מ ס ס צ י ה ; רשימות אוד מוצל מגיסו לבוב, תרגום מכתביד פולני דב שטוק. (תלאביב), "עמ'עובד", (דפוס "דבר"), תש"ז. 201, [1] ע', לוחות-תמונות. 8°. (ספרית "שחרות"). המחבר (בן רבה של קהילת הגאונים בעיר לבוב) יחזקאל ב"ר נתן לוין שנרצח ע"י שלטונות הלטור) ניצל בדרך גם מצפוני שלטונות-הכיבוש: הסחתור בחסות תעודות אריות ונעזר ע"י נזירים נוצריים. הוא מספר על חייו בשנות המלחמה, והדגיש שהוא "כותב על עצמן, אן' סמוהו היו אלפים ורבות".

157 לוצטו, שמואל דוד. ש מ ו א ל ד ו ד ל ו צ א ט ו < שד"ל > ; לקט מחוך כתביו. סידור, הערות ומבוא ע"י ג[דליה] אלקושי. תלאביב, מ' גיומן, (דפוס מל"ן), תש"ה. 39 ע' 8°. הספר כולל קטעים מתוך יסודי התורה, תורה נדרשת, תהלות מלאכת השיר, פניני שד"ל, אגרות שד"ל, שיר האמת נסי, וקטע מהשיר: דרך ארץ או אטיציומום.

158 מלטיאל, יעקב. ב א י ו נ ק מ . תלאביב, "עם עובד"; (ירושלים, דפוס רונלד), תש"ז. 261 ע' תמונות. 8°. "תרגום מכתביד בפולנית יעקב נתנאלי רותמך", המחבר, שחי בלבוב בזמן הכבוש הגרמני, מספר

קוק (תר"ל גריבו פולין — תרצ"ה ירושלים), עלה ארצה בתרס"ד, סופר והוגה דעות, רב ראשי לארץ ישראל מומן הקמת מוסד הרבנות הראשית אחרי הכיבוש הבריטי, ולפני זה רב ראשי ליפו וסביבתה. ע' 189—192: מממ-רתיו ופתגמיו.

167 רמז, אהרן. מיומנו של טייס. (תל-אביב), המשמרת הצעירה למסלוג פועלי ארץ-ישראל. (דפוס „אחדות“), [תש"ז]. 80 ע'. 8° = ספרית מן הקיום, חוברת ג. התכן: בפלוגת-הטיס החלוצית באמ-ריקה. בחיל-האוויר הבריטי בקנדה במעבר: מאמריקה לאירופה. בשמי חזית המערב.

168 שטרן, רפאל. ספר זכרון עולמים; פרקים על חורבן יהדות אירופא משנת תרצ"ט עד תש"ה ותיאוריה... יהדות אונגריא בשנת תש"ד... ונלוה עליו מאמרים... להלחיב לבב ישראל לאבינו שבשמים... חובר... ע"י רפאל שטרן, לשעבר ראש קהלת אונגוואר... ירושלים, (דפוס בית יתומים דיסקין), תש"ז. [2], 90, [1] ע'. 8°.

169 שפירא, ש. פרץ סמולנסקין וקרל גוסר: עם מלאות 75 שנה לעם עולם ולמקוה יש-ראל. (תל-אביב), ג. טברסקי, (דפוס „ספר“, 1946). 23, [1] ע'. פורטרטים, תמונה. 8°. מתאר בקיצור את פעולותיהם של סמולנסקין ונטר בהבלטת הבקורת שמתח סמ. על נטר, אחרי שפרסם בהשפעת חברת „כל ישראל חברים“ אוהרה נגד עליה לא"י.

170 לאכאוויצקי, משה. חורבן גיעסחיוש. לפון אנדע ראיח. תל-אביב, ועד יוצאי גיטו, תש"ח. [2], 45 דף. 8°. במכונת הכפלה.

עם ישראל בהווה

171 אבנארי, יצחק. המהפכה לאן? (תיר-גם מכתבי גרמני ת. איזק. [תל-אביב], „עם עוזר“; [ירושלים, דפוס „אחווה“], תש"ה. 80 ע'. 8°.) (ספרית „דעות“). התכן: התנגשות היהדות עם ההשכלה המודרנית. התחיה המשבר הציוני. משבר התקופה. המר-פסיוס. המהפכה של הזהה — ההתחלה. המהפכה של ההווה — המהפכה לאן? תשובתנו. סוף דבר.

172 גינסברג, גרשון. עדות לישראל; הצ-עות לתיקונים בחינוך הלאומיים. (ירושלים, תש"ה). [1],

מיידיש — נתן ליבנה. תל-אביב, „שכונ“, (דפוס א. מוזס), תש"ז. 212 ע'. תמונות. 8°. עיין מס' 596.

163 סנש, חנה. חנה סנש; חייה, שליחותה ומוותה. (עין חרוד), הקיבוץ המאוחד, (דפוס הקיבוץ המ-אוחד), תש"ז. 303, [2] ע'. תמונות. 8°. חנה סנש (י"א תמוז תרפ"א — בודפשט — כ"א חשון תש"ה) בתו של סופר יהודי-הונגרי. בתשרי ת"ש עלתה ארצה, ואחרי שקבלה הכשרה בכ"ס חקלאי נצטרפה לקבר-צת שדותיים קיסריה. בחורף תש"ד התגייסה לצבא, שרתה כצנחנית וכיוני 1944 הוסגרה לנאצים בהונגריה ואחרי חדש מאסר נהרגה על ידם. בספר לוקס מבחר הדברים מעובדונה, קטעים מיומניה, מחזה, שירים. את הספר ערך והביא לדפוס משה ברטלבסקי.

164 ערים ואמהות בישראל; מצבת קודש לק-הילות ישראל שנחרבו בידי עריצים וטמאים במלחמת העולם האחרונה. ערוך בידי הרב י[הודה] ל[יב] הכהן פישמן. חלק ב. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס „העברי“), תש"ח. 354 ע'. טבלאות, תמונות. 8°. התכן: י. וולפסברג: אה"י (אלטונה-המבורג-וונדסבך) — ב. שוחטמן: אודיסה; נספח: רשימת כתבי-העת בעב-רית, אידית וברוסית (בעלי תוכן יהודי), שהופיעו באיר-דיסה: ע' 98—105. א. פירסט: בודאפסט. — יל-כהנביץ: הומל; תוספת: על כמה בניה-בניה של הומל, שהוציאו לה מוניטין של עיר ואם בישראל (ע' 253—269). — י. פורבינסקי: נמירוב (פ' פודוליה, אוקראינה). — צ. קארל: קראקא. — ביבליוגרפיות בסוף כל מאמר ומאמר. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 163.

165 פינגברג, רחל. פרשת שלום אש לאור המציאות. מאת רחל אמרי <רחל פינגברג>. מהדורה שניה עם הערה נוספת. ירושלים, „בוני המולדת“, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ז. 19, [1] ע'. 8°. מהדורה א' יצאה בשנת תש"ד. התקפה קשה על ש. אש בגלל סטריי על ישו והנצרות.

166 צורף, אפרים [Efraim Zoref]. חיי הרב קוק. ירושלים, הוצאת הספרים הארץ-ישראלית בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ז [צ"ל: תש"ח] — (1947). 192 ע'. תמונות. 8°. השנה הנכונה מעבר לשער. ביוגרפיה של ר' אברהם יצחק הכהן

ציננות וידיעת ארץ ישראל

177 האגוד הקומוניסטי בארץ ישראל. תזכיר על בעית ארץ-ישראל, לועדה המיוחדת לארץ-ישראל של ארגון האומות המאוחדות... תל-אביב, האגוד הקומוניסטי בארץ ישראל, תמוז תש"ז. [2], 30 ע', 4°.

במכונת הכפלה. האגוד דרש הוצאת האדמיניסטרציה הב-ריטית הצבא הכריטי מא"י ויצירת מדינה עצמאית וד-מוקרטית אחידה, משותפת ליהודים ולערבים, המושתתת על שוויון לאומי-מדיני מלא לכל אחת מאומותיה.

178 אהרני, יוסף. ה של טון המ קו מ י בר מ ת ג נ . (תל-אביב, דפוס מ. שהם), [תש"ז]. 27 ע', 8°. מטרת חוברת זו היא כי "יקבל הצבור הרחב וקהל הבוחרים מושג מה על בעיות שלטון מקומי בכלל ותפקידי מועצת ימת'גן בפרט". (מההקדמה).

179 אומות מאוחדות. הועדה המיוחדת לארץ-ישראל. ד י ו ח ש ב ו ן מאת הועדה המיוחדת לארץ-ישראל של האומות המאוחדות. (ת[ל] א[ביב]), הוצאת "הארץ", (דפוס הארץ), [1947], 51, [2] ע', 8°. את המקור האנגלי עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 225.

180 אוצר מפעלי ים בערבון מוגבל. נ מ ל ת ל - א ב י ב תרצ"ו—תש"ו, 1936—1946. תל-אביב, אוצר מפעלי-ים בע"מ, (דפוס שושני), [1946], 38, 54, [1] LXVIII [צ"ל LXIX] ע', דיאגרמות, מפות, תמונות. 8°. ע' LXVIII-I מכילים מודעות, עם מדור אנגלי ושער נוסף:

Tel-Aviv harbour 1936—1946; official hand-book. Tel-Aviv, Marine Trust Ltd., [1946].

הספר כולל בין השאר מאמרים על הנמל מאת א. ז. הופין י. רוקח וד. רמז.

181 אורי, יעקב. ד ר כ נ ו . <סדרת הרצאות על מושבי עובדים>. תל-אביב, הוצאת תנועת המושבים וה-ארגונים, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו, 95, [1] ע'. המחבר מראשוני מושב נהלל.

182 אליאשברג, מרדכי בן יוסף. ה ר ב מ ר ד כ י א ל י ש ב ר ג ; מבחר מאמרי, סדר בצורף מכוב בדי א[ליהו] מ[נשה] ג נ ח ו ב ס ק י.

9, 2 דף, 4°. במכונת-הכפלה. המחבר מציע 36 תי-קונים, מהם בחיים המדיניים-הצבאיים, מהם בחיים המש-פחתיים והאישיים.

173 גרמנסקי, ב[רוך] [Baruch Germansky]. ל ש ב ש מ י ס ; חקירה מדעית-קטגוראלית, ירוש-לים, "עבר", (דפוס ארץ ישראל שע"י פאג, תש"ז), 36 ע', 8°. "מהי המסקנה מדברינו? אם יהודי אינו רוצה להיות אובייקט לתופעות המפלצתיות הראשונות, העצ-מית והסקונדריות של האנטישמיות, עליו להיות לשמש מיימאי בפועל, עליו לא להפנות את כליו להשמשמיימ-אותיים והקדושהותיים ללמענאנושאות ולחילונאות".

174 וולפסברג, ישעיהו [Oskar Wolsberg]. ש ע ר י מ ל ב ע י ו ת ה מ ח ש ב ה ו ה ז מ ן . ירושלים, מוסד הרב קוק שעלייד המורח העולמי, (דפוס העברי), תש"ח. [8], 324 [צ"ל-326] ע', 8°.

הקובץ השני של מאמרי המחבר (הקבץ הראשון נתפרסם בשם: "בפרוודור"; עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 143) שנת-פרסמו בשנים תרצ"ד—תש"ז. התכן: אמונה — פרקי פילוסופיה — ציננות ושאלות הזמן: יהדות ליטא ויה-

דות גרמניה. למהות ההווה: פרק באכתנה היסטורית-היהדות הנאמנה במלחמה. עם גמר התקופה. ההתבוללות החדשה בגרמניה. לקורות האורתודוקסיה המערבית. התבוללות. אורתודוקסיה וציננות. לקראת הבאות. שפת הרגע. השגעון ותוצאותיו. הציננות — ביסוסה בימי הרצל ובהתחלה ישראל והאומות. על ההתאבדות מאון בינים. על עיצוב הדמות הרוחנית כעתיד. הישוב וה-ציננות בעתיד הקרוב.

175 מסע ההצלה. <שבת תש"ו — תשרי תש"ו>. ירושלים, (דפוס "דפוס העברי י. ורקר"), תש"ו, 102, [2] ע', תמונות. 8°. פרשת מסעו של הרב הראשי לא"י ר' יצחק אייזיק הלוי הרצוג באריתריאה, מצרים, איטליה, צרפת, שווייץ, בלגיה, הולנד, גרמניה, אנגליה, פולין וצ'כיה.

176 פינגברג, רחל. מ ב י ן ג ד ר י ה ת י ל <צורר מכתבים על פגעי הזמן>. מאת רחל א מ ר י <פינגברג>. ירושלים, "לעם", (דפוס חיים), תש"ו, 87, [1] ע', 8°. על המעטפת האחורית נדפס התכן.

- תל-אביב, י. שרברק; (ירושלים, דפוס חיים), תש"ו. [4], 112 ע', פורטרט. 8° = ספרית "שרשים"; פרקים נבחרים מספרות היסוד של הצינות, יוצא לאור ע"י המחלקה לעניני הנער של ההסתדרות הציונית, 8. מנורה, פרט למבוא. הקבץ מכיל 22 מאמרים של הרב אלכאשר ברג. ע' 5-19: א. גנחובסקי: הרב מרדכי אלישברג.
- 183 אלפר, רבקה. בנות בני ר; קורות משקיהפועלות ותחת-הלימוד. ליקטה ועיבדה רבקה אלפר. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "אחדות") תש"ו. 215, [3] ע', תמונות. 8°.
- 184 אסף, מיכאל [Michael Assaf]. התנועה הערבית בארץ-ישראל ומקורותיה. ת"ה, בשבעה פרקים... מהדורה מתוקנת ומורחבת. תל-אביב, הוצאת המשמרת הצעירה למפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "אחדות"), 1947, 85, [2] ע'. 8°.
- מהדורה א' (בשנת 1936) עיין ק. ט. שנה י"ד ע' 147. התכן: גורמים היסטוריים בתנועה הערבית. התנועה הפאנאיסלאמית. התנועה הפאנערבית. התנועה הערבית בא"י: בקורת התנועה הערבית. תוספת.
- 185 הארגון הצבאי הלאומי בארץ ישראל [אצ"ל]. הקרב נמשך באולם ביה"מ. משפטם של 31 חילי הארגון הצבאי הלאומי בפני בית הדין הצבאי הבריטי בירושלים, סיון תש"ו. חמ"ד, חש"ד. 39, [1] ע'. 8°.
- 186 בובר, מ[רטין] [Martin Buber]. נתיבות באוסופיה. תל-אביב, "עם עובד"; (ירושלים, המפיץ ליפשיץ), תש"ו. 186, [2] ע'. 8°.
- (ספרית "דעת"). "התעוררתי לחיבור זה ע"י החפץ להורות על הקשר הפנימי שבין התישבותנו השתופית בארץ ובין מה שנקרא בפי המארכסיון בשם סוציאליזם. אוטופי... לב סוף היה עלי לדבר על הענין שלמענו נכתב הספר: על מפעל התישבותנו... בקשתי רק להגיה אור על קשרו הפנימי עם האידואה: כנסיון שלא נכשל". (מההקדמה).
- 187 ביאליק, חיים נחמן [Chaim Nachman Bialik]. לעבודת העם. ירושלים, הוצאת המחלקה לנוער של קרן היסוד, תש"ו. 52 דף. 8°.
- במכונה הכפלה. נאומיו בעניני ציונות ורשמי נסיעתו לאר"ב מקוצרים. מתוך "דברים בעל-פה".
- 188 ביסטריצקי, נתן [Natan Bistrizki]. על ה"הדות והציונות באמריקה הלטית". ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, (דפוס "אחדות"), תש"ו. 94 ע'. 8°.
- המחבר עשה באמריקה הלטינית בשנות המלחמה בשליחות הקרן הקימת לישראל. תעודתה של סקירה זו היא לתאר את מעמדה של הצינות באמריקה הלטינית; ולא לשם תיאור גרידא, כי אם לשם ניתוח מעמד זה על מנת להצביע על מה שחסר בו, להתחזק ציונים לחיבורים היטוריים הדרושים, ואף לסמן דרכים להשגת התירקונים האלה". (מההקדמה).
- 189 בלוי, משה [M. Blau]. על חומות ירושלים... "פרקי חיי". תל-אביב, "נצח", (דפוס המערב), תש"ו. 168 ע', תמונות. 8°.
- בראש השער: הרב משה בלוי. הרב מ. בלוי (י"ט כסלו תרמ"ו) ירושלים — ח' סיון תש"ו מסינה באיטליה בדרכו "בשליחות ישובית" מראשי אגודת ישראל בא". החומר הוכן לדפוס לפני נסיעתו השניה והאחרונה של המחבר לאר"י. רופא של אחרי המלחמה. הספר כולל ידיעות על מוסדות התנוץ החרדי בירושלים, על מלחמת ה"כוללים" בירושלים, על מלחמתה של אגודת ישראל בועד הלאומי ועל ארגון "היצאה" מכנסת ישראל, על הווכחים והחוככים בק"י. ומנהיגי הצינונים. כמו כן מסופר בספר על "ועדת הכותל" ו"השלחן העגול" בלונדון. בעניני א"י בשנת תרצ"ט, שבהם הופיע המחבר בשותף פעולה עם המוסדות היהודיים המרכזיים (הסוכנות והוועד הלאומי). המחבר מספר על אישים ועסקנים שאתם נפגש בחייו, ביניהם על הרבנים ר"ל דיסקין, ר"ש סלנט, ר"ח זוננפלד, רא"י קוק, על ד"ר דיהאן, על ויצמן ודובוסינסקי ואחרים. בסוף הספר (ע' 136-168) מדבריו: מבחר נאומיו ומאמריו משנות תש"א-תש"ה.
- 190 בן-גוריון, ד[וד] [David Ben-Gurion]. על ה"הדות והציונות באמריקה הלטינית". ירושלים, הוצאת "נאמניה ישוב", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו. 14, [1] ע'. 8°.
- מתוך נאום בשיבת הוועד הלאומי, ירושלים, י"א בניסן תש"ו. המחבר היה אז י"ר הנחלת הסוכנות היהודית.
- 191 בן-גפן, ארי [A. Ben-Gueffen]. עריס ופרנסה: תכנית הצעה לבנין והקמת עיר מתוכננת בא"י... (ת"א, דפוס סטוד, תש"ו). [2], 79 ע', סבלאות. 8°.
- השער גם באנגלית.

ראלית בעבר ובשני מדובר על המדינה הישראלית העתידית להיות, עמ"י התורה שבע"פ, התלמוד והרמב"ם.

196 גלוסקין, זאב. זכרון ת. (ת"א), אגודת הכורמים הקואופרטיבית של יקבי ראשון לציון וזכרון יעקב, (דפוס סטרוד), תש"ו, 171 ע', תמונות. 8°. המחבר, עסקן ציוני ברוסיה מתקופת "בני-משה" ועסקן ישובי בעל זכויות בא"י, שעלה לארץ בשנת תרס"ט, כתב את ספרו לפי בקשת ידידיו ומכריו. בספר כלול חומר על יסוד חברות "כרמל" לשווק ייג"א; על חברה "מנוחה ונחלה", שיסדה את רחובות. בפרק האחרון "ימי המלחמה" ידיעות על יסוד הגדוד, על הריגול ועל המצב בא"י בשנים הראשונות אחרי הכיבוש. בספר מסופר גם על פגישות עם שפ"ר, מנשה מאירוביץ וברוך א. רוטשילד, אוסישקין, זיבוטנסקי וא. אהרונסון.

197 גרץ, אהרן (Aron Gertz). עמק חפר; תולדות וסיכומים. ערוך בידי אהרן גרץ, ירושלים, הוצאת המועצה האזורית עמק חפר על ידי "גורן", (דפוס ירושלים), תש"ח, 131, [1] ע', טבלאות, מפה מקופלת, תמונות. 8°. התכן: ת. בן צבי (נשיא המועצה המ' קומית האזורית עמק חפר); פתח דבר, י. ויץ; מבוא לפרשת עמק חפר, א. גרץ; יישובו של עמק חפר, הג'ל: תולדות היישובים, א. ברורמן; הארגון האזורי של יישובי עמק חפר, י. יולוס; הבראת עמק חפר.

198 גרשטנקורן, יצחק. זכרון תי. ע. ל. ב. נ. ב. ר. ק. ... חלק שני: תרפ"ד—תרפ"ח, ירושלים, יוצא בסיוע מוסד הרב קוק שעל יד המזרחי העולמי, (דפוס אבן ודפוס העברי), תש"ו, 247, [3] ע', תמונות. 8°. "באותו פרק זמן של ארבע שנים ומחצה נבראה בני-ברק "יש מאין" ממש... מקדיש אני בספרי זה מאי מרים לכבוד העסקנים שנטלו חלק בבנינה של בני-ברק". (מהקדמת המחבר).

199 דיין, שמואל [Samuel Daian]. עם תום השואה. תל-אביב, הוצאת תנועת המושבים והארץ גוינים, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ה, 71, [1] ע', 8°. על "הצורך ליישב את שבי ציון על הקרקע ממש ועל מושבי העובדים כצורת-התיישבות.

200 דיקשטיין, פלטיאל (Paltiel Dikshstein). דיני עוונות. בשימת לב מיוחדת למשפט

192 בנבנישתי, דוד [David Benvenisti]; בן ציון לוריא. מפת ארץ ישראל בתקופת בית שני, המשנה והתלמוד. ירושלים, "קרית ספר", דפוס, "השילוח", תש"ו, 40: 25. קנה המדה 1:1,000,000. בשולי המפה: (1) רשימת הערים שסומנו במפה (2) מפת ארץ ישראל בימי נחמיה (3) מפת ארץ ישראל בימי אלכסנדר ינאי (4) מפת הגליל בדור שלאחר חרבן בית שני. מעבר למעטפת: מפת ירושלים בימי בית שני — בדור שלפני החורבן, אושרה ע"י מחלקת החנוך לשמוש בבתי הספר.

193 בסוק, משה. ספר המעפ"ל, ערוך בידי משה בסוק, ירושלים, הוצאת הספרים של ההסתדרות הציונית; (עין חרוד, דפוס הקיבוץ תמאחד), תש"ו, 13, [3], 494 ע', 15 לוחות-תמונות. 8°. חלק א' (11, 208 ע') יצא ב"כ לחוד עם הקדמה מיוחדת לבאי הקונגרס הציוני ה"ב. אין בו תמונות. מאסף כולל מאמרים, נאומים, רשימות ושירים בעניני העפלה. התכן: חלק א': תרצ"ד—תרצ"ט; בחשאי ספינה גוששת ("חולס", 1934), ה"בלתי חוקי" (1934—1937). בכל "הד' רבים (1937—1938). והמעפילים יעפילו (מרץ—ספטמבר 1939). בלבב ימים, בעונן אגיה, דברים. חלק ב': תש"ו—תש"י; בהתחולל הסער (ספטמבר 1939—1940). "מאטריה" (25 בנובמבר 1940). פרשת מאוריציוס (9 בדצמבר 1940—26 באוגוסט 1945). "סלבדור" (דצמבר 1940). "סטרומה" (24 בפברואר 1942). נתיבות בימי מלחמה (1941—1945). בין גדרות עטלית. בגבול הצפון. ליל עתלית (9 באוקטובר 1945). אניות תש"ו. מצור וגירושים (אוגוסט 1946).

194 ברור, א[ברהם] י[עקב]. הג'ב, ה' ע' ר. ב. ה' ר. א. ר. מ. י. ירושלים, (המחלקה לעניני הנוער של ההסתדרות הציונית, דפוס גשר), תש"ו, 117 ע', טבלאות, מפות (אחת מהן מקופלת), 19 תמונות בלוחות. 8°. = קו לקו; ספריה לידיעת ארץ-ישראל ועם ישראל... ו.

195 ברמן, יעקב. תורת המדינה בישראל. (חלק ראשון). ירושלים, (דפוס רוגלד), [תש"ו], 110, [1] ע', 8°. בסיוע "מוסד הרב קוק", "החבורת כוללת סיכום מאמרים והרצאות שנתפרסמו בכתב (ב"ה הצופה") ובעל פה במשך שנה תש"ד, ...חלקתי את החומר לשני חלקים; בראשון מדובר על המדינה היש-

פ"ט—תרצ"ב מסופר בסוף הספר ע' 166—194. בשנות תרע"ה—תרפ"ט ישב המחבר באירופה ועל הנמן הזה של חייו יספר בחלק ג' של ספרו. ישנן זיכרונות גם על קהלת חברון, ועל ראשוני העולים מגרמניה בראשית המאה הששית.

204 הס, משה [Moses Hess]. משה הס ובני דורו: אגרות ממנו ואליה, נאספו ונערכו בידי תיאודור זלוזיסטי. תרגום, מבוא, הערות ומפתח בידי ג[צל] קרסל. תל-אביב, "עם עובד"; (יור) שלים, המדפיס ליפשיץ, תש"ז. xvi, 111, 264 ע' / פור-טרטים, פקסימילים. 8°. (משה הס: מבחר כתבים... (ספרית "דעת").

התכן: ד. שטוק: [הקדמה] (ע' 9-ד). ג. קרסל: במבוא האגרות (ע' 1-111). מכתבי נעורים. משה הס וברתולד אוירבך. מ. ה. וקרל מרכס. בגולה. ימי העיסוק במדע הטבע. מלחמת איטליה. מ. ה. ופרדיננד לסל. מ. ה. ויוהאן פיליפ בקר. מ. ה. וצבי גרץ. מסביבי "רומא וירושלים".

205 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. הסתדרות הפקידים. חז"ר עבוד ה. ל. פ. ק. י. מ. תל-אביב, הוצד המרכזי, תש"ז. [322] דף. 4°. במכונת הכפלה. פניציות מרובות. "בספר הגדול שלפנינו ניתנו חז"ר עבודה, שנכתבו בשנות האחרונות (יולי 1945—יולי 1947) ס"ה 47 חז"ר שחלים על 4300 פקידים, ז. א. על יותר מרבע של חברי הסתדרות הפקידים (המונה 16000, בלי נשיחברים ונוצר עובד)."

206 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. הוצד הפועל. המחלקה למגויסים ולמשוחר-רים. זכריות למגויסים ולמשוחר-רים. חוקות, הוראות ופסקי הלכות 1947—1940. [תל-אביב], תש"ח — 1947. [1], 113 דף, טבלאות. 4°. במכונת הכפלה. תפקיד הספר לשמש מדריך לחבריו המושחררים ולמוסדות ולעובדיהם. (מהמבוא החתום ע"י צבי יהודה).

207 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. המחלקה המוניציפלית. על הסעול ה. מוניציפלי השנתי <התשיעי> של ההסתדרות — דצמבר 1946. תל-אביב, הוצאת המחלקה המוניציפלית של הוצד

העברי ולמשפט הנוהג בארץ-ישראל בזמן הזה. ספר לעיון ולשמוש... חלק שני: (האחריות הפלילית ותחומיה). תל-אביב, בית הספר הגבוה למשפט ולכלכלה, (דפוס החדש, תש"ז). [6], [303]—466, [6] ע'. 8°. תמצית התכן ושער נוסף באנגלית. ביבליוגרפיה: ע' 464—465. את הקודם עין ק. ס. שנה ס"ו ע' 24—25, שם גם בקורת מאת ד"ר משה דוכן.

201 הורוביץ, שלמה. המזרח הקרוב. תל-אביב, "יבנה"; (ירושלים, דפוס "הספר"), תש"ז. 79, [1] ע'. 8°. שער נוסף: שלמה הורוביץ: העולם בין שתי המלחמות; סקירה מדינית כלכלית. התכן: תור-כיה. — ארצות ערב: אנגליה והערבים. סוריה והלבנון. עיראק. ערב-סעודיה. מצרים. — ארץ ישראל: תקופת המעבר (1918—1922). השלטון המאנדטורי (1922—1936). ההתקשות בבית הלאומי וההתקשות למאנדט (1936—1939).

202 הילפרין, ישראל (Israel Halpern). העליות הראשונות של החסידים לארץ-ישראל, מאת ישראל הילפרין, ירושלים ותל-אביב, שוקן; (תל אביב, דפוס "הארץ"), תש"ז (1946). 80, [4] ע', פקסימיל. 8°. =ספרית שוקן / ירושלים, מחקרים ומקורות בחזרת הסוד בישראל בעריכת גרשם שלום, 4. המחבר חוקר את "שני הגלים" הראשונים של עליות החסידים: 1) עלית קרובי הבעש"ט ומקורביו (תק"ו—תקכ"ד—ה' 2) עלית תלמידיו המגיד ממזריטש (ר"מ מ"מ מויטבסק, ר' אברהם מקליסק ואחרים, בתקליד ולאחריה). המחבר משתמש בספרות החסידית ובעיקר באגרות העולים החסידים אשר נשלחו לאנשי שלום. בחז"ל. מסקנת המחבר: "דור העולים הראשון הספיק לכונן בגליל ישוב של חסידים, שהיה היחידי עד שנות הישוב של חב"ד בחברון בתקפ"ג התערבותם של ראשי החבורה כפעם בפעם בעניני החסידים בחז"ל והתרתם הרוחנית באגרותיהם השונות עשו את ישוב החסידים הצעיר אף למרכז של חסידות" (ע' 37).

203 המבורגר, חיים. ס' שלשה עולמות... חלק ב: עולמי שלי; קורות חיי בירושלים בין השנים תרצ"ח—תרצ"ב. (ירושלים, דפוס "מנוחה", תש"ז). 194, [4] ע', פורטרטים. 8°. את הקודם עין ק. ס. שנה ס"ו ע' 154. בספר מסופר בעיקר על החיים בעיר הע' תיקה עד שנות תר"ס. על השנים תר"ס—תרע"ה, תר-

הפעל של הסתדרות העובדים הכללית, (דפוס "אחיות"),
התש"ז, 51 ע' 80. התכן: י. חסקין: הפעולה המו-
ניציפאלית בהסתדרות. א. ברוצקוס: המדיניות הקרקעית
ברשויות המקומיות. צ. ברנזון: המועצות הכפריות. דב-
רי חברים. מסקנות.

208 הסתדרות עורכי הדין היהודים בארץ-
ישראל. המשרד ב א ר צ לאור תקנות ההגנה
לשעת חרום: סקירה ובקרת... [תל-אביב], חש"מ,
(תש"ו), 20 ע' 80. "עריכת החוברת היתה בידי עו"ד
א. הינסהימר, מטעם מערכת, הפרקליט". חוברת זו באה
להסביר את תוכן התקנות האלו, להצביע על ההתנגדות
המשפטית והקונסטיטוציונית הגלומה בהן ולשקף את
תגובתו של צבור עו"ד היהודים בארץ על "חוקי ההפקר".
(מהחקמה).

209 הרצל, בנימין זאב [Theodor Herzl].
אגרות הרצל. בעריכת א. לבקס [ביין
וג'יאורג] הרליץ. תרגום ד[ב] שטוק. כרך א':
מראשית הפעולה הציונית עד הקונגרס הראשון (מאי
1895 — אוגוסט 1897). תל אביב, מ. ניומן, (דפוס
סטרוד), תש"ה, 15, 332 ע' תמונות. 80. (מגנוני
הארכיון המרכזי של ההסתדרות הציונית העולמית,
סדרה א').

ההכנות לאוסף זה של אגרות הרצל התחילו לפני עשר
שנים ויותר, והארכיון הציוני הצליח לקבץ — במקרה,
בתצלום או בהעתקות — אלפי מכתבים של הרצל. כרך
ראשון זה שלפניו כולל 367 אגרות. הראשונה אל
הנדבן הידוע ברוך הירש, שנכתבה תשעה חודשים לפני
פרסום "מדינת היהודים"; האחרונה אל שר סורקי ביום
פתיחת הקונגרס הציוני הראשון.

אוסף זה הוא אוסף עברי שני של אגרות הרצל. קדם
לו הספר: הרצל. מכתבים. תל-אביב, 1937 (עין ק. ס.
שנה י"ז ע' 274-273; שם גם הערכה מאת
ב. שוחטמן). בו נדפסו 345 מכתבים משנות
1896—1904. האוסף שלפניו גדול יותר ושיטתי יותר.
נדפסו בו 79 מכתבים מהאוסף הראשון וגם מכתבים רבים
אחרים שנפרסמו קודם במקומות שונים, בעתונות וכת"ע
ובשפות שונות (רק במקרים בודדים נרמזו לפרסום הרא-
שון של המכתב). כל המכתבים האלה חורגו מחדש
מהמקור לשם הוצאה זו. העורכים צרפו הערות מאירות
רבות למטה מהטקסט, ובסוף הספר הוסיפו "מקורות

המכתבים" (ע' 318—322), מפתח מקבלי המכתבים בצרוף
ידיעות קצרות עליהם ותאריכים חשובים בחיי הרצל.
בתחלת הספר הקדמה מאת ג. הרליץ ומבוא מאת א. ביין
(ע' 10—15).

מרביתם הם המכתבים לד"ר מ. י. בודנהימר וליעקב דה-
האז. בספר יש למצוא חומר חשוב על התהוות היחסים
עם חובבי ציון בגרמניה ובאנגליה; עיין המכתבים
לבמבוס, הילדסהימר, הרב צדוק הכהן, לקולוגל גולד-
סמית וזה. בנטיבוס. יש לציין שני מכתבים שיש להם
אופי אבטוביוגרפי אל היינריך טבלס (ע' 3—6) ואל ר.
ברייגין (ע' 288—289). — עם קריאת האגרות, אנו רואים
שכמה בעיות אקטואליות של הציונות הטרידו את הרצל
עוד לפני חמשים שנה. מפליאה עומק הפרוגנוזה של
הרצל ביחוד כמה שנוגע לאנטישמיות. ב-28 ביוני 1895
הוא כותב לאלברט רוטשילד: "בגרמניה אני רואה את
שאלת היהודים רצינית בתכלית. מי שסבור כי השווי
ביהודים הוא אפנה חולפת טועה טעות קשה. טעמים
עמוקים מחייבים כי ילך וירע, עד למחלה
שאין למנועה".

מההערה למכתב אחד של הרצל אל י. דה-האז (ע'
187) נודע לנו שראש עיריית ירושלים יוסוף פחה שוחח
בשנת 1897 עם דה-האז בלונדון וספר שהוא מתיחס
באהדה לעלית יהודים לא"י והיו לו שיחות — אמנם ללא
תוצאות — עם הברונים אלברט ואדמונד רוטשילד ועם לורד
רוטשילד, כדי להשיג את עזרתם בשביל ייסוד בנק חקלאי
ותפירת תעלות השקאה והובלה בארץ ישראל. — במכתב
אחד של הרצל אל ד"ר יוסף חנוכיץ מוסד הספריה הלי-
אומית (מיום 27 במאי 1897 ע' 262-263) נזכרה הספריה
הלאומית, שהיתה עוד בגדר תכנית: "תרומת הספרים
היפה שלך, שתהווה לזו של ספרייתנו הלאומית, שתהיה
כתקנתו אימפוזנטית בארץ-ישראל, רכשה לך את מלוא
אהדתי".

והנה כמה תקונים להערות: ר. ברייגין — "ציוני
עד מלחמת העולם הראשונה". ברייגין ביקר בא"י בשנת
תרס"ו ובא הנה כציוני. אמנם אח"כ בקרה אותה
העתונות הציונית בנוגע לעמדתו לשאלות אחדות, אבל
גם אח"כ חשב את עצמו לציוני. — "הצפירה" בעריכת
נחום טוקולוב צ"ל בעריכת ח. ז. סלונמסקי ונ. סוקר.
לוב. — יוסף חנוכיץ 1844—1920 צ"ל 1919. — במכתבו
להרב ד"ר ארנפרין (ע' 304) מבקש הרצל להזמין בשמו
לקונגרס שורה של עסקנים מרוסיה וביניהם את
"מרגלית באודיסה". בהערה לשם מרגלית נאמר "עו"ד

גיאוגרפיים; 125 מהם קבלו מק"ל כ-370,000 דונם אדמה; 47 שכונות-פועלים חדשות נוסדו במושבות שב- שרון וביהודה. מתוך 139 ישובים, 37 הם מושבים, השאר קבוצות וקיבוצים. מספר הנפשות בכל הישובים האלה — 24,389.

214 הועד הלאומי ליהודי ארץ ישראל.
צ ר ו ר ת ע ו ד ו ת , אספת הנבחרים הרביעית.
מושב ראשון — חמישי, כ"ד באלול תש"ד — א' בסיון תש"ז. ירושלים, (דפוס "האומן"), תש"ז. 51 ע. 8°.
בראש השער: הועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ-ישראל.
כולל החלטות, גלוי-דעת, כרוזים ואגרות ועוד.

215 הועד הלאומי ליהודי ארץ ישראל.
ר א ש י פ ר ק י מ לדון וחשבון של הנהלת הועד הלאומי למושב החמישי של אספת הנבחרים הרביעית. ירושלים, (דפוס "האומן"), א' בסיון תש"ז. 23, [1] ע. 8°.
בראש השער: הועד הלאומי לכנסת ישראל בארץ-ישראל. הרו"ח מקיף תקופה של 15 חודש: 1.5.47—12.2.46.

216 זימן, יוסף. עם נחלת יצחק מר א ש י ת ה ; פרשת הוסד השכונה נחלת יצחק ליד תל-אביב על שם רבי יצחק אלחנן מקובנה. זכרונות אחד המיסדים: יוסף זימן, תל-אביב, "הוצאת ספרית ראשונים" לדוד תהר"א. (דפוס "מל"ן), תש"ז. 78 ע. מפות, תמונות. 8°.
השכונה נוסדה באסרו חג פסח תרפ"ה.

217 חביב-לובמן, דב. בני דור; זכרונות / מאמרים/נאומים/אישים. בצירוף מאמר הקדמה מאת נחום סלושץ, ראשון-לציון, הוצאת "ידידים", (דפוס ז. ינקלביץ), תש"ה. 15, 160 ע. 3 לוחות-תמונות. 8°.
בראש השער: אברהם דב חביב-לובמן. ד. חביב-לובמן (גיד מוהילב ברוסיה) מבני ביל"ו, שעלה ארצה בתרמ"ה, עסקן ישובי שמשך גם בעט סופרים. הספר הוכן במלאת לו שמונים שנה בשנת תש"ד.

218 חזן, יעקב [J. Chasan]. הצהרה היסטורית ; עם הודעת גרומיקו במושב אר"מ. (תל-אביב), הוצאת מפלגת פועלים השומר הצעיר בא"י והברית העולמית של מפלגות השומר הצעיר, (הדפוס החדש), [תש"ז]. 36, [1] ע. 8°.
גרומיקו, בא כחה של

צינו". צ"ל העו"ד האנטיציוני; מדובר כאן על העסקן והסופר הידוע מתקופת ההשכלה (יידו של מנדלי מו"ס) מנשה מרגלית, שהיה מתנגד בחריפות לצינות ולחם ב"ב בכתב ובעל-פה. עם הופעת הצינות המדינית פרש גם מועד חובבי ציון באודיסה, שהשתתף בו כנראה מתוך רצון לעזור ליהודים עובדי אדמה בא"י (כך היה גם השם הרשמי של החברה). בכתב שלאחריו אל אחד-העם נזכר שוב בענין זה "העו"ד האודיסאי מיכאל מרגליות". צריך היה להעיר שמדובר על מ נ ש ה מרגלית.
יעמדו על הברכה העורכים, המתרגם והמו"ל בעד ספר חשוב זה. ולואי וההמשך לא יאחר לבוא.
ב. ש.

210 וולפסברג, ישעיהו [Oskar Wolfsberg].
ה מ ז ר ח י והתנועה תורה ועבודה. (ירושלים, המכון להשכלה ציונית, דפוס מרכז, 1946). [8], 93, [1] ע. 8°.
(הספריה הציונית הקטנה). (הורמים האידיאולוגיים בת-נועה הציונית). "נסיון זה לתאר את תולדות המזרחי ואת מהותו איננו הראשון. קדמוני אחרים וגם אני פרסמתי סקירה אידיאולוגית על המזרחי בגרמנית (עין ק. ט. שנה ט"ו ע' 339), חיבור זה אינו תרגום... נסיתי לחדש את הגישה לחלוטין." (מההקדמה).

211 וילנר, מאיר. הדרך ל ש ח ר ו ר
<מדיניות המפלגה הקומוניסטית הפלשתינאית>. אישר ע"י הועד המרכזי כחומר לקראת הועידה ה"א שתתקיים בימים 29.XI—2.XII. 1946. תל-אביב, (דפוס יהלום), 1946. 67, [1] ע. טבלאות. 8°.

212 וינשל, אברהם [Abraham Weinshal].
ה פ ר ל מ נ ס ה ע ב ר י . (ת[ל] א[ביב]), "ההב"ה", דפוס "הכרמל", [תש"ו]. 14, [2] ע. 8°.
= דפים מדיניים מס' ו. המחבר מתנגד להשתתפות ב"קונגרס הציוני ומציע "לארגן את האומה העברית על יסוד האזרחות העברית".

213 ויץ, יוסף (Joseph Weitz). התנחלות נר
ב ת ק ו פ ת ה ס ע ר , ניסן תרצ"ו—ניסן תש"ה.
מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (ירושלים, דפוס "אחיה", 1947). 202 ע. טבלאות, מפות, תמונות. 8°.
(ספרית פועלים). המחבר מנהל מחלקת הקרקעות במשרד הראשי של הקרן הקימת לישראל. במשך אחת עשרה שנה (תרצ"ו—תש"ז) נוספו לנו 129 ישובים חדשים ב-9 חבלים

ישראל בא"י שהובעו כאן בעוררו ובשפע של דברי חז"ל המקיימים אותם יש בהם כדי להסיר את ההתנגדות מטעם חלק מסוים של היהודים האורתודוקסים כלפי התנועה הציונית והספר מוכיח גם את המתבוללים..." (מהקדמת בן המהבר משה יפה).

223 כהן, אהרן [Aharon Cohen]. על מה נצטת פאזי אל-חוסייני? [תלאביב], הוצאת מרכז מפלגת פועלים השומר-הצעיר בא"י, חש"מ, 1947. 15 ע'. 8°. המחבר סובר, שפאזי אל-חוסייני (בן דודו של ג'מאל אל-חוסייני סגן יו"ר של הועד הערבי העליון) נרצח בשל השקפותיו שהסכם ערבי-יהודי על יסוד השוויון המדיני בין שני העמים הוא הפתרון היחיד לבעיית א"י.

224 כהן, אהרן [Aharon Cohen]. תנועת הפועלים הערביים למצרים, ארץ-ישראל הלבנון, סוריה, עיראק; תולדות, סיכומים, בעיות. [תלאביב], הוצאת המחלקה לענייני הפועל הערבי ע"י הועד"פ של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל; (חיפה, דפוס "אות", 1947), 199, [2] ע'. 8°. כונת המחבר: "לסקור סקירה ממצה ככל האפשר את התפתחותה של תנועת הפועלים שבארצות ערב, את מצבה עם תום שנה לאחר מלחמת העולם השנייה ואת הבעיות המתעוררות תוך ההתפתחות". (מהקדמת המחבר).

225 כהן, מ[קסימיליאן]. קבריהם המלכים, נפש מלכי בית חזיבי. עם הקדמה מאת א[לעזר] ל[יפא] טוקניק. תלאביב, "דביר"; (ירושלים, דפוס מרכז), תש"ז. 14, [1], 87, 7 ע'. 16 לוחות, תכניות, תמונות. 8°. י"ל גם כריסטציה, ירושלים, תש"ה; עיין ק. ס, שנה כ"ד ע' 104. עם תמצית באנגלית ושער נוסף: The tombs of the kings, by Maximilian Kon... Tel-Aviv, Dvir Pub. House, 1947.

התכן: מבוא, מערכת הקברים ותולדות חקירתם; תיאור ארכיאולוגי-ארכיטקטוני של מערכת הקברים.

226 כצנלסון, ברל [Ber Kaznelson]. כתבי ב: כצנלסון, כרך שביעי, (תלאביב), מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "דבר", תש"ח), 431, [1] ע'. פורטרט. 8°. את הקודם עיין ק. ס, שנה כ"ד ע' 181. הכרך כולל מאמרים ונאומים משנות תרצ"ד-תרצ"ו. המדורות:

ס.ס.ר. במושב האומות המאוחדות, הודיע ש.ס.ר. מציעה חלוקת הארץ כפתרון לבעיית א"י.

219 טרופה, אלעזר. פתח-תקוה: מנחם כללי. עם מבוא מאת יוסף ספיר ראש עיריית פתח-תקוה המפה: של הרחובות ומפת שטח בנין עיר פתח-תקוה לאזורי הבנין השונים. פתח-תקוה, עיריה; (ת[ל] א[ב]יב), דפוס "אחדות", תש"ח-1947. 160 ע', טבלאות, מפות, תמונות. 8°. כולל גם קיצור תולדות פתח-תקוה (ע' 13-20), כרוניולוגיה של פתח-תקוה (ע' 21-23), "הישובים שנוסדו בא"י עד היום" (ע' 122-123), לוח ההמצאות (ע' 136).

220 יהלום, בנימין. מנכרונותי, תלאביב, "הוצאת ספרית ראשונים" לדוד דהרא, (דפוס א. מוזס), תש"ה, 64 ע', פורטרט. 8°. עם הקדמה מאת המל"ל המחבר, וזה ארצה מרוסיה בימי נעוריו בשנת תרמ"ה בשנת תר"ץ התישב בפרו ועסק במסחר במשך שנים ואח"כ היה מגאולי אדמת כסרגינים, שנעשה לפרבר של פתח-תקוה.

221 ינובסקי, שמואל. שמואל ינובסקי: דברי הערכה, זכרונות, כתבים נבחרים, תלאביב, הוצאת ברית ראשונים — ארגון עסקנים ציונים ותיקים בארץ-ישראל, (דפוס "אחדות", תש"ז), 111, [1] ע', 5 פורטרטים. 8°. "המערכת: א[לכסנדר] גולד-שטיין, ש[למה] גפשוטין, ס. חסקינה". שמואל בן יעקב ינובסקי (אב תרל"ד לינגרד-תשרי תש"ה תלאביב) עסקן וסופר ציוני ברוסיה ואח"כ בא"י. הספר כולל מאמרי הערכה עליו וששה מאמרים של ינובסקי: היהודים הא-מריקנים, התנועה הציונית והמוסד לבקורת, סופה של הגירה יהודית, "קיבוץ גלויות", החלטה צנועה, מה לעשות לכרמי.

222 יפה, יוסף בן משה (Joseph Jaffe). ספר אהבת ציון וירושלים; יכלכל בתוכו שלשה מאמרים, הלא המה: א. "מעורר רדומים, ב. יחס הנס אל הטבע, ג. התאחדות הלאום. מאתי: יוסף בן-ר' משה יפה... החונה בק"ק מנצ'סטר... בעל מחבר ספר יוסף באור... (ירושלים, צ. ולנשטין; תלאביב, דפוס דב גוטמן), תש"ז (1946), 189, [3] ע', לוח-פורטרט, פסקי מילים. 8°. "ערוך בידי: מ. ולנשטין...", עם הקדמת בן המחבר ושער נוסף באנגלית, "הרעיונות ע"ד תחית

231. המגן העברי. ת ע ו ד ו ת ו ד מ ו י ו ת
מגזי הכנופיות הערביות במאורעות 1936—1939. [ירר
שלם ז']. "המגן העברי", חש"מ, [תש"ז], [8], 168
ע', 8°. הספר כולל מכתבים של מפקדי המרד, רובם
מ"המשולש המסוכן" (שכמ, ג'נין, טול-כרם), דו"ח על
פעולותיהם של מפקדי כנופיות. לא היו בידי מסדרי הקובץ
הארכיונים הגדולים והמסודרים של הכנופיות ונאלצו להסי-
תפק במה שהגיע לידיהם. לכתבים צורפו הערות מקיפות
ומפורטות למען "סייע ביד אלה, שלא צללו בים הפרטים
של המרד, לאלה שידעו על הנעשה בארץ מפי העתונות,
שעברה צנזורה או שניזונה מידיעות בנות-חימן". הבאורים
האלה, כוללים ביוגרפיות של ראשי העושים, ידיעות על
היחסים בין אנשי הכנופיות בינם לבין עצמם ובינם לבין
המשלה ועוד. הספר מגלה הרבה דברים, בלתי ידועים.
בתחלת הספר (ע' 1—10) הקדמה ובה סקירה כללית על
מאורעות 1936—1939 וביוגרפיה של מפקד הצבא הערבי
פאוזי אל-קאקגי (ע' 11—18).

232. מגנס, יהודה ליב [Judah Leon Magnes].
א ת ר י ו ת ; נאום הפתיחה לשנת הלימודים תש"ח
(ט"ו חשוון תש"ח — 29.10.47) מאת י. ל. מאגנס, נשיא
האוניברסיטה העברית. (ירושלים, דפוס "אחזה"),
[תש"ח], 11 ע', 8°.

233. מלחי, אליעזר. מ ב ו א ל מ ש פ ט ה א ר צ -
י ש ר א ל י ; סדרת הרצאות אשר נשא ע"י...
אליעזר מלחי בביה"ס למשפט ולכלכלה בת"א... בקיץ
תש"ז. [תל-אביב], תש"ז, [1], 49, 3, 8, 9 דף, טבל
אות, 2°. במכונת הכספה. המחבר שופט שלום ממי-
שלתי בתל-אביב.

234. מפרשת ספינת מעפילים אחת. חמ"ד, חש"מ,
[1947], 15, [1], ע', 8°. על ספינת מעפילים "שבחאי
לוינסקי" עם 825 מעפילים על ספוניה, שהצליחה לפרוץ
את ההסגר של הצי הבריטי ולהגיע לחוף הארץ.

235. נפתלי, פ[ריץ] [Fritz Naphtali]. חברת
ה ע ו ב ד י מ >משק הפועלים בארץ<, תל-אביב,
מחלקת ההסברה של הוועד הפועל [של ההסתדרות],
(דפוס "אחדות"), תש"ז, 128 ע', 8°. בראש השער:
ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל.
חברת העובדים היא הצורה החוקית של הסקטור הכלכלי
של ההסתדרות. בספר ניתנת סקירה על מפעלים ומוס-

לשאלות הסכמי-עבודה. אחריות ציונית. מן העבר 6)
מאמרים: על הכרזת רוסטילר, שמריהו לוי, על יסוד
מוצא, על העתונות העברית הראשונה בא"י. בהסתדרות
(13 מאמרים ונאומים). דברים שלא נשתלבו בפרקים
הקודמים (9 מאמרים ונאומים, מהם אחד בעניני האוני-
ברסיטה). מילואים, הערות מאת המביא לביה"ד ש.
יבנאלי (ע' 409—424). מפתח.

227. לובוצקי, בנימין. ד ר ר ח י י ו ש ל
צ י ו נ י ל ו ח ; קובץ מסמכים מתוך ארכיונו
של אפרים ושיץ ז"ל. ערוך בידי ב. לובוצקי. הקדמה
מאת יוסף קלוזנר, ירושלים, "אחיאסף", (דפוס הפועל
המזרחי), תש"ז, 14, [2], 159 ע', לוחות-תמונות, 8°.
"על העסקן הציוני בגליציה ובא"י ד"ר אפרים ושיץ
(תרל"ט ידרנה מחוז זלוצ'וב — י"ז שבט תש"ה ירר
שלם), שעלה ארצה בתר"פ ובארץ השתתף בעבודות
הועד הלאומי, היה יו"ר קהלת חיפה ונא"כ חבר נשיאות
קהילת ירושלים.

228. לובוצקי, בנימין. ה צ ה ר ר ו ב י ת ר.
(ירושלים, מכון להשכלה ציונית, דפוס מרכז תש"ו).
[8], 71 ע', 8° = הספריה הציונית הקטנה, ז.
(הורמים האידיאלוגיים בתנועה הציונית).

229. לוחמי חרות ישראל. — — — — —
ח ו ר נ ו ל ב ס י ס ; פרשת התקפה אחת. חמ"ד,
הוצאת לוחמי חרות ישראל, חש"מ, [1947], 44 ע', 8°.
תאור התקפת אנשי לח"י על בתי-המלאכה של הרכבת
בחיפה ב"ח סיון תש"ו, ימי מאסרם, המשפט נגדם, שבי-
גיונו לעונש-מוות, שהוחלף אה"כ במאסר-עולם.

230. ליבנשטיין, אליעזר [Eliezer Liebenstein].
ה צ י ו נ ו ת ו א ג ל י ה ; מאת אליעזר ליבנשטיין-
תל-אביב, הוועד הארצי למען החייל היהודי, (דפוס י.
שלומי), תש"ז, 128 ע', 8°. (ספרית החייל ע"ש ברל
כצנלסון). התכנן: הבעיה, דרכה של אנגליה לציונות.
דרכה של הציונות לאנגליה. הצהרת בלפור וסתריותה.
הסכם המנדט מתפרק תוך הגשתו. מאורעות 1936 /
1939. הספר הלבן והשמדת יהודי אירופה. במלחמת
העולם. הצהרת בוויין ומשמעותה. אמצעי היאבקות למן
חינוש הברית. אדמיניסטרציה בריטית או מדינה יהודית.
המדינה היהודית והעולם האנגלו-סאכסי.

דות כלכליים וקואופרטיביים של ההתישבות העובדת, המשכירה, תנובה, "סולל בונה", מוסדות קואופרציה ייצרנית, צרכנית ואשראית, מוסדות ביטוח ותרבות וכו'.

236 סמילנסקי, משה [Mosche Smeliansky].

פרקים בתולדות הישוב. חלק ה': תל אביב, דביר, תש"ז. 8°. ~ מנוקדים. התכן: "חלק ה: תקופת תרפ"ג-תרצ"ו (דפוס לידור), 150, [1] ע'. חלק ו: תקופת תרצ"ו עד שנת תש"ו (דפוס י. זילברברג), 166, [1] ע'. מפה. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 19.

237 סקיבין, דב. זכרונות איש כפר-

סבא; יסוד כפרסבא וקורותיה. מאת דב בן ר' נחמן סקיבין. [תל אביב], "מסדה" (הרצליה, דפוס מסדה) תש"ז. 187 ע'. תמונות. 8°. המחבר (י"ט תשרי תרמ"ב, דיסנה פלך וילנה — כ"ו אדר תש"ה בא"י) עסקן ציוני ברוסיה, שעלה ארצה בתרס"ז והיה אח"כ ממסדי כפרסבא. בספרו הוא מספר גם על חינוכו ועל פעולתו הציונית ברוסיה. בין השאר הוא מספר על העסקנים הציונים והישוביים ד"ר צבי ברוך, ה" מרגלית קלורסקי, מ. דיונון, גיטו הפסלת חנה אורלובה וד"ר א. מזיא.

238 עובד, מיכאל. עם ראשית העליה

השלישית (זכרונות). [תל אביב], מחלקת הנוער של חבר הקבוצות וקבוצת השרון; (עין חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), [1946], 63 ע'. 8°. בראש השער: מיכאל עובד (ש"ש).

239 עמיקם, ישראל. כ"ב אותיות לוח-

מות לזכותן; פרשת האבקותה של הלשון העברית במשך כ"ה שנים במבקר הארצישראלית... הקדמה מאת דב ששוק, חיפה; (ירושלים, דפוס "הספר"), תש"ז. 174, [2] ע'. טבלאות, קסטימילים, תמונות. 8°. במשך שנים רבות לא היתה רשות לשלח בא"י סלגרמה באותיות עבריות. העו"ד י. עמיקם נלחם בגורם זה בעקשנות במשך 25 שנים, וסוף סוף בטלה הממשלה את האיסור הזה. בספר שלפנינו נותן המחבר את פרטי השתדלויותיו בענין זה.

240 פוירשטיין, א[מיל]. המהנדס ארפד

גוט ומופעלו. תל אביב, "אלפן", (דפוס מ. שהם).

241 פינס, יחיאל מיכל [J. M. Pines]. מבחר

מאמרי י. סדר בצרוף מבוא בידי ג[צל] קרסל. תל אביב, י. שרביק; (ירושלים, דפוס וייס), תש"ו. 157, [1] ע'. פורטרט. 8°. = ספרית "שרשים", ספר ה' יוצא לאור ע"י המחלקה לעניני הנוער של ההסתדרות הציונית. התכן: ג. קרסל; י. מ. פינס ופעלו (ע' 5—32). הניל: ביבליוגרפית קצרה (ע' 33—34). — מבחר מאמרי פינס מסודרים לפי הענינים: ייחודו של ישראל, תיקונים בדת, הרת והלאומיות, ישוב א"י, תרבות וחינוך, דרכי השפה, נספחות.

242 פישמן, אדה [Ada Fishman]. עיינות

דרכה של בת ישראל אל החקלאות, ירושלים, (המחלקה לעניני הנוער של ההסתדרות הציונית, דפוס רוגלד), תש"ז. 106, [2] ע'. טבלאות, תמונות. 8°. קו לקו ספירה לידעת ארץ ישראל ועם ישראל... ה. נכתב למלאת 15 שנה למשך פועלות להכשרה חקלאית "עיינות", על ידי נסיעיונה. מספר החניכות שעברו דרך המשק מגיע כמעט לאלף. בזמן כתיבת הספר נמצאו במשק 150 חניכות וחניכים, מהם 60 מהנוער הא"י.

243 פלדמן, אהרן. אהרן א. איזנברג; קו-

רותיו, כתביו ותקופתו הישובית. ערוך בידי ע. ב. ר. ה. ד. נ. [= אהרן פלדמן] בצירוף הקדמה מאת משה סמילנסקי. תל אביב, "מסדה"; (ירושלים, דפוס "העברי"), תש"ז. [7], 246 ע'. תמונות. 8°. א. איזנברג (תרצ"ד פינסק — תרצ"ב רחובות) מהמתיישבים הראשונים, שעלה ארצה בתרמ"ז, ממסדי רחובות, חבר "בני-משה", עסקן ישובי במשך עשרות בשנים. הובא מיסמכים המאירים את עבודת ייסוד חמושות הראשונות, גאולת הקרקע ומלחמתה, ראשית-התפתחותו של החינוך העברי בארץ, קורותיה של העבודה העברית והחי חשוב ומאלף, כל פרט, שנראה לעורך הספר כחשוב לתולדות הישוב העברי הובא במקוטע או בשלמותו" (מהקדמת העורך).

244 פלדמן, ש[מחה] ב[ונם] (S. B. Feldman).

יסודות המדיניות הלאומית. ירושלים, (דפוס י. ע. איתאח), תש"ז. [4], 140 ע'. 8°.

ודברי הערכה, ערוך ע"י מ. קושניר. תל-אביב, המרכז לתרבות, (דפוס "הפועל הצעיר", תש"ו. 191, [1] ע' פורטרט. 8°. על השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. החומר שכונס כאן נתפרסם תחלה בספרים, מאספים וכת"ע שונים.

251 קלורי, משה [Moses Calvary]. בין זרע לקציר: מבחר כתבים. סדר ותירגם — דב שטוק. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר", תש"ו. 356 ע' לוחות-פורטרט, פקסימיל, 8°. הכתבים של הסופר והמחנך הציוני שכונסו כאן, נכתבו (חלקם עברית וחלקם גרמנית) בשנות תרס"ג-תש"ד. רובם פורסמו במאספים ובכת"ע שונים ("דבר", "מאזנים", Der Jude, Jüdische Rundschau ואחרים) והשאר מתפרסם כאן בראשונה. "ראשיית-התעודה היתה: לבדוק נחלת קלורי שבכתב, הזרויה על פני בימות שונות, ולבדוק מה עשויו גם לקיים עצמו מעבר לשעת-פרסומו ומקימו וגם להיות לנו בנותן ענין ובצריך-עיון. אחרי התעודה היתה לצרף את המבחר באופן שיהא בו כדי אספקלריה של א"שיות הסופר, וכדי כבואה של דרכו, הגותו ועשייתו." (מהקדמת העורך ד. שטוק).

252* (קלפניש, יהושע). שלמה יוסף לויצקי: ליום השנה ה-25 למותו [פרקים מחייו ופעולתו]. (חובר בעזרת ידיעות מאת קרובים וידידים על ידי יהושע קלפניש). תל-אביב, מפלגת פועלי ארץ-ישראל. (דפוס הפועל הצעיר), תש"ו. 43, [1] ע' פורטרט. 8°. ש. י. לחיצקי, יליד חרסון (דרום רוסיה) ומפעילי ההגנה בעיר זו, שעלה ארצה בתרס"ו, היה פעיל במפלגת הפועל הצעיר וממסדי שכונת "נחלת בנימין" (השכונה השניה אחרי "אחוזת בית", שהגיתה יסוד לתל-אביב).

253 קפליבצקי, יוחנן [Jochanan Kapliwatzky]. אנשי הרוח והחן בירושלים העברית. ירושלים, דפוס "המערכ", תש"ו. 31 ע' 8°. גלוי-דעת נגד כמה מאישי האוניברסיטה העברית ומחלקת התנועה.

254 קרנויזק [ח. נוד]. בסור המציאות: פרקי הסתכלות במאורעות הזמן. ירושלים, מרכז "יהדות", (דפוס "חורב", תש"ו. [2], 69 ע' 8°. "צריך שיהיה בנו הרצון והעז להתנער מאורח החיים הזר... ולהודיע קבל עולם, כי אחרי כל מה שהגיע ליהודים מיד

"מסרתי היא: ... ובעיקר — לרכוש שיטה מלאה ושלמה על גופי ההלכות, המהוות את התוכן של מדיניות לאומית יהודית בריאה". (מההקדמה). הספר מוקדש לקונגרס הציוני הכ"ב.

245 פלדשו, ראובן. מעלה הקברים הדרומיים למים. "כפר האיוחד "טרבלינקה". תל-אביב, "חזון", (דפוס א. מוס, תש"ו. 80 ע' 8°. בראש השער: ראובן בן-שם "ד"ר פלדשוה". המחבר סובר, שאחרי נוראות טרבלינקא מוכרח העם להתאחד לשם הקמת מדינה עברית בא"י. כסמל לאיחוד יש להקים בארץ ישראל כפר-האיחוד בשם "טרבלינקה" וליסד שם מוזיאון של החורבן.

246 פפוריש, יהויקים. ידיעת הארץ. [ג]: הישובים בארץ-ישראל. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס מל"ן), תש"ח. 167 ע' טבלאות, מפות, תמונות. 8°. בראש השער: י. פאפוריש. התכן: הישוב בעמק החוף. הישובים באזור ההר. בקעת הירדן והערכה. עבר הירדן המזרחי. רשימת הישובים העברים בארץ-ישראל. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 108.

247 פראושטטר, ורנר. הנציבים העליונים לארץ-ישראל, מאת ורנר פראושטטר. תל-אביב, הוצאת אולימפיה-מרטין פויכט-וונגר, (דפוס עזריאל), [1946], 31, [1] ע' 8°. על סמואל, פלומר, צינלור, ווקופ, מקימיקל וגורס.

248 פרס, ישעיהו (Isaiah Press). ארץ ישראל: אנציקלופדיה טופוגרפית-היסטורית, סדר וערך ישעיהו פרס. כרך שני: דאר-ירושלים. בצרוף מפת ירושלים ועשרים וארבעה לוחות. ירושלים, ר. מס, (דפוס "מרכו", תש"ח. [4] דף, [177]-441, 9, [5] ע' 8°. "בסיוע מוסד הרב קוק", השער, ההקדמה, רשימת המפות והלוחות גם באנגלית. מפת ירושלים המצורפת "עם מפתח כללי לפי סדר א"ב ומפתח לשמות המוסדות, המקומות הציבוריים והשכונות", 1: 15.000. בתבנית 57: 44—את הקודם ראה ק. ס. שנה כ"ד ע' 114.

249 צימר, ד[ניאל]. עטרו ח: מושב עובדים בהרי ירושלים. תל-אביב, תנועת המושבים והארגונים, (דפוס "הפועל הצעיר", תש"ו. 46, [1] ע' מפה. 8°.

250 קושניר, מרדכי. א. ד. גורדון, זכרונות

(הכולל גם בטול או צמצום של האפסרופסות בצורותיה השונות) לחלוצים אנשי העליה השניה; ומכאן תמיכתו ברעיון הקבוצות; חקלאות אינטנסיבית, משק מגוון, יצירת עובדות ע"י רכישת קרקעות ופיתוח הישוב העירוני.

המחבר מספר על עסקנים שונים שנפגש אתם בעבודתו: ה. יעקבסון, ש. לוי, י. חנקין, מ. דינגוץ, ח. חסיין, יעקב טהון, ר' בנימין, י. ל. גולדברג ועוד. הוא מספר על שיחותיו עם הכרונ א. רוטשילד בא"י (בבקרו בשנת 1914), על פגישתו עם ה. סמואל. וכן הוא מספר על פגישותיו עם נוצרים, שהאמינו אמונת-אומן בעתידו של עם ישראל בא"י, כמו סגן-הקונסול הגרמני בחיפה קלר (ע' 13) או האציל האנגלי גריי-היל, שעל מגרשיו בירושלים (שמכר ליהודים) הוקמה האוניברסיטה העברית. בניגוד לחלק הראשון — שכולו אוטוביוגרפי — מעורב וממוגז בספר זה היסוד הכיורגי בתאור הכלל (א"י וההתיישבות), אבל יש גם פרקים אישיים יפים, המתעניין בתולדות הציונות והישוב לא יוכל לפסוח על ספר זה.

257 שלזינגר, אברהם [Abraham Schlesinger].
ת ר ב ו ת י ש ר א ל ב א ר צ י י ש ר א ל ;
בעיתותיה ודרכי עיצובה, ירושלים, ר. מס, (דפוס "האומן"),
תש"ו, 64 ע' 80. יול' בסיוע מוסד הרב קוק.

258 שמורק, א[מיל] [Emil Schmorak].
ה ק מ ת מ ז ס ד ל ב ק ו ר ת ע ל י ד ה ה ס ת ד ו ר ת ה צ י ו נ י ת
העולמית והסוכנות היהודית לארץ-ישראל, תזכיר מוגש
לישיבת הוועד הפועל הציוני בחודש מאי 1947, ירושלים,
(דפוס ירושלים), תש"ז, 8, [1] ע' 80. המחבר היה
במשך שנים אחדות חבר הנהלת ההסתדרות הציונית
העולמית והנהלת הסוכנות. הצעתו נתקבלה והמוסד המוצע
הוקם.

259 שפירא, יצחק, ט ב ר י ה : <תולדות והוי"ו.
(ירושלים, דפוס י. ע. איתאח, תש"ו), [2], 58 ע' לוח'
תמונה, 80. התכן : צ. הרבני : הקדמה — דברי ימי
טבריה מכיבושה ע"י יהושע בן-נון עד ההתיישבות החדשה,
וגדולתה עפ"י חז"ל. העיר העתיקה והחדשה. קריית
שמואל. קבר ר' מאיר בעל הנס. חברת "חמי טבריה".
חברת "עיתות טבריה".

260 שפירא, יצחק, י ר ו ש ל י מ : העיר העתיקה
קה, תולדה והוי"ו. הקדמה מאת ר' בנימין (= יהושע
רדלר-פלדמן). ירושלים, הוצאת הספרים הארץ-ישראלית

הגויים, שוב אין לנו לקבל תורה מפיהם וכי שוב נשובה
אל המקור הנצחי... אל תורתנו הקדושה". (ע' 52).

255 קרוסמן, ר[יצירד] ה[וורד] ס[טפורד] ;
מיכאל פוט. מ י נ כ ו א ר צ י י ש ר א ל י ת ?
(תרגם מאנגלית — א. לב). ירושלים, "תמר", ההפצה
בידי הוצאת מסדה, (דפוס גוטמן), [תש"ו], 48 ע' 80.
שם המקור: Richard Howard Stafford Crossman
Michael Foot: A Palestine Munich?
ע"ן להלן מספר 655 : שם גם ציון קצר.

256 רופין, א[רתור] [Arthur Ruppin]. פ ר ק י
ח י י. (ערך מן העזבון אלפס ב י י), תרגם מגרמנית
א. ד. שפירא). ספר ב : (ראשית עבודתי בארץ ; 1907 —
1920). (תל-אביב, "עם עובד", דפוס "דבר", תש"ו), 314.
[2] ע' 80. "חלק שני זה של ספרו של רופין בניגוד
לספר א' (ע"ן ק. ס. שנה כ"ב ע' 19) נועד מלכתחילה
לפרסום ; המחבר התכוון לפרסמו ליום הולדתו השבעים.
(אביב תש"ו)... אח"כ החליט, לבקשת ידידיו ומוקיריו,
לכתוב את ספר זכרונותיו על התחלת עבודתו ועבודת
ההסתדרות הציונית בא"י... לשם כך-עבר על יומניו
(שבשנים 1908—1914 מכילים רק סקירות שנתיים) וקרא
מחדש חקיקים רבים של המשרד הא"י, מה שעלה בזכרונו
אגב קריאה זו רשם, ואת הרשימות הנפרדות ניסה אח"כ
לקשר... יש ומאורעות ומעשים חשובים לא נגע כהם
כלל או רק דרך אגב. הספר לא נשלם כלל ע"י המחבר
והעורך סידר את החומר בהתאם לקוים הרמוניים בר-
שימותיו של המחבר. חוץ מזה הוסיף העורך הערות וגם
צרף קטעים מיומני רופין של שנות 1916—1920 לשם
השלמת הסיפור וסיומו". (מהערת העורך).

למרות הליקויים הגל' חשוב הספר ומלא עניין. חשובים
ביחוד הפרקים א—י' (עד עמ' 227) המקיפים את הזמן
עד פרוץ מלחמת העולם. על פעולתו בשנות המלחמה בא"י
ובקושטא נכתב יותר והפרקים הללו בספר הם מפורטים
פחות. — בהתחלת הספר ניתן תאור יפה של א"י בכלל
וא"י העברית במיוחד בשנות 1907—1908. המחבר מספר
הרבה על רכישות קרקעות, שהשתתף בהן; על יסוד
תל-אביב, רכישת הקרקעות על שפת הים, יסוד דגניה; על
רכישת דילב (קרית ענבים), רוחמה, פולה (מרחביה),
כרכור, ואדי-אל-חוארת, אדמות הכרמל בחיפה, תלפיות
ומגרשי האוניברסיטה בירושלים. המחבר מסביר וממקם
את העקרונות, שהניח ביסוד פעולתו : יחס של אמון

266 **Anglo-Palestine Bank, Ltd. Handbook** of Palestinian securities. Tel-Aviv, (typ. Shoshani), 1947. 2 p. l., III, 248 p., tab. 8°.

267 **Chamber of Commerce Palestine-Sweden. Haifa. Regulations of the Chamber of Commerce Palestine-Sweden.** Haifa, (typ. E. Marcus), 1944. 15 p. 8°.

268 **Hardy, Eric.** A handlist of the birds of Palestine... With a foreword by J. C. D'Arcy. [Jerusalem], Education Officer-in Chief, Middle East Forces, [1946?] 3 p.l., 46 numb. 1., 3 l., map. 2°. 49'48 ע' 2°.

269 **Jewish Agency for Palestine. Department of Statistics.** Statistical data on Palestine, 1945. Jerusalem, 1945. 3 p. l., 57 tab. 21 : 17. Department of Statistics of the Jewish Agency for Palestine. "Prepared in connection with the Zionist conference held in August, 1945."

270 **Jewish Agency for Palestine. Trade and Industry Department.** The economic war effort of Jewish Palestine: facts and figures, collected by the Economic Research Institute of the Jewish Agency for Palestine. (Jerusalem), (1946). 22 p., 1 l., tabs. 8°.

בשנות 1940 — 1945 ספקה התעשייה היהודית תוצרת לכווחת הצבא ששויה כ־38 מיליון לירות.

271 **Karpman, I[saac] J.** Housing and mortgage credit in Palestine... Foreword by F. S. Neuman. The legal aspects of housing and real credit in Palestine, by A. H o r n s t e i n. Tel Aviv, N. Tversky, (typ. "Sefer"), 1946. 223, [1] p., illus., map, tab. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 220—221. את הספר בעברית עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 35.

272 **Kaznelson, Siegmund.** The Palestine problem and its solution: a new scheme. Jerusalem, Jewish Publishing House, (typ.

בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס י. ע. איתאח), תש"ה. [2], 61, [1] ע' 8°. בראש השער: יצחק שפירא <ש. י. > התכן: דברי ימים. קדושתה ע"י חו"ל. תחומיה ובולר תיה בעבר. החומה. התפתחות הישוב במאת השנים האחרונות. התעוררות המשכילים. שארית הפליטה בעיר העתיקה. בתיכנסותיה ובתימורשה. מאת המו"ל.

261 (תדהר, דוד) [David Tidhar]. אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובוניו: דמויות ותמונות. כרך ב'. תל אביב, ("הוצאת ספרית ראשונים", דפוס שהם, 1947), [5] דף, ע' 539—1056, פורטרטים. 8°. כולל 628 ערכים. בתחלת הספר (ע' 541—553) מפתח השמות לפי הא"ב ומפתח האשים לפי הסוגים בכרך א' ובכרך ב', את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 197.

262 (תדהר, דוד) [David Tidhar]. חיים (מואל) ש מ ר ל י נ ג תל אביב, "הוצאת ספרית ראשונים" <דוד תדהר>, (דפוס א. מוס), תש"ו, 32 ע', תמונות. 8°. על ח. ש. שמרלינג (תקפין חברון — תרנ"ד יפו) — בנו של שמעון שמרלינג שעלה ארצה לפי שליחותו של ר' דוב בער מליובוביץ "הרבי האמצעי". ח. ש. שמרלינג פעל בחיל הקהלה ביפו ובפיס תוח המסחר היהודי שם.

263 תנובה. מערכת שיווק חלב באנגליה. <דירוחשבון מבקר באנגליה שנמסר בישיבת הנהלת מרכז תנובה>. תל אביב, מרכז תנובה, (דפוס הפועל הצעיר), 1947. 35 ע', 8°. בראש השער: [חום] ורלינסקי. המחבר מנהל "תנובה".

264 תנובה. רשמי מסע לארצות הברית ואנגליה <דירוחשבון של המשלחת מסעם "תנובה" שנמסר בישיבת מועצת "תנובה">. תל אביב, מרכז "תנובה", (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו, 1946. 87, [1] ע', 8°. הנהלת תנובה שיגרה משלחת זו לשם בדיקה נוספת של התכניות להקמת מפעלים חדשים ושל שיטת השוק.

265 אידישע אנגעז פאר ארץ-ישראל. מעמאר אונזום פון דער אידישער אנגעז פאר ארץ-ישראל צו דער ענגליש-אמעריקאנער אויספארשונגס-קאמיטע. ירושלים, חש"מ, 1946. 54 ע', 8°. את המקור האנגלי עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 31.

Agency for Palestine. Economic Research Institute.

Jerusalem), 1946. 3 p.l., 117 p. 8°.

המחבר סובר שתכנית החלוקה היא הפתרון לבעיית א"י.

ביבליוגרפיה : ע' 142.

El. Kaplan: Preface. Author's introduction. I : The markets for the main products. Suggestions for a future agricultural policy. Appendix : Jewish mixed farming during the year Oct. 1944/Sept. 1945.

273 Konikoff, A[dolf]. Transjordan; an economic survey. Jerusalem, Economic Research Institute of the Jewish Agency for Palestine, (typ. "Hauman"), 1946. 120 p. incl. map, tab. 8°. נספח : "Selected bibliography of Eastern Palestine, <Supplement to 'Transjordan, an economic survey', Jerusalem, 1946>". 16 p.

עיי' גם ק. ט. שנה כ"ב ע' 107.

278 Schmorak, E[mil]. Palestine's industrial future. Jerusalem, R. Mass; (Haila, typ. "Oth", 1946). 275 p. VIII pl. on 4 l. 8°. המחבר היה מנהל מחלקת המסחר והתעשייה של הסוכנות היהודית לא"י.

A Bonne : Preface. — The country and the people. Natural resources and their exploitation. Trade and industry. Transport and communication. State and economics. Conclusion. Appendix : Statistical abstract of Transjordan.

279 Werber, A. The water problem of Eretz Israel <Palestine>; an essay in clarification. Tel Aviv, 'Palnews'; (Jerusalem, typ Hamadpis Lipshitz, 1946). 86 p., map. 8°.

274 Matson, G. Olaf. The Palestine guide including Trans-Jordan... With a foreword by Sir William J. Fitzgerald. 5th ed. Jerusalem, J. Simon, n. pr., (pref. 1946). IX, 483 p., maps, plans, pl. 8°.

280 Забарский, А[враам]. Еврейское кооперативное движение в Палестине. Иерусалим, Еврейское агентство для Палестины, тип. "Гешер" 1948. 39, [1] стр. 8°.

אברהם זברסקי : התנועה הקואופרטיבית היהודית בארץ ישראל. ירושלים, הוצאת הסוכנות היהודית לא"י, 1948.

275 Palestine. Government. Department of Land Settlement and Water Commissioner. Irrigation Service. Water measurements. 1944/1945, 1945/1946. 2 v. Jerusalem, obtainable from the Government Printer, (typ. Hamadpis Lipshitz), 1947. XV, 200; XVI, 230 p. 8°.

281 Резниченко, Иуда. Третата алия. Тел-Авив, 1947. 2 предв. л., 24 л. 40. = "Малка хатуца библиотека", № 2.

בראש השער : ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, הועד הפועל — מחלקת "החלוץ".

Обща еврейска работническа организация в Палестина. Истрадуг-отдел Ехалуг. "Превел от иврит : Аврам Левин".

Иуда Разниченко : שם המחבר על השער : תרגום בולגרי של חוברת יהודה רוניצ'נקו : העליה השלישית.

276 Salant, E[phraim]. Criminal procedure and practice in Palestine. Tel-Aviv, S. Bursi, (typ. Shoham), 1947. XII, 451 p. 8°.

המחבר היה ע"ד הממשלה ומרצה בשעורי המשפט בירושלים. הספר כולל 450 משפטים שנדונו בבית"מ העליון ובבתי המשפט המחוזיים.

282 العارف، عارف. تاريخ الحرم القدسي. القدس، طبع بمطبعة دار الايتام الاسلامية الصناعية، ١٢٦٦ هـ ١٩٤٧ م. ١٢١، [١] ص.

277 Samuel, Ludwig. Jewish agriculture in Palestine; a progressive factor in the Middle East economy. Jerusalem, (Economic Research Institute of the Jewish Agency), 1946. VIII, 143 p., diagrs., tab. 8°. Jewish : בראש השער.

דרך היצירה של במאי עברי. ליום השנה למות ברוך צ'מרנסקי, אמן הבימה העברית. ל"י ניסן תש"ו—תש"ז.
תלאביב, "לעם" (דפוס "ספר"), תש"ו, 283, [1] ע', תמונות. 8°. העורך: ג[רשון] חנוך בהשתתפות א. אשמן וא. ברק. ליום השנה למותו של ב. צ'מרנסקי (תרמ"ט תוראפה פודוליה באוקראינה — תש"ו תל אביב), שהיה לא רק משחק מפורסם אלא גם סופר ברוך כשרון, הוציאו חבריו ומכבדיו את הספר הזה, הכולל בעיקרו דברי צ'מרנסקי עצמו (זכרונות ובעיות התאסרו) ומאמרים עליו.

288 רבינא, מנשה [Menashe Ravina]. יואל אנגל והמוסיקה היהודית. תלאביב, המוסד למוסיקה בעם, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו, 127, [1] ע', פורטרט. 8°. הספר יצא למלאת 20 שנה לפטירתו של יואל אנגל, הקומפוזיטור והמבקר המוסיקלי.

289 שנייד, נפתלי (Otto Schneid). ציור ב בית הכנסת בדוראירופוס; יצירה יהודית עתיקה ומקומה בתולדות האמנות. תלאביב, "גזית" (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו, 104, 36 ע', לוחות תמונות. 8°. עם סכום באנגלית. התמונות נדפסו בדפוס י. שלומי בת"א.

בלשנות

290 אבינרי, יצחק (Isaac Avineri). כבושי העברית בדורנו. (מרחביה), הקיבוץ הארצי יומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 195, [1] ע', 8°. (ספרית פועלים/לכל). התכן: השנים היצירניים. גלגולי הוראות. תחית מתים ו"מאסטודונים". הגבלת שפלים. בין קדש לחול. החדושים לסוגיהם. תנובת המלחמה. מפרט לכלל. מצורף למלה אחת. מלועזית לעברית. הקף וחכן בלועזית ובעברית. השפעת הארמית, הערבית. חבלי מציאות. מלחמת החדושים. שפור ודיק בסגנון. תחית משקלים. כזה ראה וחדש. דמיון מלים לועזיות ועבריות. לשון ילדינו (ע' 144—180). מפתח השמות הכללים והמונחים (ע' 181—195).

291 אבן-שושן, אברהם [Abraham Eben-Shoshan]. מלון חדש מנקד ומציר. אוצר מלים שלם של הלשון העברית החיה והספרותית. ניבים ואמרות, מנחים ביגלמיים ומוספים מאת אברהם אבן-שושן, בהשתתפות חבר אנשי מדע. (כרך א: א—ו).

סור, صورة المؤلف. 80

ההיסטוריה של מסגד הסלע ומסגד אל-אקצא מאת עארף אל-עארף. ירושלים 1947.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

283 בן-שלום, דוד. תיאור בורות, מדריך לחובבים. [תלאביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחרות"), תש"ו, 49, [2] ע', תמונות. 8°.

284 "בצלאל"; בית הנכבא הלאומי. ירושלים. תכניות והגשמתן; תערוכה ליוכלו הששים של ריכרד קאופמן. ירושלים, בית הנכות הלאומי בצלאל בשיתוף עם קרן היסוד, (דפוס ירושלים), 1947, 20 ע', טבלא, תמונות. 8°. האדריכל ר. קאופמן, שעלה ארצה בשנים הראשונות לשלטון הבריטי, פעל רבות בשטח בנין כפרים וערים והוא הוא שעורך את תכניות הבנין לישובי עמק יזרעאל.

285 בראואר, א[ריך] (Erich Brauer). יהודי כורדיסטאן; מחקר אתנולוגי. השלים, ערך ותרגם רפאל פסאלי, ירושלים, המכון הארצישראלי לפולקלור, (דפוס "המערב"), תש"ח, 323, [1] ע', תמונות. 8°. "בסיוע מוסד הרב קוק". שער נוסף באנגלית. המחבר נפטר בירושלים בשנת 1942. התכן: ר. פטאי: הקדמה (על המחבר וספרו ועל חלקו של פ. בהשלמה ובעריכה). ביבליוגרפיה של כתביו. א. בראואר ז"ל: ע' 15. — החקירה האתנולוגית של יהודי כורדיסטאן. תולדות יהודי כורדיסטאן. הבתים. התלבושות. המוון. התחונה. לידה וילדות. היהודיה הכורדית. מיתת וקבורה. התקלאות. המסחר. מלאכות. האגא. הקהלה היהודית. חנוך הבנים. בית הכנסת. השבת. פסח. שבועות. ת"ב. ימים נוראים. סוכות. חנוכה. ס"ו בשבת. שבת בשלח ושבת נחמו. ביבליוגרפיה (ע' 295—306). מפתח של המלים בלשונות יהודי כורדיסטאן (ע' 307—323).

286 צופרפיין, אליעזר. השחקן והתיאטרון. תלאביב, הסתדרות סופרים ועיתונאים "אשכול", (דפוס מל"ן), תש"ו, 95 ע', 8°. התכן: אני מאשים את "הבימה". עולם האמנות והשחקן. זכרונות על "הבימה" ו"חוג הבימה בנצרת".

287 צ'מרנסקי, ברוך. ספר צ'מרנסקי:

„ספר זה, בשלמותו, יש בו מבוא כולל ומקיף לבעיות היסוד של הלשון והספר. של לשון האדם בכלל, והלשון העברית בתוך משפחת השפות השמיות בפרט, ושל ספרות ישראל, ובעיקר של ספר המקרא... מה שנאמר כאן על הלשון הוא גם יסוד להבנת המקרא, וההשקפה המובעת כאן על כתבי הקודש וספרותם היא גם עיקר להבנת כל משפט וכל מלה שבלשון... כך כל המחקרים האלה משלימים הם זה את זה בצירופם יחד... המחקרים השונים שבספר, קצתם חדשים הם בכל, וקצתם חדשים הם בעיבודם העברי הניתן כאן; אבל גם אלה מהם, שכבר נתפרסמו אף בעברית, נבדקו עתה בדיקה נוספת בכללים ובפרטים... טבעם של הפרקים שבספר, שכל אחד מהם הוא מחקר מסוים בתוך עצמו... הדברים שניתנו בספרי זה, אינם באים כדי לחזור על ידועות, ואף לא כדי לקיים או לסתור איוו מסורת שבאמונה או שבמדע. אין הם באים אלא כדי לבאר את הסתום ולהסיר את המוטעה והמונע הבנה נכונה..." (מדברי הפתיחה).

התכן: מדור א': מן הכתב הכתובות וההיגוי: סדרן ושמותיהן של האותיות באלף־בית העברי. מנצפ"ך צופים אמרו. המכתב הכנעני ל„עזרבעל“ מגבל. להבנתו של לוח גזר. השבעה עברית נגד שדי לילה מימי המקרא. מלך ושרים. כתב התורה. מבטא האותיות בגדפ"ת הדג שות והרפיות בתקופות לשוננו. — מדור ב': ממבנה הלשון ודרכיה: יחיד וריבוי בהתהוות הלשון. תנועה ומשקל בעברית ובשמית. סיומים ונטייה במבנה הלשון. המקור המוחלט בעברית. — מדור ג': מחי המלים וצירופיהן: עבודת מדע באוצר הלשון העברית. עולם וביטוי בלשוננו. ביטויים שנולדו מתוך טעות. כחל, פחל, והקרוב אליו בלשון ובעניין. ביד בבח"ק ובכנענית של אל־עמרנה. הגולל, והדופק והעודף. כפיר אריות. משך. והנער נער? עצמי ובשרי. עשה עצמו מתפסק. על מקורו של השם פפירוס. הצוער, הצוערים, וצוערי הלוחים. אבות אכלו בוסר ושיגי בנים תקחינה. אלהא קשום ואורייתה קשום. מכף רגל ועד ראש. עד כי יבא שילה. שפת בהורות שימ, שית במקרא.

שירה עברית בימי הביניים

295 אברהם בן עזריאל. ספר ערוגת הבשם. כולל פירושים לפיוטים, חברו רבינו אברהם ב"ר עזריאל יוצא לאור עפ"י כתבי יד עם הגהות והערות מאת אפרים אלימלך) א ו ר ב ד . חלק שני. ירושלים. „מקצי גרדמים“ בסיוע מוסד הרב קוק, תש"ו. [8], 302 ע"ס. 8°.

ירושלים, קרית ספר, (דפוס ש. וינפלד), תש"ה. 23. 368 ע"ס. 8°. עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 164. עם הקדמה מאת נ. ה. טורטשינר: על המלון העברי ובעיותיו. „המלון הוא שמוצא עממי בעיקרו. הוא כולל את רוב מנינו ורוב בנינו של אוצר המלים של לשוננו למן המקרא ועד לספרות, לעזונות וללשון המדוברת של ימינו. מלשון הספרות והעזונות ברר לו המחבר רק את המלים המקוריות ביותר שהפכו לנחלת הכלל. המחבר הכניס את רוב חידושי ההוראות והגונים החדשים והמאחרים ביותר... כן הוכנסו הרבה מלים ומונחים בינלאומיים... כל אותן המלים הארמיות השגורות בלשון כשהן בפני עצמן, וביחוד אלה המשובצות בתוך פתגמים ומימרות — כל אלה מצאו להם מקום באוצר מלותיו של המלון החדש... נתייחד מקום רחב לבני־ערכים — לנביים ול־צירופי־לשון מיוחדים המסתעפים מן הערך העיקרי... מקום ניכר נתייחד במלון לצירופים. המלון ניתן כלו בניקוד ולא — לרבות הגדרותיו והבאותיו...“ (מהקדמת המחבר).

292 אפשטיין, יצחק [Izhac Epstein]. מחקרים ב פ ס י כ ו ל ו ג י ה ש ל ה ל ש ו ן והחנך העברי. תולדותיו ופועל חייו [של אפשטיין] — י. ספיבק, מבוא למשנתו — א. בן־ישראל. ירושלים, „קהלת“, (דפוס ר. ח. הכהן), תש"ו. 20. [3]—358, 2] ע"ס, טבלאות, פורטרט, ציורים. 8°. „חברת „קהלת“, מוסדה של הסתירות המורם ראתה חובה לעצמה לכנס נכס־ירוח של מורה־מחנך וחוקר, ראשון לבוגי החנך העברי בארץ, חלוצ תחית הלשון העברית והרחבתה... הרשינו לעצמנו להכניס שניים קלים בלשון ההרצאה.“ (מהקדמת ההוצאה)

293 ועד הלשון העברית. מלון למגזי פ ו ק ס ו ת עבריאנגליזציה־פתי־גרמני. ירושלים, ועד הלשון העברית בהשתתפות מוסד ביאליק, (דפוס „הספר“, תש"ה. [7], 92. [1] ע"ס. 8°. = מלוני ועד הלשון העברית, יג. בסוף הספר (ע' 43—92) ד' מפתחות: עברי, גרמני, צרפתי ואנגלי.

294 טורטשינר, נ[פתלי] ה[רץ] [Harry Torczyner]. הלשון והספר: בעיות יסוד במדע הלשון ובמקורותיה בספרות. [ברך א'] : כרך הלשון. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס י. ח. הכהן), תש"ח. [5] דף, 472 ע"ס, לוחות־תמונות. 8°.

את המשקלים הערביים אשר לחמישים שיריו, ומשקל התנועות שבו שקולים מאות שיריו האחרים לא בירר טבעו מהו, גם לך ילין נראה משקל נגיאה כמשקל הברות, וקביעותו לא נתבררה ("הארץ" ד' סיון, תרצ"ד). על משקל השיר "יתנשא כארי" שפרסם שם, כתב: "משקל בדלת חמש או שש הברות, ובסוגר ארבע או חמש ופעם אחת שלש". ובמשקל השיר "אני הגבר לא אוכל" כתב שהוא "שש הברות בכל צלע ברוב הצלעות, ולפי עמים שבע או שמונה וגם חמש". ומה משקלות נגיאה על צד המציאות? והיש בכלל משקל של קבע לשיריו?

והנה נראה בבירור משקלותיו של נגיאה, שהוא שקל שיריו במשקל שהיה נוהג באיטליא. רמח"ל, ב"לשון למודים" ח"ב, (מהד' הברמן עמ' ג"ב—ג"ד) מביא משקל זה, והציבו שם לעומת משקל היתדות, אבל לפי משקל זה היה שורר באיטליא, היה פשוט לרמח"ל, ולא פירשו, את המשקל הזה ביאר הד"ר ח' שירמן: שבכל הטורים בא מספר קבוע של הברות, בלי הבדל בין ארובות (= תנועה) לקצרות (= השוא הנע והחסר) (מבחר השירה העברית באיטליא, בהקדמה עמ' 27, ועי' גם בעמ' תקע"ו). לפי כיול זה כל שוא נע עושה הברה, אבל בפרוטו של המשקל נמצא שיש חלוק בדבר, ואלה כללי המשקל של נגיאה:

(א) כל אות בשוא נע בראשית המלה — דינה הברה, כגון: כָּן בֵּר.

(ב) שוא השני משני שואים רצופים בתוך המלה — עושה הברה, כגון: נֶשְׁמָה יָדָה.

(ג) כל אות שואית הרגושה בדגש חזק — דינה הברה, כגון: עֲמָהָ.

(ד) שוא באות הראשונה משתי אותיות דומות עושה הברה, כגון: עֹדֶם פֶּה.

(ה) שוא השני משני שואים המתקדים בסוף המלה — עושה הברה, כגון: שְׁמִיתָ.

(ו) כל שורוק בראש המלה לפני אות בעלת תנועה — דינה הברה, כגון: וְיִמְרֶה.

(ז) כל חסר — עושה הברה, כגון: פֶּה עֲלֵל.

א רק פרט מיוחד במשקל באר שם: התנועות: אי, אי, אי, אה לא ייחשבו במספר התנועות אם תהינה זו אחר זו, לפי שהן עשויות להבלע. כמה זכרים אמורים, כשהמלה הראשונה נגינתה מלעיל.

(ספרים היוצאים לאור על ידי חברת "מקיצי נרדמים" תש"ו) שער נוסף בלטינית. את הקודם עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 14'13, שם גם בקורת מאת ב. קלאר.

296 נגרה, ישראל. ז מ י ר ו ת י ש ר א ל . הכין לדפוס והוסיף מלון והערות יהודה פ ר י ס - ח ו ר ב, נקד א. א ב ר ו נ ין. חל אביב, מחברות לספרות, (דפוס "הארץ"), תש"ו. 675, [1] ע', 8. בראש השער: ישראל נאגארה. — "בסיוע מוסד הרב קוק".

המדע הישראלי הולך את מחקר השירה העברית לתקופות הקדומות בעיקר. שפונים היו בשירה העתיקה מכמני תרבות וגלוי תולדות ישראל וגלוי לשון, ובקשו החוקרים לדלות מימי תהום, ואילו משוררים מתקופות אחרונות וכו רק לעתים להיות נחקרים ונלמדים. ר' ישראל נגיאה, הוא ושירתו היו עד עתה עניין לקצת עיונים לחוקרי שירה.

שירתו של ר' נגיאה היא יותר משירת עצמו. היא תחילה לאסכולא חדשה בשיר. התייחסותו בסגנון יצירתו קובעת אותו בראש אסכולא שירת שהחלה מתיסדת בשלהי תקופת ספרד. שיטה זו לא היתה עשירה בתכנים ולא היתה רבה במשוררים ולא ארכה בזמן, אבל היא היתה שיטת שירה הגדורה בגוריה כמעט, אף-על-פי שלא הובררו עדין. עיון ועימוק במהות השירה הזאת עשויים לגלות נטיות וזרמים בשירה העברית שהיו שפונים ואשר חקירות שכיחונו להיסטוריא שלאותה תקופה האפילו עליהם. יש חשיבות מיוחדת לשירת נגיאה בכמותה. במיעוט שירים בלבד ידועים המשוררים הפלוגים כמעט: מרדכי ויעקב ואבטליון ועוד, הנאמנים עם בית שיריו של נגיאה; כמעט כל שיריהם רשומים בהעתקות כתיבות יידי עדיין. רק שירי נגיאה באו לפרסום במנין גדול, ועתה במהדורא חדשה משופרת. לפיכך משמשת שירת נגיאה גם דוגמא לכל שירת תקופתו.

משקלותיו של נגיאה לא באו לבירור כלל. רובי שיריו שקולים במשקל שאינו משקל יתדות, החוקרים שעסקו בשירתו ראו במשקלותיו משקל תנועות או משקל הברות אבל עד חקרו לא הגיעו. אידלסון ("השלוח" ל"ה, עמ' 132) מנה מספר ואמר כי: מכל שירי נגיאה, כחמישים שקולים במשקלים ערביים. ובשאר שיריו "הוא משתמש במשקל התנועות, בלי שיתחשב בשוא" (ספ). והוא "נהג בו מנהג חפשי: פעם הוא מרבה את מספר התנועות ופעם הוא גורע ממנו" (עמ' 133). ובירר שם אידלסון

הוא בית בן שמונה הברות בדלת ובסוגר. לו ייעשה במשקלות נגארה את אשר עשה ילין במשקלות ר"ש הנגיד, שפרט צורותיהם, וביררם לסוגיהם (ידיעות המכון לחקר השירה העברית ה' עמ' קכב—רח; כתבים נבחרים ח"ב, עמ' 190—215), עשויות להגלות צורות שיר ומשקל הרבה, שמבניהן חדש, ואפשר שמהן יתמשך שום שפע או שום רושם אל השירה החדשה ואל הצורה של השיר העכמי בספרות החדשה.

מעשה המהדורא החדשה מתגדר בבירור הנוסחאות של גוף השירים, ובמילון ובהערות שבסוף הספר. היסוד לנוסח הנוסח שימש נוסח דפוס ויניציאה שניט. ועל תקן הנוסח כתב המהדיר באחרית דברו (עמ' 655): „את השבועים תקנתי רובם בהשוואה לפומונים דפוס כלכותא ובומביי ודפוסים יקרי מציאות אחרים המפורטים בביבליוגרפיה, ומיעוטם מסברא“. והנה מתוך „הדין והחשבון מסיב ההגהות והשנויים“, בתקוני הנוסחאות שבספרים 659—672 עולה, שמדפוס בומביי באו 13 תקוני נוסח, מדפוס כלכותא — רק אחד, משאר הדפוסים — 15, ואילו מסברא באו 160 תקונים, מהם 120 של המהדיר (בצד התקונים שלסימן קנד ושלסימן רגב, לא נמצא ציון מקורם, מטעות הדפוס כנראה). שבועים הרבה ניתקנו במדורא החדשה, אולם לא תמיד שוקלת הסברא משקל מכון, ויש שהוציא המהדיר נוסח נכון והביא נוסח אחר במקומו. פירוס הדברים יבוא בהערות.

המילון בא לבאר את „המליצות השגורות לעתים קרובות“ בשירים. ב„שער השיר“ שהוציא בראוי ואלברכט (לייפציג 1905) ערכו המוציאים מילון שתר גומיו בלשון אשכנז לתכלית שונה קצת. ולא עשו כמעשיהם זה. בביאור שירים עתיקים אלא המהדיר של „זמירות ישראל“, שמוש מרובה משמש המלון. אבל מעלתו של מילון בשלמותו. אמנם הודיע המהדיר שהמילון לא נערך לקטנים (עמ' 657), אבל אינו נמנה חסרונם של כנויים שכיוצא בהם לקלות או לקושי הביאם המהדיר במילונו. הנה באו באות אל"ף הכנויים: אב המון — כנוי לאברהם אבינו, ואהליבמה — כנוי לישראל, ואיש חלק ואיש תם — כנויים ליעקב, ואיש שדה ואיש שעיר — כנויים לעשו, ואיש תשבי — כנוי לאלהיה, ואם יש רשות לראות אלה כקנה מדה לדרגת קושי, מתגלה חסרון כנויים הרבה. הריני רושם כאן קצת מהם: אבינו (עמ' 85, טור 16), אבן הראשה (14.14), איום (5.16), אהל בל יצען (13.16), — בן גברת (5.93), בת (16.14).

ח. א ב ל כל שוא בתוך המלה אחרי תנועה גדולה שהוא נע לדקדוקו, נח הוא, וא י גו עושה הברה כגון: או מ ירים.

ט. אותיות שהן חטופות לפי הדקדוק, יכולות להתנדק בשוא נח, בתוך המלה, כנהוג במשקלות השירה הספרדית, כגון: בא שר.

המשקל שאליו כיוון ילין בקביעת משקל נגארה הוא משקל ההברות שהיה נוהג בשירת ספרד ושנהג אח"כ גם בשירת ההשכלה. על פיו כל שוא נע מצטרף להברה עם התנועה שבאה אחריו, לפיכך לא נראה המספר הקבוע של התנועות שבבתים, אם יבואו במספר התנועות גם השואים הנעים, לפי כללי המשקל שלמעלה, יעמד משקל השיר „יחנא בארי“ על שש הברות בדלת וחמש בסוגר, ובשיר „אני הגבר לא אוכל“ יעמד המשקל על שבע שבע הברות בדלת ובסוגר.

כל משקל בשיר בא עם בסויו הלשוני יחד, ולפעמים הוא קודם לו, ואין צריך לומר כי המשקל קודם לנקוד. נקודו של שיר מתיסד אצל המשורר על פי משקלו, וביותר במשקל שיחידתו פחותה ממלה שלמה. המשקל הספרדי, שהוא מדויק במבנהו, ואשר יחידותיו מצומצמות, חסד הוא לבעלי נקוד, שעל פיו ניתן לכוון את נקוד השירים כפי שנקדם המשורר. אף המשקל שבו שקל נגארה את שיריו מברר את נקוד השירים על דעת המשורר, ומביא ברור גם במבנה הבית בשיריו.

את בתי שיריו בנה נגארה לפי דפוסים שונים: יש בתי שיר בשיריו שהרכבן רב ומגוון. מחרוזות בתבניות שונות יצרן. נגארה עשיר צורות הוא, וטבע מוסיקליות בהן, ומקוריות הרבה בצורותיו. והרי דוגמאות אחדות: בשיר „ידד מני דוד“, סי' י"ד, עמ' 24, שמונה בתים במחרוזת, ומשקל הבתים כזה:

8/3 : 8/3 : 8/3 : 9 : 7 : 8 : 8/3.

וכן בכל חמש מחרוזות השיר.

ובשיר „ידיד רם“, סי' ס"ה, עמ' 96, ארבע מחרוזות בו, ובכל מחרוזת חמשה בתים וזה משקלם:

3/3/4 : 3/3/3 : 3/8 : 4/4/8 : 4/4/9

ובשיר „ידיד ממתקים חבו“, סי' ס"ט, עמ' 100, מהדורות ארבע בשיר, וחמשה בתים בכל מחרוזת. ומשקלם:

4/7 : 4/7 : 6/6/6 : 7 : 7/7.

הצורה הפשוטה והשגורה על נגארה יותר משאר צורות.

2 בספר אין המחרוזות מחולקות לפי סכימא זו, ונראה כי טעות היא.

שבועים בנקוד מהדורת ויניציאה במקום שיש בו יסוד משקל. בבוא הנקוד לנקוד נקוד דקדוקי את שיריו השקולים של נגארה נפגם המשקל ונתעוות דקדוק צורות מכוונתן האמתית ונעקרו צורות לשון מהנחתן של המשורר. כמובן שאם משקל השיר נעלם מן הנקוד, אף רבוי והירות לא תצלח לברר את הנוסח על בווי. והדברים לפרטיהם יבואו בהערות. נקוד שאר שירי הספר מתקרב ומגיע לנקוד של המשקל.

באחרית דבר (עמ' 655—658) באו בקטע א' פרטים ביאוגרפיים אחרים על ר"י נגארה, ובקטע ב' דברי הערכה קצרים על שירתו של נגארה, והדברים שבשני הקטעים ראויים לציון מקורם: אוצר השירה והמליצה ל"ח טביוב, עמ' 204. בקטע ג' באה רשימת כתבי שירו של ר"י נגארה. אל הרשימה יש להוסיף את שנים עשר ה"שירים חדשים לראשי חדשים לר' ישראל נגארה", שפרסם ר"י דודזון בספר השנה ליהודי אמריקא חרצ"ט, עמ' 282—294. דברי המהדיר בקטע ה', בכילוי את "הפוסט של כל המשוררים הקדמונים שהוא מעין מדרש בחי רז"ם", פורמליסטים יתר מן המותר, ופחות ממה שהוגן ליכתב בצד ספרו של משורר על יצירתו. בסוף הספר באה ביבליוגרפיה של קבצי שירי נגארה.

•

ואלו דברי הערות לפרטים:

סי' א', עמוד 5, שורה 25 — 26: בדפוס ויניציאה הנוסח: הָכִי תִפְלֵא חֲסִידֶיךָ לַעֲבֹד / אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ מִן הַמִּצְרִים, המהדיר הגיה מסביר: תִּפְלֵא, במקום תִּפְלֵא, ע"י תקוני נוסחאות עמ' 659 וביאר בהערות עמ' 619: הכי=, וידוע שזה שימוש רגיל אצל המשוררים הספרדים לכתב, הכי במקום, פ"י לצורך המשקל. כנראה נדחק המהדיר לשנות הנוסח מחמת שראה קושי בצורת הציוץ הבא אחרי מלת "הכי". ואין בנוסח כל גמגום, ובידור הנוסח תלוי בפירוש מלת "הכי". שאין פירושה כאן "כי" אלא "אמנם", "אכן". כך נתפרשה תיבה זו ע"י קדמונים. את המקרא: הֲכִי קָרָא שְׁמוּ יַעֲקֹב, בברא' כ"ז, ל"ו, תרגם אונקלוס: קָרָא שְׁמוּ יַעֲקֹב, שְׁמִיָּה יַעֲקֹב, ויונתן: בְּקוֹשְׁטָא, וראב"ע פירש: "הכי, כמו אמת. וכן: הכי אחי אתה (ברא' כ"ט, ט"ו). וע"י חקרי מקרא על ס' ישע'י לילין, בעמ' ק"ד—ק"ה שביאר מלת "כי" במשמעות "אכן" בישע'י, בששים מקראות.

בני סוררה (21,14), בת גאה (1,65), בת עדינה (11,19), — גן רטב (12,100) — דוד חשקי (6,100), דך (10,92), דר חביון (1,69) — יזיד (1,61), יונה (19,19), יעוש (4,49), יונת חן (19,14), יעלה (8,12), יפת חן (13,22), יעלת תפארה (3,58), יעלת המור (1,60) — כנה (13,79) — מחמד עין (2,16), מאור עיני (2,17), מגדיאל (12,57), מכלל יופי (6,93), מעוני (2,101) — נוה שאנן (13,16), נאור (3,74), נכריה (10,35) — עכד (5,93), עדינה (2,35), ענוגה (5,69), עופר (5,94) — צור גאון (1,101), צבית חן (1,54) — רב משען (16,16), רכה (5,69), רעיה (15,19) — שוכן ערץ (4,87), שוכן ערבית (11,69), שמה (3,48), תמה (9,97).

ההערות נועדו "לגלות את מקור המליצות אשר השתמש בהן המשורר. המהדיר עוד הוסיף על כך והביא בהערותיו דברי באורים לענינים אחרים של שירה עתיקה (כגון הערות לסימן צו ולסימן קס). ההערות נכתבו לפי השיטה הנוהגת לציון את המקורות שללשון. והדברים בני תועלת למבקשים לעיין, כוונות שירים לא נתפרשו, ועוד נראה שאיר ביאור שירי נגארה שלם, ואין הערות לשיריו שלמות עד שלא יתבררו דבריו מתוך המסתורין שעליהם נתיסדה שירתו. הנה בס"י ו' עמ' 14 שו' 22:

פֶּן יִאֲמְרוּ בְּנֵי סוֹרְרָה / בְּיָצֵקָה הַנֶּעֱצָרָה //

וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ.

בהערות לא נאמר דבר בזה, ובמלון בביאור לשיר אחר נאמר: נערה, כגוי לנשמה כלשון בעלי הקבלה. ואין הביאור מתאים לכאן, ובזוהר לפ' כי תצא, דרע"ו ע"א מבואר: כי ימצא איש נערה בתולה וכו', אליו ישראל. והרי זו דוגמא לכלל ביאור השירים. ביאור דברי שירתו של נגארה מתוך הקבלה עשוי להסביר הרבה את סמלי שירתו, ולמעלה מזה: את מהותה.

על נקוד הספר לא נאמר דבר על ידי הנקדן מר א' אברונין, אולם מר פריס-חורב המהדיר הודיע בתקוני נוסחאות" (עמ' 659) שנוסח היסוד של הספר הוא "זמירות ישראל" דפוס ויניציאה שני"ס, שהוא משובש ביותר בנקוד ובטכסט, ובמהדורא זו היתה ההשתדלות לתקן את השבועשים. ואמנם נתישרו הרבה ציותי נקוד, שהיו במהדורת ויניציאה. אולם נקוד המהדורא החדשה נראה שאין בו אחדות; השליש הראשון לערך של הספר נתקד שלא מתוך הכרת משקלות השירים, לפי שיטת המשקל שנתבארה למעלה, והיא שגרמה לנקדן שראה

שם: שורה 21—22: בדפוס ויניציאה הנוסח

מרום צוף בשירים לא תסלה

ולא היא תוף גבולים או גדרים.

מדעתו הגיה המהדיר לשם דקדוק הלשון את לשונות הנקבה „תסלה” ו„היא”, והכניס לפניהם לשונות זכר: תסלה. הוא. ועוד ששה לשונות של לשון נקבה הגיה המהדיר ללשון זכר, מדעתו: בסי' מ"א, עמ' 36, שו' 16: למה יהי כאבי נצח. במקום: תחי (והוא עפ"י המקרא בירמי' ט"ו י"ח למה היה כאבי נצח). בסי' קנ"ה / 208 / 11: הגיון אביון ייטב לך משור פר, תחת: תיטב. ובסי' קצ"ח / 234 / 8: שועי לך יבוא, במקום: תבוא (הגהת הנקדן). בסי' קצ"ו / 253 / 7: אחזני שבך, במקום: אחזתני. בסי' ש"ד / 474 / 14: ויחזק הרעב, במקום: ותחזק. ובסי' של"ב / 555 / 11: רטט החזיקני תחת: החזיקתני. ופעם תיקן עפ"י דפוס בומבני, בסי' ג' / 8 / 7: וייטב לך שיר תחת: ותיטב. —אם ירד המהדיר לתקון לשון המין בסגנון נגארה יש להוסיף על התקונים עוד, הנה בסי' פח / 121 / 14: אמר המשורר: ונפשו כי תסל, שימש במילת נפש בלשון זכר, אבל כאן אין הדבר נמסר לתקון לפי שהחרוז מחייב צורה זו, ובשיר אחר, סי' צ"ד / 129 / 11, אמר המשורר: קולך צרקה וצריקה, וכאן שימש בתיבת „קול” בלשון נקבה, ואף כאן אין רשות לתקן לפי שהמשקל מוכיח, שהשיר מיוסד על שמונה הברות בדלת ושש בסוגר. — ובשיר אחר סי' ק' / 139 / 6, אמר המשורר: ואור צינף אָשָׁר תוף / סגור לקם מתלקחת, כאן שימש בלשון „אור” בלשון נקבה, ואף כאן החרוז מוכיח שאין הצורה שגויה. כיוצא בכך בסי' רצב / 449 / 11: ויהיה פיה נואמת / לאל שירות ותשבחות, גם כאן מוכיחים החרוז והמשקל שצורת לשון נקבה מכוונת. בסי' ח' / 16 / 8: תוחלתי נקמס. ובסי' י' / 18 / 8: שפתך נטף. ועוד משמש „שפה” לשון זכר בסי' כ"ד / 39 / 2: שפתך בעת: נפצה שיר. ובסי' כ"ח / 45 / 1: ניד צר מהרה: נל, כאן שמא יש להוסיף טעם לשון נעל: יד—ידל. ובסי' צ' / 124 / 19: לגאוונו פיה תבעת (ע"י בהערות למטה לסי' צ') ובסי' קל"א / 178 / 9: קצונו קשלקה:

הלכך נראה, שיש כאן שימוש מכוון בלשונות זכר ונקבה שלא כפי שהוא שגור על דקדוקנו. אפשר ששימוש זה אינו נרחב, והוא בא בשעת דחק של משקל וחרוז, והדבר צריך חקירה. סי' ב' עמ' 7, שורה 5: מַצְנָה צ"ל: מַצְנָה העיין בשו"א נח, שאלמלא כן יהא המשקל שלדלת עודף הברה אחת.

שם, שורה 14: וְלִשְׁמֵר מְזוּזוֹת פִּתְחוֹתָי, — זה נוסח הדלת, ומשקלו אינו מכוון, שכן יש בו עשר הברות, שתי הברות עודפות על משקל דלתות השיר. ובדפוס ויניציאה גירסת התיבה הראשונה: לִשְׁמֵר, ואת התיבה האחרונה צריך לנקד: פִּתְחוֹתָי, בנקוד של מפסיק, לפי שהמשורר לא היה מקפיד על צורות מחובר ומוכרת במקום המשקל. וזו גירסת הדלת: לִשְׁמֵר על מְזוּזוֹת פִּתְחוֹתָי, והמשקל בא על היכנו. מי ניקד את מהדורת ויניציאה אין יודע, אם המשורר עצמו או ר' יצחק גרשון המשתדל מטעם המשורר בויניציאה להביא את הספר לבית הדפוס, אבל גם אם לא ניקד המשורר בידיו, ודאי קרוב הנקוד אל נקודו של המשורר ויש ללמוד על לשונו של נגארה מתוך מהדורת ויניציאה, והנה במהדורת ויניציאה בא כמה פעמים נקוד של הפסק שלא בסוף משפט, לשם המשקל. כנראה היה כלל בידי נגארה לנקד בנקוד מפסיק גם במקום שההפסק רק בדרגת מלך, כלומר לא בהפסק ממעלה ראשונה, ואף דבר זה טעון דרישה.

שם, שורה 15: בדפוס ויניציאה גירסת הבית בנקודו כך: פי מוצאף ימצא חיים צדקה וקבוד. צורת המפסיק של מוצאף באמצע המשפט לא נראתה בעיני הנקדן, והגיה: מוצאף לפי הדקדוק וכך ניקד בפנים הספר, וניקוד מהדורת ויניציאה מכוונת למשקל, וההגהה פוגמת בו, שמשקל השיר שמונה הברות בדלת, כזה: פי מוצאף ימצא חיים. נקוד ההגהה מוסיף לדלת עוד הברה, שהחטף הברה נחשב, על דרך זו יש להגיה ולנקד בשו' 5: אוֹדֶךָ תחת אוֹדֶךָ, לשם המשקל. וכן בסי' ג' עמ' 8, שו' 10—11: גָּאֻלְתָּהּ, לִישׁוֹעָתָהּ, בְּלָתָהּ — נקוד כלם במהדור ויניציאה: תייו בסגול: גאולתך, לישועתך, בלאתך, וכך מכוון למשקל.

בקבוצת שירים חדשים של ר"י נביארה: שנתפרסמו ב"חורב" (ניסן תש"ו, עמ' 50—58). על ידי יצחק מנדלסון, נדפס בטעות גם שיר זה: "יד יידי יברח כצבי", מתוך כ"י קולומביא 627, 893. ע' 13, א. וגם השיר: "יתר לבי ומחשבי", סי' כ"ט, מתוך כ"י קולומביא, 21, 756, 893. ע' 26 א. סיבת הטעות היתה בקריאת התיבות הראשונות של השירים: שכאן תיבת "יד" נקראה "ידך", ובשיר סי' כ"ט, תיבת "יתר" נקראה "יחד". שני השירים נדפסו שם בשיבושים הרבה, מכל מקום יש בנוסחאותיו בירור קצת. בשו" 13: שו"א פת מי ישעך, ובכ"י קולומביא, הנוסח: שו"א בת. בעמ' 13, שו" 1: שעה קול אביון. בכ"י קולומביא הגירסא: ש מ ע.

עמ' 13 שורה 3: אם תתמקמה דוד לישועתי. שורה זו חסרה הברה אחת, ובמהדר' וינ' אין חסר, ששם הנקוד: תתמקמה.

סי' ז', עמ' 14: משקל השיר: שמונה שמונה הברות בדלת ובסוגר (חוץ מטור השני והרביעי שבכל מחרוזות שמשקלם שש שש הברות בכפל נוסח, וחוף מטור אחרון שבכל מחרוזות שמשקלו שש הברות). המשקל מחייב כמה הגהות בנקוד. בשו" 8: למעצבה, העי"ן בשוא נח תחת למעצבה. בשו" 15: בצלי, עי"ן בשוא נח תחת בצלי, ובשו" 23: נאמן, אליף בשוא נח, תמורת נאמן, ובעמ' 15, שו" 6: יהפך במקום: יהפך.

בעמוד 14, שורה 17: שור כי שמתה צרקה / וישעה מנתה צרקה. — בבית זה חסרה הדלת הברה והסוגר הברה, ונראה ש"ערבה" ראשון יש לנקד: צרקה, צורת הפרק מל' צרקה כל שמחה בישעי' כ"ז י"א, ו"ערבה" שני — צרקה, ועוד שם: כל מחצית שניה של מחרוזת, חרוזיה צמודים, גם במסגרת צרה של ביאור צריכים חרוזי צמידים לפירוש, גם ביאורים מרעיים מצומצמים אינם רואים עצמם פטורים מביאור המובן השונה שלמלות הדומות, כגון בעמ' 14, שורה 5: הולך נרב, שורה 6: לוחם נרב, שורה 7: מושיע נרב, וכו'. כיו"ב בשיר קכ"ו, עמ' 170: שו" 4: ובאהלו אגור, בשו" 8: נפת צופים בפי אגור, שו" 12: בשמו אבטח

סי' ג', עמ' 8: משקל השיר שמונה שמונה הברות בדלת ובסוגר, חוץ מן הסוגר שבבית הראשון שהוא חסר הברה אחת. — ובדלת שבשורה 1 צ"ל: מלכותך במקום מלכותך, כדי שיעמד המשקל על שמונה הברות. — בשו" 2 חלוקת הבית לדלת ולסוגר בדפוס ויניציאה היא כך:

וקלך לעולם צור אשר / קלך לפגי קלך קלך. במהדורא החדשה נתחלק הבית אחרת, תיבת קלך באה לתוך הדלת. כנראה שהחרוז הביא לידי כך, ולא היא, החרוזים בחרוזו הראשונה אינם מכוונים, שצורת קלך אין חרוזו שלם עם מלכותך, ולא כל שכן, שלא עם מלכותך, וכנגד זה המשקל מוכיח, שהחלוקה שבמהדורת ויניציאה היא הנכונה: שלפיה בדלת ובסוגר שמונה שמונה הברות, אף החזרה על הסוגר: קלך לפגי קלך קלך שבשורה השלישית מוסיף קיום לכמות התיבות שבסוגר ולחלוקה שבמהדורת ויניציאה, שם, שורה 4: שוב קנה צם לך קמהים. —

כך נוסח הסוגר, ובמהדר' וינ': לך, וכך מכוון למשקל, ולפי ההגהה נעדפה הברה והמשקל הופקע, וכן לך שבשו" 7 ובשו" 20, כלם הגהות הנקדן הם, וכלם מפקיעים את המשקל וכלם צריך להשיב נקודם: לך, כמו בדפוס ויניציאה, שם, שורה 13: האמנתי, צ"ל: האמנתי, אליף בשוא נח, לשם המשקל.

סי' ה', עמ' 10, שורה 19: בסוגר: קטפש, כך הוא לפי נקוד המקרא באיוב ל"ג, כ"ה, ולפי משקל השיר: קטפש.

שם, עמ' 11, שורה 5: הסוגר: ולמתיים מחזיר נפשות. — שתי הברות עודפות בסוגר, ובמהדר' וינ' ניקוד התיבה הראשונה: ולמתיים, ותיבה השניה צריכה לניקוד: מחזיר, ח"ת בשוא נח, והמשקל על משפטו, כיו"ב יש להגיה בשו" הששית: מחזיר, במקום: מחזיר הדקדוקי, ובשו" 7: ובהמון, במקום: ובהמון, ובשו" 8: למלך, במקום: למלך.

סי' ו', עמ' 12: משקל השיר: עשר הברות בשורה, המשקל זקק לכמה הגהות בנקוד: בשו" 5: תצרג, במקום: תצרג, ובשו" 7: אהלי, תחת: אהלי, ונצלה, תמורת: נצלה, שם, שורה 15: וקלב אויבים פחד תצוה, בשורה זו חסרה הברה למנין "הברות שבשורה".

לך אָנִי / הוֹשִׁיעֲנִי / כְּבוֹדִי מְרִים רִאשִׁי.
 ס"י כ"ב, עמ' 37, שו" 5: עֲבָדָךְ, בַּמַּהְדוּרָה
 ויִנְיָצִיָּאָה: עֲבָדָךְ וְכַצִּיל, וְכֵן בִּשְׁוִי 1: לך, צ"ל:
 לך, מִשּׁוֹם הַמִּשְׁקָל, וְכֵן בִּסְטִי כ"ג, עמ' 1/38;
 וּבִסְטִי ל"ב/53: 2: וּבִסְטִי ל"ה/56: שו" 4 וְשׁוֹ 8:
 וּבִסְטִי ס"ה/96: 5: וּבִסְטִי פ"ד/116: 1: וּבִסְטִי
 ק"י/150: בַּשּׁוּרָה הַתַּחְתּוֹנָה: וּבִסְטִי ק"יז/14/157:
 וּבִסְטִי קכ"ה/169: 15.

וְשֵׁם, בִּשְׁוִי 14: לְקַבֵּץ, צ"ל: לְקַבֵּץ, וְכֵן בִּסְטִי
 ר"ט/278: 2. וְעַי' הַהֶעֱרָה לְעִיל לַעֲמ' 15.
 שו" 4.

ס"י כ"ו, עמ' 42, שו" 13:
 אֶל סָף נִכְסֶף אֶל-לְקַבֵּץ / הוּא כְּנוֹי לְמַלְפִּיּוֹת.
 בַּטּוֹפֶס מַהְדֵּר ויִנְיָצִיָּאָה שֶׁבְּבֵית הַסִּפְרִים הָאֲדוּמִי
 הִגִּיה קוֹרָא וְתִיק בִּכְתָב יָדוֹ אֶת נֹסֶח הַדִּלְת:
 אֶל סָף אֶל נִכְסֶף לְקַבֵּץ.

ס"י כ"ז, עמוד 43, שורה 8: בְּשִׁבּוּעוֹת,
 בַּמַּהְדוּרָה ויִנְיָצִיָּאָה מְנוֹקֵד: בְּשִׁבּוּעוֹת, וְכַצִּיל.
 ס"י כ"ט, עמ' 46: שִׁיר זֶה נִתְפָּרֶסֶם גַּם
 הוּא ב' חֹרֵב"מִתּוֹךְ כְּתָבִיד קוֹלוֹמְבִיא, 21, 756.
 893 (עַי' לְעִיל בַּהֶעֱרָה לִסְטִי ו'). וְנִרְאָה לִי
 לַהֲעֲתִיק מִשֵּׁם כִּמָּה שְׁנוּי נֹסֶח: בִּשְׁוִי 8: שׁוֹבִי
 עֲמֶךָ תוֹךְ מִסְבִּי, בְּכִי קוֹלוֹמְבִיא: שׁוֹבֶה עָמִי.
 בִּשְׁוִי 13: וְנִמּוֹר, מְכֻמּוֹר, וְשִׁמּוֹר אֶת צִצְדִי, וּבְכִי
 קוֹלוֹמְבִיא: וְשִׁמּוֹר, וְנִצָּר, וְכִבִּיר אֶל צִצְדִי—בִּשְׁוִי
 22: וְכִי אֶזְכִּיר וְשִׁים פְּלִיין/וְאֶל כְּנוֹי יְחִישׁ
 פְּלִיין, בְּכִי קוֹלוֹמְבִיא: וְכִי אֶזְכִּיר... / וְלִנְנוּ יְחִישׁ
 פְּלִיין.

ס"י ל"א, עמ' 49: הַמַּחְרוֹת הַשְּׁלִישִׁית בִּשְׁוִי
 בַּחֲלֻקָתָהּ, כֵּךְ הִיא בַּמַּהְדוּרָה הַחֲדָשָׁה:
 חֲלָקִי / חֲשָׁקִי / קְאָר־נָא אֹר נְעָמָם
 וְכַחֲתָם / שִׁים זָרַע אִישׁ תָּם
 הַיּוֹם דּוּמָם / וְהָרִס עָר עָר
 וּמִתְקַדָּמָם / יִהְיֶה עָרָר שְׁקוֹץ שׁוּמָם,
 בֵּית שָׁב יִצְרָח/וֹשֵׁב לְרוּמָם/וְשָׁלָן סְבִיבִי.
 הַמַּחְרוֹת טַעֲוֶנָה חֲלֻקָה אַחֶרֶת שֶׁתִּהְיֶה מִתְאִמָּה
 לַחֲרוֹ וְלַמִּשְׁקָל.

חֲלָקִי / חֲשָׁקִי / קְאָר־נָא אֹר נְעָמָם
 וְכַחֲתָם / שִׁים זָרַע אִישׁ תָּם
 הַיּוֹם דּוּמָם / וְהָרִס עָר עָר
 וּמִתְקַדָּמָם / יִהְיֶה עָרָר
 שְׁקוֹץ שׁוּמָם / בֵּית שָׁב יִצְרָח

וְלֹא אָגוּר, וּבִשְׁוִי 16: שִׁירִי דָוִד וְשִׁיר אָגוּר.
 וְכִיּוֹ"ב בִּסְטִי צ"ב, וּבִסְטִי צ"ו, וּבִסְטִי ר"ט, וְעוֹד.
 בַּהֶעֱרָת הַמַּהְדֵּר נִמְצָא פִּירוּשׁ רַק לַחֲרוֹזִים
 הַצְמוּדִים שֶׁבִּשְׁוִי ס"ו.

בַּעֲמ' 15, שורה 4: אֲלֵכִים וְקַבֵּץ הַמּוֹנֵה —
 בַּסּוּגָר זֶה יִתְרָה הִבְרָה, וּבַמַּהְדֵּר ויִנְיָ הַנְּקוּד הוּא
 וְקַבֵּץ, וְהוּא הַנְּקוּד שֶׁהַמִּשְׁקָל מְכוּוֹן לוֹ.

סִימָן ח, עמוד 16: מִשְׁקָל הַשִּׁיר שְׁמוֹנָה
 שְׁמוֹנָה הִבְרוֹת בְּדִלְת וּבַסּוּגָר, וְלִפִּי זֶה שְׁלֹשָׁה
 חֲטָפִים צְרִיכִים חִלּוּפִים לְשׁוּאִים נָחִים. בִּשְׁוִי 2:
 הָאָרִיךְ, צ"ל: הָאָרִיךְ, 9: בְּאֶמֶר, צ"ל: בְּאֶמֶר,
 11: וְאֶנִּי, צ"ל: וְאֶנִּי, תְּקוּנִים כֹּאֵלָה שֶׁל חִלּוּפִי
 חֲטָפִים בְּשׁוּאִים נָחִים, אֵינָם נִיתָנִים לַפִּירוּט
 יוֹתֵר, הֵם נוֹהֲגִים עַד סִי קצ"ח, מִשֵּׁם וְאֵילֶךְ
 נִתְנַקְדוּ הַשִּׁירִים לִפִּי הַמִּשְׁקָלוֹת. בַּהֶעֱרָת הַזִּכִּיר
 הַמַּהְדֵּר אֶת דְּבַר הַמִּשְׁקָל לְשִׁיר קִמֵּד, אֲבָל
 נְקוּד הַשִּׁירִים לִפִּי הַמִּשְׁקָל מִתְחִיל בִּשְׁוִי קצ"ט.

ס"י י"א, עמ' 19, שורה 3: נֹסֶח מַהְדוּרָה
 ויִנְיָצִיָּאָה: חֲפֶץ כְּנִין טוֹב כִּיחֹ לֹא נָקַר. הַנְּקֻדָּן
 הִגִּיה לְשֵׁם הַדְּקֻדּוֹק: כְּנִין וְנְקוּד זֶה מַעְדִּיף הִבְרָה
 בַּשּׁוּרָה, שֶׁמִּשְׁקָל הַשִּׁיר: עֶשֶׂר הִבְרוֹת בַּשּׁוּרָה.
 וְנְקוּד מַהְדֵּר ויִנְיָ הוּא הַנְּקוּד הַמְּכוּוֹן לַמִּשְׁקָל.

שֵׁם, שורה 5: לָמָּה זֶה דָּמַע תְּוִלִי קָמֵר /
 מְדִלִי וְכוּ'.—צ"ל: תְּוִלִי, וְהַמִּשְׁקָל מוֹכִיחַ.

ס"י י"ג, עמוד 22, שורה 7: מִאֲרָפֶע
 פִּנְפּוֹת / וְקַבֵּץ הַמּוֹנֵף—כֵּךְ נְקוּד מַהְדֵּר ויִנְיָצִיָּאָה
 וְהִגִּיה הַנְּקֻדָּן: כְּנָפּוֹת, לִפִּי הַדְּקֻדּוֹק, וְהַטּוֹר
 נִתִּיתָר בַּהִבְרָה, וְהַעֲיָקֵר כְּנְקוּד מַהְדֵּר ויִנְיָצִיָּאָה.
 ס"י ט"ו, עמ' 26, שורה 17: יִתְמַקְמָה, צ"ל:
 יִתְמַקְמָה, לְשֵׁם הַמִּשְׁקָל.

ס"י ט"ז, עמ' 28, שורה 1: תְּרַחֲמִי, וּבַמַּהְדֵּר
 ויִנְיָ: תְּרַחֲמִי, וְכַצִּיל.

ס"י י"ז, עמוד 31, שורה 7: פִּקְטָרָה, צ"ל:
 פִּקְטָרָה, מִפְּנֵי הַמִּשְׁקָל.

ס"י י"ט, עמ' 34, שו" 11: וְכִנְיָמִים, בַּמַּהְדוּרָה
 ויִנְיָ: וְכִנְיָמִים, וְכַצִּיל.

ס"י כ"א, עמ' 36, שורה 1: יֵשׁ בּוֹ חֲרוֹז
 פְּנִימִי, וְהַשּׁוּרָה מִתְחַלֶּקֶת עַל פִּיּוֹ וְחֲלֻקָתוֹ זֶה
 תִּהְיֶה גַם לִפִּי מִשְׁקָלוֹ: 4 הִבְרוֹת / 4 הִבְרוֹת / 7
 הִבְרוֹת.

שִׁירֵי יוֹם יוֹם / לֹאֵל אִים / נִיב שְׁפָמִים בּוֹרָא.
 וְכֵן גַּם הַשּׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבַּמַּחְרוֹת הַשְּׁנִיָּה:

1

וינ': ומשאתו, והוא משלים למנין שמונה הברות.
שם, שם, שו' 19: לגאונו פי יקצת, ובמהדור
וינ': תבצת, והוא כמשקל שש הברות שלדלת.
ועי' לעיל הערה לסי' א' שו' 21-22.
סי' צ"ד, עמ' 130, שורה 1: חזקי נפש
חלושה—ובמהדור וינ': חזקי, והוא משלים למנין
שמונה הברות שלמשקל.

סי' צ"ו, עמ' 134, שורה 1: ואסער פאני
—במהדור וינ': ואפער. בטופס השייך לבית
הספרים הלאומי, מתוקן בידי קורא ותיק:
ואשקה, והגהת המהדיר מכוונת יותר, והלשון
כגון: עניה סערה (ישעי' נ"ד, י"א).

השיר שקול במשקל יתדות, וכמה תקונים לו:
שורה 7: נאני צ"ל: נאני, לשם יתד וכן
במהדור ויניציאה.

שורה 16: מציני צ"ל: מציני לשם יתד וכן
במהדור ויניציאה.

שורה 17: נאנקה טה"ד, וצ"ל: נאנקה, בדגש
במ"ם.

סי' ק"ב, עמוד 141, שורה 6: שאלתי נא
לכם, במהדור וינ': שאלתי, והוא מכוון למשקל
שש הברות שלדלת, וכל גמגום לשון אין כאן;
כל תקופה אדונים ללשונה, וכל משורר שפתו
אתו, וחס מלשוח יד ומלהגיה.

סי' ק"ו, עמוד 152, שורה 13: מקף,
במהדור וינ': מקף, כמשקל 14 הברות.

סי' קי"ב, עמוד 152, שורה 5: שקף גורא
אלקים סיים ופלף עולם. — במהדור ויניציאה
הגירסא: „סיי ולא „חיים“. והוא מכוון למשקל

היתדות שלשיר, על שנוי זה שנשתנה מנוסח
מהדור ויניציאה לא באה הודעה לא בהערות
ולא בתקוני הנוסחאות, הלשון תוקן עפ"י המקרא
בירמ' י"ז, הדרך לראות מקראות, בלשונות
שירה הדומים למקראות, יש לה סתירה כאן
מן המשקל, ויש לה סתירה גם מרוחו החפשית
של המשורר שלשנו בתחורין, כיוצא בסי'
ק"ב/213/2: אפדה בניך מאויבים באפם עשוקם,
אין רשות להגיה באפם עשוקים עפ"י המקרא
בישעיה נ"ב, ד', ולשבש את כל הספרים, ועוד
שיש לזה קיום משיר אחר של נביארה שפירסם
דוידזון בספר היוכל לקריס עמ' ר"א (עי'
הערות המהדיר לסי' ק"ס), וכלום כעורה היא

ביום קצה קספה / יצפני
מי ימלל חין ערכו / אליו לבי נכסף
קץ פדותי נחשף / יקנה דביר נסף
אשר הוא ישמעני / אקרא ויפני.
חלוקה זו אינה מכוונת, לא למשקל ולא לחרוז,
וזו חלוקתה הנכונה:

ידיד מתקים חכו / יצפני
ביום קצה קספה / יצפני
מי ימלל חין ערכו
אליו לבי נכסף / קץ פדותי נחשף / יקנה
[דביר נסף]

אשר הוא ישמעני / אקרא ויפני.
וזו רשימת המשקל שלמחרוזת:
4/7: 4/7: 6/6/6: 7/7.

סי' ע"ב, עמ' 103, שורה 10: התפתחי
מוסרי / צנארף שבנה—הבית חסר הברה למנין
שבע הברות שבכל דלת שניה, ובמהדור וינ':
מוסרי, כמשקל, אבל הלשון דחוק.

סי' ע"ד, עמ' 105, שורה 3: במקצוקים, —
הדלת יתרה בהברה על מנין שמונה הברות,
ובמהדור ויניציאה: במקצוקים, לפי המשקל.

סי' ע"ו, עמ' 108, שורה אחרונה: לקבץ
צאן נדחות אל / ציון, ואספו אספה, הסוגר
עודף בהברה, ובמהדור וינ': ואוספו, והוא לפי
המשקל, ושלא לפי וקדוק בנין פיעל.

סי' ע"ח, עמ' 109, שורה 7: ושלח חפשי
—צ"ל: ושלח, כמשקל ארבע הברות.

סי' פ"ב, עמ' 114, שו' 8: הסוגר: לף נהמה
לאמר—השיר שקול במשקל יתדות:

מתפעלים / גפעל // מתפעלים / גפעל
לפיכך צריך לנקד: נהמה.

סי' פ"ה, עמ' 117, שו' 5: מקף, צ"ל: מקף,
כמשקל שבע הברות שלסוגר.

שם, עמ' 118, שורה 2: שבקף, במהדורת
וינ': שבקף, וכצ"ל: וכן: קאסף, וצ"ל: קאסף.
סי' פ"ח, עמוד 122, שורה 3: לצשות,
ובמהדור וינ': לצשות, כמנין שש הברות שלסוגר.
סי' פ"ט, עמ' 123, שורה 3: קף, במהדורת
וינ': קף, כמנין שמונה הברות שלדלת, ובשו'
4: אהנה, ובמהדור וינ': אהנה, כמשקל שמונה,
סי' צ', עמ' 124, שו' 15: ומשאתו, ובמהדור

משמן בצרי". ומה שיבוש נראה בגירסת הספרים:
הרי כך פירוש גירסתם הנכונה: אומר ישראל
להקב"ה: הריני מיצר על המשמן שאני רואה
בצרי. אף המשקל מוכיח על דיוק גירסת
הספרים, שהשיר שקול בשמונה שמונה הברות
בדלת ובסוגר, ולפי הגהת המהדיר פחתה הברה
והמשקל משתבש.

סי' ר"ח, עמ' 265, שורה 2: חמק עָבַר.
[=הדוד] וְהַתְּעַבְרָה, כי נשני—גירסת, כי" הגהת
המהדיר היא, ובדפוסים הגירסא, ב"י, וההגהה
נראית בלתי מכוונת, כי מה טעם לומר "נשני"
סיבה ל"התעבר", כלום משום שנשני לכן
התעבר? לפיכך נראה שגירסת הספרים עיקר,
והמשורר אומר שלשה דברים, שאמנם תלויים
זה בזה בתלות של סיבה ומסובב: חמק עבר;
והתעבר בי; נשני, ודברי המשורר במקום אחר
מעידים שגירסת הספרים מדויקת, בסי' קפ"ט,
עמ' 245 שו' 9—10 ("יצמא לבי") אמר:

לי לא הקשיב יָדִיד נָכַר / כי על עֲוֹנֵי הַתְּעַבְרָה
ומאמי חמק עָבַר / וגם נִפְשִׁי בִּי קָטְלָה.
חלה המשורר, "לי לא הקשיב" הדומה ל"נשני"
ב"על עֲוֹנֵי הַתְּעַבְרָה".

שם, שם: נשני—צ"ל: נשני בקל, וכן בסי'
ר"י, עמ' 268, שו' 5: נִיאָמְרוּ כִּי דוּדֵי נִשְׁנִי
צ"ל: נשני, ובמקום אחר המשורר משמש בפעל
זה בבנין וקל במפורש: בסי' ר"ז, עמ' 264,
בשורה האחרונה: וְלֹא אָנֹכִי גְמוּלָךְ.

סי' רכ"א, עמ' 283, שורה 16: ומי חָקֵם וְנָבֵן
שָׁמָּה דָּבָר מִתְּבוֹנָתוֹ — כן במהד' ויניציאה
ובמהד' החדשה הגיה המהדיר: מִתְּבוֹנָתוֹ, ואין
נוסח ויניציאה טעון הגהה, וכך פירושו: מי
חכם שיש בבינתו שמץ דבר מתבוננתו של
הקב"ה, כמו שהוא אומר למטה באות ע"ן:
מי עמד בסוד ה' וירא וישמע את דברו.

שם, עמ' 287, שורה 7: מי קָדוֹשׁ יֵאָמֵר
לו בְּלִמְתָּת חֲצוּבֵי גְמִלִים—החרוז במחרוזת הוא
—בים, לפיכך נראה להגיה: חֲצוּבֵי לֶקְבִּים,
ואלו המלאכים, שכן הם נקראים בפיוט: הנערץ
בחצובי לֶהֱבִים (הנקדש באלפי אלפים" יוצר
ליו"ב) אלי שחק חצובי לֶהֱבִים אומרים קדוש
("אלי שחק", יוצר ליו"ב).

אהרן מירסקי

לשון באָפֶם עשוקים, שאם יש רשות להגיה
לשון כגון זו, לא שבת עצמאות לשון לכל
משורר.

סי' קיג, עמוד 153, שורה 10: נָקַס.
במהד' ויניציאה: נָקַס, וכצ"ל.

סי' ק"ל, עמוד 177, שורה 9: שָׁבְתָךְ
במהד' וינ': שָׁבְתָךְ, וכצ"ל, ובשו' 12: קָסַדְךָ,
וצ"ל: קָסַדְךָ.

סי' קלד, עמוד 182, שורה 10: בְּשָׁבִי
ובמהד' וינ': בְּשָׁבִי, וכצ"ל להשלמת שבע
הברות שלדלת.

סי' קל"ח, עמ' 188, שורה 6: מְרַחֲבִי וצ"ל:
מְרַחֲבִי, לשם היתד שלמשקל היתדות, וכן במהד' ויניציאה.

סי' קמ"ד, עמ' 197, שו' 2: בְּלִפְיִד, בתקוני
נוסחאות נרשם שהוא תקון, ומעיקר: לִפְיִד.
גירסת "לִפְיִד" היא השקולה במשקל ארבע
הברות, שהוא משקל הצלעית השניה.

סי' קנ"ה, עמ' 208, שורה 14: וְדִ הַתְּרִיב
נִנְתִּי, גם שָׁמָּה לְמַפְלָה—בדפוס ויניציאה הנוסח:
[נר], והמהדיר הוא שהגיה וְדִ—והרי המקרא
שבישע"א, ד': ושממה כמהפכת זריים, דיו
לכאר את לשון המשורר.

שם, עמ' 208, שורה 16: עֲזִיר קָאָז רָנְתָּו,
אָז יוֹבִיל שִׁי לְמוֹרָא—במהד' ויניציאה הגירסא
רָנְתִּי, והמהדיר הגיה רָנְתָּו, וגירסת דפוס ויניציאה
ודאי נכונה, שעליה מעיד חרוז הדלתות: פדותי
—נותי—רנתי.

סי' קס"ד, עמ' 217, שורה 9: רָאָה אֶל גֵּאָה
בְּצִינִי / צַד אֲשֶׁב סָר וְנָצַף — מה פשר לדברים
הללו? וחסרון הברה שחסר הסוגר ממנין שמונה
הברות שלסוגרי השיר, מוכיח, שיש כאן חסרון
בנוסח הסוגר, ונ"ל להוסיף ולגרוס: צַד [אָן]
אֲשֶׁב סָר וְנָצַף.

סי' קצ"ח, עמ' 255, שורה 1: וְנָחָה מִשְׁמֵן
בְּשָׁרִי / עַתָּה מִשְׁמֵן צָרִי אֶרְאֶה—נוסח הסוגר
הוא הגהתו של המהדיר, ובדפוסים הקודמים
הנוסח: עַל מִשְׁמֵן בְּצָרִי אֶרְאֶה, והמהדיר בהערותיו
כתב על הגהתו: "ירוח משמן בשיר עת משמן
צרי אראה—כן נראה לי להגיה, וכן יש לתקן
באוצר השירה והפיוט לר"י דוידזון כרך ב'
עמ' 436 סימן 3866 ובדפוסים משובש: על

ספרות יפה עברית חדשה

303 ביאליק, חיים נחמן [Chaim Nachman

Bialik]. הליפת מכתבים בין חיים נחמן ביאליק ובין ולדיסלב חרפוסטה. תל-אביב, תש"ז. [8] דף, פקסימיל מקופל. 8°.

ול. חרפוסטה, פולני נוצרי ממעריצי ביאליק, שבהשפעת כתביו למד את הלשון העברית על בוריה, ותרגם אח"כ לפולנית כמה מיצירות ביאליק. חרפוסטה היושב עתה בתל-אביב, הוציא את החוברת הזו, הכוללת 2 אגרות ביאליק (אחת מהם פורסמה באגרות ביאליק), קטע מתוך שיחתו של ב. עס.י. ורשביאק, ושלש אגרות חרפוסטה.

304 בילין, אשר [A. Beilin]. בנים לגבולם;

קומדיה בשלש מערכות מאת א. בילין, הצגת "הבימה", ירושלים, הממכר הראשי "אחיאסף", (דפוס "המערב"), [1947]. 94, [2] ע. 8°.

305 בירנסון, בירנסטירנה. סונה סולבק.

ירושלים ותל-אביב, שוקן, (דפוס "הארץ"), תש"ז. 90 ע. 8° = ספריה קטנה של הוצאת שוקן, 5. "תירגם אשר ברש". ספור. שם המקור: Björnsterne Björnson: Synnöve Solbakken.

306 ברגמן, מנחם. בן הארץ; פרקי יומן,

מכתבים ושירים. (תל-אביב), "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ז. 19, [1], 280 ע. פורטרט. 8° (ספרית "שחרית"). בראש השער: מנחם ברגמן <אחם>. מנחם ברגמן (יליד תל אביב, נולד בסי. תמוז תרפ"ה) נפצע

ע"י כדור מן המארב ומת בכ"א תשרי תש"ה. הספר יצא אחרי מות מחברו, עם מבוא (ע' 7-19) מאת י. יציב ו"ל.

307 ברוד, מכס (Max Brod). בטרם

מבול; רומן מימי הנעורים. תירגם מכתבי"ד דב שטוק. תל אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ז. 227, [2] ע. תמונות. 8° רומן אוטוביוגרפי. בסוף

הספר (ע' 185-227): פליכס ולטש: מסה על מכס ברוד.

308 ברוגשטיין, מנחם. בשבילי החיים.

תל-אביב, י. ציציק (דפוס מל"ן), [1947]. 67 ע. 8°. 39 ספורים קצרים.

309 ברקן, לאה. חג הפסח בעיירתנו;

ספור... (מהדורה רביעית). ירושלים, "מזרח", (דפוס "רונלד"), תש"ז. 45 ע. תמונות. 8°. הצירורים מאת

297 אופטושו, יוסף [Joseph Opatoshu].

רבי עקיבא. מכתב-יד: אשר בן-ישראל, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947). 355, [1] ע. 8°. (ספרית פועלים/לכל).

= אופטושו: המרד האחרון; רומן היסטורי. א: רבי עקיבא.

298 איזוב, שמואל. בבית-הדין, מאת

שמואל איזוב, (תופה, דפוס "אות"), [1947]. 63, [1] ע. פורטרט. 8°. = ספרון ידיעות אחרונות, 65. "עב" עברית — מ. ל. ספור מחיי השכונות העניות של עדות המזרח.

299 אלף לילה ולילה. אלף לילה ולילה. תרגם

מערבית יוסף יואל ריבלין, (כרך ב.), ירושלים, "קריית ספר", (דפוס ש. וינפילד, 1948). 201-383, [1] ע. 8°. מנוקד, התכן: ספור שלשת התפוחים.

ספור הגבן, את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 95.

300 אנדרסן-נקסה, מרטין. בת-אדם

(<דיטה>; טרילוגיה). מאנגלית מנשה לוין, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947). 622, [1] ע. פורטרט. 8°. (ספרית פועלים/לכל). קודם לו שער חלקי אשר בראשו: מארטין אנדרסן

נקסה, שם המקור: Martin Andersen-Nexo: Ditte: daughter of man.

301 באום, ויקי [Vicki Baum]. העץ הבוסה;

רומן. כרך א. (תל-אביב), "מסדה", (הרצליה, דפוס מסדה), תש"ח. [1], 226, [1], 263, 250 ע. 8°. (ספרית מועדון הספר), מאנגלית ד[ב] קמחי.

302 בוקצ'ו, גיובני. דקמרון; ספר עשרת

הימים. מאת גיובאני בוקאצ'ו <1313-1375> בצירוף מסה על הסופר ויצירתו מאת הרמן הסה. כרך א. תל-אביב, "יבנה", (ירושלים, דפוס "המערב", 1947). 193, [1], [4], [201]-346, [4], 353-511, [1], [4], [517]-743 ע. 14 לוחות-תמונות. 8°.

"תרגום... מן המקור... בידי עמנואל אולסבנגר ומנחם הרטום. המסה על בוקאצ'ו... תורגמה בידי יוסף ליכטנר בופ...". שם המקור: Giovanni Boccaccio: Decamerone.

א. לואיזאדא. המו"ל האחראי: י[הושע] רולר-פלדמן.
בראש השער: שי לימי הפסח.

310 גולדברג, לאה [Lea Goldberg]. הו א
ה א ו ר: רומן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר,
(דפוס השומר הצעיר, 1946), 243, [1] ע', פורטרט. 8°.
(ספרית פועלים/לכל). מחיי הנוער היהודי בוילנה בתקופה
שבין שתי מלחמות העולם.
311 גולדברג, לאה (Lea Goldberg). ע ל ה פ ר י
ח ה. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל אביב,
דפוס הפועל המזרחי, 1948), 108 ע'. 8° (ספרית
פועלים, שירים).

312 גולדינג, לואי. פ ר ש ת א ל ז י ס י ל ב ר,
תרגם א. פוירשטיין. ערך י. הראבן. תל-אביב, מ. גיומן,
(דפוס מל"ן), תש"ח, 283 ע'. 8° שם המקור:
Louis Golding: The glory of Elsie Silver.

313 גינזבורג, פסח [P. Ginzburg]. ש י ר ת
ה ע מ ל: אנטולוגיה, ערוכה בידי פסח גינזבורג. תל-
אביב, מ. גיומן, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ז, 339, [5]
ע', פקסימיל. 8°. הספר כולל קטעים מהתנ"ך, מבן
סירא ומגורש, 207 שירים (ביניהם קטעים מאייליות
ופואמות) מאת פיסנים ומשוררים של ימי הביניים והזמן
החדש. מע' 72 עד סוף הספר מהשירה העברית החדשה.
החל משלום הכהן, ש. לוינון ואר"ם הכהן וגומר ב.5.
רביק, ש. טנאי וי. שלו.

314 גפשטיין, בנימין. צ ר ו ר ר ש י מ ו ת.
(בית השפה: תל אביב, דפוס "אחדות"), תש"ב, 36 ע',
פורטרט. 8°. על המעטפת: בני. רשימות, (גם מכתבים
ושירים) של בנימין גפשטיין (אב תרע"ז פטרוגרד —
נפ"ט תש"א חיפה), חבר בית השיטה משנת תרצ"ט.
בתחלת החוברת בייגראפיה קצרה של המחבר.

315 גתה, [יוהן וולפגנג]. פ א ו ס ט: חוון
תוגה, חלק א'. תרגום י[צחק] ל[יב] ב ר ו ך. תל-
אביב, "אמנות", (דפוס הפועל המזרחי, הקד' תש"ז),
[תש"ד], 226 ע'. 8°. דברים אחדים על פאוסט
של גתה (ע' 5-8). הערות וביאורים ע' 223-226. שם
המקור: Johann Wolfgang v. Goethe: Faust.
תרגום אחר של פאוסט מאת יעקב כהן עין ק. ס.

316 (דודון, אפרים). ה ג ד ה ב ל ת י מ פ
ל ג ת י ת שוה לכל נפש. ערוכה בידי דן אנכי. תל-
אביב, "בדיחותא", [תש"ז?], 10 דף. 8°. בראש המע'
ספת: מעט הומור ומרור כשר לפסח! על המעטפת
השמאלית: הוצאת "בדיחותא", אפרים דודון... במכונת
הכפלה.

317 דוידית, רבקה. ס פ ו ר י מ נ כ ח ר י מ
מן הספרות הרוסית. תירגמה רבקה דוידית. (הציורים ווד
הנולר). (תל-אביב), "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ז.
284 ע', תמונות. 8°. (ספרית "שחרות"). מספורי גוגול,
טורגניב, דוסטויבסקי, טולסטוי, צ'כוב, גורקי.
318 דוסטויבסקי, פ[יודור] מ[יכאילוביץ'].
נ י ס י צ' ק ה נ י ז ב נ ו ב ה: סיפור. תרגם
א[ברהם] קריב. (תל-אביב), "עם עובד", (דפוס "דבר"),
תש"ז, 242, [1] ע', תמונות. 8°. (ספרית "שחרות").
"הציורים: יצחק פרנקל", שם המקור: Федор Михайлович Достоевский: Невотка Незванова.

319 הברמן, אברהם מאיר [Abraham Majer].
Haber mann]. מ ס י פ ו ר י ה ק ר א י מ, ערך
והביא לבית הדפוס א. מ. הברמן. מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947),
124, [1] ע'. 8°. (ספרית פועלים / דודון).
התכן: בני סגולה (עפ"י נוסח הקראים והיהודים). בנכר.
ערמת ספה אחת. שלושה חלומות. סיפור השקרנים. שאלות
מלך. משפט הקארי. קניין מוסר. אשת מדנים. סיפור
הערבים על שנות חיי האדם. אחרית דבר (מאת העורך:
ע' 119-124). שני הספורים הראשונים נדפסו בספרו
של ר' פאהן, כתבי ר. פ. חלק א': הקראים. השאר —
לשמואל בן שמריה פייגיס, ונדפסו בספרו "דבר דבור"
ורשה תרס"ד, פרט ל"קניין מוסר" שנדפס ב"העולם"
תרס"ח גל' ו'.

320 הובסון, לורה ז. ה' ס כ מ ג' ו ס ל מ נ י:
רומאן. תירגם יגאל קמחי. ירושלים, אחיאסף, (דפוס
המערב), תש"ח, 282 ע'. 8°. שם המקור:
Laura Z. Hobson: Gentleman's agreement.
נושא הספור: שנאת-ישראל בארצות-הברית.

328 חורגין, יעקב [Jacob Hurgin]. מ ב ע ד
ל צ ע י ף ; שני ספורים. (ת"א, דפוס מל"ן), [תש"ן].
63 ע' / פורטרט. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות,
45. התכן : מבעד לצעיף. מונירה.

329 טולסטוי, אלכסי [ניקוליביץ']. ב נ ת י ב
ה י ס ו ר י ם ; טרילוגיה. (ספר ב'ג). (מרחביה, הקבוץ
הארצי השומר הצעיר, דפוס השומר הצעיר, 1947). 8°.
(ספרית פועלים / לכל). בראש השער אלכסי טולסטוי,
"מרוסית לאה גולדברג". מזמן מלחמת העולם הראשונה
והשנים הראשונות של השלטון הסובייטי (מלחמת האז'
רחים). התכן : ספר ב' : שנת 1918. (1947). 330, [1]
ע' / ספר ג' : בוקר של קדרות. (1947). 394, [1] ע' / את
הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 271. שם המקור :
Алексей Николаевич Толстой : Хожение по мукам.

330 טנאי, שלמה (Shlomo Tan'i). פ ג י ש ת
ה א ו ה ב י ם ; שירים. ציורים — תרצה. מרחביה,
הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל אביב, דפוס הפועל
המזרחי, 1947). 59, [1] ע' / 8°. (ספרית פועלים)
331 טננבוים, בנימין (Benjamin Tenenbaum).
ת מ ו ל י ם ע ל ה ס ף. מרחביה, הקבוץ הארצי
השומר הצעיר; (תל אביב, דפוס הפועל המזרחי, 1947).
170, [1] ע' / תמונות. 8°. (ספרית פועלים). "הציור"
רים : א. אמרנט. ספר שירים. הנושא : זכרונות על
החיים בורשה לשעבר והתרשמות מחורבות הגיטו.

332 יחזקאל, משורר. אלכסנדרוני. י צ י א ת
מ צ ר י ם ; שירי המחזה של הרמטיקון יחזקאל
"מחבר הטרגדיות היהודיות". תרגום מיונית של [למה]
שפאן. תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", תש"ח). 32 ע' /
8°. שם המקור : Ezeklos : Exagoge. עם מבוא
(ע' 3—7) והערות (ע' 31—32) מאת המתרגם. המחבר חי
באלכסנדריה במאה ה'ב' או הא' לפני ספיה.

יערי, אברהם. ה מ ח ז ה ה ע ב ר י. עיין לעיל
מס' 83.

333 כספי, בנימין. ב מ ד ב ר ; חזיון קדומים
מימא ראשית עם ישראל. תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס
"ספר"), תש"ז. 105 ע' / 8°. "במדבר, פרקים דרמטיים,
כתובים וערוכים בעקבות המקרא בידי בנימין כספי".
בתחלת הספר : י. פיכמן : על "במדבר" (ע' 7—10). נ.
אביגל : ב. כספי ז"ל (ע' 11—16).

331 הילטון, ג'ימס. ה י ה ש ל ו ם מ י ס ט ר
צ' י ס ... (תרגום יגאל קמחי). ירושלים, עופר, (דפוס
רונלד), [1947]. 60 ע' / פורטרט. 8°. = ספרי כים,
עופר, ו. שם המקור :

James Hilton : Good bye, Mr. Chips.

322 הכסלי, אלדוס. ע ו ל ם ח ד ש מאת
אלדוס האקסליי. (עברית : יצחק אברהמי). תל-אביב,
בטרם, (דפוס י. שלומי), תש"ח. 271, [1] ע' / 8°.
"אחרית דבר" (ע' 263—271) — עברית : יוסף
ליו. — אוטופיה. שם המקור :
Aldous Huxley : Brave new world.

323 המאירי, אביגדור [Avigdor Hammeiri].
ה מ ש י ח ה ל ב ן ; רומן. חלק א'ב. תל-אביב, י.
שרברק, (דפוס מל"ן), [תש"ח]. 192, [3], 397—199
ע' / 8°. מקום המעשה : מחנה-המות במאידוק
בגרמניה בשטח האמריקאי אחרי מלחמת העולם השנייה.

324 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בא"י. הנער העובד. ע ד ר י ם ל ש י ך א ב ר ק.
[תל-אביב], (דפוס "יבנה"), [תרצ"ז]. 7, [1] ע' /
תמונות. 8°. "הציורים מעשי ידי הצייר נחום גוטמן".
ששה שירים על רועים ועדרים.

325 ולפובסקי, מ[נחם] ז[למן] [Menachem
Wolfowski]. מ ו ש ל ו ן ב י א (כתוב על פי
מקורות שונים). (תל אביב), "עם עובד", (דפוס "דבר"),
תש"ז. 290, [2] ע' / לוח-פורטרט. 8°. = לנתיבות
עולם, ב'. (ספרית "שחרות"). את. הקודם בשורה זו עיין
ק. ס. שנה כ"ד ע' 101. בספר מתוארת תקופת המצור
והחורבן בימי ירמיהו.

326 זומר, ארנסט. מ ר ד ה ג ד ו נ י ם. תרגום
נתן ליבנה. תל-אביב, הוצאת שכוי, (דפוס א. מווס),
תש"ז. 176 ע' / 8°. ספור. שם המקור : Ernst
Sommer : Der Aufstand der Verurteilten.
תרגום יהודי עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 139.

327 זיד, אנדרה. ה ס י מ ס ו נ י ה פ ס י
ט ו ר ל י ת ; רומן. תל אביב, ספרית אפיקים, (דפוס
"גרפיקה"), תש"ז. 95 ע' / 8°. "מצרפתית : אליהו
מייטוס". שם המקור :

André Gide : La symphonie pastorale.

קב"ב שיר פוליטי עם פעמי "אביב" הוא מסביר יפה את הרקע הכללי. אולם בספרו (ע' 628'629) שאחז'העם וטופרים מבית מדרשו ניסו להפריד בין תקוות המהפכה הכללית ובין שאלת היהודים, הוא מוסיף שהסופרים הדגישו והדגישו ביותר את הסתירה שבין נצחון המהפכה בימי אוקטובר 1905 והפרעות ביהודים, ומסתמך על נאי מרו של מ. קליינמן "על האביב" ב"השלח" כ' ט"ו ועל "השקפה עברית" מאת "המשקיף" (י. קלוזנר) בכרך ההוא של "השלח". אבל המאמר של קליינמן נדפס ב"השלח" כ' ט"ו חוב' א' שיצאה לפני אוקטובר 1905 (זמנה היא ינואר 1905, ואפילו אם יצאה באיחור בכל אופן יצאה כמה חדשים לפני אוקטובר). אגב בשיר זה נמצא "בית": "מאלידיך, פריהלינג איז נאך נט, סיאיו לעת'עתה ערב פריהלינג, און לעת'עתה בלייב פארשפילעט, קענסט נאך חאפען א פערקלונג". כדאי לציין ששתי השורות האחרונות שוות, כמעט מלה במלה, לחרוזים משיר רוסי של יקב סוסנוב, שפורסם בעתון אויסיאי גדול "אודיסקה נובוסטי" בספטמבר 1904 (ע"ה תרס"ה) נתמנה הגנרל-גוברנר בולגא הנסיך ד. פ. סביאטופולק-מירסקי למיניסטר הפנים של רוסיה. לנסיך יצאו מוניטין של ליברל (התייחס גם כאה-דה לציונות), ובאמת התחילו הנחות רבות בשטח הפוליטיקה הפנימית. ואז דברו בעתונות שזו קרח הריאקציה, התחילה הפשרת השלגים, ונקבע גם המונח "האביב הפרי ליטי". בינתיים גדל הלחץ מחוגי הימין שבחצר המלך, והנסיך התחיל לסגת מהליברליות שלו (אח"כ כינואר 1905 גם פוטר). בסוף 1904 הופיע השיר הנ"ל של סוסנוב שהסתיים במשפט, שעשה לו בשעתו כנפים: "ובכל זאת מוטב לא להסיר את הפרווה כדי שלא להתקרר באיזה אופן שהוא".

ע' 707: "חבלי לשון" של ביאליק נדפס ב"השלח" כ' י"ט, צ"ל כ' י"ח. — בפרק קל"ב "הערכות" על ההוצאה הגדולה של שירי ביאליק (קרקוי תרס"ח) מעיר המחבר: "השמחה לא היתה במעונו של המשורר בעת האסיפה הגדולה. ולא יכול היה למצוא אותם כתום קציר גם בהערכות שבעריכו בספרותו את היבול הזה. אפילו ההדים של הקובץ הראשון שלא היו רבים (בתרס"ב) עוד היו מרובים על ההדים של הקובץ הזה". הוא גם מסביר אחדות מהסבות: הספרות העברית העתית הצטמצמה; הירחון המרכזי "השלח" לא כתב מסעמים של אתיקה ספרותית, כיוון שביאליק היה אחד משני העורכים. אבל יש לזכור שבעתונות היהודית בשפות אחרות (לא בעברית) נכתב

334 לבנון, י. העולם עודנו צות ק... ספר [א] ב. תל-אביב, תבל, [1947], 8°. "ליקט ותרגם י. לך" [פסידונים]. התכן: [א]: מבחר בדיחות העמים. (דפוס מל"ן). ע' 64. ב: מבחר הבדיחה והקריקסורה. (דפוס סטרוד). ע' 64. תמונות.

335 לחובר, [פישל] [Fischel Lachower]. ביאליק — חייו ויצירתו. כרך ג' (מהעובד). (תל-אביב), מוסד ביאליק על ידי "דביר", (דפוס "אחרות"), תש"ח. [4] דף, [617]—738 ע', 4 לוחות-פורטרטים, פקסימיל. 8°. את הקודם ציין ק. ס. שנה כ"ב ע' 97—99, שם גם הערכה מאת ב. שוחטמן. ברגש של עצב פותחים אנו את הכרך; לא זכה מחברו, חוקר מובהק של הספרות העברית החדשה, לסיים את ספרו הגדול על ביאליק, ואף כי התאמץ להמשיך בעבודתו גם בימי מחלתו האחרונה, הספיק לכתוב רק חלק של הכרך האחרון (כ"ג פרקים, המקיפים שנות תרס"א—תרס"ט), ובאור ליום ה' באדר תש"ז הוציא את נשגותו והוא בן ששים ואחת. הפרקים האלה היו מוכנים לדפוס בדרך כלל, אלא שהסרו בהם כמה מילואים בתאריכים ובמ"מ והסגנון בכמה מקומות היה טעון עוד שיפור. לפי בקשת מוסד ביאליק קבל על עצמו ידידו של המחבר, הסופר אשר ברש, את עבודת ההשלמה.

בכרך זה מנתח המחבר את שירי-העם של ב., את שיריו האינטימיים האלגיים "שירי ערבית" (לפי הגדרת ד. א. פרידמן) ופרקי "ספיה" הראשונים, כמה משיריו ביוונית ותרגומיו ועבודתו של שירי ר' יהודה הלוי. יש לזכור שעל יצירתו אחרי "מגלת האש" נכתב עד כה פחות מאשר על יצירתו בתקופה הקודמת. — בפרקים הביוגרפיים מסופר בין השאר על הוראתו ב"ישיבה הגדולה" באודיסה (תנ"ך ולשון עברית), על השתתפותו בעריכת "השלח", ועל נסיעתו לקונגרס הציוני השמיני בהאג. פרק מיוחד מוקדש ל"משבר החיים שהצמיק", והמחבר מניח שהמשבר של אחת-העמיות החמיר את המשבר בחיי המשורר. המחבר מוכיח ע"פ באמריהם של טובי הפובליציסטים והסופרים של השנים ההן, שקמה בספרות התנגדות גדולה לאחד-העמיות, אבל לא הוכיח, לדעתי, שמשבר זה היה גם משבר בחיי ביאליק.

המחבר נוהג, בצדק, להסביר את השירים מתוך מסגרת הזמן והמקום. הוא מדבר על "הרקע הכללי" (מאורעות בעולם הכללי והיהודי) ו"הרקע הפרטי" (מאורעות בחיי המשורר). בפרק מיוחד על השיר "פריהלינג" (פרק

שהם אחראים באופן אישי לשמירת הסדר ועליהם מוטל לחתום. החובה למנוע התפרצות של פרעות בכל מחיר שהוא. וזה הועיל. (על זה מסופר גם בזכרונותיו של קוקובצב, שתורגמו גם לאנגלית.) אבל הקו האנטייהודי התחזק בממשלה וחששו לתוצאות רעות (חוקיות, כלכליות וכו') וכאן גדול השתרר אז ברחוב היהודי ובצבוריות היהודית. כעבור חודש אחד אחרי המקרה בתיאטרון בקיוב הופיע "אפרעהליכס", שיר מעורר הקורא להתגברות על המציאות הקשה.

יעמדו על הברכה העורך והמו"ל שמסרו לקהל הקוראים את העזבון הזה של פ. לחובר ז"ל.

ב. שוחטמן

336 לחובר, פ[י]של [Fischel Lachower].

תולדות הספרות העברית החדשה עם דוגמאות של מבחר הספרות לתלמידים ולמלמדים. ספר ד': [מן העזבון: השירה החדשה עד ביאליק ועד בכלל] בצרוף מפתח מפורט לכל ארבעת הספרים. תל-אביב, "דביר" (דפוס לידור), תש"ח. [2] דף, וי. [2], 188 ע', לוחפורטרט. 8°. את הקודם עיין ק. כ. שנה ח' ע' 425 ושנה כ"ד ע' 182 (מהדורה שנייה). הכרך ברובו הגדול (פרקים ל"ז ל"ח, ע' 136—36) מוקדש לביאליק. בפרקים הקודמים ל"ד ול"ה מדובר על מאנה, א. קמינקא וז. ז. גולדבוים ביתר פירוט ועל שלי"ג, פרוץ, פינס וי. ל. לנדוי (חלל בן שחר) בקצור. הספר יצא מהעזבון בצרוף מבוא מאת י. פיכמן: לחובר, קיום לחייו ולצאתו. (ע' I—VI). בסוף הספר גרפסה ביבליוגרפיה מקיפה (ע' 137—148) שסודרה ע"י אחי המחבר שמואל לחובר.

337 למדן, יצחק [Isaac Lamdan]. ספורים

עבריים: מבחר ספורים מתוך ספרותו החדשה מראשית ועד ימינו, ערוכים ומסודרים על-ידי יצחק למדן. [א]: (ספורים עברים מפרץ סמולנסקין עד ח. ג. ביאליק... העטורים מעשה ידי יהושע קוברסקי). תל-אביב, י. שרברק, (דפוס "אחדות", תש"ז). 299, [2] ע', פורט-רטינס. 8°. החלק: סמולנסקין: יללת הרוח. י. ל. גורדון: מעלות ומורדות. ברנדשטטר: ר' אברהם בן נחום מכפר מכאובין, זילפרבוש: בת החזן. ר. א. ברודס: "בני בני", סמועלי: אושפיזין. א. שולמן: ר' חיים בטלן. גולדין: למקום תורה. א. ז. ריינובין: מתן בסתר. ז. פרישמן: ביום הכפורים. מגדלי מו"ס:

לא מעט על הוצאה זו של שירי ביאליק. אין תחת ידי כעת כרכי העתונות של השנים ההן ואני מעיר לפי הזכרונות. זיכרונותי כתב אז דברים נלהבים בעתונות הכללית, וזכר אני שבמאמרו שנדפס ב"אודיסקה טיבוסטי" בשנת 1910 ציין שבמשך שנתים נמכרו שירי ביאליק ב"5000 טפסים והוסיף שמספר הגרמנים עולה פי ששה על מספרם של היהודים, וספר גרמני הנמכר ב"30 אלף טפסים נחשב לספר שנמכר יפה. ומכאן הסיק מסקנות שיש קוראים לעברית. ד"ר יוסף קלוזנר היה מרצה על שירת ביאליק בחברות ספרותיות באודיסה, והיה נואם מרצה אחד ביהדות רוסיה (שכבר אז היה מפורסם מאד למרות צעירותו), חיים גרינברג, שהיה עובר בתפוצות ישראל ברוסיה מעיר לעיר ובכל מקום היה מרצה על שירת ביאליק.

המחבר מקדיש סרך מיוחד (קכ"א: "מנגינת'עם") לשיריו של ביאליק, "אפרעהליכס", טופס ראשון של השיר "למנצח על המחולות" אחד השירים השלמים ביותר יהיו עמוקים ביותר ביצירתו של המשורר (ע' 626), וכותב בו "השיר, א. פרעהליכס" נתפרסם דומני בפעם הראשונה בקובץ השירים של המשורר באידיש (1913). בדקתי בע' חונים וכתביעת באידיש, שהמשורר הדפיס בהם משיריו שפרסם אח"כ בקובץ, ולא מצאתי בין השירים את השיר הזה". נעלם מהמחבר שהשיר נדפס ראשונה בעתון יימי באודיסה בגיליון מהושענא-רבה תרע"ב. שם העתון: "שלום עליכם" או "גוסטארגען" (שני העתונים יצאו זה אח"כ באודיסה בתרע"א—תרע"ב), ומאורע אחד, חשנב בחיים המדיניים ברוסיה, שגתהש לפי פרסום השיר, מאורע שהיו לו תוצאות גם בחיי יהודי רוסיה, עלול, אולי, להסביר את תהוותו. ב"1/14 בספטמבר 1911 — אור לכ"ב באלול תרע"א נרצח בתיאטרון בקיוב בהצגת חגיגות לכבוד הקיסר ניקולאי והפמליא שלו ראש מועצת המיניסטרים פ. א. סטולפיין. המתנקש היה מומר, מרדכי בוגרוב, וכדו של הסופר הרוסי היהודי צ. בהרב. הזמן היה זמן של ריאקציה והתגברות האנטישמיות ברוסיה (או התחילה חקירת בייליס בעלילת-דם). המעשה הזה הוסיף שמן למדורה וכולם היו בטוחים שהוא יביא לידי פרעות אימויות על היהודים ברוסיה בכלל ובקיוב בפרט. התחילה בימים ההם מנוסת-בהלה של יהודים מקיוב, (זה תואר יפה בדער בלוטיגער שפאס" של שלום עליכם) למעשה עבר הדבר בלי שפיתח-דמים, לא היו פרעות בשום מקום. יורשו של סטולפיין, ח. נ. קוקובצב (בן דודו של המלומד הידוע פ. ק. קוקובצב) השפיע על הקיסר וקבל רשות לסלגרף לכל שרי הפלך בשם הקיסר

Exupéry] ט י ס ת ל י ל ה , עברית מנשה לויין.
מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר
הצעיר, 1946). 96 ע', פורטרט, 8°. (ספרית פוע'
ליים/דורות) ספור.

345 סרויין, ויליאם [William Saroyan]

ה ת ת ר י ס ה ש ח ו ר י ס ו ע ו ד ס י פ ו ר י ס , מאת
ויליאם סארויין, ירושלים, עופר, (דפוס רונלד), [1947].
59 ע', פורטרט, 8°. = ספרי כיס, עופר, ספרות
יפה, 4. "תרגם ירוחם לוריא", התכן: התתרים השחורים.
מעשה בגלב שדודו קיפח את ראשו, מעשה בסוס צחור
ונוה, מקסיקאנים, מעשה בסוכן ביטוח... השכור, שני
ארמנים.

346 פויכטוונגר, ליון [Lion Feuchtwanger]

ה י ע ו ד ה ג ד ו ל , (רומן, עברית: י[נסף] ליכטנ-
בום), [א"ב], תלאביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר",
תש"ח). 236 ; 232 ע', 8°. רומן היסטורי בב' כרכים
המספר את פרשת מלחמת השחרור של ארצות הברית
בעול אנגליה. התכן: א': כליון לאמריקה, ב': הברית.

347 פרדי, י. ס. א ב ד נ ו מ ר י ; רומן.

תלאביב, צ. ליינמן, (דפוס מל"ן), תש"ז, 342 ע', 8°.
"בראש השער: י. ס. פאראדי, רומן מחיי ההוה בגולה
ובארץ ישראל.

348 פרדי, י. ס. ג ר ד ו מ ו ד ר ו ; רומן.

ירושלים, אחיאסף, (דפוס מל"ן), תש"ה, 429 ע', 8°.
"בראש השער: י. ס. פאראדי, רומן על המאורעות בארץ-
ישראל בשנים האחרונות.

349 פרנס, אנטול [Anatole France] ק ר נ ק ב י ל.

(חיפה, דפוס "אות"), [1947]. 64 ע', פורטרט, 8°.
= "ספרון" ידיעות אחרונות, 55. ספור, "תרגום מצרף-
תית: אליהו מייטוס".

350 פרץ, יצחק ליבוש [Isaac Löb Perez]. כ ל

כ ת ב י י ל , פרץ, העבריים והמתורגמים מידיש.
מהדורה שלמה ראשונה, כרך א"ב, (תלאביב, "דביר",
דפוס לידור, תש"ח 1947). 8°. התכן: כרך א: מ ש י
ה ע מ , ספר ראשון, כתוב עברית על ידי המחבר;
למראשותיו של גוסס, ה"עושה נפלאות", "טוב",
שלוש-מחנות, חייביונה חיסלס, סר של כלבים, הפקדון,
האוצר, התאור לכגדים, עינים מושפלות, נשמות אילמות.

עגלתו של חוספות יופיטוב, בוקי בן יגלי: מערפלי ימי
קדם, פרץ: נשמות אלמות, ר. בריינין; שושנה, מ. י.
בן גוריון: קלוגימוס ונעמי, פיארברג; בערב, יהודה
שטיינברג: רם ורמות, ש. בן ציון: מדלת העם, (כתריאל
השאב; קרדום), ברשדסקי: הלוייה, מיידינק: הקבצן
העיוור, ביאליק: החצוצרה נתביישה.

338 מואם, ויליאם סומרסט. הסוכן הבריטי.

(תורגם י. שניצר), (ת"א), "חווין", (דפוס א. מוזס,
1946), 132, [1] ע', 8°. בראש השער סומרסט מואם,
ספור. שם המקור: William Somerset Maugham:
Ashenden; or, The British agent.

339 מורוא, אנדרה [André Maurois]. ד י ו ק נ ה

ש ל ש ח ק נ י ת , מאת אנדרה מורוא, ירושלים,
עופר, (דפוס רונלד), [1946]. 61 ע', 8°. = ספרי-
כיס, עופר, אישים, 3. "תרגם צבי אריאל", ספור.

340 מרימה, פרוספר [Prosper Mérimée]

כ ר מ נ ; מבחר סיפורים, ירושלים ותלאביב, שוקן:
(תל אביב, דפוס "אחרות", תש"ז, 1946), 248, [1]
ע', 8°. (ספרי אשל), הספורים מתורגמים בידי א.
חרמוני, ב. שפירא, חנה הורביץ, נ. הלמן, — 8 ספורים.

341 נמירובסקי, אירנה [Irene Nemirovski]

י ל ו - ה פ ל א י מ מ ר ח ו ב ה י ה ו ד י מ ,
מצרפתית אליהו מיטוס, תלאביב, "עידית", (דפוס
"ספר") תש"ז, 64 ע', 8°. ספור מחיי היהודים ברוס
רוסיה באודיסה ובסביבתה.

342 סמילנסקי, משה [Mosche Smeliansky]

כ ת ב י משה סמילנסקי, כרך ב, ג. תלאביב, "דביר",
(דפוס "אחרות", דפוס לידור), תש"ז-תש"ח, 8°.
התכן: כרך ב: בני ערב; ספורים. [ב], תש"ז, 323,
[3] ע', כרך ג: זכרונות, תש"ח 1947), 258, [1] ע',
בראש השער השני של כרך ב: משה סמילנסקי (הזיה-
מיסה), את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 19, שם גם
ציון ידיעות ביבליוגרפיות.

343 סמית, ליליאן. פ ר י ז ר ; רומן, עברית:

משה הרפס, ספר אי"ב, תלאביב, ג. טברסקי, (דפוס
"ספר"), תש"ז, 200; 201-412 ע', 8°. שם המקור:
Lillian Smith: Strange fruit.

344 סן אגויפרי, אנטואן דה [Antoine de Saint]

עיר. מספורי דוסטויבסקי, שניצלר, פראנט, שנקביץ, באלזאק, מופאסאן, טולסטוי, ציחוב, קונן דויל, איסטראטי, ארמסטרונג, דיאנוצ'י, גורקי, הרצל, בבל, ביינסון, דודה, מאן, וואסרמאן, גאלסוורת'י, פון וולס, איבניס, מוהם, פיראנדלו, סובולייב, פאנטלייב, סארויאן, וורד, אנאנד, סטיינבק, מנספילד, המינגוויי, ארהנרי, קרש, סאקי, פארקר, קולדוול, ל. פין, למפמן, וזרברג, הופקינס, יוקאי, צ'אפק, זושצ'נקו.

355 קסטלר, ארתור. א פ ל ה ב צ ה ר י מ.
תירגם יוסף נדבה, ירושלים, ע. דבושינסקי, (המכירה הראשית, בידי הוצאת "אחיאסף", דפוס "הנערב", תש"ז, 252, [1] ע' 8^ו). ספור מחי רוחיה הסובטית בשנות השלושים למאה זו. הגבור הראשי קומיסר עממי לשעבר ניקולאי ולמנוביטש רובאשוב — יהודי, נושא הספור "משפטי מוסקבה". שם המקור:

Arthur Koestler: Darkness at noon.

356 קצנלסון, יצחק. כ ת ב י מ אחרונים
תש"ג-תש"ד, (עין חרוך), הוצאת (דפוס) הקיבוץ המאוחד, תש"ז, [2] דף 3, [1] 203, [1] ע' לוחות פורטרטים. 4^ו, התכן: ה. שמעוניוביץ: במקום הקדמה. — הלכתי שחוח: שיר, דאס ליד פונם אויס געהרג'עטן יידישן פאלק, חגיבעל: מחזה בגי מערכות (לסדרתו במאורעות עמים), במצבא הראשית: מחזה. ענקס ויטל (22 במאי 1943 — 16 בספטמבר 1943, ע' 139-197). מ. דורמן: ציונים, הערות, "דאס ליד פון אויסגעהרג'עטן יידישן פאלק" יצא כספר בפני עצמו בפריז, עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 228.

357 רובין, ישראל [Israel Rubin]. ביכורי
חשירה, היהודית המהפכנית, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946, 80 ע' פורטרטים. 8^ו) (ספרית פועלים/דורון).

358 רולינגס, מרגורי קינן. העופר; רומן.
עברית: אברהם ביהמן, (א), תל-אביב, 1, טברסקי, דפוס "ספר", תש"ח, 220 ע' תמונות. 8^ו. בראש השער: מרגורי קינן ורולינגס. שער נוסף באנגלית, שם המקור: Marjorie Kinnan Rawlings: The yearlings.

359 שה-לבן, יוסף. ש מ ו א ל י ו ס פ
עניון. <קוים ליצירתו> תל-אביב, צ. ליינמן, (דפוס מל"ן), תש"ו, 190 ע' 8^ו. התכן: פתיחה (ביוגרפיה

לא תחמוד, מסירות נפש, משפט האלמנה עם הרוח. 184 ע' לוחפורטרט. — ספר שני, מתורגם עלידי ט[משינ] מלצר: כל השנה מבוסם — בפורים מפוכח. הבעלשם מביא שורך לירי גמר. מתנות דרשה, מלווה מלכה. פדיון שבויים. הוזה או שרה בת טובים. החוכר, בשל ריחה של סבק. הסינור, המנגן, באויר הצת. חלומן של מלמד ליטאי, מוטל פרינץ, יחידו, הקרבן, שלוש חופות. 220, [3] ע' — כרך ב': חסידות. ספר ראשון כתוב עברית עלידי המחבר: שהשמה במעונו. בין שני הרס. גלגולו של גנון, שיחת חסידים, אם לא למעלה מה. משנת חסידים, כרת, נסים ונפלאות, כיצד מתגלית העופות והגוילים. מספורי יוחנן המלמד, מעשה בר' יוחנן הגבאי, מקטרתו של הרבי, שמעיה הגבור, המקור בלים. חורבן בית צדיק: דרמה. 212 ע' לוחפורטרט. — ספר שני, מתרגם עלידי ש. מלצר: ברל החייט, שמה שבשמה, התגלות, או המעשה בשעיר-העזים, "תורה", בסיפוריו ובזכרונותיו את אנשי הגליל, בעיקר מהעליה הוא, זכרוננו לברכה, והמקורבים שלו. 98, [2] ע'.

351 קווינר, עקיבא צבי, ד ו ר ה ר ל י.
(ירושלים, דפוס "האומן"), תש"ו, 76 ע' 8^ו. ספורים וזכרונות ומאמרים, המחבר, איש ראש פינה, מתאר בסיפוריו ובזכרונותיו את אנשי הגליל, בעיקר מהעליה הראשונה.

352 קולבק, מ(שה). ח ב ל י ג א ל ה; <מסתורין, רומן ודרמה>. תרגם מיידש ב. מרדכי[=מרדכי בר-תנא]. ירושלים, "המאסף", (דפוס וויס), תש"ז, 36, 262 ע' 8^ו. מנוקד. = ספרות הגולה, ג. התכן: המערות: אל הקורא, רחל אמרי [פיגנברג]: משה קולבק, רעיון הגאולה (ע' 9-36). מ. קולבק: חבלי גאולה: משיח בן יוסף: מסתורין, יום שני בשבת <רומן>. יעקב פרג: מחזה בשלש מערכות.

353 קונרד, ג'וזף [Joseph Conrad]. השותף.
(חיפה, דפוס "אות"), [תש"ז], 61 ע' פורטרט. 8^ו. = "ספרון" ידיעות אחרונות, מס' 38, מאנגלית: י. בן-יעקב. — ספור.

354 קמחי, דב [Dov Kamhi]. מבחר הספוד
ה ע ו ל מ י. נאסף ניסוד וגער עלידי ד. קמחי, תל-אביב, י. שרברק, (דפוס מל"ן), [תש"ח], 290, [1] ע' 8^ו. "הספר נועד ביחוד למען הקורא העברי הצ-

366 שרירא, שושנה [Sh. Shrir]. היאור
הירוק. תלאביב, מ. ניומן, (דפוס סטרו), תש"ו.
197, [2] ע' 8°. 14 ספרים מחי אי.

367 תורן, חיים [Haim Toren]. שירי
איהבה ביראלי מימי קדם עד ימינו, נבחרו
ונסדרו בידי חיים תורן, פתח דבר מאת יעקב פיכמן.
ירושלים, "קריית ספר", (דפוס ש. וינפלד), תש"ח. [2],
פ, 358 ע' 8°. "המטרה שהצגתי לפני היתה —
להעמיד את הקורא על סיבוי ומתווה של מוטיב האהבה
כפי שהוא משתקף בשירה העברית, מימי קדם ועד היום,
וכפי שהוא לובש צורה ופושט צורה במרוצת הדורות
ובגלגולי התקופות והמרכיבים... השתדלתי למצא אצל
כל משורר את שיר-האהבה הטוב והמובהק... המשוורים
הנבוא בסדר כרונולוגי" (ע' 342).

368 תשעה באב; מקראת ליום האבל הלאומי.
[ירושלים, עופר]; (תל אביב, דפוס מוסס), [1946], 60.
[1] ע' 8°. = ספרון ידיעות אחרונות... מס' 27.

ספרות יפה יודית

369 ערד; ואמלונג פון דערצילונגען און בילדער
פון ארץ ישראלניקן לעבן, ארויסגעגעבן דורך הועד
הפועל של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ
ישראל, מחלקת "החלוצ", תל אביב, (דפוס אחדות).
תש"ח, 71 ע' 8°. = סארן החלוצ, 8.

370 ריוועס, א. איבערפלאנץ; דערצילונגען. (תל-
אביב), ליטעראטור-פאנז ביים יידישן ליטעראטאן און
זשורנאליסטן-קלוב אין ארץ-ישראל; (דמת גן), דפוס
"ליגא", 1947, 207, [1] ע' 8°. שני שערים.

ספרות הנוער

371 אבנון, יצחק [Isaak Wasserstein]. מסוף
העולם עד סוף. תלאביב, "עם עובד",
(דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו, 133, [3] ע' מפה.
תמונות. 8°. (ספריה "לנוער"). מנוקד. סיור על פני
העולם ותאור המקומות המעניינים בו. בסדר זה מסופר
על ארץ ישראל והארצות הסמוכות לה.

372 אלף לילה ולילה. הדיג והרוח זעיר
ספרים מספורי "אלף לילה ולילה", מעבדים ומתרגמים
בידי אברהם אריה ל[יב] יעקבוביץ, ציר

קצרה של עגנון. שפך ואמונה ביצירת עגנון. "הכנסת
כלה". והיה העקב למישור. "הנידח". "פולין". "בדמי
ימית". "עגונות". "אגדת הספר". "גבעת החול". "ספור
פשוט". "בלבב ימים". "אורח נסה ללון". "אלו ואלר",
"שבועת אמונים". "תמול שלשום".

360 שישובה, (זינאידה) ג'ק גבעול. (ספור
ממלחמת האזרחים באנגליה), מרוסית ש. נחמני, מרחביה,
הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר,
1948), 371, [1] ע' ציורים. 8°. (ספרית פועלים /
לכל-נעורים). הציורים: א. ירמולאביה.

361 שלונסקי, אברהם [A. Chlionsky]. על
מלאות. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר. (תל-
אביב, דפוס הפועל המזרחי, 1947), 144 ע' פורטרט.
8°. (ספרית פועלים). שירים שנכתבו בעיקר בשנות
המלחמה ולאחריה.

362 שלשה ספרים לחג הסוכות. [תלאביב],
ספרון ידיעות אחרונות; (חיפה, דפוס "אות"), [1946].
63 ע' תמונות. 8°. = ספרון ידיעות אחרונות...
34, על המעטפת: מנדלי מוכר ספרים/דב קמחי/ י.
לנדא: ספרים לחג הסוכות. התכן: אברהם
יצחק הכהן קוק: הסוכה. — מנדלי מוכר ספרים: חג
האסיף. — דב קמחי: אתרוגים. — מ. י. לנדא: שתי
מורשות.

363 שמיר, משה (Moshe Shamir). הוא הליך
בשדות; רומן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר-
הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947), [2], 351, [1]
ע' 8°. (ספרית פועלים/לכל). מחי קיבוץ בא"י.

364 שפירא, שלום יוסף [Schalom Josef Schapira].
אילן בכות; שיריב. תלאביב,
"יבנה"; (ירושלים, דפוס "הספר"), תש"ו, 77, [2] ע' 8°.
בראש השער: ש. ש. לוי-ים [פסידיונים]. הספר
כולל שירים שנכתבו בשנות תש"א-תש"ו (בעיקר על
השמדת עם ישראל במלחמה) ופורסמו תחלה במאספים
וכתבי-עת שונים.

365 שקספיר, [ויליאם]. חיי המלך יוחנן
ומותו; תרגם וצירף מכאן שמעון הלפין. ירושלים, ספרי
תרשיש, (דפוס ירושלים), תש"ו, 142 ע' 8°.
שם המקור: King John: William Shakespeare.

- רים: בינה גבירין, תל-אביב, "יורעאל"/ש, שרברק, (דפוס הפועל המזרחי, 1945), 90 ע', 8°. מנוקד.
- 373 ביאל, ארנה, שירי-לי, מרילי: מנגינות לארנה ביאל, מלים למרים וילנס קרשטקליס, תל-אביב, הוצאת "אילה" ע"י "דביר", (דפוס גוטנברג), תש"נ, 35, [1] ע', חיים, תמונות, 22: 24.
- 374 בס, ש[מואל], ארץ לנו קטנה: שירי ילדים... (ציורים: תרצה), תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס החדש), תש"נ, 40 ע', תמונות, 17: 19. (נוזית).
- 375 בס, ש[מואל], כך כתב הרצל את מדינת היהודים, תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס "עתיד") [תש"ז], 21, [3] ע', פורטרט, 8°. (ספרי גיומן). על המעטפת: יוצא לאור ע"י המחלקה לחנוך של עיריית תל-אביב בהוצאת מרדכי גיומן. מנוקד, לילדים, בסוף החוברת שיר: כי תמו.
- 376 ברטלי, לואיג'י [Luigi Bertelli], ציורי-דולווינו: ספר מקרא לנוער, תרגם מאטקליט, מ. כצ'יפיצ'י, תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", 1947), 151 ע', תמונות, 8°. בראש השער: ו א מ ב א <לואיג'י ברטלי>.
- 377 ברלס, אמציה, שוכני הים: ספורים (הציורים א. ר. לואיזאדא), תל-אביב, "מסדה", (הרצליה, דפוס "מסדה"), תש"ה, 109 ע', 8°. מנוקד, לבני-הנוער.
- 378 גולדברג, לאה [Lea Goldberg], הביבר העליון: ציורים איה גבון, תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ז, 56, [1] ע', 8°. שירים לילדים.
- 379 גילברט, הנרי, רובין הוד, תרגם: ישראל פישמן, תל-אביב, "יורעאל", (דפוס רהלד), [1947], 135 ע', תמונות, 8°. בראש השער: הנרי גילברט. ספור לילדים, שם המקור: Henry Gilbert: Robin Hood.
- 380 טוין, מרק, תום סויר הבלש, תרגם דב עמישק, הציורים: בינה גבירין, תל-אביב, י. שרברק, (דפוס רהלד), [תש"ז], 80 ע', 8°. שם המקור: Mark Twain: Tom Sawyer detective. ספור לילדים.
- 381 יבין, מרים, עטרה (מרגולין), ילדי ישראל: ספור לילדים מאת מרים עטרה, תל-אביב, "יהודית", (ירושלים, המדפיס ליפשיץ), תש"ז, 43, [1] ע', תמונות, 8°.
- 382 זנגה, י. הנער מסבסו פול: ספור, תרגמה מרוסית: חנה עירונית, תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס רהלד), תש"ז, 160 ע', 8°. לבני-הנוער. ספור מזמן מלחמת העולם השנייה.
- 383 לאוסון, רוברט, גבעת השפזים: תרגם ישראל פישמן, תל-אביב, י. שרברק, (דפוס רהלד), [1947], 99, [1] ע', תמונות, 8°. ספור לילדים. שם המקור: Robert Lawson: Rabbit hill.
- 384 לה פרד, ארגנט, עליסה בארץ הצליים: על פי ארגנט לה-פרד—יעקב גל, ערך ירוחם לוריא ציר — משה מטוסובסקי, תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס סטרו), תש"ז, 106 ע', תמונות, 8°. סיפור לילדים.
- 385 לופטינג, היה מסעי דוליטל הרופא, תרגם ראובן גרוסמן, ציר בידי המחבר, ספר איב, תל-אביב, "אמנות", (דפוס "הפועל הצעיר", 1945), 143 ע': [1] דף 147—332 ע', 8°. מנוקד, עיין גם ק. ט. שנה כ"ד ע' 105 ו-182, שם המקור: Hugh Lofting: Doctor Dolittle's caravan.
- 386 ליכטנבאום, יוסף [Josef Lichtenbaum], מכונף הארץ: אגדות ומעשיות לקטות, ערוכות ומתורגמות בידי י. ליכטנבאום, ירושלים, אחיאסף, (דפוס "המערב"), [1947], 120, [2] ע', תמונות, 8°. לילדים.
- 387 מלבנצ'יק, צבי, שלשלת הזהב: דמויות מדבריימי עמנו, ציר: צבי מלבנצ'יק, The golden chain: figures of Jewish history, illustrated by Zwi Malevanchik. English versions by I. M. Lask. תל-אביב, "אל המעיין", חש"מ, [1946], [40] ע', 9 לוחות מודפסים, 2°. התמונות בצבעים, הנושאים: משה, שמשון, דוד, מתתיהו החשמונאי, יהודה המכבי, בר כוכבא, הרצל, טרומפלדור, לוחמי הגיטו, לפני כל לוחית תמונה 2 עמודים (עברי ואנגלי) טכסט מלא. הטכסט לוקט מן התנ"ך ומספרים שונים של הספרות העברית והעורית.

על חייו/הנועזים של רענו מיקימהו... [מרחביה],
הקבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, דפוס "הפועל
הצעיר", 1947), 219, [3] ע', תמונות. 8° (ספרית
פועלים/אנקורים). שער נוסף מצויר — ציר אריה
נבון, שירים לילדים.

חנוך והוראה

396 בריטניה הגדולה. משרד המושבות. ועדת
החקירה לארץ ישראל. מערכת החינוך
של כנסת ישראל בארץ-ישראל. דירוחשבון של ועדת
החקירה שאותה מינה מוכיר המדינה לעניני המושבות
בשנת 1945. ירושלים. בית הדפוס הממשלתי 1947. vi,
96 ע', טבלאות. 8° = מושבות מס' 201. בראש
השער: משרד המושבות. חברי הועדה: סיר ארנולד
מקגויר (יו"ר), ו. אליוס, ליוסי ס. דאנסר, א. מורליי,
סיר לאון סימון. — הועדה עשתה בא"י באוקטובר—
דצמבר 1945 ואח"כ ישבה בלונדון לשם הכנת הדו"ח.
את הדו"ח באנגלית עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 136, שם
גם התכן.

397 הורביץ, משה. אלף משחק ומשחק.
כרך ג': משחקי-תנועה. ליקט ועיבד משה הורביץ...
[תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תש"ו.
272 ע', תמונות. 8°. "צייר: אריה נבון, שרטט: ש.
בן-דוד". בראש השער: תנועת הנוער הלומה בארץ-ישראל
— המחנות העולים. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ג
ע' 169.

398 הלפרין, יעקב [Jacob Halpern]. ע ל
ה ש ע ו ר ו מ ב נ ה ו. תל אביב, "אורים", המרכז
לחינוך וארגון עובדי, (דפוס "אחדות"), תש"ו. 32 ע'.
8° = ספריה פדגוגית קטנה, א.

399 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים
בא"י. מרכז לתרבות. פרשיות לשנת תש"ז;
ציוני האריתים וראשי-פרקים. תל-אביב, המרכז לתרבות,
(דפוס "ספר"), תש"ז. 87, [1] ע'. 8° = ספריה
שמושית לבעיות תרבות, 7. ספר-עזר למנהלי הפעולה
התרבותית מטעם ההסתדרות, והכוונה לכוון מראש חלק
מהפעולות בשטח ההרצאות.

400 (חנוך, ח.) ח צ ר ה ג ו ובית-הילדים. (תל-
אביב), המרכז לחנוך וועדת-החנוך הבינ-קיבוצית, (דפוס

388 סויפט, יונתן. גו ל י ב ר ב א ר צ ו ת
ה פ ל א ו ת. תרגם א. ל. יעקובוביץ. תצוירים: בינה
גבירץ. תל-אביב, "יורעאל", (דפוס רוהלד), 1946. 153,
[1] ע'. 8°. מנוקד, לבני-הנוער. שם המקור:
Jonathan Swift: Gulliver's travels...

389 סלומון, אברהם [Avraham Salomon].
ק ו צ פ ר י מ ; ספורים לילדים. צוירים: בינה
גבירץ. תל-אביב, "יורעאל", (דפוס רוהלד), [1947].
[94] ע', תמונות. 8°. בראש השער: אברהם סלומון.

390 סלומון, אברהם [Avraham Salomon].
ר ו נ צ פ ר י מ ; ספורים לילדים. צוירים: בינה
גבירץ. תל-אביב, "יורעאל", (דפוס רוהלד ודפוס מ. בן
אפרים), [1947]. [100] ע', תמונות. 8°. בראש
השער: אברהם סלומון.

391 פיכמן, יעקב [Jakob Fichmann]. הרצל
כ ו ת ב א ת מ ד י נ ת ה י ה ו ד י מ. תל-אביב,
מ. ניומן, (דפוס "עתיד"), תש"ו. 23, [1] ע'. פורטרט.
8° (ספרי ניומן). מנוקד, לבני-הנוער.

392 פיליפזון, לודוויג. י ע ק ב ט י ר ד ה ;
ספור הסטורי מאת ל. פיליפזון. מעבד לנוער על ידי
יצחק הרצברג. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס רוהלד),
[1947]. 132 ע'. 8°. שם המקור: Ludwig
Philippson: Jakob Tirado. יש גם תרגום של ש. י.
פ[ין]. וילנה, דפוס ש"י פין, תרמ"א.

393 הקוסם מארץ ערץ, תרגמה מאנגלית ימימה
שטרנוביץ. צוירים: בינה גבירץ. (ת[ל] א[ביב]).
"יורעאל", (דפוס רוהלד), 1946. 95 ע'. 8°.
ספור לילדים.

394 שירה, א[דוארד]. ל ו ח ו ת ח מ ר י ב י ע ו
אמר. תרגם מ. סמדי. ספר א. תל-אביב, "אמנות", (דפוס
"הפועל הצעיר", 1947). 125, [1] ע'. כפה, תמונות.
8°. מנוקד. הספר מתאר על יסוד התגליות החודשות
את התרבות והספרות הבבלית. נועד לתלמידי הכות
הגבוהות של בית הספר העממי שם המקור:
Edward Chiera: They wrote on clay.

395 שלונסקי, אברהם [A. Chlionsky]. ספר
ע ל י ל ו ת מ י ק י מ ה ו, או ספורים בחרוזים

עיקר חמרי לחינוך החרדי של הנוער העובד.

407 רובין, ישראל [Israel Rubin]. פסיכולוגיה ו ח נ ו ך לאור ספרותנו. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ז, 200 ע"י. 8°. בראש השער: י. ר ב ק א י [פסידונים]. אוסף של 19 דוגמאות ספרותיות החל ממרס, שלום עליכם ופרץ וגומר בבריוסף וחנני, לתכלית הנחות וההתמצאות בבעיות הפסיכולוגיה והחינוך.

408 רז, ה. ה. חינוך בעיני ההומור. ערך ה. רז. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר: (תל אביב, דפוס "אחדות", 1947), 123, [2] ע"י. 8°. (ספרית פועלים/שבילי חינוך). לקוטים בעיני חנוך.

409 שיפמן, פנחס. בית היוצר. תל אביב, אמנות בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס גוטרמן), תש"ח. [3]—238 ע"י. פורטרט. 8°. בראש השער: פנחס שיפמן בן סירה. קובץ מאמרים, בעיקר בעיני חינוך, מעובדו של המחבר, בעריכת מ. ליפסון ובהוספת קורות חייו ע"י ד. שטוק.

410 Jerusalem. Hebrew University. Report of Hebrew University Jerusalem submitted to the 22nd Zionist Congress in Basle. Jerusalem, (typ. Ahva), 1946. 16 p. 8°.

את הדו"ח בעברית עיין לעיל.

ספרי למוד

411 אהרני, ישראל [Israel Aharoni]. תורת ה ח י, מאת י. אהרני בהשתתפות בת-שבע אהרני. ספר למוד לבתי-הספר העממיים ולכתות הבקבילות בבתי-הספר התיכוניים. חלק א: חכרי חליות <מיחידה> עד שריצהעוף. תל-אביב, הוצאת דביר, והוצאת קהלת: (ירושלים, דפוס "אשכול"), תש"ח — (1947), [2], 10, 80 ע"י. ציורים. 8°. מנוקד.

412 ארנון, מנחם [Menahem Arnon]. מחברות ל ע ב ו ד ה ב ת נ ך. ספר מלכים ב', תל אביב "אמנות", (1946), [4], 64 ע"י. מפות. 20 : 23. מחברת זו היא האחרונה בסדרת המחברות לנביאים ראשונים. זמנה — בסוף שנות-הלמודים הששית. — את הקורס עיין ק. ס. שנה ט"ז ע"י. 16.

ברכיהו... תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", 1947). דיונים של מחלקת הגננות ע"י המרכז לחנוך וועדת החנוך הבידקבוצית. נכתב ע"י ת. חנוך.

401 יפה, עמנואל; סוניה כהנא-חריג. הדרך אל ה ב ר י א ו ת : הוראת ההגיגה בכתות-היסור של בית-הספר העממי. דברי שתיחה מאת מ[רדכי] ברכיהו... תל-אביב, "יבנה", (דפוס "גוטנברג", 1947). 156 ע"י. טבלאות, תוים, תמונות. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 154—156. מסודר בצורת שיחות שבין "האחית" והתלמיד.

402 ירושלם. האוניברסיטה העברית. ד י ן ו ח ש ב ו ן של האוניברסיטה העברית ב י ר ו ש ל י ם מוגש לקונגרס הציוני הכ"ב בבול. ירושלים, (דפוס "אחיה", תש"ז (1946)), 15 ע"י. 8°. לחוברת צורפו: נוספות לדו"ח... 1 ע"י. את הדו"ח באני גלית עיין להלן.

403 מגנס, יהודה ליב [Juda Leon Magnes]. ... ת ל מ ו ד ת ו ר ה כ נ ג ד כ ו ל ב ; נאום בחלוקת התעודות באוניברסיטה <ד' דחנכה תש"ח — 14.12.47> מאת י. ל. מאגנס, נשא האוניברסיטה הע"ב רית. (ירושלים, דפוס "אחיה", [תש"ח], 7 ע"י. 8°.

404 מרגולין, יהושע [Jehoshua Margolin]. ב ד ר ך ל ס ב ע ; שיחות למחנכים, מורים והורים. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר: (תל אביב, "הדפוס החדש", 1947), 127 ע"י. פורטרט. 8°. (ספרית פועלים/למחנך). המחבר מת זמן קצר לפני הוי פעת ספרו. התכן: בדרך לטבע. מן הגיל הרך ביותר. הילד בטבע. בגן הילדים. בכל החושים. ג' דרגות. שיטות ודרכים. הגינה שע"י ביה"ס. פינת החי. חוג טבענים. טוילים בטבע. המוויאון של ביה"ס. הספר בלימוד הטבע.

405 פלנטובסקי, נת. ל ת ו ל ד ו ת ה ח נ ו ך ה י ה ו ד י ך פ ו ל י ן. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס ש. וינפלד), תש"ח, 47 ע"י. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 46'45.

406 קרונזיק, חנוך. ל ו ל א ה ת מ ה ג ו... ובכל זאת! ירושלים, מרכז להפצת תורה ויהדות בין הנוער העובד "יהדות", (דפוס "גרינברג"), תש"ח, 16 ע"י. פקסימילים. 8°. המחבר דורש סיוע רוחני וב-

420 ליברמן, מ. ראשי פרקים לתולדות
דלת הציונות: למדריך ולחבר, ערוך בידי מ.
ליברמן. א: בית שני עד ראשית חובת ציון. ת"א, ארגון
נער המזרחי בא"י — התנהגה הארצית, חש"מ, תש"ו.
91 ע' 8°. "בטיוע מוסד הרב קוק", כראש כל פרק
ופרק ביבליוגרפיה ובסופו סיכום בצורת שיחות (ש"ח).
התכן: מעוררים וגלויים של ציונות, הרעיון המשיחי.
מרד ברכובבא, משיחי השקר. תסיסה ציונית מברכובבא
ועד דוד הראובני. דוד הראובני ושלמה מולכו. הקבלה
המעשית ונושאה. דון יוסף נשיא. שבתרצבי. החסידות.

421 סטרנין שלמה. שכיילי חשבון
וההנדסה לשנת הלימודים השמינית. תל-אביב,
"יבנה" (ירושלים, דפוס רונו, 1947). 136, [2] ע'.
8°. המחבר נהרג בירושלים בזמן ההפגזה בב' בתמוז
תש"ח.

422 עקביא, אוריאל. אמר הדורות; מקד
ראה הסטורית עברית וכללית, למתלמידים ומורים... חלק
א.ב. (ת"א) "יורעל", (דפוס "גרפיקה", 1947). [2], 3,
[2] — 171 [צ"ל 175] ע', תמונות. 8°. ימי קדם
וימי הביניים. לחלק ב' שער מיוחד. "הובאו בספר, במות
האפשר, רק תעודות היסטוריות ודברי עדי ראייה ורק
מיומנים של פיקציה על נושאים היסטוריים."

423 קפליבצקי, יוחנן (Jochanan Kapliwatzky).
השפה הערבית ודקדוקה; ספר-למוד
לבתי-הספר ולמתלמידים. מהדורה שנייה ומתוקנת. ספר א.
ירושלים, "קרית-ספר", (דפוס י. וינפלד), ת"ש. [8],
231 ע'. 8°. שער נוסף בערבית ואנגלית. מהדורה א'
עיון ק. ס. שנה ט"ו ע' 299.

424 שמואלי, משה. פרקים בתולדות
הציונות ותנועת העבודה, לבתי הספר, לנוער
ולעם. חלק א': מראשית חבת ציון עד מות הרצל. תל-
אביב, "עם עובד", (דפוס סטודר), תש"ו. 339 ע', תמונות.
8°. תקון סעויות על דף מיוחד. ביבליוגרפיה: ע'
331—335. "הספר הוא לקט של תעודות, מכתבים, רשר
מות, דברי זכרונות ויצירה... חדושו של הספר, שבמקום
ההרצאה על סמך המקורות באים המקורות עצמם."
(מהדוקמה).

413 ברגמן, פליכס. כימיה אורגנית
תיאורטית; קורס להשתלמות: "התקדמות
בכימיה אורגנית תיאורטית", ערוך מטעם ועד הסניף,
ע"פ. ברגמן, אפ[רים] קצ'לסקי, [הושע] שכטר. ירו'
שלים, הוצאת הסתדרות הכימאים בארץ-ישראל, סניף
ירושלים, תש"ז. [4], [1], [146], [6] ע', טבלאות,
ציורים. 8°. = הסתדרות הכימאים בארץ-ישראל, סניף
ירושלים, 6. שער נוסף ותכן באנגלית. במכונת-הכפלה.

414 ברונופס, מ[שה]; ד. סמבורסקי. ספר ש'
רימון וגיות לבית-הספר ולעם... קבץ ב:
לכות הבינוניות של בתי-הספר העממיים ולכות המק'
בילות של בתי-הספר התיכוניים. ירושלים, "קרית ספר",
(דפוס ש. וינפלד), תש"ז (1946). 120 ע', תוים. 8°.
בסוף הספר (ע' 115—120): רשימת השירים והמנגינות.
התכן: שירים וזמירות (מסודרים לפי חדשי השנה).
קנונים, שירים למקהלה. קבץ א' טרם יצא.

415 גלזר, אברהם. כימיה אי-אורג'
נית וכללית; ספר לימוד כולל לבתי-הספר
התיכוניים. חלק א. ירושלים, "ספרות" ע"י "קרית ספר"
בע"מ. (דפוס ר. ה. הכהן), תש"ח. 136 ע', תמונות. 8°.
416 ויזנסקי, אהרן [משה]; אברהם ברוד
(Aron Moses Wiszanski; Abraham Baruch).
פיסיקה. כרך ג': תורת החום. תל-אביב, "דביר",
(דפוס "גוטנברג"), תש"ז. [8], 271 ע', ציורים. 8°.
את הקודם עיון ק. ס. שנה ט"ו ע' 407.

417 זדק, יעקב (Jacob Zedak). מדריך
לחשבון אבסומסי לפי "המחשב רב-בר" ...
<מהדורה חמישית מתוקנת>. (תל-אביב, המחבר), 1947.
40 ע'. 8°. במכונת-הכפלה.

418 יהושע, יעקב; פסח שוסר. לוח הפעל
הערבי על בנינו וגורותיו מאת יעקב יהושע <בן
חנניא> ופסח שוסר. ירושלים, "קרית-ספר", (דפוס
"אשכול"), תש"ד. 69: 50 מקופל 8°. נדפס משני
הצדדים.

419 לבטוב, א[ברהם] [Abraham Levtoy].
חשבון מסחרי; תרגילים, שאלות וטבלאות...
חלק א.ב. תל-אביב, תש"ח. [2], [125], [4], 137—
263 ע'. 8°. במכונת הכפלה.

423 ילין, אינעם. לאוי יליק. مختارات
القراءة في اللغة العربية. طبعة ثانية منقحة.
القدس، حكومة فلسطين، ادارة المعارف
العامة، 1948. [2], 122, 24 ص, 80.

שער נוסף באנגלית: An Arabic reader, ed. with notes and a glossary by A[vinoam] Yellin... and L[evi] Billig.. 2nd ed. Jerusalem, Gov. of Palestine, Dept. of Education, 1948.

לקט מן הספרות הערבית הקלסית עם מלון והערות באנגלית. מהד' א' יצאה בשנת 1930. שני מחברי האנתר-
לוגיה נרצחו בימי המהומות הקודמות בא"י. לוי ביליג
ז"ל בסוף שנת תרצ"ו ואבינעם ילין ז"ל בראשית שנת
תרצ"ח. המהדורה החדשה שלפנינו הוכנה על ידי ש.
ד. גויטיין. הוא בדק את המלון והשלימו והוסיף יותר
מ-100 הערות על מנת להקל את הקריאה בספר. —
מהד' א' עיין ק. ס. שנה ח' ע. 28.

ספרי מדע כלליים בעברית

426 אברהם, ג'רלד [ארנסט היל]. צ'ייקוב-
סקי. תלאביב, "מסדה"; (הרצליה, דפוס מסדה).
[1947]. 167 ע', פקסימיל, תמונות. 80. = ספריה
למוסיקה, בעריכת פ. גרדנויך, 5. "תרגמה ז. רקח".
יצירותיו של צ'ייקובסקי: ע' 155-167. שם המקור:
Gerald Ernest Heal Abraham: Tchaikovsky.

427 אדמס, ג'ימס טרסלו. האפוס של אמ-
ריקה; עם מבוא והערות מאת משה בורשטין
בצורך מפות ונספחות. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס
"גשר"), תש"ח. 416 ע', מפות. 80. = ספרי מופת
מספרות העולם, א. בראש השער: ג'ימס טרסלו אדמס.
תרגום ראובן גרוסקין, בעריכת נתן ביסטריצקי. ספר
תולדותיה של האומה האמריקנית. שם המקור:
James Truslow Adams: The epic of America.

428 בודנהימר, שמעון (F[ritz] S[imon] Bodenheim-
er). זואולוגיה כללית, ספר
א'. עריכת הסגנון והמונחים: אהרן קצילסקי, מרחביה,
הקבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר,
1948). XII, 438 ע', טבלאות, 165 ציורים. 80.

"לפי השקפתנו הזואולוגיה הכללית היא הבחינה של בעלי

החיים לאור הביולוגיה הכללית... הננו מעונינים יותר
בהצגת הבעיות מאשר בצבירת עובדות בלבד, ולפיכך
נזדקקנו לעובדות רק במידה שיש בכוחן להבהיר את
תוכן הבעיות או להתוות דרך לפתרונן. הבעיות קשורות
בתיאוריות; לפיכך נאלצנו לעסוק בהרבה בתיאוריות יש-
נות וחדשות." (מההקדמה). התכן: מבוא: התבניות, יי-
סודיות, הפעולות ותנאי הקיום של בעלי החי. מבוא
לתבניות ולחי החיות. תורת העובר הכללית והנטייתית.
כללי התורשה. התורה האנושית והאבוגיקה. תורת ההתר-
פחות (אבולוציה). הדרכים והאופנים של התהוות
המינים.

429 בס, ש[מואל]. אמריקה לא נודעת;
מסע באנגליה החדשה. (חיפה). ספרון ידיעות אחרונות.
(דפוס "אית"), [1947]. 64 ע', פורטרט. 80.
= ספרון ידיעות אחרונות, 67. "מתוך ספר המסע —
דרכים ודברים" העומד להופיע.

430 וילסון, ג'ורג'. גדולי מדע; חייהם ותגליות
חיהם... מאנגלית א[הרן] ראובני. (ב'). מניוטון עד
אינשטיין. תל אביב, אופק הוצאת מ. ניומן, (דפוס מל"ו).
תש"י. [3] דף 207-403 ע', תמונות. 80. בעמ' ב'
של השער: גרס בשנת תש"ז 1946. שם המקור:
Grove Wilson: Great men of science
התכן: גיוטון, מלונק עד לפלס, לוואניה, למרק, פריי.
פסטר, דרוין, מנדל, הרץ, לנגלי, אינשטיין. — את
הקודם עיין ק. שנה כ"ד ע' 22.

431 זגרס, (אנה) [Anna Seghers]. חליפת
מכתבים על הספרות. מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947). 63.
[1] ע'. 80. (ספרית פועלים/דורון). בראש השער:
זגרס — לוקין, "מגרמנית ש[למה] קרמר". 4 מכתבים;
נכתבו בין 8 ביוני 1938 — 2 במרס 1939.

432 מיטרני, דוד. בעיות הזמן של אחר-
המלחמה; שיטת שלום יעילה. הנמקה להתפתחות
הפקידות של הסתדרות בין-לאומית. מאת דוד מיטראני...
לונדון, המכון המלכותי לענינים בין-לאומיים; ירושלים,
דפוס גולדברג, [תש"ח]. 63 ע'. 80.

433 מיל, ג'ון סטוארט. על החירות, מאת
ג'ון סטוארט מיל. תרגם מאנגלית אריה סימון. ירושלים,

עבודה והתמחות מקצועית. המשפחה. הנישואים. מן הקלאן עד השבט. האירגון הבינ-שבטי והמדינה. מנהג וחוק.

439 פלאום, שלומית פרידה (Schlomit F. Flaum). רבינדרא-נת טאגור; המשורר, הפילוסוף, הסופר, המחנך, הקומפוזיטור, הצייר, המרצה והנוסע... נוסף עליהם חרגומים מבנגלית, סאנסקריט ואנגלית וצירי רים מאת המחברת. ירושלים, "שנטי", (הממכר הראשי: ל. מאיר, דפוס איתאח), תש"ו, 204, [8] ע'. לוח-פורטרט, פקסימילים. 8° המחברת למדה כשנה בהודו באוניברסיטה הבינלאומית מיטוור של טאגור. ביבליוגרפיה (כתבי טאגור בעברית, אנגלית ובנגלית): ע' 207—212. — "הספר אינו מתימר להיות מעשה ספרות, אינו מתימר גם להיות מחקר מדעי ממצה... הוא בא למסור לקורא כמה רשמים פרטיים שגרשמו בנפשי מאת המשורר." (מהקדמה).

440 קוגן, פ[יוטר סמיונוביץ]. פ ר ק ים לתולדות הספרות באירופה המערבית. חלק א: דנטה—גטה. עברית ב. שניאור. משמר העמק, חברת הילדים של השומר הצעיר במשמר העמק, תש"ו, [4], 90 דף. 2°. במכונת-הכפלה. שם המקור: Петр Семёнович Коган: Очерки по истории западно-европейской литературы. התירגום — מקוצר ומנוקד — נעשה מהתרגום היווני: "געשיכטע פון מערב אייראפעאישע ליטעראטורן" עיין ק. ס. שנה ה' ע' 246.

441 קפלן, דבורה. בעית הגדול של *Borrelia gallinarum*... (ירושלים, דפוס "ליפשיץ", [תש"ד?] 12, 2, [2] ע'. 8°. דיסרטציה, ירושלים, תש"ה. — "תקציר". עם תמצית ושער נוסף באנגלית: *Studies on the cultivation of Borrelia gallinarum* ...By Dora Kaplan ...Jerusalem, 1944.

442 רולו, צירלס ג['מס]. פשיטת וינגייט, ירושלים, "מערכות" ע"י "קרית-ספר"; (תל אביב, דפוס י. שלומי, תש"ו, 23, 188 ע', לוחות-תמונות, מפות. 8°, "התרגום: מ. קלבנסקי". שם המקור: Charles James Rolo: Wingate's raiders. על פעולות וינגייט במלחמה נגד היפנים. — בסוף שנות השלושים שרת וינגייט בארץ ישראל ופעל

חברה להוצאת ספרים עלייד האוניברסיטה העברית, (דפוס ר. ח. הכהן), תש"ו, X, 219, [3] ע'. 8°. = ספרי-מופת פילוסופיים, כ"ד. עם הקדמת המתרגם (ע' IX—V). מקומות אחדים בספר, שבהם מדבר מיל כנוצרי לנוצרים, הושמטו בתרגום הנוכחי. שם המקור: John Stuart Mill: On liberty.

434 מס, הנרי [אדולפוס]. ה ח ב ר ה. (ירושלים, הוצאת המכון להשכלה ציונית בהנהלת ש. גולדלי, דף, [3], 113—[9], [3] ע'. 8°. = הספריה ללימוד מדעי החברה, אוניברסיטה עממית, ספר שני. "תורגם מאנגלית בידי שמעון קיסטרין". ביבליוגרפיה: ע' [114—116]. שם המקור: Henry A. Mess: Social structure.

435 נכטיגל, דוד. חקר הספציפיות של ההפעלות הסרולוגיות על וירוס הכלבת ואפשרות נצולן למטרות דיאגנוסטיות. (תל-אביב, דפוס "הלוס"), [1945]. 10, 6 ע', דיאגרמה, טבלאות. 8°. דיסרטציה, ירושלים, תש"ה. — "תקציר". עברית ואנגלית. עם שער אנגלי: *Studies on the specificity of the sereological reactions of rabies virus...* by David Nachtigal.

436 ספריה קטנה של טכניקה ומדע. (2—1). (תל-אביב, "טכניקה ומדע", 1947). 8°. התכן: (1): ספר נקל, אברהם: המחקר המתימטי והאסטרונומי אצל היהודים. (דפוס "הפועל הצעיר"). 30 ע'. (2): נציטציה, ר. : מאה מעלות חוס. תרגם מרוזית ס. לויביץ, (דפוס מל"ן), 16 ע'.

437 פולק, י. מ כ נ ה ע ו ל מ. תרגום חפשי מאת אשר ארליך. תל-אביב, "יורעאל", (דפוס רוהל, 1946). 74 ע', טבלאות, תמונות. 8°. מנוקד. ההתן: מבוא. מבנה מערכת השמש. מבנה מערכת הכוכבים. מערכת עלית של גמרות-הדגור. סוף דבר. תוספות.

438 פטאי, רפאל [Rafael Patai]. מדע האדם: מבוא לאנתרופולוגיה. כרך א. תל-אביב, "יבנה", (ירושלים, דפוס עזריאל), תש"ו, 253, [3] ע'. טבלאות, מפות, תמונות. 8°. = ספריה המכון לפולקלור ואנתרופולוגיה, ס' ג. שער נוסף באנגלית. ההתן: הקדמה. תולדות האנתרופולוגיה ותפקידיה. מוצא האדם. גזעי האדם. הלשון. ראשית הכלים. השגת המזון. רכוש ומסחר. חלוקת

(ספרית פועלים/נעורים). בראש השער: דב שלונסקי. "בהשתתפותו של ג. סוכובולסקי. ערך והקדים מבוא אל. שישא". הספר יצא אחרי מות מחברו. התכן: מתאלס עד אריסטוטלס. מאבקליס עד תלמי. הערבים. מרוג'ר בייקון עד קוסרניקוס. מקפול עד גלילאו. מגלילאו עד ניוטון. מלאבואיה עד פאראדיי. מהרץ עד איינשטיין. תורת היחסיות.

448 שניר, נפתלי (Otto Schneid). אמנות יוון הקלאסית, מאת נפתלי שניר. ירושלים, "עמוד", (דפוס עזריאל), תש"ח. 37, [1] ע', 17 לוחות-תמונות. 8°. = ספרית האמנות, בעריכת נפתלי שניר, כרך א. תכן הענינים גם באנגלית. "בפשטות ובקיצור סיכמתי נסיון לכך (לקבל מאת המדע אך ירק מסקנות בטוחות ולהשתחרר משאר ההשפעות, הנובעות מתנאי תקופתם וסביבתם), כדי להדריך להכרה מהותית ולא הסכמית של מיטב אמנות יוון". (מההקדמה).

449 שר, דניאל. קדמוניות אמריקה: תרבויות-הקדם של אודומיהעור וקורותיהן, בליות 19 תמונות, קטעים מיצירות אינדיאניות ורשימה ביבליוגרפית. [תל-אביב], "מסדה"; (הרצליה, דפוס מסדה), תש"ח. 253 ע', תמונות. 8°. התכן: קדמוניות אמריקה. האמריגנים. אמריקה הדרומית ותרבות האינדיגים. אמריקה המרכזית והצפונית ותרבויות מכסיקו. לתולדות גידודות-העמים באמריקה ובתבל. ביבליוגרפיה (ע' 247-253).

שאר דפוס ארץ-ישראל

450 خباز، ماری صلاح. كتاب دليل السيدات في سرائق الكعك والطبي والخلويات. الطبعة الثانية. القدس، مطبعة اللواء، ١٩٤٥. ٢٢٦ ص، تصاویر. 8°.

"מדריך לגבורות בסוד של עשיית העוגות, התבשילים ומיני המתקה, מאת מארי צלחא כבאו". הוצ' שניה. ירושלים 1945.

451 مطوقان، احمد عبد الفتاح. مبادئ الجبر...، تأليف احمد عبد الفتاح طوقان [و]

רבות לשם זכוי המהומות בהדריכו את המגינים היהודיים. בתחלת הספר (ע' 9-23) מבוא מיוחד: מה היה לנו וינגיט; זכרונות ורשימות.

443 רות, ח[יים] י[הודה] (Leon Roth). כי צד צמחה הפילוסופיה. תל-אביב, הוצאת "עלה", (דפוס סטרוד), תשי"ז. 29, [1] ע'. 8°. = חוברות מדע פופולרי, מספר 1, פילוסופיה: א', "שיחות ברדיו ירושלים במשך חודשי החורף בשנת תשי"ז".

444 רות, ח[יים] י[הודה] (Leon Roth). מורה דרך בתורת המדינה. ירושלים, ר. מס; (תל אביב, דפוס שהם), תשי"ז. [4], 178, [1] ע'. 8°. = פילוסופיה, ספר ג'. = ספרית מס למדע פופולרי, ספר 31. שער נוסף באנגלית. התכן: חלק א': השתלשלות הרעיון המדיני: חירות וארגון. תורת המדינה מהי? המדינה כארגון: משנתו של אפלטון. המדינה כתכלית: משנתו של אריסטו. התפשטותה והתפוררותה של המדינה כארגון תכליתי עליון. תביעות העולם החדש: המדינה כחירות. חירויות וזכויות בראשית התקופה החדשה. חירות הפרט ואישיות המדינה. תורת המדינה ותורת המדות. חלק ב': מורה דרך בספרות תורת המדינה (ביב' ליוגרפיה מסודרת לפי הענינים בו פרקים: הפרק האחרון: גישה לבעיות היום: עצות לקריאה): ע' 131-178.

445 רמברנט הרמנס פן רין (Rembrandt Harmens van Rijn). רישומים. בחר וצירף מבוא ג[ריאל] טלפיר. תל-אביב, "גות", חש"מ, תשי"ה. 10, [48] ע', לוחות-תמונות. 8°. בראש השער: רימברנט ואן רין. הספר כולל 50 רישומים.

446 רקח, יואל (G. Racah). חדושים בתורת הגרעין; הרצאה שנמסרה בירושלים ביום י"ד בטבת תשי"ז. ערוך מטעם ועד הסניף ע"י נ. אורי. ירושלים, תשי"ז. [1], 14, [1] ע', ציורים. 8°. = הוצאת הסתדרות הכימאים בארץ-ישראל. סניף ירושלים. תוספת למס. 3. במסגרת-הכפלה. שער נוסף באנגלית.

447 שלונסקי, דב (Dov Shlionsky). אנשי שם במדע. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947). 262, [1] ע', תמונות. 8°.

- 452 العبوشي، برهان الدين. وطن الشهيد.
القدس، طبع بالمطبعة الاقتصادية، ١٢٦٦
هـ ١٩٤٧ م. [٦]، ٨٥، [١] ص، صورة
المؤلف.⁸⁰

„המולדת של הלוחם הקדוש“ מאת ברהאן ארדין אל-
עבושי. ירושלים 1947. דרמה מחיי איי. מנקודת ראות
ערבית לאומית.

„יסודות האלגברה מאת אחמד עבדאלפתאח סוקאן, אחמד
סלים סעידאן“. יפו 1947. שני כ"י, כ" 1 בשביל כחה ו'
ד' של בחי ספר עממיים. כ" 2 בשביל כחה א' כ" של בחי
ספר תיכוניים.

הספרות העברית ומדע היהדות

ארויסגעגעבן דורך דער נציבות בית"ר אין שוועדן.
(Stockholm), תש"ח. 2° גדול.
דו-שבועון. גלי 2 <8> יצא בכ"ב בטבת.

460 איקוף בלעטער: געזעלשאפטלעך ליסעראישער
זשורנאל. בוקארעשט, 1947. 2° גדול. תכופות הווי
פעח לא נזכרה. העורך האחראי: י. דובאחיס. גלי ס"ז
של כרך ב' יצא ב' בדצמבר 1947.

461 בלעטער פאר געשיכטע. לפערטעליאר-
שריפט, (Warszawa), יידישער היסטארישער אינסטי-
טוט ביים צ"ק פון יידן אין פוילן, 1948. 8°.
רעדאקציע קאלעגיע: א. אייזנבאך, נ. בלומנסאל, ה.
גערבער, י. טרונק, י. קערמיש. באנד 1 העפט 1 יצא
ביאנאר-מערץ. את התכון עיין להלן במדור „בתוך תכני-
עת“.

462 היימלאנד: ליטעראריש-קינסטלערישער אלמא-
נאך; ארגאן פונעם פאריין סאמעטישע שרייבער פון
ססטר. מאסקווע, אגוז מלוכע-פערלאג דער „עמעס“, 1947.
8°. דו-ירחון. העורך: א[הרן?] קושיניראח. עם תכון
גם ברוסית. שער רוסי נוסף על עמ' ד' של המעטפת.

463 הסתדרות פריזונים — חיילים — חלוצים
בגרמניה. פ ח ח: עתון התנועה. מינכן, 1947. מצויר
4°. ביוזית. גלי 5/6 יצא בדצמבר.

464 וועלט: אומאפהענגיקער זשורנאל פאר פאלי-
טיק, ליטעראטור, קונסט און ססארט. מינכן, 1947.
מצויר. 4°. מופיע פעמים בחודש. העורכים: ראובן
רובינשטיין, עובדיה פעלר, מרדכי ליבהאבער. גלי א'
יצא בדצמבר.

עתונים

453 בודפשט. בית המדרש לרבנים. התלמידים.
ח ג ה ס מ י כ ה Avatás ünnepe. ב', בודפשט,
תלמידי בית המדרש לרבנים, 5707, 45, 16 ע', לוח. 8°.
הקבץ מכיל מאמרים ונאומים בעברית (16 ע') ובהונגרית,
בענין ה„סמיכה“, לזכר ר' עמנואל לעף ז"ל ועל בעיות
חנוך וספרות. בחלק העברי נמצא מאמר מאת נ. נ. סביל
ברגר על הפיוט „אקדמות מליך“.

454 בשער: עתון חדש. רומא, נערך חלוצי כו'-
ציאליסטי „דרור-בורכוב“ באיטליה, תש"ח 1948. 4°.
גלי 15 יצא באדר א', מקצתו עברית ומקצתו יודית.
455 משואות: במה מרכזית לבית"ר העולמית. פא-
ריס, 1948. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גלי י"ז
יצא ביאנאר.

456 נצור... מאסף: כסאון „התאחדות הנער הלי-
אומי“ במחנה הסגר דכא-קופרינג. שנה חמישית.
מס' 3 (38) — מס' 7 (42). כסליו—אייר תש"ה. דכא-
קופרינג, תש"ה. 8° בהקטגורף. כולל את המספרים
שהיו בנמצא בשעת השחרור.

457 עם וספר. יו"ל על ידי הברית העברית העול-
מית. סניף ארצי שווייץ. ציריך, תש"ח. 8°. רבעון.
חוב' א' יצאה בא' חשון 15.X.1947. בעברית ובגרמנית.
השער הגרמני: Am waser. Volk und Buch.

458 השכרע בעתונות האיטלקית. מילנו, 1947
תש"ח. 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גלי 10 יצא
ב' בדצמבר. כמכונת הכפלה.

459 אונדזער וועג: נאציאנאלע צווייחאכנשריפט

- 465 ידיעות פרעסע-ביולעטין פון צענטראליקא-מסעט פון די יידן אין פוילן, ארויסגעגעבן דורך דער אפטיילונג פאר קולטור און פראפאגאנדא ביים צ. ק. פ. יי. א. פ. ווארשע, 1947. 2°. תכניות ההופעה לא נזכרה. ירחון? 21-13 יצא בינארי-פברואר, עם שער נוסף בפולנית.
- 466 יוגנטרופ; ארויסגעגעבן פון דער יידישער יוגנט פעדעראציע. (New York), 1947. תוים, תמונות. 4°. דויריחון. המערכת: אוריאל וויינרייך, שמואל לאפין, שיקל פישמאן, מעי שטיין, גל' א' יצא בספטמבר-אוקטובר. במכונת-הכפלה. גל' ב': השער והתכן נדפסו. געגרינדעט אונטערן נאמען "אילפיק" פון י. ל. פרץ — קלוב, פלאדעלפיע.
- 467 יידישע בילדער; אומפארטייאשער אילוס'טירטער חודש זשורנאל פאר אלע יידן. מינכן, 1947. 4°. העורך והמו"ל: שלמה פראנק, גל' א' יצא במאי.
- 468 יידישע צייטונג; אלגעמיינ-נאציאנאלער, אר-יוגנט פעדעראציע. Landsberger Verlagsanstalt, typ. (M. Neumeyer), תש"ח 1948. מצויר. 2° גדול. מופיע פעמים בשבוע: ביים ג' וביום ו', העורך: ברוך הער-מאנאוויטש. גל' 8 <173> יצא ב"ט בשבט, בעמוד האחרון: „Idische Cajtung <Jewish newspaper> authorized by Military Government of Bavaria, ICD, Press Branch. Edited for the Jews in Upper Bavaria.
- 469 גיוועלעט, יוגנט-אויסגאבע. חמ"ד, (וי בארא-כאוויגנט אין וייטשלאנד, 1948). מצויר. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך האחר: ד. יעקובאוויטש. גל' 8-7 יצא ב"ט 15 בינואר.
- "Authorized by G. Headquarters European Command, Civil Affairs Division".
- 470 נתיבה. [שטוקהולם?], בחו בשבדיה, 1948. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בינואר. במכונת-הכפלה. הטכסט חלקו בגרמנית וחלקו ביוונית.
- 471 פאראייניגטער ריישער רושעשאווער הילף קאמיטעט אין ניו יארק. בולעטין. [ניו יארק], תש"ז 1947. תמונות. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' ב' יצא באר-ניסן, ביוונית ואנגלית עם שער אנגלי נוסף:
- United Rzeszower Relief Committee in cooperation with the Rzeszower Korczyner Synagogue. Bulletin.
- 472 צום זיג; בטאון התנועה הלאומית באיטליה. (Roma), תש"ח. 2° גדול. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' ד' יצא ב' באדר ב', עתון רביווניסטי.
- 473 דער שטערן (נומער 1); ליטערארישער אל-מאנאך פון די סאוועטישע יידישע שרייבר אין אר-קראינע. קיעוו, "ראדיאנסקי פיסמעניק" 1947. 316. [3] ע'. 8°. עם תכן הענינים ושער נוסף מיוחד באוקראי-נית. — בראש השער: דער שטערן.
- 474 שרייבער און זשורנאליסטן-פארבאנד פון שארית הפליטה. ביולעטין. מינכן, 1948. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ב"ט 19 בינואר. במכונת הכפלה.
- 475 תגר; הוצאת הארגון הצבאי הלאומי בארץ-ישראל בגולת אוסטריה. חמ"ד, (תש"ח). 4°. הטכסט ביוונית. תכניות ההופעה לא נזכרה. לפניו גל' ד בלי תאריך.
- 476 American Federation for Polish Jews. Federation News-letter. (New York), 1946 4°. יוצא לעתים בלתי קבועות. גל' 1 יצא ב"ט במרץ.
- 477 Arab World Affairs; weekly survey. n. pl., 1947. 2°. שבועון. גל' 36 > 9 יצא ב"ט 18 בנובמבר. במכונת-הכפלה.
- 478 Atid; périodique sioniste. Bruxelles, 1946 5706. 2°. עתון של הציונים הכלליים. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ב"ט 15 ביולי, לפני שם העתון: Avenir; גל' ב' יצא ב"ט באוגוסט, לפני שם העתון: עתיד Avenir; גל' ד' — ב"ט בנובמבר, לפני שם העתון: עתיד צוקופט.
- 479 Davar; revista literaria. Buenos Aires, la Sociedad hebrea argentina, 1946. 8°. דויריחון ספרותי. חוב' ד יצאה ביולי-אוגוסט.
- 480 Eretz-Israel; bi-mensuel. (Paris), 1948 5708. illus. 2°.

ירחון: גלי' 2:1 יצא בנובמבר-דצמבר, במכונת-הכפלה, רק השער נדפס.

488 Hashomer. News and facts about the Zionist Youth Movement Hashomer Hatzair and the Federation of Shomer Kibbutzim in Palestine Kibbutz Artzi. (New York, Hashomer Hatzair), 1946. 4°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי' א' יצא ב'20 בנובמבר, במכונת-הכפלה.

489 Hashomer Hadati of North America. Bi-weekly information bulletin. New York, 1947. 4°.

גלי' 7 יצא ב'28 בפברואר, במכונת-הכפלה.

490 Hatsofe; periodico del Ken Tzofim del Hanoar Hazioni—Asuncion del Paraguay. n.pl., 5707 1947. 4°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי' ב' יצא בניסן אפריל, במכונת הכפלה.

491 Héhaloutz. (Bulletin intérieur édité par le Merkaz Héhaloutz en France. Paris, 1946). illus. 4°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי' 4 יצא בנובמבר-דצמבר.

492 India and Israel; a monthly publication. Facts, figures, news, Indian press review. Bombay, 1948. illus. 4°.

העורך: F. W. Pollack. גלי' 1 יצא ביולי.

493 Instituto Cultural Israelita-Brasileiro. I.C.I.B. Sao Paulo, 1946. 8°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. חוב' א' יצאה בינואר. מכיל גם שיר ביווית.

494 Jalkut cionisticka tribuna aktualny mesiaca. Bratislava, Mizrachi — Tnuat Tora v avoda, 1948. 8°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. לפנינו גליון סבתי-שבט תש"ח, במכונת-הכפלה.

העורך: E. Lazarus. גלי' א' יצא ב'16 באפריל, עתון של "לוחמי חרות ישראל".

481 Fran Skopusberget; meddelanden fran "Hebreiska Universitetets Vänner i Sverige". Stockholm, (1947). 8°.

"מהרה-צופים"; ידיעות שוחרי האוניברסיטה העברית בשבועון. תכיפות ההופעה לא נזכרה. חוב' [1] יצאה ב'1947.

482 The Ghetto speaks. New York, 1943. 4°. "Issued by the American Representation of the General Jewish Workers' Union of Poland."

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי' 15 יצא ב'1 בספטמבר.

483 Głos Akademika; miesięczny dodatek "Naszego Słowa" wydaje Akademicka Organizacja Sjonistyczno-Socjalistyczna w Polsce. Łódź, 1948. 2°.

הוספה חדשה לעתון "Nasze Słowo" הוצאת ההסתדרות האקדמאית הציונית-הסוציאליסטית בפולין. גלי' 8 יצא בא' בפברואר.

484 "Gordonia Makabi Hacair". Poland. Biuletyn informacyjny. Łódź, 1947. 4°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי' 8 יצא ב'4 בדצמבר, ע' א' בעברית עם שם הפרסום בעברית: ביולטין התנועה.

485 Hammeaggeed; orgaan vor de opbouw van het traditionele Jodendom. Amsterdam, Poalé Agoedath Jisrael Nederland, 1946. 4°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גלי' 13 של שנה 1 יצא בספטמבר.

486 Haoved. העובד. Bratislava, Ustredny sváz cionisticky pre CSR — Hechaluc Machleket Haoved, (1948). 4°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. הגליון שלפנינו — בלי סימון מספר — יצא בפברואר, במכונת-הכפלה.

487 Hapoel; Blätter des Hechalutz. Hassleholm, Hechalutz i Sverige, 1944. 4°.

503 JPA News. (London), Joint Palestine Appeal, 1947. illus. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 יצא ב-14 בפברואר.

504 Kadimah; publicación mensual del Hanoar Hazioni — juventud sionista. Asuncion, 1945. 2°. "Director: Aron Fridman".
גל' 1 יצא ב-30 ביולי.

505 The Liberated. [Frankfurt?], the Frankfurt Jewish GI Council, [1947]. illus. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ביאנואר [?].

506 Lohamey Heruth Israel; L.H.I.-bulletin. n.pl., 1947. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 10 יצא בדצמבר. במקומה הכסלה.

507 Maccabi; the official review of Maccabi Union. [London], (The Union of Maccabi Associations in Great Britain and N. Ireland), 1947 5708. illus. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. ירחון? גל' ב' של כרך ב' יצא בספטמבר.

508 Makabi Zvesti; vydava sváz Makabi v CSR. Bratislava, 1947. illus. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ב-3 במרץ.

509 Michtav lechawer begaluth Ashkenas. Bulletin des jüdischen Mediziners in der U.S.-Zone Deutschlands. München, Verband jüdischer Mediziner in der U.S.-Zone Deutschlands, 1947. 4°. (Beilage zu "Undzer Weg").

בראש השער: "מכתב לחבר בגלות אשכנז; ביולטין התאגדות הרופאים באיזור האמריקאי בגרמניה". העורך הראשי: ד"ר מאיר גינצבורג. חוברת איג של שנה א' יצאה במאי. דברי-המערכת בעברית ובגרמנית, המאמרים בגרמנית וביוונית (באותיות לטיניות), ידיעות על ארצות-הגירה באנגלית ובגרמנית.

510 Moria; Joods cultureel maandblad. (Amsterdam, Poalee Agoedath Jisraeel), 1947. 4°. העורך: Ch. Nussbaum. חוב' א' יצאה בפברואר.

495 The Jewish Academy. (New series). (London), The Inter-University Jewish Federation of Great Britain and Ireland, 5708 1947. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: 8°.

Shalom Newman. חוב' ד' יצאה בטבת.

496 Jewish Affairs. Facts and views, publ. monthly by the World Jewish Congress, British Section. (London), 1946. illus. 4°.

גל' 1 יצא בדצמבר.

497 The Jewish Agency for Palestine. Departamento latinoamericana. Informativo. Washington, 1946. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 8 יצא ב-8 באפריל. במקומה הכסלה.

498 The Jewish Legion Bulletin; Legion news service. (London), 1947. illus. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. כרך 1 גל' 14 יצא ב-7 באוקטובר.

499 Jewish Life. New York, Morning Freiheit Association, 1946. 4°.

ירחון. גליון ב' של שנה א' יצא בדצמבר. "מוקדש לעיון המדעי בהתפתחותו הפוליטית, הכלכלית, התרבותית והחברתית של עם ישראלי".

500 The Jewish Review. London, (The Mizrahi Federation of Great Britain and Ireland), 1946. illus. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. כרך א' גל' 11 יצא ב-30 באוגוסט י"ט מנ"א.

501 The Jewish Woman. (London, Zionist Federation of Great Britain and Ireland), 1946. illus. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 1 יצא בנובמבר.

502 The Journal of Jewish Studies. (Published quarterly). London, Jewish Fellowship, (1948). 8°.

העורך: י. ל. טייכר. חוב' א' של שנה א' יצאה בראשית שנת 1948. את התכנן ראה בק. ט. שנה כ"ד ע' 239.

- 519 **La Riposte**; hebdomadaire du Mouvement hébreu de libération nationale. Paris, 1947. illus. 2°. "Directeur-rédacteur... A. Stara".
גל' ג' יצא ב"ד באפריל.
- 520 **Shema** שמע. The organ of the Jewish Association of Calcutta. Calcutta, 1946. 8°. ירחון. העורך: D. H. Cohen. גל' א' יצא ביוני.
- 521 **Spolkové zpravy** ustredného sväzu cionistického. Bratislava, Ustredny sväz cionisticky, 5706. illus. 4°. "ידיעות האגודה המרכזית הציונית". תכופות ההופעה לא נזכרה. הגיליון שלפניו (כלי סימון מספר) יצא לחנוכה. רק לחברים.
- 522 **Uj Elet** (The New Life). A nyugateurópai magyarajku zsidóság folyóirata. Schesslitz/Bamberg, 1947. 4°. "החיים החדשים"; בסאון היהודים יוצאי הונגריה הנ"צאים במחנות-הנדחים בגרמניה. ירחון. גל' ב' של שנה ב' יצא באוקטובר.
- 523 **United Zionists-Revisionists of America**. National Headquarters. Bulletin. New York, 1947. 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ב 31 במרץ. במ"כונה-הכפלה.
- 524 **Unser Blatt**. (Stockholm, Mosaiska Församling), 1947. illus. 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה [ירחון?]. גל' א' יצא במאי. המאמרים הם בגרמנית או ביווית (באותיות לטיניות) ומקצתם בשבדית. "קדמו לעתון הזה שני פרסומים: ב"ד 4 ביולי 1945 התחיל לצאת Exodus שהתאחד כעבור 4 חדשים עם Via Suecia. העתון הוא יצא תחלה כדו-שבועון ואחר כך כירחון עד סוף שנת 1946". (מתוך דבריה-מערכת).
- 511 **New Life**; (a Jewish pictorial monthly). London, 1947. 4°. "Joint editors: David Smith, David S. Smith." חוברת א' יצאה בינואר.
- 512 **News from Abroad**. Bulletin. New York, Central Committee Poale Zion, 1945. 4°. נועד לחברי הוועד המרכזי המורחב ולמזכירי הסניפים. במכונות הכפלה. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 45 יצא ב"ד במאי.
- 513 **Palcor**. Middle East bulletin. New York, 1947. 8°. בספרדית. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא ב"ד 26 בדצמבר.
- 514 **Paz**; distribucão interna para os pais e amigos da associacão de escoteiros "Avanhandava". (Sao Paulo?), 1946. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. (זו ירחון?) גל' א"ב יצא בינואר-אפריל.
- 515 **Polish-Jewish News**. (London), The Federation of Polish Jews in Gt. Britain, 1946. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. כרך א' גל' 5 יצא בספטמבר.
- 516 **Porvenir**; Zeitschrift für alle Fragen des jüdischen Lebens. hrsg. von Guenter Friedländer und Hardi Swarsensky. Buenos Aires, ("Estrellas"), 1944. illus. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. חוברת ד יצאה בינואר.
- 517 **Revista Familiar Israelita del Uruguay**. Montevideo, 1945. illus. 4°. דו-שבועון. העורך האחראי: Abraham Halpern. גל' 68 (שנה ד') יצא ב"ד 15 בינואר 1945. בעמ' ד' של המעטפת שער ביווית: ידישער פאמיליער-זשורנאל אין אורוגוואי. לר"ה תש"ו ותש"ח יצא גיליון כפול (107-108, 130-131) מוגדל.
- 518 **Rio de Janeiro. Associacao religiosa israelita**. Boletim interno, Rio de Janeiro, 1948. 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 58 יצא ב 15 במרץ. הטקסט רבו בספרדית ומעט בגרמנית.

mysticism and kabbala; Messianic movements after the expulsion from Spain. A. Rupp: The Jewish population of the world. J. Lestschinsky: The economic and social development of the Jewish people; The economic development of the Jews in the U. S. L. Hersch: Jewish migrations during the last hundred years.

529 *Mélanges syriens offerts à monsieur René Dussaud par ses amis et élèves*. T.1-2. Paris, P. Geuthner, 1939. XVI, 487, [1] p., illus., maps, pl., port.; X, [489]-1000 p., illus., maps, pl. 4°.

= Haut-commissariat de la République française en Syrie et au Liban. Service des antiquités. Bibliothèque archéologique et historique, t. 30. **מהחן** : v. 1: J. de Groot: Un paradis pa-

lestinien? — S. de Ricci: Onze normands en Terre Sainte. — A. G. Barrois: Sur quelques symboles de Jahvé. — W. F. Albright: Astarte

plaques and figurines from Tell Beit Mirsim. — P. Humbert: Les adjectifs "zar" et "nokri" et la "femme étrangère" des proverbes bibliques. v. 2: H. Grégoire: une appellation

hébraïque de la Gaule ou les Khazars et la France. — Isidore Levy: Deux noms phéniciens altérés chez Josèphe. — G. Loud: The Hittites at Megiddo? — Th. H. Gaster: The service of the

sanctuary; a study in Hebrew survivals — Ch. F. Jean: Notules de sémantique hébraïque. — A. Causse: La vision de la nouvelle Jérusalem

(Esaie LX) et la signification sociologique des assemblées de fête et de pèlerinages dans l'Orient sémitique. — H. Inghold: Le sens du mot Hamman. — E. Combe: Natte de Tibériade au musée Benaki à Athènes. — J. Marty: Contribution à l'étude de fragments épistolaires

antiques, conservés principalement dans la Bible hébraïque. Les formules de salutation. — E. F. Weidner: Jojachin, König von Juda, in

babylonischen Keilschrifttexten. — L. Henne-

המאמרים הנכללים בכרך הזה הם מבחר מחבורים שהרפיעו בפרסומי יוון ביוזות במשך השנים האחרונות. המאמרים נבחרו ע"י ועדה של חברי המכון. ד"ר שלמה נובל ערך את הכרך ותרם את רוב המאמרים. (מהדקה) דמה החתומה ע"י מ. וינר, מנהל המחקר של יוון. — את התכן ראה להלן במדור "בתוך כתבי-עת".

526 *Zionistische Nachrichten Jüdische Rundschau Maccabi*. Basel und Zuerich, 1948.

גדול 2°.

גל' ב' של שנה ב' יצא ב-23 בינואר 1948.

קצבים

527 *שריפטן פאר ליטעראטור*, קונסט און געזעל-שאפטליכע פראגן. דייטשלאנד, שרייבער פארבאנד פון

שארית הפליטה ביי דער מאטעריאלער מיטהילף פון "טעמפל-ישראל" מינעאפאליס-מינעסאטא, (Druck: Hessische Nachrichten, Kassel) 1948.

168—5, [1] ע', תמונות. 8°.

העורכים: בן-ציון היבעל, פ[יליפ] פרידמן. התכן: שירים, ספרים, מאמרים בעניני ספרות.

528 *Central Yiddish Culture Organization* <Cyco>. The Jewish People: past and present. v.1. New York, (1946). [8]l., 430 p., illus., facsim., pl., ports. 4°. (Jewish encyclopedic handbooks).

"Based principally on... Yiddish, issued in... 1939-1942 as... part of the General encyclopedia."

התכן: Preface. — M. F. Ashley Montagu: Race theory in the light of modern science. J. D. Brutzkus: The anthropology of the Jewish people. W. F. Albright: Israel in the framework of the ancient Near East. E. L. Sukenik: History of Jewish archaeology. A. Menes: The history of the Jews in ancient times; Origin and history of the Jewish religion. A. Steinberg: The history of the Jews in the Middle Ages and modern times; The history of Jewish religious thought; Messianic movements up to the end of the Middle Ages. E. M. Tcherikover: Jewish historiography. G. G. Scholem: Jewish

garian literature). J. Waldapfel: Moriz Kármán; "I. Loew's Schüler und Liebling". Szabolcsi, N.: Témoignages contemporains français sur Shabbatai Zevi. R. Patai: Biblical and Rabbinical data to the "Culture Pattern". G. Vajda: Une version hébraïque inconnue des "Cercles imaginaires" de Batalyawski. Trencsényi-Waldapfel, I.: (Adam and Ahasverus). L. Nemoy: Anan ben David. R. Levy: L'étymologie du roussillonais "enfremunar". Csech, A.: (Pestalozzi and the Jewish legend). Krausz, S.: (Six Hungarian rural synagogues). L. Kovács: Zum Problem der Sekundärdiffusion in der jiddischen Sprache. H. Guttmann: Die Kain und Abel Agadot in den Werken des Kirchenvaters Augustin. I. Hahn: "Magna sacerdos arboris". Th. H. Gaster: Some emendations in the text of the Bible. Vihar, B.: (The refugee as a Jewish prototype). Rubinyi, M.: Makai Emil. P. Turan: On power-series whose coefficients form a multiply monotonic sequence. O. Beke: Das 6. und 7. Buch Mosis. Büchler, S.: (The Mediaeval Hebrew codex-fragment of Turim in Körmen). Kálmán, O.: (The colour of mourning apparel among the Jews). W. Munkácsi, N.: (Jewish customs and ceremonies in the German death-camps for women). J. Leveen: Autograph letters of Moses ben Mordecai Zacuto from the British Museum manuscript Or.9165. H. J. Zimmels: The historical background of the Midrash Eleh Ezkerah. Benoschofsky, I.: (I. Löw as a darshan). Peter, L.: (The friendship between I. Löw and the folklorist L. Kálmány). L. Köhler: I. Löw

ש. ה. בירנפלד: ברכת אברהם חיים (שיר לר' א. ח. לעף). צ. בלש: מבוא לחקירת עקבותיה החדשים של התישבות היהודים במגוניה. ש. ודר: רשימת הפיוטים והשירים בין כתבי הגניזה בספריה דוד קויפמן שבאקדמיה המדעית ההונגארית בבודאפשט (ע' 15—113). כולל 140 מספרים). א. נ. צ. ראטה: "חרם הקדמונים שלא להירצח שום ספר מבית המדרש". מ. מונקאטשי: המנוחה;

quin: Trois sarcophages anthropoïdes en poterie trouvés à Tell-Douweir (Palestine).

530 *Semitic studies in memory of Immanuel Löw*, ed. by Alexander Scheiber. Budapest (Karcag, typ. J. Kertész), 1947. XII, 360, [1], [5]-195 p., 31, facsim., port. 8°. (Publications of the Alexander Kohut Memorial Foundation).

שער נוסף בהונגריה:

Keleti dolgozatok Löw Immanuel emlékére ובעברית: מזכרת עמנואל לכבוד אברהם חיים לעף וצ"ל; קבוצת מאמרים נאספה ונערכה על ידי... אלכסנדר שייבר... בודפשט, תש"ז. התכן: Scheiber, S.: Löw Immanuel. E. Frenkel: Bibliographie der Schriften I. Löws. Ergänzung und Fortsetzung... der Bibliographie, die... <1934...> in... der MGWJ erschien. Vidor, P.: (I. Löw and the Jewish community in Buda). Bakonyi, J.: (The influence of the Hebrew phonetics on the Yiddish language). Bernáth, M.: (The conception of the "Great Beyond" in the Bible). B. Bernstein: Die Anfänge der Judengemeinde in Nyiregyháza. Csetényi, I.: (The Jewish artists of the 1860-es as reflected in the Hungarian daily press). Fényes, M.: (The dogmatic conceptions of the Benedictions). Fokos-Fuchs, D.: (Idiomatic analogies). Friedman, D.: (A hundred years of Jewish studies). Gábor, I.: (The verses of the Psalms and the choir of the Temple). Grünvald, F.: (Letters to Leopold Löw and about L. Loew). Heller, B.: (Literary parallels with Berzsenyi's view of human individualism). Loewinger, S.: (Nebuhadnezzar's dream in the Book of Daniel). Kozocsa, S.: (The 2nd edition of Vörösmarty's translation of "The Thousand-and-one-nights"). Somogyi, J.: Ad-Damiri Hayat al-Hayawanja. Szabolcsi, B.: A Jewish musical document of the Middle Ages: The most ancient noted Biblical melody. Szemere, S.: (Nietzsche and Judaism). Zsoldos, J.: (The Hebrew legendary lore in the Hun-

על השער: Abraham Lichtenstein. הסכמות משנת תרצ"ה.

535 נאמן, פנחס. מלון גיאוגרפי של תנ"ך; ספר שמושי למורים ולמדריכי הנוער... בואינוס-אירס, הלשכה הארצית של הקרן הקימת לישראל בארגנטינה, תש"ב. XVIII, 365 [צ"ל 367] ע', מפות, תמונות. 8°. המלון כולל גם שמות הישובים שעל אדמת קרן הקימת לישראל ופרק מיוחד על חלוקת ישראל לשבטים.

536 פנט, חיים בצלאל בן יעקב. ספר דברי בצלאל, כולל אגדה על התורה... וגם על סוגיות הש"ס... מכבוד... הרב... חיים בצלאל פאנעט... שהי' אב"ד דקה"ל רעטיאג... ממלא מקום אביו... מו"ה יעקב... וזכינו... להביאם לבית הדפוס בנו... משה שמואל פאנעט מדעש... חתנו הרב... ברוך גאטליעב מרעטיאג. סאטמארנעמעטי, דפוס מ. ל. הירש, תהא שנת גאולה=תש"ג. [6], 56 דף. 8°.

537 קרמר, חיים מנחם. ספר רעיונות חיים... בספר הזה באים... שני רעיונות... לכל סדרה וסדרה... מאת הרב חיים מנחם ב"ר משה אליעזר קרעמער... [חלק א—ב]. 2 כרכים. St. Louis. דפוסים שונים, תרצ"ו—צ"ט. 8°. שער נוסף באנגלית. התכן: [חלק א]: על ספר בראשית. כולל גם תשעה רעיונות לעניני משפחה. תרצ"ו. 128 ע' — [חלק ב]: על ספר שמות. כולל גם י"ג רעיונות למועדים שונים. תרצ"ט. 128 ע', פקסימילים.

538 Bewer, Julius A[ugust]. The literature of the Old Testament... New York, Columbia University Press, (1944). XVI, 464 p. 8°.

= Records of civilization: sources and studies, vol. 6. "Revised edition, 1933. Fourth printing, 1944".

מהדורה א' יצאה בשנת 1922. "התנ"ך איננו ספר אחד, אלא ספריה קטנה בעלת 39 ספרים... לעקוב אחרי מוצאם והתפתחותם של החלקים הבודדים שכתוצאה מזה נהיה התנ"ך הקדוש והגדול — זהו ספור מקסים". (מההקדמה).

539 Bible. Amos. Amós profeta könyve; fordította és magyarázta: Csekey Sándor

הסמל האמתי של היהדות. מ. זולאי: נוספות לפיוטי יוני. א. שייבר: קטעים חדשים מספר תלמודא רבא של יוסף בן יעקב הבבלי. ש. שונמי: ביבליוגרפיות של חכמי ישראל וסופריו שיצאו לאור בשנות תרצ"ט—תש"ז (ע' 169—195, כוללת 162 ערכים). המאמרים שנרשמו לעיל בסוגרים, לשונם הונגרית וברשימת-התכן של הספר שמם גם באנגלית.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

531 אזולאי, חיים יוסף דוד. ספר שם הגדו... לי... ונעטר... בהוספות... בשם... אוצר לשון חכמים, מלקט מפי סופרים וספרים... ע"י... יחיאל צבי מבית הלוי. גראסווארדיין, דפוס ב. נ. רובינשטיין, כי פדה ד' את יעקב = תש"ו. VIII, 16 [4], 176 ע'. 8°. הספר נפסק באמצע הערך "מהר"ר משה אלפרונג" וכנראה לא נדפס יותר.

532 צענטראלע היסטארישע קאמיסיע אין בערגן-בעלזן. יידישע היסטארישע קאמיסיע אין געטינגען. №1: Unser Weg in die Freiheit) : לכונו פון דער אויסשטעלונג - Bergen-Belsen 20. (30. VII. 1947). חמ"ד, [8] ע'. תמונות. 8°.

533 American Jewish Committee. Library of Jewish Information. The Jews in America: a selected bibliography for school and community use, prepared by the Library of Jewish Information of the American Jewish Committee. Rev. ed. New York, Bureau for Intercultural Education, 1943. 11p., 1 l. 8°.

מדע המקרא

534 ליכטנשטיין, אברהם דב. ספר חנוך ביות יהודה... ובו שלשה ספרים... ס' ילקוט אברהם, כולל... מאמרי חז"ל בנוגע לחנוך היהודי... ס' לקוטי בית יהודה, לקוטי תורה פירושים... מהרב... יהודה ל"ש [= ליכטנשטיין], ס' יל' קוט דור, ילקוט הקדמות... מהמפורשים... חיברו הרב... דוד פויזנער, נדפס בדיהרנפורט שנת תנ"א ולקוטי בתר לקוטי הוספת... [אני] אברהם זוב ל"ש [= ליכטנשטיין]. [א] בראשית. בעקלעאן, דפוס י. א. הירש, תרצ"ז. [5], 10—11 [11] דף. 8°.

545 **Engnell, Ivan.** Studies in divine kingship in the ancient Near East. Uppsala, Almqvist & Wiksells boktryckeri, 1943. XVI, 249 p. 8°. **התכן** : Divine kingship in ancient Egypt. Sumero-Accadian divine kingship. Hittite sacral kingship. West-Semitic sacral kingship (except Ras-Shamra and the O.T.). The evidence of the Ras Shamra texts. The Krt text. Conclusion: Anticipatory summary of the subsequent treatment of the O.T. material. Bibliography: p. 223—246.

*546 **Johansson, Nils.** Parakletoi. Vorstellung von Fürsprechern für die Menschen vor Gott in der alttestamentlichen Religion, im Spätjudentum und Urchristentum. Lund, Gleerupska Universitetsbokhandeln, 1940. XVI, 323 p.

547 **Kahle, Paul.** The Cairo Geniza, by Paul E. Kahle. London, pub. for the British Academy by G. Cumberlege, Oxford University Press, 1947. XII, 240 p. 8°. = The Schweich lectures on biblical archaeology, 1941. [No.34]. Contents: I. General introduction, with an essay on the liturgical poetry of the Jews.— II. The Hebrew text of the Bible.— III. The translations of the Bible: The Targums. The Septuagint. The Peshitta. Tatian's Diatessaron. The Arabic Diatessaron.

548 **Lüthi, Walter.** Habakuk rechnet mit Gott. 6. Aufl. Basel, F. Reinhardt, [1940?]. 81 p. 8°.

דרשות אחדות של המחבר, כומר פרוטסטנטי, שהושמעו בקיץ 1940, הונחו ביסודו של הספר.

*549 **Noth, Martin.** Die Welt des Alten Testaments. Einführung in die Grenzgebiete der alttestamentlichen Wissenschaft. Berlin. Töpelmann, 1940. 268 p.

550 **Ragaz, Leonhard.** Die Bibel: Eine Deu-

Budapest. (Sylvester irodalmi és nyomdai intézet rt.), 1939. 231 p. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' [223]—227. ספר עמוס מתורגם ומבואר אר בהונגרית.

540 **Buber, Martin.** Moses. Oxford, East & West Library, 1946. 226 p. 8°.

את הספר בעברית עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 13, שם גם תאור.

541 **Burnier, Edouard.** Bible et théologie; essais critiques. Lausanne, F. Roth et cie, 1943. 336 p., 1 l. 8°.

התכן : La restauration de la théologie biblique et sa signification épistémologique. Notes sur le biblicisme. La parole de Dieu et l'analogie de la foi dans la "Dogmatique" de Karl Barth. La valeur et la fonction du témoignage historique de l'Écriture. Bibliographie (p.331—334).

542 **Daube, David.** Studies in biblical law. Cambridge, The University Press, 1947. VIII, 328 p. 8°. **התכן** : Law in the narratives. Codes and codas. Lex talionis. Communal responsibility. Summum ius—summa iniuria.

543 **Dugmore, C. W.** The interpretation of the Bible; Edward Alleyn lectures 1943, ed. by C. W. Dugmore. London, Society for Promoting Christian Knowledge, 1944. IX, 125p. 8°. **קובץ הרצאות נוצריות.**

544 **Dussaud, René.** Les origines cananéennes du sacrifice israélite. (2e éd.) Edition de 1921 mise à jour par des Nova addenda. Paris. Presses universitaires de France, 1941. 3p.l., 367, [1]p. 8°. "Une revision complète de... Sacrifice en Israel et chez les Phéniciens."

התכן : Introduction. Les sacrifices israélites. Les sacrifices carthaginois et leur rapport avec le Lévitique. Rites israélites mus par le sacrifice. Mythes sacrificiels israélites. Appendices

çois, (1944). X, 205, [1] p., fold map, 1 fold. plan, 1 pl. 8°.

שם הספר מראה על מטרתו: להכניס את חייה של "המדונה" לתוך סביבתם הארצית. (לפי ההקדמה)

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

557. **טשרנוביץ, חיים**. תולדות הפוסקים: כולל שלשלת הפוסקים, תכונת חבוריהם ויסודי שיטותיהם בדרכי ההוראה מתקופת הגאונים עד השלחן ערוך ונושאי כלליהם. מאת חיים טשרנוביץ (רב צעיר). חלק א"ג. ניוירוק, הוצאת "ועד היובל", תש"ו—תש"ח (1947). 8°. לכל כרך שער נוסף באנגלית. התכין: חלק א: מתקופת הגאונים עד אחרי הרמב"ם: פתיחה. הגאונים. האלפס ובית מדרשו. ר' משה בן מימון: פתיחה. נצחון משנה תורה על הקראים. השפעות הקודמים לו. מקורי הלכותיה. שיטת סידורו. שיטת לימודו. מטרת חיבורו. יחסו אל האגדה. סגנונו ההלכתי. משיגיו ומפרשיו. תש"ו. xvi, 306 ע'. — חלק ב: מרש"י ובית מדרשו עד תקופת השלחן ערוך: רש"י ובית מדרשו. פסקי בעלי תוספות. בעלי סדר המצוות. בית מדרשו של המרח"ב. בי"מ של המסדרים. בעלי אסופות. תש"ו. xv, 302, [1] ע'. — חלק ג: השלחן ערוך — התהוותו והשלכותיו עד אחרוני מפרשיו. התהוות השלחן ערוך. הרמ"א. ההתנגדות ל"שלחן ערוך". נצחוננו של השלחן ערוך. הסתעפותה של ספרות השו"ע. סיכומים וקיצורים. חתימת השו"ע. מלואים. תוספות והערות. תש"ח. xvi, 415 ע'.

558. **ירושת פליטה; קובץ תשובות מגדולי מדינת הונגריא אשר רובם נהרגו על קדושת השם בשעת הגזרה החש"ד ה' י. ד. הוחל להדפיס קודם הגזרה ונשאר קטוע וחסר ועתה יצא לאור ע"י ה"חברת ש"ס" דקהל יראים פעסט תע"א. לרגלי הגזרת היובל שנת התמישים להוסדה. בודאפעסט, דפוס האחים געוירק, תש"ו. [4], 104, [4] ע'. 4°. בסוף הספר ע' [105—108] שמות הקדושים רבני הונגריא שמתו על קדושת השם בשנת התש"ד.**

559. **מאיר, מרדכי**. ספר מאמר מרדכי: מאמר ארוך פלפולי... במקצועות שונים... בש"ס ובפוסקים ראשונים ואחרונים, בנוי על קושיא אחת במסכת מנחות דף מ"ה, ע"א, מאת הרב מרדכי מיער... ניוירוק, דפוס האחים שולצינגר, תש"א. 83, [4] ע'. 8°.

tung. (Bd. 1: Die Ur-Geschichte) Zürich, Diana Verlag, (1947): 262 p. 8°.

איו המחבר מתכוון לתת ולבאר מדעית-היסטורי של התנ"ך והברית החדשה, אלא כנוצרי מאמין, הוא רוצה לפרש את הספר ביחידה מבחינה רעיונית-דתית.

551. **Snaith, Norman H[enry]**. The distinctive ideas of the Old Testament. Philadelphia, The Westminster Press, (1946). 251 p. 8°. "Fernley-Hartley lecture."

מהדורה קודמת של ספר זה עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 107. שם גם התכן.

552. **Stamm, Johann Jakob**. Erlösen und Vergeben im Alten Testament; eine begriffsgeschichtliche Untersuchung. Bern, A. Francke, (pref. 1940). 147, [1] p. 8°. — Einleitung. Die einzelnen Begriffe: Termini für Erlösen. Termini und bildliche Wendungen für Vergeben. Erlösung und Vergebung als Sache und Begriff.

553. **Steinmann, Jean**. Job. Paris, Les Editions du Cerf, (1946). 126 p., 1 l., map. 8°. = Témoins de Dieu, 8.

מחקר על ספר איוב, תכנון ובעיותיו, מחברו ולשונו.

554. **Tellier, L.** Atlas historique de l'Ancien Testament (chronologie, géographie). (Paris, Spes, 1946). 1 p. l., 163 p. (incl. LXV maps), 1 l., 2 fold. geneal. tab. 8°. "En collaboration: J. Flamet, Ch. Imbert, L. Costaz et J. Goussault."

555. **Vischer, Wilhelm**. Psalmen, ausgelegt für die Gemeinde. 4. Aufl. Basel, F. Reinhardt, (pref. 1944). 201 p. 8°.

המחבר כומר פרוטסטנטי, כנס בספרו זה את דרשותיו על שמונה עשר מפרקי תהלים.

ברית חדשה

556. **Beaufays, Ignace**. La Madone dans son cadre palestinien. 3me éd. rev. Paris, S. Fran-

to the Christians. Tr. by Milton Hindus. New York, G. Putnam's Sons. (1945). 4 p. 1., 88 p. 8°.

בראש השער: Sholem Asch. המחבר מסיף להתקרבות בין היהדות והנצרות.

567 Benamozegh, Elie. *Morale juive et morale chrétienne... Préface de Josué Jéhouda.* <Ed. rev. et corr.> (Boudry-Neuchâtel <Suisse>), A la Baconnière, (1946). 269, [3]p. 8°.

= Israël et le monde <synthèse de la pensée juive>; collection dirigée par Josué Jéhouda, 1. מהדורה א' יצאה בפריז, בהוצאת מ. לוי, 1867. מהד' ב' (עם הקדמה מאת דנטה לטס) עיין ק.ט. שנה ב' ע' 188.

568 Epstein, Isidore. *The Jewish way of life.* London, E. Goldston, 1946. 230, [1]p. 8°.

„הספר הזה הוא נסיון להציג את הכנה המוסרי של הדת היהודית בכל מה שנוגע לצרכי האדם ולחיי האדם.“ (מההקדמה)

569 Glatzer, Nahum N[orbert]. *In time and eternity; a Jewish reader.* New York, Schocken Books, (1946). 255 p. 8°. "The greater part of this book was rendered into English by Olga Marx."

אנתולוגיה של הספרות העברית שלאחרי התנ"ך, עד ספרות החסידות ועד בכלל, החומר מסויד לפי הנושאים המדוריות:

Between God and man. The pure in heart. The ways of life. Out of the depths. Turning to God. Parents and children. But by my spirit. Mercy and truth. The destiny of Israel. Suffering and martyrdom. The Holy Land. The kingdom of God. Sources (p. 239—247). Authors and works. Epilogue.

570 Ragaz, Leonhard. *Israel, Judentum. Christentum...* 2. Aufl. Zürich, Hrsg. von der Religiös-sozialen Vereinigung der Schweiz, 1943. 64 p. 8°.

„מטרת החוברת להיות גשר בין היהדות והנצרות.“

560 מיזלם, יחזקאל שרגא. ספר זכרון יחזקאל על סוגיות הש"ס... [מאת] יחזקאל שרגא מיזלש... הוצאתי לאור... דוד דוב בעריש מיזלש... אוהעל, דפוס M. Illésházy, תרצ"ה. 44, 52 ע' 4°.

561 משניות. משניות מיט איבערזעצונג און פירוש אין יידיש פון שמחה פיעטרושקא. באנד 3: סדר נשים. ארויסגעגעבן מיט דער מיטהילף פון קאנאדיש-יידישן קאנגרעס. מאנטרעאל, דפוס „נארטערן פרייז טינג און סטייטשאנערי“, תש"ז—1946. vi, [1], 440, [13] ע' 8°. את הקודם עיין ק.ט. שנה כ"ג ע' 213; שם גם תאור.

562 פטשמן, ישכר ליטמן. ספר ריה תורה הנקרא גם מנוחה כי טוב... ממאמרים שונים בהרבה ענינים... זה שמי... ישכר ליטמן פאטעטעשמאן... סיגעט, דפוס „צענטראל“ משה ראזענטהאל, (1939). [8], 114, [1] ע' 8°.

563 קוניניץ, יוסף. ספר דברי יוסף, יהוא כתבי הרב... יוסף ב"ר אליהו חיים קאנוניץ... ערך לדפוס עם הערות ותולדות המחבר הרב חיים קארלינסקי. כרך א. ניו-יורק, תש"ז. 50, [1], 258, [1] ע' 8°.

שער נוסף באנגלית. טעויות הדפוס על דף מיוחד. התכן: חלק ראשון: חידושים וביאורים בש"ס בבלי וירושלמי, רמב"ם, ראשונים ואחרונים. חלק שני: שאלות ותשובות הלכה למעשה. — לכל חלק שער מיוחד.

564 שלגר, יחיאל מיכל. ספר משרי ים: פתיחתא רבתי לספרי „שלשול שבים“ העומד תחת הרפס, דרוש אשר דרשתי... בהאי שתא... תרצ"ה... הלכה בסוגיא דבדיקה וביטול ובדברי אגדה... [מאת] יחיאל מיכל שלאגער בלאאמז"ר הרב... אברהם. סעאיני, דפוס י. ווידער, תרצ"ה. 17, 32 דף 8°.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

565 מאליק, חיים יצחק. ספר נחלת יעקב; אין דעם ספר הערש גיברנינגט... ווס העט זיין העט משיח העט קימין... איך שטייט אין דעם ספר וויא גרויס דער כוח אין שכל איז פון אמונה אין בטחון... סאטמארע, דפוס מ. ל. הירש, תרצ"ה. 72 ע' 8°.

566 Asch, Shalom. *One destiny; an epistle*

L'aristotélisme juif et la réaction anti-aristotélicienne. La Kabbale. Bibliographie: p.211--241.

קבלה וחסידות

574 ברודי, מנחם. ספר באר מנחם. באר את התורה... בדרך הכעש"ט... מרן מנחם בראדי... כו... אברהם... יצא לאור בהשתדלות תלמידיו... יעקב שמעון שעהר מראצפערט... וישע[ה] ברוך ג"מ מקאלוב... נר רעזיהאזא, דפוס ח. י. וואהלבערג, דברי הג' מנחם בן אברהם זצ"ל = חרצ"ט--1937 [1], [12], 228, [2] ע"י, 8°.

575 הורביץ, אהרן מסטרשילוב. שער התפלה... על... מעלת עמקות התפלה מהאי חסידא... מרן אהרן הלוי האראוויטז... מסטרשילוב... יצא לאור שנית. מישקאלץ, דפוס ב. פריעדמאן, ערכת"י = ת"ש. 157 דף. 8°. על דרך חב"ד. יצא לראשונה בשקלוב תקפ"א, בשם שרי עבודה.

576 Müller, Ernst. History of Jewish mysticism. Oxford, East and West Library, (1946). 197p. 8°. Introduction. Mystical aspects of the Bible. Agada, allegory and apocalypse. First traces of a mystical doctrine. The origin of the Cabbalah. Cabbalah in Europe. The Zohar. The Lurian and later Cabbalah. Chassidism. Cabbalistic tendencies outside Judaism. Appendix. Bibliography (p. 186--192).

577 Zohar. La Cabbale; pages classées du Zohar. Traduction Jean de Pauly. Préface d'Edmond Fleg. Paris, Editions du Chant nouveau, (1946). 243 p., 2 l. 8°.

תפלה, דרשות, מוסר

578 אפשטיין, יוסף דוד. מצוות המוסר; על ערך ההלכה בעניני המוסר בזמן הנוכחי והצעה למוסדות התורה, מאת הרב יוסף דוד אפשטיין. שנהאיי נוי יורק, "קדם" תשי"ז. 33 [1] ע"י, 8°.

579 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח בשם אש"י ישראל ל. הכולל שני פירושים... האחד דברי ישראל מאת... הרב... ישראל... ממדויץ... השני ישא ברכה, מאת בנ... הרב... שאול יידי

571 Schechter, Solomon. Selected writings... edited by Norman Bentwich. Oxford, East and West Library, 1946. 169 p. 8°.

(Philosophia judaica; selections from the writings of the most eminent Hebrew thinkers in English translations, edited by Hugo Bergmann).

התכן: N. Bentwich: Life of S. Schechter. — Studies in Judaism: Catholic Israel. Some aspects of rabbinic theology. Dogmas of Judaism. The study of the Bible. The study of the Talmud. Unity of the synagogue. Nature of Jewish theology. Judaism and the Jewish individual. The kingdom of God. The Jewish law. Sin as rebellion. Nation and mission. Jewish philanthropy. Epistles to the Jews of England. The Jewish child. — Historical studies: The Cairo Geniza. Jewish social life in the age of Ben Sira. The Talmud. The Chassidism. Nachmanides. Jewish saints. Safed in the 16th century. Memoirs of a Jewess of the 17th century (Gluckel Hameln). The Jews of Rome. — American addresses. — Travel letters. Table of dates... Bibliography of principal writings of Solomon Schechter: p. 168--169.

572 Tchernowitz, Chaim. The concept of a Jewish "mission"; a reply to an address by Dr. Julian Morgenstern. New York, Bnai Zion, the Fraternal Zionist Organization of America, 1945. 29, [1]p. 8°.

על נאמו של ד"ר מורגנשטרן (נשיא ההיברו יוניון קולדג'): Nation, people, religion. תרגום מעברית. המקור נדפס ב"בצרון".

573 Vajda, Georges. Introduction à la pensée juive du moyen age. Paris, Librairie philosophique J. Vrin, 1947. VIII, 244 p., 2 l. 8°. = Etudes de philosophie médiévale, 35.

התכן: Préface. Les débuts de la spéculation théologique médiévale. La période judéo-arabe et ses épigones: Le milieu. Le Xe siècle. Salomon ibn Gabirol. Bahya ibn Paquoda. Le néo-platonisme juive au XIe et au XIIe siècle.

Werczberger: Die hohen Feiertage. Ch. Lehrmann: Chanukka und Purim. P. Blumenberg: Die freudigen Feiertage. A. Lekus: Die traurigen Gedenktage. S. Gut: Sabbath. M. Nordmann: Ausklang.

המאמר של גוט על השבת יצא גם כהדפסה מיוחדת, 47 ע', לוח-פורטרט, עם הקדשה לזכר המחבר מאת בניו פינחס יהודה ושמעון נתן גוט.

585 **Zionist Organization. Netherlands.** Rosj Hasjanah en Jom Kippoer; uitgegeven in opdracht van de Nederlandse Zionistenbond en de Joodse jeugdfederatie... (Amsterdam), Joachimsthal, 1940—5701. 79 p. 8°.

קבץ ספרותי על ראש השנה ויום הכפורים.

היסטוריה, ביורגפיה, זכרונות

586 (ברית עולמית של הלוחמים העבריים). כ נ ו ס ש ל ה ל ו ח מ י מ ה ע ב ר י מ ; 1,000,000 לוחמים יהודים בצבאות בנות הברית, פריז, («ברית עולמית של הלוחמים העבריים»), 1945, 30, [2] ע', תמונות, 8°.

587 טרגן, בן-ציון, לקורות הקהלה היהודית באלכסנדריה בארבעים שנה האחרונות תרס"ו—תש"ו, אוסף כתבות, רשימות ומאמרים שנת פרסום בעתונות הא"י ושל חו"ל מאת בן ציון טראגאן... הקדמה מאת אברהם אלמליח, אלכסנדריה, דפוס ליאון פלומבו, תש"ו. [15] 194, [8] ע', 16 לוחות-תמונות, 8°.

הקדמה ושער נוסף בצרפתית: Bension Taragan: Quarante ans d'histoire du Judaïsme alexandrin 1906—1946. Alexandrie, 1946.

588 אלמאזאו, ש. די אונטערערדישע מלחמה אין אייראפע, ניו-יארק, 1943, 320 ע', פקסימילים, תמונות, 8°.

על הכריכה: ארויסגעגעבן פון א ספעציעלן קאמיטעט ביבליוגרפיה: ע' 320. מהתכן: אידן אין טארס-זאנישן קאמף (ע' 211—233). דאקומענטן: דער רוף פון די סאועטישע אידן צו אידן פון דער גאנצער וועלט. דער ענטפער פון די אמעריקאנער אידן, דער מעמאר ראנודם צו רוזוועלט'ן און די פעלקער דעקלאראציע וועגן די נאצישע שחיסות אויף אידן, די שבועה פון די סאוע-

אלעזר טאב... ממדווק... יוצא לאור מחדש עם הוספות. ברוקלין, ועד אגודת חסידי מרדוק, תש"ז. [2], 8, 119—3, [3] ע', 8°. ההוצאה הראשונה יצאה לאור בשנת תרצ"ה.

580 לנדסברג, שארית הפליטה. הגדה של פסח. לנדסברג, [1946]. [16] דף, תמונות, 4°.

חלק מהטקסט ביוונית. דפוס אבן. כולל הגדה פסח מקוצרת, קטעים מהתורה ודברי אגדה מתאימים, שיר א, המאירי, «מעל פסגת הר הצופים» וקטעים ביוונית.

581 **Jacobson, Wolf S[alomon]; Marcus Melchior.** Glimt af Jödedommen. I: Betragtninger til Ugeafsnittene. København, (typ. M. Altschul), 1941. 126 p. 8°.

„אורות מהיהדות. א: דרשות לפרשיות השבוע.“

582 **Schlesinger, Erna C(ohn).** Tradiciones y costumbres judías; un viaje alrededor del año hebreo. (2a ed.). Buenos Aires, Editorial Israel, 1946/5706. 279, [1]p., illus. (incl. music). 8°.

= Biblioteca Israel. Ediciones judías en castellano, vol. 19. "Ilustraciones de: Ilse Graetz y Pablo Hannemann. Traducción de los cuentos por N. Caplán, Noemi Mibashan y Rebeca Trabb."

„מסורות ומנהגים יהודיים; נסיעה דרך השנה היהודית.“

583 **Tishri; textes pour servir à la préparation des fêtes de Rosh hashanah, Kippour et Soukkoth.** Paris, Éditions des E. I. F., (1945). 189 p., 1 l. 8°.

לקוטי-ספרות מתאימים; קטעים מהתפילות, מהתלמוד, ידיעות על מנהגים ודברי-ספרות.

584 **Verband israelitischer Religionslehrer und Kantoren in der Schweiz.** Die Feste Israels. [Basel], Volksdruckerei Basel/Abteilung Hebräische Literatur, 1946. 159 p., 2 pl. 8°.

בראש השער: מקראי קודש.

Ch. Lehrmann: Geleitwort. Die Wallfahrts-Feste: J. Messinger: Pessach. J. Kratzenstein: Schawuoth. D. Strumpf: Sukkoth. J.

טישע אידן... (ע' 281—309). גם בפרקים על פולין, צרפת ורוסיה נמצאות ידיעות על השמדת היהודים.

בלעטער פאר געשיכטע, עין לעיל מס' 461.

589 גאלדשטיין, בערנארד. פינף יאר אין חוץ
שעווער געטא. באארבעט אין צוגעגרייט צום דרוק —
וויקטאר שולמאן. ניו יארק, אויגוסט צייט, 1947. 498
[1] ע' 12 לוחות-תמונות, פקסימיל. 8°.
המחבר מעסקני הבונד בפולין (ידוע גם בשם „חבר
בערנארד“) נשאר בפולין הנאצית וגם נהל עבודת המוז'
תרת של הבונד בשנות הכיבוש. ספרו מקיף תקופה
של חמש שנים (ספטמבר 1939 — אוגוסט 1944). בת'
חלת הספר (ע' 5—74): ביוגרפיה של המחבר מאת
י. ש. הערץ.

590 גרינוואלד, יקותיאל יהודה. טוינט יאר
איריש לעבן אין אונגארן. (ניו יארק, דפוס „פאריש פרעס“,
1945). 279 ע'. 8°. התכן: הקדמה. אן אלגע'
מיינער איבערבליק. אסימילאציע אין אונגארן. דער
60 יעריקער קאמף צווישן די פארגעשריטענע און די
פרומע אידן אין אונגארן. דאס גייסטיקע לעבן אין אונג'
גארן. אין די פינסטערע טעג (1915—1922). די אידן אין
קליינעם אונגארן. די אידן אין טראנסילאניע. די אידן אין
סלאוואקיע. מאראמארעש און קארפאטן-רוסלאנד. דער טך
הכל פון די טוינט יאר.

591 הערץ, י. ש. די געשיכטע פון א יוגנט; דער
קליינער בונד — יוגנט-בונד צוקונפט אין פוילן. ניו
יארק, „אנווער צייט“, 1946. 589 [1] ע' לוחות-
תמונות. 8°. תולדות תנועת הנוער של מפלגת
הבונד בפולין. התנועה התחילה זמן קצר לפני המהפכה
הרוסית הראשונה (של 1905) והיתה ידועה בשם „נוער
קליינער בונד“, אח"כ פעלו זו אחר זו הסתדרות הנוער
הסוציאלידמוקרטי „צוקונפט“ והסתדרות הנוער הבונד
דאי בשם זה (זו האחרונה פעלה בפולין העצמאית). בס"ה
פעלו הסתדרויות אלה לערך ארבעים שנה.

592 זיגעלבוים-בוך. (ארויסגעגעבן מיט דער הילף
פון די בונדיסטן אין מעקסיקע). ניו יארק, אויגוסט צייט,
1947. 408 ע'. לוחות-תמונות. 8°. שער נוסף
באנגלית. צוזאמענגעשטעלט דורך י. ש. הערץ. ע' 11—40:
שמואל מרדכי זיגעלבוים <חבר ארטור> מאת

י. ש. הערץ. שמואל מרדכי זיגעלבוים (נולד ב' 21 בכס'
רואר 1895 בכפר בורוביצא מחוז חלם פלך לובלין
בפולין) ממנהיגי ה„בונד“ בפולין, חבר מועצת קהלת
ורשה בזמן הכבוש הנאצי, ואחרי בריחתו מפולין חבר
המועצה הלאומית בפולין שישבה בלונדון, ואחד משליחי
יהדות פולין. אבד את עצמו לדעת בלונדון ב' 12 במאי
1943, מתוך תקווה שצעד זה יזעזע את מצפון העו'
לם, שנשאר אדיש להשמדת היהודים בפולין. התכן:
י. ש. הערץ: שמואל מרדכי זיגעלבוים (ע' 11—40). פון
זיגעלבויםס פערן (ע' 43—367): 37 ספורים, מאמרים,
נאומים, מכתבים וטלגרמות. פון אויפגעדרוערסן גע'
וויסן: מאמר-הספד על זיגעלבוים בעתונות העברית
היווית והכללית ושירים עליו.

593 טייטלבוים, אברהם. ווארשעווער הייף: מעב'
טשן און געשעענישן. בוטאס איירעס, צענטראל-פאר-
באנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1947. 207. [1]
ע', לוחות-תמונות. 8°. = דאס פוילישע יודנטום, [23].
שער נוסף בספרדית. זכרונות המחבר על עשרה בתים
בורשה ועל יושביהם. בין השאר מוזכר המחבר את פרץ,
ביאליק, המשחקת א. ר. קמינסקי ועוד.

594 די יידן אין פוילן; פון די עלטסטע צייטן
בין דער צווייטער וועלט-מלחמה. ארויסגעגעבן דורך
דעם קאמיטעס פאר דער אויסגאבע „די יידן אין פוילן“.
באנד 1. ניו יארק, „אנווער צייט“, 1946. [5] ע'.
XXVIII—XXXI טורים, [2] ע', 890 טורים, [1] ע'. 4°.
שער נוסף באנגלית.

התכן: פארווארט פון די ארויסגעבער. א. מענעס: דער
פוילישער ייד אין דער יידישער געשיכטע. ר. מאהלער:
די יידן אין אמאליקן פוילן (ע' 1—404). י. שאצקי: די
יידן אין פוילן פון 1772 ביז 1914 (ע' 405—732). וו.
שולמאן: אין די יארן פון דער ערשטער וועלט-מלחמה.

595 מילך, יעקב. אויטאביאגראפישע סקיצן. (טייל 1)
ניו יארק, איקוף, (1946). 296 ע'. פורטרטים. 8°.
י. מילך (ב' בחנוכה תרכ"ז ורשה — ט' אלול תש"ה
אה"ב) סופר ומתרגם, גם עסקן תנועת הפועלים, שימש
מוזכיר של ה„פאראייניקטע ייד. געווערקשאפטן“, סופר
ה„פארווערטס“ וה„צוקונפט“ ואח"כ ה„מארגען-פרייהייט“.
האוטוביוגרפיה פורסמה בהמשכים ב„מארגען-פרייהייט“.
כרך א' מגיע עד שנת 1891.

596 סוצקעווער, אברהם. ווילנער געטא 1944—

1941. פארווארט פון נ. פיינשטיין... (Paris). פארכאנד
פון די ווילנער אין פראנקרייך, 1946. 230 ע' / 12 לוחות
פורטרטים, פקסימילים, תמונות. 8°.

את התרגום העברי עיין לעיל מספר 162. המחבר
משורר מקבוצת "יונגוילנע" פעל כפרטן בשנות
הכיבוש. המדורות: ביים דייטש אין די נעגל. הינטערן
טויער. די "פארייניקטע פארטיזאנישע ארגאניזאציע אין
ווילנער געטא" (פ.פ.א.). אויפן הייסן אש.

597 פארבאנד פון ווילנער יידן אין שוילן.
בלעטער וועגן ווילנע; זאמלבוך. לאדוש, פארבאנד פון
ווילנער יידן אין שוילן ביי דער צענטראלער יידישער
היסטארישער קאמיסיע, 1947. 77, [1], XLII, [5] ע'.

תמונות, תוים. 4°. העורכים: ל. ראן; ל. קא-
ריסקי. מהתכן: ל. שעפטעל; פראבלעמען צו
דער געשיכטע פון אומקום פון דער יידישער
עדה אין ווילנע. י. מאושוואויטש: דערינערוונען
פון שוליווען אין ווילנער געטא. ר. שאראווסקי: אר-
גאניזאציע פון דער סאניטארי-מעדיצינישער הילף אין
ווילנער געטא. ע. גערשאטער: אויף יענער זייט געטא.

ש. קאטשערינסקי: כראנאלאגיע פון די יידישע עינוים
אין ווילנע פאר דער צייט פון דער דייטשער אקופאציע.
א. צינגנאטס: שאטענס פון ווילנער געטא (ד"ר י. ווי-
גאדסקי, א. י. גאלדשמידט, ח. לונסקי, נ. ה. קאלמא-
נאוויטש). ל. ראן: די שארית-הפליטה פון ווילנע אין
אומגעגנט בצירוף רשימות פון די לעבעגעבליבענע יידן
פון ווילנע און אימגעגנט (ע' 1-XLI).

598 קאטשערינסקי, ש' (מערקע), חורבן ווילנע:
אומקום פון די יידן אין ווילנע און ווילנער געגנט. מער-
זעלעכע איבערלעבונגען, זאמלונג פון עדות-באגייין
אדער דאקומענטן. ניריארק, ארויסגעגעבן פון דעם פארי-
הייניקטן ווילנער הילפס-קאמיטעט אין ניריארק דורך
ציקא ביטער-פארלאג, 1947. XVI, 342 ע' / 10 לוחות
תמונות, מפות, תוים. 8°. סערים נוספים: שער
מצויר ושער באנגליה. בוילנה ישבו לפני כבוש-היטלר
75 אלף יהודים ובמשך זמן הכיבוש הושמדו 71 אלף.
— המחבר בן-ווילנה, משורר (ראש קבוצת יונג ווילנע),
אסף בספרו חומר עובדתי עשיר ומגוון, יש לציין אף
המדור האחרון ווילנער יידישער געזעלשאפטלעכער לעק-
סיקאן (ע' 171—314), הכולל יותר מאלף שמות של
אישי-ווילנה, שהצטינו באיזה מקצוע שהוא ושמתו מות

קדושים, בצירוף ידיעות ביוגרפיות עליהם. ע' 32—34:
כרונולוגיה של המאורעות בוילנה. ע' 133—134: כרו-
נולוגיה של ההשמדה בסביבת וילנה.

599 קארנהענדלער, יחזקאל. בריוו פון לעקטור;
פיר יאר נאצי-הערשאפט אין פראנקרייך. פאריז, "אויס-
גאנג", 1947. 381, [2] ע' / לוחות-תמונות. 8°.

Lecture היא עיירה קטנה בצרפת הבלתי-כבושה, שבה
התיישב המחבר אחרי עזבו את פריז ב 31 באוקטובר
1941 ונשאר שם עד אחרי המלחמה. הדברים נכתבו פרי-
קים פרקים (מפברואר 1942 עד ספטמבר 1944) וכל
פרק ופרק נכתב מיד אחרי המעשים שמתוארים בו.

600 שאשקעס, ח[יים]. בלעטער פון א געטא-
טאגבוך. ניריארק, ח. ה. גלאנץ, 1943. 126 ע' / 8°.
על המעטפת: יידישע פאלקס-אויסגאבע, 1944. היימן
מקיף את הזמן מ'פ' בנובמבר 1939 עד מרד גיטו ורשא
באביב 1943.

601 שטריגלער, מרדכי. מאיזאנעק... מיט א
פארווארט פון ח. לייזיק. בוענאס-אירעס, צענטראל-
פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1947.
248 ע' / 8°. = שטריגלער, מרדכי: אויסג-
ברענטע ליכט. בוך 1. = דאס פוילישע יידנטום, 20.
המחבר ישב במחנה מידען וניצל. ע' 236—248: "פרע-
סע שטימען וועגן דאס פוילישע יידנטום: ביכער סעריע".

602 American Jewish Conference. Nazi Ger-
many's war against the Jews. 3 pts. in 1v.
New York, 1947. 3 p.l., XIX, [1], II, 75, [1].
101, [1], XXX, 618 p. 8°. " Prepared and
compiled by Seymour K r i e g e r".
התכן:
Pt. 1: The twenty-five year campaign: an
analysis of the documentary material and tes-
timony.— Pt. 2: The trial and punishment: ex-
cerpts from the official proceedings at Nurn-
berg.— Pt. 3: The documentary evidence... col-
lected by the American and British prosecuting
staffs at Nurnberg.

603 Bernard, Jean-Jacques. Le camp de la
mort lente <Compiègne 1941—42>. Paris. A.
Michel, (1945). 246 p., 3 l., front. 8°.

על מחנה-הרכוז בקומפיין. הספר נכתב בשנת 1943.

- naplójegyzetek 1944—1945—b6l. (Budapest), Révai, (1946). 637 p. 8°.
- „הארץ שנהרסה; רשומי יומן משנות 1944—1945.”
- 609 Grayzel, Solomon. A history of the Jews; from the Babylonian exile to the end of world war II. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 1947. XXVp., 1 l., 835 p., illus., maps. 8°. התכן: Preface. All this has come upon us (an introductory chapter). The second commonwealth (586 B.C.E.—135 C.E.) The supremacy of the East (70—1000). The Jews in the West. Retreat and progress. The search for a friendly home... during the past 150 years (p. 567—805).
- 610 International Military Tribunal. La persécution des Juifs en France et dans les autres pays de l'ouest présentée par la France à Nuremberg; recueil de documents pub. sous la direction de Henri Mo n n e r a y, préface de René Cassin, introduction de Edgar Faure. Paris, Editions du centre, 1947. 423 p., 3 l., facsim., tabs. 8°. = Centre de documentation juive contemporaine. Série "Documents", no.2. התכן: L'accusation française: Remarques préliminaires. La persécution en France. La persécution dans les autres pays de l'Ouest: Belgique, Luxembourg. Pays-Bas. Danemark. Norvège. Interrogatoires des accusés et de témoins allemands. Réquisitoire finale de la France. Jugement.
- 611 Jacobson, B[ernhard] S[alomon]. Volk und Torä; ein Arbeitsbuch zur jüdischen Geschichte und Literatur. 1. Teil. n.p., [1937?] 344 p. 8°.
- נדפס, אבל לא יצא לאור מפני שהוחרם והושמד ע"י השלטונות הנאציים. השער בכתב-מכונה.
- 612 Joseph Herman Hertz 1872—1946 in memoriam. London, Soncino Press, 1947. VIII p., 1 l., 87, [1]p., front. (port.) 8°.
- 604 Brod, Max. The biography of Franz Kafka; translated from the German by G. Humphreys Roberts. London, Secker & Warburg, 1947. 183 p., ports. 8°.
- התכן: Parents and childhood. The university. To earn one's living or to live one's life? Up to the publication of "Betrachtung". The engagement. Religious development. The last years. Appendixes.
- 605 Davidson, Mrs. Carrie (Dreyfuss). Out of endless yearnings; a memoir of Israel Davidson. New York, Bloch, 1946. XVI, 198 p., facsim., ports. 8°.
- חולדות חייו של חוקר השירה העברית בימי הביניים הפרופסור ישראל דוידסון (27 במאי 1870 יאנובה ליטה—27 ביוני 1939 ניו-יורק), נכתבו בידי אלמנתו. בפרק מיוחד (כ"א ע' 128—138) מסופר על בקורם בארץ ישראל בשנת תרפ"ו; פרופ. דוידסון הרצה אז כפרופסור-אורח באוניברסיטה העברית בירושלים. מתברר ששמו האמתי לא נודע אפילו לו בעצמו ואת השם „ישראל דוידסון” קבע לו באה"ב.
- 606 Fargeon, Maurice. Les Juifs en Egypte depuis les origines jusqu'à ce jour; histoire générale suivie d'un aperçu documentaire. Le Caire, typ. P. Barbey. 1938. 9p.l., 23—321p., illus., map, tab. 4°. ביבליוגרפיה: דף [6—7].
- התכן: 1. partie: Époque ancienne: Généralités sur le peuple juif. Les Juifs d'Égypte sous les Pharaons, — sous la domination perse, — sous les Ptolémées, — sous les Romains, — sous les califes arabes, — sous les Mamlouks, — sous le régime turc, — sous la domination française. La dynastie de Mohamied Aly et les Juifs d'Égypte. 2. partie: Les Juifs d'Égypte sous le règne de Farouk.
- 607 Fehrman, Carl. Oscar L e v e r t i n. Stockholm, Natur och kultur, (1947). 86p., front. (port.) 8°. (Svenska författare).
- עיון להלן מס' 616.
- 608 Fenyő, Miksa. Az elsodort ország;

שנה י"ד ע' 486; תרגום צרפתי — שם ע' 60. אפילו (ע' [121]—139) שיחה עם ד. פרנקפורטר לפני עלותו ארצה. עיין גם זכרונות של ד. פרנקפורטר: "יריות בדבוס" בשנתון "דבר" חו שין ו, ק. ס. שנה כ"ד ע' 1.

618 **Margolin, Arnold D**[avid]. From a political diary: Russia, the Ukraine, and America, 1905—1945. New York, Columbia University Press, 1946. VIII, 250 p. 8°.

המחבר, עו"ד מקיבו, שהשתתף באופן פעיל במשפט בייליס, היה עסקן במפלגת הסטוריאליסטים ובשנות תרע"ח—תר"ס שימש סגן מיניסטר לענייני חוץ ברפובליקה האוקראינית (בממשלת פטליורה) והיה נציג המדינה בועידת השלום בֶּרְסַי. על היהודים והפרעות עיין ע' 5, 8—9, 34, 38—39, 65, 135, 152—155. בהזכירו את הפרעות באוקראינה בימי שלטון פטליורה מסיר המחבר כל אשמה מהממשלה בענין זה, מבלי להביא הוכחות לדבר. המחבר מצטט דבר רטנאו בפגישה אתו, שפרעות בגרמניה הן מן הנמנעות.

619 **Mason, Alpheus Thomas. Brandeis;** a free man's life. New York, The Viking Press, 1946. XIII, 713 p., pl., ports. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 647—684, וגם 688—689 (רשימת כתביו הנבחרים של ברנדیس). על לואיס ד. ברנדיס וגורו במר 1856—אוקטובר 1941, חבר ביה"ד העליון של אה"ב וממנהיגי הציונות באה"ב. המחבר התחיל להכין את הספר בחיי ברנדיס ובהסכמתו, וקבל רשות להשתמש בארכיונו הפרטי וביומנו.

620 **Mazzetti, Roberto.** L'antebraismo nella cultura italiana dal 1700 al 1900; antologia storica. Modena, Società tipografica modenese, 1939. X, 270 p. 8°. "האנטישמיות בתרבות האיטלקית משנת 1700 עד 1900; אנתולוגיה היסטורית."

621 **Oppenheim, Ralph.** Det skulde saa vaere; Marianne Petitts Dagbog fra Theresienstadt. København, H. Hirschsprung, 1945. 184 p., plan, pl. 8°.

"כך זה צריך היה להיות; יומן של מריאנה פטיט מימי טרוינשטט."

הרב יוסף צבי הרץ היה רב ראשי של יהודי בריטניה משנת 1913 ועד סוף ימיו. מהתכן:

E. Levine: Memoir of the late Dr Joseph Herman Hertz (p. [IX], 1—32). Publications (p. 79—87).

613 **Klausner, Joseph.** Menahem Ussishkin: sa vie et son oeuvre. Paris, Edition de la Terre retrouvée, (1946). 102 p., 1 l., port. 8°. את המקור העברי עיין ק. ס. שנה י"ט ע' 161, שם גם ציון קצר; תרגום אנגלי — שם שנה כ' ע' 142, 214.

614 **Klausner, Joseph.** Pasión de libertad: episodios nacionales hebreos. Buenos Aires, Editorial Israel, 1946/5706. 317 p., 1 l. 8°. = Biblioteca Israel. Ediciones judías en castellano, no. 29. "Traducción directa del hebreo por Samsón Lissin."

תרגום ספרדי של הספר "בשואמה גלחמת על חירותה"; עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 250—251, שם גם ציון להוצאות שונות ולתרגום צרפתי.

615 **Lévai, Jenő.** Szürke könyv: magyar zsidók megmentéséről. (Budapest), Officina, (1944). 238 p., [2] l. 8°.

"הספר האפור; על הצלת יהודי הונגריה."

616 **Levertin, Anna.** Den unge Levertin: minnen och brev. Stockholm, P. A. Norstedt & söners, (1947). 203, [1] p., ports. 8°.

"לברטין הצעיר; זכרונות ומכתבים." על אוסקר לברטין (1862—1906) יהודי משורר וחוקר הספרות. משנת 1899 פרופסור באוניברסיטה סטוקהולם. המחברת היא אחותו של א. לברטין.

617 **Ludwig, Emil.** David und Goliath; Geschichte eines politischen Mordes. Epilog: David Frankfurter 9 Jahre später. Zürich, C. Posen, 1945. 139 p. 8°. (Emil Ludwig: Gesammelte Werke). על מעשה דוד פרנקפורטר. "Der Mord in Da-vos בשם 1936 בשם vos" והחרם בשעתו בשוייץ. תרגום אנגלי עיין ק. ס.

626 Szoszkies, Henryk J. No traveller returns, by Henry Shoshkes; ed., with a prologue and an epilogue by Curt Riess. Garden City, Doubleday, Doran and Co., 1945. XIII p., 1 l., 267 p. 8°. **בראש השער:**
The story of Hitler's greatest crime.

על השמדת יהדות ורשה בשנות 1939—1943. נרשם ע"י העורך עפ"י ספורי המחבר, שישיב בורשה.

627 Torm, Axel. Jöderne under Krigen... 2. udvided udgave. København, Israels missions Bogforlag, 1946. 57 p. 8°.

„היהודים בנמן המלחמה“.

628 Weinstock, Eugene. Beyond the last path... with a foreword by Emil Lengyel. (New York), Boni & Gaer, 1947. 1 p. l., 281 p. 8°. „Tr. from Hungarian by Clara Ryan“.

זכרונות ממחנה בוכנוולד.

629 White, William Charles. Chinese Jews; a compilation of matters relating to the Jews of K'ai-feng Fu. Pt 1—3. Toronto, University of Toronto Press, 1942. illus., facsim., maps, pl. 4°. = Monograph series of Chinese studies, no 1. v. 3: "in collaboration with Ronald James Williams".

הוצאה מהודרת. Pt. 1: Historical: Historical outline. Matteo Ricci and the Jews of K'ai-feng; an excerpt from "Christians in China before the year 1550" by A. C. Moule. The letters of Père Gozani. The memoir of Gabriel Brotier. The orphan colony of Jews. Journal of the Chinese delegates; a narrative of a mission of inquiry to the Jewish synagogue at K'ai-feng Fu on behalf of the London Society for Promoting Christianity among the Jews, Shanghai, 1851 with an introduction by... G. Smith, Bishop of Victoria. A. H. Godbey: From Persia to China. D. A. Brown: Through the eyes of an American Jew (articles... January to March 1933). Cullings from various sources. Bibliography (p. 205—206). — XXI, [1], 201 p.

622 Paa vej til Gaskamrene. Odense, Frigjort, 1945. 81 p. 8°.

בראש השער Isak Levi „בדרך לתאי-הגז“.

623 Poland. Central Commission for the Investigation of German Crimes in Poland. German crimes in Poland. II. Warsaw, 1947. 171 p., maps, pl., plans. 8°. **התכן:** Nazi occupation of Poland in the light of Hans Frank's diary and reports from cabinet sittings of the General Gouvernement (p. 38—44: Crimes against Jews). S. Czyńska: Mass execution in Poland in the period 1939—1945. Z. Klukowski: How the eviction of the Poles by the Germans from the area of Zamość was carried out. E. Szrojt: Belzec extermination camp. Z. Lukasziewicz: Sobibór extermination camp. Idem: Stuthof concentration camp. J. Sehn: Liquidation of the Warsaw ghetto in the light of German documents. K. Michejda: Experimental operations in the Ravensbruck concentration camp. S. Batawia: Extermination of patients with mental disorders. J. Bossowski: "Documents of Polish cruelty" (method used by Hitlerite propaganda).

624 Rubin, E. 700 years of Jewish life in Poland. London, W. & G. Foyle, Hebrew Department, 1944. 79, [1] p., illus., tab. 8°. = E. Rubin: Series: 'The Jews in the world', no. 3.

סקירה כללית על חיי היהודים בטולין, בהבלטת התקופה האחרונה שאחרי מלחמת העולם האחרונה.

625 Shumway, Harry Irving. Bernard M[annes] Baruch, financial genius, statesman and adviser to presidents, ...with a foreword by James F. Byrnes, Secretary of State, and an appendix by Bernard M. Baruch. Boston, I. C. Page & Co., (1946). VI, [1], 110 p. front. (port.). 8°. **תולדות חייו של ב. ברוך**

(גולד באה"ב בשנת 1870), יועצם של הנשיאים וילסון ורוזבלט ונציג אה"ב בוועדה לארגון האומות שעי"הא"מ.

עם ישראל בהווה

633 אגודת ישראל. די כנסת מכינה פון אגודת ישראל. אבגעהאלטן אין לאנדאן ס"ז כסלו — ו' סבת התש"ו ב'טען — 10 טען דעצעמבער 1945. אלס ביילאג: געשיכטע פון אגודת ישראל; שטאטוטען פון דער וועלט-ארגאניזאציע; די צענטראל ארגאנען; לאנדעס-ארגאניזאציעס; די דעלעגאטן צו דער קאנסעקרענץ. לאנדאן, עק-דעקטיווע פון אגודת ישראל וועלט ארגאניזאציע, [תש"ו]. 64 ע' תמונת. 8°.

634 סיגאל, ל[ואיס]. ביי אונוערע שארית הפליטה אין פוילן אין מערב אייראפע. באריכט... ניו יארק, אידיש-נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד, 1946. 40 ע'. 8°. המחבר, מוזיקר של האיד. נאצ. ארבי. פארבאנד, עשה בפולין 7 שבועות בשליחותם של הקונגרס היהודי העו-למי ותנועת העבודה הציונית.

635 עלבערג, שמחה. עקדת-טרעבלינקע; געדאנקן און רעפליקסן. שאנטי, (דפוס North China Press), 1946. 46 [1] ע'. 8°. כולל 10 רשימות המחבר שולל-הגלות.

636 Andersen, Aage H. Verdensfrimureri! Verdensrevolution! Verdenskrieg! Samlet og nedskrevet af Aage H. Andersen. (2. Oplag). Koebenhavn, ("Den ny Tid's" Forlag), 1940. 63 p. 8°.

„הבטאות החפשית העולמית! המהפכה העולמית! המלחמה העולמית ו" — אנתולוגיה אנטישמית.

637 Fox, G[resham] George. An American Jew speaks. Chicago, The Falcon Press, 1946. XI. 190 p. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 179—183. נגד האנטישמיות המחבר מעיר בהקדמתו, שכמה מידידיו הלא-יהודים הניעו אותו לכתוב את ספרו.

638 Gollancz, Victor. "Nowhere to lay their heads: the Jewish tragedy in Europe and its solution. [London], V. Gollancz, (1945). 31, [1] p. 8°.

המחבר, מו"ל ידוע באנגליה, מנתח את מצב הפליטים והעקורים היהודים ובה לידי מסקנה שהיהודים וקוים לארץ ישראל כלמקום מקלט.

Pt. 2: Inscriptional: The stone inscriptions. The stone inscription of 1489. — of 1512. — of 1663. — of 1679. The Archway inscriptions. The horizontal tablets. The vertical tablets. The Hebrew writings (p. 155—172). Hebrew inscriptions in the synagogue by R. J. Williams. The classical quotations and references. — XIII, 184 p.

Pt. 3: Genealogical: A Chinese-Hebrew manuscript. Codex in Hebrew and Chinese from the K'ai-feng synagogue. Translation by W. C. White and R. J. Williams. — R. J. Williams: The Hebrew names of the Codex. Idem: Notes on the Hebrew text of the Codex. Notes on the Chinese of the Codex. R. J. Williams: A contemporary Hebrew-Persian colophon. Biographical notes on Chinese Jews. Various sources for names of Chinese Jews. Appendices. — XIII, 226 p.

630 Wilfrid Israel, July 11th. 1899—June 1st, 1943. London, Marsland Publication Ltd., 1944. 50 p., pl., port. 8°. "Translations by S. L. Salzedo."

מאסף זכרון לווילפרד ישראל, שנפטר בעת הצלחה בשלי-חות הסוכנות היהודית בענין עליית נוצר לא"י מבין הפליטים שהיו בספרד ובפורטוגל ונהרג באירון, שהות-קה ע"י האויב.

631 Wise, Isaac M[ayer]. Reminiscences.... translated and edited by David Philipson. (New York). Central Synagogue of New York, 1945. 395 p., port. 8°. "Second edition."

מהדורה א' יצאה בשנת 1901 בניסיוני בהוצאת בנו ל. ויו. זכרונות של י. מ. ויו, רב וסופר מראשי תנועת הריפורם באה"ב, מיסד „היברו יוניון קולג",

632 Zweig, Frau Friderike. Stefan Zweig, by Friderike Zweig. New York, T. Y. Crowell Co., (1946). VIII, 277 p., facsim., pl., ports. 8°. "A Gateway book." "Translated by Erna McArthur."

הספר נכתב ע"י אלמנטו של סט. צוויג.

The neurose מספרו 1942—1924 Nervousness and the Jew; an inquiry into racial psychology (p. 13—44). The psychology of Antisemitism; Antisemitism as a neurosis (p. 84—102). Maimonides the physician (p. 141—158). Moses and monotheism; a review (p. 159—168). On Palestinian and Russian colonization (p. 169—189).

645 Wise, James Waterman. The Jew in American life;... sponsored by the Council against intolerance in America. With a preface by Eleanor Roosevelt. New York, J. Messner, (c1946). 61 p., illus., ports. 4°.

חיי היהודים בא"י בתמונות. בעיקר פורטרטים של אישים יהודיים באר"י שהתפרסמו, בצירוף ציור קצר על פעולתם, תמונות של מוסדות יהודיים. החומר מסודר לפי הנושאים (חקלאות, מסחר ותעשייה וכו').

646 World Jewish Congress, Hungarian Section; The Jewish Agency for Palestine, Statistical and Search Department. Counted remnant; register of the Jewish survivors in Budapest. Budapest, Hungarian Section of the World Jewish Congress and the Jewish Agency for Palestine, Statistical and Search Department, 1946. 3 p. l., 1319, [1] p. 8°.

שער עברי נוסף על עמ' ד' של הכריכה: מתי מספר; רשימת יהודים שנשארו בבודפשט. בודפשט, המשרד לחיפוש ולסטטיסטיקה של הקונגרס היהודי העולמי והסוכנות היהודית לא"י, תש"ו.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

647 הוועד העברי לשחרור האומה. הגיעה השעה! ברור עקרונות והצהרה מדינית של הוועד העברי לשחרור האומה... (ושינגטון, תש"ו). 16 ע', תמונה. 8°.

648 פרסקי, דניאל. כתבי דניאל פרסקי. כרך א: עברי אנכי. (ניו-יורק, המחבר בהשתתפות... שלמה גולדמן משיקאגו, תש"ח). 313 ע'. 8°.

639 Huszar, George Bernard de. Anatomy of racial intolerance, compiled by George B. de Huszar. New York, The H. W. Wilson Co., 1946. 283 p. 8°.

J. F. Brown: Social and psychological factors in the antisemitic attitude.

גם במאמרים אחרים של מאסף זה מדובר על האנטי-שמיות וביחוד במאמרים אלה:

D. Day: What price persecution? G. W. Allport: The bigot in our midst. R. J. Havighurst: Education for intergroup cooperation. A. I. Katsh: A survey of racial prejudices.

ביבליוגרפיה: ע' 275—280.

640 Hvorfor Krig mod Stalin? Anti-Kominterns Rødbog. Charlottenlund, Den ny Tids Informationsbureau, 1941. 142, [1] p., (incl. ports.) 8°.

„בשל מה מלחמה נגד סטלין? ; ספר-אדום אנטיקומאיני-סרני“. ספר אנטישמ.

641 Namier, L[ewis] B[ernstein]. Facing East. London, H. Hamilton, (1947). 159 p. 8°.

הספר כולל עשר מסות. שלש האחרונות (ע' 129—159): Anti-Semitism. The Jewish question. Leadership in Israel: Chaim Weizman.

642 Rabbinical Assembly of America. Proceedings... forty-sixth annual convention at New York City Sivan 26 to 28, 5706 June 24 to 27, 1946. v. X. V, [6], 334 p. 8°.

Editor: Elias Charry.

643 Tenenbaum, Joseph. Peace for the Jews. New York, American Federation for Polish Jews, Publication Department, 1945. 182 p. 8°.

המחבר דורש הבטחת זכויות המצוט היהודי בגולה, ו„קהלית יהודית“ בארץ ישראל.

644 Wechsler, I[srael] S[pauer]. The neu-

ומושגים. הפרוגרס ושנאת-ישראל. "שליטת הגלות". ריב לשונות. אגרות : על השלח (52 אגרות, כמה מהן בהש-מטות); על היהדות והלאומיות היהודית (17); על הציונות (36); כרקסטיטקות אישיות ונסינות (44). זכרונות

652 Aumale, Jacques d'. Voix de l'orient; souvenirs d'un diplomate. Montréal, Canada, Les Editions Variétés, (1945). 318 p., pl. 8°. המדור השלישי של הספר (ע' 175—307). La Palestine. המחבר שמש במשך שנים (החל מראשית 1929) קונסול כללי של מדינת צרפת בארץ ישראל. המחבר מספר מתוך אודות על הישוב העברי והציונות, אבל מצין שיש קשי רב במציאת פתרון.

653 Barbour, Nevill. Nisi dominus; a survey of the Palestine controversy... London, G. G. Harrap, (1946). 248 p., diagr., maps. 8°. המחבר עשה בארץ שנים אחדות בשנות מהומות תרצ"ו ואילך, וכסופר העתון Times היה מדפיס מאמרים נגד הציונות. המחבר מצדיק את מדיניות בויק וטוען שלא א"י אלא ארצות אחרות גדולות ועשירות יכולות לפתור את בעיית ההמונים היהודיים.

654 Ben-Horin, Eliahu. The Middle East; crossroads of history. New York, W. W. Norton & Co., (1943). 248 p., map. 8°. המחבר עתונאי ועסקן ציוני מאנשי העליה השלישית שישב בארץ ישראל כחמש עשרה שנה. הספר אינו גיאוגרפיה של המזרח התיכון אלא דן על בעיותיו המדיניות הכלכליות. בחלק גדול של הספר מדובר על בעיות א"י ועל שאלת היהודים. המחבר מוצא שיש רק פתרון אחד לבעיית יהודים : ארץ-ישראל.

655 Crossman, R[ichard] H[oward] S[taford]; Michael Foot. A Palestine Munich? London, V. Gollancz, 1946. 31, [1] p. 8°. המחברים צירי הפרלמנט הבריטי, מבקרים את הספר הלבן של מ. מקדונלד משנת 1939.

656 Delegación de asociaciones israelitas argentinas. Haj Amin: un criminal de guerra sin tribunal. Buenos Aires, (Talleres gráficos Sol), 1946. 31, [1] p., facsim., ports. 8°. "Editoron: Delegación de asociaciones israeli-

בספר כונסו 70 מאמרים ופיליטונים שפורסמו במשך עשרות בשנים. המדורות : שפתנו (29 מאמרים, ביניהם סגנון מנדלי, סגנון אחד-העם, סקולוב, טשרניחובסקי). ספרותנו (28 מאמרים ביניהם לתולדות הספרות העברית באמריקה). תרבותנו (14 מאמרים ביניהם : לתולדות התנועה העברית באמריקה, עשרה נסיונות [של תנועה זו], לתולדות ההסתדרות העברית, "הפועל הצעיר" ופעולתו באמריקה, לתולדות החינוך העברי באמריקה).

649 נער חלוצי מאוחד <נחם> בגרמניה. די ערשטע לאנדעסקאנפערענץ פון "נחם" אין קבוץ הכשרה "נילי" ביי פירט דעם 19.2.1946—17. מינכען, 1946. 9 ע', 8°. ע' 9 על עמ' ג' של המעטפת.

650 שפירא, אליעזר. די יידישע נאציאנאלע היים און די ציוניסטישע באוועגונג אין מעקסיקע. [מעקסיקא], 1947. 18 ע', 8°.

651 Ahad Haam. Essays, letters, memoirs [by] Ahad Ha-am; translated from the Hebrew and edited by Leon S i m o n . Oxford, East and West Library, 1946. 354 p. 8°. (Philosophia judaica; selections from the writings of the most eminent Hebrew thinkers in English translation. ed. by Hugo Bergmann).

לפני שלושים שנה ויותר התחיל סיר ליאון סימון לתרגם את כתבי א"ה לאנגלית; בשנת 1912 יצא ספר ראשון של תרגומיו אלה בשם Selected essays ובשנת 1922 ספר שני בשם : Ten essays on Zionism and Judaism. במשך השנים חדלו מאמרים רבים של א"ה להיות אקטואליים, לכן נקט המתרגם בקנה-מדה אחר בבחירת המאמרים לכרך זה. לא הכניס את המאמר המפורסם "עבודת בתוך חרות" וגם השמיט חלקים, ולעתים חלקים ניכרים, מהמאמרים שהכניס לתוך הכרך. המתרגם רצה שהספר יכלול חומר להכרת דמותו של א"ה ולכן תרגם (בפעם הראשונה) אגרות נבחרות וחלקים מפרקי זכרונותיו, לכל מאמר ומאמר הקדים המחבר מבוא קצר של הסברה. בתחלת הספר מבוא מקיף (ע' 11—54) מאת המתרגם על חייו ותורתו של א"ה. בספר נדפסו תרגומים של המאמרים : תורה שבלב נחלת אבות. חקוי זהות בוללות. שני הערכין. תחית. הרוח. משה. בשר ורוח. על שתי הסעיפים. שלטון השכל. התורה והעבודה. מלים

661 Herzl, Theodor. A zsidó állam. Szilágyi fordította. Budapest, Zsidó Nemzet-Kiadás, 1941. 48 p. 8°. (Spinoza-füzetek).

תרגום הונגרי של "מדינת היהודים". על הוצאות אחרות במקור ובתרגום עיין רשימת ב. שוחטמן, "העולם" חש"ו גל' 23, 24 ו-45.

662 Hitahdut — Poale Zion. L'agression britannique en Palestine; les événements des 29-30 juin 1946 et la réaction dans le monde. Paris, Edité par le Bureau européen de l'Union mondiale sioniste-socialiste "Poale-Sion-Hitachdouth", [1946]. 36 p. 8°.

בסוף יוני 1946 אסרה הממשלה כמה מחברי הנהלת הסוכנות, את יו"ר הוועד הלאומי וכמה עסקנים אחרים וגם שמה מצור על כמה ישובים חקלאיים לשם חפזי נשק.

663 Jewish Agency for Palestine. London Office. Political report... submitted to the Twenty-second Zionist Congress at Basle, 1946. London, Executive of the Jewish Agency for Palestine, 1946. 87 p. 8°.

מקיף את הזמן מאוגוסט 1939 עד אוקטובר 1946.

664 Jewish Dominion of Palestine League. Palestine and the British Commonwealth of Nations. London, [1946?]. 15, [1] p. 8°.

הליגה שבראשה עמדו הלורד סטרבולגי והרב הראשי י. ת. הרץ ז"ל, הטיפה להפיכת א"י למדינה עברית, שתכנס כדומיניון לקיסרות הבריטית.

665 Keen, B[ernard] A[ugustus]. The agricultural development of the Middle East... A report to the Director General Middle East Supply Centre, May, 1945. London, H. M. Stationary Off., 1946. XII, 126 p., 2 fold. maps, 15 pl. on 8 l. 8°. = Middle East Supply Centre, Report no. 1.

על ארץ ישראל: ע' 2-3, 15-18, 24-29, 35, 38, 41, 44-45, 48-49, 52-54, 58-63, 66-77, 80-82, 89, 104, 106, 112-116.

tas argentinas. Consejo central sionista argentino".

"המשלחת של האגודות היהודיות בארגנטינה: חג' אמין; פושע מלחמה בלי משפט".

657 Elneqavé, Nissim. Erets Israel <la patria de los Hebreos>; geografia fisica, politica y economica del hogar nacional hebreo. Publicado bajo los auspicios del Departamento latinoamericano de la Agencia judia — Washington — D. C. Buenos Aires, Ediciones Molédet, 1946. 425 p., 1 l., maps, pl., tabs. 8°. מפה במעטפת. ביבליוגרפיה: ע' 419-420.

658 Ess, John van. Meet the Arab. London, Museum Press Limited, (1947). 228 p., maps, 16 pl. incl. ports. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 222-223. בפרקים האחרונים של הספר (XIV-XX, ע' 149-220) מדובר על ארץ ישראל והציונות. המחבר מדגיש שלמד את הבעיה בא"י וגם ישב בין יהודים ורכש לו ידיעות בעברית. המחבר מתנגד לציונות המדינית, מבקש אהדה לתכנית של מדינה דו-לאומית בא"י (תכנית י. ל. מנגס וקבוצתו). הוא מאמין שהיהודים והערבים יכולים לחיות יחדו. אבל את מיליוני הפליטים היהודים מאירופה יש, לדעת המחבר, להחזיר לבתיהם בפולין, גרמניה, רומניה וכו'.

659 Frescobaldi, Lionardo; Simone Sigoli. Viaggi in Terrasanta, a cura di Cesare Angelini. Firenze, F. Le Monnier, 1944. 269, [2] p. 8°. (Collezione in ventiquattresimo, diretta da Pietro Pancrazi).

תאור שני מסעות לא"י בשנת 1384: "Viaggio in Terrasanta, di Lionardo di N. Frescobaldi"; "Viaggio al Monte Sinai, di Simone Sigoli".

660 Hehaluz. America. Hechalutz: Builders and fighters. 1946. New York, Hechalutz Organization of America, [1946]. 5 p. l., [3] —160 p., pl., ports. 8°. "Material collected and edited by Shmuel Ben Zvi and Shirley Lashner."

of Archaeology in Egypt and B. Quaritch, 1940. 5 p. l., 38 p., diags., XLI pl. (1 fold.). 4°. = British School of Archaeology in Egypt: Publications, 62.

669 **New Zionist Organization.** Fighting for a Jewish homeland; a compilation of documents relating to the Jewish question and the Palestine situation. New York, New Zionist Organization of America, (1946). 46 p. 3'. **בראש השער:** 'We accuse... and we demand!' מבחר של הצהרות פוליטיות שהוציאה ההסתדרות הציונית החדשה (הריביוניסטית) בס"ו החודשים האחרונים. החל מהתוכיר שהוגש לוועידת דומברטון-אוקס (ע"י ניויורק) באוגוסט 1944.

*670 **Schmidt, H.** Tell Halaf. I: Die prä-historischen Funde. Berlin, De Gruyter, 1943. VIII, 140 p., 114 pl.

671 (**Smith, Sidney**). Sir Flinders Petrie 1853—1942. London, H. Milford, [1944?]. 19, [1] p., port. on pl. 8°. "From the Proceedings of the British Academy, v. 28." על חסירותיו של פטרי בא"י ע' 15—16, 18.

672 **United Palestine Appeal.** 1947 year-book. (New York). [1947]. 128 p., illus., ports. 4°. כולל גם מודעות.

673 **Worthington, Edgar B[arton].** Middle East science; a survey of subjects other than agriculture... A report to the Director General Middle East Supply Centre, August 1945. London, H. M. Stationary Off., 1946. XIII, 239 p., 5 maps (2 fold.) XVI pl. on 8 l. 8°. = Middle East Supply Centre, Report no. 2. ביבליוגרפיה: ע' [210]—219. מכיל חמר רב על ארץ-ישראל.

674 **Милоградов, П. В.** Арабский восток в международных отношениях. Стенограмма публич-

666 **Kendall, Henry.** Jerusalem: the city plan, preservation and development during the British mandate 1918—1948... With a foreword by Sir Alan Gordon Cunningham... London, H. M. Stationary Off., 1948. XI, 122, [1] p., illus., diags., maps, plans, pl., tab.

חצי שער נוסף: Jerusalem city plan. מפה מקומלת בתיק:

Jerusalem. The Old City. 67: 56. Scale 1:2500. "Compiled, drawn and printed under the direction of F. S. Salmon, commissioner for lands & surveys. 1936. Revised from information supplied by Dept. of Antiquities 1945." הספר, אולי האחרון, שהוציאה ממשלת המנדט על א"י, יצא בהדור רב. מחברו מתכן ערים בממשלת א"י בת קופת המנדט. ההקדמה נכתבה ע"י הנציב העליון האחדון לא"י. בהקדמתו מדגיש המחבר, שבחכונ ירושלים התלבטו שתי בעיות: שמירה על סגנון העיר ועיקרן היה והתפתחות העיר, והעוסקים בתכונ היו צריכים להשלים ביניהן.

Jerusalem in the region. The 1918, 1919 and 1922 schemes. The city gates and the 1929 scheme. The 1930 scheme. The 1944 scheme. The architecture of the Old City. The planning of a neighbourhood unit. The administration of town planning. The law relating to planning and building. Appendix I.II. המחבר התעלם התעלמות גמורה מעתיקות היהודים ומאפיה העברי של העיר החדשה.

667 **Lindsley, Lorna (Stimson).** War is people [by] Lorna Lindsley. Boston, Houghton Mifflin Co., 1943. XI, [1], 272, [1] p., front., illus. 8°.

Spain. Palestine (p. 87—156). France. המחברת עשתה בא"י בתחלת 1939. בספרה היא מתארת את הישוב היהודי בעיר ובכפר, מספרת על פגישות עם עסקנים יהודיים וערביים וגם עם וינגט. המחברת מת יחסת באהדה למפעל היהודי.

668 **Murray, Margaret A[lice]; J. C. Ellis.** A street in Petra. London, British School

679 Landsberger, Franz. A history of Jewish art. Cincinnati, The Union of American Hebrew Congregations, 1946. IX, 369 p., 1 l., illus, facsim. 8°. (Union adult series, ed. by Emanuel Gamoran).
התכן: Editor's introduction. Acknowledgments. — P. 1: Jewish life and art: The problem of Jewish art. Synagogue and home. The Jewish year. From the cradle to the grave. P. 2: The development of Jewish art: Beginnings. In the days of Judges and Kings. In the days of the 2nd Temple. From 70 C. E. to the Middle Ages. The Middle Ages. The modern era to the emancipation. The emancipation to the present. Bibliography (p. 341—353).

680 Loukowski, George K. Jewish art in European synagogues <from the Middle Ages to the eighteenth century>... With 281 illustrations. London, Hutchinson & Co., (1947). 182 p. 4°.

S. Poliakov-Litovtsev: Foreword. C. Roth: An historical introduction: The art of European synagogues. — General views and studies. Some ritual sources and features of synagogal building. Some considerations and comments on the evolution of plans of the synagogue: The Bimah and the Aron. The synagogues of East Europe, of Central Europe, of West Europe, of S. W. and South Europe. Jewish decorative art as displayed in the synagogue. Tombstones. Conclusions. Appendices. Bibliography (p. 59—62).

עד ע' 65: טכסט: כל השאר: לוחות-תמונות.

בלשנות

681 אליהו בן שלמה זלמן (הגרי"א). כללי הדקדוק מהגר"א. Brooklyn N. Y., (Language Publication Society).

[תש"ז—14, [1] ע' 8°. מעבר למעטפת ובראש הטכסט: "ספר משנת הגרי"א: <כללי הדקדוק>".

682 ארדלי, משה. מלון עברי-איטלקי,

иной лекции... Москва, Всесоюзное лекционное бюро при Комитете по делам высшей школы при ЦКК СССР, 1946. [24] стр. 8°.

„פ. מילוגרוב: המורה הערבי ביחסים הבין-לאומיים. סטיגורמה של הרצאה פומבית. מוסקבה, הלשכה להרצאות ע"י הועדה לעניני ביה"ס הגבוה ע"י מועצת הקומיסרים של-ברית המועצות, 1946.”

על א"י (ע' 21—24): „הבעיה הפלשתינאית” וכמ' קומות אחרים של החוברת. המחבר מספר בקצור על המאורעות בשנות המלחמה מתוך יחס של אישיות לציונות.

675 ניוטן, פרנסיס אמלי. خمسون عاما في فلسطين، مذكرات صديقة العرب... نقله وديع البستاني (بيروت، طبع بمطابع صادر ريجاني)، 1947. 184 ص. 8°.

על המעטפת שער נוסף באנגלית: Fifty years in Palestine; memoirs of "The friend of the Arabs" Frances Emily Newton. 1947.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

676 הררי, יהודה. סביב אירופה על חור העפרון; <מיומנו המצוייר של חייל ארץ-ישראל> יהודה הררי, רשימות הלחי מאת ג. בן-חיים (בריסל, דפוס „החייל“), [תש"ד], 48 ע'. 17: 12.
המדורות: באיטליה. בחזית. ונשוב הביתה. סעדיה מורחי באירופה.

677 [שנקל, אליעזר]. ספר מעשים טובים; כולל מעשיות... אשר מהם ילמדו... לעשות מעשים טובים... נקבצו ובאו מספרים קדמונים ומחכמים יקרים מפנינים. סעקעלהיד, דפוס שבתי קאהן, [ת"ש?]. [2] 28 ע'. 8°.
צאה שהובאה לביה"ד ע"י אלעזר שענקיל בשנת תר"ס.

678 טירקעל, דוד בער. די יוגנטלעכע בינע; געשיכטע פון די אידיש-העברעאישע דראמאטישע געזעל-שאפטן, תר"ן—ת"ש. (פילאדעלפיע, קולטור קאמיטעט פון דער „היברו ליטעראטור סאסייטי“, 1940). 202, [2] ע'. פקסימילים, תמונות. 8°. שער נוסף באנגלית.

שער נוסף: נגינות ל"הבה נעלה" מאת יוסף רומשינ
סקי... "שער הספר, כל האותיות, גם תויהזמרה נכתבו
בידי המחבר ונדפסו עלידי לוחות פתוחי צלום. הציור
ריב... נעשו בידי... נסע קולובסקי. ציור "ההורה"...
מעשה ידי... שאל ראסקין. ההוצאה יפה.

688 פרידברג, ה. לא נשכחך המלך. הלוינגר
פורס, (דפוס "נופא", תש"ז. [15] ע' 8°.

"זכר לנשמת המלך [הדני] קריסטיאן א, תר"ל—תש"ז.
אחרי הטכסט העברי — תרגום יודי עם שער נוסף:
"מיר וועלן זיך מלך ניס סארגעסן". שיר. המלך הזה
פעל מתוך מסירת-נפש להצלת יהודי-דניה, בשעה שארצו
היתה כבושה ע"י היטלר.

פרסקי, ד. עברי אנכי... עיין מספר 648.

689 פרסקי, דניאל. לכבוד הרגל; מועדי
ישראל בקדושתם ובשמחתם. ניו-יורק, הוצאת המחבר
(בהשתתפות שלמה גולדמן משיקאגו), תש"ז. ע' 326, 8°.
172 פיליטונים לחגי ישראל. ההוצאה יפה.

690 קלימן, חנה. נספים; שירים מאת חנה
קלימן. שיקגו, המדרשה ללמודי היהדות, תש"ז. [10]
41, [2] ע' 8°. עם הקדמה מאת ש. מראה-נר.
המחברת היא ילידת ארצות הברית.

691 קצנלסון, יצחק. חוברת יצחק קצנל-
סון; לכבוד שבוע הספר העברי. מונטריאל, בהוצאת
קרן התרבות העברית בקנדה ובסיוע ההסתדרות הציו-
נית בקנדה, תש"ז. 32 ע', תיב, תמונות. 8°.
על המשורר יצחק קצנלסון, שנספה באחת ממחנות
היטלר בתש"ד. החוברת כוללת בעיקר יצירות י. ק.

692 רוזן, (מרדכי). ברשות היחיד. ב.
ניו-יורק, דפוס האחים שולזינגר, תש"ד. 159 ע', 8°.
מסות וזכרונות.

ספרות יפה יודית

693 אפאטאשו, דוד. צמיחן ים און מדבר; דער
צילונגען. ניו יארק, ציקא, (1947). 172 ע', 8°.
שער נוסף באנגלית. המדורות: מלחמה-יארן, 16 ספר
ריב. ווינטן אונטער רעדער, 8 ספרים.

694 גראדע, חיים. פליטים; לידער און פאמען.
געשריבן אין ראסדמארבאנד אין 1945—1941... ב'ענאס

מאת משה ארדלי בהשתתפות מרדכי אלטר. פירנצי,
בית הוצאת ספרים "ישראל", תש"ז. 11, 550, [2] ע', 8°.
נספח עמוד של השמטות (שייך לע' 64). שער איטלקי:
dictionary... by Shlomo Shulsinger and
con la collaborazione di M. Altieri. Firenze,
1946.

683 שולזינגר, שלמה; הלל רודבסקי. מלון
שמושי אנגלי-עברי לפי הענינים והמקצועות...
בעריכת דניאל פרסקי. ניו-יורק, חברת "מסד" שעלידי
ההסתדרות העברית, (1947). 271 ע', 8°.
שער אנגלי: The Massad English-Hebrew
dictionary... by Shlomo Shulsinger and
Hillel Rudavsky, edited by Daniel Persky.

684 Ebeling, Erich. Das aramäisch-mittel-
persische Glossar Frahang-i-pahlavik im Lichte
der assyriologischen Forschung. Leipzig.
Harrasowitz, 1941. 114 p. 8°.
= Mitteilungen der altorientalischen Gesell-
schaft, Bd. 14, Heft 1.

685 Mannheim, Mór. מלון עברי-הונגרי
Héber-magyar szótár. Szerkesztették: Mann-
heim Mór és Grosz Ernő. Debrecen, Aczel an-
tiquarium, (pref. 1934). 639, 44 p. 8°.

1—44 שבסוף: דקדוק עברי קצר עם שער מיוחד:
Rövid héber nyelvtan, ragozási táblákkal...
Irták: Grosz Ernő és Mannheim Mór. Deb-
recen, typ. Herskovicz és Deutsch, 1935.

686 Rüthy, Albert Emil. Die Pflanze und
ihre Teile im biblisch-hebräischen Sprachge-
brauch... Bern, A. Francke, 1942. 82 p., 11. 8°.
Diss. Basel.

"עסקנו רק בשמות הכלליים הנוגעים לצמח ולחלקיו,
לא בשמות הפרטים". נתבארו יותר מ-150 מונחים
עבריים וארמיים.

ספרות יפה עברית חדשה

687 יעקבוביץ, אליהו. הבה נעלה! מחזה
שירית בשש תמונות. המוסיקה — יוסף רומשינסקי.
ניו-יורק, תש"ז. 31, 46 ע', תיב, תמונות. 8°.

אירעס, צענטראל פארבאנד פון פוילישע יידן אין אר-
גענטינע, 1947. 188, [3] ע', פורטרט. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, 17. עס שער מקוצר בספרדית.

702 ריווקין, ב(רוך אברהם). יידישע זיכטער אין
אמעריקע. באנד 1. ניויארק, ציקא ביכער פארלאג,
(1947). 308 ע', פורטרט. 8°.
התכן: ברוך ריבקיין. מאריס ראזענפעלד. יהואש. א.
ליעסיין. אברהם ריווען. ה. ריווענבלאט. יוסף ראלניק.
א. מ. דילאן. מאני לייב. משה נאדיר. משה לייב האל-
פרן. מנחם בארישא. ה. לייזיק.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

703 Barrow, Norman. The high priest.
London, Faber and Faber, (1947). 320 p. 8°.
"הכהן הגדול" הוא שמעון הצדיק, מחבר ס' קהלת; לפי
דעת המחבר; ספור היסטורי מהמאה השלישית לפני
ספירת הנוצרים.

704 Chair, Somerset [Struben] de. A mind
on the march, London, Faber and Faber,
(1946). 125 p., pl. 8°.

13 מסות ורשימות. מהן בעלי נושא איי. המחבר השתתף
במלחמת העולם השנייה בחזית המזרח התיכון ושהה
גם באיי.

705 Connell, John. The house by Herod's
gate. London, S. Low, Marston & Co., (1947?).
4 p. l., 195 p. 8°.

המחבר עשה בזמן מלחמת העולם השנייה בארץ ישראל
בשליחות הממשלה האנגלית (לצרכי תעמולה בין האו-
לוסיה לטובת מדינות הברית). המחבר מתאר את החיים
בא"י ואת המצב הצבאי. הוא מבליט את תפקידו הגדול
שמילא המורה התיכון לשם הנצחון במלחמה. "מפני
שהחוקנו במזרח התיכון בשנת 1942, הכינו את הגר-
מניט ואת הליפנים בשנת 1945" (ע' 141). המחבר
נקשר לארץ בעבודות אהבה ובעיקר לירושלים, שעליה
הוא מדבר בהעצרה רבה.

706 Lewisohn, Ludwig. Jewish short stories.
New York, Behrman, 1945. 160 p. 8°.
"Published for the National Jewish Welfare
Board." "Stories... taken from... Great Jewish
short stories, edited by Ludwig Lewisohn."

695 יויונט, מאיר. בלוטקע לידער... [פון] מאיר
בן להרה"ק ר' משה יויונט. (Chicago, 1947).
30, [2] ע'. 8°.
שירים שנכתבו בשנות 1942—
1946 בגיטו ריגה, בתפיסה ובמחנות-הרג ברגובלון
וזולתו. מקצת מהשירים (ע' 24—30) בעברית. עם
שתי הקדמות באנגלית.

696 גודעלמאן, מ. געלעכטער דורך טרערן; זאמ-
לונג פון הומאריסטיש-סאטירישע שאפונגען פונעם נאכ-
מלחמהדיקן לעבן פון פוילישע יידן. בוענאס-אירעס,
צענטראל פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע,
1947. 238, [17] ע'. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום 10.

697 סאכאטשעווסקי, יחיאל מאיר. למך. פון
ברא. סאכאטשעווסקי. לאנדאן, י. נאראיזקי, 1941.
142, [2] ע'. 8°.
שירים.

698 סיגאל, י[עקב] י[צחק]. לידער און לויבן.
מאנטרעאל, י. י. סיגאל קאמיטעט, 1944. 507, [IV] ע'. 8°.
בראש השער: נייע ווערק פון י. י. סיגאל.

699 פלינקער, דוד. א הויז אויף גושיבאוו; רא-
מאן... בוענאס אירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע
יידן אין ארגענטינע, 1947. 356, [2] ע'. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, 14. גויבוב שם רחוב
בורשה. רומן מחי היהודים בפולין בראשית המאה
העשרים.

700 צענטראל-קאמיטעט פון אידן אין פוילן.
לידער וועגן אומקום און קאמפי. צום 4-טן יאר-טאג פון
אויפשטאנד אין ווארשעווער געטא. [ווארשע], צענטראל-
קאמיטעט פון יידן אין פוילן, אפטיילונג פאר קולטור
און פראפאגאנדע, [תשי"ז]. 38 דף. 4°.
כולל שירים
מאת ביאליק (על השחיטה בתרגום ה. גראדע), יצחק
קצנלסון (קטע מה' ליד פון אויסגעהרגעטן יידישן פאלק),
ב. העלער, מ. שולשטיין, א. וואגלער, ל. אליצקי, י. ל.
פרץ, א. פערער, א. לוצקי, מ. בינעצקי.

701 קאצאוויטש, לייזער. פון היים צו היים.
מאסקווע, אגני מעלובע-פארלאג, "דער עמעס", 1946.

711 [Shapira, Schalom Josef]. Romance en Galilea. (Traducción directa del original por Noemi Mibashan). Buenos Aires, Editorial Israel, 1946/5706. 141, [1] p. 8°.

= Biblioteca Israel; ediciones judías en castellano. Colección galilea, v. 2.

בראש השער Sh. Shalom, פסיונים של המחבר. תרגום ספרדי של "יומן בגליל"; את המקור עיין ק. ט. שנה ט' ע' 165.

ספרות העוֹרֶר

712 מגד, אהרן, אל הילדים בתימן. ניר יורק, ועדת החנוך על ידי הכנסת המאוחדת, תש"ח. 91 ע', תמונת. 8° = ספריה "ענג", ו. שער נוסף באנגלית. מתחת לטכסט תרגום אנגלי של כמה מלים. — ספור לילדים.

713 שרפשטיין, צבי, יוצרי ספרות הילדים שלנו, מאת צבי שרפשטיין. ניו יורק, "שילה" (תש"ז), 122, [1] ע', תמונות. 8°.

"מגמתי: לבור מתוך המון המשתתפים את הסופרים המועטים אשר חננו אלהים ברוח היצירה ולתאר את פעלם". (מההקדמה).

התכן: יעבץ. י. צ. ליון. לבנו. יהודה שטינברג. ש. כץ. ציון. א. שוער. ביאליק. טשרניחובסקי. אל. שטינברג. יעקב כהן. י. פיכמן. י. כצנלסון. שניאור. מ. מיכאלי. זאב. א. פינקרפלד. ל. קיפניס. ג. גוטמן.

714 [איינבלינדער, גרשון], האויק; מעשה-לעך פון א בראנזחילער הינטעלע. אילוסטרירט פון מאזעס סאיער. לאס אנדזעלעס, קאליפארניע, כאזער-פאווער בוך קאמיטעט, 1947. 125, [3] ע', 4°.

בראש השער: כאווער פאווער [פסיונים]. לבני-הנעורים.

715 Bialik, Chaim Nachman. Mantaua minunata. Bucuresti, Editura "Bikurim", 1945. 19, [1] p. 8°. H. N. Bialik: בראש השער. תרגום רומני של אחת מאגדות ביאליק על שלמה המלך.

716 Pessin, Deborah. Michael turns the globe... with illustrations by Howard Simon. Cincinnati, The Union of American Hebrew

כולל ספורים מאת פרץ, שלום עליכם, ש. אש. ק. א. פרנצו, א. צויג, מ. סמילנסקי, א. פרבר, בן-הבט וה. פסט. והקדמה מאת העורך.

707 Molnar, Ferenc. Farewell my heart; a novel... translated by Elinor Rice. (New York). Simon and Schuster, 1945. 2 p. l., 211, [1] p. 8°. המקור בהונגרית. ספור מתקופת מלחמת העולם השני. ניה על עתונאי יהודי שהגר לאה"ב.

708 Schreiber, Marianne. La passion de Myriam Bloch; roman. (Paris), Fasquelle, (1947). 1 p. l., 366 p., 3 l. 8°.

מחיי היהודים בצרפת בזמן מלחמת העולם השנייה.

709 Shalom Aleichem. Comoara; comedie de Salom Alehem. Lozul cel mare; comedie de Salom Alehem. Zi si noapte; drama de S. An-sky. Potopul; comedie de S. Berger. In versiune româneasca de I. Ludo. Bucuresti, Biblioteca Hehalut, 1945. 140 p., 11. 8°.

Salom Alehem, S. An-sky, S. Berger. Patru opere dramatice in versiune româneasca de I. Ludo.

תרגום רומני של הקומדיות של שלום עליכם: די קוילר-נרעבער, דאס גרויסע געזינג, של הרמה של אנסקי: טאג און נאכט, ושל הקומדיה של ברגר: המבול.

710 Shalom Aleichem. The old country, by Sholom Aleichem. Translated by Julius and Frances Butwin. New York, Crown Publishers, (1946). XII p., 1 l., 434 p. 8°.

תרגום אנגלי של ספורי ש"ע: די שטארט בתרלייחקע. די יורשים. דאס גרויסע געזינג, א בלעטל שיר השירים. צוויי טוידעטע. דער זייגער. אויף פסח א היים. דער טאר-כישופטער שניידער. בתפוזן. עולם הבא. הנוכה געלט. א ווארט פאר א ווארט. היינטקע קינדער. היינט איז יום טוב — מע טאר נישט וויינען. מיר איז גיט — איך בין א יתום. דרייפוס אין בתרלייחקע. מיטן עטאפ. אויפן פידעל. ערב יום כפור. דרייא קעפלאך. א פסח אין דארף. א ווינעשנער בילעט. דער לידיגייטער. האדעל. א טאכטערס קבר. קנארטן. עם הקדמה.

על שלום עליכם (ע' VII — XII).

80 ע' תמונות. 8°. שער נוסף בבולגרית.

724 שרפשטיין, צבי. דברי ימינו מאת צבי שרפשטיין. חלק א: בימי הבית השני. ניו יורק, שילה, (1947). 154 ע' לוחות-תמונות, מפה. 8°. מנוקד. לבני-הגורים ולתלמידים.

725 שרפשטיין, צבי. זרמים; מקרא ספרותית על הזרמים העקריים בחיי ישראל בורות האחרונים. לתלמידים בוגרים. מאת צבי שרפשטיין. (א: הסידור). ניו יורק, שילה, (1947). 94 [1] ע' תמונות. 8°. עם באורי-מלים באנגלית.

726 ליפשיץ, י. י. אוגער בוך; א לערבוך פאר אידיש. טייל 1—2. ברוקלין, ג. י. "מרכז לעניני חנוך". תש"ו. 64 ע' תמונות; 64 ע' תמונות. 8°.

727 Rabin, Chaim. Everyday Hebrew; twenty-nine simple conversations with English translation and full grammatical introduction. London, J. M. Dent & Sons, [1943?]. 127, [1] p., pl. 8°.

שונות

728 Blumental, Nachman. Słowa niewinne, opracował: Nachman Blumental. <T. 1>. Kraków, (Drukarnia Nr 3 Spółdzielni wydawniczej "Wiedza"), 1947. 27 p. 8°. = Centralna żydowska komisja historyczna przy Centralnym Komitecie Żydów w Polsce: [Wydawnictwa], Nr. 34. "Copyright by Centralna żydowska komisja historyczna w Polsce". "מלים חמימות". מלון המונחים הנאציים בצירוף ביאורים. הספר מבוסס על תעודות ועדויות.

729 Ezra, Abraham ibn. El libro de los fundamentos de la Tablas astronómicas... Edición crítica, con introd. y notas por José Ma. Millás Vallicrosa. Madrid-Barcelona, Instituto Arias Montano, 1947. 171, [2] p., facsim. 4°. = Consejo superior de investigaciones científicas, Instituto Arias Montano, serie D, núm. 2.

Congregations, 1946. IX, 180 p., 1 l., illus. 8°. (Union story series; ed. by Emanuel Gamoran) ספורים לילדים על חיי היהודים במדינות רחוקות.

717 Super, Arthur Saul; Joseph Halpern. Storytime; a Jewish children's story-book...; illustrations by A. Kenneth Snowman. London, E. Goldston, 1946. 213, [1] p., illus., col. pl. 8°. כולל 26 ספורים מחיי ישראל בעבר ובהווה.

חנוך והוראה

718 וינגרטן, י[רחמיאל]. עברית באמריקה — למה? מונטריאל, "קרן התרבות העברית בקנדה". תש"ו. 8 ע' 8°.

719 החלוק. פולין. הצעת פרוגרמה לבתי הספר העבריים בפולין... חוברת א', לנדו, הוצאת המשרד לחנוך ותרבות עברית ע"י מרכז "החלוק" בפולין, תש"ו. [1], 40 דף. 4°. במכונת-הכפלה. התכן: הצעת פרוגרמה של כל המקצועות בדי הכתות הראשונות. הצעת פרוגרמה של עברית, תנ"ך וגיאוגרפיה של א"י בכתות ה-ר.

720 השומר הצעיר. החינוך השומרי; קובץ חינוכי של השומר הצעיר 1913—1938. ורשה, הוצאת ההנהגה העליונה להסתדרות "השומר הצעיר" העולמית, תרצ"ט—1939. 217 ע' תמונות. 8°. "העריכה: משה זילברטל". "כתום 25 שנה לקיום תנועת השומר הצעיר מכנסים אנו מיצירתנו החנוכית — לסכם נתיבות ולהאיר מסילה". (מההקדמה).

721 מעלבארן. אידישע שול. 10 יאר יידישע שול אין מעלבארן (1935—1945). מעלבארן, (הוצאת Yiddish Schools in Melbourne). 251, [3] ע' תמונות. 8°.

ספרי למוד

722 אדלשטיין, מנחם מ. סדר למוד לתפלות בבית הספר העברי לימות החול, השבת והמועד... מאת מנחם מ. אדלשטיין... ניו יורק, באראקלי פארעסט, תש"ח. שער נוסף באנגלית. 102 ע' 8°. [1], VIII.

723 שרגורדסקה, פ[גין]. עברית למתחילים. ספר למוד השפה העברית. (Софтин, 1947).

730 Peyser, Eli. Eine hebräische medizinische Handschrift; Beitrag zur Komplexionlehre... Basel, B. Schwabe, 1944. 52 p. 8°.

כתב-יד ששליו מדובר בחוברת ושניתן כאן בהרגום גרמני, הוא חלק מקודקס בזיל מס' R IV 7 ונוכח אצל שטיינשניידר ברשימת כ"י ברלין כרך ב' ע' 48.

באחד מכתבי-יד שבספריה הלאומית במדריד גלה המקור החורבן בלתי ידוע בחכמת התכונה לר' אברהם אבן עזרא, כשפה הלטינית, ועתה הוציא אותו לאור על סמך כתבי-יד אחדים. במבוא (ע' 11—70) מוכיח המהדיר את זהותו של הספר ומנתח את כתבו ואת יחסו לשאר חבורי ראב"ע.

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן כתבי-עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייני-היהדות מתוך כתבי-עת כלליים, יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור "עתונים".

גורן-כידון. 2. תל אביב, אפריל 1948. — פ. פינצ'ביץ: מיתקני ספורט קדומים בארץ-ישראל.

גזית. 1. היה. תל-אביב, שבט-אדר, תש"ח. — ד. דוידוביץ: בתוכניות מבצעים בפולין. (המשך בחובר הבאה).
דת. ניסן-אדר. — ש"י עגנון בן הששים. (מקצת החוברת מוקדשת לזיכרו).

גליונות. כניקבה. תל אביב, אדר ב' ניסן תש"ח. — י. טברסקי: משה זכות. — נ. קצבורג: הגניזה בקהיר (חמשים שנה לגילוייה).

הדאר. כו. יד. ניר-יורק, 1. אדר א' תש"ח. — ש. פדרבוש: גילוי כתב סיני. — ע. בן-עזרא: ז' אדר.

סו. יז' אדר א. — א. חרמוני: אוגוסט סרינברג כחוקר התנ"ך וכלשן עברי. (המשכים בגל' הבאים).

כד. יד ניסן. — מ. פומרוק: היהודים והים [סקירה היסטורית]. — א. ר. מלאכי: גבי מוסא. — ש. צ. זר: ימות-המשיח ב"זהר". [קטע מ"זהר" שמות בתרגום עברי. הסוף בגל' הבא.] מן הספרות המצרית: ספורים ושירים, תרגם מן הלשון המקורית והוסיף הערות ומבואות י. מ. גרינק.

כט. כו אדר. — א. ר. מלאכי: לאטרון, צארפאנו וסאנטורא.

ל. ד סיון. — ר' משה חיים לו זאטור, 200 שנה למותו: מ. וואכסמאן: מקומו של רמח"ל בספרות העברית החדשה. (הסוף בגל' הבא). ד. פרסקי: רמח"ל אבי ספרותנו החדשה. ש. ברנשטיין: ה"מגיד" של רמח"ל הצעיר. י. אפרת: לשונו של רמח"ל במחזותיו. מ. א.

אפקים. ה. ד (19). תל-אביב, דצמבר 1948. — מ. מיסטר: יחס בני-ישראל לאוכלוסייה הבלתי-לוחמת (... ולשבויה המלחמה בתקופת התנ"ך).

הארץ. גליון ירושלים. תל-אביב, יג טבת תש"ט. [נספח לגל' 8938. — מאמרים על ירושלים וזכר-דוניה. על בעיותיה ואפשרויותיה הרוחניות והכלכליות.

בטרם. יא (עח). תל אביב, אייר תש"ח. — נ. רבן: גבולות ישראל בתקופת המקרא. — י. בן-שם: עניני גיוס בישראל הקדום.

טויטו (פב"מג). אב. — י. ישעיהו: יהודי תימן עם יסוד מדינת ישראל. — ע. גרשטיין: על חגים שנשכחו.

בצרן. ט. ה. ניר-יורק, אדר א' וב תש"ח. — רב צעיר: נשיא ואב בית-דין.

1. ניסן. "חברת רב צעיר", למלאת חמשים שנה לעבודתו הספרותית. — מאמרים על רב צעיר. — פ. חורגין: ראשית כתיבת היסטוריה בין היהודים היוניים. — ט. אביאלול: "מוקדש למדינת-ישראל". [מאמרים על בעיות שונות במדינת ישראל].

י. א. תשרי תש"ט. — ש. קרויכ: דוד ה. כיללר (מתוך הסדרה "חכמי וינא"). — ק. טאנעלא: הערה בתרגום השבעים (למזמור כ"ט ביהלים). — נ. בן-חורים: ט' באב בזמן בית שני: הערה.

ברקאי. טו. קלא. יוהניסבורג, שבט תש"ח. — א. א. בקסט: השואה בין המשפט הרומאי ובין משפט התלמוד בבין שנוי קונה.

קמב. ערב ר"ה תש"ט. — א. מור: הטבע בסירת אבן-גבירול.

שולחאס: סביבתו ומקור מחצבתו של רמח"ל. א. זילבר —
שטיין: רמח"ל והחסידות. א. ר. מלאכי: רמח"ל בארץ
ישראל. — י"ט לוינסקי: מנהגות חג השבועות.

לג. טז תמוז. — א. ר. מלאכי: לוד ורמלה. — ח. ג.
ביאליק: מעט חשבון (נאום באנטוורפן בשנת תרצ"ב). —
ח. ג. ביאליק: יעקב ועשו (משירי הנעורים שנמצאו
בגניזת שיקגו).

לד. א מנחם אב. — א. ר. מלאכי: שפרעם ונצרת.
לה. טז מנחם אב. — א. ר. מלאכי: גינין, טירה ועין
כרם.

לח. כז אלול. — ש. ברנשטיין: "המלחמה החרדית"
בין חכמי צרפת וספרד. — מ. א. שולחאס: על ההתרח-
שות ההיסטורית והמחשבת ההיסטורית. — א. קאמינקא:
רבי מאיר: פעולתו היסודית בקביעת חוקי הדת, חידת
חזיון וסוף ימיו. — א. ר. מלאכי: ר' נחמן מברסלב
בארץ ישראל.

לט. יב תשרי תש"ט. — ע. בן עזרא: הושענא רבה. —
א. ר. מלאכי: מס' אתרוגים. — א. מ. דושקין: לשון ורח-
יטודות פילוסופיים-חינוכיים במבנה השפה העברית ובי-
דקדוקה.

דרום: גיליון יובל העשור. בואנוס איירס, אדר ב'
תש"ח. — י. רינקביץ: לתולדות ההתיישבות היהודית
בארגנטינה. — י. זמורה: הושע בן בארי. — מ. מאיר:
לור: בית הספר היהודי בארגנטינה.

יא. ט' אלול תש"ח. — צ. קארל: המספר שבעה וזר-
מועדים. — רורי: חזון המדינה היהודית בפילון
סופיה של שפיטוזה.

ההד. כג. ז' ירושלים, ניסן תש"ח. — מ. ד. קסטור:
התנ"ך של ארם-צובה.
טי. סיון-תמוז. — מ. י. ל. זק"ש: ט"ו באב, חג
הכרמית.

הד הדפוס. גד. תל אביב, תשרי תש"ט. — ג. קרסל:
מדיניות ירושלמיים. לתולדות הדפוס בארץ-ישראל. —
מ. דודון: תולדות הדפוס העברי בבסרביה. — ב.
פרידברג: ראשית הדפוס היהודי בוארשה.

הד המזרח. ו. ירושלים, כב כסלו תש"ט. —
י. ריבלין: תכנית ליישוב חקלאי בימי אברהם פתח-
ו. 8. כס כסלו. — מ. בניהו: הדורות ויחסיהם אל
היהודים [במשך הדורות].

יבנה. ב. ד"ר. ירושלים, תשרי תש"ח. — ג. קירש:
המשפט בעמים ובישראל. — א. שלזינגר: הפסיכולוגיה
של דת ישראל. — מ. ויגטורה: אין אתניזם בעולם. —
ש. גרינברג: יסודות הדת. מ. צ. סגל: התרגום הארמי
למקרא. — א. קרלין: תורת הנפש בחסידות. — מ. י.
גבריהו: גניזת כלי הקודש. — ש. ח. קוק: קולות. —
ג. קצבורג: הגר"א והתיקונים בסדרי הלימוד בליטא. —
י. דוריון: מארכס ויוצאי מצרים.

יד לקורא. א. יג. טו. תל-אביב, אב תש"ז. — תשרי
תש"ח. — י. בן-חנניה: משוררים וסופרים יהודים בספר
רות הערבית בדורות האחרונים. — מ. בניהו: אספי הס-
פרים לבני העדה הספרדית בירושלים. — ע. בן-דור:
הספריה של בית-הנכות הארכיאולוגי הארץ-ישראלי ביר-
ושלים. — ב. רות: אספי ספרים עבריים באנגליה. —
פ. טנדלר: האדיש בספרות הציבורית שבארה"ב. —
ש. לחובר: פישל לחובר: ביבליוגרפיה. ב.

ידיעות עיריית תל-אביב, יח. 1—2. אייר-סיון תש"ח.
— ש. בן-ציון: מושב ישראל ביפו מימי קדם עד שנת
התר"ר (המשכים בחבורות הבאות).

יב. לילד. תל אביב, שבט-אדר תש"ח. — מ.
נישטאט: הוי הדייגים העברים על הכרית בימי קדם.

ירושלים. א. גד. ירושלים, ניסן-אלול תש"ח. —
י. פרס: לדמותה של ירושלים הקדומה. — מ. זיידל:
התפילות העתיקות על קבר שמואל הנביא. — י. פראור:
לבקורת אגרות ירושלמיות מן המאה הטי"ז והטי"ז. —
י. מ. טולידאנן: אגרות שליחים מירושלים למארוקו. —
מ. ד. גאון: צרור תעודות עתיקות. — מ. בניהו: השד"ך
ר' יוסף ו' וינישטי. — ע. ב. פונר: יהודי גרמניה ביר-
ושלים במאה הי"ט. — ג. מ. גלבר: לתולדות יסוד בית
הספר למל בירושלים (החומר הארכיוני). — מ. בניהו:
למאמר: הלואת כספים ברבית למגורים בירושלים. —
ח. ז. הירשברג: פרופ' שמואל קרויס ז"ל.

לוח הארץ לשנת תש"ט. תל אביב, 1948. 383 ע'.
— פיוט לרבי יחזקאל הכהן. — סקירות שנחיות. —
דברי מחשבה: ג. שלום: מגדוד: תולדות של סמל.

סיני, קלג'לה, ירושלים, אדר א"ב תש"ח. — א. קרלין;
חוקת שלש שנים בקרקעות. — מ. פוגלמן: «לתורה,
לחופה ולמעשים טובים». — ב. קלאר הי"ד: סליחה
לתענית אסתר לר' אחימעץ בר' פלטיאל. — ט. אשכנזי;
יהודי דרום-ערב. — ש. ח. קוק: בענין החזורים מעורר
כי המלחמה. — ש. פדרבוש: השיטה המדעית בתלמוד. —
ח. ז. הירשברג: אברהם בן יעקב; גוסע וחוקר יהודי
מלפני אלף שנה. — א. מירסקי: ביאור מקרא ב"קדמו
ניות היהודים" ליוספוס פלביוס. — י. כנעני: לחקר צפת.
— ח. ז. ריינס: מעשה ר' חייא ורבי. — ש. קרויס:
מאן הוא ליונא. — א. הש. הראובני: התחורר והתחור
רולין. — א. א. אורבך: דר' א. ת. פריימן הי"ד. —
א. מ. הברמן: דר' בנימין קלאר הי"ד.

קלה-קלה, ניסחתמו. — ש. אברמסון: פירוש רבנו
חננאל לקבא בתרא פרק ב'. — א. מ. הברמן: משיחת
חולין של תלמודי חכמים לר"מ חאניו. — א. ז. ברוימברג:
האגמור"ר ר' יצחק מוורקי זצ"ל. — נ. חכם: לשמושו של
„מספר". — ג. אלוני: לא תחרו בשור וחמור.

קלח-קמ, תמוז-אלול. — י. ז. כהנא: שירת הצבא
בספרות התשובות. — י. זלוטניק: תאריך שנת השמיטה.
— ז. וילנאי: קברי מלכות בית דוד. — י. כראנו: כלי
החרס בספרות התלמוד. — מ. זולאי: שני משוררים
נשכחים (חילופי שירים בין אהרן הכהן ועלי ידוד). —
א. קרלין: הערות לספר הרמב"ם ונושאי כליו. (המשך
בחוב' הבאה). — מ. עוזו: אגרות עתיקות (מר' ח"י
ור' יששכר אבולעפיה). — ש. ח. קוק: תיקונים ל„שיחת
חולין" להר"מ חאניו.

קמא-קמב, תשרי-מרחשון תש"ט. — י. מ. גרינץ:
„בני מצרים" (בראשית י'), — ש. גרינברג: מדה דיבורית
(ריטורית) בספר ישעיהו. — ג. אלוני: שרידי ספר על
לשון זכר ולשון נקבה מאת ר' משה הכהן אבן ג'יקטיליה.
— ג. כ"מנחם: תלונת הראב"ע על רוע מזל. — י.
נאכט: אם ירצה השם. — ב. לוריא: סיורו הלילי כל
נחמה. — מ. בנייה: יהודי דמשק והגליל בימי התנפלות
הדרוזים בשנת תר"כ. — ב. ז. בנדקט: לתשובת גאון
בענין שבועת שכיר. — ג. שלם: רבה בר בר חנה
ושיחת עוברי דרכים. — י. ר. מלכו: משפחת השד"רים
בדרובי.

עדות, ג. גד, ירושלים, ניסחתמו תש"ח. — ר.
פסאי: חיי נאור שאה במסורת העממית. ל. לוקהארט:

ד. כנעני: הנגלות והנסתרות ביצירתו של ש"י עגנון. —
שירה וספרות. — ישראל והאומות. — מדינת ישראל.

לוח ירושלים לשנת תש"ח. ירושלים, תש"ח. 301.
[3] ע. — ד. ג. ברינקר: לתולדות הישוב היהודי בירושלים
ובא"י. ג. מרבנו אשתורי הפרחי עד רבנו עובדיה
מברסנורא. — א. מ. לונץ: בית הכנסת הגדול „בית
יעקב" בחורבת רבי יהודה החסיד. — ד. ג. ב. מכתבים
ויריעות מירושלים ומא"י (משנת 1840—1843). — א. ס.
המבורגר: בצאתי מירושלים; מכתב לבנים על המוצאות
את יהודי ירושלים העתיקה. — י. ריבלין: שאלת
ירושלים הכירה בראשית ישוב הפרושים תלמידי הגר"א.
— אלה אוכרה: ציונים ליקירי ציון וירושלים שנעדרו
בשנת תש"ח. — מדברי הימים למלחמת ירושלים; מיומנו
של מר יצחק בן צבי.

מולד, א. 5. תליאביב, אב תש"ח. — י. לשצ"נסקי: על
פי התהום; לסיצילוגיה של יהדות פולין. (המשך בחוברת
הבאה).

א. 6. אלול. — ב. צ. לוריא: גבול יהודה ושומרון
בימי בית שני.

מצודה, הו. לונדון, תש"ח. 634 ע'. — אחרי מלחמת
העולם ב'. — מחקרים: א. מרמורשטיין: מלחמת התני
אום והאמוראים בהתבוללות. ש. קרויס: ר' ישמעאל כהן
גדול ובת הקיסר. י. אביני: רש"י מרחיב לשונו. א.
שמואלי: תגובת אירופה לגירוש ספרד. ב. רות וח. רבין:
יריבאב; משירת ישראל באיטליה במאה הי"ח. ש. א.
הורודצקי: ר' צבי אלימלך מדינוב; פרק בתולדות הח'
סידות הגליצאית. ש. ראבידוביץ: ר' יצחק אברבנאל
ורניק; על „הרוחני המוחלט" לר' נחמן קרוכמאל. ד.
ויינרייב: היהודים כפועלים ובעלי מלאכה. ר. פסאי: אכז
לת אדמה; פרק באנתרופולוגיה. — פרקים בספרות, זכ'
רונות. (ביניהם: י. קופליביץ: „ההשכלה" וכשלונה.
ש. קרויס: חכמי בודאפשט). — סקירות. (ביניהן: י.
י. פינק: יהדות צרפת). — על הספרות וסופריה. —
יזכור.

המשקיף, מוסף לגל' 2556. תליאביב, כ"ס בתמו
תש"ח. זאב ז'בוסינסקי, ת"ש — כ"ס תמוז —
תש"ח.

הערות להג"ל. — ר. ה. לחי: פרנץ בועז. — ז. לסלאו: הפלשים. — ר. רובין: שירי עם בידיש בניירורק. — י. ברגמן: היהודים והמוסלמים באמונותיהם העממיות. — ט. אשכנזי: ערב את'ת'אחא. — מ. מולכו: מלים עבריות בשפה יהודית-ספרדית. — י. סימך-טוב, ר. רחמי: משחקי ילדות בעדת יהודי משה. — י. ברסלבסקי: ה"ססול" בספר התורה של ר' יצחק אבוהב בצפת. — ש. איינז: הארץ: שאלות-מהתלות בין יהודי רוסיה ופולניה. — י. גוימן: משלי-עם בידיש. — מ. ה. פימנאל, מ. י. פרמסלא: שרידי הלשון הפורטוגלית בבית הכנסת באמסטרדם.

העולם. 35, לד. ירושלים, ד אייר תש"ח. — ש. שווארץ: על כסאו של פינסקר. (המשכים בגל' הבאים). מ. כב תמוז. — י. בן-צבי: בית גיו — בית ג'ה. מאי כס תמוז. — ד. כהן: הרעיון הלאומי אצל ש"ל. (המשכים בגל' הבאים).

מג. יד אב. — יובל הששים לשמואל יוסף עגנון. מד. כא אב. — מ. ש. גשורי: בעל תפלה ויוצר ניגון נים בחצר ויוזניץ, רבי ניסן יוסף הי"ד. מה. כח אב. — א. א. עקביה: התאחרות המועדים בשנת תש"ח. [על ליקוי בחשבון הלוח. המשכים בגל' הבאים]. מט"ו כו אלול. — ב. יפה: בנימין דישראל היהודי. 36, אב. יא תשרי תש"ט. — י. בן-צבי: בית כנסת שומרוני קדמון ב"שעלבים". — א. קאמינקא: זכרונות מימי נעורי.

ג. כח תשרי. — ב. יפה: הקהלה הפורטוגלית ומשפחת דישראל. ה. טז חשוון. — י. ל. ברוך: הקומדיה היוונית בארץ ישראל.

י. יד כסלו. — צ. קארל: השמות הפרטיים בתנ"ך. יב. כח כסלו. — שלושים למות רבי משה קלינמן ז"ל [מאמרים ושירים לכבוד המנוח].

הפועל הצעיר. יט, 50. תלאביב, י אלול תש"ח. — [לזכר] יצחק לופט. — י. ל. ברוך: הומירוס ובן-סירא. 52. כד אלול. — י. ל. ברוך: הומירוס ובן-סירא.

הפרקליט. ה. ג. תלאביב, אדר-ניסן תש"ח. — צ. קרל: סדרי מדינה בישראל בזמנים קדומים. —

א. קרלין: להקר המשפט העברי. — צ. קרל: עדות אשה במשפט העברי. ציון. יב, ג. ירושלים, תמוז תש"ז. — ג. אלון: אלון דמתמנן בכסף; לתולדות רשויות-הדינים בארץ ישראל: בתקופת התלמודית. — י. פראור: גלגולי הש-כונה היהודית בירושלים בתקופת הערבית. — א. א. אורבך: חלקם של חכמי אשכנז וצרפת בפולמוס על הרמב"ם ועל ספריו. — ר. קסטנברג-גלדשטיין: תולדות הכלכלה של יהודי ביהם שמחוץ לפראג במאה ה"ז והי"ח. — א. יערי: מי היו שני שליחי א"י שנחשפו בניקולסבורג בשנת 1722?

הרפואה. לה. ג. ירושלים, י אב תש"ח. — א. ה. מרצבך: דמויות רופאים יהודיים בתקופת המעבר מן הגישו אל ההשכלה.

השדה. כט, ג. תלאביב, כסלו תש"ט. — י. בן-שם: איל "אחר", מהו? (על בראשית כב, יג).

שנתון "דבר" תש"ח-תש"ט: "ב מ ב ח ק ר ב ו ת"; קובץ לדברי ספרות, עיון וסקירה. תלאביב. 8, 535, [6] צ' — מן התכן: א. ג. פולק: שאיפת הממ-לכתיות בקורות ישראל. — מ. צאנץ: אומת-דוי [פולין]. — פנקס המערכה; לפי יומן רשמי [מן 11.12.47 עד 13.4.48]. — א. מ. קולר: החקלאות העברית בתש"ז, בתש"ח. — ג. צידרובין: הכלכלה העירונית. ש. משקה: המשק העירוני בתש"ח. — ו. פרויס: העליה, האיבי-לוסיה וההסתדרות בתש"ז, בתש"ח. — ג. אלקושי: יובל ספרותנו בשנת תש"ז, בשנת תש"ח.

תלמים. פה"פ. תלאביב, טבת-שבט תש"ח. — ג. פרוידנברג: ערכי היהדות בהשכלת העם בכפר (המשך בחוב' הבאה).

תלפיות. ג. ג. בניירורק, ניסן תש"ח. — י. פינקעל: אור גנוז של חז"ל על דרכי המקרא. — י. בערגמאן: הראב"ד "בעל ההשגות". — מ. מ. כשר: על דבר הוצאה חדשה של תלמוד בבלי. — י. ב. אייגוס: איש המסתורין: לזכרו של הגרא"י קוק זצ"ל. — א. ר. מלאכי: ר' שמואל מהליבר וציוני אמריקה. — א. ש. יהודה: פר-קים מזכרונותי.

תרביץ. יט, ב. ירושלים, טבת תש"ח. — ספר האוני-מאסיקון לאבסכונים, תורגם בצרוף הערות בידי ע. צ.

מלמד. — ג. אלון: דפים נוספים מן האגרון לרס"ג. —
ש. אברמסון: לקטע החדש של ה"אגרון". —
ש. אסף: תשובה ומכתב מאת רבנו ברוך ב"ר יצחק
מחלב. — א. פוקס: לשאלת משטרה הפוליטי של
אתונה בשנת 403 לפני סה"ג. — מ. שובה: כתובת
יונית מעבדיה שבגליל העליון. — ב. מיוזר: סינכרוניזם
אשורי ישראלי חדש? — י. קוטשר: למונחי שטרות
בתלמוד ובספרות הגאונים.

אונזער געדאנק. 2. נומ' 9. בוענאס איירעס, נאו.
1947. ספעציעלע אויסגאבע געוויימעט דעם 50-יאריקן
יובילי פון "בונד". — פ. וואלד: היסטארישע עטאפן
פון "בונד". — ה"ל: דאטן פון דער אידיש-סאציאליסטישער
שער (בונדיסטישער) ארבעטער באוועגונג אין ארגענטינע
(1905—1947).

אידישער קעמפער. 718. ניריארק, ראש השנה תש"ח.
— מ. שטארקמאן: דער גאון פון עבריטיש [יוסף
מאיר יעבץ, 1832—1914].

771. ראש השנה תש"ט. — י. שעכטער: וועגן דער
אגדה (פון תלמוד און מדרש).

איקוק. נומ' 71. בוענאס איירעס, סעפט. 1948. — מ.
זאקין: מענדל לעפין-סאטאנאווער און זיין צייט.

בלעטער פאר געשיכטע. 1. ג. ווארשע, יאנואר-מרץ
1948. — ע. רינגעלבלום: נאטיצן וועגן ווארשעווער געטא
(1940—1942). — א. אייזענבאך: היסטאריע פאר-
שונגען אין ווארשעווער געטא. (הסוף בחוב' 2.) — י.
טרונוק: יידישע ארבעטלאזע אין "ווארטעלאנד" (הסוף
בחוב' 2.) — ד. גאטשטיין: די "ענטידונג" פון דער
הויפטשטאט פון דער גענעראל-גובערניע אין יאר
1940/41. — א. באך: איבערזיכט איבער די מאסעריאלן
פון אונטערערדישן געטא-ארכיוו (רינגעלבלום-ארכיוו). —
א. בריוו פון הלל צייטליך פון 22טן מערץ 1942.

דעפט 2. אפריל-יוני. — מ. לינדער: א יאר יס"א
[יידישע סאציאלע אליינהילף]. — ר. גערבער: די מור
לישע דעמאקראטיע און דער אויפשטאנד אין ווארשעווער
געטא. — א. וו. יאסני: די ענדגילטיקע ליקוידאציע פון
לאדזשער געטא. — ידיעות און מאטעריאלן.

דרום אפריקע. 3. יאהאנעסבורג, נאו. 1948. — י.
מ. שערמאן: פיר רעדאקטארן און זייערע צייטונגען.
(המשך מחוברת 1: על עתונים דרום-אפריקאיים.)

יידישע קולטור. 10. נומ' 3. ניו יארק, מערץ 1948.
— ר. רויזנבלט-רובין: דאס יידישע פאלקלאר-ליד אין
אמעריקע.
נומ' 4. אפריל 1948. — א. א. ראבאק: אינסערנאציא-
נאלע ווערטער אין יידיש. — פ. סאנדלער: די יידישע
פרעסע נאכן וועלט-ווערבן. (ביבליאגראפיה; המשכים בחוב'
5. 6. 11.)

נומ' 6. יוני. — א. לענאוויטש-גארדין: דאס יידישע
לעבן אין היינטיקן פוילן. — ג. מייזל: א וועלטענע יידישע
ארבעטענע פון ה. לאנגפעלדאס "יודא מאקאביאס".
נומ' 11. נאוועמבער. — מ. באלאבאן: 100 יאר פון
דער ערשטער יידישער צייטונג אין באליציע. [צייטונג,
לעמבערג, 1848]. — ר. רויזנבלט-רובין: דאס יידישע
פאלקס-ליד אויפן אמעריקאנער באדן.

יידישע שפראך. 7. ניו יארק, 1947. — י. מארק:
הערות צו די "תקנות פון יידישן אויסלייג". — ש. ביר-
בוים: אן ענטפער מכות מיינע טראנסקריפציעס. — וועגן
דעם פראיעקט ווי צו טראנסקריבירן אויף ענגליש יידישע
געמעסן און טיטלען פון ביכער. — י. פאבריקאנט: גאר
ליציומען אין יידיש. — פ. פרימער: ווערטער וואס ס'איז
כדאי ווי צו פארצייענען. — ל. פיינבערג: א לייסטער
ראשיינער ווערטער. — י. נוימאן: א פאר באמערקונגען
צום "לשון פון ווארשעווער יידן". — ל. דייווידסאן:
א ביטל שפרייכערטער פון פוילן. — מ. מארק: אפט-
סטע פארגלייך-אביעקטן. — מ. וויינרייך: "ציהערסטן"
מיטן פשט "מין פרוי, מין מאן". — מ. קוטשינסקי:
טערמינאלאגיע פון שאכטפיל. — ח. שעסקין: צונעמען
פון שטעט און שטעטלעך. — ט. ריס: לגמרא און ווען
זיי קענען שאפן א טראף.

יידישע שריפטן; זאמעלבוך (2). לאדזש, תש"ח. —
ב. מארק: אויפן קבר פון צבי הירש גרעץ. — ג. בלומענ-
טאל: דער גרויסער יידישער פילאלאג בער באראבאז.

יינוא בלעטער. 30. נומ' 2. ניריארק, ווינטער 1947.
"די יארן פון אומקום, 2". — דער זייטשער טויטאורטייל
אויפן יידישן פאלק. — א. נאטאנבלוט: די שולן אין
ווארשעווער געטא. — ג. דלוגי, ב. אס, ש. פאלעזסקי,
זש. בערקאן, מ. ווארשעווער: דער "היטלער-טאג"
אין ווילנער געטא. — ר. פופקא-קרינסקי: מין ארבעט
אין יינוא אונטער די דייטשן. — א. פעלדמאן: אין געטא

11

און אין לאגערן. — י. שניאורסאן: דער יידישער דאָקט־
מענטשאַזעציענער אין פראנקרייך. — ז. שייקאָוסקי: א
רשימה מאפעס פון געטאס, לאגערן און פארטיוואנישע
קאמפס. ה"ל: ביבליאגראפיע פון ביכער און בראשורן
וועגן ווארשעווער געטא. — ש. כאלעווא: די דענישע
יידן אין טערעזיענשטאט.

פון לעצטן חורבן. 7. מינבען, מאי 1948. — ש.
גרינהויז: חורבן קאוונע. (הסוף בחוב' 8.) — י. גאלד־
בערג: בלעטלעך פון קאוונער עלטעסטנראט. — י. נעמעני
טשיק: דער זיבעטער פארט. — א. בורשטיין, ה. שפרונג
לעזקאָוויץ: ביאליסטוק. — א. האלצמאן: איבערלע־
בונגען אלס אריערין פון יידישן גלויבן. — ה. פאראד:
דראמא (שטאט אין מאקעדאניע). — נאצידיאקומענטן.
(מדור קבוע בכל חֲבֵרָתָהּ). — פון שארית הפליטה פרעסע:
ארטיקלעך־רשימה. (מדור קבוע בכל חֲבֵרָתָהּ).

נומ' 8. יוני. — י. קאפלאן: די אַראַדאָר־אַרבעט
אין קאוונער געטא. — ר. לעוין: פרויען אין אַרבעט־
איינזאץ פון קאוונער געטא. — מ. סענאלסאן, א. אלטמאן.
פ. גאלדשמידט: די... ווארשעווער אין קאוונער געטא. —
ס. רובינשטיין: פאריצק. — י. שווארצבערג: וואלאזשין.
— ל. גערבער: זכרונות פון סטאניסלאווער געטא.

נומ' 9. סעפטעמבער. — י. קאפלאן: קאוונער שול און
לערערשאפט אין אומקום. — י. אלייסקי: די פאכשול אין
קאוונער געטא. — א. פערסאן, ד. גוסמאן: דאס רעליגיעזע
לעבן אין קאוונער געטא. — י. גורעוויטש: קאוונער
געטא־אַרקעסטער. — מ. מאן: דער אויפשטאנד אין טוט־
שינער געטא. — ל. בוזשאנסקי: ליטוויזאציע פון לאגער
קלאגא. — ה. מענזיס: מיאדעל אין אומגעגנט. — ש.
גלובע: מאכלים אין לאדזער געטא.

די צוקונפט. 53 נומ' 2. ניראק, פעב. 1948. —
ש. ראזאווסקי: די גראמאטיקאלישע יסודות פון זעם
טראפ.

נומ' 3. מ ע ז ד ע ל ע צום 30טן יארצייט.
נומ' 5. מאיינוי. — ש. ראזאווסקי: די מוזיק פון טראפ.
נומ' 6. יוליאויג. — ד. פינסקי: „איכה“ (איבער־
זעצט לויט „אלף בית“, ווי די פסוקים פון „איכה“ וויינען
געזיכטעס געווארן).

נומ' 7. סעפט. „לכבוד דעם אלגעמלעכען יידישן קול־
טור־קאנגרעס.“ [מאמרים בבעיות התרבות היהודית].
נומ' 8. אקט. — מ. ה. סיני: די ארגענטינער יידישע
קאלאניזאציע. — ה. שוים: דער אנהייב פון יידישן
גלות [מומן הבית הראשון ואילך, במצרים ובבבל].
נומ' 9. נאו. — י. ק. מיקלישאנסקי: די געשיכטלעך
קולטורעלע אספעקטן פון דער סנהדרין־תקופה (די
„זוגות“).

קיום. 1. פאריי, סבת תש"ח. — י. קלאצקין: צדיק
ורע לו? — י. ראפאפארט: געארג בראנדעסעס באציאונג
צום יידנטום. — פ. פרידמאן: די פארשונג פון אונזער
חורבן.
2. שבט. — מ. פראגער: א פאלק, וואס איז אונטערגע־
גאנגען זינגענדיק (וועגן די יידישע פאלקסלידער אין די
געטאס, פיין־קאמערן און טויט־לאגערן). — י. קאנטאר:
די פסיכאפאטאלאגיע פון אנטיסעמיטיזם.

3. אדר ב. — ל. לעהרער: אנטיסעמיטיזם און סעמי־
טיזם. — פ. פרידמאן: פון אנטיהיסטאריציזם צום סופער־
היסטאריציזם. — מ. פראגער: מאטיוון פון בטחון און
קידוש השם. — ה. פענסטער: אהרן שמואל ליבערמאן.
4. ניסן. — י. עפרויקין: קדושה און גבורה ביי יידן
אמאל און היינט. — י. פאדוושניק: יידישע געשיכטע־
שרייבונג אין גויאישע הענט.

5. אייר. — י. עפרויקין: פיזישער ווידערשטאנד ביי
אמאליקע און היינטיקע יידן. — ג. סוועט: די ארץ־
ישראלדיקע פרעסע־העלט. — מ. זיידנשור: יידישער
אנטייל אין דער גרינדונג פון דער ליטווישער מלוכה.

6. סיון. — ז. שייקאָוסקי: די פאגראמען אין עלזאס אין
1848. — ר. גרינבערג: יידן און יידישקייט אין מאראקא.
7. תמוזאב. — י. עפרויקין: גורות תש"ח־תש"ה.
(הסוף בחוב' הבאה). — ד. מליץ: נקמה־מאסיוון אין
תנ"ך.

10. 9. אלול תש"ח־תשרי תש"ט. — ר. אויערבאך:
פוילישע שרייבער וועגן יידישן אומקום. — מ. וואלדמאן:
וויאזוי מוסאליני האט געוואלט ראטעווען די יידן פון
דייטשלאנד.

11. חשוון. — ז. שייקאָוסקי: וועגן פארשן דעם עקא־
נאמישן מצב פון פרנצויזישן יידנטום נאך 1879.

1947. — S. Gabra, M. Kamil: Lettres araméennes trouvées à Touna el-Gebel (Hermoupolis ouest).
- Bulletin of the Bible Readers' Union.** 9, 2. London, March 1948. — S. Levy: The knowledge of God (Hosea 4, 1 and 6).
- Byzantinoslavica.** 8. Praha, 1939—46. — J. Vajs: La traduction des psaumes en vieux-slave et la version de Lucien. — Idem: L'influence gothique sur la traduction de la bible en vieux-slave.
- שני המאמרים בצרכיית עם תמצית בצרפתית.
- Byzantion.** 18. Bruxelles, 1948. — S. Runciman: The Byzantine "Protectorate" in the Holy Land in the 11th century.
- Chronique d'Égypte.** 45—46. Bruxelles, avril 1948. — P. Gilbert: La composition des recueils de poèmes amoureux égyptiens et celle du Cantique des Cantiques.
- Commentary.** 5, 5. New York, May 1948. — N. Bentwich: Aden after the riots. — A. J. Heschel: The two great traditions; the Sephardim and the Ashkenazim.
- 6, 2. Aug. — P. Weiss: God, Job, and evil; the eternal tension between man and God.
- 6, 4. Oct. — M. Buber: The man of today and the Jewish Bible; how the modern can recapture faith.
- Conservative Judaism.** 4, 3. New York, May 1948. — D. M. Shohet: Post-mortem examination for medical purposes in Jewish law. — H. Parzen: The history of conservative Judaism. (The Schechter era.)
- Crozer Quarterly.** 25, 2. Chester, Pa., April 1948. — P. E. Pfuetze: The Chasid Maggidim.
- Davar.** 16. Buenos Aires, marzo 1948. — P. Zech: Else Lasker-Schüler. — A. Rosen-
- Académie des Inscriptions et Belles-Lettres.** Comptes rendus. Paris, 1940. — R. Dussaud: Yahwé. — A. Lods: De quelques récits de voyage au pays des morts.
1941. — A. Grabar: Les fresques de la synagogue de Doura-Europos. — R. Dussaud: Étymologie du terme hébreu 'Olah (holocauste).
1942. — J.-B. Chabot: Comment s'appelait la mère adoptive de Moïse?
1943. — A. Lods: Notes sur deux croyances hébraïques relatives à la mort et à ce qui la suit: le sort des incirconcis dans l'au-delà et la victoire sur Léviathan.
1944. — G. Lefebvre: L'âge de 110 ans et la vieillesse chez les Égyptiens.
1945. — L. Leschi: La carrière de Q. Marcus Turbo, préfet du prétoire d'Hadrien.
1946. — A. Dupont — Sommer: Deux inscriptions araméennes du lac Sevan. — Idem: Une inscription hébraïque d'Afghanistan. — Ch. Virolleaud: Le dieu de la mer dans la mythologie de Ras Shamra.
1947. — A. Dupont — Sommer: "Yahō" et "Yahō-Seba'ot" sur des ostraca araméens inédits d'Éléphantine. — R. Dussaud: Astarté, Pontos et Ba'al. — Le R. P. de Vaux: La seconde campagne de fouilles à Tell el-Far'ah, près Naplouse (Palestine).
- * **Al-'Alam al-'Arabi.** 1. March 1948. — Y. Al-Khalidi: Palestine's trade with Transjordan [in Arabic].
- Annuario di Diritto Comparato...** 22, 3. Roma, 1947. — G. Tedeschi: Concorrenza elettiva di leggi diverse (con speciale riguardo al diritto palestinese).
- The Bodleian Library Record.** 2, 27. Oxford, 1948. — C. Roth: Edward Pococke and the first Hebrew printing in Oxford.
- * **Bulletin de l'Institut d'Égypte.** 28. Cairo,

Dec. 1946. — E. W. Heaton: Sojourners in Egypt (Deut. 23, 8—9).

1947. — W. M. F. Scott; C. T. Wood; S. Jellicoe: Nehemia—Ezra. — A. S. Herbert: Marriage in the Bible and the early Christian Church. 1: The O. T. foundation.

Feb. 1948. — H. Knight: The personality of Ezekiel; priest or prophet? — E. W. Neaton: The Joseph saga.

Folk-Lore. 59. London, June 1948. — C. Roth: Folklore of the ghetto.

Hibbert Journal. 46, 3. London, Apr. 1948. — S. G. F. Brandon: The crisis of A. D. 70.

46, 4. July. — A. Loisy: The origins of the New Testament.

Jewish Education. 19, 3. New York, Summer 1948. — N. Nardi: Studies in the intelligence of Jewish children.

The Jewish Forum. 31, 2. New York, Feb. 1948. — N. Drazin: The beginning of the Jewish day. JQR Oct. 47 חשונה לדברי צייטלין ב'.

31, 3. March. — M. G. Glenn: "Mehir Ya-yin"; R. Moses Isserles' philosophical allegory on the Book of Esther. הסוף בגלי הבא.

31, 4. April. — M. Dluznowsky: Passover in Morocco.

31, 6. June. — H. J. Abrahams: The use of lye in ancient ritual [לצורך תקון שופר שומק].

31, 7. July. — B. Cohen: Maimonides' theory concerning the nature and purpose of Jewish law. הסוף בגלי הבא.

31, 8. Aug. — S. P. Abelow: The Jews of Williamsburg. המשך בגלי הבא.

The Jewish Quarterly Review. 38, 4. Philadelphia, April 1948. — R. Gordis: "Homeric" books in Palestine. — E. Rivkin: Leon de Modena and the "Kol Sakhal". — W. Chomsky: Some irregular formations in Hebrew. — J. Rosenthal: Hiwi al-Balkhi. — S. Zeitlin: The

vasser: Egipto e Israel y el monoteísmo hebreo. הסוף בחוברת הבאה.

17. Mayo. — H. A. Wolfson: Qué es nuevo en Filón? — L. Dujovne: Harry Austryn Wolfson.

* Dieu Vivant. 9. Paris, 1947. — R. Bauer: Kafka à la lumière de la religiosité juive.

* Divus Thomas. Piacenza, 1947. — P. Dulau: Le livre d'Isaïe.

* Ephemerides Theologicae Lovanienses. Louvain, 1947. — Y. Laurent: Le caractère historique de Gen. 2—3 dans l'exégèse française au tournant du 19e siècle. — A. van den Born: De historische situatie van Ezechiëls prophetie. — J. Coppens: Miscellanées bibliques.

Les Études Classiques. 16, 2. Namur, avril 1948. — P. Moraux: Une nouvelle trace de l'Aristote perdu.

את תורת "היסוד החמשי" שאצל פילון מוצא המחבר כבר אצל אריסטו.

* Etudes Suisses d'Histoire Générale. 4. Aarau, 1946. — K. Schefold: Die Bergvölker, Hellas und Palästina in frühgeschichtlichen Verbindungen.

Ex Oriente Lux. 10. Leiden, 1945—48. — Th. C. Vriezen: Bezinning op het Oude Testament. סקירה על הספרות במדע המקרא שיצאה בשנות המלחמה בסקנדינביה, גרמניה, שביץ, בלגיה, הולנד, אפריקה הדרומית, צרפת, אנגליה, ארצות-הברית.

— J. van der Ploeg: Recente Pesitta — studies. — Du Mesnil du Buisson: 'Astart et 'Astar à Ras-Shamra. — W. F. Leemans: Marduk-apal-iddina II, zijn tijd en zijn geslacht. — J. S.: De drie muren van Jerusalem.

* The Expository Times, London, Oct. 1945 — Sept. 1946. — M. Black: "The covenant of people". — L. H. Brockington: A study of the use of the term "Glory of Yahweh".

- delphia, March 1948. — E. C. Colwell: Biblical criticism; lower and higher. — A. M. Honeymann: The evidence for regnal names among the Hebrews. — W. S. McCullough: A re-examination of Isaiah 56–66. — A. Bentzen: The cultic use of the story of the ark in Samuel. — D. Neiman: PGR: a Canaanite cult-object in the Old Testament. — J. A. Bewer: Two suggestions on Prov 30, 31 and Zech 9, 16. — C. M. Cooper: Theodotion's influence on the Alexandrian text of Judges. — R. Gordis: The text and meaning of Deut 33,27.
- 67, 2. June. E. R. Goodenough: Wolfson's "Philo". — J. S. Kennard: "Hosanna" and the purpose of Jesus.
- 67, 3. Sept. — F. M. Cross, D. N. Freedman: The blessing of Moses. — S. H. Blank: The current misinterpretation of Isaiah's "she-ar yashub". — H. B. Kuhn: The angelology of the non-canonical Jewish apocalypses. — T. J. Meek: Old Testament notes. (The metrical structure of Psalm 23. Deut. 11,16. The temporal use of ה. The infinitive construct of אהב. Compounds with suffixes.) — H. S. Gehman: A note on 1 Samuel 21, 13 (14). — J. Reider: דמשק in Amos 3, 12. — J. Leveen: A note on Psalm 10, 17-18.
- The Journal of Jewish Studies.** 1, 2. London, 1948. — C. Roth: Rabbi Berechiah of Nicole (Benedict of Lincoln). — S. Krauss: Outdoor teaching in talmudic times. — H. Heinemann: The conception of reward in Mat. 20, 1-16. — G. R. Driver: Gender in Hebrew numbers. — J. L. Teicher: Fragments of unknown Hebrew incunables. — M. Zula: A plea for a "Corpus of Genizah Piyyutim". — Notes and communications.
- Journal of Near Eastern Studies.** 7, 3. Chicago, July 1948. — T. H. Gaster: Ugaritic liturgy of the first night of Passover. — S. Speier: Critical remarks on the text of the additional portions for Sabbath Hagadol : according to the Ashkenazic ritual. — Critical notes: G. Vajda — H. A. Wolfson: „Unsur" and „te'alah".
- למאמרי ריבוקין ורוזנטל המשכים בחוברת הבאה.
- 39, 1. July. — S. Zeitlin: The Halaka: introduction to tannaitic jurisprudence. — C. H. Gordon: Phoenician inscriptions from Karatepe. — M. J. Cohen: Was Eibeschuetz a Sabbatian?
- 39, 2. Oct. — C. Roth: A Hebrew elegy on the martyrs of Toledo, 1391. — C. C. Torrey: The question of the original language of Qoheleth. — S. Kennard: Gleanings from the Slavonic Josephus controversy. — S. Zeitlin: The hoax of the "Slavonic Josephus". — L. Nemoy: Did Salmon ben Jeroham compose a commentary on Ruth?
- Jewish Social Studies.** 10, 2. New York, Apr. 1948. — A. L. Shapiro: Racial discrimination in medicine. — A. Kober: Jews in the revolution of 1848 in Germany. — R. F. Byrnes: Edouard Drumont and "La France juive". — Supplement: Tentative list of Jewish publishers of Judaica and Hebraica in Axis-occupied countries.
- 10, 3. July. — A. Tartakower: The making of Jewish statehood in Palestine. — M. Greenberg: The reproduction rate of the families of the Jewish students at the University of Maryland. — R. Kann: German-speaking Jewry during Austria-Hungary's constitutional era (1867 — 1918). — Z. Szajkowski: Socialists and radicals in the development of antisemitism in Algeria (1884 — 1900).
- 10, 4. Oct. — S. Adler: The Palestine question in the Wilson era. — K. S. Pinson: The national theories of Simon Dubnow. — N. M. Gelber: The Sephardic community in Vienna.
- Journal of Biblical Literature.** 67, 1. Phila-

- ries of Shechem; three questions (I Reg. 12). — P. Katz: Notes on the Septuagint (Is. 8. 1; Gen. 17). — C. Rabin: Bariah. — H. F. D. Sparks: On the origin of "Darius the Mede" at Daniel 5, 31. — G. R. Driver: Theological and philological problems in the O. T.
- 49, 195—6. July—Oct. 1948. — D. W. Thomas: A note on וידע אלהים in Ex. 2. 25. — M. Black: Aramaic studies and the N. T.; The unpublished work of the late A. J. Wensinck of Leyden.
- Judaica. 160. Buenos Aires, nov. 1947. — J. Klausner: El arte hebraico en la época de los asmones. — R. A.: La asimilación del elemento judío en Sao Paulo, Brasil.
161. Dic. 1947. — B. Sánchez-Sáez: Dona María de Molina y su tiempo. — M. Schabad: La concepción histórica de Dubnow. — M. Nelken: Una erudita judía del siglo XVII: Isabel Rebeca Correa.
- 162-3. En.-feb. 1948. — E. Weinfeld: La inmigración judía a Venezuela. — L. Katz: El carácter poliglota de la cultura judía.
- 164-5. Mar.-ab. — M. Molho: Usos y costumbres de Purim en Salónica. — A. Schapira: La tragedia de los judíos de China. — E. E. Kisch: Un descubrimiento en México: Una Hagadá de J. Offenbach (Colonia 1838). — C. Vogel: El desarrollo religioso del judaísmo alemán en el siglo XIX.
- Lumière. 4, 14. Paris, été 1948. — Seliha de Yom Kippour de Abraham 'Ezra.
- „אשתחיה אפים ארצה" בתרגום צרפתי.
- Maandblad voor de Geschiedenis der Joden in Nederland. 1, 6-7. Amsterdam. 5708. — L. Fuks: Van Poerimspelen tot Poerimkranten. — C. Eitje: Een aardige vondst in de bibliotheek van Etz-Chajiem. — J. Shatzky: Poerimspelers en narren in het Amsterdamse Ghetto. — S. A. Vega: Chagim Azulay vertelt over Poerim te Am-
 mythology. — E. G. Kraeling: Two place names of Hellenistic Palestine: Baskama in Gilead; Papyron.
- The Journal of the Palestine Oriental Society. 21. Jerusalem, 1948. — E. L. Sukenik: Archaeological investigations at 'Affula. — M. Stekelis: Rephaim -Baq'a; a palaeolithic station in the vicinity of Jerusalem. — J. Waechter: The excavations at Ala Safat, Transjordan. — A. D. Singer: Philological notes. (1. On an Ugaritic crux. 2. On ותהיו ויעטלו. — Y. Sukenik: "Let the young men, I pray thee, raise and play before us". — B. Maisler: The historical background of the Samaria ostraca. — A. Reifenberg: A newly discovered Hebrew inscription of the pre-exilic period. — S. J. Saller: An eighth-century Christian inscription at el-Quweisme, near Amman, Trans-Jordan. — C. Kopp: Beiträge zur Geschichte Nazareth.
- The Journal of Psychology. 26, 2. Provincetown, Ma., Oct. 1948. — I. C. Rosen: The effect of the motion picture "Gentleman's Agreement" on attitudes toward Jews.
- Journal of Religion. 28, 1. Chicago, Jan. 1948. — M. Rotenstreich: On the notion of tradition in Judaism.
- Journal of the Royal Asiatic Society. London, 1948. — G. R. Driver: Hebrew Studies. — J. Leveen: The meaning of ויכתב in Judges 8, 14.
- The Journal of Social Psychology. 27, 2. Provincetown, Ma., May 1948. — U. G. Foa: An equal-I scale for measurement of attitudes towards Sabbath observance.
- * Journal of Theological Studies. 47. London, 1946. — L. H. Brockington: The Hebrew conception of personality in relation to the knowledge of God. — C. R. Smith: The sto-

- mische Elemente in der Deutung biblischer Ortsnamen bei Hieronymus. — **Talmud**: 1. Liturgie und Haggada: A. Spanier: Dubletten in Gebetstexten. — M. Guttmann: Ein Wort über die Stellung des Talmuds zum Anthropomorphismus. — Ch. Albeck: Agadot im Lichte der Pseudepigraphen. — B. Heller: Die Scheu vor Unbekanntem, Unbenanntem in Agada und Apokryphen. — A. Marmorstein: Die Strafen der Religionsfrevler im Diesseits nach der Agada. — E. Stein: Der Begriff der Palingenesie im talmudischen Schrifttum. — 2. Halacha: I. Epstein: Zur Gesellschaftsordnung und sozialen Gesetzgebung im Talmud. — A. Guttmann: Die Stellung des Minhag im Talmud. — 3. Einleitung, Text und Realia: G. Weil: Die Stellung der mündlichen Tradition im Judentum und im Islam. — A. Weiss: Die Herkunft und Entstehungszeit des Talmudtraktats Tamid. — S. Schlesinger: Eine tannaitische Textdeutung aus vortannaitischer Zeit. — S. Kaatz: Drei Hapaxlegomena. — I. Ostersetzer: אירחיקרימא. Zu den Lehnwörtern im Talmud. — I. Löw: Die Perle. — **Mittelalter**: 1. Geschichte: L. Wallach: Quellenkritische Studien zum hebräischen Josippon. — Idem: Zur Etymologie אשכנז — Deutschland. — A. Kober: Zur Geschichte der jüdischen Ärzte. — B. Rosenthal: Die letzten Wormser Judenbischöfe. — B. Weinryb: Historisches und Kulturhistorisches aus Wagenseils hebräischem Briefwechsel. — I. Markon: Rabbi Schimschon Bloch, genannt "Chassid". — 2. Religionsgesetz: J. N. Epstein: Altere Tosafot aus Deutschland. — J. Horovitz: Zum Mischna Thora und dem Mischnakommentar des Maimonides. — 3. Religionsphilosophie: A. Altmann: Gnostische Motive im rabbinischen Schrifttum. — H. Liebeschütz: Die Stellung des Judentums im Dialog des Peter Abaelard. — J. Guttmann: Das Problem der Kontingenz in der Philosophie des Maimonides. — 4. Bibelexegese: H. Fischel: Zur Literargeschichte der Deutung biblischer Ortsnamen. — S. Dubno: Een Poerim-raadsel. (Manuscript in de Rosenthaliana.) — J. A. Van Praag: Hoe onze oude "Portugezen" Poerim vierden. — (De Joodse graveur) Salom Italia.
- Magyar Nyelv**, 44, 1. Budapest, mar. 1948. — D. Lang: A kazárok zsidósága.
- „היהדות הכוזרית“
- * **Mélanges de Science Religieuse**, 1947. — E. Vanderlinden: Les divers modes de connaissance de Dieu selon Philon d'Alexandrie.
- Menorah Journal**, 36, 4. New York, Autumn 1948. — J. Urzidil: Adalbert Stifter and Judaism.
- The Middle East Journal**, 2, 1. Washington, Jan. 1948. — N. Bentwich: The legal system of Palestine under the Mandate.
- Modern Language Notes**, 63, 4. Baltimore, Apr. 1948. — D. C. Allen: Milton and Rabbi Eliezer [= פריקי דרבי אליעזר].
- 63, 5. May. — G. T. Artola, W. A. Eichengreen: A Judeo-Portuguese passage in the "Farça de Inês Pereira" of Gil Vicente.
- * **Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums**, 83 (N. F. 47), Berlin, Jüdischer Kulturbund in Deutschland, Jan./Dez. 1939. 644 p. — **Bibel und Biblisches**: E. Täubler: Die Spruch-Verse über Sebulon. — M. Buber: Zur Erzählung von Abraham. — L. Baeck: Der Ibri. — U. Cassuto: Die Ostraka von Lakisch. — E. Mittwoch: Neue aramäische Urkunden aus der Zeit der Achämenidenherrschaft in Ägypten. — H. Torczyner: Die Entwicklung der Doppelformen der Buchstaben מנצפך und ihre Bedeutung als Kriterium für die Entstehungszeit des masoretischen Bibeltextes. — E. Grumach: Zur Quellenfrage von Philos De opificio mundi, 1–3. — S. Klein: Targu-

Notes and Queries. 192, 20. London, Oct. 4, 1947. — C. L. Cline: Lady Blessington and Disraeli.

The Palestine Post. No. 6858. Jerusalem, Nov. 1948. — Haifa supplement.

Philological Quarterly. 27, 1. Iowa City, Jan. 1948. — E. N. S. Thompson: The rebel angel in later poetry. — T. P. Harrison: Further background for "The Jew of Malta" and "The massacre at Paris".

Population Studies. 2, 1. London, June 1948. — E. Bromberger: The growth of population in Palestine.

The Psychoanalytic Review. 35, 1. New York, Jan. 1948. — A. B. Brenner: Some psychoanalytic speculations on anti-Semitism.

* **Publications of the American Jewish Historical Society.** 37. New York, 1947. — M. Vaxer: Naturalization roll of Jews of New York (1740—1759).

La Rassegna Mensile di Israel. 14, 1. Roma, Apr. 1948. — H. N. Bialik: "Il giovane padovano": M. H. Luzatto. — J. Fichman: La poesia di M. H. Luzatto. — B. Dinaburg: Israele nella Diaspora. (המשטים בשתי החוברות הבאות). — R. Pacifici: Vita e ordinamento interno della Comunità di Genova nel secolo XVIII. — R. Bachi: Un sognatore del ghetto: Augusto Osimo. — S. Moscati: Ebraismo tradizionale ed ebraismo scientifico.

2. Maggio. — D. Lattes: Il profilo morale di Abramo. — G. L. Luzzatto: Il "Mosè" di Chateaubriand.

3. Giugno. — G. Romano: Mario Falco. — D. Lattes: Amos, il profeta della giustizia.

4. Luglio. — D. Lattes: Osea, il profeta dell'amore. — R. Bachi: L'accrescimento na-

schichte des Bibelkommentars. — I. Maarsen: Raschis Kommentar zu Sprüche und Job. — 5. Folklore und Realia: J. Bergmann: Raschi und Maimonides in Geschichte und Sage. — S. Krauss: Etwas von den jüdischen Hochzeitsbräuchen. — J. Schirmann: Der Neger und die Negerin. — R. Wischnitzer-Bernstein: Die Synagoge in Ellrich am Südharz. — **Neuzeit:** K. Stillschweig: Zur neueren Geschichte der jüdischen Autonomie. — H. Bach: Isaac Bernays. — H. Bergmann: Maimon und Cohen. — **Grundsätzliches und Systematisches:** A. Heschel: Das Gebet als Äusserung und Einfühlung. — M. Wiener: Religionsphilosophie und Religion. — M. Gruenewald: Jüdische Geschichtsschreibung. — B. Kirschner: Judaica in nummis.

* **Museum Helveticum.** Basel, Nov. 1947. — W. Borgeaud: Le déluge, Delphes, et les An-thésteries.

Myśl Karaimska. 2. Wrocław, 1947. — J. Czekanowski: Z zagadnień antropologii Kara-imów. — A. Zajaczkowski: Terminologia mu-zulmańska a tradycje nomadów w słownictwie karaimskim. — B. Baranowski: Dzieje jasyru na Gródku karaimskim. — W. Zajaczkowski: Przysłowia, powiedzenia i formułki Karaimów trockich.

(הרעיון הקראי — מבעיות האנתרופולוגיה של הקראים. טרמינולוגיה מוסלמית ומסורות הנוודים באוצר-המלים הקראי — חולדות ה"סיר" [שבו" או "עבד"] בגרודק הקראי. — פתגמים, מימרות ונוסחאות של הקראים בטרק.)

National Geographic Magazine. 92, 6. Washington, Dec. 1947. — N. Glueck: An archaeologist looks at Palestine.

94, 6. Dec. 1948. — H. Field: Sinai sheds new light on the Bible.

Neue Wege. 41, 11. Zürich, Nov. 1947. — M. Buber: Ragaz und "Israel".

Aug. 1947. — S. G. Morley: A new Jewish-Spanish Romancero.

Royal Central Asian Journal. 33, 3-4. London, July-Oct. 1946. — M. Mackenzie: Transjordan. — M. G. Ionides: The perspective of water development in Palestine and Transjordan.

35. 1. Jan. 1948. — G. F. Walpole: Land problems in Transjordan.

* *La Scuola Cattolica.* Venegono Inf., 1944. G. J. Cordiglia: Il rito della circoncisione.

The Shane Quarterly. 9, 4. Indianapolis, Oct. 1948. — S. E. Tesh: The emergence and the nature of the tetragrammaton.

The Synagogue Light. 15, 12. New York, Aug. 1948. — I. Grunfeld: The philosophical and moral basis of the Jewish dietary laws.

Theologische Zeitschrift. 3, 6. Basel, Dez. 1947. — P. Humbert: Emploi et portée du verbe bara (créer) dans l'A. T. — L. Koehler: Hebräisches jasa' und Markus 8, 11.

4, 2. März-April 1948. — B. Blumenkranz: Die jüdischen Beweisgründe im Religionsgespräch mit den Christen in den christlich-lateinischen Sonderschriften des 5. bis 11. Jahrhunderts. — L. Koehler: Der Personennamen Age (2. Sam. 23, 11.), Loch- und Ringbrot (halla).

4, 4. Juli-Aug. — I. Heinemann: Synkrisis oder äussere Analogie in der "Weisheit Salomos". — L. Koehler: Gebim (Heuschrecken-) Schwärme.

4, 5. Sept.-Okt. — W. Eichrodt: Offenbarung und Geschichte im A. T. — J. J. Stamm: Versuche zur Erklärung von Hiob 19, 24. — W. Baumgartner: Zehn Jahre nordamerikanischer Literatur zum A. T. — L. Koehler: Aschpar Dattelkuchen.

turale della popolazione ebraica di Erez Israel. (הַסֹּפֶר בְּחִירֵי הַבְּנָה). C. Roth: Joseph Da Fano, il primo ebreo italiano nobile.

5-6. Ag.-Sett. — M. Divshani: Religione e stato nel sistema di Mendelssohn. — G. L. Luzzatto: Gli Ebrei alla Biennale di Venezia. — A. Milano: La vita privata di una famiglia di banchieri ebrei a Roma nel Seicento.

Revue Biblique. 55, 1. Paris, janv. 1948. — H. Cazelles: Sur un rituel du Deutéronome (26, 14). — H. Rosenrauch: Sur quelques "bases nominales" féminines à préfixe נ en hébreu biblique. — J. Nasrallah: Une station ghassoulienne du Hauran (Dera'a).

55, 2. Avril. — A. Robert: Les appendices du Cantique des Cantiques. — F. M. Abel: Eclaircissements de quelques passages des Macabées. — L. Gry: La ruine du Temple par Titus. — L. H. Vincent: La notion biblique du haut-lieu (à suivre).

55, 3. Juillet. — R. de Vaux: Les Patriarches hébreux et les découvertes modernes. — L. H. Vincent: La chronologie du groupe monumental d'Amväs. — B. Couroyer: Le litige entre Josias et Néchao. — E. Bickerman: "Viri mag-nae congregationis".

Revue des Études Juives. 108. Paris, janv.-juin 1948. — S. Guerschberg: La controverse sur les prétendus semeurs de la "Peste Noire" d'après les traités de peste de l'époque. — A. Scheiber: Éléments fabuleux dans l'"Eshkol Hakofer" de Juda Hadasi. — G. Vajda: Études sur Qirqisani, 3. — G. Vajda: Quelques traces de Sabbataï Donnolo dans les commentaires médiévaux du Séfer Yeçira.

Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses. 26, 2. Paris, 1946. — M. Simon: Le judaïsme berbère dans l'Afrique ancienne.

* *Romance Philology.* 1, 1. Berkeley, Calif.,

republic of Poland. — L. Hersch: Jewish and non-Jewish criminality in Poland. — L. Lehrer: The Jewish elements in the psychology of the Jewish child in America. — M. Greenberg: The Jewish student at Yale; his attitude toward Judaism. — M. Kligsberg: Socio-psychological problems reflected in the Yivo autobiography contest. — A. A. Golomb: Jewish self-hatred. — J. A. Joffe, L. Spitzer: The origin of the word "ghetto". — S. Noble: Sacred and secular in the language of the Yiddish Bible translation. — I. Zinberg: A defense of Yiddish in old Yiddish literature. — S. Z. Pipe: Napoleon in Jewish folklore. — S. Nigern-Gharney: Simon Dubnow as a literary critic.

* *Zeitschrift für Katholische Theologie*. April 1947. — J. Hofbauer: Die Paradiesschlange (Cen. 3).

Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte. 1. 1. Marburg, 1948. — H. J. Schoeps: Der Philosemitismus des 17. Jahrhunderts. — Idem: Ein neuer Engelname in der Bibel

(Jes. 33, 3. מקול המון)

1, 2. — H. J. Schoeps: Schwedische Disputationen in Altdorf. (... 6. Joh. Steuch: De anno jubileo secundum disciplinam Hebraeorum. 1700. ... 8. Joh. Iser: a) Dissertatio historico-critica, qua mare masorethicum infidum specimen notabili monstratur. b) Veterum et recentium Hasidaeorum parallelismus. 1708.)

Al-Urwa. 1, 1. Bombay, July 1947. — H. G. Reissner: Solomon, Ophir and Sheba.

Valasz. 8, 10-11. Budapest, oct-nov. 1948. — I. Bibó: Zsidókérdés Magyarországon 1944 után. (p. 779-852)

„שאלת היהדות בהונגריה אחרי 1944“

* *La Vie Intellectuelle*. Paris, sept. 1947. — R. J. Tournay: L'antique poésie guerrière d'Israël.

Die Wandlung. 2, 6. Heidelberg, 1947. — Die Vernichtung des Warschauer Ghettos im April und Mai 1943. Auszug aus dem Bericht des verantwortlichen SS- und Polizeiführers Stroop.

* *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft*. 1. 1946. — F. Dornseiff: Echtheitsfragen, 2. על ס' מקבים א יב, כ ואילך.

Yivo Annual of Jewish Social Science. 1. New York, 1946. — E. Tcherikower: Jewish martyrology and Jewish historiography. — T. Oelsner: The Jewish ghetto of the past. — J. Shatzky: An attempt at Jewish colonization in the kingdom of Poland. — R. Mahler: The social and political aspects of the Haskalah in Galicia. — A. J. Heschel: The eastern European era in Jewish history. — N. N. Glatzer: Franz Rosenzweig. — N. Goldberg: Jewish school systems in Palestine. — J. Lestchinsky: The Jews in the cities of the

ד"ר אברהם חיים פריימן הי"ד

(מקדושי שיירת הר הצופים, ד' ניסן תש"ח)

מאת

אפרים א. אורבך

ביום קשה "כיום בא השמש בצהריים" נלקח מאתנו, בגיל ארבעים ושמנה, הד"ר אברהם חיים פריימן, אחד מבני העליה המועטים, שהוכתרו בכתר האצילות. מדה זו באה לו בירושה. הוא היה בן למשפחת רבנים וחכמים רמת יחס. בית אביו, הרב יעקב פריימן, ששמש ברבנות בקהלות העלישוי, פוזן וברלין, היה ספוג תורה וחכמה, אהבת הבריות ואהבת המקום. אמו היתה בת הרב ר' ישראל מאיר פריימן, המו"ל של ס' "והזהיר" ומי שהיה חתנו של גאונה האחרון של יהדות אשכנז, הרב ר' יעקב יוקב אטלינגר.

בגיל צעיר התחיל אברהם חיים לעזור לאביו בעבודותיו המדעיות, בעיקר בהוצאת ספרי ראשונים, והוא בעצמו בהיותו בן תשע עשרה הדפיס את חבורו על תולדות הרא"ש. אביו נטע בלבו, כדבריו, "את אהבת התורה והמדע, לעסוק בדברי תורת קדמונינו ז"ל ותולדותם" (הקדמה לשו"ת הרמב"ם, ע' 10). פריימן לא חרג ממסגרת זו של שטח חקירתם של רבני ישראל האחרונים במערב: הוצאת ספרי ראשונים, תולדותיהם של קדמונים או של קהלות חשובות. אולם באותו זמן למד החוקר הצעיר משפטים, ואחרי תום למודיו שמש כשופט בבית דין רגיל ואח"כ בבית דין מחוזי בפרוסיה. כנראה שכבר אז החליט להקדיש את חקירותיו למשפט העברי. רעיון זה התרחב והתגבש עם עלייתו ארצה ועם הכרת הבעיות המשפטיות בישוב העברי.

בשנת תרצ"ד עיבד תזכיר, שבו התוה קיום לחקירת המשפט העברי. הוא הדגיש כי אין לך מקצוע בתורה שכה יפה ונאה לו הכלל של "לא המדרש עיקר אלא המעשה" כמו מקצוע המשפט. ולכן מטרתו לא חקר קדמוניות לשמן אלא יצירת "מורה דרך בהוי המשפטי של ימינו". דעתו היתה כי גם אחרי "סוף ההוראה" נמשכה פעילות לגיטלטיבית רבוגנית בכל תפוצות ישראל. פוזרו של עם ישראל גרם ליצירת משפט פרטיקולרי-מקומי שדחה לעתים קרובות את ההלכה התלמודית הכלל-ישראלית. הוא הציע איפוא לייסד מעין ארכיון משפטי שבו ירוכזו כל גילויי היצירה המשפטית לתקופותיהם ולאוצותיהם מתוך החומר המפוזר והמפורד בספרים שנשארו גנוזים בכתבי יד או בספרי דפוס שלא הגיעו מעבר לגבולות ארצות מחבריהם.

הצעתו זו לא זכתה לתשומת לב הדרושה. ד"ר פריימן יכול היה להקדיש למשימתו רק את שעות הפנאי אחרי עבודת יום במשרד של חברת בטוח. רק כעבור עשר שנים זכה להתקבל כמדריך ואחר כך כמרצה למשפט העברי באוניברסיטה העברית. במרץ ובהתמדה רבה התחיל בבצוע תכניתו. ספרו "סדר קדושין ונשואין" הוא מחקר היסטורי-דוגמתי של בעית סדר הנשואין על החדושים והשנויים שהוכנסו בו במשך הדורות דרך המנהגים והתקנות. מחקרים דומים הכין על היחסים המשפטיים בין אבות לבנים ועל דיני גרושין. כתיבת הספר האחרון כמעט שנגמרה. בעבודותיו השתדל לפתוח פתח לפתרון הבעיות המשפטיות של זמננו. השאלה היסודית שעמדה בפניו היתה "מה יהיו החוק והמשפט במדינה העברית לכשתוקם?" עליה השתדל לענות במחקרים שהופיעו וברשימות ובמאמרים שלא הספיק לגמורם. הוא השתתף עוד בעבודת הועדות שעסקו בהכנת סדרי הדין המשפט במדינת ישראל. גם בדרכו האחרונה לשמירה באוניברסיטה

נשא אתו באמתחתו הומר לתזכירים ולעבודות שונות (ביניהן בקרת על ספרו האנגלי של אייגוס "המהר"ם מרוטנבורג", שעמדה להופיע ב"קריית ספר").
 ד"ר פריימן לא הניח כמותו חוקר בעל ידיעות במשפט הכללי, בקי בספרות הפוסקים ובתשובותיהם של רבני ישראל בכל הדורות ובכל הארצות, ער ומסור לבעיות דורנו ובעל מדות וסגולות. שהיה בהן משום ערובה כי דבריו והצעותיו יזכו לתשומת לב וגם להכרה בחוגים רבים ושונים.
 לא לחינם הקדיש המנוח שנים לחקירת תולדות הרמב"ם וספריו. הוא קיים את דברי המורה:
 "בקיזור, אני מבקש ממך, אם תלמידך אתה, שתדמה מידותיך למידותי" (אגרות הרמב"ם, הוצ' בנעט, ע' 63).

ר ש י מ ת כ ת ב י ו

- (1) Ascher Ben Jechiel, sein Leben und Wirken. Jahrbuch der Jued. Liter. Gesell-schaft, Frankfurt/Main, XII (1918).
 תולדות הרא"ש. גם הוצאה מיוחדת, 11, 81 ע'.
- (2) Die Ascheriden (1267—1391). Ibid., p. 142—254.
 תולדות בני הרא"ש. הוצאה מיוחדת, 113 ע'.
 (3) ימים נוראים (גרמנית).
 Mitteilungsblatt d. Jued. Volksrates Posen, No. 8, 1919, 1. Jhrg., p. 77—79.
- (4) Die Behandlung der Volksspenden bei den Juden. Ibid, No. 10—11, p. 102—103.
 על משפט הורים בישראל.
- (5) Unser Weg, Jued.-Akademische Blaetter, Frankfurt/M. 1920.
 אחדות ההלכה.
 חלק עברי ע' 56—65.
- (6) ספר יוחסין השלם, מהדורא ב' עם מבוא הספר. פפד"מ, מ. א. וואהרמן, תרפ"ה.
- (7) Die Quellen der juedischen Rechtsnormen. Juedisches Wochenblatt, Frankfurt/M. 3 Jahrg. 1926, No. 4, p. 33—34.
 על מקורות המשפט העברי. נדפס עוד פעם בחוברת:
 Wege z. Jued. Wissen, Heft I, Frankfurt/M 1927, 7—12.
- (8) Ein Mahnruf aus dem 16. Jahrhundert. Achdut, Jued. Wochenblatt, 1926.
- (9) Zur Bibliographie der Hebr. Responsen des Maimonides. In: Aron Freimann Festschrift, Soncino Bl., Berlin 1932. p. 121—126.
 ביבליוגרפיה של תשובות הרמב"ם.
- (10) תשובות הרמב"ם, אספן מתוך כתבי יד וספרי דפוס והוציאן לאור עם מבוא והערות ומפתחות. ירושלים, מקיצי נרדמים, תרצ"ד. LXI, 408 ע'.
- (11) "ארץ גזרה". מכתב בעל הטורים משנת פ"ט. הסוקר, שנה ב' (בודפשט תרצ"ד) חוב' א', ע' 37—38.
- (12) Menachem ben Zerach. Annuario di Studi Ebraici, Vol. I, Firenze 1935, p. 147—167.
 תולדות ר' מנחם בר' זרח, בעל "צדה לדרך".
- (13) קטע של ירושלמי בבא קמא. תרביץ, שנה ו' ע' 56—63.
- (14) תשובות ר' מימון הדיין אבי הרמב"ם. שם, ע' 164—176.
- (15) שלשלת היחס של משפחת הרמב"ם בצירוף אילן. "אלומה", ספר השנה של האגודה למדעי היהדות, כרך א', ירושלים תרצ"ה, ע' 9—32. הוספות ותקונים, שם ע' 157—158.

- (16) פרק מהקדמת המשנה להרמב"ם עפ"י תרגום עתיק כ"י ואטיקאן, "אלומה" שם ע' 33—46.
- (17) שריד מפרוש הרמב"ם לגמ' שבת עפ"י כתב יד. ב"חיי הרמב"ם, ספריו ופעולותיו להרב י. ל. הכהן פישמן, ירושלים תרצ"ה, ע' קפג—קפה.
- (18) מפתח לאגרות הרמב"ם. שם, עמ' קפט—קצו.
- (19) תשובות מהר"ם מרוטנבורק לאחיו הר' אברהם עם מבוא. "המאור", אדר תרצ"ה, ע' ב—ד (תיקונים על המעטפה הפנימית של החוברת אייר תרצ"ה).
- (20) תשובת הרמ"ה והר' חסדאי קרישקש ז"ל עפ"י כ"י ואטיקאן עם מבוא. שם, אייר תרצ"ה, ע' נז—נט.
- (21) שליחים ועולים, תעודות מקנדיאה מן המאה החמש עשרה. "ציון", ירושלים, שנה א' (תרצ"ו), ע' 185—208.
- (22) מגנזי ר' עקיבא איגר זצ"ל. ס' אזכרה לזכר הרא"י קוק זצ"ל, ירושלים תרצ"ז, ח"ג ע' מד—מט.
- (23) תשלום העיטור והמנהיג. ספר היוכל "אמת ליעקב" לכב' הרב יעקב פריימן, ברלין תרצ"ז, חלק עברי ע' 105—115.
- (24) ספר נפלאות: מעשה עלילת דם משנת תקל"ד מר' פנחס יהודה לייב מלייפניק. קובץ על יד י"א, ירושלים תרצ"ו, ע' קיא—קלג.
- (25) תשובות רבנו אברהם בן הרמב"ם, מכונסות מתוך כתבי יד וספרי דפוס עם מבוא והערות ומפתחות (המקור הערבי מוגה ומתורגם ע"י ש. ד. גויטיין). ירושלים, מקיצי נרדמים התרצ"ח. XXXVII, 231 ע'.
- (26) שבע מאות שנה לפטירת ר' אברהם בן הרמב"ם ז"ל. "הארץ" (כ"א כסלו תרצ"ה, שנה כא מס' 5568, ע' 3).
- (27) תשובות הר' יהושע הנגיד מבני בניו של הרמב"ם ז"ל, מכונסות מתוך כתבי יד וספרי דפוס. קובץ על יד י"ג, ירושלים ת"ש, ע' עה—קיג. (המקור הערבי מוגה ומתורגם ע"י יוסף יואל ריבלין).
- (28) תשובת הרמב"ם לר' יוסף המערבי תלמידו על השגות ר' שמואל בן עלי ראש ישיבת בגדד, עפ"י כתב יד עם מבוא והערות (המקור הערבי מוגה ומתורגם מאת ד. צ. בנעט). ספר היוכל לכב' ד"ר ב. מ. לוין, ירושלים ת"ש, ע' כז—מא.
- (29) תשובות רש"י עפ"י כתבי יד עם מבוא והערות. ספר רש"י, הוצ' הרב י. ל. הכהן פישמן, ירושלים תש"א, ע' קמ—קנג.
- (30) תתנם לחרפה... תוכחה לרש"י, הו"ל עפ"י כתב יד. תרביץ שנה יב, תש"א, ע' 70—74.
- (31) בקורת על הספר "חדושי הראב"ד על מסכת בבא קמא יו"ל ע"י שמואל אטלס, ת"ש. קרית ספר שנה כ', ירושלים תש"ג, ע' 25—28.
- (32) התקנות החדשות של הרכנות הראשית לארץ ישראל בדיני אישות. סיני תש"ד, ע' רנד—רסג.
- (33) סדר קידושין ונשואין אחרי חתימת התלמוד. (הוצ' מוסד הרב קוק). ירושלים תש"ה, 400 ע'.
- (34) מזונות של ילד שנולד שלא בנשואין עפ"י דיני ישראל. "פרקליט", חוברת יוני 1945, ע' 163—173.
- (35) דיני ישראל בארץ ישראל. "לוח הארץ" תש"ו, ע' 110—125.
- (36) תקנות ירושלים עפ"י כתב יד. ספר היוכל לכב' בנציון דינבורג, ירושלים תש"ו, ע' 206—241.

- (37) ספר על עסק התורה מיסוד הר' יחיאל אבי הרא"ש ז"ל. ספר היובל לכב' לוי גינצבורג, נזירק תש"ו, ע' שנה—שסג.
- (38) דרכי החקיקה בישראל. "יבנה" הבטאון האקדמאי הדתי, שנה א' תש"ו, ע' מא—מה.
- (39) בקורת על הספר E. M. Epstein, Marriage Laws in the Bible and the Talmud קרית ספר, שנה כ"ג, תש"ז עמ' 108—113.
- (40) על פרוש הראב"ד לבבא קמא שם ע' 249.
- (41) רוב ומעוט בצבור. "יבנה", הבטאון האקדמאי הדתי, ירושלים תש"ח, ע' 1—6.
- (42) שעור הכתובה. ס' היובל לכבוד אלכסנדר מרקס (בדפוס).

ערבים באנציקלופדיות

אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל, בעריכת ד"ר מרדכי מרגליות בהשתתפות חכמים ומלומדים, ח"א תל אביב תש"ו, ח"ב ירושלים תש"ז: ר' אברהם בן הרמב"ם, ר' אשר בן יחיאל, ר' יהודה בן הרא"ש, ר' יעקב בעל הטורים.

אנציקלופדיה מקראית (בדפוס): אונאה, אונס, אח ואחות, אמוץ (ילדים), בן סורר ומורה,

בערה.

האנציקלופדיה העברית, הוצ' מסדה (בדפוס): אבטונומיה יהודית.

אהרן פריימאן ז"ל

מאת

ש. ד. גויטיין

בשעה זו, שהר הצופים עדיין נתון במצור חמור ואין לחכמי ירושלים גישה אל אוצרות הספרים השמורים בו, עדיין אי אפשר לחבר אותה הערכה מלאה וממצה, שהביבליוגרף היהודי הגדול ר' אהרן פריימאן ז"ל, שנתבקש בישיבה שלמעלה בשנה זו, ראוי לה. על כן נעניתי להצעתה של מערכת 'קריית ספר' לכתוב רשימה אישית קצרה עליו. כיאות לאדם שאמנם אינו בעל מקצוע בשטח זה, אך זכה ללמוד תורה מפיו עוד בשחר ילדותו.

פריימאן ז"ל לא נתגלגל באקראי למקצוע זה של ביבליוגרפיה עברית, ואף לא היה מאלה שסלל לו את הדרך אליה מתוך תעיה והתעסקות בענפים אחרים של חכמת ישראל. עוד בראשית נעוריו גמר אומר בלבו שיקדיש את חייו לספר העברי ולכל הקשור בו ומן ההחלטה הזאת לא סר כל ימי עבודתו הארוכים והמבורכים בפרי משובח. עוד בהיותו סטודנט בברלין (שלמד שם גם בבית מדרשו לרבנים של הילדסהיימר ז"ל) הצהיר לאמו הזקנה, בבואו לבקר אותה באחד מימי החופש, שאין בדעתו להיות רב או בעל אחד מאותם המקצועות, שהיו מצויים אז בישראל, אלא ביבליוגרף בלבד. הזקנה, שלא ידעה מה טיבה של פרנסה זו, בקשה ממנו הסבר. לאחר דבריו הנלהבים הרהרה הזקנה ארוכות ואמרה: "אם הבנתי את הענין לאשורו, הרי ביבליוגרף הוא בדומה לציון דרך: האחרים הולכים לפי הוראותיו, אך הוא עצמו נשאר עומד במקומו". המנחה, שספר לי את הדברים האלה יותר מפעם אחת, רצה להדגיש בכך, שהביבליוגרף צריך להסתפק בתפקידו 'הוא ולא לערבב עמו את השאיפה להרצאת עצם הענינים שהספר שהוא עוסק בו, דן בהם. עבודתו הביבליוגרפית של פריימאן ז"ל היתה מקצועית, מלאכה נקיה ומוגדרת היטב; מכאן הקיצור והצמצום שבחיבוריו, בניגוד לאריכות ההרצאה למשל של שטיינשניידר אבי הביבליוגרפיה העברית. אך טעות גמורה תהיה להסיק מכך שפריימאן ז"ל היה מתעסק ב"חיצוניות" בלבד. כפי שהדגיש זאת יפה ד"ר איגין מאיר בהערכתו של פריימאן לרגלי יום הולדתו הששים (Frankfurter Israelitisches Gemeindeblatt שנת 1931 עמ' 375/6), הורגש בו תמיד, שהוא ידע לא רק את שמות הספרים ומסבות הדפסתם, אלא היה בקי עד להפליא בתוכנם. הוא לא היה רק "ציון דרך", אלא הלך עם הספר ועם העוסקים בו. הוא היה אנציקלופדיה חיה. ביחוד לגבי ההיסטוריה של התרבות, הרוחנית אך ביחוד גם החומרית, של עם ישראל. אם חפץ אדם לצייר לו את דמותו הרוחנית של פריימאן ז"ל, יקח לו את ספרו של אברהם ברלינר (שהמנוח העריצו ביותר) "מחיי יהודי אשכנז בימי הביניים", יכפיל את תוכנו באלפי אספקלריות של דפוסים יחידים, אינקונאבולים, כתבי יד, ספרים נדירים ומגלות עפות, ויצרף לכל אלה את מסיבות חייהם, הסגולות המיוחדות (וגם את שיבושיהם) של החכמים שעסקו בנושאים ההם, וכל זה מוגש בעין, שחור על גבי לבן — או לכל הפחות במפתח ומראה מקום או רמז של הערה בספר צור ביבליוגרפי, כי כלל גדול היה אצלו: "אינך צריך לדעת מה ששואלים אותך, אך עליך תמיד לדעת, היכן הוא כתוב". למעשה, גם מימרה ביבליוגרפית זו לא התאימה למציאות. כי נקודת המוצא שלו היתה תמיד הנושא, התוכן, לא הפרט הביבליוגרפי. הוא מעולם לא שכח את המטרה מעבר לאמצעי ואת האידאיה שאליה מביא המכשיר. זכורני היטב את "ימי חינוכי"

הראשון אצלו ואני נער בן חמש עשרה, "גכרי" בלשון יהודי פרנקפורט, כלומר אדם שבא מערי השדה, מן הכפר חסר התרבות היהודית. עדיין נמצאות בידי רשימות מן הימים ההם, והנה אחדים מן הגושים שצצו מתוך הפשפושים בספריתו העשירה: "דיני נפשות ועונשי גוף לאחר תקופת הגאונים", "יהודים כחיילים וכמצביאים בימי הביניים", אגדות על בואם של היהודים אל ארצות פיוזורים, "ציורי זכוכית בבתי כנסת" וכיוצא בהם ענינים, שהכניסו את הלומד לפניו ולפנים תוך חייהם המגוונים של אבותינו בעבר. אך הספר היה בשבילו יותר ממקור לידיעה, הוא היה לו ידיד, ממש מכר אישי, כל אחד. גם בספריה של הרבה אלפים טפסים, הוא נהג לומר, צריך בעליו להכיר כל אחד במישוש ידים בלבד. לשם הוכחת כלל זה ולהמרצת החניך נהג להביא ספר על גבי ספר מתוך חדר סמוך — כשהחדר ההוא חשוך בהגפת תריסים והוא מוציא את הספר, כשעיניו עצומות והוא עומד לפני האצטבה כשגבו מופנה אליה. וכשם שהוא אהב את הספרים, כך אפשר לאמר, אהבו הספרים אותו: כמו אל אבן שואבת נמשכו אליו מכל קצוי תבל, אליו, כלומר לידיעתו, או לספריתו הפרטית (פעמיים הוכרח למוכרה, ומיד נתמלאו האצטבאות מחדש) ואל יצור כפיו ומחמל עיניו: הספרים העירונית בפרנקפורט, שאליה היה קשור במשך למעלה מארבעים שנה (ב־1897, והוא בן 26, נתמנה שם פקיד, ב־1904 היה לספרן, ב־1933 הועבר לפנסיה בהתאם לחוקה הנאצית, אך שהה בפ"פ ובקרבת מקום לספריה עד 1938).

מבחינה סיסטמטית הקטלוג שלו ל"יודאיקא" של ספריה זו (1932), הוא בלי ספק תרומתו החשובה ביותר. כפי שהוא מדגיש בעצמו בהקדמה, היו קיימים לפניו עשרות קטלוגים של דפוסים עבריים, אך "יודאיקא" יצאו כאן בסידור עניני ובהקף כזה בפעם הראשונה. הספר מתחלק בערך ל 250 מחלקות ובנות מחלקות (שאת שטת עריכתם הסביר מקודם לכן במאמר מיוחד בספר הזכרון ע"ש אברהם שלמה פריידוס, ניו יורק 1929, 55-64) ויחד עם המפתחות העשירים (ספר בלא מפתחות ראוי לו שלא בא לעולם" נהג לומר תמיד) מהווה הוא מורה דרך יחיד במינו לספרן היהודי, ביחוד לגבי חומר שאינו מצוי כיום ביותר בשוק.

חקירות מבוססות ברובן על חומר לוועי הן גם עבודותיו ההיסטוריות של פריימאן ז"ל, ביחוד Germania Judaica (ביחד עם בראן ז"ל (1917), ש"עבודות הכנה" לכך הופיעו עוד ב 1909 (MGWJ 53) ולמעשה הכין חבור גדול זה, שנעשה לפי המתכונת של Gallia Judaica מאת Gross על יד, ZHB 1913, ריגנסבורג 1916, ספר יובל לפיליפסון וכו'). גם חיבורו על תולדות פרנקפורט 1929 (בתוך Jewish Community Series) ששאב הרבה מספרו של קראקוואר (על כן מופיע מחבר זה בשער, אם כי בעצמו לא השתתף בחיבורו) מיוסד ברובו על מקורות לוועיים. מסוג דומה הן העבודות על תולדות המשפחות, כגון משפחת רוטשילד (1906) או משפחות אטלינגר-פריימאן-הורוביץ. אך בעיקרו של דבר, הקדיש פריימאן ז"ל את עבודתו הביבליוגרפית שלו לספר העברי, כאן עמל וחזר אל חקר האינטקוואליים (החל בהרצאתו בשטראסבורג 1901 — נדפסה ליפציג 1902 — וכלה בעבודותיו האחרונות), באיסוף ובפרסום או בהדפסה מחדש של מגלות עפות ודפוסים נדירים, כגון "באר עשק" מאת ר' דוד לידא 1904, "תקע שופר" לר' יחזקיה יהושע פייבל תאומים 1908, "עלים פורחים" על היהודי זיס 1905 (ביבליוגרפיה), על רדיפות שונות בגרמניה ZHB 1902 וביחוד של דברים שהיה בהם משום העשרת תולדות התרבות שלנו, כגון ספר "מעגל טוב השלם" של ר' חיד"א רב החמודות או ענינים נכבדים לתולדות האמונות והדעות, כגון "עניני שבת צבי".

פריימאן ז"ל ראה את עצמו תמיד כחוליה אחת בשלשלת הדורות של חובבי וחוקרי הספר העברי. הביבליוגרפיה איננה רכוש הפרט ועל החוקר הנאמן להתייחס אל חיבוריהם של אחרים כאילו היו שלו, עליו להשלימם, ואם יש צורך, לעבדם

ולהדפיסם מחדש. רשימת עבודותיו של פריימאן ז"ל מכילה עשרות עבודות של השלמה לספריהם ומאמריהם של אחרים, כגון צונץ ז"ל, ביחוד *Synagogale Poesie* (1920), שעבד עליה שנים רבות. שטיינשניידר, ביחוד *Geschichtsliteratur* 1906, צייטלין, סליגמן, ועוד ועוד. ב-1918 פרסם אלקאן אדלר ז"ל *Gazetteer* של דפוס עברי ופריימאן עצמו תרם כמה וכמה עבודות על מקומות דפוס בודדים, כגון וילהרמסדורף 1903, קושטא וסלוניקי 1907, דפוסי תוגרמה בכלל 1912-3, מוראביה 1917, הומבורג 1918, לובלין 1926, רומא במאה השש עשרה (בס') היוכל לכבוד יעקב פריימאן ז"ל) 1933 וכו'. והנה אחרי חצי יובל זכה להוציא, בהיותו באמריקה, את *Gazetteer* השלם החדש. דוגמה מופתית של התמדה ושיתוף עבודה דוגמה אחרת של השלמה שיטתית היא "קונטרס המפרש השלם" שלו (רשימת המפרשים לתלמוד הבבלי מימי הביניים), שהוציא בראשונה ב-1914 בספר היוכל להופמן והוציא שנית לאחר שלשים שנה ובתרחבה גדולה (ובתוספת הערותיו של שאול ליברמן) בס' היוכל שלר' לוי גינצבורג.

אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותו בידו. אע"פ שפריימאן ז"ל עבד ופרסם בהתמדה מפליאה במשך תקופה של למעלה מחמישים שנה, יש עבודות גדולות, שעסק בהן במשך שנים רבות, ולא זכה, מטעמים שונים, לסיימם או להוציאם לאור. בהקדמה שלו ל *Synagogale Poesie* של צונץ הוא מדבר על הצורך של חיבור *Corpus hymnorum Judaeorum*. כשזכיתי להיות תלמידו (1915—1920) עמדה על שלחן עבודתו תמיד שורה של כשנים עשר פוליאנסים-תיקים: החומר שלו, שנתרבה יום יום, ל *Corpus* הנ"ל. יש להניח שרובו של חומר זה נכלל ב"אוצר השירה והפיוט" של ר' ישראל דודון ז"ל, אך תמהני מה היה בסופה של עבודה גדולה וממושכה זו (שרשמנה גם שירים בעלי תוכן היסטורי, כגון הקינה על גרוש ספרד, שנתפרסמה על ידיו בס' הזכרון לצבי פ. חיות ז"ל (1932). עבודה אחרת שעמל בה המנוח במשך כמה שנים, הקטלוג של הוואטיקאנה, לא נסתיימה על ידיו. ואיני יודע מה גורלן של תוכניות אחרות, כגון קטלוג כללי של כה"י העבריים וכו'. ואחרון אחרון מצער: ילד טפוחי, הספריה העברית של פרנקפורט, לא זכתה לפרסום הקטלוג שהוא עמל עליו שנים כה רבות.

פריימאן ז"ל השיג את הישגיו הגדולים לא רק הודות לכשרונותיו המצוינים: ערות, זכרון מפליא, תכנון מרחיק ראות, אלא במדה מרובה ע"י ששימש חכמים רבים וקשר קשרים עם אנשי המדע בכל העולם ממש. ביתו ברחוב לאנגישטראסי ו, מול הספריה העירונית של פראנקפורט, היה בית ועד לחכמים מכל קצוי תבל, פה יכולת לפגוש במשך זמן קצר את צ. פ. חיות ז"ל ואת אלקאן אדלר ז"ל, את פורגיס ז"ל ואת ח. נ. ביאליק ז"ל, ויבדלו לחיים פרופ' יהודה וש"י עגנון ורבים אחרים. פריימאן היה אהוב חכמים ולא מעטים נקשרו אליו בקשרי ידידות של אחים. דבר זה מתבטא גם בספרי היוכל והזכרון הרבים שהוא השתתף בעריכתם, כגון של רבנו-אוהבו אברהם ברליגר 1903, בראן 1919, סימונסין 1923, פוננסקי 1927, ברודי 1930.

לא יתכן לסיים רשימה זו מבלי לומר מלה על עמדתו היהודית של המנוח. אהרן פריימאן ז"ל היה נצר למשפחה הכבודה אטלינגר, שהרי אבי אמו היה ר' יעקב אטלינגר הנודע מאלטונה. מוצאו של אהרן פריימאן ז"ל ממדינת פוזנא, שהיתה מצוינת במסורת יהודית חזקה מצד אחד ובפטריוטיות גרמנית מצד אחר. (כי ליהודים במדינת-ספר זו היתה הזדמנות מתמדת להשוות את גורלם הטוב ביחס למצבם של אחיהם במדינת הצאר הסמוכה.) בבואו לפרנקפורט זכה לשאת לאשה בתו הבכורה של רבה המהולל של פרנקפורט הרב הורוביץ ז"ל (את תריוה, שאביה נהג לכנותה בכינוי חבה "לבנה", וכשכא החתן לדבר בה, השתמש ברמו, שבו כבר קדמו אחר — גדול אחד מגדולי ישראל — ואמר "הגיע זמן קידוש לבנה"), היא תבדל לחיים, בחושה הצבורי החזק ושכלה הוז שיוותה לביתו דמות של רב ומנהיג בישראל. עסקנותו של המנוח לא הצטמצמה בשדה הפעולה הביבליוגרפית (עורך הצייטשריפט פיר היבריאישי ביבליוגרפי 1900—1921, סגן

נשיא ואח"כ נשיא של חברת 'מקיצי נרדמים', מו"ל של ה"צייטשריפט פיר גישיכטי דיר יודין אין דויטשלאנד" וכיו"ב), אלא השתרעה על כמה שטחים ציבוריים אחרים. החל ב 1918 היה בוועד הקהילה הגדולה של פרנקפורט ושימש בו ביתר עוז בשנות החורבן שלאחר 1933; הוא היה חבר בסוכנות ואף בחבר-הנאמנים של האוניברסיטה העברית. הוא היה מדקדק מאד במצוות, אם כי אהב דוקא להדגיש את היחסיות ההיסטורית והמקומית של מנהגים, שאדוקי גרמניה הקפידו בהם (בשם אברהם ברלינר ז"ל אהב לספר: "גברלין אני מתפלל בקהילה "הנפרדת", בפרנקפורט בקהילה "הגדולה" וברומא בקהילה שיש בה "אורגיל". הוא הדגיש את העובדות הידועות שעוד ביה"ב קראו אפילו בתורה בגילוי ראש וכיו"ב). הוא היה מסור למולדתו — דבר זה הורגש היטב דוקא בשנים הקשות של השפלת גרמניה לאחר 1918, ויחד עם זה לא היה כמוהו אהב-ישראל על כל שבטיו. ביחס לשירות עם ישראל שינן לי תמיד: "צריך לחיות ב ש ב י ל יהודים, אך לא מן יהודים. אסור ל י ה ג ו ת מן הציבור היהודי, אסור לקבל משרה בקהילה או בחברה יהודית, אלא יש לפעול במדע העברי או לצרכי ציבור יהודיים מתוך עמדה מכובדת אצל הגויים." את האידיאל הזה מילא בעניניו בשלמות קרובו, חברנו הקדוש א. ח. פריימאן בהיותו משמש שופט מכובד בחו"ל ובו בזמן פרסם עבודות חשובות בחכמת ישראל, ובלי ספק היתה לו נחת רוח רבה שבגלותו לאמריקה, בגיל 67, שוב מצא משרה בספריה ציבורית נכרית ויכול היה להמשיך בו בזמן בעבודתו הפוריה בשדה הביבליוגרפיה העברית ולפעול בה עד יומו האחרון. הוא זכה גם שבתו היחידה נישאה לרופא חשוב ויהודי חרד כלבו וגידלה נכדים כרוחו.

בחייו תארוכים קיפל אהרן פריימאן ז"ל תקופה שלמה של ההיסטוריה היהודית ושל מדעי היהדות. כשיא חייו אלה אני רואה את השנים שבהן שהתה חבורה שלמה של חכמים עבריים בפרנקפורט וסביבתה והיו מבני ביתו הקבועים, כגון ח. נ. ביאליק ז"ל, אחד העם ז"ל, ויבדלו לחיים ש"י עגנון, ד"ר ישראל רבין, גב' שושנה פרסיץ ואחרים (השוה דבריו החביבים של המנוח מהקדמה ל"נקי כפ"ם ובר מצוה", שהדפיסו לכבוד בר-מצוה של עקיבא פרסיץ 1925). באותה תקופה נכתבה ע"י ח. נ. ביאליק ההקדשה הבאה, שנימת ההומור שבה התאימה יפה לאיש שחיין של טוב לב או בדיחות דעת לא מש מעל שפתיו כל השנים שהכרתיו:

לכונס סגולות רוח וגונו באוצר
נאה דורשן, נאה שומרן ונאה מקיימן
חובב ספר וסופר יוצר ונוצר
ידיד אלהים ואנשים ר' אהרן פריימאן.

שתי תעודות לתולדות הישוב בחברון

מאת

אברהם יערי

באוסף דפי-הדפוס הבודדים שבגנזי בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים מצאתי שתי תעודות הנוגעות לישוב העברי בחברון במאה השמונה-עשרה, האחת בענין שליח שנשלח מחברון בשנת תק"ד (1744), והאחת בענין ייסוד ישיבה בחברון בשנת תק"ל (1770). ונראה לי שראויות התעודות הללו להתפרסם בשלמותן.

תעודה א' (אסף דפים בודדים מס' 333) היא אגרת כוללת שניתנה ע"י כולל (= קהל) חברון בשנת תק"ד (1744) לשליחם ר' אברהם גדיליא, שנשלח לערי פראנקיאה, כלומר, לאיטליה, אשכנז, הולנד, אנגליה וצרפת.

השליח היה בן למשפחה ספרדית מפורסמת, שלאחר גירוש ספרד אנו מוצאים רבים מבניה בתורכיה, ובמאה השש-עשרה בצפת ובטבריא,¹ והחל מהמאה השבע-עשרה בעיקר בחברון. ממנה יצאו חכמים ושליחים רבים בחברון עד אמצע המאה התשע-עשרה.

ר' אברהם גדיליא הראשון, כנראה אביו זקנו של השליח שלפנינו, הוא ר' אברהם ב"ר שמואל גדיליא (נכתב לעתים גם: גדליה), מחבר ס' "ברית אברהם", פירוש על "ילקוט שמעוני", שנדפס יחד עם הילקוט בליוורנו בשנות ת"י-ת"כ. הוא יצא מירושלים בשנת ת"ח (1648) כדי להדפיס את ספרו הנ"ל, ושהה באיטליה שנים-עשרה שנה.² חכמי ירושלים ר' ישראל בנימין, ר' ישראל ב"ר עזריה זאבי ור' אליעזר ו' ארחא, הסכימו על ספרו. (שני האחרונים היו אחר-כך מחכמי חברון). באיטליה הסכימו לספרו ר' משה זכות, שחיבר גם שיר מיוחד לכבוד המחבר וספרו.³ בימי שבתו בליוורנו לשם הדפסת ספרו, התפרנס מהגהת ספרים בבית-דפוסו של ידידיה גבאי, ואולי גם שילם בעבודתו חלק משכר הדפסת חיבורו שנדפס באותו דפוס. בשנת ת"ב (1652) הגיה שם את שו"ת הרדב"ה.⁴ בשנת ת"ז (1657) הגיה שם את הס' "תולדות אדם", שו"ת להרשב"א.⁵ בשנת ת"ח (1658) הגיה שם את ס' "כנסת הגדולה" על או"ח לר'

1 ר' משה ב"ר יוסף גדיליא מסבריא נזכר בשו"ת המבי"ס ח"ג, סימן ר"ה, ולדעתי הוא-הוא ר' משה גדיליא, שחתם על אגרת-שליחותו של ר' אברהם ב"ר יצחק אשכנזי, שנשלח מטעם ישיבת סבריא לתימן בשנת של"ט (1579). (עין במאמרי "שליחים מארץ-ישראל לתפן" ברחון "סיני" כרך ד', תרצ"ט).

2 בהקדמה לספר ח"ב על ו"ה, שנדפס בשנת ת"כ, הוא כותב: "מה אספר על כמה וכמה נסים נסתרים ונגלים... שעשה עמי אני שבשמים... מיום צאתי מחיק אמי ירושלם תוכיכ שיצאתי ממנה שנת ה'ת"ח להדפיס ספרי..."

3 ר' משה זכות היה מקרב מאוד את השליחים ואת השליחים לעצמם מאי, ועל כך אני מקרה ליחוד את הדיבור במקום אחר.

4 את הקדמתו הוא חותם: "העזיר תושב ירושלם עיר הקודש תוב"ב אברהם גדיליא סופיה טב."

5 בהקדמתו יאמר: "ואני דל זמך מחלה לצור שוכן מעונה יוכנו לשוב לירושלם תוב"ב ושם תהא מנוחתך, כי תליי [תהלה לאל יתברך] כבר גמרתי להדפיס כל ספר הילקוט פה ליחרנו בדפוס אהובי אשר כנפשי כה"ר ידידיה גבאי נר"ו..."

חיים בנבנשתי.⁶ בימי שבתו בליוורנו נשא ונתן בהלכה עם ר' שמואל אבוהב, אב"ד ויניציאה.⁷ בדרך מירושלים לאיטליה או בשוה, עבר דרך מצרים.⁸ לא נודע לנו דבר עליו לאחר שובו לא"י.⁹ שני בניו ר' יעקב ור' יוסף גדיליא נהרגו ע"י שודדים בדרך שבין חברון ועזה בשנת תס"ה (1705).¹⁰ השני היה בשנה הזאת שליח א"י ביון (עיין להלן) ונהרג, כנראה, בשוה משליחותו. ר' אברהם גדיליא השני, השליח שלפניו, היה בודאי בנו של אחד מהם, ונכדו של ר' אברהם ב"ר שמואל גדיליא.

ר' אברהם גדיליא השני, שאגרת-שליחותו מתפרסמת כאן, היה מחכמי חברון המובהקים. עוד בשנת תפ"ג (1723) נשא ונתן בהלכה עם ר' מיוחס ב"ר שמואל מירושלים, ותשובה ממנו אליו נדפסה בס' "פרי האדמה".¹¹ שליחותו בשנת תק"ה, שלפניו, לא היתה שליחותו הראשונה, כי עוד בשנת תפ"ט (1729) נשלח מחברון יחד עם ר' יוסף טיב קריספי.¹² היה זה הזוג השני של שליחי חברון באירופה. קדם להם זוג-שליחים אחר מחברון, ר' דוד מלמד ור' ישראל הכהן, שסבבו בארצות שונות באירופה במשך שבע שנים, בשנות תע"ח-תפ"ה (1718-1725).¹³

ר' יוסף טיב קריספי ור' אברהם גדיליא סובבו או באיטליה ובאשכנז במשך שלש שנים, בשנות תפ"ט-תצ"א (1731-1729). בחורף תפ"ט היו באנקונה, ומשם כתבו ללוגו לר' שבתאי אלחנן מהוקנים (דיל ויקי). במכתב הם מזכירים שהשאירו את חפציהם במגטובה, וגם שהיו לפני כן בלוג'א.¹⁴ בחודש אדר א' תפ"ט היו בפיסארו ותתמו שם על תשובה בענין מעשה של קדושין באורבינו.¹⁵ בחודש סיון תפ"ט היו בפדובה והתאכסנו בבית אביו של רמח"ל והתבוננו או בהליכותיו של רמח"ל בראשית התגלותו (כמו שעשה ר' רפאל ישראל קמחי שליח צפת, שהתאכסן שם בר"ה וביה"כ של שנת ת"ץ), וכשפרץ אחר-כך פולמוס רמח"ל, השתדל ר' משה חאגיו להוציא מידי שני שליחי חברון אלה,¹⁶ בדרכם

6 גם את הקדמתו לספר זה הוא מסיים בתפלה: "והגני מפיל תחנה לפני צורי יוכני להיות מיראי שמי ויעלי לארץ הקדושה כאשר עם לבבי".

7 תשובת ר' שמואל אבוהב אליו לליוורנו משנת תי"ג נדפסה בספרו "דבר שמואל", ויניציאה תס"ה, סימן ע"ב.

8 ונוכר במכתבו של ר' אברהם מונטון השני, עיין: ש. אסף, מקורות ומחקרים, ירושלם תשי"ז, עמ' 208. אסף כותב שם, שהוא היה אז בדרך לליוורנו, ואינו יודע על יסוד מה, לפי הסכום הגדול של כסף איטלקי שנוכר שם, נוטה אני לשער שהמעשה אירע בשוה מאיטליה.

9 רוזאנס בספרו "קורות היהודים בתורקיה וארצות הקדם", חלק ד', עמ' 317-318, מערבב אותו עם ר' אברהם גדיליא השני, השליח שלפניו.

10 עיין: "זרע אברהם", שו"ת לר' אברהם יצחקי, ח"ב, קושטאניא תצ"ב, אהע"ז, סימן ז'.

11 ח"ג, שאלוניקי תקט"ו, דף פ"הפ"ו: "שנת התפ"ג היתה עלי יד איש כלבבי החכם השלם כמהר"א גדיליא תושב חברון הי"ו במגילת ספר כתוב עלי והלא כה דבריו".

12 נזכר בקיצור נמרץ בתולדות חכמי ירושלם, מלואים, עמ' פז, ואין הוא יודע כלל על שליחותו מחברון.

13 עיין עליהם בפרוטרוט במאמרי "מי היו שני שליחי ארץ-ישראל שנתפסו בניקולסבורג בשנת 1722?" ברבעון "ציון", שנה י"ב (תש"ח), עמ' 190-192.

14 המכתב ותשובת ר' שבתאי אלחנן נתפרסמו ע"י יעקב נאכט במאמרו "אגרות הרחי"ד ושלחי ארץ-ישראל" במאסף "ציון" (תרצ"ד), עמ' קי"ד-קל"ח.

15 נדפסה בס' "שמש וצדקה" שו"ת לר' שמשון מורפורגו, ויניציאה תק"ג, אהע"ז, סימן ו': "הוגד לנו על מקרה בלתי טהור אשר נעשה תחת השמש... ובכן עמדנו פה פיטארו יע"א אגן שלוחי דרחמנא דקרתא קדישא עה"ק חברון. ת"ו ודברנו קשות גם אלה לחכמים ספרי מתא ה"י, לאמר: מה המעשה אשר נעשה... כה דברי שלוחי עה"ק חברון ת"ו החותמים פה פיטארו יע"א בשליש אמצעי לחדש אדר א' משנתינו התפ"ט ליצירה, הצעיר יום טוב קריספוס, אברהם גדיליא".

16 ר' משה חאגיו אינו מפרש בשמותיהם, אולי משום שחשש שעדותם זו עשויה להזיק להם בשליחותם

דרך אשכנז. עדות נגד רמח"ל, שחשמש לו כנגד עדותו של ר' רפאל ישראל קמחי שהעיד בפני רבני ויניציא לטובת רמח"ל. במכתב שכתב חאגיו באלטונא בקיץ ת"ץ לר' שמשון מורפורגו, הוא כותב: "וכנגד עדותו של שליח דע"ק צפת [ר' רפאל ישראל קמחי] יש לי עדות מווגא טבא דרבנן שלוחי עה"ק חברון ת"ו. כתוב מכתב ידם ביום כ"ה טבת [ת"ץ]. בעדותם כותבים שני השליחים על רמח"ל: "וכן הבחור הנז' מפאדזה צעיר הוא לימים, מ"מ [מעלה מטה] כן עשרים שנה, והוא לומד גמרא, יודע ומבין ככל הבחורים, הן חסר הן יתר, ודברנו עמו באיזה דברי תורה, באופן כי לא ריק הוא. האמנם כל כי הני מלי לגלות רזי תורה לא חזינו ביה כי האי סימנא כלל, לא מינה ולא מקצתה. והנה בהיותנו באיזה מקומות בערי אשכנז באה שמועה זו, כי בא כתב א' לומר כדברים האלה על הבחור הנז' ודרשו את פיננו והגדנו להם דברים כאמיתות, שפת אמת תכון לעד את אשר ראתה עינינו בחדש סיון התפ"ט, שהיינו מזומנים אצל אבי הבחור כדי לאכול אצלו בשבת." ¹⁷

הידיעה האחרונה שהגיעה אלינו על שני שליחים אלה באירופה היא מיום י"ט שבט תצ"א (1731). שבו חתמו ב ל י ו ר ג ו, יחד עם רבני העיר, על תשובה בענין ממונות. ¹⁸ בין שליחותו הראשונה הזאת של ר' אברהם גדיליא, ביהו עם ר' יום טוב קריספי, שנסיימה בשנת תצ"א (1731), ובין שליחותו השניה בשנת תק"ד (1744), עברו שלש-עשרה שנה. מתקופה זו לא ידענו עד כה על שום שליח שנשלח מחברון, אולם על שליח כזה אנו למדים מהאגרת המתפרסמת כאן, שבראשה מזכירים השולחים את שליחם ר' אברהם צרור ומאשרים שקיבלו את כל התרומות שנמסרו בידי שליח זה. ר' אברהם צרור לא נודע לנו משום מקור אחר. בשנת תק"ד (1744). שנת שליחותו השניה של ר' אברהם גדיליא, לא היה עוד בחיים, כי הוא נזכר כאן בברכת המתים.

על שליחותו השניה של ר' אברהם גדיליא ועל מסיבותיה אנו למדים בפרוטרוט מהאגרת שלפנינו, ועל כך ידובר להלן. מדרך-שליחותו הגיעה לידינו רק ידיעה קצרה שממנה אנו למדים שהיה בא משטר דם בסוף שנת תק"ד או בשנת תק"ה. ר' דוד מילדולה כותב בספרו "דברי דוד": "פה בישיבת אהל יעקב נסתפקנו בהכנות הלשון הנמשך מהרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ב מהלכות שכנים הלכה ב'... ונמצא שם החכם השלם שלוחא דרחמנא מעה"ק חברון תוב"ב ה"ה כמחריר אברהם גדליא ה"י, ואני פרשתיה... ומעלת החכם הנ"ל הודה לדברי..." ¹⁹ כמה זמן שהה ר' אברהם גדיליא בשליחותו השניה לא נדע, על כל פנים חזר לפני סוף שנת תק"ו, כי בשנה ההיא חתם על תעודה מעשה בית-דין בחברון. בשנת תק"ג (1753) כבר יצא ר' חיים יוסף דוד אוולאי בשליחות חברון לאיטליה ולאשכנז. מענין שהרחי"ד לקח אתו את פנקס השליחות של ר' אברהם גדיליא, כדי שישמש לו מורה-דרך בשליחותו, ואמנם הועיל לו הדבר, כי בדגיעו לעיר פירשא (Pirsa) בדרום גרמניה חשדו באגרת-שליחותו שהיא מזויפת, ואז הראה להם את חתימות מנהיגי הקהלה ההיא בפנקסו של השליח הקודם והאמינו לו. ²⁰ ואז הראה להם את חתימות מנהיגי הקהלה ההיא בפנקסו של השליח הקודם והאמינו לו. ²¹ ר' אברהם גדיליא תאריך ימים בחברון אחרי שובו משליחותו השניה. בשנת תקי"ד (1754)

באיטליה, אבל ברור שהכוננה יכולה להיות רק לשני שליחים אלה, כי זוג אחר של שליחים מחברון לא סבב אז באירופה.

17 עיין: שמעון גינזבורג, ר' משה חיים לוצאטו ובני דורו, ח"א, תלאביב תרצ"ז, עמ' קס"ו.

18 נדפסה בס' "משש צדקה" לר' שמשון מורפורגו, חלק חור"מ, דף ג'ג"ז.

19 עיין: "דברי דוד" שו"ת לר' דוד מילדולה, אמשטרדם תקי"ג, סימן י"ב, התשובה הקודמת לה, בסימן י"א, נכתבה בחודש סיון תק"ד.

20 כדבר הזה עשה שני דורות לפני ר' יוסף הכהן, שבצאתו בשליחות חברון לתורכיה בשנת תל"ה לקח אתו את פנקס-השליחות של ר' משה הלוי נזיר, שקדם לו בשליחות זו בשנות תכ"ה-תל"ב. (עיין מאמרו של ר' יעקב משה טולידאנו בקובץ "שריד ופליט" א', תלאביב תשי"ה, עמ' 39-52.)

21 עיין: מעגל טוב השלם, עמ' 13.

הסכים שם על ס' "שער יוסף" על מסכת הוריות, להרב חיד"א, שנדפס בליוורנו תקי"ז; בשנת תקי"ח (1758) הסכים שם על ס' "אורים גדולים" לר' אברהם ישראל זאבי, שנדפס באזמיר באותה שנה; בשנת תקכ"ג (1763) חתם שם על אגרת-שליחותם של שליחי חברון ר' חיים רחמים באגאני ור' יצחק זאבי²²; באותה שנה חתם שם על אגרת-שליחותו של שליח חברון ר' עמרם ב"ר אפרים דיואן²³; באותה שנה חתם שם על אגרת-שליחותו של שליח חברון ר' חיים אברהם ישראל זאבי, אם נניח איפוא שבשעה שכתב את תשובתו לר' מיוחס ב"ר שמואל בירושלים בשנת תפ"ג (עיין לעיל הערה 11) היה לפחות בן עשרים, יצא שבשנת תקל"ד, שממנה הגיעה הידיעה האחרונה ממנו, היה לפחות בן שבעים ואחת. בשנת תקמ"ב (1782) לא היה עוד בחיים, כי אין הוא חתום על אגרת-שליחותו של ר' חיים אברהם ישראל זאבי שיצא באותה שנה בפעם השנייה בשליחות חברון.²⁶

ר' אברהם גדיליא לא היה השליח היחיד מחברון ממשפחת גדיליא. ידועים לנו לפחות עוד ארבעה שליחי חברון ממשפחה זו, ואחד מהם יצא בשליחות עוד לפניו.²⁰ ואמנת אותם כאן לפי סדר זמן שליחותם:

ר' יוסף ב"ר אברהם גדיליא (בודאי בן של ר' אברהם ב"ר שמואל גדיליא ואביו או דודו של ר' אברהם גדיליא השני), היה בשליחות בעיר יאנינה ביוון בשנת תס"ה (1705), ונהרג ע"י שודדים בדרך חזרה לחברון (עיין לעיל הערה 10). תשובה ממנו בענין גביית כתובה נדפסה בס' "כרם שלמה", שו"ת לר' שלמה אמארייליו, שאלוניקי תע"ט, אהע"ז, סימן מ"ה (דף ק"א). הוא מאשר את דברי ר"ש אמארייליו בתשובתו שנכתבה בשאלוניקי בחודש כסלו תס"ה. בתשובתו הוא כותב: "מדי עובדי בשליחות מצוה לשם עה"ק חברון פה עיר יאנינה עמדו לפני הירשין והאלמנה", וחותם: "הצעיר שליח עה"ק חברון ת"ו יוסף בכ"ר אברהם גדיליא". ובודאי אליו התכוון ר"ש אמארייליו בכתבו שם בתשובה אחרת, אהע"ז סימן נ"ג (דף ק"ז ע"ב): "ראה ראיתי עליון למעלה ראש הוא השליח שליחא דרחמנא החכם השלם הרב ועצום כמה"ר יוסף גר"ו הרבה להשיב תשובה נצחת והעלה דכתבין צהצי בצ"ד כיון דשם זה הוא מבני רומניא הם המדברים בלשון יו..." ועוד נזכר שליח זה בתשובה אחרת, שם חו"מ סימן ה': "שאלה ע"ע צואת ש"מ כפי קבלת החכם השלם כמה"ר יוסף גדיליא גר"ו", כלומר השכיב"מרע עשה את צוואתו בפני השליח.

שליח חברון אחר ממשפחת גדיליא הוא ר' מאיר גדיליא, שהיה בשליחות חברון בצפון-אפריקה בשנת ת"ק (1740) לערך. שמועות שונות מפיו מביא ר' מרדכי ברוך קארבליין, מחכמי תוניס, בספרו "תועפת ראם" על פירוש רש"י ורא"ם על התורה, שנדפס בליוורנו תקכ"א. שם, דף א': "הקשה לי החכם השלם הר"ר מאיר גדיליא יצ"ו שליחא דארעא קדישא דחברון תובב"א כשהיה כאן, דאיך כתב רש"י ז"ל דהארץ לא הוציאה אלא עץ עושה פרי, והא מקרא בתהלים ט"ו קמ"ח קאמר: ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים... וכשהרציתי הדברים לו, אמר לי, שכן תירצו לו בארץ הצבי."²⁷

22 נתפרסמה ע"י י. ריבקינד בקובץ לזכר א. מ. לונץ, ירושלים תרפ"ט, עמ' קכ"ו.

23 נתפרסמה ע"י ר' יעקב משה טולידאנו ב"מזרח ומערב" כרך ג', עמ' 379.

24 האגרת נמצאת בכ"י בגניזת בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, ואני מקוה לפרסמה ביהוד עם תעודות אחרות על שליח זה.

25 נתפרסמה ע"י י. ריבקינד בקובץ "ירושלים" לזכר א. מ. לונץ, עמ' קל"ד-קל"ח.

26 אף אחד מהם לא נזכר ע"י גאון בספרו "יהודי המזרח בארץ-ישראל" ח"ד, ירושלים תרצ"ח.

27 גדיליא גר"ו שליחא דארעא קדישא דחברון תובב"א וכו'; שם, דף ט"ז ע"ב: "ראיתי בכתובות החכם השלם והכולל כהר"ר מאיר הר"ר מאיר גדיליא גר"ו שליחא דא"ק דחברון תובב"א כשעבר עלינו בשליחות..."; שם: "ודע דשמעתי מהכם הגו' דמקשים רבני חברון תובב"א."

עוד שליח ממשפחת גדיליא הוא ר' אליהו ב"ר נחמיה גדיליא, שסבב באירופה בשליחות חברון בשנות תקל"ח—תקמ"ה (1785—1778). באלול תקל"ח היה בטורינו בצפון איטליה, ובדרכו לשם מצא אותו הרב חיד"א. 28 בחודש תמוז תקמ"ה היה בטיקטין בליטא, ונזכר בפנקס הקהל שם: "כן בא אלינו האיש זך וישר ה"ה החכם השלם כמחור"ר אלי' גדלי' בן החכם השלם הדיין המצוין כמחור"ר נתניה גדלי' מחברון... בקובלנא רבא היאך שזה ימים ימימה ולא מטי לידם שום פרוטה מאתנו מכל הקופות והנדרים והנדבות... לקופת א"י, ובכך הטינו אונינו לשועת החכם השלם הנ"ל ואצלנו לו ברכה..." 29

ושוב מצינו שליח חברון ממשפחת גדיליא, את ר' חיים שמעון גדיליא בטרופולי שבצפון-אפריקה בחודש אדר תקס"ג (1803) 30.

ועתה יש להוסיף דברים אחדים על ערכה ההיסטורי של האגרת שלפנינו: לכאורה אגרת-השליחות מחברון המשקפת את המציאות הרגילה של הישוב בימים ההם: מושלים עריצים סוחטים, באמצעות עלילות שונות, מהישוב היהודי הקטן בחברון, סכומים שהם למעלה מכוח-השלום ולעתים עולים על כל רכושם; היהודים אינם יכולים לשלם את הסכום המוטל עליהם, ואז "מרחמים" עליהם שכניהם המושלמים ומלוים להם את הסכום כרביית קצוצה, וכך משתעבדים היהודים גם לשכניהם הרודים בהם ומענים אותם כשאינן בידם לשלם את החובות, הרבית מצטרפת לקרן, והחוב עולה משנה לשנה, ראשי הקהלה נתפסים על החוב, יוצא שליח לחו"ל כדי להצילם ולפדותם, במאמצים מרובים הוא מצליח לקבץ סכום הגון המספיק בקושי לתשלום הרבית, ויהודי חברון נשארים עבדים לנושיהם כשהיו, וחוזר חלילה.

אולם באגרת שלפנינו יש גם חידוש היסטורי מענין. ממנה אנו למדים שהגורם הנוצרי התחיל להתערב בגורלם של יהודי חברון. נראה מכאן שתאבונה של הכנסייה הקתולית בא"י עלה במאה השמונה-עשרה, והם שאפו לתקוע יתד גם בחברון, וזאת ניסו לעשות ע"י דחיקת רגלי הישוב היהודי בה. בידעם שיהודי חברון משועבדים לנושיהם המושלמים ושלעולם לא יוכלו לפרוק עול זה מעל צווארם, הציעו הנוצרים למושלמי חברון לשלם להם את כל החובות שחבים היהודים להם, בתנאי שיגרשו את היהודים מחברון וימסרו לידי הנוצרים את "התצר" (הגיטו) שבה ישבו היהודים בחברון זה כמה דורות. דבר זה הבהיל באמת את הישוב היהודי בחברון, כי כל עוד לא התערב הגורם הנוצרי ידעו יהודי חברון שלעולם לא יעיוו המושלמים בחברון לבצע את איזמיהם ולעשות בהם כלה, כי בזה יסתמו את המקור לסחיטותיהם. ואילו עתה נתעורר חשש שיעשו זאת בעזרת הנוצרים. את פחדם זה מביעים יהודי חברון באגרתם, בדיבור המתחיל: דרך עוצב בנו. 30 ואם הפעם ניצחו היהודים את הנוצרים, והללו לא הצליחו לחדור לחברון למרות עוצם השפעתם, היה זה לא רק בגלל קנאותם הדתית של מושלמי חברון, אלא גם משום שידעו שלעולם לא יצליחו לסחוט מהנוצרים, המוגנים ע"י מלוכיות אירופה, וביחוד צרפת, מה שסחטו מהיהודים שהיו חסרי כל מגן אירופי עד אמצע המאה התשע-עשרה. ושוב עברו מאה שמונים וחמש שנה עד שהצליחו מושלמי חברון לכלות את הישוב היהודי בה דוקא בימי שלטון ממשלה נוצרית בארץ, ממשלת בריטניה.

28 עין מעגל טוב השלם, עמ' 174.

29 נתפרסם ע"י ישראל הילפרין במאמרו, "הגולה וארץ ישראל" בשבועון "העולם" שנה י"ח, גליון ל"ו.

(ט' אלול תר"ץ), עמ' 719.

30 ע"ן: ג. רקח, רשימה של כתבי יד רבני וחכמי טריפוליטניה, טריפולי 1945, עמ' 17. — והחכם ר' יעקב משה טולידאנו במכתבו אלי מודיעני שראה אגרת כ"י ועל פיה מתברר שהיה שליח זה במרוקו בשנת תקע"ה. 30 התככים הנוצריים לגבי יהודי חברון נמשכו עד שנת תקכ"ה (1765), ובאגרת שניתנה לשליחי חברון ר' חיים רחמים באגאיו ור' יצחק זאבי, נאמר שהנושים מאיימים: "הנה עם בני ישראל עני, לכו ונחליפם... ולהביא במקומם עבדים." ("ירושלים" לזכר לונץ, עמ' קכ"ו—קכ"ג).

לבסוף הגני מביא כאן צילום חתימת ידו של ר' אברהם גדיליא, החתימה לקוחה מתעודה הקרויה בשם "כנסת ישראל ועבודת הקדש וגמילות חסדים", או בקיצור "כנסת ישראל" ³¹ משנת תק"ל (1770).

תעודה ב' (אסף דפים בודדים, מס' 311) כוללת סדרת קנות של ישיבה אחת בחברון הקרויה בשם "כנסת ישראל ועבודת הקדש וגמילות חסדים", או בקיצור "כנסת ישראל" ³¹ משנת תק"ל (1770).

"ישיבות" בארץ-ישראל, ובארצות המזרח בכלל, אין מהותן כ"ישיבות" במזרח-אירופה, מוסדות תלמוד-תורה לבחורים צעירים הלומדים מפי חכמים וראשי-הישיבה, אלא ישיבה של חכמים שתורתם אומנתם המקבלים שכר קבוע כדי שיוכלו לעסוק כל ימיהם בתורה ולהעלות את חידושי-תורתם על הכתב. על פי רוב לא עלה מגין החכמים בישיבה כזו על עשרה, ורק לעתים רחוקות צירפו לה "תלמוד תורה" של תלמידים מעטים. לעתים קרובות נקראות הישיבות הללו על שמם של הנדיבים התומכים בהן. בשנת תק"ח (1758) היו בירושלים שתי-עשרה ישיבות כאלו, וגשתמרה רשימת הישיבות הללו לשמותיהן, שמות החכמים שלמדו בהן וגילם, וסדר-הלימוד בהן. ³² בחיבוריהם של חכמי א"י יש למצוא חומר מרובה לקורות הישיבות בערי הקודש. אולם למרות ריבוי החומר לא נעשה עד כה נסיון כל-שהוא לכתוב את תולדות מוסדות-התורה הללו בארץ, שאחדים מהם, כגון ישיבת ויגה בירושלים במאה השבע-עשרה, הגיעו להשפעה מרובה. עד כה נתפרסמו תקנותיהן של שתי ישיבות בא"י: תקנות ישיבה בצפת שנוסדה שם בשנת שצ"ב (1632) ע"י ר' אברהם אבואב לזכרו של אחיו ר' יעקב אבואב ³³; תקנות ישיבת "חיים וחסד" בראשותו של ר' יעקב משה עייאש, שנוסדה בירושלים בשנת תקס"ג (1803) ע"י הגביר ר' חזקיה מנוח חיים ברפאל מפירנצי. ³⁴ וכן נתפרסמו בזמן האחרון תעודות על ייסוד שתי ישיבות בירושלים: ישיבה בירושלים שנוסדה בשנת תקע"ב (1812) ע"י רבקה אשת יהודה אשכנזי מקושטא, ³⁵ ותעודות לייסוד ישיבת "אחד" בירושלים בשנת תרל"ו (1876). ³⁶

³⁰ התעודה נמצאת בידי החוקר הצעיר מר מ. בניהו בירושלים, והגני מודה לו על שנתן לי הרשות לפרסם את צילום החתימה.

³¹ בזומה לשם הישיבה שנוסדה בירושלים בשנת תק"ב (1742) ע"י ר' חיים נ' עטר, בתמיכת נדיבי איטליה. (עין על כך בפרוטרוט בספרי "אגרות ארץ ישראל", תל-אביב תש"ג, עמ' 250 ואילך).

³² הרשימה נתפרסמה מתוך כ"י ע"י שלמה חזן בספרו "המעלות לשלמה", נא אמן תרנ"ד, וחזרה ונדפסה ע"י אליעזר רבלין ב"תולדות חכמי ירושלים", ח"ג, עמ' 42-47, ונדפסה שוב ע"י ש. אסף בספרו "מקורות לתולדות החנוך בישראל", כרך ג', תרצ"ו, עמ' ע"ג-ע"ד.

³³ נתפרסמו, עפ"י כ"י שבידי בצלאל רות, ע"י ש. אסף בספרו "מקורות לתולדות החנוך בישראל", כרך ג', תרצ"ו עמ' ל"ל-ג.

³⁴ נתפרסמו ע"י מיכל רבינוביץ ב"מזרח ומערב" כרך ב', עמ' 317-325.

³⁵ נתפרסמו ע"י מאיר בניהו ברבעון "ירושלים" שנה א', חוב' ב' (סבתאור תש"ח), עמ' ע"ט-פ"ג.

³⁶ נתפרסמו ע"י מ. ד. גאון ברבעון "ירושלים" שנה א', חוב' א' (תשרי-כסלו תש"ח), עמ' ג'-ג"ז. — ועין גם בשו"ת "בני בנימין" לר' בנימין נבון, ירושלם תרמ"א, סימן כ"ה, דף ס"ו ע"א.

בפרטום תקנות מפורטות של ישיבה בחרון משנת תק"ל (1770) יש איפוא משום תוספת מרובה לקורות לימוד התורה בא"י.

הדפסת תקנות הישיבה באמשטרדם בשנת תק"ל נעשתה בודאי ע"י אחד משליחי חברון שיצא בשליחות הכולל או בשליחות הישיבה. אולם הישיבה לא נוסדה בשנת תק"ל (1770), שנת הדפסת התקנות, אלא שלש-עשרה שנה לפני כן, בשנת תקי"ז (1757), והיתה קיימת עוד בשנת תקמ"ח (1788), שבה שלחה שליח מיוחד לא"י, את ר' שמואל הכהן.³⁷ באגרת שנתנו אז ביד שליח זה נאמר:

"זה כמה שנים, אחת ושלשים שנה ויותר, שאנחנו פה בעיר בתי אבותינו... בני חבורה דיתבין ועסקין באורייתא בבית מדרשו של שם דמתקרייא כנסת ישראל... ומשם פרנסתם... מאת המתנדבים בעם... שבכל שנה עולה הספקת התלמידי חכמים כמו אלף פלורין", זה כמה שנים שהיו שנות-בצורת והיוקר האמיר, והקרנות הקבועות לא הספיקו, ולפיכך שלחו שליח מיוחד.³⁸ והנה שתי התעודות ככתבן וכלשונו:

א. אגרת שליח חברון, תק"ד (1744)

כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה.³⁹

דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.⁴⁰

דרך צדיקים כל העדה כלם קדושים תורת ה' בקרבם חשן המשפט על לבם זרע קדש אראלים ותרשישים גבורי כח עושי דברו קלו מנשרים ומארויות גברו לקרא לשבויים דרורים ופקח קח לאסורים ואשר כח בהם להעמיד ארבע אמות של הלכה בארץ החמדה לא ייעפו ולא יגעו לגדור פרצות לבנות הנהרסות המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם צדק לבשו וילבישם מהדרים מן המהדרים רחמנים בני רחמנים גומלי חסדים טובים עדה קדושה אנשי גאולתנו אשר בכל גלילות ערי איטליא וריא ורומא וניא וגירמאניא אולנדא ואינגליטיירה וערי צרפת וכל הערים הנלוים עליהם בכלל ובפרט ובתוכם חסד ואמת נפגשו שלומי אמוני פקידי וגבאי ארץ ישראל והמיוחדים על עיר משכן אבותינו הקדושים נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם ועל צבאם לצבי ולכבוד כל יודעי ספר ומביני מדע המאורות הגדולים הרבנים המובהקים מרבים שלום בעולם מעונה אלד"י קדם תשיתמו שכם אחד חטיבה אחת בעולם אך טוב וחסד ירדפם יעבור שלום.

דרך בית אל וכל חצר הקדש עיניהם לנכח יביטו לפני מערת המכפלה את פני האדון ה' צבאות יערו"ב⁴¹ כמטר פרי צדקתם ובאה אלינו ע"י שלוחנו החכם השלם כמה"ר אברהם צרור ז"ל⁴² ונחשב לכם תרומתכם הראוי והמוחזק כקרבן אשה וריח ניחח ותיטב לה' משור פר וזבח טוב ועליהם תבא ברכת טוב ברכת אבות וגבורות יראו שנים כשני אליהו כלם שוים לטובה וכאשר השמים כבדו מזוקן יבלו ימיהם בטוב יראו זרע יאריכו ימים: גם עושר גם כבוד שלשה אלה יחדיו יהיו תואמים על ראשיהם מלמעלה וזכרם הטוב לא יסוף משבטי ישראל ירויון מרטון ברכות שמים מעל וממגד ארץ ומלואה בכל הארץ יצא קום לתהלה לשם ולתפארת יחד אבות ובנים כלם ישבו בנוה שלום.

דרך חורוני"ם⁴³ חרון אף ה' נשמע במחנה העברים כסו פניו חרולים עלה כלו קמשונים

37 עיין עליו להלן הערה 63.

38 אגרת-שליחות זו נדפסה ע"י ריבקינד בקובץ "ירושלים" לזכר א. מ. לונץ, ירושלם תרפ"ט, עמ'

קל"ט—ק"מ.

39 ישעיה, נ"ו, א'. 40 משלי, ג', י"ז.

41 על דרך הכתוב: יערוף כמטר לקחי (דברים, ל"ב, ב'). 42 לא נודע משום מקור אחר.

43 מליצה על דרך הכתוב: דרך חרנים זעקת שבר יעוררו (ישעיה, ט"ו, ה').

גחלת שפקעה ובער שדה וכרם כלה כליל לאישי"ם הן אישיות לגוי⁴⁴ ויבער מגדיש עד קמה ורוח משחית מנשבת בה להשביע לעם עני אשכולות מרורות ולהמית את כל הקהל הזה כאשר מראשית כזאת הודענו ומלפנים אותה גלינו טפח וכסינו טפחים ממלא החבל להמית חבלים נפלו לנו והאימי"ם לפנים⁴⁵ מינים ממינים שונים ואימות מות נפלו לנו פחד ופחת היה לנו השאת השבר. אוי נא לנו כי עלה הצער וברא ה' חדשה אר"ס חת"ה וסער"ה⁴⁶ חימה הן לו עד אם תמנו לגוע על כן אמרנו נלכה ונשובה אל כל שאר בשרינו נספרה כמו נדברה במר רוחינו אולי יאמרו זאת הפעם עצם מעצמינו ולנו משפט הגאולה וממנו יקנו עבד ואמה וכל השומע יקרע סגור לבבו לקול שבר צעקת עם עני בהשתפך נפשם ותבקע הארץ לקולם כהמות ים חסדי אבי"ע"ד ס"ר⁴⁷ ש ל ו ם .

ד ר ך בוגדים איתן הבוגד בוגד והשודד שודד ומי משלנו יקונו על קרית עז לנו יחוס בהספדא לספוד לצר"ה⁴⁸ ולבכותה בלשון מדברת גדולות על מים עזים נתיבה וכמשפט הבנות יעשה לה שנים מכל יבואו אלינו אל התיב"ה⁴⁹. מי שלח ידו בקן קולמוסא וקן מגילתא לעורר מספד כתנים ואבל כבנות יענה יכונו חץ לשונו ויערכה יתקע. כשופר יחריד את כל העם אשר במחנה בואו אחי בואו רעי ספדו ספדיא אי לך ארץ הצבי ארץ החמדה שחמדו לה האבות בי גזא דרחמנא האחת אהובה צבי היא לכל הארצות ולעת כזאת נהפכו עליה ציריה תחיל תזעק בחבליה מתוך שהותרה הבערה ונחל גפרית בוערה ועמא דארעא אולא ומדלדלא ונהפכו כל פנים לירקון על זאת תאבל הארץ ותלבש בגדי אלמנותה כי עלה הכורת וכתת הולזלים קדמו צרי"ם הצוררים יתרועעו אף יציר"ה⁵⁰ מצירין ומעיקין בעלי מומין רודפין את התמימים חד אמר צא טרוף חד אמר צא נחור הפוחד לא יפחות לשתות דמינו במזרקו' נמנו וגמרו ישראל שנטפל לו גוי פושטן ואפי' בשוק העמידו על גלדו ויתנצלו בני ישראל את עדים ומה יענה העבד ישראל טלה חולה לפני העם הזה והמה מאלמי"ם אלומי"ם⁵¹ פני להבים פניהם שאתם תבעת על זאת תאבל הארץ ותזנה מש ל ו ם .

ד ר ך צע"ר בין החומותים⁵² על שדה הארץ היה לעיים עיי השדה פרוות וכל בית גדול היה לשמה כרגע ואכד מנוס מקל כמפני חרב לטושה ומכה אנושה כלה מקשה המגלגלת עלינו את כל הרעה הזאת הבאה עלינו שורש רחמים פורה רוש ולענה הם החיובות המדאיבות אשר גברו ועלו לסך חמשה עשר אלף ריאל"ש⁵³ צביליאש הן הזה היו לבני ישראל לפוקה המפרק ומשבר את הגוף ויבא עד השברים כי נמכרנו לגוים אכזרים אשר אין להם חנינה ויהי כל אלה מעוצם רעה ויגון אשר העמיסו עלינו תלאותם איש לבצעו מקצתו בחקים אשר לא טובים ומשפטים עזים. והיה מידי חדש בחדשו ומידי שבת בשבתו פימו דברו בגאות אינהו זמן זמנם לא דרשי חדש נכנס חדש יוצא חשוב שנה חוץ לזמנו וחורף למקומו והנושה בא לקחת את אשר לו ואין בידינו ממין הטענה או עלה עשן באפו לכבות את גחלת ישראל וישא ידו להם בשוטים ובעקרבים

44 כאן במשמעות אש, על דרך המאמר בפוסקים: אין אישות לגוי, המבוסס על המאמר בגמרא: משום אישות לית להו (סנהדרין, פ"ב ע"א).

45 כאן במשמעות אימה ופחד, על דרך הכתוב בדברים, ב', י.

46 על דרך הכתוב: ארץ חסה ושעורה (דברים, ח', ח').

47 על דרך הכתוב: אבי-עדר-שלום (ישעיה, ט' ה').

48 על דרך הכתוב: לספוד לשרה (בראשית, כ"ג, ב').

49 על דרך הכתוב בבראשית, ו', י"ט.

50 על דרך הכתוב: יתרועעו אף ישירו (תהלים, ס"ה, י"ד).

51 נוהגים באלימות, מליצה על דרך הכתוב בבראשית, ל"ו, ל"ז.

52 על דרך הכתוב: דרך שער בין החממים (מלכים ב', כ"ה, ד').

53 reales כלומר, תאלר, גרושים, ובעברית: אריות, על שם האריה החזק עליהם.

הכה ופצוץ ואסף אסיפה את כל עם הקהל אל משמר רע ומר אסורים בכבלי עוני וברזל מלבד כמה מיני יסורין שאין הפה יכולה לספר. ובכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה ויהי בימי אחז שאחז בתי כנסיות ובתי מדרשות וכל בית גדול בתי הנפש והלחשים נעל והתם בחותמו בקשר של קיימא ונשארו כל השערים נעולות ובוטל השיר וקול"ן של סופרי' ותשאנה קולן ותבכנה הבית והקורות העיר והעזרות ויגדל המספד ביום ההוא יום מר כלענה יום סוגרו דלתים אין קול ואין עונה משמיע ש ל ו ם .

ד ר ך עוצב בנו ויהי השמש לבא והנה אימה חשכה כסתה פנינו כי נועצו לב יחדיו כל הגוים ערלים האדו"ם⁵⁴ הזה ומשנאינו אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד במקום קדוש הזה וגמרו בדעתם להשבית רגל ישראל מלדרוך באדמת קדש זאת ויתנכלו אלינו בנכלי דתות וישלחו משלחת מלאכי רעים לאמר לבעלי חובותינו מה זו שתיקה ולמה אתם מחשים על עם שפל ויאכלו גם אכל את כספכם. הנה אנחנו נתנה לכם עשר ידות ככל החובות אשר עליהם וכסף משנה נשקול על ידי עושי המלאכה ונהיה תמיד אליכם עבדים נושאי מנחה מידי שנה בשנה אך בזאת תאותו לנו באשר תגרשו מן העיר את היהודים ותנו לנו את משכן כבודם ומסרו בידינו מפתחות בית הכנסת כדי לעשותו בית עם ולהעמיד בו צלם ולהמיר כבודו ללא יועיל. זאת היתה לנו וכוס התרעלה שתינו וספדה הארץ משפחות משפחות אבל כבד מאד אי על קריה נאמנה מלאתי משפט איך תהפך למינות בחיק נכרי ואין מושיע ובתוך צרותינו אמרנו להתנפל לפני ראשי העיר ע"י פיזור גדול להאריך לנו הזמן בכדי שיהיו השלוחים יוצאים וחוזרים ונערוך צרותינו לפני אחינו כי זאת הארץ אשר נפלה לנו בנחלה לא לנו היא ויד כל אחינו שוה בה. הנה כי כן נדדה שינה מעיינינו בהיותנו עורכים צרה זאת כי אם נוסיף התל בהם כלה היא מעמם לכרות שרש וענף ולא יזכר ולא יפקד ח"ו זכר ישראל מהסתפח בנחלת ה' ותהיה העיר הזאת נטולה מהיהודים ובאו בה פריצים וחללה. הנה כי כן אתם הרי ישראל עוצו ודברו קראו עצרה לחבוש איספלנית על המכה וצדקה תצור תם דרך ועצת שלום תהיה ביניכם וכל אחד ימהר להציל כפי כחו לקרוע הגזרה הקשה אשר ניתנה להעביר אותנו לערים וזאת תורת הקנאות לכל איש החפץ ש ל ו ם .

ד ר ך ישכון אור הזאת פנת יקרת פתחה של גן עדן מקום מובחר לקדושה מובחר להתבודדות וכל בניה למודי ה' במיעוט תענוג ובקבלת היסורין משימים ימים ולילות בעסק התורה בבית מדרשו של שם ועבר הנקרא חסד לאברהם ואמת ליעקב אשר יסדו הגבירי' הרמים מקימי דגל התורה כמה"ר אברהם פיריירא וכמה"ר יעקב פיריירא ולה"ה מלבד כמה מצות באתרא קדישא הדין ואית בהו חסרון כיס כמצות בקור חולים וקופת העניים ושמן זית להעלות נר תמיד ושכר מלמדי תינוקות ומצות הכנסת אורחים להכין להם מטה ושולחן וכסא ומגורה כי חק לישראל הוא במקום קדוש זה לכל עובר ושב אם דל ואם עשיר הבאים להשתטח על קברי אבות אברהם יצחק ויעקב וישי אבי דוד ואבי בן נר וגד החוזה עם כמה רבנן סבוראי לקדושים אשר בארץ המה דעו נא וראו מה נורא המקום הזה ולעת הלום ההפך עליו בלהות ובאו בנים עד משבר והארץ היתה תהו ותלבש הסת"ר קדרות⁵⁵ לא טוהר ולא הדר וחוט של בצ"ק מחבר וכמה הרפתקי ובוקי סריקי סבונו גם סבונו אין יום שאין קללתו מרובה מחברו משמאל לחובה"ה⁵⁶ ונדמ"ו נאות ש ל ו ם .

ד ר ך שיח"ו⁵⁷ בשבתנו על צי"ר הבצ"ר⁵⁸ באומרנו את מי נשלח ומי ילך לנו יקום והתהלך בחוץ יסב גבולות עמים אחינו אנשי גאולתינו להודיע להם את כל פרשת העביר וימן ה' לנו ציר אמונים ברוך מבנים יליד בית תחכם השלם הדיין המצויין כמה"ר אברהם

54 כלומר, הנוצרים האירופיים. 55 על דרך הכתוב בישעיה, ג' ג'.

56 על דרך הכתוב בבראשית, י"ד, ט"ו. 57 על דרך הכתוב בשופטים, ה' י'.

58 על דרך הכתוב: בשבתנו על סיר הבשר (שמות, ט"ו, ג').

גידלי יא יצאו אשר בראותו צרת נפשנו אור כגבר חלציו לטובב נתיבות ולהיות גולל ודופק על שער בת רבים עם אלדי אברהם המתנדבים בעם לעורר הלבבות אל החסד ואל הרחמים אולי יתעשת האלדיים לנו ולא נאבד והאדמה לא תשם וישראל ישכון לבטח שקט ושאנן ורב שלום.

דרך להזיו קולות אנא בכח גדולת ימין צדקתם שימו עין אל כל דברי האגרת הזאת ועשו חיל לכונן עיר התהלה אשר לה משפט הגאולה ולפי גודל המבוכה כן תרימו גם אתם תרומה לה' בהעמדה והערכה ומדה טובה מרובה למלאת יד שלוחינו הנז' ברכה וישוב לב העם לפלא נדר נדבה חדשה לפדיון שבו ים 59 להציל לקוחים למות אשר לשבי ואשר לחרב ואם אין אתם עושים בגיינו עשו בגין אבותינו הקדושים והחלש יאמר גבור אני ואיש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק ונתחזק בעד עמינו ובעד ערי אלדינו גם אלה לחכמים החכם בחכמתו ורוח מבינתו ישלח דברו ועל כל עם הקהל תטוף מלתו לתת את תרומת ה' ודא עקתא ישיחנה לאחריהם והעשיר בעשרו ישלח חסדו והגבור בגבורתו כארי יקום לעשות מעשה הצדקה. וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום.

דרך לעבור גאולים המלאך הגואל אותנו רחם ירחמנו יאמר די לצרותינו ישכון כבוד בארצנו יאסוף נדחינו על ארצנו ועל נחלת אבותינו ומלך-ביופיו תחזינה עינינו וכסא רום מעלתם יתרום ויתנשא על כל שכיות החמדה וימין ה' רוממה להם ירבה עצמה ויברך אותם ברכה שלימה ערוכה בכל ושמורה דשנים ורעננים יהיו ששים ושמחים ומלאים ברכת ה' ברך ה' חילם ופעל ידם ירצה בבנים ובני בנים כשתילי זיתים סביב לשלחנו ישאו ברכה מאת ה' וצדקה מאלדי ישעם ויהי עליהם סתרה צנה וסוחרה ויצליהם בכל אשר יפנו ומכל מקרה ופגע רע יפלטם ויוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם ולא ישמע שוד ושבך בגבולכם ונגע לא יקרב באהלכם כנפשכם הרמה והנשאה גם חסידה בשמים ומלאה דעת ויראת ה' ובנפש עמוסי התלאה המצפים לישועתם החותמים פה עה"ק חברון תוב"ב בסדר להוסיף לכם תבואתו שנת התק"ד לפ"ג: והיה מעשה הצדקה שלום.

הצעיר דוד מלמד, 60 חיים יאודה גומץ פאטו, 61 יצחק צדקה, 62 שמואל הכהן, 63 נחמיה גדיליאי, 64

59 כחנת ההדגשה הזאת היא, שהקהלות יתנו לשליח לא רק מקופות א"י אלא גם מקופות פדיון שבויים.
60 תלמידיו ותתנו של ר' ישראל זאבי. היה בשליחות חברון באירופה יחד עם ר' ישראל הכהן בשנות תע"ח-תפ"ה (1718-1725). עיין מאמרי "מי היו שני שליחי ארץ ישראל שנתפסו בניקולסבורג בשנת 1722?" ברבעון "ציון" שנה י"ב (תש"ח), עמ' 190-192.

61 בשנת תקי"ד הסכים בחברון על ס' "שער יוסף" להרחיב"א; בשנת תקי"ח הסכים שם על ס' "אורים גדולים" לר' אברהם ישראל זאבי; בשנת תקכ"ג חתם שם על אגרת-שליחותם של ר' חיים רחמים באגאיו ור' יצחק זאבי, ועל אגרת-שליחותו של ר' עמרם ב"ר אפרים דיאן; בשנת תקכ"ח חתם שם על אגרת-שליחותם של ר' אברהם רוביין ור' רפאל שבתי הכהן; בשנת תקל"ד חתם שם על אגרת-שליחותו של ר' חיים אברהם ישראל זאבי; בשנת תקל"ה חתם שם על אגרת שליחותו השניה של הרחי"א, ועל אגרת שליחותו של ר' משה הכהן סקלי; בשנת תקמ"ב חתם שם על אגרת שליחותו השניה של ר' אברהם ישראל זאבי.
62 לא נודע לי ממקור אחר.

63 בשנת תקכ"ג חתם על אגרת-שליחותם של ר' חיים רחמים באגאיו ור' יצחק זאבי; בשנת תקל"ג-תקל"ה היה בעצמו שליח חברון באמסטרדם ובאמריקה (G. A. Kohut, Ezra Stiles and the Jews, New York, 1902, pp. 97-98); בשנת תקמ"ח היה שליח ישיבת "בנסת ישראל" בחברון, (עיין לעיל).

64 חתם בחברון תקמ"ב על אגרת שליחותו השניה של ר' חיים אברהם ישראל זאבי, חתם שם בשנת תקמ"ח על אגרת-שליחותו של ר' שמואל הכהן מטעם ישיבת "בנסת ישראל" (עיין בהערה הקודמת); חתם שם בשנת תקנ"ב על אגרת-שליחותם של ר' אפרים ב"ר יונה נבון ור' יהודה ליאון; בנו ר' אליהו גדיליאי היה שליח חברון באירופה בשנות תקל"ח-תקמ"ה. (עיין לעיל).

חיים שלמה זאבי.⁶⁵ אברהם קשטיל.⁶⁶ אליהו ארחא.⁶⁷ הצעיר פנחס מרדכי באגאיו.⁶⁸ יעקב קשטיל.⁶⁹ רחמים באגאיו.⁷⁰ הצעיר יצחק זאבי.⁷¹ אברהם עובדיא.⁷² יוסף קשטיל.⁷³

ב. תקנות ישיבת "כנסת ישראל" בחברון, תק"ל (1770)
בעה"י.⁷⁴ מה טבו אהליך יעקב משכנותיך ישראל.⁷⁵ שמה זבולון בצאתך ויששכר באהליך.⁷⁶ בצל החכמה בצל הכסף.⁷⁷ עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאושר.⁷⁸ דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.⁷⁹ אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה.⁸⁰ גדול המעשה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום.⁸¹
בעה"י לימוד וסדר הישיבה אשר בעה"ק חברון תוב"ב הנקראת כנסת ישראל ועבודת הקדש וג"ח.⁸²
א. ללמוד בכל יום אחר חצות שתי שעות תלמוד והרמב"ם ובית יוסף בעיון י"ב תלמידי חכמים רשומים.⁸³
ב. בין בכל ליל ששי ילמדו התלמידי חכמים הנ"ל כל הלילה מקרא משנה שלחן ערוך ותהלים.

ג. וכן כליל ערב ראש חדש ילמדו כל הלילה כנ"ל.
ד. מט"ו באב עד מוצאי יום טוב אחרון של חג יקומו בעוד לילה ללמוד תורה נביאים כתובים וחי' פרקים משנה שלחן ערוך וזוהר או ראשית חכמה.
ה. גם בימי השוכבים⁸⁴ יקומו בעוד לילה באופן שיהיה שהות ללמוד תנ"ך וחי' פרקים של משנה וזוהר או ראשית חכמה כלל העולה שבכל שנה יבא לידי גמר טוב ספר הזוהר ושני פעמים ש"ס משנה דהיינו בחדש אלול ובימי שוכבים והארבע ועשרים פעם א' בשנה עם איזה פירוש.
ו. הפקידים מחויבים לתת שאלה של ספק דין פעם אחת בחדש לאחד מהתלמידי חכמים של הישיבה הנ"ל כפי רצונם הטוב.

65 לא נודע לי ממקור אחר.
66 הסכים בחברון בשנת תקי"ד על ס' "שער יוסף" להרחיב"א; הסכים שם בשנת תקי"ח על ס' "אורים גדולים" לר' אברהם ישראל זאבי.
67 היה בעצמו שליח חברון בקרים בשנת תפ"ח. (עיון: ש. אסף, לתולדות הקראים בארצות המזרח, ברבעון "ציון" כרך א', תרצ"ו, עמ' 208 ואילך); בשנת ת"ץ היה בשליחות חברון בטרפולי שבצפון-אפריקה. (עיון: ג. רקח, רשימת כ"י, עמ' 16).
68 הסכים בחברון בשנת תקי"ח על ס' "אורים גדולים" לר' אברהם ישראל זאבי; בשנת תקכ"ג חתם שם על אגרת-שליחותם של ר' חיים רחמים באגאיו ור' יצחק זאבי, ועל אגרת-שליחותו של ר' עמרם ב"ר אפרים דיואן.
69 לא נודע לי ממקור אחר.

70 הוא ר' חיים רחמים באגאיו, שהיה שליח חברון ביחד עם ר' יצחק זאבי בשנת תקכ"ג. (עיון: י. ריבקין, קבוצת "ירושלים" לזכר א. מ. לונץ, עמ' קכ"ו; מיכל רבינוביץ, בירחון "מזרח ומערב", כרך ג', עמ' 150—151); באותה שנה חתם בחברון על אגרת-שליחותו של ר' עמרם ב"ר אפרים דיואן.
71 היה בעצמו שליח חברון יחד עם ר' חיים רחמים באגאיו בשנת תקכ"ג. (עיון בהערה הקודמת).
72 הסכים בחברון בשנת תקי"ד על ס' "שער יוסף" להרחיב"א.

73 לא נודע לי ממקור אחר.
74 בעזרת ה' יתברך. 75 במדבר, כ"ד, ה'.
76 דברים, ל"ג, י"ח. 77 קהלת, ז' י"ב. 78 משלי, ג' י"ח. 79 משלי, ג' י"ז.
80 ישעיה, נ"ו, ב'.
81 ישעיה, ל"ב, י"ז; וכל הפסוקים הללו מרמזים למעלת התמיכה בתלמידי-חכמים.
82 וגמילות חסדים. 83 כלומר, חשובים.
84 בימים שני וחמישי של השבועות שבהם קוראים פרשיות שמות, וארא, בא, בשלה, יתרו, משפטים.

ז. חכמי הישיבה הנ"ל מחויבים לדרוש שבע שבתות בשנה דהיינו בחגים ובמועדים כל אחד בשבתו.

ח. גם מחויבים כל חכמי הישיבה ללמוד ששה לילות בשנה עד חצות דהיינו ליל שני ושביעי של פסח ליל ל"ג לעומר ליל ערב ראש השנה ליל שמיני לחדש תשרי ליל ט"ו בשבט וללמוד בהם כטוב בעיני הפקידים.

ט. בכל יום קודם הלימוד יאמרו התפלה המסודרת לשם המתנדבים החתומים לתת נדבת לבם מידי שנה בשנה לקיום הישיבה הנ"ז ולשם הפקידים והמשתדלים זוכים ומוזכים במצוה זאת ואחר הלימוד יאמרו קדיש ומי שברך לכל הנד"ל.

י. ביום שבת קדש ילמדו בספר הזהר ואחד מן החכמים יאמר איזה חידוש בפרשת השבוע והכל יהיה עולה משך שעה אחת.

יא. בישיבה של עבודת הקדש וג"ח י"ב בעלי בתים ילמדו ב' שעות אחת ביום ואחת בלילה אחר ערבית תנ"ך משניות שלחן ערוך ראשית חכמה ומדרש כפי אשר יסדרנו מעלת הפקידים.

יב. בליל יוח"ד בבית הכנסת יעשו מי שברך לפני ארון הקדש למעלת המתנדבים החתומים בישיבה שנדבה רוחם להזיל זהב מכיסם להקים דגל התורה ולומדיה ולמעלת הפקידים המשתדלים על קיום הישיבה הנ"ל לכל אחד בשמו הטוב בפרטות ועל כלם תבא ברכת טוב ויוזכו לחוות בנועם ה' בהר הקדש ובירושלם ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן.

זאת היא התפלה שאומרים קודם הלימוד בכל יום.

רבון העולמים ואדון האדונים מודים אנחנו לפניך שקרבנתו לעבודתך ושמת חלקינו מיושבי בית המדרש על ארץ טובה ורחבה שהנחלת לאבותינו ואהבת אותנו ורצית בנו להסתופף בצילא יאה צילא דמהמנותא בצל קורתם של אבותינו הקדושים א ב ר ה ס י צ ח ק ו י ע ק ב השוכנים אחר כתליו במערת המכפלה זכותם יגן בעדינו ובעד כל ישראל.

גדול העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות על דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעליו זן ומפרנס לכל מיונק עד עולל עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו וחסד ה' מעולם ועד עולם וצדקתו לבני בניו לעיני כל ישראל.

מה אנו ומה חיינו אשר עשית עמנו חסד גדול כזה ואלו פינו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו ושפתותינו שבה כמרחבי רקיע ועינינו מאירות כשמש וכירח וידינו פרושות כנשרי שמים ורגליו קלות כאילות אין אנו מספיקין להודות לך ולשבחך ולפארך וליתן שיר שבה והודאה לשמך הגדול על אחת מאלף אלפים ורוב רבי רבבות פעמים הטובות שעשית עמנו ועם אבותינו מלפנים ועל נסיך שבכל יום עמנו יודוך ה' כל מעשיך וחסידיך יברכוך ברוך אתה ה' אלהי ישראל.

עד הנה עזרנו רחמיך ולא עזבונו חסדיך והזמנת לנו פרנסתינו על יד בניך ידידיך בני ש"ם למשפחותם שזכות אבותם מסיעתם וצדקתם. המה הגבורים אשר מעולם מלאים היו ומפיקים נגה נאה זיום בכל העולם העוסקים בבנינו של עולם מקימי דגל התורה הלא המה אחינו אנשי גאולתינו הגבירים הרמים אנשי החסד והרחמים אשר בעיר תהלה א מ ש ט ר ד ס ו ה א ג ו ה מ ב ו ר ג ו ל ו נ ד ו נ ו א מ ר י ק א ובכל ערי איטליה ובכל בנותיה ובכל ערי רומאניה ובכל בנותיה ובכל ערי פראנסיה ובכל בנותיה, אשר נדבה רוחם להזיל זהב מכיסם לתת כל איש כמתנת ידו מידי שנה בשנה לעזרת ה' בגבורים להחזיק ידי לומדי התורה ולהעמיד ארבע אמות של הלכה בקרית ארבע היא חברון תוב"ב בישיבה של מעלה ישיבה שיש בה סמיכה כנסיה שהיא לשם שמים כנסת ישראל.

אנא ה' קבל ברחמים וברצון נדריהם ונדבותיהם והיה עוזר להם ובימינך תסעדם כצינה רצון תעטרם אורך ימים תשביעם ועל מי מנוחות תנהלם ותפתח להם ארובות השמים להריק להם ברכה עד בלי די כדכתיב ובחנוני נא בזאת וגו' וימלאו אסמיהם שבע כל הון יקר ונעמים ושלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם בים וביבשה ועל נהרותם ועל יאוריהם ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו כשובע שמחות ששים ושמחים דשנים ורעננים ומלאים ברכת ה' בבית ובשדה בקיץ ובחורף יהיה ותשמרם מכל צער ונזק ומחולאים וממקרים רעים ובצל כנפיך יכסיון יריוון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם ותרבה גבולם בבנים ובני בנים כלם קדושים עושים באימה רצון קוניהם ובית צדיקים יעמוד בשמחה ובטוב לכב שמחים בצאתם ששים בכואם והיה זרעם נכון לפניהם וצאצאיהם כלם יחד יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה גם בניהם עדי עד ישבו כסאות למשפט יודעי דעת ומביני מדע ומשכילים בכל חכמה ההלל והשמחה במעונם רוממות אל בגרונם קול רנה וישועה באהלי צדיקים למען יאריכו ימים על ממלכתם בקרב כל ישראל. והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע אלו גבאי צדקה הללו צדיקים גמורים הגבירים הרמים ה פ ק י ד י ם ⁸⁵ המפוארים פקידי ישיבת כנסת ישראל די בכל אתר ואתר המשתדלים בעד קיום הישיבה ומזכים את הרבים להחזיק ידי לומדי התורה הוד והדר תעטרם חן וכבוד תלבישם ירום הודם ותנשא מלכותם יעלו חסידים בכבודם סוככים בכנפיהם וזכות התורה ולומדיה וארץ ישראל בחילם שלוח בארמנותם והעושר והכבוד סוככים בכנפיהם וזכות התורה ולומדיה וארץ ישראל יגן עליהם להניח ברכה אל בתיהם וכסא כבוד ינחילם בששון ובשמחה והשקט וכטחה וברכה והצלחה בבנים ובני בנים ששים ושמחים בתופים ובמחולות חתנים וכלות בכלי כסף וכלי זהב ושמלת חבילות חבילות חיים חן וחסד צדקה ורחמים ברכה ושלוש עד כי יבא שלה ובא לציון גואל יגל יעקב ישמח ישראל.

נדפס פה אמש טרדם בחדש תשרי שנת כ'נ"ט ת' ישראל. ⁸⁶

השיטה „לא נודע למי“

מאת

מאיר בניהו*

א

רבים היו החכמים מארץ-ישראל לדפוס כתבי-יד עתיקים שנמצאו ברשותם או במקומם. בארץ-ישראל וברוב ערי המזרח לא היו — מלבד תקופה קצרה ביותר — עד אמצע המאה התשע-עשרה בתי דפוסים קבועים. מחברים שלחו את ספריהם להדפסה בארצות אירופה הגדולות, אבל רוב חבוריהם נשארו טמונים בכתבי-יד.

המגע הקבוע בין א"י והמזרח והעליות התדירות של יהודים מהמזרח לא"י הביאו לידי כך שחלק גדול של כתבי-היד ימצאו בא"י. והתקנה „שלא להוציא ספרים מא"י לחו"ל כלל, אפי" בעל הבית העוקר דירתו מהארץ לחו"ל",¹ שנתקנה בזמן הנגיד ר' יצחק שולאל, גרמה להרחבת ספריותיה של א"י.

כרם, המגע בין א"י לתורכיה, איטליה ואמשטרדם, ששם היו קיימים בתי-דפוס עבריים מפותחים, הביא, מאידך גיסא, לידי תוצאה אחרת חשובה: הוא עורר אישים מא"י להביא לדפוס ממבחר כתבי-היד שהיו לפניהם. במוליים אלו יש להבחין כמה סוגים, שלכל אחד ואחד מהם היתה מגמה משלו: היו מוליים שחפצו „לזכות את הרבים" בספרים שנראו בעיניהם כמעולים; היו שחברו פירוש לספר מסוים ואגב הדפסת פירושה הדפיסו גם את המקור; נמצאו חכמים חסוכי-בנים שהדפיסו כתבי-יד כדי להשאיר להם זכר במקום בנים; ונמצאו כאלה שלא עשו את המלאכה אלא לשם שכר.

דומני שמן-הראוי היה לחבר רשימה ביבליוגרפית שתכלול בתוכה שני סוגים: א: ספרים שנדפסו ע"י חכמי א"י והמזרח (כגון: כמה קבצים של תשובות הגאונים, שיטות הראשונים ופסקיהם וכו'); ב: רשימת כתבי-היד שנמצאו בא"י ובמזרח ושנזכרו בספריהם של חכמי המקומות הללו (כגון: חוקות הדיינים, שבלי הלקט ח"ב וכדומה). עבודה כזו עשויה להביא תועלת מרובה לחוקרי א"י והמזרח ולעוסקים בתולדות הספרות הרבנית.

ב

הפעם אייחד את הדיבור על אחד החכמים האלה, רבי מרדכי יפה, שלא נודע עליו אלא מעט.²

ר' מרדכי בן שמואל יפה אשכנזי, כנראה מחכמי פולניה, עלה יחד עם אשתו בשנת תק"ה לערך לארץ-ישראל והיה כנראה בגיל העמידה, הוא נחשב לאמיד ובבואו הביא עמו „כלי זהב וכלי כסף, אבנים טובות... לאכול מהם פירות... ללמוד שם תורה לשמה בלי דאגת הפרנסה"³ וקיווה כי אולי תגרום לו זכותה של א"י להוליד „בנים בורע של קיימא". בורכו

* מוקדש למור הפרופ' י. נ. א. פ. ש. י. ג. במלאות לו שבעים שנה, ברב כבוד ויקר.

1 שו"ת „קול גדול" לר' משה נ' חביב, ירושלים תרס"ז, סימן כ"ה, י"ד ע"א.

2 היחיד שהזכירו ובדרך אגב הוא א. יערי, בספרו „באהלי ספר", ירושלים תרצ"ט, עמ' 107.

3 עיין למטה, בהקדמתו לספר.

עבר במצרים, ושם הודמן לו לרכוש "אוצר של ספרים ישנים". ביניהם מצא שיטה בכתב-יד "לאחד מן הראשונים" שלא גרסה ופי' על מסכת קנים להראב"ד, הרו"ה והרא"ש. בבואו לא"י נשתקע בירושלים. חכמי העיר עודדו להוציא לאור את הספרים הנ"ל. לשם זה מכר בהפסד מרובה את חפציו שהביא עמו מחו"ל והחליט לעסוק בהדפסת "דברי גאונים ותורתם", כדי שיהיה לו "בעולם הזה נשארתי [4] להזכיר את שמו". סמוך לשנת תק"י התכוון לצאת לקרשטא, עיר שנמצאו בה בתי דפוס עבריים. בדרכו ביקר בארם צובא ובבגדאד, בא שם בדברים עם ראשי-הצבור וקבל מהם תמיכה חמרית ומוסרית. בהקדמתו לספר הוא מוסר לנו פרטים חשובים על הקהלות הללו, ולפיכך אביא כאן תורף דבריו:

"יתברך הבורא... אשר הנחני בדרך אמת, בעברי דרך שם דרכי ציון המצוינים בהלכה הליכות עולם ארעא קדישא. ויהי בבואי מ צ ר י מ ה אנה ה' לידי או צ ר ש ל ס פ ר י מ ישנים ובתוכם נמצא שיטה על מס' קדושין אשר חיבר א' מהגאונים הקדמונים... וזה ר"ן שנה שהיתה התורה מונחת בקרן זוית... ויהי בעברי משם לארץ הקדושה לעבור דרך שם מ ד ר כ י 4 ציון המצוינים בהלכה... ארץ צבי לכל הארצות, להשתטח על קברי אבות. והרבה הפצירו בי בקהלות קדושות להדפיס הספר... ואמרתי בלבי בעבור כי אין לי לא בן ולא בת... זה יהיה לי למשמרת ולמוכרת לה ד פ י ס ד ב ר י ג א ו נ י מ ו ת ו ר ת ס... ומה שהיה בידי כלי זהב וכלי כסף אכנים טובות למשמרת לעשות לי קרן כדי לאכול מהם פירות בארעא קדישא ללמוד שם תורה לשמה בלי דאגת פרנסה — את הכל הוצאתי ולא חסתי ומכרתי ממש בחצי דמים כדי להוציא לאור דברי רבני הקדמונים... אשר לא יצא לעולם מימים קדמונים, ונשארתי בלתי פרוטה...

"ומה אמר ומה אדבר הנפלאות והנסים אשר גמל עמי צור עולמים בעוברי דרך ימים ונהרות מסוכנים עד שבאתי לק"ק צובא קדישא, והיא סו ר י ה פרוור של ירושלם, סמוך לארם נהרים, מטרפולין של מלכים, מאן מלכי רבנן, חסידים ואנשי מעשה, מהם בדרך אמת עוסקים ומהם בתלמוד מעיינים לן[ות] וימים, קיץ וחורף אצלם שוים, בחצי הלילה קמים ושינה מעיניהם נדים, עד אור הבוקר בתורה עוסקים.

"ויהי בהגיעי למקום קדוש כזה אמרתי בלבי ברוך ה' אשר השאיר לנו מגינים אשר העולם על ידיהם ומעשיהם מתקיימים ומלכם בראשם הרב הגדול אב"ד ור"מ ז פלפלא חריפא זבקי בכל חדרי התורה ובחכמת האמת ספרי הקבלה וכל רז ממנו לא נעלמה — ספרא וסיפרי וכולי תלמוד[א].

"ובכל מקום שעברתי דרך ארעא קדישא מצאתי גאוני ארץ עמודי העולם אשר הם ראויים שתהא השכינה עליהם שורה.

"ומשם הלכתי למדינת בב ל רבתי ונשתטחתי על קבר יחזקאל הנביא ור' יהודה ן' בתרא ועזרא הסופר 8 והנשיאים אשר היו בזמני, הגביר המרומם

4 רומן לשמו. 5 גיטין, ח, ב.

6 נדרים, כ, ב; גיטין, סב, א.

ד הוא ר' שמואל לאניאדון, אביו של ר' רפאל שלמה לאניאדון בעל "בית דינו של שלמה". עיין בספרו, שו"ת "כסא שלמה", ירושלים תש"ד, סי' א, א ע"ב: "נועדו רבני מתא ועמהם אפרכי זקני העם ושרי המה הגבירים כבירים אדירים ובחרו בבחיר שבאבות ממר אבא הרב המופלא... שמואל לאניאדון ז"ל היותו ממשפחת בית אב שהוא דור חמישי להר"ב הכלים ז"ל והושיבוהו בראש רב וזיין והוא שפט את ישראל ארבעים שנה".

8 על קברי הקדושים בבבל, עיין ש. אסף: לתולדות היהודים בקורדיסטאן ושכנותיה, באהלי יצקב, ירושלים תש"ג, עמ' 124—126; א. כרעק: עיד אל זיארה בבגדאד, "עדות", כרך א, עמ' 37 ואילך.

חכם חרשים ונבון על מעלה, דחיל ומוקיר לרבנן כמה"ר משה מרדכי נ"ע⁹ ושני לו הח' המרומם הן גביר נשיא הגולה כמה"ר יוסף ויהי ה' את יוסף אשר עשה משפט וצדקה לעמו וגם אכסניא שלי אשר נתארחתי בצל קורתו אלוהי אברהם יהיה בעזרתו ביתו פתוח לרוחה ויוסף הוא המשביר לכל עוברים ושבים שר וטפסר כמה"ר יוסף ג' טו ו'ן. ¹⁰ ואחרון אחרון חביב ה"ה ידידי וידיד נפשי ראש וקצין שר וטפסר החכם השלם ובקי בכל חכמה ומעולם לא פסקה ישיבה מביתו בקיבוץ אלופי לומדי תורה אשר בקהלה קדושה כ"ש¹¹ מפוארים כמה"ר כ' ל' פ' א' ¹² נר"ו. וסודי במרומים שלא הנחתי אבן ומצבה בארעא קדישא. כהיום רוצה לעלות להקבר בארצות החיים, בעבור כי אין לי בנים אולי יגרמו זכות א"י שאזכה לבנים בזרע של קיימא... כה דברי דל ונאנת...

ג

לקושטא הגיע בשנת תק"י או בראשית תקי"א. לאשרו מצא שם אדם הדומה לו ברוחו, ר' נפתלי בן ר' משה אשכנזי, גם הוא מפולניה, שבא לקושטא כדי לעלות לצפת, והוא עזר לו בהוצאת הספר¹³.

כתבי-היד היו כתובים במשיטא ספרדית שלא היתה ברורה למו"ל, לכן מסר את הספר לשם העתקה ל"החכם השלם כמה"ר ח' ל' פ' א' ג' י' מ' א' בן הרב משה אגיימאן ז"ל¹⁴. אולם גם חכם זה לא הצליח יפה במלאכתו ועבודתו של המגיה, ר' שלום יוסף מזרחי, בנו של ר' ישראל מאיר מזרחי שהיה רבה של ירושלים, היתה קשה ומפרכת¹⁵. באותה שנה, בשנת תקי"א, נגמרה הדפסת הספר. וזה גוסס השער:

ספר / חדושי (מ) מסכת קדושין / לאחד מן הרבנים הגאונים מהקדמוני' לא נודע שמו / ובסופו יבא פירוש נפלא על מסכת קנים לשלשה / גדולי הדור הראשון שבראשון הראב"ד ז"ל ואשר על / ידו שני רבינו זרחיה הלוי והשלישי מכריע ביניהם / הרא"ש ז"ל והחוט המשולש לא במהרה ינתק, ראו זה / דבר חדש ממש אשר לא היה לעולמים. הובא לבית / הדפוס על יד החכם השלם והכולל כמה"ר / מרדכי בכמה"ר שמואל מגזע יפה אשכנזי נר"ו והזיל זהב / מכיסו להוציא לאור תעלומה בזכות זה יזכה לז"ק¹⁶ / ולעלות על אדמת הקודש כחפצו וכתאו' / נפשו אכ"ר.

ואפרייזן נמטייה להחכם השלם כמה"ר נפתלי / בן הרב המובהק חסיד ועניו כמה"ר משה אשכנזי / זלה"ה אשר סייע אותו בכוחו והונו להוציא / לאור תעלומה לזכות את הרבים / זכות הרבים תלוי בו / אכ"ר.

נדפס פה קושטא אנדינה יע"א / אשר תחת ממשלת אדונינו המלך שולטן מחמוד

9 נזכר בהקדמתו של ר' עזרא הבבלי בן יחזקאל לספרו, "נתיבות שלום", קושטאנדינא תק"ב. המחבר מודה "לראש מעלת תהלת עטרת הגבירים היקרים הגביר היקר והנעלה לשם טוב ולתהלה כמה"ר משה מרדכי יצ"ו". ע"ע גם ב"אהל דוד" לר' דוד ששון ז"ל, חלק א' עמ' 549; ח"ב עמ' 569 ובמחברתו "אגרות פרס ותימן" עמ' 15.

10 לדעתי הוא ר' יוסף נסים הנזכר בספרו של ר' עזרא הבבלי הנ"ל יחד עם ר' משה מרדכי: "והגביר היקר והנעלה לשם טוב ולתהלה כמה"ר יוסף נסים יצ"ו", וכן בספר "מעשה רב" לר' משה בנימין מבגדאד (קושטאנדינא תצ"ו, בשער): "ואפרייזן נמטייה להגביר המרומ' נשא ורם כמה"ר יוסף גבאי אשר חזיל זהב מכיסו להביאו לבית הדפוס", וכן בהקדמתו הוא כותב עליו: "איש חיל רב פעלים כל פניו קדש הלולים רודף צדקה וחסד אל כל היום ה"ה הגביר המרומם כמה"ר יוסף בכ"ר נסים גבאי נר"ו".

11 = כבוד שמו. 12 נזכר באחת מאגרותיו של השד"ר ר' יעקב אלישר הנמצאת בגניו ששון בלונדון.

13 עיין בדבריו שבא בראש הספר. 14 "התנצלות המגיה", דף ב' ע"א.

15 שם, שם. 16 = לורע קיימא.

יר"ה / שנת וישתקו"ה לאחריתך לפ"ק / בדפוס הנבון ונעלה כה"ר בנימין בכר משה רוש / נר"ו.

לשער מסגרת מרובעת. משני קצותיה למעלה ובאמצעיתה משולשים. במשולש האמצעי נמצאות האותיות: ב"ה. זהו השער המצוי בכל הטפסים.

באכסמפלר הנמצא באוצר ספריו של אבי הרה"ח ר' יצחק נסים רחמים יצ"ו יש שער והקדמה נוספים עם שניים: בראש המסגרת חסרות האותיות: ב"ה. החלק הראשון של השער השני הוא כמו בשער הראשון אלא שפה הוא מדבר על עצמו בגוף ראשון, ויש גם שינוי בסדר השורות:

... ובסופו יבא פירוש נפלא על / מסכת קנין / לשלשה גדולי הדור הראשון שבראשון הראב"ד ז"ל / ואשר על ידו שני רבינו זרחיה הלוי והשלישי / מכריע ביניהם הראשון ז"ל. והחוט המשולש לא / במהרה ינתק. ראו זה דבר חדש ממש אשר לא היה / לעולמים. הובא לבית הדפוס על ידי אני הדל בבי' / אבי איש צעיר מרדכי בכמהר"ר שמואל מגזע יפה אשכנזי נר"ו. והזלתי מכיסי להוציא לאור תעלומה / בזכות זה אזכה לז"ק ולעלות על אדמת הקודש כחפצי / וכתאות נפשי / אכ"ר.

נדפס פה / קושטא נדינה יע"א... בדפוס הנבון ונעלה כה"ר בנימין בכר משה / רושי נר"ו.

הסיבה להדפסת השער מחדש היא ברורה איפוא. בשער האחר לא נזכר כלל שמו של המסייע בהדפסה ר' נפתלי אשכנזי. כנראה שרק עם השלמת הדפסת הספר באו במגע, אולם יתכן גם כי השער וההקדמה נדפסו תחילה ובשעת גמר ההדפסה היה צורך לשנותם.

בעמ' שלאחר השער נמצאת. בכל הטפסים הרגילים. ברכת הודאה מר' נפתלי אשכנזי. דבר זה חסר במהדורה הראשונה. בדף השני ישנה "הסכמת רבני גאוני קושטאנדינה" והתנצ' לזה המגיה. ומעבר לו הקדמתו של ר' מרדכי אשכנזי. ההקדמה שבמהדורה הראשונה היא ממש כמו זו שבשניה אלא שבה חסר הקטע המדבר על ר' נפתלי אשכנזי.

עם תום ההדפסה סבב כנראה ר' מרדכי יפה בערי אירופה והפיץ את הספר. בשנת תקט"ז אנו מוצאים אותו באיטליה וזהו שם בודאי עוד זמן מה לפני כן. בראשית תקי"ז היה בקאסאלי והתאכסן בביתו של הגביר דוד פיגטו. הוא בא כמעט עם רבה של העיר ר' שבתאי אלחנן מהזקנים ז"ל. בחורף של אותה שנה כתב מכתב פרידה קצר לר' שבתאי מפני שהיה טרוד בגלל "הנסיעה לארעא קדישא..." הוא מודה לר' שבתאי על עזרתו ומקיים הבטחה "שהבטחתי לאדוני ושלחתי לו א' שיטה מהספרים מתוקנים מכל מיני התיקון" ע"ר דוד פיגטו הנ"ל. מנחה זו ערבה מאד לר' שבתאי ובמכתבו האחרון הוא כותב לו: "והימנותא ליהוי כי זכרו הטוב מלבו (צ"ל: מלבי. — מ. ב.) לא ימוש וברית שלומו ממני לא תמוט"ס.

17 במכתבו אל ר' מרדכי יפה כתב עליו ר' שבתאי: "החכם השלם הדין המצויין: כמהר"ר מרדכי יפה, מתקפני ארעא קדישא". עיין: יעקב נאכט, "אגרות הרחיד"א ושליחי ארץ ישראל", ציון, ספר ו', ירושלים תרצ"ד, עמ' קלו.

18 המוציא לאור של אגרות אלו לא ידע כנראה על מציאותו של ר' מרדכי דגן וקבע שר' מרדכי זה הוא ר' מרדכי ב"ר נתן יפה שעלה לא"י עם העליה הגדולה של החסידים תלמידי הבעש"ט (עיין: תולדות חכמי ירושלים, חלק ג', עמ' 69). ואומר: "ממכתבי ההעצה של ר' שבתאי אנו רואים שר' מרדכי יפה היה מהשורשים הנאמנים שבהם היה יפה בשדירות ודבריהם היו נשמעים בקהל רב" (עמ' קל"ה). ויש כאן לא רק טעות בזיהוי של האיש אלא גם ידיעה שאיננה קיימת במציאות, כי היה ר' מרדכי שד"ר. יש להתפלא על הכותב הנכבד כי הלא ר' מרדכי מזכיר בפירוש את ה"שיטה" שהוציא לאור, ואילו ר' מרדכי השני לא הדפיס כל ספר. וכן אין להניח כי אם היה ר' מרדכי שד"ר לא היה מזכיר את זה לא הוא ולא ר' שבתאי אלחנן מהזקנים. יש איפוא להפריד בין ר' מרדכי ב"ר שמואל יפה מו"ל השיטה, ובין ר' מרדכי ב"ר נתן יפה השד"ר.

ד

עתה ברצוני לברר שתי נקודות חשובות: א. בנוגע למקורו של כתב-היד. ב. לזמן מחברו: השיטה "לא נודע למי" היא פירוש של אחד מהראשונים למסכת קידושין ועד עתה לא ניסו החוקרים לטפל בשאלת המחבר וזמנו. כתב-היד שממנו נדפס, מוצא, כאמור, במצרים. וכפי שמעיד המו"ל בהקדמתו "וזה ר"ן שנה שהיתה התורה מונחת בקרן זוית", מתברר כי השיטה נעתיקה בשנות ר"נ-ר"ס בערך. בהיותו במצרים מצא המו"ל לא רק את השיטה הזו וכן פירושי הראב"ד, הרד"ה והרא"ש למסכת קנים בכת"י, אלא גם "אוצר של ספרים ישנים" וכוונתו לכתב-יד. המו"ל חשב להדפיס גם את שאר כתה"י, שכן הוא כותב: "אמרתי זה יהיה לי למשמרת ולמזכרת להדפיס דברי גאונים ותורתם".

איווחי, איפוא, הספריה המפוארה הזאת שנרכשה במצרים ע"י ר' מרדכי יפה אשכנזי? לדעתי ברור הדבר כי היא ספרייתו החשובה והמפורסמת של ר' בצלאל אשכנזי בעל "שיטה מקובצת", שעד עתה לא נודע להיכן התגלגלה וחושבני שמכאן אפשר לגלות את עקבותיה.

ר' מרדכי יפה לקח עמו בודאי את כתב-היד לחו"ל כדי להוציאם לאור. לאחר שגמר את הדפסת השיטה הזאת נסע לאיטליה, כנראה לשם מכירת הספרים והדפסתם של כתה"י האחרים, ולא חזר לא"י עד שנת תקי"ז, היינו שבע שנים לאחר שיצא הספר לאור. לא ידוע לנו כי ר' מרדכי יפה הוציא עוד ספרים נוספים. כנראה שהוא מכר את כתה"י בהיותו באיטליה ויש איפוא לחשוב שלפחות שארית ספרייתו של ר' בצלאל אשכנזי נמצאת באיטליה.

בספר תשובותיו כותב ר' בצלאל אשכנזי¹⁹: "וראיתי בחידושין של קידושין לרב גדול ולא ידענו מנו, אבל מחידושינו ניכר דרב גובריה והיה קדמון בזמן הרשב"א ז"ל". הרי ידיעה מפורשת שספר זה היה ברשותו של ר' בצלאל אשכנזי במצרים²⁰.

ר' בצלאל מביא קטע מספר זה, והוא נמצא באותו הלשון בשיטתנו בפרק ב' דף מ"א ע"ב וז:

והריני מביא השוואה של חלק קטן ממנו לדוגמא:

לא נודע למי:

תרומת הנכרי מדמעת וחייבין עליה חומש למי
יש קנין לגוי בא"י להפקיע מיד מעשר אם תרם מדגן
שדה שלו ודאי אין תרומתו תרומה דהא האי דגן לאו בר
חיובא ואפילו לקחו ישראל ממנו אלא איכא לאוקומה
למי"ד אין קנין לגוי בא"י ואי דמרחיה גוי ודאי אין
תרומתו תרומה דמירות הגוי פוטר כדאמר' בפ' השולח
דף מ"ו דלמי"ד אין קנין לגוי בא"י דריש דגנך ולא
דיגון גוי אלא דהכא במאי עסקינן דמרחיה ישראל בר
שות גוי דפליגי ביה תנאי במס' מנחות פ' ר' ישמעאל
ד' ס"ו דאיכ' מאן דמחיי' ליה דכתב' דגנך תרי זמני
דממעט' מדגנך דיגון גוי והו"ל מיעו' אחר מיעו' ואין
מיעוט אח"מ אלא לרבות. — — —

ר' בצלאל אשכנזי:

תרומת הנכרי מדמעת וכו' למי"ד יש קנין לעכו"ם בא"י
להפקיע מיד מעשר אם תרם מדגן שלו ודאי אין תרומתו
תרומה דהא האי דגן לאו בר חיובא ואפילו אם לקחם
ישראל ממנו אלא איכא לאוקומה למי"ד אין קנין לעכו"ם
בא"י ואי דמרחיה עכו"ם ודאי אין תרומתו תרומה
דמירות העכו"ם פוטר כדאיתא בפ' השולח דלמי"ד אין
קנין לעכו"ם בא"י דריש דגנך ולא דיגון עכו"ם אלא
דהכא במאי עסקינן דמרחיה ישראל ברשות עכו"ם
דפליגי ביה תנאי במסכת מנחות פ' רבי ישמעאל
דאיכא מאן דמחייב ליה דכתב' דגנך דגנך תרי זמני
דממעט' מדגנך דיגון עכו"ם והו"ל מיעוט אחר מיעוט אחר
מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. — — —

19 ויניציאה ש"נ, ס"א, ח ע"א.

20 תשובתו זאת של ר' בצלאל אשכנזי נכתבה במצרים, כפי שמוכח מראש התשובה (דף א' ע"א):
"עלה מחוצה לארץ לארץ חכם אחד... ושלה לי למצרים קונטרס אחד".

21 דף כ"ו ע"ג של הספר.

השוראת שתי הנסחאות מראה כי אין בין שני המקורות הללו שום שינוי, פרט למלת גוי, שבנוסח של ר' בצלאל אשכנזי הוכרחו לשנותו מחמת הצנזורה לעכורים, וכן הבדלים דקים מרעטים שבאו בודאי מידי המעתיק והמדפיס לשם קיצור.

שיטה זו לא נזכרה, עד כמה שידוע לי, לפני הדפסתה בשום מקור אחר וכנראה שהיתה בכת"י יחיד בעולם. אין לדעת אם המעתיק משנות ר"נ—ר"ס ידע את שם מחברה ולא רשם את שמו, כדרךם של כמה מעתיקים, או ששם מחברה נשכח עוד בזמן יותר קדום. אפשר שזו היתה הסיבה כי שיטה זו לא נתפרסמה ולא נעשו ממנה העתקות הרבה, ומחברה נשאר עלום שם עד היום הזה.

ר' בצלאל אשכנזי היה כידוע מבקר גדול, בעל חוש דק ובקיא עד להפליא בלשונם של רבובינו הראשונים, וראוי הוא לסמוך עליו, שמחבר השיטה היה בן דורו של הרשב"א.

„משרת משה“

(הצעה ל„קרית ספר“ שנה כ”ד, עמ’ 249, הצעה 22)

המלים „משרת משה“, שמשמעותן נעלמה, בנראה, מעיני פרופ. אסף, הן שמ”הספר הכולל סיגוריה על הרמב”ם ונתחבר ע”י קלונימוס. הספר יצא לאור מתוך כ”י ע”י גולדנשטאל, לייפציג 1845.
י ע ק ב ל . סי כ ר (קמברידג)

נשים מדפיסות ותומכות במחברים

(לקוטי בחר לקוטי)

לרשימות הקודמות של נשים מדפיסות ותומכות במחברים, שנדפסו ב„קרית ספר“, אוסיף כאן שתי נשים מהדור האחרון:

1. שרה שפירא. ביחד עם ר’ יעקב נירנשטיין ז”ל הוציאה לאור כמה ספרי רומל (ביחוד סידורים) בלונדון משנת תרפ”א עד שנת תרפ”ז. ועל השערים כתוב בהוצאת שרה שפירא ויעקב נירנשטיין.
  2. פועה זלקינד. היא הוציאה לאור את ספר בעלה דר’ יעקב מאיר זלקינד על המשנה והתוספתא ממסכת ברכות שנדפס בחיפה תרצ”ט. על השער כתוב „הוצאת אלמנת המחבר פועה זלקינד“ ומעבר לדף כתוב „כל הזכויות שמורות לגב’ פועה זלקינד“.
- מנחם עזרא אברמסקי (לונדון)

הוספות לרשימת כותבי דר. בנימין קלאר הי”ד.

(עין „קרית ספר“ שנה כ”ד, עמ’ 245—247)

1. Jüdische Jugend, Jugendzeitschrift, Wien, Jahrgang II. Heft 7/8, p. 4—7: Die Herzl-Zypresse von El. Smolly, aus dem Hebräischen von B. Klar.
  2. פרופסור אב. אפטוביצר. „הצופה“, עתון יומל, חל אביב כ”ב אדר תש”א 21.3.1941.
  3. לורד טניסון: הסתערות הפלוגה הקלה, תרגם בנימין קלאר. „הגלגל“ גליון 6, ערב ראש השנה תש”ד 30.9.1943, עמ’ 6.
  4. קרל ציפק: מותו של ארכימדס, תרגם ב. קלאר. „הגלגל“ גליון 16 כ”ג שבט תש”ד 17.2.1944, עמ’ 1 ועמ’ 6.
- למספר 32 המאמר „פעלים מורכבים“ נדפס ב„הארץ“ ל’ שבט תש”ג, עמ’ 4.

ע ק ב . פ ו ז נ ר

דפוסי ארץ-ישראל

עתונים

ראה גם להלן במדור „בתוך כתבי עת“.

731 אלה בניך ישראל ; לוח חושי ה'תש"ט.
[א']. תל-אביב, (המחלקה לנוער של קרן היסוד), הוצאת
ליאון המדפיס [דפוסו ז], [תש"ח]. 2°. תמונות
מחיי הנוער בארץ.

732 ארצנו ; דפים ליריעת הארץ, מוקדשים לעולה
ולחייל. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת
לישראל, [תש"ח]. מפות, תמונות. 2°. העורך : א. ארני. גליון מס' 1 : הנגב, בלי תאריך.
במכונת-הכפלה, רובו מנוקד.

733 אש ; דפים לפובליציסטיקה, סולמוס ובקורת.
הוצאה חד פעמית. (תל-אביב, דפוס א. מוס), תש"ח.
תמונות. 2°. בסאון תנועת „חרות“, גל' [1] יצא
בכ"ו סבת „לגל" [2] — 8 מלת-לואי כגון : אש להכה,
אש אוכלת, אש צולבת. גל' 9 : אש ; דו־שבועון לפוב-
ליציסטיקה וכו', יצא בכ"ז ניסן.

734 הבירה ; עלון בני-אצ"ל, ירושלים. [ירושלים].
תש"ט. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. חוב' א
יצאה בכסלו „גליון תנוכה“. במכונת-הכפלה, המעטפת
בדפוס.

735 במחנה ; עתון חיילי ישראל לעולה. (תל-
אביב), מחלקת התרבות של צבא ההגנה לישראל, (דפוס
„ספרי“), תש"ח. תמונות. 2°. [שבועון]. גל' א'
יצא בכ' תמו. מנוקד ; מלים כודדות מתורגמות.

736 במערכה ; (במה לעוני הספרדים ועדות
המזרח), תל-אביב, (המשמרת הספרדית הצעירה, דפיס
מ. שהם), תש"ח. תמונות. 4°. [ירחון ז]. העורך :
א. תורג'מן. גליון 9 יצא בסיון.

737 בנתיב ; כטאון המגויס הדתי. (ת"א) ועדת

הבטחון שליד הועד הפועל של הפועל המזרחי בסיוע
מוסד הרב קוק, דפוס „הצופה“, תש"ט. תמונות. 4°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' [א'] יצא במרחשון.

738 הגדוד ; כטאון גוד 54 — חטיבת הדרום.
(תל-אביב, דפוס „אחדות“), 1948. תמונות. 8°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 12 יצא בספטמבר.

739 הדור ; עתון יומי, תל-אביב, (חברת „הדור“,
תש"ט. תמונות. 2°. גדול. העורך : אליעזר
ליבנשטיין. גל' 1 יצא בח' חשוון. כטאון מפלגת פועלי
ארץ-ישראל. מופיע אחרי הצהרים.

740 הד התיכון ; כטאון חטיבת אלכסנדרוני. (תל-
אביב, דפוס „אחדות“, תש"ח. תמונות. 8°.
[ירחון]. המערכת : מ. דשא וע. זמיר. גל' א יצא
בתמו.

741 ויצו במדינת ישראל WIZO in Israel
מהדורה עברית. (תל-אביב, מחלקת הפרסום של ויצו-
עולמית, דפוס „אחדות“, תש"ח. תמונות. 4°.
[ירירחון ז] העורכת : ס. סטין. גל' 1 יצא כאלול.
יצא גם במהדורה יוונית (החל מתמוז תש"ח), אנגלית
וגרמנית (שתיהן החל ממאי 1948). — מגל' 2 ואילך
שם העתון : האשה בישראל.

742 חא ; כטאון חיל האוויר לישראל. (ת"א) חיל
אוויר/תרבות, דפוס לידור, תש"ח 1948. תמונות. 8°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. חוב' 1 יצאה כאלול.

743 חומתנו ; עתון גודי הנוער. ירושלים, (בית
דפוס צבאי מס' 2), תש"ט. תמונות. 4°.
תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בערב סוכות.

744 חזית הנוער. (תל-אביב, לוחמי חרות ישראל,
תש"ט), תש"ח. תמונות. 8°. תכניות ההופעה
לא נזכרה. גל' ז' יצא באב.

- 745 חיל הים. [תל אביב?] מטה חיל הים/תרבות והסברה, חש"מ, תש"ח. תמונות. 8°.
[ירחון]. חוב' ג' יצאה באלול.
- 746 חרות, בהוצאת תנועת החרות. (תל אביב, דפוס א. ססור), תש"ח. תמונות. 4°.
[שבועון]. המו"ל והאחראי: מ. בדיקיר. גל' [1] יצא בט"ו בתמוז.
- 747 חרות. לשלמות המולדת, לקבוץ גלויות, לצדק סוציאלי, לחרות האדם. תל אביב, דפוס "השחר", 1948.
2° גדול. עתון יומי של "תנועת חרות מיסודו של אצ"ל". המו"ל והעורך: י. בדר. גל' 1 יצא בערב ראש השנה תש"ט, 3.10.1948.
- 748 ילקוט למגדלי עופות מהספרות המקצועית בעולם. [חדרה], ארגון מגדלי עופות העברים בא"י; (עין חרוד, דפוס. הקיבוץ המאוחד), תש"ח. תמונות. 8°.
"ילקוט ותרגום א. קוינט, מסוגנו ע"י י. שליטא". תכפיות ההופעה לא נזכרה. חוב' 5 יצאה באב.
- 749 ישרון; בטאון לאומי-דת. תל אביב, המרכז הארצי לתנועת "אחדות ישראל" בארץ-ישראל, (דפוס מל"ן), תש"ח. 2°.
תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך: הרב י. ש. אבידור. גל' א' יצא בה' באדר א'.
- 750 ישראל. מועצת המדינה הזמנית. הישג ב ה... (ת"א). המדפיס הממשלתי, "הדפוס החדש", תש"ח. 8°.
"ההישיבה הראשונה... ו' אייר תש"ח <16 מאי 1948>". פרוטוקול של ישיבת מועצת המדינה הזמנית.
- 751 ישראל. ממשלה. רשומות. (תל אביב, דפוס "הספיע הצעיר"), תש"ט. יוצא במקום "עתון רשמי" (עין ק.ס. שנה זו ע' 2), בארבע שורות: [1] ספר החוקים (8°), [2] ילקוט הפרסומים (2°); גל' 1 של שתי שורות אלה יצאו ב"ח בשבט תש"ט (17.2.1949), [3] קובץ התקנות (8°); גל' 1 — כ"ו בשבט תש"ט (25.2.1949), [4] הצעות חוק (8°); גל' 1 — י' באדר תש"ט (11.3.1949).
- 752 ישראל. צבא ההגנה. ירושלים. צוים, פקודות, והודעות של שלטון צבא-ההגנה לישראל בירושלים. ירושלים, חש"מ, תש"ח. 4°.
- 753 לוח יומן לבית ולמשרד [א] לשנת ה' תש"ח... ירושלים, "מפעל התורה" למען הישיבות כארץ ישראל, (דפוס סלומון), [תש"ח]. 8°.
- 754 הלחום; הוצאת המפלגה הקומוניסטית העברית. (תל אביב, ועדת הבטחון המרכזית של המפלגה הקומוניסטית העברית, דפוס מל"ן), 1948. תמונות. 8°.
תכפיות ההופעה לא נזכרה. גל' [1] יצא בינואר.
- 755 המאוזן; עתון הרדיו העברי. ירושלים, (דפוס גולדברג), תש"ח. תמונות. 4°.
שבועון. המו"ל והאחראי: ד. קמחי. גל' 1 יצא ב"ג בניסן.
- 756 המבשר; עתון ערב. ירושלים, דפוס ספער, אש"ט. 2°.
"המו"ל והעורך: מנחם גליקמן-פרוש בהש"ת תחפית קבוצת עיתונאים מכל חוגי אגדת ישראל". גל' א' יצא ב"ד כסלו 16.12.48.
- 757 מולדת; בטאון הנער. (תל אביב), מחלקת הנער של תנועת החרות, (דפוס מל"ן), תש"ח. תמונות. 4°.
תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך והאחראי: י. בדר. גל' א' יצא בכ"ט מנחם-אב.
- 758 המכבי; בטאון הסתדרות "מכבי" ארץ-ישראל. (תל אביב, חש"מ), 1948. תמונות. 4°.
[ירחון?]. שנה ב' מס' 2 יצא בספטמבר-אוקטובר אלול תש"ח-חשוני תש"ט.
- 759 המצודה; (עתון החיים). [ירושלים], (מחלקת ההסברה של החיים) [חילימצב] שליד לשכת-ההסברה של ההגנה. במחון [ירושלים], חש"מ, תש"ח. 8°.
תכפיות ההופעה לא נזכרה. חוב' א' יצאה בסיון.
- 760 נבג גדרוד 23, חטיבת הכרמל. (חיפה), דפוס "אות", תש"ח. תמונות. 8°.
[ירחון?]. גל' 1 יצא באב.

- 761 גיב הלוחם. [תלאביב], הלשכה המרכזית ללוחם ולחייל של "תנועת החרות", תש"ט. תמונות. 4°. [ירחון 2]. חוב' א' יצאה בכ"ד חשון 26.11.48.
- 762 גיר; קים לחנוך הציוני בבתי הספר בארץ ובגולה. (ת"א), מועצת המורים למען הקרן הקימת לישראל. (הדפוס החדש), תש"ט. 8°. ירחון. העורך: [חום] סל. חוב' א' יצאה בכסלו.
- 763 הנער הציוני. הנוער הציוני; עלון חברות הנוער העולה. [תלאביב], "הנוער הציוני" — המזכירות העליונה. (דפוס "הלוים"), תש"ח. תמונות. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: בן-הרים. חוב' 3 יצאה בתמו.
- 764 סקירה שבועית, שודרה ב"קול צבא ההגנה" (תלאביב), מחתר [= מחלקת התרבות של צבא ההגנה לישראל], (דפוס "אחדות"), 1948. 8°. גל' 1 יצא ב"14 באוגוסט.
- 765 עלון הכשרת הצופים. באר שבע, [הסתדרות הצופים העברים בארץ-ישראל, הכשרת הצופים 1], 1948. תמונות. 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 2 יצא ב"21 בנובמבר. במסגרת הכפלה.
- 766 העם בביתו; בטאון להורכה לאומית מעשית במדינת ישראל. בו מדור מיוחד לאשה והוא כלו מנוקד. תלאביב, (החוג "בוגי המולדת", דפוס "הפועל המזרחי"), תש"ח. 4°. ירחון. העורך: רחל אמרי. גל' א' יצא בתמו.
- 767 צרור ידיעות של הסתדרות המזרחי בירושלים. ירושלים, (דפוס סלומון), תש"ט. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. חוב' [א] יצאה במרחשון.
- 768 קבלת שבת. חמ"ד, שרות תרבות של צבא הגנה לישראל, (שרות ציוד, בית הדפוס הצבאי מס' 665), תש"ט. תמונות. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. [שבועון 2]. גל' ב' יצא בח' בכסלו. 10.12.48.
- 769 קול המשמר האזרחי; ירחון פנימי לחברים. [תלאביב], (דפוס אלחדיף), תש"ח. 8°. חוב' 1 יצאה באדר א'.
- 770 קול-סיני; בטאון הנוער הישראלי. (ירושלים, מזכירות נוער "סיני", דפוס "השחר"), תש"ט. תמונות. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: מ. חלוצי. גליון ה' יצא בתשרי. — "מטרת קול-סיני: ... יתנו לשיבה ליהדות ולקיום מצוותיה ... ילחום להשלת תורת ישראל במדינת ישראל..."
- 771 שתוף. שיתוף; ירחון מרכז הקואופרציה למלאכה, חרושת ושירותים ציבוריים. תלאביב, (דפוס "אחדות"), תש"ח. 4°. האחראי: מ. בנסון. חוב' א' יצאה באלול.
- 772 תיק למדריך. ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, (דפוס "הספר"), תש"ח. תוים. תמונות. 8°. ילקוט ספרותי. "יוסף לעזים מומנות במשך השנה. ליקט: אלחנן גפני, ערך והתקין לדפוס: צחק מן." הקדמת מחברת א': ניסן תש"ח. המדורות: ירושלים. אישים בהיסטוריה, חגים ומועדים (ל"ג בעומר וחג הביכורים), הרעיון והמפעל, מהדי הימים האלה.
- 773 אייניקייט. תלאביב, מפלגה קומוניסטית עברית, 1948. תמונות. 2°. גול. [ירחון 2]. גל' 2 יצא ב"9 בספטמבר.
- 774 אינדורהיים; אינפארמאציע-ביולעטין סאר חילים-עולים. חמ"ד, שרות התרבות של צבא ההגנה לישראל, תש"ח. 2°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 יצא בכ"ז אלול.
- 775 ביולעטין. ארויסגעגעבען דורך דער ליגע פארן נאציאנאלן ארבייטער. תלאביב, הסתדרות העובדים הכללית בישראל, חש"מ, תש"ט. תמונות. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: ש. שיכמן. חוב' [א] יצאה בחשון, נובמבר 1948.
- 776 די גאלדענע קייט; פערטלייארשיפט פאר ליטעראטור און געזעלשאפטלעכע פראבלעמען. תלאביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, (דפוס "אחדות"), חינוך 1949. 240 ע'. 8°. חז"שער בעברית: "די גאלדענע קייט <שלשת הוהב>; רכען לספרות ולבעיות חברתיות בהוצאת ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל", וחז"שער באנגלית, שניהם בעמוד ב' של השער.
- העורכים: אברהם סוצקבר ואברהם לוינסון. חוב' א' יצאה בחורף, התכן: י. שפרינצאק; "די גאלדענע קייט".

formation. Tel-Aviv, 1948. 2°. Directeur: Joseph Aelion.

גל' [1] יצא ב־18 במאי. כמכונת הכתיבה.

781 *Everyday Art*. Publ. by the Palestine Applied Arts Development <PAAD> Ltd. in conjunction with the Jewish National Museum Bezalel... Jerusalem. (The Jewish Agency for Palestine, Dept. of Trade and Industry, typ. Weiss), 1948. illus. 8°. "Supplement to Palestine Economic Review."

תכונות ההופעה לא נזכרה. חוב 1 יצאה בסברואר. PAAD היא מחלקה בתוך מחלקת המסחר והתעשייה של הסוכנות.

782 *Frontline*. (Jaffa, Sherut Tarbut/Gahal of the Israel Defence Army; Tel Aviv, typ. Haaretz), 1948. illus. 4°.

[דרשבווען?] חוב 3 יצאה בדצמבר. גל' = ג.ס. חוץ לארץ.

783 *Hakidmah*; Wochenschrift des Mittel-europäischen Kreises der Progressiven Partei.

(תלאביב, דפוס בלומנטל) חש"ט. תמונות. 2°. בראש השער: הקידמה. העורך: בנו כהן. גל' 1 יצא ב־5.1.1948.

784 *Israel and Middle East*. Tel-Aviv, n. pr., 1948. illus. 4°.

ירחון. חוב 2—1 של כרך (20) 1 יצאה באוקטובר—נובמבר. העתון הוא המשך לעתון: Palestine and Middle East.

785 *Israël Devletinden Haberler*. (Hakirya, Ministère des Affaires Étrangères, Division du Moyen Orient; Tel-Aviv, typ. Offset Press) 1948. 4°.

"ידיעות ממשלת ישראל". בתורכית. שבועון. גל' 1 יצא ב־30 בנובמבר.

786 *Mismar*; az egyesült munkáspárt <MAPAM> lapja. (Tel-Aviv), n. pr., 1949. 2°. השם גם בעברית: משמר... בטאון הונגרי של ממשלה.

י. סיכמאן: צווישן העברעאיש און יידיש. ח. נ. ביאליק: פון זיין ליטערארישער ירושה אין יידיש. ה. בערגער: דער נייער צענטער. שלום עליכם: דער רבי און די רביצין (מעבונג) עם מבוא מאת י. ד. בערקאוויטש. זרובבל: פאלק ישראל און מדינת ישראל. ב. שטאק: ש"י ענגון. א. לעווינסאן: ארבעטיקולטור. ש. נוגער: יידיש — די שפראך פון א וואנדער-פאלק. י. גלילי: מיטן קאמאנדיר דוד מיכאל מארקוס. א. א. ראבאק: ישראל און עשרת השבטים. י. בראסלאווסקי: דער נגב. אבייפתח: די שלאכטן אין לוד. א. באסקאוויטש: דאס יידישע און דאס העברעאישע פאלקסליי. י. רובין: די מלחמה אין לאנדאן די "סאברעס". ב. כאבאס: מיט די נייע עולים. ר. לעווי: די מיליטערישע לאגע פון ישראל אין יאר תש"ח. י. מ. ניימאן: פראבלעמען פון העברעישן סטאטער. א. ל. די געפונענע גניזה. ר. לוי: די ביכער-פראדוקציע אין א"י (ע' 234—240).

שירים מאת טשערניכאווסקי. אהרן צייטלין, סיכמאן, ר. זשיבלינסקי, נ. אלטערמאן, ר. באסמאן, מ. יונגמאן, מ. בארייטא, י. פאפיערניקאו, ר. גראסמאן, מ. ראזויטש, מ. שולטשיין, ב. טענענבוים, א. סוצקעווער, ה. לייזויק: די חתונה אין פערנוואלד (מתוך פואמה דרמטית). א. לעיעלעס: ערביסוף (מתוך פואמה דרמטית). ספורים ורשימות מאת ש. אש, י. אפאטשו, ענגון, שאפמאן, י. שפיגל, ל. גאלדבערג, א. ליס, א. שמרי, ש. בערלינסקי.

777 דאס ווארט. (תלאביב) מפלגת פועלי ארץ-ישראל (דפוס "ספר"). 1949. 2°. "הוצאה חד-פעמית". גל' 2 יצא ב־11 בינואר.

778 פריי ישראל; דעמאקראטישע וואכנשריפט פאר פאליטיק, ווירטשאפט און קולטור. ישראל החפשיית; שבועון. תלאביב, חש"מ, 48 [19]. תמונות. 2°. העורך: י. שטאל. גל' א. יצא ב־15 ביולי. הטכסט רק ביידיש. שם העתון גם באנגלית.

779 *De Straja — Al Hamischmar*; săptămânul olivilor din Romania. Haifa, Partidul unitar <Mapam>, n. pr., 1948. 2°.

שער חלקי: על המשמר; שבועון לעולים בשמה הרומנית. הוצאת מפלגת הפועלים המאוחדת בארץ-ישראל. גל' 1 יצא ב־1 בדצמבר.

780 *L'Echo d'Israël*; bulletin quotidien d'in-

מדור (המוקדש לחודש) רשימת הימים הניתנים לציון, ואחריה לקוטי ספרות מתאימה על המאורע או על האיש. בסוף הילקוט: הערות לואי למועדים ותאריכים בתולדות ישראל.

793 מורשת תל-חי. (תל-אביב), מערכות, (דפוס שלומי), תש"ח. [5], 200 ע', מפה פורטרטים, תמונה. 8°. המבלה"ד: ג. ריבלין.

"יסוד לכינוס קובץ זה שימשו "ילקוט תל-חי" (הוצאת המרכז לנוער, תרצ"ד) וחומר האצור ב"ארכיון העבודה" וב"חדרי העיון ע"ש נ. סירקין". הרוב הדברים הובאו כאן כלשונם. המדורות: מן הימים ההם. לעמוד או לעד זוב. מן הימים האחרונים. זכרונות מימי הגנת תל-חי. מופת תל-חי. יזכור.

794 מנהיג הדור: קובץ מוקדש לזכרו של זאב ז'בוטינסקי. עורך בידי [רחמיאל] וורניק, (יעקב) רובין, א[מיון] רמבה. (תל-אביב), המחלקה לתרבות של שלטון בית"ר, (דפוס סטרנה, תש"ו), 177. [1] ע', פורט-רס. 8°. (ספרית "גלעד").

התכן: י. ל. פרץ: הנביא ושברו. שניאור: אספתקוס. שיד מוקדש לו. ז. דברי הערכה. פרקי זכרונות. כה אמר ז'בוטינסקי.

795 הצמחוני: קובץ לשיפור הטבע והמוסר בחיי עם ישראל בעריכת נ. צ. מיימון. מהדורה שניה. ירושלים, ג. ב. חבקין, (דפוס חייגרסק), תרצ"ד-צת. 4, 72 ע', מקסימיל, תמונות. 8°. הוספת: "השלב הראשון" מאת ל. טולסטוי.

796 שדות-ים. חנה לוי"א בתמוז תרפ"א — ג"א בחשון תש"ה, ליום השנה. שדות-ים, קיסריה, (דפוס הקיבוץ המאוחד, עין-חרוד), תשי"ו. 70. [2] ע', תמונות. 8°. על המעטפת: חנה סנש; דברים לזכרה. — ספר אחר על חנה סנש עיין ק. ס. שנה זו ע' 23; שם ציון ביוגרפיה.

797 שמאל הירדן: הוצאה חד-פעמית מוקדשת לשמאל הירדן היהודי. תל-אביב, שלטון בית"ר, ארץ ישראל, (דפוס א. מוסס), תשי"ו. 35. [1] ע', מפה על המעטפת. 8°. מאסף העורך והאחראי: י. וורניק. יצא באור א. כולל מאמרים, שירים, קטעים מהתנ"ך ומחסידי המדעית.

הסועלים המאוחדת. — [שבועון?]. העורך: אריה יערי. גל' [1] יצא כ"ז בינואר.

787 RASSCO News; information service of the Rural and Suburban Settlement Co. RASSCO Ltd. (Tel-Aviv, 1947). 2°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. חוב' 1 יצאה בספטמבר. במכונת הכפלה. המעטפת בדפוס.

788 Sub Drapel; ziarul soldatului-ole. (Tel Aviv, typ. "Lidor"), 1948. 2°.

השם גם בעברית: "לדגל"; [עתון לחיל העולה]. יוצא לאור ע"י שרות תרבות של צבא הגנה לישראל. ברר מינית. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 יצא ב"30 בדצמבר.

789 Tribuna noastră. (Tel-Aviv), במתנו. "Mifleghet poalei Eret-Israel"... Hughei olim, (typ. Lidor), 1949. illus. 2°.

ברומינית. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 4 יצא ב"13 בינואר.

קבצים

790 אלף. מדיניות, ספרות, חברה. הוצאה חד-פעמית. (ת"א, דפוס שמש), [תש"ח]. 6 ע', תמונות. 8°. גדול. המו"ל והאחראי: א. י. סופר.

791 בשלח ובמחרשה: קובץ חיילים חברי תנועת המושבים. תל-אביב, בהוצאת תנועת המושבים והארגונים והוצאת ספרים ג. טברסקי, (דפוס "ספר", תש"ח (1947). 335 ע', תמונות. 8°. הביא לבית-הדפוס: עמיהוד טוראני.

התכן: י. אורי: בין המחרשה והשלח. — בשלח (עמ' 11—237; מאמרים ושירים). — יזכור. — במחרשה: ארגון "בני דרור", — "החורש", — "החייל", ימין אורד (וינגייט). כפר יעל. כפר מונאש. כפר קיש. ארגון "מכמורת", — "משמרת", — "נבו".

792 הועד הארצי למען החיל היהודי. מ. ג. ו. ק. ש. ת: ילקוט-עתים לאיש צבא עברי. (ת"א), הועד הארצי למען החיל היהודי, (דפוס "ספר", [תש"ה]. [8]. 375 ע'. 8°. נערך ע"י "מערכות".

ילקוט ספרותי, מסודר לפי חושי השנה. בראש כל

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

798 תל-אביב: הספרייה החקלאית המרכזית.
רשימת הספרים [תקציר]. חלק א. תל-אביב, תש"ו, 3, 84, [2]; 85—184 ע'. 2°. בראש המע' ספת: הסתדרות הפועלים החקלאים העברים בארץ-ישראל.
הספרייה החקלאית המרכזית, במכונת-הכפלה, ליד כל ספר וספר נרשם גם סימנו בקטלוג. הרשימה מסודרת לפי המדורות: חקלאות כללית, תולדות החקלאות והגיאוגרפיה שלה, חנוך והדרכה, הנהלה ותחיקה, חברה וכלכלה, גידול צמחים, גידול שדה, בנות, יער, גידול בעלי ח' הנדסה חקלאית, מכונאות חקלאית, תעשייה חקלאית, ציד ודיג, — הספרים בלשונות שונות.

מדע המקרא

799 בלומנטל, ישראל חיים (Israel C. Blumenthal). תבנית המשכן וכלייה תיאור מלא מתכנית המשכן וכליו ותכונתם, בלוית 13 ציורים... מבוארים... על פי המקרא, דברתינו ז"ל ופירושי ראשונים ואחרונים, ירושלים, המרכז לספרות החרדית בארץ ישראל, (דפוס "המערב"), תש"ח, 62 ע', תמונת. 8°. מתוך ספרו של המחבר: קורא הדורות חלק ג'; עין ק. ס. שנה כ"ה ע' 20.

800 תנ"ך. [כתבי הקודש] עם באור מקרא מפרש, מאת ז. בהרב [= זלמן שלמה ליבוביץ] וא. א. עקביא [= אברהם אריה ליב יעקובוביץ]. 2 כרכים. תל-אביב, יורעאל, (דפוס "גרפיקה", 1947—1948), 8°. החקן: כרך [א]: בראשית, [2], 172 ע'. שמות, [2], 154 ע'. — כרך [ב]: ויקרא, [2], 111 ע'. במדבר, [2], 147 ע'. דברים, [2], 139 ע'. רק ס' דברים יצא בשנת 1948. — כרכים אחרים עין ק. ס. שנה כ"ד ע' 120.

801 תנ"ך, תורה וביאורים וכתובים. מהדורה ספרותית. ערוכים ומפורשים עם מבואות מאת מ[שה] צ[בי] ס. ג. ל. 4 כרכים. תל-אביב, "דביר"; (ירושלים, דפוס חיים), תש"ז—תש"ח, 8°.

התנ"ך בראשית, תש"ח, 40, 103 ע'. — ירמיה, תש"ח, 11, [1], 117 ע'. — תהלים, תש"ז (על המעטפת: תש"ח), 9, [1], 160 ע'. — משלי, איוב, (דפוס ר. ח. הכהן), תש"ח, 11, [1], 52; [2], 75 ע'. — חלקים אחרים עין ק. ס. שנה זו ע' 8.

802 תנ"ך, אסתר. מגילת אסתר, עם תמונות

ורשומים של רמברנדט ון רייזן [1]. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס רוהלד), תש"ח, 44, [1] ע'. 8°. הוצאה מהודרת.

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

803 [אמינוף, אברהם]. ספר עקרת הבית: לקוטי דינים, הלכות טהרה, המשפחה, הועמק מתוך ס' לקוטי דינים בשפה הפרסית שנדפס בירושתי בשנת תרס"ד... ירושלים, דפוס ר. ח. הכהן, תש"ד, [2], 38, [4] ע'. 8°.

...מצאנו ספר לקוטי דינים בשפה הפרסית שנדפס בש' תרס"ד ע"י המחבר... מ"ו אברהם אמינוף בתרגומו של ... מו' שמעון חכם... העתקנו את הדינים... מתוך הס' הנ"ל... הסכס גם על הצדדים הפנימיים של המעטפת.

804 ברונרוט, חיים מרדכי, סתירת זקנים: כולל מאמרי חז"ל בהלכה ואגדה הנראים כסותרים, עם ביאור בשם הבנין המבאר את ענינם ומשומם... כרך א. ירושלים, "סבורא", בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס בית יתומים דיסקין), תש"ח, [18], 331, [2], 138, [6], 16 ע'. 4°.

החלק הראשון (ש"א עמ') מוקדש ליישוב סתירות בדברי חז"ל בעניני הלכה, והשני (קל"ח עמ') — בעניני אגדה. לא באו הענינים מסודרים על הסדר משני טעמים: (א) מפני שפעולה כזו קשה בכלל למצוא לה סדר נכון. (ב) מפני שהענינים שהיו אצלי, פחות או יותר מסודרים, נאבדו ממני בדרכי לא"י, בזמן שנטבעה ספינתי בים ועמה כל רכושי וכתבי בחיובי תורה, ואני נשארתי לבדי בדרך נס יוצא מן הכלל (מההקדמה). במקום זה יש מפתח "לפי סוגי הענינים העיקריים", ואלה עניניו: המקדש וקדשיו, תורה ולומדיה, מצוות ושכרן, עבירות ועונשן, ארץ ישראל וישראל, שבת ויו"ט, דין ודינים, בית ומשפחה, עניני תפלה. — המחבר מקוה להוציא עוד כרכים אחרים.

805 הדאיה, עבדיה (Obadya Hadaya).

ספר ישיביל עבדי: חלק רביעי וגולה עמו קונטרס שאלת שלום... שו"ת ע"ד טורים וספר שלום וצדק וספר דעיה והשכל... שו"ת וחי' ע"ד הנסתר... [מאת] עבדיה בכמהר"ש הדאיה... ירושלים, דפוס י. ע. איתא, תש"ח, 1, [1] ע', 132, 36, 15 [צ"ל 17] דף. 2°.

את הקודם עין ק. ס. שנה י"ט ע' 84.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

811 יונה בן אברהם גירונדי. ספר שער י
תשובה שחבר רבינו יונה גירונדי... יצא לאור ע"י מרדכי
בלאמאור אברהם חיים ברנשטיין, ירושלים, דפוס "חורב",
תש"נ, 119, [9] ע' 8°.

812 צימרמן, חיים ישראל. ספר תמים סעלו;
שאלות ותשובות בדבר ההשמדה האיומה של ששה מליון
היהודים. ירושלים, (דפוס בית יתומים דיסקין), תש"נ.
48 ע' 8°.

קבלה וחסידות

813 ישראל בן אליעזר (בעש"ט). צוואת
הריב"ש... הנגזרות ישרות [מהרב]... דוב בער מ"מ
דק"ק מעזריטש... צהצח הרב הצדיק מתלמידי הריב"ש...
(המבלב"ד יעקב זאב בוך), ירושלים, (דפוס חורב), תש"ח.
163 [1] ע' 8°.

814 נחמן בן שמחה מברסלב. ספר לקוטי
תפלות... תחילות ובקשות וריצויים ופיוטים וידושים...
שיעור האדם... לזכור את אחרייתו... מוסדים על...
הספר... לקוטי מוהר"ן... של... רבי נחמן מברסלב...
ירושלים, דפוס שילה, תש"ג, [16], 420, 190, [1].
16 ע' 8°.

815 ספר תקוני הזהר מהתנא האלהי רבי שמעון
בן יוחאי... עם ניצוצי זהר תוכנו מסורת הזהר, ציין
הכפלה כל מאמר וענין... השואות עם מאמרי חז"ל...
ציונים לספרי... הגאונים והפוסקים, ראשונים ואחרונים...
תמצית דברי גדולי המפרשים בפשט שבסוד, באורכי
והארות להרבה מאמרים סתומים אשר חנן ה' אותי...
ראובן במה"ד משה מרגליות, [ירושלים], "מוסד
הרב קוק"; תל אביב, (דפוס "הדיוק"), בחמישי לחודש
זיוה יום הכרות המדינה היהודית ה' יכוננה שנת
"בנידירושלים" [תש"ח], [4], 296 ע' 4°.

תפלה, דרשות, מוסר

816 הגדה של פסח. הגדה ארץ ישראלית
לפסח. (הציורים מאת אלכסנדר מלניק). (תל-אביב, "סיני",
דפוס זילברברג, 1948), 47, [1] ע' תוים, תמונות. 8°.

817 וינטרויב, נח בן יעקב דוד. ספר כלילת
הן; בו נקבעו... אמרי שפר מכותנו הקדושים... [ע"י]
נח ויינטראב, ירושלים, (דפוס "ארץ ישראל"), תש"ח.
16 ע' 8°.

806 ולקובסקי, אליהו [מ]רדכי. מערכת
התלמוד והפוסקים. חידושי הלכות;
הערות להלכה למעשה. חוברת א: (חידושי הלכות כתור
בות), ירושלים, (דפוס בית יתומים דיסקין), תש"ב.
16 ע' 8°. בראש השער: תרס"ו, התחלת מסכת
ברכות — תש"ב, סיום מס' גדה וכל הש"ס.

807 ולקובסקי, אליהו מרדכי. מערכת התל
מוד והפוסקים. שער ציון, מסכת כתובות...
ממני... אליהו מרדכי הלוי ולקובסקי בן... ר' צבי יחיאל...
(ירושלים, דפוס "מנורה", [תר"צ"ט], [6], 57, [1] ע' 8°.

808 ורהפטיג, ירחם אשר. בית ירוחם על
הרמב"ם. מאתי ירוחם אשר בא"ר' שלמה יעקב ורהפ
טיג... ירושלים, דפוס "חורב", תש"ח, [4], 179 ע' 4°.
בסיוע מוסד הרב קוק. — ע' 146—172: תשובות.

809 טוקצינסקי, יחיאל מיכל. ספר גשר
החיים בשלשה חלקים. חלק א' הדינים והמנהגים מן
זמן בקור חולים ויום הפקודה, עד זבולא בתריתא, ועד
שמירת יארצייט. בכללם מנהגי ח"ק בירושלים... חלק ב'
ש"ת ובאורים לענינים הדורשים דיון מיוחד. חלק ג'
הסתכלות על גשר החיים המגשר את שני עבריו. ירושלים,
(דפוס סלומון), תש"ז, 10, [2], 4, 332; [2], 3, [2],
211, [4], 84 ע' 8°. חלק ב—ג בכרך ו. לכל חלק
שער מיוחד.

810 לבנר, י[שראל] ב[נימין] [I. B. Lewner].
כל אגדות ישראל; ערוכות על פי המקורות
הראשונים וכתובות בלשון המקרא לפי סדר הזמנים, בה'
משה חלקים... מהדורה ששית... חלק א—ה, בשני כרכים.
ירושלים, "תושיה", (1946), 8°. מנוקד.
"נדפס מאמחות בדפוס "אשכול" ירושלים".

התכן: חלק א: מן בריאת העולם עד הולדת משה.
[2] ע' 14, [2], [13]—284 עמודה. חלק ב: מן הולדת
משה עד מלכות דוד. [10] ע' [3]—254 עמודה. חלק
ג: מן מלכות דוד עד גלות בבל. [8] ע' [253]—532
עמודה. חלק ד: מן גלות בבל עד ימי הורדוס. VIII ע'
322 עמודה. חלק ה: מן זמן הורדוס עד אחרית ימי רבי
אליעזר הגדול. V ע' [5]—268 עמודה.

תחלה יצאו האגדות האלה חוברות חוברות בשנת
תרנ"ח. מהדורה א' של ספר זה יצאה בורשה, "תושיה",
תר"ס. תרגום גרמני מאת ב. גוטשלק יצא בכרלין בשנת
1920.

[יו"ל] בסיוע מוסד הרב קוק שעל יד המזרחי העולמי. תל-אביב, (דפוס "גוטנברג"), תש"ח, 213 ע', 8°.

"מגמת הספר היא להעלות בצורה תמציתית את דמות השבת ומנהגיה... המקורות הם — תורה, נ"ך, בבלי וירושלמי, זוהר ומדרשים, פוסקים ראשונים, שו"ע — ומפרשיהם; ספרי קבלה, מחקר, דרוש, מוסר וחסידיות; ספרי תולדות ישראל, ילקוטי שבת ועוד... הפרקים ערוכים בסדר וסדורים לפי הגושים." (מההקדמה).

824 תפלות. סדר תפלות לגומלי חסד של אמת, לפי מנהגי ירושלים עיר"ק. מהדורה שנייה. (ירושלים, דפוס סלומון), תש"ו, [2], 24 ע', 8°.

בראש השער: כנסת ישראל, קהלת ירושלים, חברה קדישא גח"א. ערך: ע"י אברהם חיים צובנר וישראל ברדקי.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

(ראה גם להלן במדור: ציונות וידיעת א"י)

825 אלבוגן, יצחק משה. דברי ימי ישראל במאות השנים האחרונות. עברית: ברוך קרופניק. (תל-אביב, ירעאל, (דפוס א. מוס, 1947), 508 ע', לוח סורטרט. 8°.

בראש השער: יצחק משה "איתמר" Ismar Elbogen: A century of Jewish life. עין ק. ס. שנה כ"ב ע' 206.

ספר זה הוא ספרו האחרון של אלבוגן ז"ל, שהסיק לסיימו חודש אחד לפני מותו ביום כ"ט חמוז תש"ג. הספר נחבר לפי הצעת פרופסור אלכסנדר מארכס, וכונת ההצעה היתה ליצור סדר מלאים ל"דברי ימי ישראל" של גריין. המחבר הקדיש לספר זה את חמש השנים האחרונות מחייו. — בראש הספר מתאר פרופ. מארכס בקווים ברורים את דמותו המדעית והצבורית של המחבר. על הספר כותב מארכס: "ספר זה הוא המחקר הטוב והשלם ביותר על דברי ימי ישראל בזמננו האחרונים... ויש בו אותה תמימות שישנה בסגנונו של גריין, אף על פי שספר זה כתוב ביתר אובייקטיביות... כאן ניתן תיאור חי ומוסמך על התפתחות מאה השנים האחרונות בדברי ימי ישראל לכל צדיהם."

הספר מחולק לחמשה חלקים אלה: תקופת הליברליות; האינטרנציונל של השנאה; התחייה היהודית; לא נחת בעולם; מלחמת העולם הראשונה ותוצאותיה.

826 בורנשטיין, שמואל. פלוגת הד"ר

אסלס; סיטורו של פארטיזאן יהודי. תרגם מכתביו

818 וינטרויב, נח בן יעקב דוד. ספר ראש חרשים; אמרים נעימים על ימי ניסן ופסח. [מאת] הרב נח ויינטראב. ירושלים, דפוס "המערב", תש"ח, 24 ע', 8°.

819 ספר ילקוט דברי חכמים; כולל מאה ארבעים ואחד ענינים, שמונה מאות ששים ושתיים מאמרים, העתק ממאתים וחמשים ספרי קדש. סודר ע"י הועד להוצאת ספרי מוסר וחסידיות על יד "תקנת נר"י" ירושלים. ירושלים, דפוס "התחיה", תש"ח, 48, 464 ע', 8°.

הילקוט מסודר לפי נושאים, בסדר א"ב: אדם וחווה, אהבת השם, אהבת חברים וכו'.

820 כץ, מאיר יוסף. ספר עצמות יוסף; רעיונות והגיונות... סמוכים על פסוקי התנ"ך ומאמרי חז"ל... על כל פרשות התורה... ממני... מאיר יוסף ב"ר אברהם כץ... [א]: בראשית, ירושלים, דפוס ש. רוהר, תש"ה, [2], 3, [7], 80 ע', 8°.

821 ספר המועדים; פרשת מועדי ישראל, ערכם, גלוייהם והשפעתם בחיי עם ישראל ובספרותו מימי קדם ועד היום הזה. החומר הספרותי אסף עלידין [יצחק] [ליב] ברוך. השלם ונערך עלידין יוסף טוב לוינסקי. ברוך ב': שלש רגלים: פסח, תל-אביב, הוצאת אגודת "עונג שבת" >אהל שם" > בתל-אביב על יד "דביר" (דפוס "סטודיו"), תש"ח, או, [3], 500 ע', פקסימיליס, תמונות, 24 ע' חיים ולוחות תמונות. 4°.

את הקודם עין ק. ס. שנה כ"ב ע' 276.

התכן: א. ברש: פתח דבר. — שלש רגלים: מתוך כה"ק. מתוך התלמוד והמדרשים. דינים ומנהגים. תפילות שלוש רגלים. פסח: מתוך כה"ק. מדברי הימים. פסח שני. דינים ומנהגים. בפרט הפסח (פרקי ספרות), הגדה של פסח. יציאת מצרים בספרות הקדומה ובמדע. עומד. הגיונות. עלילת דם. האנוסיס. אוצרות סללים נפתחים. פסח בספרותנו החדשה. בין נפוצותינו. בתוך דם ואש ותמרות עשן. במערכות גבורה והעפלה. במולדת הנבנית. מפטירין אחר הפסח.

822 סליחות. סליחות אור ישראל לפי ק"ק ספרדים ומנהג בגדאד ואגסיה... ירושלים, יוסף יהודה אהרן, דפוס מרכז, תש"ו, 72 ע', 8°.

823 רביגר, זאב אריה. השבת העם והארץ...

פולני ת. ש. בן-אברהם. [תל-אביב], הוצאת הקיבוץ המאוחד, תש"ח. 1948.
חז; [עין-חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד], תש"ח. 1948.
[1] ע' 8°. בראש השער: שמואל בורנשטיין. —

מקיף את הזמן מ-22 ביוני 1941, יום פרוץ המלחמה הרוסית-גרמנית, עד 14 ביולי 1944, יום כניסת הצבא הרוסי לסביבת וולקוביסק, שבה נמצא אז מחבר הספר.

830 פרנקפורטר, דוד [David Frankfurter].

נ.ק.מ.; פרשת ההתנקשות בסוכן-הנאצים גוסטלוף. רשם ועיבד שלום בן-חורין, תירגם מכתב-יד גרמני א. דש. [תל-אביב], «עם עובד», (דפוס «דבר»), תש"ח. 1947, [1] ע', פורטרט. 8°. («שחרות».)

התנקשות זו יצאה לפועל בפברואר 1936. פרנקפורטר נידון לשמונה עשרה שנות מאסר, אבל בשנת 1943 קבל חנינה ועלה לא"י. «הספר ספרו» [של פרנקפורטר] הוא. הוא אשר ספר את קורות חייו, ואני העליתי את הדברים על הכתב כענינים וכוהותם. (מקדמת המעבד).

831 Tolkowsky, S[amuel]. The Jews and the sea. (Tel-Aviv), Palestine Maritime League, (typ. Hapoel-Hamizrahi), 1948. 20. [1] p., illus. 8°. השכסס נגמר בע' ג' של המעטפת.

צינונות וידיעת ארץ ישראל

832 אבנימלך, משה [M[oshe] Avnimelech]. צינונות סלעי ארצנו. (פרקים בתולדות גיאולוגיה של ארץ-ישראל). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1948), 323. [1] ע', מסות. תמונות. 8°. ע' [324]: ביאורי מלים.

התכן: על שרידי חיים קדומים בסלעים. תמונות ההחזר ואספקלריה של העתיד. הקדומים בנהרות. אבות הסרטנים ובני-לוייתם בתקופת הקמבריון בא"י. המדבר הגדול. מת-יישבים מאירוסה בתקופת טריאס. ים סיני ותרמון. ירידה בסולם הסימטריה, או על גלגולי זורות קיפוד-הים. מפארינגדון עד קריט-ענבים. על שרידי החי בשכבות הסינון של רוסיה: ספגי חבל שמסון הגיבור. ממסחרי הר-קדום. הריגוע בסביבות משמרת-עמק ומגידו. שבי-לוליה-קרע של איי. שבלולי יבשה. «זוללי-סלעים» ופצו-לתם הגיאולוגית. שימוש האדם הקדמון ברכיכות ובקוני כותלתן בא"י. על מיהתהום בא"י. איך נשמה ארצנו באלפים שנה.

833 אבנרי, אורי (Ury Avnery). מלחמה או שלום במרחב השמי. [תל-אביב, הוצאת ארץ ישראל הצעירה, דפוס מוזס, 1947], 35 ע'. 8°. (קפרי מלבק). המתברר מתנגד לחלוקה ומסיף לאיחוד

827 הירשמן, אירה ארתור. מסרומה עד הנה. מאת אירה א. הירשמן, שגיריו המיוחד של הנשיא רוזוולט בימי המלחמה. תירגם רסאל ברדן. ירושלים, אחיאסף, (דפוס «המערב»), תש"ח. 1948, [1] ע', 8°. שם המקור: Ira Arthur Hirschmann: Life line to a promised land. את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 137; שם גם ציון על תכן הספר ומחברו.

828 ליפשיץ, יעקב (Jacob Lifshitz). ספר הבריגדה היהודית; קורות החטיבה היהודית הלוחמת והמצילה את הגולה. תל-אביב, «יבנה», (דפוס לידור), תש"ז. 1943, [2] ע', מפות, תמונות. 8°. המחבר שימש רב צבאי בבריגדה. «כוונתי להעלות לפני הקורא: את המלחמה ואת הלוחם... את התקופות השונות בחי החייל, ההכנות, האימונים, החזית, הנופש, ההצלה וכו'... נוהי למדים כיצד מילאו החיילים והקצינים... את תפקידי הצבא העברי וכיצד התנהגו כחיילים, כאנשי שים וכיהודים; מה עבר על יהדות הגולה וכיצד מצאנוה לאחר השחרור... ובמה עזרנום... הסיפורים על עליית המלחמה... כולם נרשמו על יסוד מראה-עינים שלי. שכן ליווית את חיילינו, צעד צעד, למן היום הראשון של יצירת החייל... כתבתי את הדברים האלה על ספר... באותן השעות, שאירעו בהן המאורעות הבוודיים...» (מההקדמה). 26,000. חיילים מצוינים ומנוסים, אנשי קומאנדו ולוחמי-חזית, סיפקה ארץ ישראל העברית לצבא בריטניה... 5000 בחורים עבריים מוויינים נמשכו באירופה פנים אל פנים עם הגרמנים" (ע' 411-412).

829 פלדמן, אהרן. איש ציוני יצחק ליב גולדברג. י"ב שבט תר"ך—ט"ו אלול תרצ"ה (1860-1935), מאת עבר הוני [= אהרן פלדמן]. (ירושלים), הקורטוריון של קרן י. ל. ורחל גולדברג (דפוס גולדברג), [תש"ח] 46 ע', פורטרטים. 8°. על י. ל. גולדברג, מהעסקנים הראשונים של תנועת חבת ציון והצינונות המדינית, חבר מרכז ציוני-רוסיה

שמי. את הסתרון לבעיה הארצית רואה המחבר ביצירת הכרה לאומית ארצישראלית שתעמוד ממעל להכרה הלאומית העברית והערבית כאחד.

834 ברק, יוסף [Joseph Baratz]. דגניה "א." [תלאביב], הוצאת "חבר הקבוצות"; (ירושלים, דפוס ר. ה. הכהן), [תש"ח], 4, 148 ע', תמונות: 8°. מהדורות קודמות יצאו בתרפ"ט ותרצ"א; תרגומים אנגליים — בשנות 1931, 1936, [1943?]; תרגום גרמני בשנת 1931.

835 גלבר, נתן מיכאל [Nathan Michael]. תכנית המדינה היהודית ללורד ג'ורג' גרובס פילד > בנימין דיזרעאלי >. תלאביב, א. ליינמן, (דפוס מל"ן), תש"ו, 111 ע', 8°. המחבר מצא בשנת 1922 בארכיוני וינה חוברת בעילום שם: Die jüdische Frage in der orientalischen Frage, von... Wien, 1877.

בעל-החוברת מניח אפשרות של התפוררות טורקיה ומציע להעמיד את א"י תחת שלטונה של אנגליה, ליישב שם יהודים ולהקים ישוב יהודי אוטונומי תחת חסותה של אנגליה. הוא קורא את מדינות אירופה לעזור למי מושה של תכנית זו. גלבר לא יכול היה לקבוע, מי הוא מחבר החוברת; השערותיו הראשונות שמחברה הוא סמוי לנסקין או החוקר דוד קופמן, נדחו על ידי מכתב טעמים מכריעים. רק כחצי יובל שנים אחרי זה עלה בידו לקבוע בודאות, שמחברה הוא דיזרעאלי-קונספילד. הוא קבל מידיו חיים בלון בניירורק את כך רשימותיו של המיניסטר האוסטרי ל. פון-בילינסקי בענינים יהודיים, שנמצא בעזבונו של יוסף שמואל בלון. בכרך זה נמצאה גם החוברת הגרמנית הנ"ל. ברשימותיו של בילינסקי נמצא רשום בכת"י של ב. שבל מאת הרצל את "מדינת היהודים" ומסר את החוברת לקריאה לידידו י. פ. פון-חלומצקי. מדינאי וסופר-פוליטי ידוע בשעתו. כשהלומצקי החזיר את החוברת לבילינסקי, אמר לו, שתכניתו של הרצל אינה מקורית ויש לשער שקרא את החוברת "השאלה היהודית בבניית המזרח" מאת דיזרעאלי, אשר הוא — חלומצקי — תרגמה לגרמנית לפי הוראתו של הצייר האנגלי בוינה והדפיסה בעילום שם. הוא הוסיף שדיזרעאלי קיווה בתחלה, להעלות את שאלת א"י על סדר יומו של הקונגרס בברלין, אבל לא עשה זאת מפני התנגדותם הנמרצת של ביסמרק ואנדרשי (ב"כ גרמניה

ואוסטריה) לתכניתו הא"י. הונו של דיזרעאלי, לכן שלח דיזרעאלי הוראות לווינה, לבלי להפיץ את החוברת ולי השמידה.

גלבר מוצא סמוכין לדברים אלה של חלומצקי בפולר טיקה של דיזרעאלי בנוגע למזרח התיכון וביצירותיו הספרותיות. בתחלת הספר מתאר המחבר את האווירה המדינית באנגליה ומזכיר, שגם בעתונות החשובה וגם בחוגי המדינאים החשובים רוחו דעות פרו-ציוניות. (טרם קמה הציונות המדינית). בסוף הספר ניתנים צלום של החוברת הגרמנית ועל ידו תרגומה העברי, וגם רשימותיו בענין זה של בילינסקי במקורם הגרמני (התרגום העברי בתוך הספר).

836 גרייבסקי, אברהם ליב [Abraham Leib Grajevsky]. דיני פירודין וקטנות. [מאת] א. ל. גרייבסקי, ירושלים, "הלכה", (דפוס "המערב"), תש"ח, 24 ע', 8°. = גרייבסקי, א. ל.: המשפט האזרחי העברי, המשפחה, חוברת מס' 1.

837 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בא"י. המרכז לתרבות. פרשיות ל ש ב ת ו ר ת ש נ ה. ילקוט א-ד. תלאביב, תש"ח-תש"ט. [1], VI, 137; [1], III, 164; III, 182; 7, 242 דפים, 4°. בהכפלה המעטפות בדפוס. "צירוף פרשיות מן המ"קורות לפי נושאים קבועים לשם קריאה במסיבות השבת". תלכן: יוסן: שבת לאוניברסיטה העברית. משה הס. מצדה ומרד הגיטאות. י. ה. ברנר. — אייר: המשוררת העב"רית. ק. מארקס. מרד ברכוכבא. פילוסופיה יהודית. — סיון: תנועת החסידות. ציור ופיסול יהודי. ת. ארלוזורוב. ערני הארץ. — תמוז: העליות לא"י (גי שבתות). הרצל. ביאליק. — אב: מקובלי צפת. שבת נחמו. ס"ו באב. דוחקי הקץ. — אלול: מנהגי אלול. מבשרי ומדריכי תנועת העבודה הארץ ישראלית. ההתיישבות העובדת. סיום השנה. — תשרי: שבת שובה. שבת בראשית. מבשרי התנועה הציונית. שירת העלילה. בספרות העברית החדשה. — חשוון: השיר העממי. אישים והוגים מאומות העולם. שתי שבתות לפרשת תולדות. — כסלו: זרמים ואישים בציונות. שתי שבתות לספור העברי. יסוד הכ"חורות העובדים בא"י. — טבת: שבת לחינוך. תחית הלשון העברית. התנועה החלוצית. הקרן הקיימת. — שבט: שבת שירה. יסוד המושבות הראשונות. והיקף התנועה. משפט המדינה בישראל. — אדר: שבת למשה. פרשת תלחי. הומור יהודי. שבת לתנ"ך.

בספר זה (י. סלע) לספר לו "את הפרשה המופלאה של 65 שנות עליה... כדי שגם הדורות הבאים שיקראו את דברי ימי "בראשית" יזכרו לדעת, כי גם הראשונים מוכנים היו להקריב את נפשם ומאדם למען ישראל וא"י."

843 מגן בסתר; מפעולות המחתרת הארץ-ישראלית במלחמת העולם השנייה. עדויות תעודות ועלילות. מכונס וערוך בידי זרבבל גל עד בהשתתפות גליה ירדני (מהדורה ב'). ירושלים, הוצאת הספרים של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, (מסדר מהד' א' עם תיקונים והש' למות בדפוס ר. ת. הכהן, תש"ט, 15, [1], 627, ע'. תמונות (מקצתן על לוחות), 8°. "הכשיר את כתבי היד והביאם לדפוס ב. אהרנוביץ". "ספר זה קשור קשר פנימי בספר ההתנחלות העומד להופיע בקרוב."

"בספר זה אני באים להעלות את הפרקים הנקראים בלשון הרשמית "מאמץ המלחמה הסודי של הישוב" והם גילויי התגנבות ועלילות המחתרת הא"י במלחמת העולם השנייה — במיצעים צבאיים חשאיים בארץ ובגבולותיה, בחזית ובקורף האויב ובהחשית הסוד והעידוד מן הארץ לאחינו הנחונים ביד עריצים... ביקשנו, ככל שידנו השיגה, לכנס את העובדות במלואן, לספר על המעללים והמאורעות, כפי שנמסרו לנו ע"י השולחים והשליחים בל שונם ממש, ללא ליטוש יתר והפלה ספרותית, ולהאיר את הדברים בתעודות רשמיות ובהדים נאמנים של עדי ראיה... פרשה אחת, פרשת רויאל בעיראק, שבוצעה, כידוע, שלא בשליחות מוסדות הישוב לא באה בספרנו לביטוי כלל מפני שלא נמצאה לנו העדות המוסמכת שלה. פעולות היחידות העבריות בצבא, העזרה החמרית והמוסרית לנחונים בסד בארצות הכיבוש, עידוד הדריחה מגיא ההריגה ואירגון ההתגוננות בפני הצר, ואחרון אחרון: קריעת הים ודרכי היבשה, בעצם ימי המלחמה, להעפלה ולעליה, — כל הפרשיות הנעלות האלה באו בספרנו רק במרומה, במידה שהיתה להן נגיעה ישירה אל פעולות שליחינו בחזית ובקורף ובין נפוצות ישראל בקרב האש... את זכר הנופלים בכערכה ודמותם שילבנו בתוך פרקי עלילותיהם וכן ליקטנו גם בנותיהן נאמנות מעקבות השליחות שרשמו אותן מסי חלוצים ומפעילים, מאנשי הגולה, שהיו עדים ושותפים לצנחנים בעמלים. (מהפתיחה).

התכן: כמבואי הספר: א. גולומב: שיתוף והד אכנות עם השלטון. י. שדה: מגמות ומעשים. י. כר: באסקלריה איסטרטגית. סוקר: ציונים במבוא. מ. שר

838 וולפסברג, ישעיהו [Oskar Wolfsberg]. הציירות; פרקים במהותה, חווה ומציאותה, ירושלים, מוסד הרב קוק על ידי קרית ספר, (דפוס חצט), תש"ו, 91 ע'. 8°. התכן: הרקע ההיסטורי, האישיות, הצינות (בין השאר שרשטי דמותם של אוסישקין, ויצמן, הרצל, וולנסון, ש. לוי, אהרן, ביאליק, הרב קוק, ר' שמואל מוהליבר, ריינס, סוקולוב), חלוציות, נכסי הצינות. שליחות הצינות בעתיד.

839 וישנצקי, אלתר דב. רבי יוסף ריבלין מאת אלתר דוב וישנצקי... מוקדש למלאת חמשים שנה לפטירת ר' יוסף ריבלין... (תלאביב, "ספרית ראשונים" <ע"י התאחדות בני הישוב, חש"מ, תש"ו> 61 ע'. 8°. ר"י ריבלין היה מהבונים הראשונים של ירושלים החדשה, ע' 50—58: "ברכת ה' בבית ובשדה", מסומני ר' ריבלין.

840 חבר הקבוצות. קבוצות יגו, אוסף תמונות, תלאביב, מוכירות חבר הקבוצות וההנהגה הציונית של "גורדוניה — המכביה הצעיר" עליידי לאון המדפיס, תש"ו, [23] ע' 32 לוחות-תמונות על [16] דפים; [32] ע'. 8°. עברית, יודית, אנגלית וצרפתית. שער אנגלי: Heverhakvut: Pictures of our settlements. נספחו [2] ע' על קבוצת צאלים.

841 חשין, שניאור ז' [למן] [Schneor Cheshin]. שחקן ודמיון בבית הדין, ציורים: שלמה כהן, מהדורה שניה, תלאביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ו, 279, [1] ע'. תמונות. 8°. המקרים שמתאר המחבר יורעים לו מעבודות המקצועות, שכן שימש שופט בבית המשפט המחוזי בתל אביב (ועבשו חבר בית הדין העליון במדינת ישראל), מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"ג ע' 271, שם גם ציין ותכן.

842 מאירוביץ מנשה [Menashe Meerovitch]. מ"בילוי" עד "ויפילו"; על ששים וחמש שנות האכנות, עליה, בנין ויצירה. מפי... מנשה מאירוביץ אחרון משרי הבילויים. רשם יצחק סלע, ראשון לציון, "התחיה"; (תלאביב, דפוס א. מוס), תש"ו, [2], 184 ע'. תמונות. 8°. המחבר מבני בילוי (האחרון שנשאר בחיים) עסקן ישובי נורע וסופר בעניני הישוב והצינות. פרסם גם שני ספרים (מאמרים וזכרונות), "חבלי תחיה" ו"מהשביל אל הדרך". נעה להצעתו של רושם הדברים

חוק: מכתב אל איש המפקדה. ביום עברה: ד.
הכהן: פרשת השיתוף. א. רטנר: בשירות המפקדה.
י. אלון: הזרוע המבצעת. עדויות ותעודות. בסוריה של
וישי. שליחות הביג. הנפלים. עם הפלישה לסוריה. בימי
אל-עלמין. הנפלים. ע. וילנסקי: המשרד לחקירה בחיפה.
אל א. ח. ב. א. ש. 6 מאמרים ורשימות. שליחים
ראשונים. (2 רשימות). רומניה: י. אחישר: בשליחות
לארץ אייב. א. אורני: ביד עריצים. מתוך מכתבי שליחים.
ועוד 5 רשימות. יוגוסלביה: ר. דפני: עם לוחמי החופש.
מיומן המחלקה המדינית. הונגריה: י. פלגי: בכף הקלע.
הנפלים. איטליה: אנצורחים סירני. סלובקיה: ח. חרמש:
מחנה לוחמים יהודים. רשימות ומכתבים. הנפלים. אוס-
טריה. בולגריה. מילואים: י. גלילי: מיומן חבר
מפקדת ההגנה. י. כהן: שליחות חבלנית.

מהדורה א': מגן בטרם... מכונס וערוך בידי זרובבל
ירושלים... (דפוס ירושלים ודפוס השילוח). תש"ח...
623 ע"י... שמות רוב המשתתפים בראשייתבות בלבד.

844 מדריך ירושלים: Jerusalem guide ספר
הכתובות של בתי המסחר, התעשייה, המלאכה, המוסדות
הצבוריים והמקצועות השונים בירושלים. בצורף: מורה
דרך של ירושלים: שכונותיה, רחובותיה, תחבורתה ומ-
קומותיה ההיסטוריים. תש"ח—1948. פרק מיוחד על
מוסדות ירושלים ופעולותיהם. (ירושלים, דפוס וייס)
[תש"ח]. 10, 80 ע"י. 8°. "מוסדות התורה החנוך
והחסד בירושלים (סקירות)": ע' 70—53.

845 מונטנר, זיסמן: [Süssmann Muntner].
תזכיר מוגש לכינוס הראשון של החברה הא"י לתולדות
הרפואה (הו"מ פסח תש"ז). [ירושלים, חש"מ, תש"ז].
[2], 16 ע"י. פקסימילים. 8°. על הספרים (ביניהם
ספרים עתיקים, שמתפרסמים לראשונה מכת"י) שהחברה
עומדת להוציא.

846 משולם בן מנחם מוולטרסה. מסע משולם
מוולטרסה בארץ-ישראל בשנת רמ"א (1481). הביא
לדפוס עלי-כתב היחיד והוסיף מבוא והערות
אברהם יערי. ירושלים, מוסד ביאליק, (נסדר ונתקן
בבית-המלאכה של הוצאת ספרי תרשיש <ד"ר מ. שפיצר>
ונדפס בדפוס השלוח ובדפוס מרכז). תש"ט. 106, [6] ע-
פקסימילים, מפות. 8°. (ספריה לידיעת ארץ-ישראל
של החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה.
בעריכת שמואל ייבין).

המבוא המפורט (עמ' 9—35) כולל סרקים אלה: א.
עולים ועולי-רגל מאיטליה לארץ-ישראל במאה החמש-
עשרה. ב. משולם מוולטרסה. ג. מסע משולם מוולטרסה
לארץ-ישראל בשנת 1481. ד. ספר-המסע, כתיבתו, לשונו
וערכו. ה. כתב-היד של ספר-המסע. ו. המהדורות הקוד-
מות של ספר-המסע. ז. המהדורה הזאת ועריכתה.

מהדורה בקרתית זו מבוססת על כתב-היד היחיד הנמצא
בגנוי לורנציאנה בפרינצי, ללא כל תשומת-לב למד-
הדורות הקודמות שנשתבשו ביותר. בהערות נותן המד-
הדיר טרנסקריפציה לטינית של כל השמות הגאוגרפיים,
טרנסקריפציה ותרגום של המלים האיסלקיות המרובות
המצויות בטקסט, ושל המלים הערביות, הסברה למלים
העבריות שלהן נודעת משמעות מיוחדת בפי יהודי אר-
טליה, והסברה המאורעות ההיסטוריים שהנוסע מזכירם
בדרך רמז, ציינים למאמרי חז"ל ולחברי סופרים קלסיים,
והקבלות מזכרי נוסעים אחרים שבזמנו.

בסוף הספר הוסיף המהדיר: רשימה כרונולוגית של
סדר-המסע; רשימת המלים האיסלקיות שבאו בספר
המסע, בצורף טרנסקריפציה ותרגום; רשימת המלים
הערביות; מפתח שמות האנשים, המקומות והעניינים;
מפות.

בתוך הטקסט הוסיף פקסימילים של שלשה דפים מתוך
כתב-היד.

847 משמר העם. ירושלים. פנקס כ"ס.
(ירושלים) מחלקת התכנון, (דפוס ר. ה. הכהן, תש"ח).
96 ע"י. 1 מפה מקופלת. 8°. פנקס-הכיס נועד לאנשי
משמר העם וכולל ידיעות הכרחיות למלוי תפקידיו של
איש משמר העם.

848 נמצאבי, מ[רדכי]. הדגל. הצייר עיר-שי.
תלאביב, (דפוס "יהלום"), תש"ח. 65 ע"י. תמונות. 8°.
עם הקדמה מאת ד. בן-גוריון.

החלק הראשון של הספר מוקדש לבעיות הדגל היהודי,
והחלק השני להלכות בענין הנפתו של דגל וכללים
לנוהג עמו.

849 קפלן, ניסן. לקראת הקמת המדינה
העברית. מאת ניסן בן. שלמה קפלן. ירושלים,
המאור, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ח. 85 ע"י. 8°.
קבץ מאמרים, בכוון "תורה ועבודה".

7: השם: מדינת ישראל כמערבה. פוטראופסט: דפוס כפר-מונאש. — מראה את הכיבושים בנגב עד 7.1.1949 ואת אזורי הבחירות לאספה המכוננת.
7א: הוא גליון 7 הנ"ל בתוספת קוי "שביתת-הנשק המצרית 24.2.1949".

854 שפירא, יצחק. ירושלים מחוץ לחומה: תולדה והחי ירושלים, הוצאת הספרים הארץ-ישראלית. (דפוס י. ע. איתאח, תש"ח (1947). 288 ע', 19 לוחות-תמונות, מפות. 8°.

התכן: א: השכונות (תאור היסטורי-גיאוגרפי, אגב ציון המוסדות השונים הנמצאים בכל שכונה בצירוף תולדותיהם). ב: מועדי בית ישראל בירושלים. ג: המוסדות: הסוכנות היהודית לא"י, קרן קיימת לישראל, קרן היסוד, הוצדק הלאומי ועד הקהלה, המורח, הסתדרות העובדים הכללית, הדסה, האוניברסיטה, השי"ם השלם והאנציקלופדיה החל-מודית. בית העם. איגוד הספרים הדתיים בא"י.

855 גארדאן, ארתור [דוד] [Aron David Gordon]. אויסגעוויילטע שריפטן. (תל-אביב, מחלקת "החלוק" ב"י דעם ועד הפועל פון דער הסתדרות אין ארץ-ישראל, (דפוס "דבר", [תש"ח]. 271 ע', לוח פורטרט. 8°.) ("סדורות") "די שריפטן זיינען איבער-געזעצט געווארן דורך א. ש. שטיין".
את הספר במקורו העברי עין ק. ס. שנה ט"ו ע' 148; שם גם הערכה מאת ב. שוחסמן. תרגום גרמני עין ק. ס. שנה ט"ו ע' 220 ותרגום אנגלי שם ע' 354.

856 גראנאווסקי, אברהם [Abraham Granovsky]. אויפן שוועל פון דער מדינה ירושלים, הויפט ביורא פון קרן-קיימת לישראל. (דפוס השילוח, תש"ח, [I] 50 ע', 8°.) המחבר יר"ר הדיקטטוריון של הקרן הקיימת לישראל.

857 כהן, אידוב. אויפן אייגענעם חשב "די כלל-צינוסטישע יוגנט-און ארבעט-באוועגונג" תל-אביב, הוצדק הפועל של "העובד הציוני" והמוכירות העולמית של "העובד הציוני", (דפוס "הפועל הצעיר", תש"ח. 111 ע', 8°.)

858 el-Aref, Aref. Bedouin love, law and legend, dealing exclusively with the Badu of Beersheba; a version in English of the book

850 הקרן הקיימת לישראל. ישובינו במע-ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקיימת לישראל, (דפוס עזריאל), תש"ח. 104 ע', 8°.
"ליקט ממקורות שונים א. ארני, הסבר השמות על ידי [נעקב] א. אריכא... תקציר זה מסדרתו לתת לכל המעוני-נים חוברת שמושית, המכילה את הפרטים העיקריים על 325 הישובים העברים לראשית שנת תש"ח... ונוסף על כך ניתנות גם כמה עובדות מתולדותיהם." (מההקדמה).
851 ריפטיין, י. על משמר עצמאותנו. (תל-אביב) המרכז של מפלגת הפועלים המאוחדת, תש"ח, 1948. 31, [I] ע', 8°.
"הרצאה במועצת המפלגה, תל-אביב, 25 ליוני 1948, בימי "ההפוגה הראשונה" במלחמת ארץ-ישראל.

852 שמיר, משה. פורצי דרך ירושלים: פרקי עלילת "נחשון"... צייר: אריה נבון. (תל-אביב, מחלקת התרבות של צבא ההגנה לישראל, [תש"ח]. 45, [3] ע', מפות. 8°.
תאור פריצת הדרך לירושלים הנצורה, באפריל 1948.

853 שפירא, יוסף [Josef Szapiro]. מול-מפה למלחמת התקומה של מדינת ישראל. קנה"מדה: 750 000 : 1. מ"ס 1-7. תל-אביב, [תש"ח]—תש"ט. 42:29; האחרונה 35:59. כוללות א"י וסביבתה מן צידון עד עוגבה אל-חפיר; האחרונה: מן צידון עד אילת, שינויים בשם.

התכן: 1, 2. חש"מ. — מראות גבולות מדינת ישראל לפי החלטת החלוקה וכינוי התנועות הצבאיות.
3: השם: מפת החזיתות. ליטו "אביבה". מפת-לואי: ירושלים. יצאה אחרי 15 במאי 1948.
4: השם: מפת החזיתות... כיום ההפוגה 11.6.1948.
פוטראופסט: דפוס קאופר, מפת-לואי: ירושלים. — מראה את כיבושי היהודים והערבים עד ההפוגה הראשונה.

5: השם: מפת החזיתות... כיום ההפוגה 18.7.1948. Litho Aviva. מפת-לואי: ירושלים. — מראה את הכבושים עד להפוגה א' ועד להפוגה ב', ואת השטח המפורז בהר הצופים.

6: השם: מפת מדינת ישראל הלוחמת. פוטראופסט: דפוס כפר מונאש. מפות-לואי: ירושלים, 50 000 : 1; ארץ-ישראל ושכנותיה, 4 000 000 : 1. — מראה את הכיבושים בנגב ובגליל עד סוף אוקטובר 1948.

Head Office, (typ. Jerusalem), 1946. 19, [1] p., tabs. 8°.

864 **Keren Kayemeth Leisrael**. Eretz Israel; facts and figures. (Designs by F. S. Loeb). Jerusalem, Keren Kayemeth Leisrael and Keren Hayesod; (Tel Aviv, typ. Hapoel Hatzair), 1947. 30, [2] p., diagrs., maps. 17:25.

בראש השער: [Ernst] Mechner and [Otte] Wallish.

865 **Ladell, W[illiam] S[trachan] S[impson]**. Problems of heat physiology in Palestine: report to the Colonial Medical Research Committee. Jerusalem, n. pr., 1948. 21, [1] p., tabs. 8°. בראש השער: Government of Palestine. Board of Scientific and Industrial Research. עם הקדמה מאת S[amuel] Sambursky.

866 **Palestine. Government. Department of Surveys**. Southern Palestine; geological map on a scale of 1/250,000 with explanatory notes, by S. H. Shaw... Jerusalem, Govt. Printer, 1947. 42 p., fold. map (67:59, in pocket), tab. 8°. = No. 4.

בראש השער: Government of Palestine. — Sheet 3 of Palestine 1:250,000. Geological map, drawn and printed by Survey of Palestine, 1947. Compiled from various sources and partly revised from air photographs by the Geological Section, P.W.D.

867 **Palestine. Government. Laws**. The defence <emergency> regulations, 1945 <as amended until 2nd March, 1947>. Jerusalem, Govt. Printing Press, (1947). V, 70 p. 8°.

בראש השער: Government of Palestine

868 **Palestine. Government. Laws**. Legislation enacted and notices issued which have not been gazetted. Jerusalem, printed for the Govt. Printer, May 1948. 2 p. l., 51 p. 8°.

בראש השער: Government of Palestine.

in Arabic written by Aref el-Aref, in collaboration with Harold W. Tilley... Jerusalem, Cosmos Publishing Co., (typ. Hasepher, 1944). 207 p. incl. pl., port., fold. map at end. 8°.

859 **Cangioli, Filadelfo**. Il santuario e il convento di S. Giovanni in 'Ain-Karem. Descrizione artistica del P. Paolo Greganti. (Jerusalem, typis Franciscalibus, 1947). 127 p., illus., plan. 8°.

„המקדש והמנזר של יוחנן הקדוש בעין-כרם“.

860 **Golomb, Eliahou**. Les origines de la défense juive. Jérusalem, R. Mass, (typ. Hahoman), 1946. 44 p., 2 l. 8°. (Les dossiers sionistes).

„[Publications du] Département de la jeunesse de l'Organisation sioniste mondiale.“
„Traduction de L. Wurmbrand.“

861 **Herzl, [Theodor]**. Discours aux congrès. Jérusalem, (Département de la jeunesse de l'Organisation sioniste mondiale), 1947. 96 p. 8°. „Traduction de Lazare Wurmbrand.“ „Introduction par Moché Kleinmann“ (p. 9—24).

„דפוס בשנת תש"ו בדפוס גשר ירושלים“.

862 **Herzl, [Theodor]**. Ecrits. Jérusalem, (Département de la jeunesse de l'Organisation sioniste mondiale), 1948. 134 p. 8°. „Traduction de Lazare Wurmbrand.“

„דפוס בשנת תש"ח בדפוס גשר ירושלים“.

ההבן: Ahad Haam: Sur la mort de Théodore Herzl. — Max Nordau: À la mémoire de Théodore Herzl. — Théodore Herzl: Autobiographie. Extraits du journal. Terre ancienne — terre nouvelle <fragments>. La menorah.

863 **Keren Hayesod**. Jewish economy of Palestine and hard currency. Jerusalem, Palestine Foundation Fund "Keren Hayesod",

les faits et les idées). 'Département de la jeunesse de l'Organisation sioniste mondiale. "Traduction... de l'original hébreu, paru à la fin de l'année 1945".

המחבר מנהל מחלקת הקרקעות במשרד הראשי של הקק"ל. את המקור עיין ק. ט. שנה כ"ב ע' 189.

874 **Weizmann, Chaim.** We warned you, gentlemen; testimony of Chaim Weizmann before the Anglo-American Committee of Inquiry on Palestine. Jerusalem, Jewish Agency for Palestine, n. pr., 1946. 51, [1] p. 8°.

מהדורה אחרת עיין ק. ט. שנה כ"ג ע' 296.

875 **Whyte, R. O.** The fodder resources of Palestine; a report of a survey made in autumn 1945 and spring 1946. Jerusalem, Govt. Print. Off., 1948. 31 p., maps, tab. 8°.

בראש השער : Palestine Government
ביבליוגרפיה : ע' 31.

876 **Wilfand, Yosef, ed.** Ein Hashofet; a decade of pioneering... Translations by Yirmiyahu Haggai and Tova Bosher. Tel-Aviv, Pub. by Lion the Printer for the Zionist Organization, Youth Department. (typ. Sefer, 1947). 173, [2] p., illus. 8°.

= Palestine pioneer library, no. 13.
עין השופט נקראה על שם השופט העליון ל. ד. ברנרדס.
התכן : Those who came. Prelude. First fruits.
Consolidation. Ein Hashofet — a decade.

877 **Women's International Zionist Organization.** Palestine under the Mandate. (Tel-Aviv, typ. 'Sefer'), 1948. 19 p., map. 8°.

בראש השער : Women's International Zionist Organisation. Instruction and Information Centre. — „Edited by Miriam Scheuer and Wera Lewin”.

878 **Zionist Organization. Palestine Executive.** The jubilee of the first Zionist Congress 1897—1947. Jerusalem, Executive of the

הגליון האחרון של העתון הרשמי של ממשלת המנדט הופיע ב-28 באפריל 1948. בספר זה פורסמו החוקים והפקודות שהוצאו מני אז ועד תום המנדט ב-15 במאי, ושהיו צריכים להתפרסם בעתון הרשמי הנ"ל.

869 **Reiner, M[arkus].** Research on the rheological properties of bitumen and asphalt. Jerusalem, (typ. Hasepher), 1948. VI, 66 p., diagrs. 8°.

בראש השער : Government of Palestine. Board for Scientific and Industrial Research.

870 **Reiner, M[arkus].** Research on the workhardening of polycrystalline metals; report of work at the Standards Institution of Palestine. Jerusalem, (typ. Hasepher), 1948. 3 p. l., 42 p., diagrs., tab. 8°.

בראש השער : Government of Palestine. Board for Scientific and Industrial Research.

עם הקדמה מאת S[amuel] Sambursky.

871 **Smeliansky, Mosche.** Pionniers inconnus. Version française de Mme. F. Pines. Jérusalem, R. Mass, (typ. Hamadpis Lipshitz), [194-?] 50 p. 8°.

בראש השער : Moché Smilanski.
„Publications du Département de la jeunesse de l'Organisation sioniste mondiale.”

שם המקור : משפחת האדמה. כאן תורגמו רק פרקים אחרים.

872 **Trevor, Daphne.** Under the White Paper: some aspects of British administration in Palestine from 1939 to 1947. Jerusalem, (Jerusalem Press), 1948. 3 p. l., III, 345 p. 8°.

התכן : Immigration, 1939—1942. Palestine police, 1939—1940. The Jewish war effort, 1939—1943. The arms trials — the arms searches, 1943—1944. Reaching the end of the tether — 1945. "Illegal" immigration, 1946—1947.

873 **Weitz, Joseph.** La Palestine; sa capacité d'absorption. Jérusalem, R. Mass, n. pr., 1947. 70 p., 1 l., maps (1 fold), pl. 8°.

למען הילד והנערה (דפוס "האומן", תש"ח. [1] דף, 54.
[4] ע' טבלאות. 8° = למען הילד והנערה. לג.
שער נוסף באנגלית.

"מטרת חקירתנו היתה: (א) לקבוע את המצב הבריאותי,
הכלכלי והתרבותי... בי"ח הדורות האחרונים; (ב) לקבוע
את מידת ההתפתחות שחלה... מדור לדור; (ג) לקבוע את
הגורמים שהביאו לידי מצב הנוכחי." (ע' 11).

בלשנות

884 גרוזבסקי, יהודה [Yehuda Grasovsky].
יוסף כרמיק. מלון-כיס עברי-אנגלי... מה-
דורה ששית. תל-אביב, "דביר", (דפוס) — י. זילברברג,
בדפוס פירסט, תש"ו. [4] 163 ע' 8°.

885 גרוזבסקי, יהודה [Yehuda Grasovsky].
ישראל קרניאלי. מלון-כיס עברי-צרפתי.
עברית: י. גרוזבסקי, צרפתית: י. קרניאלי. מהדורה רבי-
עית. תל-אביב, "דביר", (דפוס י. זילברברג), תש"ז. [3]
187 ע' 8°. כרוך עמו:

קרישבסקי, יצחק. מלון-כיס צרפתי-עב-
רי... החלק העברי ערוך ע"י... [כרוך] בניהויה. תל-
אביב, "דביר", (דפוס י. זילברברג), תש"ז. [2] 242 ע'.
8°. שער צרפתי: Dictionnaire de poche
français-hébreu, par Isaac Krichevsky...

886 סוקניק, אלעזר ליפא [Eleazar Lipa].
[Suknik]. מגילות גנוזות, מתוך גניזה קדומה
שנמצאה במדבר יהודה; סקירה ראשונה, ירושלים, מר-
ס ביאליק, (דפוס גולדברג, 1948). 43 ע', 13 לוחות
פקסימילים. 2°. "המגילות נמצאו עליהן בדיו נשי-
בט תעמרה בקיץ תש"ו, במערה שבאחד הנחלים המשי-
תפנים לצפון ים-המלח, בעבר המערבי של ארץ-ישראל.
הן הן סמוכות בבדי חרס ועטופות היו בד מרוח במין
תערוכת: של חומר ודונג. רק אחד או שנים מהבדים נשי-
תמרו בשלימותם; ומרובים מהם שברי כדים המפורזים
על פני כל המערה. על פי מצבן של המגילות יש להניח,
שמערה זו שימשה "גניזה", שנגנו בה הספרים שלא
היו ראויים עוד לשימוש...

"המגילות שלנו כתובות על עור (גויל)... על צד השיר-
ער של העור... שורטטו שיטין בכל יריעה... סורגלו גם
קיום מאונכים... היריעות תפורות זו לזו בגידים דקים.
שקטעים מהם עדיין נשתירו בתפרים... אין כל הפסק

Zionist Organisation, (typ. Jerusalem, 1947).
1 p. l., 108, [2] p., facsim., 1 pl., ports. 8°.
דו"ח על כינוס חגיגי בחדר הרצל שבלשכה הראשית
של אקדמיה הקיימת לישראל בירושלים ב"ח אלול תש"ו
למלאת 50 שנה לפתיחת הקונגרס הציוני הראשון.

879 Еврейское агентство для Палестины. Эрен-
Израэль. [Палестина] факты и цифры; по данным
Еврейского национального фонда [Керен Каесод]
и Еврейского основного фонда [Керен Гаесод].
Диаграммы Ф. Меба. Иерусалим, Еврейское аген-
тство для Палестины, тип. „Гешер“, 1947. 19, [1]
стр., диагр. 17:25.

"הסוכנות היהודית לארץ ישראל: ארץ ישראל; עוב-
דית ומספרים..."

880 Керен Гаесод. Галилея. (Издание Керен
Гаесод и Еврейского агентства для Палестины).
Иерусалим, тип. „Гешер“, 1948). [40] стр.,
иллюстр., карта. 8°.

הגליל. הוצאת קרן היסוד והסוכנות היהודית לארץ
ישראל.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

881 דרויאנוב, אברהם [Abraham Alter Drouianoff].
ספר הבריחה
והחדוד. מהדורה שלישית. כרך א—ג. ירושלים,
"אחיאסף" ו"קרית ספר", (דפוס לוינאפשטיין, 1939—
1945). 15, 440; [4], 466; [4], 494. [2] ע' 8°.
כ' ב' ו'ג': דפוס "אשכול" ביבליוגרפיה: כ' ג' ע'
470—494. — דפוס בלי שינויים מהמהדורה הראשונה.
עיקר ק. ס. שנה י"ג ע' 18; שם גם הערכה מאת ע.
אולסבנגר.

882 (הלפרין, שמעון, מו"ל). ספר סגולת
ישראל, כולל בו: (א) פתרון חלומות מלוקט מפתחונות
המיוחסים ליוסף הצדיק ודניאל איש חמדות וועור...
(ב) מאמר דבר בעתו ונכלל בו ציון והערכה לחלק מגאוני
משפחתי שנספדו... בתופת הנאצים... ירושלים, תל-תלפיות,
דפוס "אשכול", [תש"ו]. 16 ע' 8°.

883 טון, חנה הלנה [Hannah H[elene] Thon].
שלישים משפחות מערביות בעיר העתיקה
של ירושלים. מאת חנה ה. טון. ירושלים, מוסד סאלד

הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1948), 430.
[1] : 500, [1] ע' 8°. (ספרית פועלים/לכל).
Илья Эрнбурт: Вура. שם המקור :

890 באום, ויקי. מריון חיה; רומן, עברית
מיכאל לוי, ספר א-ב. תל-אביב, נ. ספרסקי, (דפוס
"ספר"), תש"ח. 303 ע' ; [2] דף, 305—624 ע' 8°. *Vicki Baum*:
שער נוסף באנגלית. שם המקור : *Marion lebt*.

891 בודלר, שרל. פואמות קטנות בפרו-
זה. (תירגם מצרפתית נ. רבן). מרחביה, הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1948), 126 ע' ;
פורטרט. 8°. (ספרית פועלים/דורון). בראש השער :
שארל בודלר. שם המקור : *Charles Baudelaire*:
Petits poèmes en prose.

892 בלוק, הונורה דה [Honoré de Balzac].
אל ורדוגו. הגילום. מצרפתית ת. אברבאיה. מרחב-
יה. הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר,
1948), 61 ע' 8°. (ספרית פועלים/דורון). בראש
השער : הונורה דה בלזאק.

893 בן-אביגדור, א. דון מיגואל; ספור
היסטורי מוזמן ספרד: מאת בן-אביגדור [=] אברהם
(ליב) שלקוביץ. עם מבוא מאת... יוסף קלוזנר.
(ירושלים), "תושיה", (דפוס לוינאפשטיין), [תש"ח].
[4], III, 117 ע' פורטרט. 8°. דפוס סטראוטסיס.

894 בעמדה הקדמית: ספורים מן המערכה. תל-
אביב, "מערכות", בהוצאת מ. ניומן, (דפוס מל"ן), תש"ח.
215 ע' 8°. "המבליד" — אסרים תלמי, "
"המספרים, צעירים ברובם, צמחו ועלו מאדמת א"י..."
סיפורים אלה יש בהם כדי להקנות מושג על סגולת נפשם
של בחורינו, על יחסם לסבך ולאדם, על גישתם לבני
העם השכנים" (מההקדמה).

895 ברוד, מכס. גלילי הכבול; רומן, תיר-
גם מכתביד דב שטק. (הציונים ל. שורין), כרך א-ב.
תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ח. 269, [1]
ע' ; [3] דפים, 273—575, [1] ע' 8°. (ספרית
"לדור"), שם המקור : *Max Brod: Galilei in*
Gefangenschaft. עיין להלן מס' 1218.

בין פסוק לפסוק, כנגד זה נפרדות הפרשיות זו מזו על
ידי רוחים... סופרי המגילות... לא זו בלבד שהצטיינו
בכתבם הנאה, אלא ודאי שהיו גם תלמידים חכמים... שה-
טעויות בהן מועטות, וגם הללו הרגישו בהן הסופרים
והגיהו אותן. אחת משיטות ההגהה... היתה לסמן את
התיבות או האותיות. היתירות בנקודות מעל האותיות
ותחתיהן...

"הכתב של המגילות הוא הכתב שאנו מוצאים אותו
חרות על הגלוסקמאות, שגלו, בעיקר בסביבות ירושלים,
מאמצע המאה שעברה ואילך. כתובות אלו... זמנן בתקופה
מה שלפני חורבן הבית השני... אני נוטה לשער, שהגניזה
היא מיסודה של כת האיסורים..." (מהמבוא).

נתפרסמו כאן : קטע מתוך "מלחמת בני אור בבני חושך"
שכתבה מלחמת "בני אור" הם "בני לוי ובני יהודה" ובני
בנימין" בשוכם מ"מדבר העמים לחנות במדבר ירושלים"
עם "בני חושך" הם "גדודי אדום ומואב ובני עמון..."
פולחן וגדודי כתיי אשור" ; פרק שלם וקטע של פרק
מתוך מגילת ההודיות, שכתבה "פרקי הודיה המזכירים
בסגנונם את פרקי תהלים" ; פרקים מ"במ"ג מתוך
מגילת ספר ישעיהו.

משתי המגילות הראשונות נתפרסמו הקטעים בצילום,
תעתיק והערות. הפרקים מתוך ישעיהו נתפרסמו בתעתיק
וממולו נוסח המסורה.

887 פרנקל, [פריץ] מאיר (Meir Fraenkel).
מחקרי לשון. ירושלים, ס. פרוינד, תש"ח—1947.
[2], 33, [1] ע' 8°. במכונת-הכפלה. עם שער
נוסף באנגלית.

ספרות יפה עברית חדשה

888 אלתרמן, נתן. הסור השביעי; שירי
העת והעתיד. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ח.
372, [4] ע' 8°. המחבר מפרסם זה כמה שנים
בערב שבת שיר מעניני דיומא בעתונות היומית, תחלה
ב"הארץ" ואח"כ ב"דבר" בשם הכללי "הסור השביעי".
בספר שלפנינו כונסו ה"סורים" האלה. מחולקים לפי
המדורות : מכל העמים ; אל בריסניה נצור ; דרך בים ;
גנרל המן, גנרל חסיה, גנרל חורף ; העולם ושות' ;
בבית הזכוכית ; מגש הכסף.

889 ארנבורג, אילית. הסערה ; רומן מלחמת-
העולם. מרוסית ש. נחמני. כרך א-ב. מרחביה, הקיבוץ

- 896 דיקנס, צ'רלס. פרשת חיי והרפתקאותיו של ניקולס ניקלבי. מאנגלית: יוסף לוז. ספר א—ב, (תל-אביב), עם עובד, תש"ה. 298 ע', פורטרט; [2] דף 299—614, [2] ע', 8°. (ספרית "שחרות"). שם המקור: Charles Dickens: The life and adventures of Nicholas Nickleby.
- 897 הרט, ברט. מליס. עברית הלל סגל. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947), 57, [1] ע', 8°. (ספרית פועלים/דורון). ספר. שם המקור: Bret Harte: M'iss.
- 898 הרצל, בנימין זאב. סולון בלוד. מחזה בשלש מערכות. מאת תיאודור הרצל. תרגום אהרן ורדי. ירושלים, "העולם", (דפוס "אחווה"), [1947], 83 ע', 8°. עם מכתב מאת מנחם פרויד בתחלת החוברת, ובסופה (ע' 77—83): הרצל וסולון (בשולי המחזה) מאת המתרגם. שם המקור: Theodor Herzl: Solon in Lydien.
- 899 ויאן, רוזיה. שחוק הגורל; רומן. עברית מלכה בלבן. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ה. 260 ע', 8°. בראש השער: רוזיה ויאן, שער נוסף בצרפתית. שם המקור: Roger Vailland: Drôle de jeu.
- 900 זרומסקי, סטפן. בני בלי בלי; רומן. (תרגום מפולנית בהשמשות קלות; ב. מרדכי). תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס מוסק), תש"ה. 206 ע', 8°. שם המקור: Stefan Zeromski: Ludzie bezdomni.
- 901 זרחי, ישראל [Israel Zarchi]. כפר השלח; רומן. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "דבר"), תש"ה. 365 ע', פורטרט. 8°. רומן מחיי העולים הראשונים מתל-אביב. בסוף הספר (ע' 345—362): דב שטוק; על ישראל זרחי; מאמר הערכה על המחבר, שמת בן-באב תש"ז לפני שהספר יצא לאור.
- 902 טברסקי, יוחנן. מעולם לעולם; רומן. תל-אביב, "דבר", (דפוס סטוד), תש"ה. 312 ע', 8°. מקום המעשה: אוקראינה. בירות אירופה ואה"ב בסוף המאה הי"ט ובמאה העשרים.
- 903 טרגדיות נבחרות של איסקילוס, סופוקלס ואורפידס. מחורגמות מיונית עם מבאות וביאורים מאת
- אהרן קמינקא. כרך ב', תל-אביב, "דבר", (דפוס "אחדות"), תש"ה. [2], 292, [1] ע', 8°. חצי-שער נוסף בלטינית: Tragoediae selectae Aeschyl, Sophoclis, Euripidis. Ex graeco in hebraicum sermonem vertit... התכן: איסקילוס: הפרסים. — סופוקלס: פילוקסט. אורפידס: הפנקות. הגיל: בנות טרויה. את הקודם עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 152; שם גם בקורת מאת ח. וירשובסקי.
- 904 כגן, אליעזר. חיים ומשחק; מחזה בארבע מערכות. ירושלים, "קרית-ספר", (עין חרוז, דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ה. 78, [1] ע', 8°. מקום המעשה וזמנו: ירושלים בימינו.
- 905 כהן, שלמה. הקדיש לפני כל נדר; אחר מספורי פרג. תרגום חפשי מאת יהודית צימרמן. ירושלים, (דפוס הוצאת ספער), תש"ה. 28 ע', 8°.
- 906 מגדלנו, מאוריצי. הנוגה; רומן. מאנגלית מ. שמיר. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1948), 289, [1] ע', 8°. (ספרית פועלים/לכל). בראש השער: מ. מגדלנו. שם המקור: Mauricio Magdaleno: El resplandor.
- 907 מוסנזון, יגאל (J. Mossenson). מלך אמר שהוא שחור; רומן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (ת[ל] א[ביב], דפוס "אחדות", 1948), 271 ע', 8°. (ספרית פועלים / לכל). רומן מחיי הישוב בא"י בשנים האחרונות.
- 908 מורוא, אנדרה. אדוארד השביעי; רומן. עברית: אהרן חרמוני. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ה. 307 ע', 8°. בראש השער: אנדרה מורוא. שער נוסף בצרפתית. שם המקור: André Maurois: Édouard VII et son temps.
- 909 מיטשל, מרגרט. חלף עם הרוח. מאנגלית ת. בידר. כרך א—ד. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס מלון), תש"ז—תש"ח. 244; [245]—[522]; [523]—800 [801]—1136 ע', 8°. מקום המעשה: אה"ב בזמן מלחמת האזרחים. שם המקור: Margaret Mitchell: Gone with the wind

ב: אידיולוגיות—ג: כחרי אש (שירים, שבהם נענה המחבר לצרות שהתרגשו בימי המלחמה והשמד, ע' 191—266). — ד: זכרי אהבה. — ה: ספר המראות.

916 פינסקי, דוד [David Pinsky]. מימים מכבר: סיפורים. תרגם מאידיש אברהם קריב. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ח. 263, [1] ע', פורטרט. 8°. בראש השער: דוד פינסקי. הספר יוצא ליובל השבעים וחמש של המחבר, עם מבוא קצר על המחבר מאת המתרגם.

917 פישקו, ב[רוך]. תעלומות התי. (הציורים — אלכסנדר רוטנברג). (תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ח. 242 ע', תמונות. 8°.

הספר כולל 23 סיפורים על בעלי-חיים, ומבוא על המחבר מאת ד. שטוק.

918 פרץ, יצחק ליב [I. L. P e r e z]. כל כתבי י. ל. פרץ העבריים והמתורגמים מידיש. (מה-דורה שלמה ראשונה). כרך ג'—ד'. תל-אביב, דביר, (דפוס לידור), תש"ח. 8°. את הקודמים עיין ק. ס. שנה זו ע' 53.

התכן: כרך ג': כמשכנות עוני: ספר א' (כתוב עבר-רית): ציורי מסע, תמונות: עיר המתים, ר' בריל, הנדיב. עסקי קהל. בתולה נישאת. האשה מרת חנה. תמונות מעולם התווה. טורקומדא שלנו. יורשי פרעה. ספר ב' (מתורגם ע"י ש[משון] מלצר): ציורי מסע, תמונות: הגוי של שבת. השטריימל. ימות המשיח. מבית המסור. געים. אל עולם התווה. יצא זכאי. נחת מבנים. מוסר. הבריאה המשונה. בוצי שטוק. תמונות קטנות. אחיות. 221, 187, [3] ע', לוח-פורטרט. — כרך ד': ספר א' (כתוב עברית): מה היא נשמה? "שלום בית". הקוראת. שבת שהושבתה. האלמנה. המשולת. הקדיש. ווג מספר. נעילה. דודי שכנא ודודית יחנא. אשת חבר. האילמת. מגדל בריינהיס. גלמוד. ניוגון חדש. פטירת המנן. משני עברי הדלת. ליל זועה. הצטרקות הנאשם. ארבעה דורות — ארבע מיתות. ספר ב' (מתורגם ע"י ש. מלצר): ילדים. אהבת אורג. בלא נדוניה. ברוע יותר מאכעביועות. משופע. התפוח. הנער החולה. מנרת חנוכה. נס חנוכה. לא טוב. מה שהללו יכולים! כשאמרים: משוגע — האמן! בלא מול. דם חוטא. החשוב אצל זקן-הכמרים. נר-השבת. השביעי. הנרות הללו. הנחתה. 176, 169, [5] ע'.

910 ממו, אברהם. אהבת ציון. מאת אברהם מאפו. מעבד ומבאר בצורף תולדותיו מאת י[שראל] ח[יים] טביוב. הקדמה למהדורה ארץ הישראלית מאת י. בן-אשר. ירושלים, "תושיה", (דפוס "חורב", תש"ח). [2], 254 ע', 8°. מנוקד. דפוס סטראוטפי. ע' 247—254: רשימת המלים אשר בוארו או תרגמו בהערות בשולי גליונות הספר. תרגומים צרפתיים עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 140 ושנה י"ז ע' 75—76, שם גם ציונים לתרגומים אחרים.

911 מרטין די גר, רוזה. בית טיבו. מצרפת תית מנשה ליון. (כרך א—ב, חלק א—). מרחביה. הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1948), 396, [2], 285, [2] ע', 8°. (ספרית פועלים / לכל / ספרי-מופת).

בראש השער: רוזה מרטין די גאר. שם המקור: Roger Martin du Gard: Les Thibault.

912 סטון, ארוינג. בית פרימונט. מאנגלית מנשה הדר. כרך א—ב. תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס מ"ן). תש"ח. [2], 244; [245]—492 ע', 8°. בראש השער: ארוינג סטון, רומן. שם המקור: Irving Stone: Immortal wife; the biographical novel of Jessie Benton Fremont.

913 סמילנסקי, משה [Mosche Smeliansky]. סיפורי הישוב. תל-אביב, "דביר", (דפוס לידור). תש"ח. [2], 360 ע', 8°. = כתבי משה סמילנסקי, ד'

914 פטרי, אן (לן). הרחוב: רומן. עברית אהרן אמיר. תל-אביב, ג. סברסקי, (דפוס "ספרי"), תש"ח. 336 ע', 8°. שער נוסף באנגלית. שם המקור: Anna Petry: The street.

915 פיכמן, יעקב [Jakob F i c h m a n]. זמיות קדומים: שירה ופרוזה. ירושלים, מוסד ביאליק; (תל אביב, דפוס "הארץ"), תש"ח. 359 ע', 8°. הספר כולל בעיקר את הפואמות הגדולות. במהדורה זו חלו שינויים חשובים. הפואמה "רות", שנכתבה לפי המשקל האשכנזי נערכה מחדש. שירת "שמשון" נחלקה כאן לשני קטעים דרמטיים ("צלפונית", "שמשון בעזה"); לצלפונית נוספו שני פרקים.

התכן: עם הספר. המקרא כנושא לשירה. — א: דמיות מני קדם: רות. יואב. צלפונית. שמשון בעזה. —

- 919 צוויג, סטפן [Stefan Zweig] - היש מר מן הרחמים; רומן. (תרגום: אליקים ויינברג). [חלק א]—ב. תלאביב, "מסדה"; (הרצליה, דפוס מסדה), תש"ח. 171; 173; [1] ע' 8°. = ספרית מועדון הספר, 12—13.
- בראש השער: סטימן צוויג שם המקור:
Stefan Zweig: Ungeduld des Herzens.
- 920 צופרפיין, אליעזר. דרקון-האהבה; רומן מחיי-העיר בארץ. תלאביב, "אשכול", (דפוס מל"ן), תש"ח. 96 ע' 8°. בראש השער: אליעזר צופרפיין.
- 921 צ'קובסקי, א. לנינגרד במצור. מר"סית ש. מנדל. תלאביב, "אופק", (דפוס "ספר", תש"ו, 298, [1] ע' תמונה. 8°. בראש השער: א. צ'קובסקי. ספור על החיים בלנינגרד בימי המצור הגרמני במלחמת-העולם השנייה.
- 922 קלוט, סטיוארט. אופנים עלי דרך; רומן. עברית: יעקב אורלנד. ספר א—ב. תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר", תש"ח. 237 ע' [2] דף, 239—449 ע' 8°.
- ספור מחיי הבורים שנודו על פני יבשת אפריקה לסראנס ואל במחצית הראשונה של המאה ה"ח. שם המקור:
Stuart Cloete: The turning wheels.
- 923 שחם, נתן. דגן ועופרת. (סיפורים מן המקום והזמן). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1948), 259 ע' 8°.
- (ספרות פועלים/לכל). סיפורים מחיי הכפר השיתופי והפלמ"ח בימי שלום ובזמן מלחמה.
- 924 שטרן, גרשון [Gerson Stern]. מאזני העולם. תרגום מכת"י גרמני ח. איק. תלאביב, "עם עובד", (דפוס "דבר", תש"ח. 282 ע' 8°.
- (ספריה "לדור"). רומן מחיי היהודים בגרמניה לפני עלות היטלר לשלטון וחודשים אחדים אחרי כן.
- 925 שליחי מצות; סיפורי הזמן הזה. תלאביב, בטרם. (דפוס שלומי), תש"ו. 247, [2] ע' 8°.
- "מעט מהלך רוח זה של הלוחם היהודי — בעצרות ובגבולות-זכר, במדים וזימ, בין חילים ונכריים, במהתרת בארץ-ישראל ובציפיה לפגישת אחים בחופיה — מעט מאלה ניתן בלקט-סיפורים זה". (מההקדמה).
- 926 שמיט, גלדיס. דוד המלך; רומן מקראי. עברית ברוך קרופניק. [חלק א—ב]. תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר", תש"ח. 224 ע' [2] דף, 225—439 ע' 8°.
- בראש השער: גלאדיס שמיט. שער נוסף באנגלית. שם המקור:
Gladys Schmitt: David the King.
- 927 שקספיר, ויליאם. אנטוניוס וקליאו-פטרה; טרגדיה. תרגום מאנגלית ראובן גרוסמן. עם מבוא והערות מאת המתרגם. תלאביב, "עדי", (דפוס גוטנברג), תש"ו. 204 ע' 8°.
- בראש השער: ויליאם שקספיר. שער נוסף באנגלית. שם המקור:
William Shakespeare: The tragedy of Antony and Cleopatra.
- 928 תורן, חיים; מרדכי רבינון [Haim Toren; Marcus Rabinson]. ספרות נר היפה; מביאליק עד ימינו. (ספר עזר וקריאה. מהדורה שנייה מורחבת ומתוקנת). א: מביאליק עד שמעוניבין, ב: משנאור עד שוהם. 2 חלקים בכרך 1. ירושלים, "אחיאסף", (מאמחות בדפוס "המערב" וב"דפוס רונלד"), תש"ז—ח. [5] דף, 301, [11] ע', פורטרטים; [4] דף, 294, [1] ע' 8°.
- ח. תורן: הספוט ות"י קונים למהדורה השנייה: חלק א' ע' [302—310]. מהדורה א' ע"ן ק. ט. שנה כ"ב ע' 198.
- ספרות יפה לזענית על נושאים יהודיים
- 929 Ibn-Sahav, Ari. A gharry driver in Jerusalem. Translated by Sylvia Satten, woodcuts by Jacob Steinhardt. Tel-Aviv, Lion the Printer, (typ. Haaretz, 1947). 92, [2] p., illus. 8°.
- ספורים.
- The first gharry. A magic power. Aliyah in those days. Lulavs and etrogs. The man in charge of the scavengers. Light and gladness. Glossary.
- ספרות הנוער
- 930 בנצ'לי, בלה י. דפנה מבקרת בגן-החיות. (תרגום בשניים: א. בן-נפתלי). תלאביב, "מסדה"; (הרצליה, דפוס מסדה), תש"ח. [62] ע' תמו-נות. 8°.
- לילדים.

- 931 ברגשטיין, פניה [Fania Bergsztejn].
החלי, עמוס ואילנה הצעירים ל. שורין. [תל-
אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחזה"), תש"ח. 44, [4]
ע', 8°. ספור לילדים.
- 932 ברגר, אליעזר. זכריה התימני הקטן.
או כנופיה עורכת ציד על אספובלים. הציורים מאת לב
דיקשטיין. חיפה, "אשכול"; (תל-אביב, דפוס ב. אשכול),
[תש"ח]. 81, [1] ע', תמונות. 8°. לילדים. עיין
גם ק. ס. שנה כ"א ע' 141.
- 933 ברלס, אמציה. שוכני הים; ספורים.
(הציורים א. ר. לואיזאדא). תל-אביב, "מסדה"; (הרצליה,
דפוס מסדה), תש"ח. 109 ע', תמונות. 8°. כולל 5 ספורים לילדים.
- 934 ברש, אשר [Asher Barash]. נערים;
חמשה ספורים. תל-אביב, "מסדה"; (הרצליה, דפוס מס-
דה), תש"ח. 182, [1] ע', תמונות. 8°. "הציורים ר. לואיזאדא". לכני הנוערים.
- 935 דור, מירי. ביכרו של עולם. (תל-אביב),
הקיבוץ המאוחד, (דפוס אריאל), תש"ח. 74, [1] ע', תמו-
נות. 8°. "הערות ההסבר נכתבו בידי מנחם דור".
תיאור חייהם של בעלי-חיים על היבשה ובעמקי הים,
24 במספר, בליות תמונות מאלפות. מיועד לילדים ולנוער
המבוגר. מנוקד.
- 936 דיקנס, צ'רלס [Charles Dickens]. ספורי
דיקנס לילדים... ערוכים בידי ז. אריאל [= זלמן
שלמה ליבוביץ]. הציורים — בינה גבירץ, תל-אביב,
י. שרברק, (דפוס רוהלד), [תש"ח]. 184, [1] ע', תמו-
נות. 8°. מנוקד.
- התכן: דורית קטינה. גל הקטנה. סיפ פועט. מעשה
בשתי ערים. דוד קופרפילד. אוליבר טוויסט.
- 937 הגרד, הנרי רידר [Sir Henry Rider Haggard].
אלן קווסרמין. מאת: סר רידר הגרד.
תרגם רפאל ברידן. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס רוהלד),
[תש"ח]. 133, [2] ע', 8°. ספור לילדים.
- 938 הרפתקאותיו של כושי. מענדל על ידי ט.
פאדובה. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס רוהלד),
[תש"ח]. 149 ע', 8°. מנוקד. לכני הנוערים.
- 939 וול, רוזה. אותיות מספרות. ציורים
מאת לאה גרונדינג. תל-אביב, "דביר", (דפוס "הארץ"),
תש"ח. 219, [3] ע', תמונות. 8°. מנוקד.
- ספורי ילדים. "נכתב אנגלית בשביל ההוצאה. תרגם
פינחס לנדר".
- 940 לובה, מירה. אי הילדים. תרגמה מכתב-
יד ימימה טשרנוביץ. מצויר בידי המחברת. חלק א—ב.
תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ח. 148 ע';
[2] דף 153—314 ע'. 8°. ספור לכני הנוער.
- 941 לונדון, ג'ק [Jack London]. קול
קדומים... תרגם: ר. ברידן. תל-אביב, י. ציציק,
(דפוס בן-אפרים), תש"ח. 108 ע', תמונות. 8°. ספור לילדים.
- 942 ליברמן, צבי. עודד הנודד; ספור. הת-
מונות מתוך הסרט. תל-אביב, י. ציציק, (דפוס רוהלד),
[תש"ח]. 48 ע', 8°. ספור לילדים.
- 943 מי, קרל [Karl May]. שודדי הע-
רבה; ספור מחיי המתישבים במערב הרחוק באמריקה.
תרגם א[ברהם אריה] ל[יב] יעקבוביץ. תל-אביב, "יורע"
אל", (דפוס רוהלד), [תש"ח]. 153, [1] ע', 8°. מנוקד.
לכני הנוערים.
- 944 מרשק, שמואל. משירי ש. מרשק. עב-
רית חנניה ריבמן. ציורים: משה מטוסובסקי. תל-אביב,
ח. מרגולין, (סגנון הדפוס), [תש"ח]. 79, [1] ע', תמו-
נות. 8°. = ספרית פז, [17].
שירים לילדים. ההוצאה יפה.
- 945 קיפניס, לוין [Levin Kipniss]. זה ספרי
מאה ספורים לילדים... מצירים בידי איוה. תל-אביב, ג.
טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ח. 208 ע', 8°. מנוקד.
- 946 שמואלי, שמואל. הפרה מן הנגב;
ספורים מן הכפר והשדה. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס
"תרבות"), תש"ח. 96, [1] ע', תמונות. 8°. 16 ספורים לילדים.
- 947 שקספיר, ויליאם [William Shakespeare].
ספורי שכספיר לילדים. מאת ג. מ. מרים
ואחרים. מציר עלידי רולף קליפ. תרגם מאנגלית מ[שה]

951 **Jerusalem. Hebrew University.** The Hebrew University, Jerusalem; its history and development. 3rd ed. <rev.> Jerusalem, (typ. Azriel), 1948. XIII, 216 p., fold. plans. 8°. **התכנן:** The Hebrew University, Jerusalem. Sir Leon Simon: Foreword. — Introduction. Organization and administration. Faculty of Humanities, — of Science, — of Education, — of Agriculture. Pre-faculty of Medicine. Adult education. Students. The Jewish National and University Library. The Hebrew University Press. The collections. Buildings and grounds. Scholarships, fellowships and prizes. Academic staff. Holders of Hebrew University degrees. In memoriam. Societies of Friends of the Hebrew University.

952 **Keren Hayesod.** The Hebrew education system in Palestine. (Jerusalem), Keren Hayesod, Youth Department, (typ. "Hashiloach", 1948). 62 p., diagr. 8°. = Outline for talks, 2.

„Compiled by Yehuda Kavish. The last chapter was written by M. Haendel”.

ביבליוגרפיה: ע' 59—62.

ספרי למוד

953 **אמירה, בנימין:** דניאל שמיר (B. Amira; D. Shamir). משואות אלגבריות; ספר ללמוד ולעיין למתלמד ולמשכיל. חלק א. ירושלים ותל-אביב, „הספריה המתמטית”, (תל אביב, דפוס „גוטנברג”), תש”ח. 112, [1] ע' 8°. (ספריה מתמטית).

954 **ביטינסקי-זלץ, ח.** ציד חרקים וסידור אוסף. בעריכת מ. שרפר. תל-אביב, מחלקת החינוך של הוועד הלאומי, המפקח על החינוך החקלאי, (דפוס „הכרמל”), תש”ח. 126, [2] ע' תמונות. 8°.

המתרגמת: רנה סמילנסקי. עם הקדמה מאת י. רבנאי. ביבליוגרפיה: ע' 122—127. נועד למורים ולתלמידים.

955 **ברכות, ש[מואל] (חיים).** כיצד מנקים? כללים, דוגמאות וסימנים לנקוד נכון. תל-אביב, „מסדה”, (הרצליה, דפוס מסדה), תש”ח. 110 ע' 8°.

בן-אליעזר. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס רוהלד), (תש”ח). [104] ע' לוחות-תמונות. 8°. מנוקד.

הנוך והוראה

948 **אסף, שמחה.** [Simcha Assaf]. מקורות לתולדות החנוך בישראל <מתחלת ימי הבינים עד תקופת ההשכלה>. ערוכים בידי שמחה אסף. מהדורה שניה. כרך ד. גווספו לו בסופו רשימת ספרי-הלמוד עד שנת ת”ר. תל-אביב, „רביד”, (מאמנות דפוס גוטנברג), תש”ח. 14, [2], 348 ע' 8°. מהדורה א' עין ק. ס. שנה י”ט ע' 226; בקורת מאת ש. ד. גויטיין — שנה כ' ע' 7.

949 **ירושלם.** תלמוד תורה של הספרדים. שבעים שנה לבנין ת”ת הספרדים. מאת המנהל חנינא מורח. ירושלים, (דפוס „מוריה”), תש”ו. 15 ע' 8°.

950 **משמר העמק.** המוסד החנוכי של השומר הצעיר. דור לדור: ספר המוסד החנוכי של השומר הצעיר במשמר העמק... מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר: (תל אביב, דפוס „אחדות”, 1948). 9, [2], 568 ע' תמונות (מקצתן על לוחות). 8°.

המערכת: שמואל גולן, ברטה חזן, יעקב חזן ועוד. — ההוצאה יפה. המוסד החנוכי של השומר הצעיר נוסד בשנת 1931.

התכנן: ב. חזן: דברי הקדמה. יסודות: מ. יערי: דבר אל הדור השני. י. חזן: חינוכנו הציוני והסוציאליסטי. ש. גולן: לדמותו של הנוער שלנו. הנ”ל: החינוך המיני במוסד. ר. שפירא: מהותה ודמותה של חברת הילדים. ב. חזן: שיטת הנושאים, יסודותיה ובעיותיה. א. שמידברג: החינוך לחיי עבודה ומשקם העצמי של הילדים. י. פולסניק: חבר המהפכה בחברת הילדים. — הלכה למעשה: א. סיכומים: מ. לגרמן: לימודי החברה בחינוכנו. ג. זק. ב. חזן: הלימודים הריאליסטיים במוסד. ב. חזן: בעיות לימוד המתמאטיקה. ח. פז: חיינוך לחיבת הגולה. י. ברנמנחם: החינוך לאמונות בחברת הילדים. ב. חתולי: חינוכנו למוזיקה ומטרונית. י. פז: ליסיוק: חג וחגיגה בחברת הילדים. א. וואלאך: על עתיד החברה. ב. תולדות לימודיה של קבוצה אחת: מדעי הטבע. מדעי החברה. ג. מפעלים. — נדורבא (מיצירות הילדים).

- 956 גלפז, מ(כס), השחייה (תלאביב), החבל הימי לישראל בשנות המחלקה להכשרה גופנית ומחלקת החינוך, (מבוא תש"ח), 201 ע', תמונות, 14: 22. בראש השער: מ. גלפז (קלפוס).
- 957 לוי, יעקב, ישראל בעמים; הסטוריה עברית וכללית. ספר רביעי חלק ב: ימיה בנינים באיור פה הנוצרת >ועד הריפורמציה<. תלאביב, "עם עובדי", (דפוס סטרו), תש"ח, [2] דף, 307-642, [11] ע', טבלאות, מפות, תמונות, 8°. (מסילות). ספר-למוד. עיין גם ק. ט. שנה כ"ג ע' 93.
- 958 עקביא, אוריאל, ארצות ועמים; ספר קריאה ועבודה בכתיבת הארץ. חוברת א-יד. תלאביב, "יורעאל", (דפוס רוהלד, 1944-1946), מפות, תמונות, 8°. מנוקדות. מהדורות שונות. התכן: א: עבר הירדן מזרחה. חציתאי סיני. (מהד' ח', 1946), 71, [1] ע'.
- ב: סוריה, ערב, עירק. (מהד' ח', 1946), 72 ע'.
- ג: מצרים, סחיה, ארצות האסלם. מהד' ב', (1946), [3]-74 ע'.
- ד: איטליה, יוון, ספרד ופורטוגל, תרכיה, קפריסין. (מהד' ה', 1946), 112 ע'.
- ה: עולם ומלאו: תבנית הארץ, תנועות הארץ, חלקי חבל, רשת המעלות, האקלים. (מהד' ה', 1946), 40 ע'.
- ו: אסיה >א<. סקירה כללית, האקלים, הגזעים, קדמת אסיה, הודו, "ארץ הפלאות". (מהד' ו', 1946), 84 ע'.
- ז: אסיה >ב<, סין, הדריסין, מנצ'וריה ארץ הפולים, יפן, מונגוליה, טבט, תרכסטן הסינית, סביר, שפלת תורן. (מהד' ה', 1946), 166 ע'.
- ח: אפריקה. (מהד' ו', 1946), 86, [2] ע'.
- ט: "העולם החדש": א. אמריקה הצפונית. מהד' ב', (על המעטפת: מהד' ד', 1946), 110, [2] ע'.
- י: ["העולם החדש"]: ב. אמריקה הלטינית. (מהד' ד', 1946), 64 ע'.
- יא: אוסטרליה, האוקיינוסים ואיהם. אוורי הקטב. (מהד' ג', 1944), 40 ע'.
- יב: אירפה >א<. (מהד' ד', 1946), 119, [1] ע'.
- 1 טבלא מקופלת.
- יג: אירפה >ב<. (מהד' ב', דפוס הפועל המזרחי, תש"ה), 83, [1] ע', 1 טבלא מקופלת.
- יד: אירפה >ג<. (מהד' ג', 1946), 103, [1] ע'.
- 1 טבלא מקופלת.
- עיין גם ק. ט. שנה כ"ג ע' 178.
- 959 שפרוני, חיים. תורת הכימיה. ספר לימוד לכיתות המשך, לבתי-ספר תיכוניים וחקלאיים... עריכה מדעית: אפרים קצלבסקי, חלק א [תלאביב], הוצאת הקיבוץ המאוחד; (עין-חרוד), דפוס הקיבוץ המאוחד, תש"ו, [6], 325, [3] ע', פורטרט, ציורים, 8°. בסוף הספר (ע' [326-328]): היסודות ותכונותיהם החשובות.
- 960 תלמוד בבלי (לקוטים). מסכת בבא קמא: פרק המניח עם פירוש רש"י ועם: א) מבנה הסוגיא. ב) סיכום יסודות הסוגיא. ג) מלון תלמודי-עברי. ד) תרשימים. ה) אמרות ופתגמים. ערך וחבר יצחק מאיר פיינשטיין, ירושלם, דפוס "ארץ ישראל", תש"ו, [1], [27]-[36] דף, 2°. (התלמוד המבואר לנוער ולעם).
- ספרי מדע כלליים בעברית
- 961 אטינגר, יוסף. על גדול ירקות בקלרי פורניה. רשמי סיור. תלאביב, ארגון מגדלי ירקות, (דפוס החדש), תש"ח, 163, [3] ע', טבלאות, תמונות, 8°. בראש השער: תחנה לחקר החקלאות רחובות. המחלקה להדרכה: הסתדרות הפועלים החקלאית. ארגון מגדלי ירקות.
- 962 ברית פקוח לקואופרציה החקלאית הערבית בע"מ. חז"ש הוצאות הייצור במפי עלי תעשיה ומלאכה. תלאביב, [47]19, [1], 15, [1] ע', [9] דף, טבלאות, 2°. במכונת-הכפלה.
- 963 גול, ארנולד. ילדים בין זאבים. עב-רית: ש. גול. מרחביה, הקיבוץ-הארצי השומר הצעיר; (תלאביב), הדפוס החדש, 1948, 124 ע', לוחות-תמונות, 8°. (ספרית פועלים/למחנך). שם המקור: Arnold Gesell: Wolf child and human child. בהודו קרה בשנת 1912, שתינוקת בת חצי שנה נחטפה על ידי זאבה, וחיתה במאורת הזאבים במשך 8 שנים והתפתחה לאדם-זאב, עד שבאו ציידים והחזירוה לסביבה של בני-אדם; בהיותה בת י"ח, מתה. המחבר, חוקר ילדים

- נודע, בוק את הענין מבחינה מדעית ורשם את סיפור המעשה ואת מסקנותיו המדעיות.
- 964 גרדנוויץ, פ[טר] [Peter Gradenwitz].
ה מ ו ס י ק ה ק א מ ר י ת : תולדות המוסיקה הביתית והקאמרית ומדריך למאזין, הסברה ל-850 יצירות קאמריות מאת 450 קומפוזיטורים למן המאה ה-17 עד ימינו, בצירוף 78 לוחות-תווים וכתבי-ידיהם של גאוני המוסיקה, תמונות מחברים ואמנים, סקירה על מהותה של המוסיקה הקאמרית ועל סוגיה והדרכה לקריאת פרטיטורות. [תל-אביב], "מסדה"; (הרצליה, דפוס מסדה, 1948). [2], 470 ע'. 8° = מודרך למאזין, כ' ב'.
- 965 הולנגוורת, ל[טה] ס[טר]. הפסיכולוגיה של המתבגר, תרגום מאנגלית מ. בנארי, ערך מ. כוכבא. ירושלים, "אחיאסף"; (תל אביב, דפוס מל"ה, 1948). 187 ע'. 8° שם המקור :
Leta Setter Hollingworth: The psychology of the adolescent.
- 966 טנקוס, ש. שיט מפרשים. מהדורה שניה. (ת"א), מרכז החבל הימי לישראל בשותף עם מרכז "הפועל", (דפוס הפועל המזרחי), תש"ח. 62 ע', ציורים. 8° = ספריה מקצועית, חוברת ג', מנוקד, "באישורה של היעדה להדרכה והכשרה ימית".
- 967 טרבור-רופר, ה. ר. ימיו האחרונים של היטלר. עברית : יצחק א. עבאדי, תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ח. 222, [2] ע'. 8°.
שער נוסף באנגלית, שם המקור : H. R. Trevor-Roper: The last days of Hitler.
- 968 יוגוב, א. פאבלוב : חייו ושיטתו, תרגום מיוסית א[ברהם] קריב. [תל-אביב], הוצאת הקיבוץ המאוחד ; (עין-חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ח. 208 ע', פורטרט. 8°.
- איבן סטרוביץ' מבלוב (1849—1936) פיוולוג : יוסי מפורסם, בעל תורת הרפלקסים ובעל פרס נובל.
- 969 לוכסמבורג, ר[וזה] [Rosa Luxemburg].
כתבים נבחרים. תרגום מ[נחם] ז[אב] ולפובסקי, כרך ב-ג. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד ; (עין-חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ח. [6], 360, [1] ע', לוחד פורטרט : 195, [7] ע', לוחות-פרטורים, סקסימיל. 8°.
- התכן : כ' ב' : פעולת ההמונים (1910—1913), משבר הסוציאליזמוקרטיה (1916), המהפכה הרוסית (1918), המהפכה הגרמנית (1919), — מ. דורמן : דרכה של ר. לוכסמבורג בס. ד. הגרמנית (ע' 275—337), הערות — כ' ב' : הוי וספרות (8 מאמרים), מכתבים : אל לואיזה וקרל קאוססקי, הנריאטה רולנד הולסט וסוגיה ליבקנבט (ע' 69—193).
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 76.
- 970 לוק, ג'ון. המסכת השנייה של השלטון המדיני מאת י' לוק, תרגום מאנגלית יוסף אור, ירושלים, חברה להוצאת ספרים עלי-ד האוניברסיטה העברית ; (תל אביב, דפוס "גוטנברג"), תש"ח. VIII, [4], 223, [1] ע'. 8° = ספרי-מופת פילוסופיים, כ"ו. שער נוסף באנגלית, עם דברי פתיחה (ע' V—VIII) מאת ת. י. רות, שם המקור : John Locke: The second treatise of civil government.
- 971 ליטר, אברהם. הקפנודיס והמלחמה ב. מאת אברהם ליטר בהשתתפות נתן מירובסקי, ערוך בידי ג. חרדיון, תל-אביב, "ספרית השדה" ; (עין חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), תש"ו. 68 ע', טבלאות, תמונות. 8° (ספרית השדה).
בראש השער : הסתדרות הפועלים החקלאים בארץ-ישראל. ארגון מגדלי פירות.
- 972 מרגולין, יהושע [Yehoshua Margolin].
יואולוגיה. חלק ב' : בעלי-חוליות. ספר למוד לבתי-מדרש למורים, ספר עזר למורה ולמתלמד... (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תש"ח. VII, [1], 474, [1] ע', תמונות. 8°.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 12.
- התכן : מערכת בעלי-חוליות. בעלי-חוליות. עגולי הפה. דגים. דוחיים. זוחלים. עופות. יונקים.
המחבר מת זמן קצר לפני הופעת הספר, ולא הספיק להגיה הפרק האחרון של הספר, שאמך להסיל בו שינויים וגם להרחיבו.
- 973 סלושץ, נחום [Nahum Slouschz]. ספר הים : כבוש הימים בהיסטוריה, עם מפות וציורים, תל-אביב, החבל הימי לישראל, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ח. וא. 340 ע', לוחות-תמונות, 2 מפות מקופלות. 8°.
שער נוסף באנגלית.

בויות הקדם של אדומי העור וקורותיהן... [תל-אביב],
"מסדה"; (הרצליה, דפוס מסדה), תש"ח. ע' 253, תמו-
נות. 8°.

התכן: קדמוניות אמריקה. האמרינדים. אמריקה הדרו-
מית ותרבות האינדים. אמריקה המרכזית והצפונית ותר-
בות מפסיקו. לתולדות נידוות העמים באמריקה ובתבל.
ביבליוגרפיה: ע' 247—253.

978 תעשיות חמיות ממלכתיות <לבנט> בע"מ.
ה מ ש ק ה ב ר י א ; מ ד י ר ח ק ל א י ל ב ר י א ו ת ה ג ד ו ל י מ
ובעלי החיים במשק. (ת"א), תעשיות חמיות ממלכתיות
<לבנט> בע"מ... (דפוס אריאל), [תש"ז], 216, vi ע',
תמונות. 8°.

שאר דפוסי ארץ-ישראל

979 גרמנסקי, ב[רוך] [Baruch Germansky].
בזעת אפיר תאכל לחם; חקירה פסיכולוגית-
קטגוריאליסטית. ירושלים, הוצאת הספרים הקטגוריא-
ליסטית, (דפוס ארץ ישראל), תש"ח. ע' 34, 8°.
"החיבור הזה דן בתמורה הכסירה שחלה בחיי האדם
עם חסאי של אדם הראשון". (מהדקדמה).

980 ترجمة حياة البطل فوزي القاوقجي
صادرة عن مكتب المفتي الاكبر ببرلين.
لم يذكر موضع الطبع, دون تاريخ. 22 ص,
صور. 8°.

"קורות הגבור. פוזי אל-קאוקג'י כפי שפורסמו ע"י
משרד המופתי הגדול בברלין. הוצ' הסוכנות היהודית,
ירושלים, תש"ח.

981 عبد الهادي, شوكة. سلسلة سمير
الطالبة... الحلقة الاولى: الهرم الاليف.
القدس, طبع بمطبعة الاباء الفرنسيين,
١٢٦٦ هـ ١٩٤٦ م. 22 ص, تصاویر. 8°

"שורה: בר שיחה לחלמידים, מאת שוכה עבדאלהאדי.
חלק א': החתול הידוי. ירושלים, 1946.

התכן: כדורות הראשונים (3000—1200 לפני הספירה).
צור גברת הימים (1100—500). קרתחדשה גברת תרשיש
(500—146 לפהס"פ). השיט בזמן פרס, יון ורומא. הספנות
בימי הביניים. נספחים [בעיקר בעניני בלשנות].

"לא היתה כונתו [של המחבר] לתת לפני המומחים
העוסקים במלאכת הים מסכת תכנית מקצועית... כל
ישעו וכל חפצו הוא לתת ביד הקורא המשכיל ספר מחקר
ספרותי-היסטורי כתוב בלשון נוחה ומובנת על דברי
ימי השיט והספנות בקשר עם התפתחות תרבות האנו-
שות בכלל ותרבותנו העברית בפרט." (מהדקדמה). —
המחבר רואה בספר הזה מעין מבוא לספר "ישראל
בימים", שהוא מוכן בידיו. ספר שלישי, בשם "משוט
באי היס", יכלול את ספורי מסעיו של המחבר.

974 פוצ'יק, יוליוס. רשימות מבית-
המוות. (נכתבו בבית-הסוהר של הגיסטאפו. בסאני-
קראץ, אביב, 1943). עברית מ[רדכי] אבי-שאל. מרחביה,
הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר,
1948), 141, [1] ע', פורטרט. 8° (ספרית פועלים/
זיוון). שם המקור בצ'כית:

Julius Fucik : Reportaz psana na opratce.

975 קסטין, יוסף [Joseph Kastein]. מדות
וערכים; שלש מסות. מבוא מאת עזריאל קרליבך.
תל-אביב, אולימפיה/מ. פויכטונגר, (דפוס "ספר", מבוא
תש"ז). 125 ע'. 8° בראש השער: יוסף קאסטיין.
התכן: ע. קרליבך: מסכות במשנת קאסטיין. — גורלו
של סטפן צווייג. הפנתאון החדש. פחיתת דמות.

976 רודן, אוגיסט [Auguste Rodin]. יצירות
אוגוסט רודין ורודין על האמנות. בצירוף תמונות
ובאורים של פסליו הנודעים. ליקט ממקורות שונים וערך
ע. שלזינגר. תרגם מגרמנית י. קור. תל-אביב,
"סיני", (דפוס "ספר"), [תש"ח], 64 ע'. 8°.

התכן: הגיונות על האמנות. ר. וסיכו האמנותי. סס.
צווייג על ר. רודן על הריאליזם של אמנותו. שיטת עבר-
דתי של ר. רודן על הציור. התכיפות הסצינית באמנותו.
בעיני האמן הטבע כלו יפה. התנועה באמנות. ר. על
הפרצוף ועל הפרוטומי. הדת באמנות. ר. על התועלת
שבאמנות. — 30 לוחות-תמונות.

977 שר, דניאל. קדמוניות אמריקה. תר-

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

עתונים

(ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת")

982 הגשר; בסאון תנועת הנוער העברי ליד קרן התרבות העברית בקנדה. מונטריאל, תש"ח. תמונות. 4°. "חוברת... שנתית". העורך: יצחק משה קפלנסקי. חוב' א' יצאה בסיון.

983 קול ילדי עליית הנער. יוצא לאור אחת לחדש על ידי ובשביל ילדי עליית הנער בצרפת. (Paris). אגודת "חובבי שפתנו" בצרפת. תש"ח. תמונות. 4°. במכונת הכפלה. גל' ה' יצא באדר ב'.

984 אונטעררוועגס; צייטשריפט פאר דער שארית הפליטה. לינק, צ. ק. פון די יידן אין עסטרייך, אמעריקא נער זאנע, 1948. תמונות. 2° גדול. שבועון. גל' 2 יצא ב' 29 ביולי.

985 דרום-אפריקע; חודש-זשורנאל פאר ליטעראטור און קולטור-געזעלשאפטלעכע פראבלעמען. יאהאנעסבורג, דרום אפריקאנער יידישע קולטור-פעדעראציע. (1948). 8°. חוב' 2 יצאה באוקטובר.

986 ידיעות; ארויסגעגעבן פון סוכנות היהדות. מינכן. תש"ח. תמונות. 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בכ"ח באייר.

987 יידישע וואך; פאריווער יידישער פאמיליע-זשורנאל. פאריז, 1948. תמונות. 2° גדול. גל' 1 יצא ב' 23 באוקטובר. בראש השער: La Semaine Juive.

988 דאס יידישע לעבן; יידישע אילוסטרירטע צייטשריפט. (Paris). תש"ח. 4°. עם מדור לר עזי, וישמו: La Vie Juive; revue juive illustrée, paraissant tous les mois.

העורך הראשי: ש. שפירד. גל' 1 יצא בניסן, 1. v. 48.

989 לעצטע ידיעות; טאגבילעטין פון "אונזער חארט" ארויסגעגעבן דורך פועל-ציון אין בעלגיק. בריסל, תש"ח. 2° גדול. גל' 5 (3) של שנה 8 יצא בכ"ג שבט.

990 נאר אזוי; ביולעטין וועגן ארץ-ישראל בא פרייאונגס-קאמף. Paris, (פראפאגאנדע דעפארטאמאנט)

מענט פון דער פראנצויזישער ליגע פאר א סריי ארץ-ישראל, תש"ז. 4°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 יצא ב' אדר. עיין להלן כס' 994.

991 ניוועלט; ארגאן פון "פועל-ציון" <שמאל> אין דייטשלאנד. München, 1948. 2° גדול. שבועון. גל' 33 יצא ב' 20 באוגוסט. — עיין גם ק, ט. שנה זו ע' 64 מס' 469.

992 די נייע צייט. כווענס איירעס, פועלי ציון האנדלונג אין ארגענטינע, תש"ח. תמונות. 2° גדול. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 <צווייטע עפאכע> יצא בט"ו באב.

993 נצח ישראל. פאר שארית-הפליטה אין גלות דייטשלאנד. מינכן, ועד הצלה, מחלקה לחינוך וחיוק הדת, תש"ח. תמונות. 4°. ירחון. מטעם שלטונות הצבא האמריקאני. גל' 1 יצא באייר.

994 ציון אין קאמף. געוויימעט דעם ארץ-ישראל באפרייאונגס-קאמף. (Paris). תש"ח. תמונות. 2° גדול. שבועון. גל' 39 יצא בכ"ב אב. בטאון הארגון הצבאי הלאומי. הגל' הראשונים יצאו בשם: נאר אזוי (עיין לעיל מס' 990).

995 קיום; חודש-זשורנאל פאר ליטעראטור, קולטור און געזעלשאפטלעכע פראבלעמען. פאריז, קולטור-צענטער ביי דער פעדעראציע פון יידישע געזעלשאפטן אין פראנקרייך, תש"ח. 4°. העורך: ישראל עפרויקין. חוב' 1 יצאה בטבת. תכן חלקי עיין בק. ט. שנה זו ע' 96.

996 Avanzada Judia; vocero sionista socialista. Buenos Aires, 1947. 8°.

[ירחון]. חוב' 3 יצאה במאי.

997 Banativ; organ of Australian Zionist youth. (Melbourne, Youth Department of the Zionist Federation of Australia and New Zealand), 1947. illus. 8°.

[ירחון]. חוב' [א'] יצאה ביוני.

5703. [1]. New York, F.F.F. Publishers, [1942]. 400 p., tabs. 8°.

העורך: B. Z. Goldberg. המדורות: Passed in review. The American scene. Arts and amusements. Two Christian views of Anti-Semitism. Jews in the war-torn world. Religion and culture. Meeting the family problems. Major Jewish organizations in the U. S. Miscellaneous. Calendar for 5703.

1008 **The Jewish Month**; discussion material for the branches of the Jewish National Workers' Alliance. New York, 1948. 4°.

גלי 3 של כרך 1 יצא בפברואר.

1009 **Jewish Relief News Letter**. (London), Jewish Committee for Relief Abroad, 1947. illus. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. מס' 20 יצא בינואר.

1010 **Jüdisches Gemeindeblatt**; die Zeitung der Juden in Deutschland. Düsseldorf, 1948. illus. 2°.

שבועון. העורך והאחראי: Karl Marx. גלי 26 של שנה ג' יצא ב' 24 בדצמבר.

1011 **Labour Israel**. For Jewish independence, for socialism, for world peace. (London. Mishmar Publications Ltd.), 1948. illus. 2°.

[דו-שבועון]. גלי 2 יצא ב' 5 בנובמבר.

1012 **Mishmar Bulletin**; news digest of the Socialist Zionist Party Hashomer Hatzair. Gt. Britain and Ireland. (London), 1948. 4°.

דו-שבועון. גלי 2, כרך 2, יצא באמצע ינואר.

1013 **Mizrachi Women's Bulletin**. New York, Mizrachi Women's Organization of America, 1948. 4°.

ירחון. גלי [1] יצא ב' 10 בספטמבר.

1014 **Das Neue Israel**; Zeitschrift für Politik, Kultur und Wissenschaft. Zürich, Schweizerischer Zionistenverband, 1948. illus. 4°.

דו-שבועון. חוב' 1 יצאה ביוני.

998 **Bolletino sull'attività del Congresso Mondiale Ebraico**. (Roma), 1947. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גלי 3 יצא במאי-יוני.

999 **Bulletin de nos Communautés**; organe du judaïsme d'Alsace et de Lorraine. Bi-mensuel. Strasbourg, 1948. 4°. Rédacteur en chef: Grand-Rabbin A. Deutsch.

גלי 24 של שנה ד' יצא ב' 10 בדצמבר, ח' כסלו תש"ט.

1000 **Défense**; hebdomadaire d'information juive. Paris, 1948. illus. 2°.

גליון 6 יצא ב' 22 באוקטובר.

1001 **Egység**; demokratikus zsidó hetilap. (Cluj), 1948. 2°.

„אחוות: שבועון דמוקרטי יהודי“. גלי 129 של שנה ג' יצא ב' 12 בנובמבר.

1002 **Församlingsblad för mosaiska församlingen i Stockholm**. (Stockholm), 1948. illus. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גלי 4 של שנה 9 יצא בספטמבר.

1003 **Haganah**. Jewish resistance: immigration, colonization, defence. (New York), 1947. illus. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גלי 4 יצא ב' 15 ביוני.

1004 **Haganah speaks**. (New York). Americans for Haganah, Inc., 1948. illus. 2°.

דו-שבועון. כרך 2 גלי 3 יצא ב' 10 במרץ.

1005 **Hatikwah**. Juutalainen aikakauslehti Suomessa; Judisk tidskrift i Finland. (Helsinki), 1946. illus. 4°.

בפינית ובשבדית. תכניות ההופעה לא נזכרה. חוב' 2 יצאה בלי ציון החודש.

1006 **Israel**; organo oficial del Partido de Sionistas Generales <Clali>. Santiago de Chile. 1948. illus. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גלי 1 יצא באוקטובר.

1007 **The Jewish Family Almanac** 1943—

1024 *The Vaad Bulletin*. (New York), Mizrahi National Education Committee, 1948. illus. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 של כרך 3 יצא באוקטובר.

1025 *Vida de Israel*. Buenos Aires, Depart. de Juventud del KKL, 1948. illus. 8°.

ירחון. חוב' 1 יצאה באוגוסט.

1026 *Vocea Sionista*; saptamanal Clal-Sionist. Bulletin des zionistischen Landesverbandes für Mitglieder aus Rumänien. Wien, 1948. 2°.

שבועון. גל' 2 יצא ב-23 בינואר.

1027 *Wolne Slowo*; pismo sjonistyczno-socjalistyczne. Łódź, 1948. 2°.

המלה החפשית". גל' [19] 1 יצא ביולי.

קבצים

1028 ארט ORT. איינמאליקע אויסגאבע פון דער געז. "ארט" אין איטאליע. רויס, 8 אויגוסט 1947. 4 ע'. תמונות. 2° גדול.

1029 ארט; דיסטריקט 1, שטוטגארט. איינמאליקע אויסגאבע...אונטער דער רעדאקציע פון יעקב באביצקי. שטוטגארט, "ארט" — דיסטריקט-ביורא, (1) יאנואר 1948. 42 ע', תמונות. 4°.

"Special edition „Ojf der Fraj", Stuttgart."

1030 חברשאפט. אויסגאבע פאר ייגווארג. („Cukunft", Łódź), 1948. 8 ע', תמונות. 4°.

חדפעמי. יצא ב-15 במרץ.

1031 כ"ד אב; דריי יאר נאכן טויט פון ברל כצנלסון. מינכן, מפלגת פועלי-ציון (צ. ס.) — התאחדות ונוח"ם בגרמניה, תש"ז. 1 דף, פקסימיל, פורט-טיפ. 2° גדול. הוצאה חדפעמית. רשימות על ב. כ. וקטעים מדבריו.

1032 *Emlékkönyv Dr. Kiss Arnold*,... Hevesi Simon támogatásával, ...szerkesztették: Guttmann Mihály, Löwinger Sámuel, Hevesi Ferenc, Friedmann Dénes. Budapest, (typ.

1015 *Neue Welt und Judenstaat*; internationale Halbmonatsschrift. Wien, (Verlag Tel Hay), 1948. illus. 2°.

גל' 1 יצא באמצע יולי. עתון רויזווינסטי.

1016 *News of Israel*. (Munich), Jewish Agency for Palestine, 1948. illus. 4°.

[שבועון]. גל' 2 יצא ב-30 ביוני.

1017 *Noticias de Israel*. New York, Gobierno provisional de Israel, Division latinoamericana, 1948. 4°.

[שבועון]. גל' 1 יצא ב-17 בספטמבר. במכונת-הכפלה.

1018 *OSE Mail*. Geneva, (Information Department of O. S. E.), 1948. illus. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. חוב' 1 יצאה 1948. כוללת מאמרים בליות תמונות רבות על פעולות הארגון בארצות שונות.

1019 *Płomienie dla młodszych grup*. [Łódź, 1948]. illus. 2°. „Dodatek do miesięcznika „Flamen”.

„להבות לקבוצות צעירות. תוספת לירחון „פלאמען”. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' [12] יצא בלי תאריך.

1020 *Redencion*. México, Organización Sionista Sefardi, 1948. illus. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 4 יצא ב-15 בינואר.

1021 *Sabre* ; iton benjaminim. (Bratislava, Ústredný sväz cionistický Gordonia-Makabi Hacair), 1947. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 5 של שנה א' יצא בלי תאריך. במכונת-הכפלה.

1022 *La Scala*. Roma, 1948. illus. 2°.

[שבועון]. גל' 5 יצא ב-30 בספטמבר. מוקדש כלו למאורעות בישראל.

1023 *Union générale des Israélites de France*. Bulletin de l'Union générale des Israélites de France. Zone occupée. Informations juives. Paris, 1943. 4°.

שבועון. גל' 65 (שנה ב') יצא ב-16 באפריל.

להוצאת ספרים אצל ועד ההצלה, תש"ז, 60, דף 97 דף.
 8°. עם תרגום אונקלוס ופירוש רש"י, אחרי כל
 פרשה ופרשה ההספדה, אחרי חומש ויקרא: מגלת אסתר
 ושיר השירים ואחרי חומש דברים: רות, איכה, קהלת.
 1036 תנ"ך, אסתר. [מגלת אסתר]. (N. Y. C.).
 (1943, M. Lawskey). 120: 8. נדפס על דף אחד בצורת
 מגלה ע"י צלום כ"י בכ"ה טורים (מהם 3 תמונות).

1037 Barth, Christoph. Die Errettung vom Tode in den individuellen Klage- und Dankliedern des Alten Testaments. Zollikon. Evangelischer Verlag, 1947. 166 p. 8°.

התכן: Einleitung. Das Leben als Bestimmung des Menschen. Der Tod als Grenze und Bedrohung des Menschen. Vom Tode zum Leben.

1038 Bible. Psalms. De Psalmen. Door F[rans] M[arius] Th[eodoor] B[ö]hl. I-II. Groningen, J. B. Wolters, 1946-47. 182, [1]; 178 p. 8°. = Tekst en uitleg; praktische Bijbelverklaring... I. Het Oude Testament, [no. 14].

כרך א: מכוא (ע' 41-5), תרגום תהלים ספר א'
 (ע' 42-93) ופירוש (ע' 94-176). כרך ב: תרגום תהלים
 ספר ב-ג (ע' 5-68) ופירוש (ע' 69-172).

1039 Breuil, Roger. La puissance d'Élie. Neuchâtel, Delachaux & Niestlé, (1945). 154 p., 2 l. 8°. (Collection "L'actualité protestante").
 על אליהו הנביא.

1040 Chaume, Maurice. Histoire sainte. Paris. Editions de l'Arc, (1947). 312 p., 2 l. 8°.
 תולדות עם ישראל בתקופת המקרא (ס' ו-א), פרק
 אחד על הגולה בימי בית שני, פרק אחד על צפיות משי-
 חיות, והשאר על ישו ותקופתו.

1041 Diétrich, S. Le renouveau biblique; principes, méthodes, applications pratiques. Neuchâtel, Delachaux & Niestlé, (1945). 302 p. 8°. (Collection "L'actualité protestante" Ecclesia militans).

Neuwald Illés utódai), 1939. 1 p. l. II, 260, [3]-42 p., 2 l., port. 8°.

כולל מדור עברי ושער נוסף: תפארת חיים;
 ספר היובל לכבוד הרב הכולל ד"ר חיים צבי קיש...
 ליום מלאת לו שבעים שנה... יוצא לאור בסיוע מעריציו,
 חבריו ותלמידיו בעריכת... צדוק העזעשי... יחיאל מיכל
 ... גוטמן... דוד שמואל לאווינגר. בודפשט, דפוס האחים
 געווינקל, ת"ש.

התכן: החלק העברי: י. מ. הכהן גוטמן: התלמוד
 והחירות לר' י' גאסינארה. ד. ש. לאווינגר: יהדות
 שושנה. — החלק הלוועזי: א. [מאמרים על ד"ר
 קיש]. ב: ל. באקוני: תקנות חדשות בנוגע להנהלת
 הקהלות בהונגריה. א. בענעשאפסקי: סילוסופיה היהודית
 בבית הספר התיכוני. ש. ביכלר: על קארל גאלדמארק
 ואביו. ש. עפפלער: תפקיד הרב בהנהלת הקהלה. ז.
 גרוסמן: מנהיגי הקהלה שבבודאפשט. ה. גוטמן: היהודים
 בהונגריה בימי קארל השלישי. צ. העזעשי: הנסי
 יון בספר איוב. י. קאסאנא: חקירת החברה היהודית.
 י. קאלמאן: מקרבאדם עד הסיום של תענית בכורים.
 ע. לאו: אחרון של פסח ת"ש. (דרשה). ע. מאהלער:
 לחקר הכרונולוגיה התנכית. ע. מונקאטשי: פעולתם של
 היהודים בהתפתחות תורת המשפט הכללי באירופה. ג.
 רעוועס: היהודי ברומניו של יוקא. פ. טאקאטש: אלי
 שע בן אביה, "אחר". י. סיכמן: הגונים בתנ"ך. פ.
 ווידאר: התנ"ך — מקור החינוך הדתי.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל
 1033 לווינגר, ד[וד] ש[מואל]. מכון לעבודת
 ד' הסכני של החומר למדעי היהדות; הצעה לכי
 נוס העולמי למדעי היהדות של האוניברסיטה העברית
 בירושלים. בודפשט, דפוס האחים גוירץ, תש"ז, 15 ע'.
 8°. המחבר מציע להקים מוסד אשר תפקידו יהיה
 ללקט את החומר למדעי היהדות המפורסד במקום ובזמן
 ולעבדו עבור סכני, כדי שיוכלו החוקרים להשתמש בו.

מדע המקרא

1034 ברדיצ'בסקי, צבי. ספר עלים לתרופה
 מאת צבי בערישעזענסקי... (ב. איירעס, דפוס "קילטיר".
 1944). 47, [1] ע'. 8°. על פרקי תהלים. ע' 37-
 47: חדושי תורה.

1035 תנ"ך, תורה. חמשה חומשי תורה;
 מתנה מאת ועד ההצלה לשארית המליטה. מינכן, הועד

The Old Testament, its form and purpose... New York, Abingdon-Cokesbury Press, (1945). 264 p. 8°. "The Second annual South-western University lectures, Georgetown, Texas".

התנ"ך: Deuteronomy and the O. T. The Deuteronomists complete their Bible. Priestly writers prepare a second Bible. Early traditions preserved in both Bibles. Who were the prophets? The sayings of the wise. A temple hymnal. The latest writings. Backgrounds of interpretation. The living voice of the O. T. Bibliography: p. 253—254.

1049 **Mariani, Bonaventura.** Danel, "il patriarca sapiente" nella Bibbia, nella tradizione, nella legenda. Con due appendici sui poemi ugaritici ed una tavola fuori testo. Romae, apud Pontificium athenaeum Antonianum, 1945. 3 p. l., [IX]—XXXI, 382 p., 1 l. 4°. = Spicilegium Pontificii athenaei Antoniani, 3.

"דניאל, הפטריארך החכם, בתנ"ך, במסורת, באגדה, ביבליוגרפיה: ע' XXXVII—XXI. המחבר עוסק בבקיה אם אפשר לזהות את דניאל הנזכר בספר יחזקאל (יד, יד—כ; כה; ג) עם דניאל בעל ספר דניאל או עם דניאל הנזכר בכתבי אוגרים.

1050 **Peake, Arthur S[amuel].** The problem of suffering in the Old Testament. London, Epworth Press, (1947). XVI, 177, [2] p. 8°. "First published 1904".

מהדורה זו מתוקנת בפרטים אחרים.

1051 **Perroy, Henry.** La Bible vécue; récits, élévations. (v. 3). Toulouse, Apostolat de la prière, (1946). 677 p., illus. 8°. התנ"ך: Macchabées. — Job. — Proverbes. — Ecclésiaste. — Cantique des cantiques. — Livre de la sagesse. — Ecclésiastique. — Prophètes: Isaïe. Jérémie. Livre de Baruch. Ezéchiel. Daniel. Les douze petits prophètes.

עם מבוואות ובאורים קצרים.

1042 **Gadd, C[yril] I[ohn].** Ideas of divine rule in ancient East. London, pub. for the British Academy by G. Cumberlege, Oxford University Press, 1948. 4 p. l., 101, [1] p. 8°. = The Schweich lectures on Biblical archaeology, 1945, [no. 38].

התנ"ך: The God. The king. The people.

1043 **Gerleman, Gillis.** Studies in the Septugint. 1—2. Lund, C. W. K. Gleerup, 1946. 8°. = Lunds universitets Arsskrift. N. F. avd. 1, Bd. 43, Nr. 2—3.

התנ"ך: Book of Job. 84, [2] p. — 2: Chronicles. 44, [2] p.

1044 **Glorieux, P.** Fils de David, fils d'Abraham; essai d'histoire sainte. Paris, Les Editions ouvrières, c1948. 253 p., 1 l. 8°.

חולדות ישראל עד תקופת הורדוס; נכתבו מתוך השקפה נוצרית.

1045 **Gordon, Cyrus H[erzl].** The living past... New York, The John Day Co., (1941). 232 p., maps, pl. 8°.

זהו ספר-מדע שנכתב בצורה סופולרית, כדי שיהיה מובן לקורא שאינו עוסק בארכיאולוגיה. בספרו מספר המחבר על החפירות בארץ ישראל ובשאר ארצות המזרח הקרוב.

1046 **Kroon, J.** Er staat geschreven; 397 Bijbelvragen beantwoord door J. Kroon. Roermond-Maaseik, J. J. Romen & Zonen, 1946. 406 p. 8°.

"נמצא כתוב: תשובות על 397 שאלות ביבליות".

1047 **Leconte, René.** Perspectives bibliques: conférences données à la Radio Vaticane les 21 et 28 juillet, les 4, 11 et 29 août 1946. Paris, Casterman, (1946). 121 p., 1 l. 8°. (Collection radio-chrétienté).

1048 **Longacre, Lindsay B[artholomew].**

the Old Testament: four lectures. London, Independent Press, (1944). 62 p., 1 l. 8°.

התכן: The dawn of our religion. The God of the burning bush. The great age of prophecy. Anticipations of the Messiah.

1057 Valente, Ferruccio. Il dolore nella Bibbia. Verona, B. Marchetti, (1947). 145, [3] p. 8°.

„הסבל בביבליה“ (תנ"ך, גוונים, ברית חדשה).

1058 The Westminster smaller Bible atlas; edited by G. Ernest Wright & Floyd V. Filson. London, S. C. M. Press Ltd., (1947). 2 p. l., 16 maps on 8 l., 4 p. 8°.

ברית חדשה

1059 Klausner, Joseph. From Jesus to Paul... translated from the Hebrew by William F. Stinespring. (2nd impression). London, G. Allen & Unwin, (1946). XVI, 624 p. 8°.

מהדורה אחרת (נייריורק, מקמילן) עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 212, את המקור עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 300.

1060 Lestringant, Pierre. Essai sur l'unité de la révélation biblique; le problème de l'unité de l'Evangile et de l'Écriture aux deux premiers siècles. Paris, "Je sers", (1943). 242 p., 1 l. 8°.

התכן: L'attitude de Jésus à l'égard de la révélation de Dieu en Israël.

1061 Schonfield, Hugh J[oseph]. The Jew of Tarsus: an unorthodox portrait of Paul. London, Macdonald & Co., (1946). 255 p. 8°.

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

1062 אנגל, יוסף. ספר ח'וסן יוסף: חידושים על המהרי"ט ועל ספר אבני מלואים מאת... רבנו יוסף ענגיל... ונלוה לזה... הערות מאת... הרב אליעזר זיל-בער... וגם מפתחות הענינים ביחד עם הערות והארות מאת המו"ל אשר העתיק את הספר... מאת כח"י של

1052 Rowley, H[arold] H[enry]. The relevance of apocalyptic; a study of Jewish and Christian apocalypses from Daniel to the Revelation. 2nd ed. London, Lutterworth Press, (1947). 205 p. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 179—195. „במהדורה זו הכניס המו"ל מספר תקונים והוספות וגם טפל בענינים אחרים שעוררו אותם המבקרים.“ (מההקדמה).

1053 Seeligmann, I[saak] L[eo]. The Septuagint version of Isaiah; a discussion of its problems. Leiden, Brill, 1948. 5 p. l., 124 p. 4°. — Mededelingen en verhandelingen... van... „Ex oriente lux“, no. 9.

התכן: Introduction. — The text of the Septuagint of Isaiah and its transmission. — The technique employed in the translation and its relation to the Hebrew text. — Date and historical background of the translation. — Excursus: Onias III and the Onias Temple in Heliopolis. — The translation as a document of Jewish-Alexandrian theology.

1054 Soifer, Mrs. Margaret K. Book of the people: the Bible. New York, American Jewish Committee, [194—?]. 2 p. l., 32 p., illus. 8°. „Illustrations by Bob Abramowitz“.

1055 Speyer, Heinrich. Die biblische Erzählung im Qoran. [Berlin, Akademie-Verlag, 1938?]. 496 p. 8°.

כלי שער: שם הספר — משוליהגליונות. חסרים עמ' I—XII, 497—509 (לפי פרוטופקס של ברייל, לידן). התכן: Die Wertschöpfung. Adam. Die Söhne Adams. Nuh. Reminiszenzen an die Turmbau-erzählung. Ibrahim. Jusuf. Musa. Gesandte nach Musa Talut. Da'ud und Sulaiman. Spätere biblische Gottesmänner und andere Gestalten. Die Propheten. Das Gleichnis im Qoran. Zitate und Hinweise auf solche. Zusammenfassung.

1056 Towers, Leonard T. A background to

המחבר... יואל סינק, ניו יורק, ש. י. פעלדהיים, תש"ה.
128 ע', פקסימיל. 4°.

טשרנוביץ, ח. תולדות הפוסקים, עין ק. ס.
שנה זו ע' 72.

* בשלשת הכרכים של ספרו "תולדות הפוסקים" קר
פל פרופסור חיים טשרנוביץ עבודת חיים של עשרות
שנים. מאז הופיע לפני חמישים שנה מאמרו "תולדות
השלחן ערוך והתפשטותו" (השלח, כרך ד', עמ' 303
ואילך, בהמשכים), המשיך לפרסם מדי פעם בפעם מאמרים
שונים הדנים בתקופות שונות של ספרות ההלכה. בספרו
הגיל כינס המחבר את כל המאמרים הללו, עיבדם וסדרם
"בסידור היסטורי המקיף את כל השתלשלות הספרות
הפסקנית מראשית ההתהוות בתקופת הגאונים עד השו"ע"
(הקדמה, ח"א, עמ' ix). "חלק ראשון מכלל עסקי הגאונים,
האלפס ובית מדרשו, ומסיים ברמב"ם ונושאי כליו. החלק
השני פותח ברש"י ובעלי התוספות ובית מדרשם וממשיך
במסדרי המצוות, המחזשים והמסדרים, ומסיים בטור ומ'
פרשיו ובעלי האסופות עד השלחן ערוך. החלק השלישי
מכיל את תולדות השו"ע ונושאי כליו, מפרשיו ומפרשי
מפרשיו, שהמשיכוהו והשלימוהו, קיצורו וסיכמוהו
ועשוהו חטיבה אחת בעולם ההלכה עד היום הזה" (שם,
עמ' ix-x).

הספר נקרא מתוך ענין. קטם הסגנון, ערות הביטוי
ואמנות התיאור מרתקים את הקורא. אולם התבוננות יתר
בתכנון של הספר והתחקות על המקורות מעמידות את
הקורא על ליקויים יסודיים שגורעים הרבה מטיב הספר.

אין ספק שספר שאינו פרי עבודה כוללת אחת אלא
אסף של מאמרים שנכתבו בזמנים שונים, לעתים אפילו
בריתוק של עשרות שנים, אינו יכול להצטיין באחידות
השיטה והדעות ובהעדר סתירות. אולם מתמיה שגם המ'
אמרים עצמם לקויים מבחינת המקורות, העיבוד וה'
מסקנות. לדוגמה נתעכב על אחד המאמרים העיקריים
שבספר: האלפס ובית מדרשו.

* מאמר זה נועד מתחילת כתיבתו ל"קרית ספר".
אולם מחמת המצור על ירושלים לא הגיע לתעודתו. בי'
נתיים נדפס מקצתו ב"הצופה" (שנה י"א, גליון 3,156.
תלאביב, ה' אייר תש"ח, עמ' 6). ברם, הואיל ורובו לא
נדפס ומאחר שיש בו חומר לחקר ספרות הראשונים דומני
כי מן הראוי להדפיסו כולו בכתב העת שלו נועד מלכ'
תחילה.

א

אף על פי שמאמר זה אומר להקיף את יצירת
הרי"ף ובית מדרשו ומשתרע על יותר משישים עמוד
(ח"א, עמ' 131-192) חסרים בו אבני יסוד לחקר הרי"ף.

1. ספרו של הרי"ף שימש נושא לפולמוס ער'
וממושך. במשך דורות נוצרה מסביבו ספרות שלמה של
"חולקים" ו"מקשים", "תופסים" ו"מגיחים", "משיגים"
ו"מערערים", "מרחיבים" ו"מארכים", "מוסיפים" ו"מקצ'
רים", "סועדים" ו"מוזכים", "משלימים" ו"מפרשים".
רשימת רבותינו הראשונים ד"ל שעסקו בהלכות הרי"ף
כוללת שמות הרבה, ואולם במאמר זה נזכר רק מיעוטם
של מיעוטם. אפילו ספרים של גדולי הראשונים שעסקו
במשנת הרי"ף, ביניהם שמות מובהקים, כגון ה"תוספות"
של הרשב"ם, ה"קונטרסין" של הרמב"ם, ספר העזר של
ר' מאיר בר' יצחק, ספר המכתב של ר' דוד בר' לוי,
פירושיהם של ר' אהרן הלוי ושל ר' יצחק בר' אברהם
נרבוני, ועוד, לא נזכרו כאן. יתר על כן, גם תלמידי
הרי"ף עצמם, ואפילו הידועים ביותר שביניהם, שדג'
בפירושיהם, בהגהותיהם, בשאלותיהם ובפסקיהם בדברי
הרי"ף, במעשיו ובהליכותיו, בפסקיו ובחזרותיו, לא הוז'
באו כאן.

כן, למשל, לא הובא כאן שמו של רבנו אפרים¹,
תלמידו המובהק של הרי"ף, שחיבר את הספר הראשון
שבא להשלים את הלכות הרי"ף. אמנם הספר בשלמותו
לא הגיע לידינו, נדפסו ממנו "הגהות" על הרי"ף למסכת
בבא קמא בלבד (בספר תמים דעים, סי' ס"ח; ומשם
בגליון הרי"ף דפוס ווילנא), אבל ההבאות ששרדו מדברי
תורתו, הכוללות עניני ברכות ומועד ועניני נשים ונזיקין
כאחד, מעידות שהספר הקיף מסכתות הרבה מסדרים
שונים של התלמוד.

רבי יצחק בר' אבא מארי, למשל, מכיח את דברי
רבנו אפרים בספר העיטור: בהקדמתו לשער
השטרות שקראה בשם עשרה מאמרות: מאמר זמן
(ס' העיטור, דפוס לבוב, חלק א', דף א', סע"מ ב'; ב',
ע"ב); מאמר קנין (ג', ע"ב); מאמר אחריות (ה', ע"א;
וע"ב; וע"ג; וע"ד); מאמר קיום טופסין וחזותמן (י',
ע"ג); מאמר שטרות היוצאין (י"א, ע"ד). בשער
השטרות: אות שי"ן, עניני שלישות ממון (ט"ו, ראש

1 עיין מש"כ "על מקום הולדתו ועל שם מש-
פחתו של רבנו אפרים תלמיד הרי"ף בסוף חוברת זו.

לוקת ד' (נ"ה, ע"א); מחלוקת ה' (שם, ע"ב); מחלוקת י"א (נ"ח, ע"ב); מחלוקת י"ד (נ"ט, ע"א); ומחלוקת י"ז (נ"ט, ע"ג).

ואף בספרו הקטן שעל הרי"ף לנשים ולנויקין "מאה שערים": לכתובות: שער י"ח (רי"ף כתובות, ד' וילנא, הוספות, דף י"ב, צד ב), לגיטין: שער מ' (רי"ף גיטין, ד"ה, הוספות, דף י"א, צד א), לשבועות: שער נ"ג (רי"ף שבועות, ד"ה, הוספות, ט"ו, סוף צד ב); ושער נ"ה (שם, דף י"ז, צד א).

עד כאן רשימת ההבאות שבהם מופיע שמו של רבנו אפרים מפורש. אולם בספריו של הבי יצחק בר' אבא מארי נמצאות עוד הבאות מתורתו של רבנו אפרים, אלא ששמו של רבנו אפרים לא נמסר בהן במלואו. כך ישנן הבאות משמו של "ר"א" ואין ספק שהמכתח לרבנו אפרים. כך, למשל, בספר העיטור, קבלת עדות, ח"א, ד"ל, דף כ"ב, סוף ע"א, כתוב: "לר"א גמרא דבני מערבא ליתתה". והנה, מלבד מה שדברנו אלה מובאים בראשונים משמו של רבנו אפרים (עין, למשל, להלן, בענין ההכאה שבתשובות מהר"ם ב"ב), הרי בכ"י ששון של ספר העיטור, עמ' 146, נאמר במפורש: "לר"א אפרים ד"ל גמ' דבני מערבא ליתתה" (אהל דוד, לונדון התרצ"ב, כרך ב', רע"מ 720). כיוצא בה בספר "מאה שערים" על הרי"ף, שער י' (רי"ף לבבא קמא, ד"ה, דף נ"ז, צד א'). נזכרת "סברא דרי"ח ור"א". והנה, מלבד מה שהשואת דברי רבי יצחק בר' אבא מארי הללו עם דברי רבנו אפרים בהגהותיו לרי"ף בבא קמא, פ"ה, סי' רכ"ב (ד"ה, דף מ"ג, ע"א) מגלה שפירושו של ראשי תיבות אלה הוא "רבינו חננאל ורבינו אפרים", הרי בספר העיטור, שגם בו מובאת הבאה זו, פקדון, ח"א ד"ל, כ"ז, ע"ה, כתוב במפורש: "פסקא דרי"ח ורבינו אפרים".

כמו כן ישנן הבאות משמו של "ר"ח", שלעיתים אינן אלא דברי תורתו של רבנו אפרים. והרי דוגמה אחת: בעיטור, כתובת יבמין, ח"א, ד"ל, מ"ו, ע"ג, לאחר הבאת דברי הרי"ף, כתוב: "ור"ח חלק עליו כדאיתא בגט חליצה". והנה, מלבד מה שקשה לומר שר"ח, כלומר, רבנו חננאל, שקדם לרי"ף "חלק" על הרי"ף, בה בשעה שלשון זו נכונה כלפי משיגו של רי"ף³, הרי בעיטור,

ע"ד: אות קר"ף, ענין קיום (כ', ע"א); אות פ"א, ענין פותיקי (כ"ד, ע"א); וענין פקדון (כ"ה, ע"ג; כ"ז, ע"ד; כ"ז, ע"ד; כ"ח, ראש ע"א); וענין פסק דין (כ"ט, ע"ד; ל', סוף ע"ב); אות ב"ה, ענין בירודין (ל', ע"ד); אות ג', ענין גט חליצה (ל"ב, ע"ג); אות ח"ה, ענין חוב, חלק א', מלוה בשטר (ל"ו, ע"ד), וחלק שלישי, מלוה על המשכון (מ', ע"א; וע"ב); אות כ', ענין כתובה (מ"ב, ע"ג; מ"ג, ע"א; וע"ג); אות מ"ם, ענין מודעה (מ"ט, ע"א; נ"א, ע"ג); וענין מתנה, דרך א', מתנת ברא (נ"ד, ע"ב), ודרך ב', מתנת שכיב מרע (נ"ה, ע"ד; נ"ז, ע"א); וענין מכירת קרקעות (נ"ז, ע"ג; נ"ח, ע"א); אות ה', ענין הודאה (ס"א, ע"א), בשער השתייה: חלק הנשחט, בחלק הכשר בשר (ס', העיטור, ד"ל, חלק ב', דף ב', ע"ד); ובחלק הכשר שחיטה (ר"א, ע"א); ובחלק מחסר זמן (י"ב, ע"ב); ובחלק הטריטור, אות בשר (י"ג, ע"א); ואות דריסה (י"ד, ע"א); ואות ריאה, ענין דופן (י"ה, ע"ב), בשער קשר של תפילין: חלק זמן הנחתן וחליצתן (כ"ו, ע"ג), בשער ציצית: שער ראשון, ציצית, חלק ראשון (כ"ט, ע"ד); שער ב', טלית, חלק שני (ל"ג, ע"א).

וכן בספר עשרת הדברות: מצות שופר: חלק שלישי, סדר ברכות (שם, מ"ג, סוף ע"ד), מצות הפסח: שער א', ביעור חמץ², ענין בדיקת בתים (מ"ח, סוף ע"ג); שער ב', זמן השבתה ואיסור אכילה (נ', ע"ב; וע"ג); שער ג', מצה ומרור (נ"א, ע"א; וסוף ע"ב; וע"ג; וע"ד); שער ד', סדר ד' כוסות (נ"ה, ע"א); הלכות יום טוב: מחלוקת א' (נ"ה, ע"ב; וע"ג; וע"ד); מחלוקת ג' (נ"ז, ע"ד; נ"ז, ע"א); מחד

2 הרב הגאון ר' מאיר יונה זצ"ל נתלבט בכתר בת של הלכות פסח. בכתובת זו אומר בעל העיטור: "חילקתי אותו לה' שערים" (ד"ל, ח"ב, מ"ז, צד ב'). אולם למעשה הוא מציין רק "איסור אכילה והנאה, מצות מצה ומרור, ד' כוסות, סדר היום" (שם) — שהם ארבעה שערים בלבד. ועיין בס' העיטור, הוצ' ר' מאיר יונה, חילנא תרל"ד, דף קי"ה, הלכות פסח, הע' א'. אולם נראה שאין כאן כל קשי לפני עניני איסור אכילה והנאה (ע'י טור, ד"ל, ח"ב, מ"ט, ע"ג, ואילך) דן בעל העיטור אריכות בעניני ביעור חמץ — "בדיקת בתים" (שם, מ"ו, ע"ג ואילך) — "בדיקת כלים" (שם, מ"ח, ע"ד ואילך). מכאן, שהלכות פסח שבספר עצמו כוללות ה' שערים והשער "איסור אכילה והנאה" אינו השער הראשון אלא השני, והשער הראשון הוא "ביעור חמץ" או "בדיקה", אלא שבכתובת נשמט באשמת המעתיק שם השער הראשון.

3 אמנם יש ולעתים נוקטים רבתינו הקדמונים לשון זו "חלק עליו" כלפי ראשון שדעתו שונה מדעתו של אחרון, אבל ר' יצחק בר' אבא מארי נותג לדמק בלשון ולהשתמש במונח זה כלפי אחרון החולק על

עמ' צ"ו), בהשגותיו על הרי"ף (השגות הראב"ד לרי"ף גיטין, פ"ט, ס"י תקס"א, ד' וילנא, מ"ו, ע"ב, אות א'), בהשגותיו על ספר המאור של הרד"ה (ספר כתוב שם, רי"ף ברכות, פ"ב, ס"י מ"ו, ד"ו, ט', ע"א, אות ב'), ובהשגותיו על הרמב"ם (ליד החזקה, הלכות מאכלות אסורות, פ"ו, ה"ג), וכן ר' זרחיה בר' יצחק הלוי מגירונה בספריו, בהלכות שחיטה שלו (יצאו לאור ע"י ר' זאב בידנוביץ בספר "חוט המשולש השני", ח"ש הדפוס, סוף עמ' ה'), בהלכות טריפות (שם, עמ' י"א), ובהשגותיו של הרי"ף (ספר המאור לרי"ף עירובין, פ"ב, ס"י תקצ"ה, ד"ו, ה' ע"א).

מכאן, שהשפעתו של רבנו אפרים בספרו זה על ספרות ההלכה היתה גדולה מאד. עצם העובדה שרבי יצחק בר' אבא מארי, ראב"ד ורז"ה דנים בדברי תורתו של רבנו אפרים בכל ספריהם ושםספר ההבאות אצל ר' יצחק בר' אבא מארי בלבד הוא יותר משישים (מספר זה כולל רק את ההבאות המובאות במפורש משמו של רבנו אפרים, אולם, כפי שהוכח למעלה עולה מספרן בהרבה על המספר הנקוב כאן) מעידה על השפעתו של רבנו אפרים בדור שלאחריו. אולם לא רק ר' יצחק בר' אבא מארי, ראב"ד ורז"ה, אלא חכמי התורה במשך כל הדורות, בין פוסקים ובין מפרשים, מרבים להביא את דברי רבנו אפרים. ארוכה הרשימה ומרובות ההבאות. לדוגמה ניתנת להלן רשימת כמה מגדולי רבותינו הראשונים ד"ל והבאה אחת מן הנמצאות בספרי כל אחד מהם, כגון: ר' אברהם בר' יצחק אב בית דין מנרבונה (ספר האשכול, חלק ב', ירושלים תפרי"ח, עמ' 60); ר' יונתן בר' דוד הכהן מלונגל (בספריו לחלכות הרי"ף, ע"י תמים דעים, ס"י רי"ו); ר' אשר מלונגל (ספר המנהגות, י"ל ב"ספרן של ראשונים, ירושלים תרצ"ה, עמ' 156); ר' יהודה בר' ברכיה הלוי, בן אחיו של הרד"ה (שיטת ריב"ב לרי"ף מגילה, ראש פ"א, ד"ו, א', ע"ב); ר' משולם בר' משה מבדירש (ספר ההשלמה למגילה, נדפס בספר "פשטים ומפרשים לרבנו יעקב", מנצא תרנ"ח, עמ' 254); ר' משה בן נחמן (חדושי הרמב"ם לשבת, מ"ד, ע"ב, סד"ה מוכני); ר' שמואל הסרדי (ספר התרומות, שער ה', חלק א', אות ב'); רבנו מנחם (ספר המנוחה על הרמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פ"ג, ה"א, דפוס פרס-בורג, י"ד, ע"ד); רשב"א מברצלונה (חדושי רשב"א לגיטין, ח', ע"ב, ד"ה ומיהו); רבנו אשר בן יחיאל (פסקי הראש"ש לברכות, פ"ו, ס"י כ"ב); ר' מנחם בר' שלמה המאירי (חדושי המאירי לביצה, ה', ע"א, ד"ה ומסיק);

גט הליצה, שם, ל"ב, ע"ג, נמצא מפורש: "ור' אפרים חלק עליו" (וכבר העיר על כך הגרמא"י בהוצאת העיסור שלו, ווארשא תרמ"ה, צד 74, ה' כ"ט). מקור השיבוש מרי"א לר"ח בזה, שאלפיי"ן וחיתיי"ן כתיבתן דומה, והואיל ושמם של רבנו חננאל היה שגור ביותר בספרות הראשון, נים, נתחלק להם, למעתיקים ולמדפיסים, ר"א בר"ח. כמו כן יתכן, שהואיל ופעמים הרבה דעתו של רבנו אפרים מזוהית עם דעתו של רבנו חננאל, יחסו חכמים את דברי ר"א לר"ח וראו לנכון לתקן את המשובש, לפי דעתם, כלומר, לכתוב ר"ח במקום ר"א.

אולם לא רק אלפיי"ן וחיתיי"ן נתחלפו בספר העי"טור. ספר העי"טור הוא, כידוע, ספר משובש ביותר (עיין משי"ב הרב חיד"א, שם הגדולים, חלק שני, מערכת ס"י רי"ם, ערך עי"טור), ואין ספק שכמה הבאות מתורתו של רבנו אפרים מובאות בו בשמות אחרים. הנה, למשל, בעי"טור, מלה על המשכון, ח"א, ד"ל, מ' ע"א, כתוב: "ועובדא דכיתנא דר' אבין חלק עליו". מתוך המשך הדברים שבהם נזכר שמו של רבנו אפרים מסתבר שגם כאן מדובר על רבנו אפרים וכבר העיר הגרמא"י בהוצאה שלו של ספר העי"טור, שם, צד 43, ה' ק"ה, שצריך לתקן "רבינו אפרים" במקום "דר' אבין". תיקון זה מתאשר גם על ידי השוואת דבריו אלה של בעל העי"טור עם דבריו בספר מאה שערים על הרי"ף שנדפס ברי"ף הר' צאת וילנא (שער נ"ג, רי"ף שבועות, ד"ו, הוספות, ט"ו, צד ב'); ואף בכ"י ששון של ס' העי"טור עצמו, עמ' 272, הגירסה "רבי אפרים" במקום "דר' אבין" (אהל דוד ע' 720). ולא עוד אלא שיש להניח שבספר העי"טור היו הב' אות נוספות משמו של רבנו אפרים, אלא ששמו נשמט בדפוסים לפנינו. גילויין וויהויין של כל ההבאות הללו יתכן רק לאחר שתמצא בידיו הוצאה מדעית שלמה של ספר העי"טור.

ורבי יצחק בר' אבא מארי אינו היחיד המרבה להביא את דבריו של רבנו אפרים. אף שני גדולי דורו של ריב"א, היריב הגדולים בהלכה, הראב"ד והר"ה, מביאים את דברי תורתו של רבנו אפרים בכל ספריהם החשובים. נביא דוגמה אחת מכל ספר. ר' אברהם בר' דוד בפירושו (חדושי הראב"ד לבבא קמא, לונדון ת"ש,

ראשון דווקא, כלומר, כלפי בני דורו ותלמידיו של הרי"ף המשיגים עליו (עיין, למשל, מאה שערים על הרי"ף, שער נ"ג, רי"ף שבועות, ד"ו, הוספות, ס"ו, צד ב'; עי"טור, כתובה, ח"א, ד"ל, מ"ב, ע"ג; שער הציצית, שם, ח"ב, כ"ט, ע"ד).

אולם ספרו זה של רבנו אפרים חשוב גם כמקור נאמן להבנת תורתו של הרי"ף וטענותיהם של משיגי הרי"ף בני דורו. אין כאן המקום לחקירה מקפת של דרכי תורתו של רבנו אפרים. יציין רק שספר זה, שנוכר על ידי רבותינו הראשונים בשמות שונים: "הגהות", "תוספות" ו"תשלום ההלכות", לא היה ספר הגהות או תוספות בלבד, אלא תשלום ההלכות ממש, כלומר, ספר השלמה, השלמה לרי"ף — "מרו"ן בלשוננו⁷ — עתים על ידי סתירת דברי המשיגים עליו, עתים על ידי הגהת המ"קומות הטעונים תיקון, עתים על ידי פירושים ותוספות ועתים גם על ידי הבאת "מעשה רב" של הרי"ף עצמו ועל ידי פסול בתשובותיו של הרי"ף, עיקר מגמתו היתה לפשר בין דעותיהם של גאוני בבל וחכמי צפון אפריקה וספרד הקדמונים ובין הרי"ף החולק לעתים עליהם.

יתר על כן, ספרו של רבנו אפרים חשוב לא רק כשהוא לעצמו ולא רק כמקור להבנת הרי"ף ומשיגיו, אלא גם מבחינת הכרת השפעתו של רבנו אפרים על הרי"ף עצמו.

והרי דוגמה: הרמב"ם, יד החזקה, הלכות סנהדרין, פ"ב, ה"ב, פוסק: "יש לאדם לעשות דין לעצמו". על פסק זה מעיר בעל הגהות מיימוניות, שם, אות ה': וכן פסקו ה"ג ור"ה וכן רב אלפס ועל דבר זה תפסו לרבינו אפרים מקולונא עד שהודה לו⁸. אין פסק שפיסקה זו משובשת היא. אין לומר שהמדובר כאן בהשגות של חכמים על דברי רבנו אפרים עד שהודה להם, שהרי מל"בד מה שכתוב "הודה לו" ולא "להם", הנה לא יתכן

7 "מרו"ן — וכבר העיר על כך א"ה חייס בספרו דודי, ח"ד, עמ' 285, הע' 15. לעומת זה אינו רגיל לקרוא אותו "גאון", כמו שנהגו אחרים (על התואר גאון לאחר תקופתו⁹ בכלל וכתואר לרי"ף בפרט ידובר א"ה כמ"א), אלא לגאון ממש. דוגמה יפה יכולה לשמש ההשגה של רבנו אפרים על הרי"ף המובאת על ידי ר"ש הסרדי בספר התרומות, שער מ"ט, ח"א, אות ב', בהשגה היא חולק רבנו אפרים על הרי"ף לשבועות, פרק ז', ס' אלף קע"ב, בענין הגזל, השער העשירי (ד"ה, כ"ה, ע"א), החולק שם על "גאון", והוא, כלומר, רבנו אפרים, מעמיד בהשגתו את "מרו"ן — הרי"ף מול "אדונינו גאון" — ה"גאון" הנוכר על ידי הרי"ף. אף מכאן, שבאדונינו גאון" הנוכר ע"י רבנו אפרים לפי ההבאה שבספר העיטור, פסק דין, ח"א, ד"ל, כ"ט, ע"ה, המכחז לגאון ממש, ולא כפי המשוער ב"מפתח לתשובות הגאונים המ"באות בספר ה"עטור" לר' יצחק ב"ר אבא מאיר" (הצופה לחכמת ישראל, כרך ו', כודאפעטש התרס"ב, עמ' 296, הע' 1), שהכונה אולי להרי"ף, רבו של ר' אפרים, ואכמ"ל.

ריטב"א (חינושי הריטב"א לעבודה זרה, כ', ע"א, ד"ה ולענין): רבנו נסים בר ראובן (חיושי הר"ן המיוחסים לריטב"א⁴ לשבת, מ"ד, ע"ב, ד"ה אין): ועוד אחרים כהנה וכהנה.

ההבאות הנ"ל הן מספרי רבותינו הראשונים חכמי סרובנס ותלמידיהם חכמי קאטאלוניא⁵ בלבד, אולם גם חכמי שאר התפוצות, ספרדים ואשכנזים כאחד, שחו ממעין תורתו של רבנו אפרים, ואכמ"ל. יש רק לציין שהמעתיקים באשכנז שקללה קלעה שבאפריקה הצפונית לא היתה ידועה להם היו לעתים "מתקנים" את הטעם "קלעה" ל"קולוניא". כך, למשל, בעיטור, קבלת עדות, ח"א, ד"ל, כ"ב, סע"א, כתוב: "לד"א (ובכ"י ששון מפרש: לרבי אפרים, כנ"ל) גמרא דבני מערבא ליתא", ובתשובות מהר"ם ב"ב, כרל"ן תרג"א, עמ' 243, סי' רמ"ו, כתוב משמו של בעל העיטור: "וכתב (כלומר, בעל העיטור הנוכר שם קודם לכן) בשם ר' אפרים מקולוניא דגמרא דבני מערבא ליתא". ברור, שכונת המהר"ם ב"ב היא לרבנו אפרים מקלעה, אלא שבעוד שבעל העיטור בזמנו ובמקומו יכול היה להסתפק בציון שמו של רבנו אפרים סתם, ראה המהר"ם, שחי באשכנז דורות אחדים לאחר זמנו של רבנו אפרים, צורך להוסיף גם את שם מקומו של רבנו אפרים מקלעה, כדי שלא יחליפו אותו ברבנו אפרים מבעלי התוספות, והמעתיק הוא ש"תיקן" קלעה לקולוניא, וכבר ר' אבינודר אפסור ביצר ע"ה, שנתלבט בהבנת פסקה זו שבתשובות מהר"ם ב"ב, העיר גם על אפשרות זו (מבוא לראבי"ה, ירושלים תרצ"ח, עמ' 325)⁶. ואין ספק שאין זו הדוגמה היחידה. דוגמה נוספת תובא להלן בענין השפעת רבנו אפרים על הרי"ף, וכמוהו ישנן עוד. מכאן, שבכל הדורות היו שמועותיו של רבנו אפרים מתבדרות בעולמה של הלכה, ולא עוד אלא שעד היום משמשת "שיטת רבנו אפרים" יסוד לפלפולה של תורה.

4 עיין קונטרס המפרש השלם, ספר היובל לכ"ב פרו"ף לוי גינצבורג, חלק עברי, גזירוק תשי"ז, סע"מ שלה.

5 עיין, לפי שעה, משי"ב בקרית ספר שנה כ"ד, חוב' א', ראש עמ' 9, ובתריבין, שנה י"ט, ספר א', עמ' 25.

6 ברם, יתר דבריו של ר"א אפסוביצר ע"ה, שפילסל בהבנת כינויו של רבנו אפרים וקביעת מקום מולדתו (עמ' 325 ועמ' 326) בטעות יסודם, ואכמ"ל. ודוגמה אחת צוינה במשי"ב "על מקום הולדתו ועל שם משפחתו של רבנו אפרים תלמיד הרי"ף" בסוף חוברת זו.

שינויים שונים בין המהדורא בתרא והמהדורא קמא בספרו של הרי"ף הם בהתאמה גמורה להשגותיו של רבנו אפרים באותו ענין, אלא שאין כאן המקום להאריך בניתוח ספרותי של יצירת הרי"ף.⁸

ברם, רבנו אפרים אינו היחיד מבין תלמידי הרי"ף, שמן הראוי להתעכב על יצירתם הן מבחינת עצמה והן פעתה על הדורות הבאים והן מבחינת היותה מפתח לחדירה מעמקת לנבכי יצירתו של הרי"ף, ושלל נזכרו כאן. אפילו פירושיו ופסקיו של ר' יוסף בן מאיר הלוי אבן מיגאש, היחיד והמיוחד בין תלמידי הרי"ף, שמלא את מקומו ושהיה גדול חכמי ספרד (עיין, לפי שעה, מש"כ בקריית ספר, שנה כ"ד, חוב' א', צד 8—9, והע' 2), בעלי החשיבות הגדולה לתולדות הפרשנות ובעלי ההשפעה העצומה על תולדות הפסקות, שהנם אוצר בלום של מעשי הרי"ף, פלפוליו ודיוניו עם תלמידיו, ואפילו "תפיסותיו" של הרי"ף מיגאש, שכבר עמדו עליהם הר"ה והרמב"ם, לא נידונו כאן.

הובאו כאן רק שנים מגדולי בית המדרש של הרי"ף. אולם מספר תלמידיו של הרי"ף שאין להתעלם ממצויאם בהרצאה על "האלפס ובית מדרשו" גדול הרבה יותר. הרי, למשל, ר' יוסף בן ישתו ושאלותיו וגירסותיו, שאף הן חשובות הן מבחינת עצמן והן מבחינת הארת יצירתו של הרי"ף. והרי, למשל, ר' ברוך בן יריבו של הרי"ף בהלכה, הנשיא ר' יצחק אלבאלא, שה' לך — על פי צוואת אביו — אצל הרי"ף ללמוד תורה

8 יצירתו של רבנו אפרים מקיפה יותר מאשר השלמה לספרו של הרי"ף, ואכמ"ל. יצוין כאן רק שיתכן שגם "משנת ר' אפרים" למסכת אבות הנזכרת במחזור ויטרי (עי', למשל, שם, רע"מ 496) וכן "נסחתו של רבינו אפרים" למסכת זו הנזכרת בפירושו של רשב"ץ דוראן לאותו מקום (מגן אבות, לפסיא תרס"ו, כ"ג, ע"ב) ו"פירושו" של "הרב רבי אפרים" שבו השתמש ר' שמואל די אויודא בספרו על מסכת זו (עי' מדרש שמואל, הקדמה) שבנוגע לזהותם חלוקים החכמים (עי' לפי שעה, מש"כ ר"א אפסוביצר, מבוא לראבי"ה, עמ' 323, הע' 9), הם אולי שייכים לרבנו אפרים מקלעה, תלמיד הרי"ף, ויש לציין שגם בעל העיטור בספרו עשרת הדברות מוזיק להביא את ה"נוסחא" של "רבי אפרים" למסכתות שונות (עיטור, ד"ל, ח"ב, מ"ג, סע"ד; וכן שם, ג', ע"ג). כמו כן יצוין שבפירושו למשנה, מסכת בבא קמא, הנמצא בכ"י אוקספורד, מספר 2850, נזכרים פירושים משמם של חכם בשם רבנו אפרים, לפי הקאטאלוג של גיבורא — קולי (כרך ב', אוקספורד 1906, עמ' 321), ויתכן מאד שאף ברבנו אפרים זה המכונה לרא תלמיד הרי"ף.

לציין תפיסה על רבנו אפרים בלא להזכיר תחילה את דעתו. אין גם לומר שהמדובר כאן שרבנו אפרים מקר לויא ממש השיג על הרי"ף עד שהודה לו, שהרי מלבד מה שכתוב "תפסו לרבינו אפרים" ולא "תפסו רבינו אפרים", הנה לא יתכן שהרי"ף, שחי שני דורות בערך לפני רבנו אפרים שבאשכנז, יודה לו! אולם העיון בספר הגהותיו של רבנו אפרים מקלעה על הרי"ף מגלה, שעל דבריו של הרי"ף שעליהם מובר בעל הגהות מיי מוניות באמרו "וכן רב אלפס" והנמצאים בהלכות הרי"ף, בבא קמא, פ"ג, סי' נ"ג (ד"ה, י"ב, ע"ב), משיג רבנו אפרים בהגהותיו, שם (ד"ה, שם, אות א'). ברור אפוא, שבהגות מיימוניות כאן המכוון לרבנו אפרים מקלעה תלמיד הרי"ף, ונראה שכך צריך להיות כתוב: "וכן רב אלפס ועל דבר זה תפסו לרבינו [אלפס רבינו] אפרים מקלעה עד שהודה לו". והמתקין חשמיט בעקבות המלה "לרבינו" את שתי המלים, "אלפס רבינו" ו"תיקן" קלעה לקולוניא, טעות המצויה בין מעתיקי אשכנז, כאמור למעלה.

ולא עוד אלא שזכה רבנו אפרים ופעמים אף הסביע את חותמו על הלכות הרי"ף עצמן. הרי"ף, כידוע, חזר בו פעמים הרבה מדבריו בספר ההלכות שלו ו"צוה" "לתקן", "להגיה", "למחוק" ו"להוסיף". אין ספק שגם השגותיו של רבנו אפרים השפיעו על קביעת ה"נוסחא" ה"אחרונה", ה"זקנה", ה"מוגהת", ועל שינוי המהדורא בתרא של ספר ההלכות של הרי"ף, וכבר הרגיש ר"א אפסוביצר ע"ה ש"אולי נתערר (כלומר, הרי"ף) לבמה מתיקונו על ידי השגותיו של ר' אפרים" (מבוא לראבי"ה, עמ' 326, סוף הע' 1). השערה זו מתאשרת ממקומות שונים. והרי דוגמה: בגמרא, מסכת יבמות, ל"ב, ע"א, ישנן שתי לשונות של דברי רבא. רבנו אפרים השיג על הרי"ף על אשר הביא את שתי הלשונות ופסק "כלישנא בתרא" בעוד שלדעתו של רבנו אפרים יש נ"י מוק מבריע לפסוק "כלישנא קמא" (עי' רמב"ן בספר מלחמות ה' על המאור לרי"ף יבמות, פ"ג, סי' ל"ג, ד"ה, ט', ע"ב). לעומת זה, ר' זרחיה הלוי, הסובר שיש לפסוק כלישנא בתרא, משיג על הרי"ף על אשר הניח "ללישנא בתרא דרבא ופסק כלישנא קמא" (מאור לרי"ף, שם). כיצד להסביר השגות סותרות אלו? התשובה היא שהרי"ף לאחר השגתו של רבנו אפרים חזר בו וצוה למחוק את ה"לישנא בתרא" ולפני בעל המאור כבר הייתה הנוסחה המתקנת של הרי"ף שהייתה בה "לישנא קמא" בלבד (ועיין להלן בענין מהדורא קמא ומהדורא בתרא של הרי"ף).

זה, לפי שעה, מש"כ בקריית ספר, שנה כ"ה, חוב' א, צד 9; וכן להלן בענין ההתנגדות לרי"ף, הוא מחזיק במחלוקתו זו על הרי"ף (ספר "כתוב שם" לכתובות, הוצ' רמ"ז חסידא, עמ' 11), גם ר' יצחק בר' אבא מארי חולק על פירושו של הרי"ף, אלא שהוא העמיק לגלות שהרי"ף עצמו חזר בו מפירושו זה ושנערכבו כאן שתי הנוסחאות של דברי הרי"ף. מאחר שהגירסא של דברי חז"ל שבר"ף אינה מאפשרת את פירושו של הרי"ף, הוא מסיק שהפירוש של הרי"ף מבוסס על גירסה אחרת שהיתה במהדורה הראשונה שלו ולאחר שחזר בו הרי"ף תוקנה הגירסה, אבל לא הושמט הפירוש המ' בוסם עליה: "ומשמע דרבינו אלפס צוה להגיה עד שת' תייר וקושיא ותירוצא לא זזה מן ההלכות וצוה למזוזק ולא נמחק" (מאה, שערים על הרי"ף, שער ל"ב, רי"ף כתובות, ד"ה, הוספות, דף י"ג, צד א'; וכיוצא בו בע"י טור, כתובה, התנאי הששי, ח"א, ד"ל, מ"ה, סוף ע"ב. הגירסה שבעיטור משובשת ויש לתקנה עפ"י זו שבמאה, שערים, ושלא כתיקון המוצע על ידי הגרמאני ז"ל בה"צא העיטור שלו; וראשא תרמ"ה, ל"ה, צד א', הע' פ"ג), ואמנם אין זו השערה בעולם. מסקנתו של ר' יצחק בר' אבא מארי מתאשרת על ידי דברי הר"ן, המעיד, ש"במקצת נוסחי הלכות מצאו כתוב כך שחזר בו הרי"ף ז"ל בסוף ימיו והגיה כן" (ר"ן לרי"ף כתובות, במקום הנ"ל, ס"ה אמר).

מסיבה זו, שהרי"ף עצמו לא שילב ע"י עריכה חדשה את תיקוניו לתוך הדברים שבנוסחה הראשונה, ושהתלמידים והמעתיקים נתרשלו בהכנסת השינויים — מחיקות והוספות — רבה לעתים המבוכה של ראשונים וא' חרונים כהבנת קטעים שונים בספרו של הרי"ף. לשב"ב לטה יצוין כאן רק זה, שאפילו הרמב"ן, שחזר אחרי נוסחאות שונות מספרו של הרי"ף ובדק אותן ולעתים אף נוסחה מוגהת על ידי הרי"ף עצמו, יש שהוא מתלבט בדברי הרי"ף ומגיע לידי מסקנות שונות מחוסר "מהדורא בתרא" מושלמת ערוכה על ידי הרי"ף.

הבלטת מציאותה של מהדורה אחרונה זו וגילוי קוי שיטתה מפענחים את הסתום ומאירים את הסמוי. חקירה בתיקונים אלה מעמידה גם על המניעים למפנה בהלך מחשבתו הספקנית. של הרי"ף שחל במשך השנים ועל השיטתיות שבה, והנה, המחבר מזכיר את תיקוני הרי"ף רק דרך אגב בדבריו על יחסו של הרמב"ן לרי"ף (ח"א, טע"מ 156). וכיצד תיתכן חזרה מעמיקה לנככי

מפיו ונתחנך בביתו (עי', לפ"ש, על ר"י בן יושתו — Encyclopaedia Judaica, כרך ט', עמ' 353—354, ועל ר"ב אלבאליא — שם, כרך ב', עמ' 109) וכיצד תי' תכן חקירה ממצה על הרי"ף בלא דיון מעמיק בשרידי תורתם של תלמידיו המשמשים מקור ראשון להבנת תי' רת הרי"ף והספרות המיוסדת עליה? ובכלל — כיצד יתכן מחקר על "בית מדרשו" של הרי"ף בלא כל דיון על תלמידיו?

2. גם בנוגע ליצירת הרי"ף עצמה לא הקיף המ' חבר את החומר העלול להאירה ולהסבירה. כבר נזכרה למעלה ה"מהדורא בתרא" של ספר ההלכות של הרי"ף הכוללת את "חזרותיו", "תיקוניו", "הגהותיו", "מחיקותיו" ו"הוספותיו" של הרי"ף. אין כאן המקום לחקירה מקפת על סיבה של מהדורה זו, נסתפק לציין, שמהדורה זו, כפי שכבר העיר פרופ' י' ג' אפשטיין במחקרו "פירושי הריב"ן ופירושי חרמייא", אף היא, כמו ה"מהדורא בתרא" של פי' רש"י לתלמוד ושל פי' רמב"ם למשנה, אינה עריכה ועיבוד מחדש של המהדורה הראשונה, כי אם מהדורה ראשונה בתוספת תיקונים, מחיקות והוספות בל' בד' תרי"ב, שנה ד', ספר ב'—ג', רע"מ 190). ולא עוד אלא, ששינויים אלה לא נעשו על ידי הרי"ף עצמו, אלא לפי הוראותיו על ידי תלמידיו, והללו לא תמיד הקפידו על מילויין של הוראות אלו, יש שלא הכניסו את השינויים בכלל, כן כותב הרי"ף באחת מתשובותיו: "ואותו פירוש שראית משמינו דברי טעות הן בדינו אל תחוש לאותו פירוש ובבקשה ממך שתחקן אותו. וכך צוינו למר יוסף ז"ל שיתקן אותו בנאותה נוסחה. שנסתחה ממנו שלא כרצוני מפני שלא הייתה מחזרת באותו העת ונתדשל בדבר ולא תיקנה" (זכרון לראשונים, ד', ברלין תרמ"ו, עמ' 258, סימן תקי"ט). ויש שלא השמיטו את הנוסחה הראשונה ושתי הנוסחאות שימשו בערבוביה זו על יד זו. הרי דוגמה: דברי הרי"ף בכתובות, פ"א, ססי' ס"ח (ד"ה, ב"ו, ע"א), שקשה להולמם, עוררו את השגותיהם של הבאים אחריו. הרודה, ה"מערער" של הרי"ף, מבטל אותם: "וכל הפירושים שכתב עליה הרי"ף ז"ל אינם" (ספר המאור לרי"ף, שם). הראב"ד, המתחס לרי"ף בהערכה מיוחדת, אף הוא יוצא כאן מגדרו ונוקט כלפי הרי"ף וקודמיו לשון חריפה ביותר: "והיכי מע' לינן פלא בקופא דמחטא ורמינן דיקלי וקפינן להו ומר' חקינן טובא ללא צורך" (השגות הראב"ד לרי"ף, שם, סוף צד ב'), ואף בהשגותיו על ספר המאור, שבו הוא חוזר לעתים מדבריו בהשגותיו על הרי"ף (עיי' על ספר

מסקנותיו של הר"ף בלא דיון מפורט על ה"מהדורא בתרא" של הר"ף?

3. גם הפרקים הנזכרים באחד ממפרשי הר"ף אינם נותנים תיאור ממצה מהיקף הספר הנדון. כן, למשל, בפרק על "ספר ההשלמה לרבנו משולם ב"ר משה מברדי" מסופר, שמספר זה יצא לאור החלקים לכבא קמא ולבבא מציעא על ידי הרב ר"י לובצקי בשנת תרמ"ה ולמסכת ברכות על ידי ברודי בשנת תרנ"ג (עמ' 189). אולם הן גם חלקים אחרים של ספר זה לכמה מסכתות אחרות נדפסו אף הם עוד לפני עשרות שנים: על תענית ומגילה על ידי ר' מנשה גרוסברג בספר פשטים ופירושים לרבנו יעקב, מנצח תר"ח (צורף שם גם קטע ממסכת ברכות, שנדפס א"כ בשלימותה, כנ"ל); על בבא בתרא, סנהדרין ושבעות ע"י הרב ר"י לובצקי, ווארשא תרס"ח; על מס' עבודה זרה (עם הערותיו של הרב לובצקי) על ידי אחיו, ר' ארי' נחום לובצקי, פוטרקוב עת"ר; על יבמות במסכת יבמות של דפוס ווילנא, בגליוני הדפים, בשם "תוס' חד מקמאי" (כפי שכבר ביור הרב ר"י לובצקי בספרו בדיק' בת"ם, פארזי תרנ"ו, עמ' V—III); וקטעים מספר ההשלמה למסכתות אחרות נזכרים לרוב בספרי המפרשים והפוסקים.

אף בקטע הון במפרשי האלפס המפורסמים ביר"ת נזכר פירושו של ר' יונתן ב"ר דוד הכהן מלונל למסכת עירובין בלבד (עמ' 163). והן ר' יונתן הכהן מפרש ההלכות המובהקות של הר"ף עירש לא את מסכת עירובין בלבד, פירושו למסכת חולין נדפס על ידי הרב ר' שמחה באמברגר ור' יוסף שטרן, ספעני"מ תרל"א; ופירושו לברכות, שבת, פסחים, ביצה, תנינה, מועד קטן, תענית, ראש השנה, יומא, סוכה, מגילה, יבמות, כתובות, קידושין, בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא, סנהדרין, מכות, הוריות ועבודה זרה נמצאים בגנזי ספריות ידועות (ע' קונטרס המפרש השלם, ספר היובל לכב' פרופיסור מינצבורג, חלק עברי, ניוירוק תש"ו, עמ' שכ"ד ואילך); וע' גם קרית ספר, שנה א', עמ' 61. קטעים מפירושים אלה מובאים לרוב על ידי המפרשים והפוסקים שבאו אחריו וריבוי ההבאות מעיד על השפעתם ופירוסומם. ולא עוד אלא שפירושי ר' יונתן לכתובות ועוד, שלא נדפסו בשלמותם והובאו על ידי "מרן" ר' יוסף קארו ב"בית יוסף" ועל ידי ר' בצלאל אשכנזי ב"שיטה מקובצת" ועוד, השפיעו על לימוד התורה ועל פיסוק ההלכה ומ' פורסמים עדיין יותר מאשר פירושו הנדפס למסכת עירובין.

יש שהליקוי בחסר שימוש במקורות מתמיה ביותר. כן נאמר במאמר זה ש"בין הפירושים המפורסמים על האלפס שלא הגיעו לידינו ונשארו בכ"י הוא ספר "מאה שערים" מאת רבינו יצחק בן אבא מרי בעל העיטור" (עמ' 166). יש לציין שספר זה כבר נדפס לפני עשרות בשנים ברי"ף דפוס ווילנא.

ב

העדר שימוש יסודי ומקיף במקורותיה של ספרות ההלכה הביא לעתים את המחבר לידי הסקת מסקנות מוטעות.

1. המחבר כותב ללא הסתייגות שהר"ף "היה תלמידו המובהק של רבנו חננאל" (עמ' 131). אמנם במ' קורות ההיסטוריים המתארים את השתלשלותה של ספרות ההלכה נאמר שהר"ף "קיבל" מר"ן (1) ומר"ח, אולם אף על פי כן קשה להניח שהיה תלמידו המובהק של ר"ח, שהרי לא רק שאין הר"ף מודיש עובדה זו, אלא בשעה שהוא מביא את דברי רבנו חננאל הוא רגיל להזכירו בלשון "איכא מאן דאמר" (עין תשב"ץ, ח"ב, סי' קע"ב). כינוי שאינו הולם יחס של תלמיד לרבו המובהק, ועוד לפני שישים שנה העיר ר' יעקב רייפמאן על יסוד דברי התשב"ץ, שיש לספק בהנחה שהר"ף היה תלמיד הר"ח (בסוף "הערות על ספר הגלוי לרבי יוסף קמחי", עמ' 16). יתר על כן, לעתים הוא דוחה את דברי ר"ח בביטויי לואי, שלא זו בלבד שאינם מעידים על יחס של חרדה לדברי רב, אלא להיפך, טבועים בהותם יחס של תקיפות מה, שרק חבר שהתורה מרשה לעצמו לנהוג בו הרי המ' חבר עצמו מציין מקום אחד ברי"ף, שבו מדבר הר"ף על "פירוקי דלא דייקי גבן", שאינם אלא דבריו של רבנו חננאל (עמ' 175). ולא עוד אלא העובדה שתלמידו המובהק וממלא מקומו של הר"ף, ר' יוסף הלוי אבן מיגאש, מרשה לעצמו כלפי רבנו חננאל, "שכל דבריו דברי קבלה הן" כידוע, לנקוט בסגנון זה: "והזינא... פירוש דלא דייק גבן" (עין, למשל, חידושי רי"ן מיגאש לשבעות, כ"א, ע"א, ועוד) מעידה שביטויי תר"ף אלה כלפי ר"ח לא היו דברים שבמקרה אלא גילויים של יחס קבוע ועומד, שעבר מן הר"ף גם אל תלמידו רי"ן מיגאש.

2. המחבר עומד על "ההתנגדות הכמוסה" לר"ף. ההתנגדות "כמוסה" (?) זו מקורה לפי אחת מהשערותי בהתנגדות שקמה לספרו של הרמב"ם, "אפשר שההתרע" מות שעמדה כנגד הרמב"ם שהוא המשיך את שיטת האלפס עד הקצה, גרמה ניגוד כלפי כל פסקי הלכות וכל מיני קיצורים שעשו מן התלמוד... אבל אלמלא ההתנגדות

מבדירש. שכתב גם הוא השגות על הרמב"ם (נדפסו על ידי הרב ר"י לובצקי בספר בדקי בתי"ם, עמ' ל—מ"ד), חיבר את ספר ההשלמה, שבא להשלים את הלכות הר"ף, ולא עוד אלא שלרוב השיגו הראב"ד וחנניי בית מדרשו על הרמב"ם דווקא במקום שהלה סטה מדברי הר"ף, כלומר, שספק שלא כדברי הר"ף או שלפי דעתם טעה בהבנת דבריו. הראב"ד, משיגו המובהק של הרמב"ם, רגיל לציין סטיות אלו בהבלטה (ע"י, למשל, בהשגותיו ליה"ח, ה' יום טוב, פ"ח, ה"ט, ועוד; ועי' שם, לה' מכירה, פ"ה, ה"א).

מכאן שאין כל יסוד לשער שההשגות על הר"ף באו בעקבות ההשגות על הרמב"ם ו"בחינוך" בעקבות ההשגות של הראב"ד על הרמב"ם, להיפך, אם יש ליחס להופעת ספרו של הרמב"ם איזו השפעה שהיא על היחס לספרו של הר"ף, הרי היתה זו השפעה הפוכה לזו שמי שער המחבר — עם פירסום ספרו של הרמב"ם נתפשט ונתקבל ספרו של הר"ף עוד יותר מאשר קודם לכן.

גם בנוגע לשאלה על דבר התפשטות ספרו של הר"ף בצרפת ובאשכנז הסיק המחבר מסקנה תמוהה: שספרו של הר"ף לא נתפשט ביותר בתקופת גדולתו בעלי התוספות בצרפת ובאשכנז, הואיל והראב"ן אינו מזכיר את "הלכות הר"ף אלא בשני מקומות" ו"גם בשאר ספרי

כמה פעמים על מה שכתב בהשגותיו על הר"ף, כמו כן אין טעם שעבר זמן בין חיבורם של שני הספרים הנ"ל, שהרי בעוד שבהשגות על הר"ף הוא מזכיר את "הרב ר' זרחיה", גם במקום שהוא חולק עליו, בכבוד רב, הנה בהשגותיו על המאור הוא מכנהו בכינויים שונים המעידים על יחס של זלזול, ואם כי "לא ראינו אינה ראייה", זכר לדבר יש שאת השגותיו על ספר המאור חבר הראב"ד לאחר שכתב את השגותיו על הרמב"ם, שהרי בספר ההגהות על הרמב"ם רגיל הראב"ד להזכיר את יתר ספרי ר"י כגון את "פירוש תורת כהנים" שלו (השגות להלכות כלים, פ"ב, ה"ה), וכן מפירושו למשנה, למשל, את פירושו ל"מסכת עדויות" (השגות להלכות כלאים, פ"ח, ה"ז), וכן מפירושו לתלמוד את "פירוש בבא קמא" שלו (השגות להלכות חובל ומזיק, פ"ח, ח"ד), וכן את יתר ה"חיבורים" שלו על הלכות ידועות (ע"י, למשל, בהשגות להלכות ברכות, פ"ו, ה"ב; להלכות לולב, פ"ח, ה"ה; ועוד), ואף מתשובותיו מה שכתב "לאחד מן החברים" כלומר, בני "חבורת לוגיל" הידועה (השגות להלכות אישות, פט"ו, הכ"ז), ואפילו את השגותיו על הר"ף (השגות להלכות מלוה ולוה, פט"ו, ה"ז; ועוד), והנה, את ספר השגותיו על ספר המאור אין הראב"ד מזכיר בספר זה.

זו שנתעוררה כנגד הרמב"ם, אפשר שהאלפס היה יורש את מקומו של התלמוד לגמרי... (עמ' 147). ולהלן, בסוף המאמר, הוא חוזר ומדגיש, ש"על-ידי הפולמוס שהתלקח מסביב לספר ההלכות של האלפס וביחוד על ידי השגות הראב"ד על הרמב"ם שהלך בעקבותיו של האלפס, גולד הצורך להשלים את הלכות האלפס..." (עמ' 189), "ולפיכך כך קם בעל ההשלמה וחיבר את ספרו זה..." (עמ' 190). ואף בחלק השני של הספר הוא חוזר ומשער, ואפשר שהגיעה לראב"ן ההתנגדות הכמוסה שהיתה לאלפס (תולדות הפוסקים, ח"ב, ע"מ 44).

אולם רשימת המשיגים על הר"ף מפריכה הנחה זו מעיקרה. משיגי הר"ף היו: ר' יצחק בר ברוך אבן אלבאלא ור' יצחק בן יהודה אבן גיאת — בני דורו של הר"ף; רבנו אפרים מקלעה המאד ור' יוסף הלוי אבן מיגאש — תלמידיו, שכולם חיו לפני הרמב"ם; אף ר' זרחיה הלוי בעל המאור לא ראה את ספרו של הרמב"ם (ע"י מש"כ בתרביץ, שנה י"ט, ספר א', עמ' 26, הע' 77, ועמ' 27, הע' 83); הראב"ד, שאמנם נזכר ראה את ספרו של הרמב"ם ואף השיג עליו, כתב את השגותיו על הר"ף לפני הופעת ספרו של הרמב"ם; ואחרון המשיגים על הר"ף היה הרמב"ם עצמו.

לעומת זה לא מצאנו לאחר הופעת ספרו של הרמב"ם "משיגים" על הר"ף, להיפך, דווקא לאחר תקור פת ההשגות על הרמב"ם גבר יחס ההערצה לר"ף, מרבי מאיר בר' יצחק, שהיה תלמיד חבר של הראב"ד, ואילך נתחברו על הר"ף רק פירושים וספרים שבאו להשלימו ולסתור את דברי המשיגים עליו. ולא עוד אלא דווקא בארץ הפולמוס הגדול נגד הרמב"ם, בפרובנס, נהפך ספרו של הר"ף ל"תלמוד" ממש, עליו כתבו פירושים ועל פיו גם הביאו את דברי חז"ל. יותר מזה, משיגי הרמב"ם עצמם היו בין מעריצי הר"ף, הראב"ד "בעל ההשגות", בר פלוגתיה הגדול של הרמב"ם, שכזמן מוקדם יותר כתב אף הוא הגהות על הר"ף, חיבר בוקנתו, בזמן הופעת ספרו של הרמב"ם דווקא, ספר שלם — ספר "כתוב סם" (נדפס בחלקו בספר תמים דעים ובר"ף, דפוס וילנא, וכ' חלקו ע"י רמ"ז חסידא בכה"ע הסגולה, ירושלים תרצ"ד—תרצ"ז) — שבא לסתור את דברי השגותיו של חבירו, ר' זרחיה הלוי, על הר"ף, אף ר' משולם בר' משה

9 אין טעם שהראב"ד חיבר את השגותיו על הר"ף לפני שחיבר את השגותיו על ספר המאור, הבאות להגן על הר"ף, שהרי בהשגות על ס' המאור הוא מסתמך

המחברים באשכנז וצרפת באותו הדור לא הרבו להשתמש בספר האלפסני ("ב, עמ' 51).

אולם העיון בתורתם של רבותינו ראשוני צרפת ואשכנז מגלה שכבר דור אחד לאחר פטירתו של הר"ף השתמשו חכמי הארצות הללו בספר ההלכות שלו. הן כבר הרשב"ם, שהיה כבן שלושים בערך בשעת פטירתו של הר"ף (ע"י מש"כ ר"א אפסוביצר, מבוא להאב"ה, עמ' 410—411). חיבר "תוספות" לר"ף (ע"י שם, עמ' 289); אחיו רבנו חם, כתב "הגהות" על ספרו של הר"ף (ע"י מש"כ הרב חיד"א, שם הגדולים, ח"א, מערכת גדולים, ערך הר"ף); בן אחותו, ר"י הזקן, מחשובי בעלי התוספות וממייסדיהם, אמר על הר"ף, "שילאה בן אדם לחבר חיבור כמותו וזולתו? שהשכינה היתה שורה עליו" (ע"י בהקדמת ר' מנחם בן זרח לספר צדה לדרך); ר' יעקב מפרויש, אף הוא אחד מבעלי התוספות, שאל שאלת חלום אם הלכה כדברי הקדמונים או כדברי הר"ף החולק עליהם ומן השמים הכריעו כדעתו של הר"ף (ע"י שה"ג, שם; וע"י גם שו"ת מן השמים שיצאו לאור ע"י הר"ר מרגליות, הוצ' שניה, לבוב תרפ"ט). ובאשכנז הרחוקה מזכורו הראב"ן, מבני דורו של הרשב"ם, אמנם רק פעמיים, אבל חתנו של הראב"ן, ר' יואל הלוי "שנולד לכל המאוחר בשנת תת"פ" (ר"א אפסוביצר, שם, עמ' 39) — ז"א כשבע עשרה שנה לאחר פטירתו של הר"ף. כבר היה בין העוסקים והמעמיקים בדברי הר"ף, ובנו של ר' יואל, הראב"ה, היה מן המרבים להביאו (ע"י למשל, שם, עמ' 259) ואף המחבר עצמו, כותב, שהר"ף "היה לו למקור נאמן וחשוב" ("ב, עמ' 51); רבי יצחק מוויגא בספרו אור זרוע מבסס גם הוא פעמים הרבה את דבריו על "יסוד" הר"ף (ע"י מש"כ על מונח "יסוד" בתרביץ; י"ט, ס"א, עמ' 24, הע' 65); ומהר"ם מרוטנבורק הולך אחר הר"ף בהערכה מיוחדת וכבר העיד עליו הרא"ש, כי "רבנו מאיר ז"ל היה תופס עיקר כל דברי רב אלפאס וכמה פעמים כתב בתשובותיו שלא כתב ר' אלפאס דבר שלא לצורך" (תשובות הרא"ש, כלל פ"ד, סי' ג'), דברים שהמחבר עצמו מביאם במאמרו על הרא"ש ("ב, עמ' 150).

מכאן שבעלי התוספות בכל הדורות — מן הראשון שבהם ועד האחרון שבהם — עסקו בר"ף, העמיקו בשו"ת, ראוהו כאחד "שהשכינה שורה עליו" ויש שהכריעו כדעתו אפילו נגד דעת תנאונים.

3. אף בנוגע לספרים שבהם דן המחבר בקשר ליצירת הר"ף הוא מגיע לידי מסקנות תמוהות. כך,

למשל, בפרק ה' בהשגותיו של הראב"ד על הר"ף עומד המחבר על העובדה הידועה שהראב"ד "מתיחס לאלפס בכבוד גדול" ("א, עמ' 159), ולפי דעתו של המחבר "לאמתו של דבר השגות של הראב"ד על האלפס אינן השגות אלא על פי השם" (עמ' 161), ולא עוד אלא שהחבר כותב ש"ההשגות שעשה הראב"ד על האלפס הן הרבה יותר קלושות ויותר מעוטות מהללו שעשה על בעל המאור" (שם) ומגיע למסקנה ש"נראה כאילו הראב"ד שונות לא באו אלא שלא יהא נראה כאילו הוא נוטה לצד אחד ומושבץ ועומד להצדיק את האלפס כהרמב"ן במלחמותיו" (שם).

על זה יש להעיר: (א) אין השגותיו של הראב"ד על הר"ף "הרבה יותר מועטות" מאלו שעל ספר המאור. אמנם בר"ף דפוס חילנא מספרן מועט, אולם, כידוע, לא נכנסו כל השגותיו של הראב"ד אף לדפוס זה, דבר שאפשר לעמוד עליו גם מתוך דברי גרוס במאמרו הידוע על הראב"ד שנתפרסם לפני קרוב לשמונים שנה. (עיון MGWJ, 22, ברסלא 1873, עמ' 544, הע' 3). (ב) השגותיו של ראב"ד על הר"ף אינן רק "השגות על פי השם" ואף אינן "הרבה יותר קלושות" מאלו שעל ספר המאור. השגות אלה הן לאמתו של דבר השגות ממש, אלא שצורת ההשגות טבועה בחותם של יחס הכבוד שהראב"ד היה רוחש לר"ף, כידוע. הראב"ד אינו מהסס להשיג בתקיפות דעתו אף על רבותיו המובהקים, אלא שכלפיהם הוא נוקט לשון מתונה יותר (ע"י לפ"ש מש"כ בתרביץ, י"ט, ס"א, עמ' 22). ולא עוד אלא שהעיון המעמיק מלמדנו שהשגותיו של הראב"ד על הר"ף, שנכתבו מתוך יחס של יראת כבוד כלפי "רב" בתורה ולאחר בדיקה יסודית של דברי הר"ף, הן משבען "הרבה יותר" עמוקות מאלו שנוכח חבו על הר"ה מתוך זלזול ידוע ועקצנות כלפי חבר יריב בתורה, שהן הן משבען "הרבה יותר קלושות" — אם בכלל מותר להשתמש בביטוי זה כלפי דברי תורתו של הראב"ד — "אביהן של ישראל" (ג) אין להעלות על הדעת כלל, שהראב"ד חיבר את השגותיו על הר"ף מתוך רצון למנוע את הרשם העלול להתקבל מהשגותיו על ספר המאור כאילו הוא "מושבץ ועומד להצדיק את האלפס", שהרי מלבד מה שהראב"ד רגיל להשיג על הר"ף עוד בפירושו על התלמוד, הגה הראב"ד חיבר את השגותיו על הר"ף, כאמור למעלה, שנים הרבה קודם שכתב את השגותיו על ספר המאור. 10

שערי שבועות "חשוב" יותר מן המדרכה, אין ספק שהספר שערי שבועות הוא בעל ערך רב. יש כאן מלאכת מחשבת של חכם מופלא. ההשוואה בלבד של הספר עם ספר אחר על אותו הנושא — השבועה, שנתחבר על ידי ראשון הגאונים במעלה — ספר "משפטי שבועות" לרב האמי גאון, מגלה את יתרונותיו המרובים של הספר שערי שבועות. ספר זה, המכונה למעשה בעל רמה למדנית גבוהה מצטיין בעושר מקורות, ¹¹ בברירתם המחושבת ובניתוחם המעמיק, בפרשנות פשוטת ובדרכי מסקנות הגיוניות, בסידור מדעי, בסוד הצימצום, בניסוח בהיר ובהגדרות מדויקות. אולם עם כל חשיבותו כשהוא לעצמו אין כל מקום להשוואה בינו ובין המדרכה, שהרי ספר זה דן בנושא אחד בלבד — השבועה, ואילו המדרכה הוא ספר המקיף כמעט את כל בעיות ההלכה של התלמוד וגדוש ידיעות חשובות על שיטותיהם של רבותינו הראשונים.

ג

מצויות בספר גם סתירות ממנו, ובהן והרי אילו דוגמאות מן המאמר על "האלפס ובית מדרשו".

1. הרמב"ן כותב על ה"ד"ה": "הבו ליה אפרין לבעל המאור ד"ל שפירש לנו דברי רבינו הגדול בשמועה זו" (ס' מלחמות ה' לר"ף בבא קמא, פ"ו, ס' קכ"ב, ד"ה, כ"ה, ע"א). והנה בעמ' 152 מביא המחבר את דברי רמב"ן אלה בתוך רשימת עקציותיו של הרמב"ן כלפי הר"ה. ואילו בעמ' 165 הוא רואה אותם כדברי שבח של הרמב"ן כלפי הר"ה.

2. בעמ' 146 כותב המחבר: "בנוגע לנוסחאות מדרך האלפס להחזיק על פי רוב בנוסחאות הישנות המ קובלות ואינו אוהב לשבש ולהגיה את הספרים. הוא מקיים את הנוסחה המקובלת אף במקום שהגאונים שקר

11 אין כאן המקום להאריך בניתוח ספרותי של הספר שערי שבועות. נסתפק לציין שספר זה מכיל חומר רב מספרות הגאונים והקדמונים, לעתים אף פירושים שלא מצאתי להם, לפי שעה, חבר. כן יוער, שעל סמך הדמיון המפתיע שבין הקטע של "ספר משפטי שבועות לר' דוד ב"ר סעדיה" שהביע לדידו וכן הקטע המקביל שבספר שערי שבועות הסיק פרופסור אסף "שספר שערי שבו עות של ר"י ב"ר ראובן אינו אלא תרגום ספר "פי אלאמן" של ר' דוד" והסביר שמקור השוניים שבין שני הספרים הוא שהמתרגם הוסיף וגרע בקצת מקומות (קריית ספר, שנה ב', עמ' 297; מספרות הגאונים, ירו' שלם תרצ"ג, עמ' 43; ועל פיו מר' אפטוביצר בספרו מברא לראבי"ה, עמ' 286), דיון מפורט — עוד יבוא אי"ה במקום אחר.

והוא: הדין בנוגע לספר שערי שבועות שצורף לר"ף בדפוס. המחבר קובע: "יש עוד פסקי הלכות העומדים בפני עצמם ונספחו אל הר"ף בשביל איזה קשר הלכתי או סדורי שיש ביניהם ובין סידור פסקי הר"ף, כגון ספר "המדרכה" שנדבר עליו במקומו... חשוב מזה הוא ספר "שערי שבועות", כולל עשרים שערים בדיני שבועות. אין ידוע מי מחברו. הדעה המקובלת היא כי ר' יצחק ב"ר ראובן נכדו של הר"ף חברו (ע"י שה"ג בערכו) ויש אומ' רים שהר"ף בעצמו חבר את הספר בילדותו" (ח"א, עמ' 166).

על זה יש להעיר: (א) אין לומר שמחברו של הספר "שערי שבועות" אינו ידוע. בראש הספר ישנו שיר שבסופו מודיע המחבר את שמו "יצחק בן ראובן". אמנם כמה מראשוני אשכנז ייחסו את הספר לר"ף, אולם דיעה זו מוטעית. הטעות נובעת כנראה מן העובדה שבפרק שביעי של מסכת שבועות מחלק הר"ף בספר ההלכות שלו את סוגית "הנגזל" לעשרה שערים, והואיל וחכמי אשכנז ידעו על "שערי שבועות" אלה של הר"ף, זיהו גם את הספר "שערי שבועות", ששם מחברו יצחק עב ש"ערי שבועות של ר' יצחק אלפסי בלא שים לב להבדל שבשם שבין יצחק בן ראובן ובין יצחק בן יעקב ולהבדל שבתוכן שבין הספר שערי שבועות ובין שערי שבועות שבספר הלכות הר"ף. וכבר המהר"ם מרוטנבורק העיר על ההבדל הזה וקבע שאין לייחס לר"ף את חיבורו של ר' יצחק בן ראובן, וחשב למצוא פתרון לשאלת הבעלות של הספר שערי שבועות בהשערה שר' יצחק בן ראובן, מחברו של הספר, היה נכדו של ר' יצחק בן יעקב אל פאטי. אולם אף דעה זו אינה מתקבלת על הדעת מאחר שמחבר הספר שערי שבועות לא רק שאינו מזכיר את הר"ף כסבו, אלא שרגיל הוא לחלוק על שיטותיו של הר"ף בתקיפות הדעת וללא היסוס. וכבר העיר על כך חכמים שונים, ואכמ"ל (ועיין לפ"ש מה שכתבו הרב שי"ר בתולדות רבינו גאון, הא' ע' 23, בכורי העתים לשנת תק"ץ, חזען 1829, עמ' 91—92; והרב דוד הלוי בכה"ע השחר, שנה ד', חזען תרל"ג, עמ' 302—304). (ב) לא נכון לראות את הספר שערי שבועות כקשור באיזה קשר הלכתי או סדורי עם ספר ההלכות של הר"ף. הספר שערי שבועות דן בנושא אחד בלבד — השבועה, ולפי סדר מיוחד משלו ועומד ברשות עצמו ללא כל קשר עם ספר ההלכות של הר"ף. הוא צורף לר"ף בדפוס רק מתוך ההנחה המוטעית שנוכחה למעלה, שהוא נח' חבר על ידי הר"ף עצמו. (ג) לא נכון לקבוע שהספר

מוהו עשו תקוני טעות ואמרו שהנוסחה שבספרים אינה מיושבת על פי ההלכה. ואילו בעמ' 157 הוא כותב: „לפי דעת בעל המאמר דקדק האלפס מאד בדקדוקי נוסחאות והגיה ותיקן הרבה כדי להסיר את הקושיות שאפשר להקשות לפי הנוסחאות המקובלות שהיו בידיהם.“

3. בעמ' 140 כותב המחבר על דבר יחסו של הרי"ף לתלמוד ירושלמי: „לירושלמי מתיחס האלפס בשלילה“ והוא מציין ש„הוא דוחה את הירושלמי מפני הבבלי ולא עוד, אלא שלפעמים הוא דוחה הלכה מפר רשת שבירושלמי מפני הבבלי“, ובעמ' 141 הוא מביא שר' יצחק ברי' אבא מארי בספרו מאה שערים התנגד לרי"ף, משום שר' יצחק ברי' אבא מארי סובר, ש„אירר שלמי סמכין ולא סמכין אסברא דילן ואין לך גאון וישיבה גדולה ממנו“, ועוד בעמ' 160 הוא מסביר ש„גם הירושלמי שהאלפס דחה אותו, כשהוא סתר להבבלי, כמבואר לעיל שיטתו, משמש אצל בר פלוגתא שלו (כלור מר, אצל הרזיה) יסוד גדול להשען עליו“, ואילו בסוף עמ' 162, בדבריו על הראב"ד והגנתו על הרי"ף והשגותיו על הרזיה, הוא מציין ש„נוטה הראב"ד לירושלמי נגד בעל המאמר.“

ד

הדברים האמורים לגבי המאמר על הרי"ף ובית מדרשו נוגעים גם לשאר חלקי הספר. אביא כאן רק דוגמאות מעטות מתוך שני הכרכים האחרים.

1. בכרך ב', במאמר על ספר התרומות נאמר, שמחברו היה רבי שמואל בר יצחק הספרדי, שהיה תלמיד הרמב"ן (ח"ב, עמ' 134). כן משוער במאמר זה שר' שמואל זה חיבר „כנראה“ גם ספר אחד בשם ספר הזכרונות על סמן הזכרה אחת בספר התרומות (שם, רע"מ 135). על זה יש להעיר: (א) שמו של מחבר הספר לא היה רבי שמואל הספרדי אלא ר' שמואל הסרדי (ע"י עליו בספרן של ראשונים, ירושלם תרצ"ה, עמ' 53 ואילך). (ב) אין כל הוכחה שר' שמואל הסרדי היה תלמידו של הרמב"ן. אמנם ר' שמואל הסרדי היה רגיל להיוועץ ברמב"ן בשאלות בהלכה (ע"י, למשל, ספר התרומות, שער י"ט, ח"א, אות ג'; וע"י שש"ר, במקום הנ"ל), וגם מוזכר בספר התרומות את חידושי הרמב"ן ואף את השגותיו על הראב"ד רעל הרזיה (ע"י, למשל, שש"ר, שם, עמ' 85) בכבוד רב. אולם אין לראות בכל אלה אלא גילויי יחס כלפי חבר מורם שהיה גדול ודור, הרי הרמב"ן נהג שב „לרבינו הגדול“ (ע"י משי"כ רבנו הגדול החת"ם סופר בתשובותיו, חלק חשן משפט, סוף סי' ר"ה, ואכמ"ל).

„איון האחרונים“ (ע"י שמ"ק לכתובות, נ"ד, ע"א, סד"ה והרמב"ן, ויראשא תרס"ב, כרך א', צד 441, ע"ב), „הבקי בחדרי התלמוד“ (ע"י יד מלאכי, כללי הקורן, סי' תקנ"א) וה„מופלא שבבית דין“ (ע"י מגן אבות לר' מנחם המאירי, לונדון ה' תרס"ט, עמ' ט"ו). חכמי קאסאלוניא, שר' שמר אל הסרדי היה אחד מהם, העריצוהו במיוחד, כפי שכבר העיד הריב"ש על הרמב"ן, ש„כל דבריו (כלומר, של הרמב"ן) כנחלי אש ועליו סומכין בכל גלילות קסלונאי כמשה מפי הגבורה“ (תשובות הרב... רבינו יצחק ב"ר ששת, סי' תט"ו). ואף על פי כן אין ר' שמואל הסרדי מכנה את הרמב"ן כרבו, ואף סגנונו של הרמב"ן בתשובותיו אל ר"ש הסרדי (ע"י שש"ר, כנ"ל, ובמיוחד, שם, עמ' 105) אינו סגנונו של רב תלמיד. יותר מזה, העובדה ששניהם, גם הרמב"ן וגם ר"ש הסרדי, היו תלמידיו המובהקים של ר' נתן ברי' מאיר (ע"י לפ"ש משי"כ בתרביק, שנה כ"ד, ספר א', עמ' 25, והע' 70; וע"י גם שם, עמ' 34, הע' 146) מחזקת את ההנחה שר"ש הסרדי היה פונה לרמב"ן רק כאל חבר גדול ודור, כאמור. וכבר העיד „הרב חביב“ ר' חיים בנובגשט לפני שלש מאות שנה „דאין הרמב"ן ז"ל רבו של בעה"ת ממש אלא שהיה מריץ לו ספקותיו כתלמיד לרב“ (ספר כנסת הגדולה, חשן משפט, סי' קי"א, הגהות לבית יוסף, אות י"א). (ג) ר' שמואל הסרדי בספר התרומות מזכיר את ספר הזכרונות שחיבר לא פעם אחת בלבד, אלא כמה וכמה פעמים (כגון בשער ד', ח"ה; ז' ח"א; שם, ח"ב; י"ד, ח"א; ועוד ועוד), והבאות אלו מעידות גם על טיבו של הספר, ואין כאן מקום להאריך.

2. כמאמרו על ספר העיטור כותב המחבר: „הס' פר נחלק לשלושה שערים: שער א—ר"ב הלכות בריני ממונות ושטרות, שער ב' — הכשר בשר (דיני דם, חלב, גיד הנשה) כולל שחיטה, טריפות, מילה, תפילין, ברכת חתנים, ציצית, שער ג' — עשרת הדברות, כולל עשרת הלכות המועדים“ (ח"ב, עמ' 162). על זה יש להעיר: (א) ספר העיטור לא נחלק לשלושה שערים אלא לששה שערים. ואילו הם: (1) כתב, (2) שחיטה, (3) מילה, (4) תפילין, (5) ברכת חתנים, (6) ציצית. חלוקה זו היא על דרך דברי חז"ל: „אמר רב יהודה אמר רב תלמיד חכם צריך שילמוד שלשה דברים כתב שחיטה ומילה, ורב חנניא בר שלמיא משימה דרב אמר אף קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית“ (חולין, ט', ע"א). על חלוקה זו של ספר העיטור ועל מקורה בתלמוד עומד ר' יצחק ברי' אבא מארי בהקדמתו הקצרה לספר העיטור (וע"י גם בה-

ברורים ושאר מתנות כהונה (כגון שם, ל', ע"א); ואף לספר טהרה, להלכות סרה אדומה (שם, ס"ג, ע"א). וכבר עמד אהרן ילינק על אחד המקומות, שבהם הוא מזכיר את פירושו להלכות שבת (קונטרס הרמב"ם, חייגא תרל"ח, עמ' 15, סי' 130. אולם יתכן, ששם מכיין רבנו מנחם לא להלכות שבת, אלא להלכות שביתת יום טוב). אמנם יתכן שחלק מן הפירושים הללו עמד לחברם ולא הספיק לחברם, אולם אין ספק שחלק מהם — ובכל אופן אותו החלק שקודם לספר הזמנים נתחבר על ידו, שהרי הבאים אחריו מזכירים את פירושו של רבנו מנחם לחלקים אלה, כגון ר' אהרן הכהן בספרו ארוחות חיים (ח"א, ה' תת, סי' ט"ו), ר' תם בר' דוד ו' יחייא בתשובותיו (אהלי תם, סי' כ"ח), ובמיוחד "מרן" ר' יוסף קארו בפירושו לרמב"ם (כגון כסף משנה ליד החזקה, הלכות קריאת שמע, פ"א, טוף ה"ז, ועוד) ובספרו שעל הטור (כגון בית יוסף לטור יורה דעה, סי' רפ"ב). וקובץ שלם של כמה מהלכות אלו ראה עוד הרב חיד"א בכ"י (ע"י שם הגדולים, ח"א, מערכת גדולים, אות מ', ערך רבינו מנחם).

(ב) כמו כן אין לומר "שמפני שלא הכניסוהו כדפוס הרמב"ם המקובלים נשאר פירוש מובהק זה מונח בקרן זוית", אמנם הוא לא נדפס בדפוס הרמב"ם המקובלים, אולם כבר נזכר למעלה, שפירושו הובאו על ידי הבאים אחריו. והנה, המעיין בספרי רבותינו הראשונים ז"ל עומד על כך שרבנו מנחם השתמש הרבה בקודמיו והכניס לתוך פירושו על הרמב"ם הרבה מדבריהם של ראשונים שנאמרו שלא בקשר לספרו של הרמב"ם. והרי איל והבאים אחריו מצאו לעתים את דבריו של רבנו מנחם אצל קודמיו לא הביאו תמיד את דבריו של רבנו מנחם בשמו. אולם במקום שהיה נראה להם שרבנו מנחם חידש דבר שלא נמצא אצל קודמיו, הביאו את דבריו בשמו. מכאן, שלמעשה לא נשארו דבריו של רבנו מנחם מונחים בקרן זוית, אלא שנמסרו עתים בשמו ועתים בשם קודמיו. יתרה מזו, מאחר שבין המזכירים אותו נמצא במיוחד, כאמור למעלה, "מרן" ר' יוסף קארו, הפרשן המובהק של הרמב"ם והפוסק הגדול שעל שולחנו אנו סמוכים עד היום, זכו פירושו של רבנו מנחם להשיג פעה גדולה הן על הפסקות ההלכותיות של הדורות כולן והן על הפרשנות לחיבורו של הרמב"ם. ופלטיליו של הרב הגאון ר' שמעון סידון ז"ל, אחד מגדולי התורה שבדורות האחרונים בספרו "בית מנוחה" על ספר המנוחה, הלכות חו"מ וכו', שנדפס בפרסבורג, יוביחא.

(ג) כן אין לומר שמהר"ם מרוטנבורק היה רבו

ערותיו של הגרמ"א בהוצאת העיטור שלו). (ב) השער השני אינו הכשר הבשר אלא הלכות שחיטה, וכאמור. הלכות אלו נחלקות לשלושה חלקים: הראשון — שוחט, השני — שוחט סכין, השלישי — הנשחט. החלק השלישי — הנשחט — נחלק שוב לששה סדרים ורק השני שבהם הוא הכשר הבשר. על חלוקה זו עומד ר' יצחק בר' אבא מארי בתחילת "שער שני" של ספר העיטור (ס' העיטור, ח"ב, ד"ל, ח' ע"ב, ג) ספר "עשרת הדברות", הנדפס בסופו של החלק השני של ספר העיטור (ד"ל, דף ל"ה, ע"א ואילך). אינו השער השלישי של ספר העיטור אלא ספר בפני עצמו, כפי שמלמדנו ר' יצחק בר' אבא מארי בהקדמתו לספר זה (שם, ל"ה, ע"ב; ל"ה, ע"א — שער מיוחד לספר זה). חבורו של ספר זה הקנה ל"בעל העיטור" כינוי נוסף בספרות ההלכה — "בעל הדברות" (עיינו למשל, שבלי הלקט, חלק א', סי' ל"ד, וזילנא תרמ"ה, י"ז רע"א, ועוד).

3. בכרך ג', במאמרו על ספר המנוחה לרבנו מנחם, כותב המחבר, שספר זה כולל "פירושים וחיידים על הרמב"ם, על הלכות חמץ ומצה, שופר ושביית עשור וסוכה ולולב" (ח"ג, עמ' 371) והוא קובל: "חבל שר' מנחם הניח אחריו פירושים על הלכות בודדות, ויותר יש להצטער שמפני שלא הכניסוהו בדפוס הרמב"ם המקובלים נשאר פירושו מובהק זה מונח בקרן זוית" (שם, עמ' 372). כן מציין המחבר את דעתו של הרב חיד"א, שרבו של רבנו מנחם היה המהר"ם מרוטנבורק, מביא "סמוכין לדבר" שרבנו מנחם "מביא פעמים אחדות את "מורי הר"ם" ומוסיף שרבנו מנחם מזכיר את מהר"ם מרוטנבורק "כנראה בחייו" (שם, עמ' 371). על זה יש להעיר:

(א) אמנם מספר המנוחה של רבנו מנחם נדפסו רק פירושו להלכות חמץ ומצה וכו' הנוכחות למעלה ושהמחבר ציין אותן. אולם יש לקבוע שרבנו מנחם הניח אחריו בכתב לא רק פירושים על הלכות בודדות אלו. ספרו של רבנו מנחם כלל לא רק אותן ההלכות שנדפסו שהם חלקים של ספר אחד "ספר הזמנים" מתוך חיבורו הגדול של הרמב"ם, אלא גם ספרים אחרים של ספר הי"ד, ואולי הקיף את כל חיבורו של הרמב"ם. הרי רבנו מנחם עצמו מזכיר בהלכות אלו את פירושו להלכות אחרות של ספר הזמנים, כגון להלכות שבת (ע"י ספר המנוחה, דפוס פרסבורג, ל"ב, ע"ד, ועוד), ועוד; וכן לספרים אחרים של היד החזקה, כגון לספר אהבה, להלכות תפילין (ע"י שם, ס"ג, ע"א), ועוד; לספר זרעים, להלכות

בדפוס... ראובן... תרנ"א. מינכן, הועד להוצאת ספרים אצל ועד ההצלה, תש"ו: [4], 143, 22, 28, 13, 3, [2]. 46—49 דף. 8°. שער נוסף באריכות. צלום מוקטן. דף 46—49 שבסוף: משניות מעשיות.

1065 תלמוד בבלי. מסכת מגילה מן תלמוד בבלי עם פירוש רש"י ותוספות ופסקי תוספות ורבינו אשר ופסקי הרא"ש פירש המשניות להרמב"ם [ועוד]... Vaad Hatzala, Munich, 1947. 32, 16, 32 דף. 8°. 32 דף שבסוף: מסכת שקלים מן תלמוד ירושלמי עם פירוש המשניות להרמב"ם... ועם פרושים... מהרב... מו"ה אליהו פולדא... הנקרא בשם מהר"א... מהרב ווד אב"ד דק"ק דעסוי הנקרא בשם קרבן העדה ושירי קרבן [ועוד]. — צלום.

1066 Epstein, Louis M. Sex laws and customs in Judaism. New York, Bloch, 1948. X, 251 p. 8°.

את תבורת הקודם של ל. מ. אפשטיין: Marriage laws in the Bible and Talmud עין ק. ס. שנה כ"ג ע' 108 ושם גם בקורת מאת א. ח. פריימן ז"ל. Moral foundations of sex control. התכן: Modesty in dress. Sex segregation in public places. Private relations between sexes. Natural and unnatural sex conduct. Purity of mind. Harlotry. Rape and seduction. Adultery. Command of jealousy.

1067 Levner, Israel Benjamin. The legends of Israel, translated from the Hebrew of J. B. Levner by Joel Snowman, with foreword by Cecil Roth. v. 1.: From the creation to the death of Joseph. London, J. Clarke & Co., (1946). 233, [7] p., illus., pl. 8°.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

1068 Aronson, David. The Jewish way of life. New York, The National Academy for Adult Jewish Studies, (c1946). XII, 191 p. 8°.

"המחבר מנסה לספר בצורה פופולרית על הרעיונות העקריים של המסורת הדתית היהודית ומשתדל לעשות לה נשמות." (מההקדמה).

של רבנו מנחם. אמנם רבנו מנחם מזכיר את מורו "הר"ם" וכמי שהעיר הרב חיד"א — על סמך הקובץ בכ"י שראה — קורא למורו בשם "רבינו מאיר" (שם הגדולים, שם). אבל אין לזהות את ר' מאיר זה עם הר"ם מרוטנבורק. חכמי פרוכנס היו מזכירים את חכמי "ספרד" כחכמים של ארץ זוהי, של תחום תורה אחר (ע"י, לפי שעה, מש"כ בקריית ספר, כ"ד, ח"א, ראש עמ' 9). וכן היו מזכירים גם את חכמי "צרפת" כחכמים של תחום תורה אחר (ע"י, למשל, ראב"ד בהשגותיו על ספר המאור, כתובישם, לע"י הובין, הוצ' רמ"ד חסידא עמ' 10; או, למשל, ר' מנחם ב"ר שלמה המאירי בספרו בית הבחירה על מסכת יבמות, הוצ' פרופ' ח' אלבק, עמ' 179; ועוד). אף רבנו מנחם כחכם פרוכנס מובהק, נוהג כך, ומשום כך אין להעלות על הדעת, שהוא, המזכיר את "מקומות ספרד" (ס' המ' נחה, ד' פ"ב, ל"ב, ע"ג) וכן "מחלוצות הבאות מספרד" (שם, נ"ח, ע"א) מזה, ואת "רבינו צרפת" (שם, כ"ה, ע"ג) ואת "חכמי צרפת" (שם, מ"ב, ע"ד), ואפילו "פר"ש מכתובה צרפתית" (שם, ג"ד, ע"ג) מזה, יזכיר את מהר"ם מרוטנבורק שבאשכנז כ"מורי הר"ם יצ"ר" סתם. מתקבלת יותר על הדעת — ומכמה טעמים — ההשערה שהביעיה חכמים שונים, שר"מ זה הוא ר"מ בעל ספר המאורות (ע"י גרוס; Gallia Judaica עמ' 285, ויבול לחיים ארוכים רש"ח קוק, אוצר החיים, י"א, הומנה תרצ"ה, עמ' 40), ואכמ"ל. יצוין רק שלעומת זה לא הזכיר המחבר את מורו השני של רבנו מנחם שהלה. מזכירו בשמו המפורש, את ר' ראובן (ע"י שה"ג, במקום הנ"ל), שכבר ר' אהרן פולד (הנהגות והערות לשה"ג שם, שם, ד' חילנא תרס"ז, בסוף ח"ב, מע"ס, דף פ"ד, סע"ב) וכן אברהם גיגר (חחלון, מחברת שניה, לבוב ה'תר"ג, עמ' 14) ואהרן ילינק (קונטרס הרמב"ם, במקום הנ"ל) ועוד, ייחדו על זהותו את הדיבר, דיון מפורט בתולדות רבנו מנחם ויצ"ר רח"ו — אי"ה במקום אחר.

סבת תש"ט. ב. ז. בנדיקט

1063 תלמוד בבלי. מסכת יבמות מן תלמוד בבלי עם המפרשים כאשר נדפס [בזילנא, דפוס ראב, תרנ"ז] עם תוספות חדשות כמבואר בשער השני. מינכן, הועד להוצאת ספרים אצל ועד ההצלה, תש"ו: [4], 145, 42, 36—45 דף. 8°. שער נוסף באריכות. צלום מוקטן. דף 36—45 שבסוף הספר: משניות תרומות.

1064 תלמוד בבלי. מסכת כתובות מן תלמוד בבלי עם כל המפרשים כאשר נדפס... [בזילנא

Justice ou charité. E. Fleg: Amour et rigueur dans la mystique d'Israel. St. Fumet: La charité c'est autre chose. H. Hertz: De charité à justice. T. Paraf: Justice et pitié. Vercors: Le pardon. E. Eydoux: Blaise Pascal. A. Mandel: Chair à destin. Rabi: Le procès. O. Wallach: Le gobelet de la hevra.

1074 Lattes, Dante. Dante Lattes: Benedetto Croce e l'inutile martirio d'Israele. Ferruccio Pardo: L'ebraismo secondo B. Croce e secondo la filosofia crociana. Firenze, Casa editrice "Israel", 1948. 72 p. 8°.

(Quaderni della casa editrice "Israel").

„ד. לס: בגדו קרצ'ה והסבל ללא תועלת של היהודים. — פ. פרדו: היהדות לפי ב. קרצ'ה ולפי הפילוסופיה הקרצ'יאנית.“

1075 Roth, Leon. The guide for the perplexed: Moses Maimonides. London, Hutchinson's University Library, (1948). 141 p. 8°.
= Hutchinson's University Library. Jewish religion, no. 11.

„מטרת הספר לתת סקירה קצרה על האיש, שנחשב ליהודי הגדול ביותר מאחרי תקופת התנ"ך עד ימינו אנו.“

תפלה, דרשות, מוסר

1076 הגדה של פסח. אהבת הקדמונים...

אמרות... הנהגות... בערי בוטעאד וגרדאייא... ההגדה הזאת כבר נדפסה ע"י... אליהו טוללאם... והדפסנו אותה מחדש... גירבה, „בועז חזקוני גירבא“, תרצ"ח. 9, 24. [4] דף. 8°.

1077 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח, עם תרגום ומבא והערות בלשון איטלקית מאת שבתי טאגא. Haggadah di Pasqua; testo ebraico con traduzione italiana, introduzione e note di Alfredo S. Toaff. Illustrata da Eva Romanin Jacur. Firenze, Casa editrice Israel, 5708. VII, [1], 111, [4] p., 1 pl., music. 8°.

1078 משש, יוסף. ספר נר מצוה; כולל שמנה נרות... אי קצת תשובות על חג המאורות, ב' גם חנוכה...

1069 Charles, Raymond. Israël et les nations. Paris, Lamarre, 1945. 253 p., 1 l. 8°.

הספר כתוב במגמה נוצרית-דתית.

1070 Cohon, Beryl D[avid]. Judaism in theory and practice. New York, Bloch, 1948. IX, 243 p. 8°.

התקן: Introductory. The Synagogue. Theologic foundations: God, Torah, Israel. The ethics of Judaism. Institutions and rituals. Holy days. Supplement: Why the Jews rejected Jesus. Notes. Bibliography (p. 235—238).

1071 Dupont-Sommer, A. La doctrine gnostique de la lettre "Waw" d'après une lamelle araméenne inédite. Paris, P. Geuthner, 1946. 3 p. l., 114, [2] p., IV pl. 4°.
= Bibliothèque archéologique et historique, T. 41.

לפי המשוער, הטבלה שעליה מדובר בספר הוא בן המאה השנייה לסה"נ. התקן:

Description générale de la lamelle. Déchiffrement de l'inscription araméenne. De la mystique des lettres en général et de celle du Waw en particulier. Du dialecte araméen employé dans l'inscription. De l'écriture de la lamelle. Date et lieu d'origine de la lamelle.

1072 Eerdmans, B[ernardus] D[irk]. The religion of Israel. Leiden, Universitaire pers Leiden, 1947. VIII, 344 p. 8°.

„הספר יוצא כמהדורה ב' של De godsdienst van Israel, vol. 1—2. 1930. אבל הוא עיבוד חדש של הנושא הזה. עתה מתפרסם הספר לא כספר-עזר לסטודנטים בלמודיהם, והוא מכיל יותר הערות בקרתיות מה תאור הקודם של דת ישראל.“ (מההקדמה).

1073 Justice. Illustré par Gabriel Zendel. (Saint-Julien-du-Sault <Yonne>). Coopéd. (1947). 175. [1] p., ports. 8°.

(Collection Alef; arts, littérature et civilisation hébraïques).

התקן: A. Bayet: Justice et charité. J. Benda:

Pallière et M. Liber. Paris, Centre d'éducation juive, Editions de la Terre retrouvée, 1947. 107 p., 1 l. 8°.

"מהדורה צרפתית של 'ספר השבת' (חל אביב, תרצ"ו ותרכ"ח), מקוצרת וגם מורחבת".

1085 Schreiber, Benjamin. Chanukah customs. (Translated by Elsa Hausman). n. p., n. d. 8 p. 8°.

Reminiscences, by Benjamin Schreiber. על השער

1086 Snaith, Norman H[enry]. The Jewish New year festival; its origins and development. London, Society for Promoting Christian Knowledge. (1947). 230 p. 8°.

"בספר זה השתדלתי להראות את הקשר שבין מלכות שמים וראש-השנה היהודי. אני מוצא, שקשר זה מתחיל בשנים הראשונות לספירת-הנוצרים בימי המלחמות ברור מאים. השתדלתי להראות את רעיונות השנה החדשה ביש-ראל שלפני גלות בבל, ועקבתי את תוצאות השינוי בלוח שחל עם גלות בבל. שינוי זה בלוח גרר אחריו שינוי בראשית החדש ואף בראשית השנה. לפני גלות בבל התחיל החדש החדש בזמן שהירח במילואו ולא בזמן המולד. דבר זה גורר אחריו הנחה שהשבת שלפני גלות בבל היה חג של מולד הירח ולא של הירח במילואו, כפי שתניחו לפנינו. הסברתי את נימוקי להשקפה זו." (מתוך תקדמת המחבר).

1087 Weil, Arthur. Aus unserer Zeit; religiöse Betrachtungen, 1932—1945. (Basel, Brin, pref. 1947). 355 p. 8°.

המחבר משמש רב בקהלת בול. הספר כולל ששים דרשות.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

(ראה גם להלן במדור "ציונות וידיעת א"י")

1088 אויערבאך, רחל. דער יידישער אויסשטאנד.

ווארשע, 1943. ווארשע, צענטראלקאמיטעט פון די יידן אין פוילן, 1948. 95, [1] ע. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 95.

1089 גראנאך, אלעקסאנדער. אט גייט א מענטש.

פון דייטשן אריגינאל איבערגעזעט דורך יעקב מעסטל. (נייריאק), איקוף, (1948), 483 ע', תמונות. 8°.

ג' מעשה יהודית... ד' מעשה... בחירות... ה' הרבה ש' רות ומירות, ו' אמרות טהורות על קדושת שבת... ז' עול גלות ותוקף הצרות, ח' תשובות קצרות על כמה דברים... מאת... יוסף משאש... פאס, דפוס מסעוד שריבס ועמרם חזקא, תרצ"ט. [3], 110, [2] דף. 8°.

1079 נימן, אפרים פישל. ספר דרכי חיים, מאת הרב אפרים פישל ניימאן... ניו יארק, מוינעשטער פאבלישינג קאמפני, תש"ח. 64 ע', פורטרט. 8°.

התכן: חיתון וחוקת הגוים. מדותיהם ומנהגיהם של העמים האחרים. תרגום התורה ליוגית. אהבת המותרות. צער בעלי חיים. ביקור חולים. השגת גבול. פריון שבויים. גנבת דעת. כבוד והידור. לשון נקיה. לחץ. גנבה וגזלה. אריכות ימים. אמונה. אהבה. מדה ומשקל. משפחתי (ע' 64--51).

1080 רונפלד, אלישע. ספר שומר אמונה... ניו י... לחזק ידיים רפות... שלא יתיאשו ח"ו מהגאולה... ושערי שלשה: שער האמונה, שער התשובה, ושער התורה. חוברת... אלישע סג"ל ראזענפעלד... מישקאלק, דפוס ב. פרידמאן, (הקדמה: תש"א), 61 דף. 8°.

1081 תפלות. קונטרס חסד ואמת. כולל כל העניינים הנחוצים לצורכי המתיים... כל אלה נקבצו... ע"י החברה הקדושה... הנקובה בשם חברה אליהו. גירבה, בועז חזקא, בצורת = תרצ"ח. 112 ע'. 8°.

1082 תפלות. סדור, סדר תפלות כל השנה כמנהג פולין, מוגה ומדויק היטב ומתורגם ללשון אנגלית. הוצאה מתוקנת עם פירוש קצר מלאכת מוהר"ר יוסף צבי הערץ... ניו יורק, בלוק, תש"ט. xxiii, 1119, [1] ע'. 8°.

הפרוש באנגלית. שער אנגלי: The authorised prayer book. Rev. ed. Hebrew text, English translation with commentary and notes by Joseph H. Hertz... 5709—1948.

1083 צוקער, משה. גוט און פרום. ניו יארק, מדיש עטישע געזעלשאפט, 1948. 175 ע'. 8°.

התכן: א' בילדער (12 תמונות ורשימות). ב': שפרונק (לפי הנושאים); רחמנות, בטחון, מתן כסתר, סוד, סדר וכו'.

1084 Le livre du Sabbat; recueil de textes de la littérature juive. Version française par A.

1092 ווייסבראד, אברהם. עס שטארבט א שטעטל ; מגילת סקאלאט. באארבעט און רעדאניס פון י. קאפלאן. מינכען, צענטראלע היסטארישע קאמיסיע ביים צענטראל קאמיטעט פון די באפרייטע יידן אין דער אמע" ריקאנער זאנע אין דייטשלאנד, 1948. 184 ע' ; 2] ע' ; מסה, פורטרטים. 8°.

סקלט — עיירה במזרח גליציה, עם אוכלוסיה יהונית בעלת 4600 נפשות (בשנת 1941). בשנת 1942 גורשו לעיירה זו ממקומות אחרים 3900 יהודים. נשארו בחיים בעיירה וביערות שבסביבה 193 יהודים. בקהלה היהודית בסקלט שהוקמה ע"י השלטונות הסובייטים נרשמו 79 איש.

1093 (זילבערבערג, לייב). א ייד פון קלעמענסטאח דערציילט... ווארשע, ... יידישע היסטארישע קאמיסיע, 1947. 124, [1] ע', 2 לוחות פורטרטים, תמונות. 8°.

= אויסגאבעס פון דער צענטראלער היסטאלישער קאמיטעט ביים צ. ק. פון פוילישע יידן, 36.

...בית עדות, אויסגענומען דורך... מירסקא קלארא ביי לייב זילבערבערג, האט האט די אקאפאציע צייט דורכגעלעבט... שם הספר גם בפולנית.

1094 טורקאוו, יאנאס. אזוי איז עס געווען ; חורבן ווארשע... בוענאס איירעס, צענטראל פארבאנד פון שו"י ליגע יידן אין ארגענטינע, 1948. 543, [1] ע' ; תמונות. 8°.

= ביכער סעריע דאס פוילישע דייטשטום, 27.

המחבר יושב בורשה בשנות הכבוש וההשמדה ושוחרר ע"י הצבא האדום. 8 תאוריו מיוסדים על תעודות אותנטיים ועל רשימות ביומנו. המחבר משתדל להאיר אפיוור דות ועובדות הקשורות בניסיון ורשה, שאירעו ב"צ הארי".

1095 קידוש השם ; א זאמלונג געקליבענע... בא ריכטן, בריח, כראניקעס, צוואות, אויפשריפטן, לעגענדעס לידער, דערציילונגען, דראמאטישע סצענעס, עסייען, וואס מאלן אויס מסירת נפש אין אונזערע און אויך אין פרי ערדיקע צייטן. געזאמלט און רעדאקטירט פון ש[מאול] נ. גער... ניריאק, לואיס לאמעד פאנד... דורכן ציקא ביכער פארלאג, תש"ז (1948). 1116, [2] ע'. 8°.

שער נוסף באנגליה.

„מיר שטעלן זיך נישט קיין אנטאלאגיש-ליטערארישע, אזוי ווי מיר האבן נישט קיין חיסנשאפטלעך-היסטארישע צילן ; אונזער כוונה איז א מאראליש און פסיכאלאגיש-דערצייערשע... מיר האבן נישט געזוכט צו קאנטראלירן די מאקטישע ריכטיקייט פון די אדער יענע מאטעריאלן.

זכרונותיו של המשחק היהודי הגרמני המפורסם א. גרנך (אפריל 1890 מזרח גליציה — מרץ 1945 ניריאק). בראש הספר (ע' 9—22) : מאמר על גרנך מאת המתרגם ובסופו (ע' 359—381) : נ. מיזיל : א. גראנאך, מענטש און קינסטלער.

1090 דווארוזשעצקי, מארק. ירושלים דליסא אין קאמף און אומקום. (Paris). יידישער פאלקספארבאנד אין פראנקרייך און יידיש נאציאנאלער ארבעטער-פארבאנד אין אמעריקע, תש"ח. 515 ע', מסה מקופלת, תמונות. 8°.

התכן : 1 : ווען דער תהום האט זיך געעפנט. — 2 : פארשידן זענען געווען די וועגן פון געראנגל ; די סטא-ביליאזיע אין געטא. דער לעבנסרויט פון געטא. סא-ציאלע אונטערשידן אין געטא. מקורות פון דער געטא-עקאנאמיק. קאמף פארן געזונט אין געטא. דאס קולטור וועזן אין ווילנער געטא (שול-וועזן). ליטעראטור און קונסט. טעאטער. ליטערארישע ארבעט. געטא-ידיעות און געטא-פאסט. געשטאלטן פון אומגעקומענע קולטור-טוער (ו). קאלאמאנאויטש, צ. פעלדשטיין, מ. בערשטיין, ל. אפעס-קין, מ. אליצקי, ה. קרוק, נ. ווייניק, י. דימענסמאן. איז געקומען ביאליק אין געטא ווילנע. ווען דער געטא זינגט. הומאר און פאלקלאר אין געטא. דאס רעליגיעזע לעבן, יו"ט און מנהגים. דער געטא-מענטש. די ייד. געטא-פאליציי, דאס געריכטס-וועזן. פון דער דייטשער גאלע-ריי. יידן און נישטיידן. ערשטע טריט פון דער אונטערער-דישער באוועגונג. בשליחות פון געטא צו געטא. אונטער-ערדשליחים געפאלן אויף דער וואך. די אונטערערדישע פאליטישע פארטייען אין ווילנער געטא. די פארטיאנא-גער-באוועגונג. א טאג אין געטא. — 3 : צווישן פאלג-דיקע ווענט. — דאטן (2 ביוני 1941 עד התחלת מאי 1945).

1091 העשל, אברהם יהושע. דער מורח-איראפע-ישער ייד. ניריאק, שאקען בוקס, (1946). 45, [1] ע'. 8°.

„די דאזיקע ארבעט איז א פארברייטערטע אויסגאבע“ פון רעפערט געהאלטן אויף דער נייצונטער קאנפערענץ פון יו"א אין ניריאק. ההרצאה פורסמה תחלה ב"יווא-בלעטער" כרך כ"ה חוב' ב' (1945).

המחבר מתאר בראשי פרקים את התקופה בתולדות ישראל שבה היתה ההגמוניה בידי היהדות האשכנזית, תקופה שנמשכה כאלף שנה. החוברת היא שיר מזמור ליהודי המזרח-אירופי.

temporaire. Activité des organisations juives en France sous l'occupation. Paris, Éditions du Centre, 1947. 245, [1] p., 2 l., diagrs., facsim., pl., ports. 8°. = Centre de documentation juive contemporaine. Série "Études et monographies", no. 4.

התכן: Joint. Le Consistoire Central. L'Aumônerie. L'Association des Israélites Pratiques. Comité d'Assistance aux Réfugiés. Éclaireurs Israélites de France. La Fédération des Sociétés Juives de France. La H. J. C. E. M. — „Ort", „Ose". Les organisations sionistes. Comité „Rue Amelot". Service d'Évacuation et de Regroupement. L'Union Générale des Israélites de France.

1099 **Cheminant, Louis.** Le royaume d'Israël <933—722 av. J.—C.>. Paris, Editions du Cerf, (1947). 126 p. 8°. = Témoins de Dieu, 9.

התכן: Débuts pénibles du royaume. La dynastie d'Amri. Élie. Élisée. La dynastie de Jéhu. Amos. Fin du royaume. Le prophète Osée.

1100 **Cohen, Hannah Floretta.** Let Stephen speak; a memoir of Captain Stephen Behrens Cohen, by "Aunt H" <Hannah F. Cohen>. (London, Sylvan Press), [1947]. 149 p., ports. 8°.

סט. ב. כהן (1911 לונדון — 1943 בהודו) עורך דין לפי מקצועו, נבחר כמועמד למרלמנט הבריטי ע"י המפלגה השמרנית. מת במחלה טרופית שחלה בה בזמן שרר חו בצבא. הספר מחובר בעיקרו מחלופי-המכתבים בין כהן ובני-משפחתו וידידיו.

1101 **Cohen, Lucy.** Some recollections of Claude Goldsmid Montefiore, 1858—1938... With a foreword by H. A. L. Fisher. London, Faber and Faber, (1940). 277 p., ports., geneal. tab. 8°. "A bibliography of the writings of Claude G. Montefiore, by V. G. Simmons": p. 267—272.

אנוער ציל אין גישט די פינקלעכקייט, נאר דער אמת פון די הייליקע און העראאישע געשעענישן, דער אמת, וואס אין א לעגענדע לייכט ער אויף א מאל נאך העלער, ווי אין א בראניק... (מדברי המערכת).

התכן: 1. טייל (ע' 17—804): קידוש השם אין גזרת ח"ש—תש"ה: אריוניפר. פוילן: הארשע. ווילנע. ביאלי-סטאק. לאדזש. כעלמנא לעבן לאדזש. לעמבערג. קראקע. סקאלאט. בענדין. טשענסטאכאוו. אנדערע שטעט אין פוילן. (רוב הפרקים כוללים מדורות: יזכור, ומסירת נפש פון יידן וואס זיינען לעבן געבליבן). ליטע, לעטלאנד, אוקראינע, ווייסרוסלאנד: קאוונע. אנדערע ליטווישע שטעטלעך. ריגע. וואלינער און אנדערע שטעטלעך. מינסק און ארומיקע שטעטלעך. לידער געוונגענע אין געטאס. פארטיואנקעס אין פארשידענע רוסישע שטעט. פראנק-רייך. אנדערע לענדער. ארץ-ישראל. קאנצענטראציע-לאגער: טרעבלינקע. אשווענסשים. יאנאנקע לעבן לעמבערג. פערעציוו-שטאט. סאניאטאוו. מאדאנעק. סאביבאר. שעב-ניא. שטראסנהאף. אנדערע קאנצענטראציע-לאגערן. פרויען. תינוקות שלא חטאו. פון קינדערשן מויל. קינדער קדושים, קינדער גבורים. צוואות און אנדערע דאקומענטן. שארית הפליטה. — 2. טייל: קידוש השם אין 20. און 19. יאר' הונדערט. — 3. טייל: קידוש השם אין 18. יארה. — 4. טייל: קידוש השם אין 17. יארה. — 5. טייל: קידוש השם אין די צייטן פון אינקוויזיציע. — 6. טייל: קידוש השם אין מיטלאלטער. — 7. טייל: אין די אלטע און עלטסטע צייט.

1096 **Baeck, Leo.** Changes in Jewish outlook... With a foreword by Redcliffe N. Salaman. London, F. Muller, (1947). 48 p. 8°.

= The Arthur Davis memorial lectures, 15. בסוף החוברת דברי טובים של י"ד החברה ההיסטורית היהודית באנגליה, א. מ. היימסון (ע' 42—48).

1097 **Bernstein, Victor H.** Final judgment: the story of Nuremberg... with an introduction by Max Lerner. New York, Boni & Gaer, (1947). XII, 289 p. 8°.

על משפט גירנברג נגד פושעי המלחמה הגרמניים. על היהודים עיין ע' 44, 100, 142, 181—186, 189—197, 200—205, 237, 249, 250.

1098 **Centre de documentation juive con-**

את הספר בעברית עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 169 ;
ביווית — שם שנה כ"ג ע' 216.

1106 Jessel, George. So help me; the autobiography of George Jessel, with a foreword by William Saroyan. Cleveland, The World Publishing Co. (1944). 8 p. l., 240 p. 8°.

"Tower books edition."

זכרונותיו של המשחק ג'סל, יהודי, (נולד בניו-יורק
בשנת 1898).

1107 Kogon, Eugen. Der SS-Staat. Stockholm, Bermann-Fischer, 1947. 434 p. 8°.

המחבר עסקן קתולי רופא וסופר, ישב כמה שנים
במחנה רכז. על היהודים ע' 37—38, 64—65, 73,
95—101, 137, 155—159, 176—180, 214—235, 279,
287, 295—296, 309—310, 315, 355—357, 382, 386,
409—412, 420.

1108 Laffitte, Jean. Ceux qui vivent. Paris, Editions Hier et aujourd'hui, (1947). 422 p. 1 l. 8°. "Achevé d'imprimer le 6 mai 1947 pour le deuxième anniversaire de la libération du camp d'Ebensee."

על המחנת הצרפתית ועל מחנות הרכוז. התכן :
Paris, — Mauthausen, — Ebensee.

1109 Lazarus, Jacques. Juifs au combat: témoignage sur l'activité d'un mouvement de résistance, par Jacques Lazarus <Capitaine Jacques>. Préface d'Henri Hertz. Paris, Editions du Centre, 1947. 152, [7] p. 8°.

= Centre de documentation juive contemporaine. Série <Etudes et monographies>, no. 9.
מסופר על הומן מפברואר 1943 עד יולי 1944.

1110 Lehrman, Ch[anan]. L'élément juif dans la pensée européenne. Préface de Arnold Reymond. Paris, Editions du Chant nouveau, [194?]. 243, [1] p. 8°.

התכן : Avant-propos. La médiation juive à travers des âges. La pensée judéo-arabe dans l'histoire de la philosophie. L'âge d'or de la

1102 Dubnov, Semen Markovich. Istoria universală a poporului evreu. Editie prescurtata si prelucrata in limba germana in unire cu autorul de A. Steinberg. Cu un studiu introductiv asupra lui Simon Dubnow de Al. Safran. Versiune românească de S. Bainglass. Volumul 3—4. 2 v. Bucuresti, (Editura "Hechalutz"), 1946. 8°.

התכן : v. 3: Istoria veche a poporului evreu. Dela apusul statului iudeu si pana la decaderia centrelor autonome din rasarit <sec. I—XI ale erei crestine>. 127 p.

v. 4: Istoria poporului evreu in Europa. Dela inceputurile diasporei occidentale si pana la sfarsitul cruciadelor. 111, [2] p.

תרגום רומני של "דברי ימי עולם" של דובנוב. תרגום מקוצר מהתרגום הגרמני של א. שטינברג בהשתתפות המחבר. עיין גם ק. ס. שנה כ"ד ע' 215.

1103 Du Fresne, Madeleine F. De l'enfer des hommes à la cité de Dieu. Paris, Editions Spes, (1947). 315 p., 1 l. 8°.

זכרונות המחברת משנות המלחמה העולמית השניה והכבוש הגרמני בצרפת. המחברת היתה אסורה וכלואה במחנה רכז. היא מספרת גם על יהודים שפגשה במקום מאסרה.

1104 Gilbert, G. M. Nuremberg diary. New York, Farrar, Straus and Co., 1947. 4 p. l. 471 p. 8°.

המחבר היה רופא-פסיכולוג של בית הסדר בזמן משפט נירנברג על פושעי המלחמה הגרמניים, והיה נמצא במגע אישי עם הנאשמים. יומנו מקיף את הזמן מאוקטובר 1945 עד סוף יולי 1946. על היהודים עיין ע' 9—10, 22—29, 38, 62, 68—73, 88, 101—102, 112—117, 125, 173, 176, 229, 249—250, 264—271, 276, 284, 305, 323—324, 348—349, 376, 407—409, 419—424.

1105 Grossman, Vasilii. L'enfer de Treblinka. Traduit du russe. Grenoble, B. Arthaud, (1946). 90 p., 2 l. 8°.

בראש השער : Vassili Grossman

במלחמת העולם הראשונה ועזב את פולין בשנת 1937, מפני שבטוח היה שתפרוץ מלחמה ושהוא תתחיל על אדמת פולין. בפרק י"ד (ע' 198—221) מספר המחבר על האנטישמיות בפולין לפני מלחמת העולם השנייה.

1115 **Németh, Andraś.** Kafka; ou, Le mystère juif. Tr. du hongrois par Victor Hintz. Paris, J. Vigneau, 1947. 201, [2] p. 8°.

בראש השער: André Németh: Le conflit avec la communauté: פרק ג' (ע' 47—33): 8°.

1116 **Norwid, Stefan Tadeusz.** Martyrium eines Volkes; das okkupierte Polen. Stockholm, Bermann-Fischer, 1945. 403 p., 1 l. 8°.

(Bücher zur Weltpolitik). "Der deutschen Übertragung liegt die unter dem Titel: 'Landet utan Quisling' erschienene schwedische Übersetzung des polnischen Originalmanuskripts zugrunde."

מהתכן: Die Schlacht im Warschauer Ghetto (p. 154—174).

גם במקומות אחרים של הספר ידיעות על היהודים.

1117 **Philipp, Rudolph.** Raoul Wallenberg, Diplomat, Kämpfe, Samarit. Stockholm, Fredborgs förlag, (1946): 204 p. 8°.

עיון בערך הבא.

1118 (**Philipp, Rudolph.**) Raoul Wallenberg, fighter for humanity. (Stockholm, Fredens förlag, 1947). 19, [1] p., illus. 8°.

ר. ולנברג, בן למשפחה שבידית מיוחסת, נשלח לבור דפוש ביולי 1944 מטעם רוזבלט והממשלה השבידית, כדי לעזור ליהודי הונגריה שהגרמנים התחילו בהשמדתם. בוריוות ובהקדמה עצמית הצליח ולנברג להציל ממות אלפי יהודים. אחרי כבוש בודפשט על ידי הרוסים בינואר 1945 נעלמו עקבותיו ולא נודעו עד היום.

1119 **Reading, Gerald Rufus Isaacs, 2nd Marquess of.** Rufus Isaacs first Marquess of Reading, by his son... v. 1: 1860—1914.

poésie juive. Juda Abarbanel et la Renaissance italienne. Trois plaideurs de la tolérance: Shakespeare, Racine, Lessing. L'image du Juif biblique dans la littérature. L'image du Juif postbiblique dans la littérature. La littérature juive en France. St. Zweig et la tragédie européenne. Du symbolisme au sionisme: André Spire.

1111 **Levinger, Elma C. (Ehrlich).** Fighting angel; the story of Henrietta Szold, by Elma Ehrlich Levinger, drawings by Jean Rosenbaum. New York, Behrman House, 1946. 191 p., illus. 8°.

ה. סולד (1860—1945) עסקנית ציונית ידועה באה"ב ובא"י, ממייסדי "הדסה" וראשה עד סוף ימיה.

1112 **Mandel, Arnold.** L'Homme enfant; essai et portrait. Paris, R. Julliard, (1946). 98 p., 1 l. 8°. (Études et essais).

L'homme-enfant dans le ghetto (p. 91—98).

1113 **Molho, Michael.** In memoriam; hommage aux victimes juives des Nazis en Grèce. Publié sous la direction de Michael Molho. T. 1. Salonique, 1948. XII, 145, [1] p., illus. 8°.

Avis aux lecteurs. Introduction. — J. N.: Ce qu'était la communauté juive de Salonique à la veille de la catastrophe. P. R.: Les Juifs de Salonique dans l'artisanat, l'industrie et le commerce. M. Molho: Période d'angoisse. Le calvaire. Extermination dans la zone d'occupation bulgare et dans les provinces grecques du Nord. T.: En route pour la mort. Démarches pour enrayer les déportations. L. Tazartes: Attitude amicale des Italiens. J. Nehama: Les bibliothèques juives de Salonique détruites par les Nazis.

1114 **Nadel, Norbert.** Bells of doom. London, Hutchinson & Co., (1944). 271 p., 4 pl. 8°.

זכרונותיו של המחבר, פולני ששרת בצבא האוסטרי

1125 **Ziereis, Franz, defendant.** A maut-hauseni hóhér (SS Standartenführer — Franz Ziereis) vallomása; a hiteles vallomási jegyzőkönyvek magyar fordítása. (Budapest, L. Loránd), [1946?]. 20 p. 8°.

„יודיו התלין המאוטהאוזני; תרגום הונגרי של הפרוטוקול הרשמי של יודיויו. על מתנה ההשמדה במאוטהאוזן.

1126 **Zweig, Friderike [M]. Stefan Zweig.** (Translated by Erna McArthur). London, W. H. Allen & Co., (1946). VIII, [1], 277 p., facs., port. 8°. את המקור עיין בערך הבא.

1127 **Zweig, Friderike M. Stefan Zweig.** wie ich ihn erlebte. Stockholm, Neuer Verlag, (1947). 433, [1] p., facsims., pl., ports. 8°.

המחברת אלמנתו של סט. צויג. תרגום אנגלי עיין בערך הקודם.

עם ישראל בזהו

1128 **אידישער העפטלינגס-קאנגרעס. בערגין בעלזן. יידישער העפטלינגס-קאנגרעס אין בערגין-בעלזן.** 25—27 סעפטעמבער 1945. (בערגין-בעלזן, צענטראל יידישער קאמיטעט), [תש"ה], [2], 17 ע', תמונות. 4°. בראש השער: צענטראל-יידישער קאמיטעט אין בערגין בעלזן. במכונת-הכפלה.

1129 **גאראדיסקי, יונה.** ארויסגעזארגעטע רייד. בוענאס איירעס, (דפוס „אופטימוס“), 190, 1948, [2] ע'. 8°.

הספר כולל 27 מאמרים נבחרים של המחבר, שפורסמו בשנים 1931—1941. רובם על הפוליטיקה הכללית והשאר על הנעשה בעולם היהודי וביחוד ארגוניו במיוחד.

1130 **ווילה, חיים יעקב.** נייע וועגן. בוענאס איירעס, „סעריה“, תשי"ג (1942), 103 ע'. 8°. בראש השער: חיים יעקב וילה. את הספר בגרמנית עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 91: שם גם ציון על הכנף.

1131 **כאנין, נ.** א ריזע איבער צענטראל און דרום אמעריקע. ניראק, „ארבעטער רינג“, (1942), 284 ע', תמונות. 8°. המחבר עשה בדרום אמריקה בשנת

London, Hutchinson & Co., (1943). 290 p., ports. 8°.

תלדות חייו של לורד רידינג, שמש זקן השופטים באנגליה, משנה למלך בהודו וגם מיניסטר החוץ. התעניין גם בא"י היהודית והיה יו"ר חברת החשמל הא"י (מיסודו של פנחס רוטנברג).

1120 **Roth, Cecil.** Histoire du peuple juif <des origines à nos jours>. Traduit de l'anglais par Ruth Schatzman. Paris, Editions de la Terre retrouvée, 1948. 508 p., 1 l., illus., maps. 8°.

את המקור ראה ק. ס. שנה כ"א ע' 89: תרגום עברי — שנה כ"ד ע' 35, שם גם הערה על תכן הספר. בעוד שהמקור והתרגום העברי יצאו בלי תמונות, מכילה מהדורה זו כ-40 תמונות מאליפות.

1121 **Sachs, Maurice.** Le sabbat: souvenirs d'une jeunesse orageuse. (Paris), Editions Corréa, 1946 [i. e. 1947]. 443 p., 1 l. 8°.

„Achevé d'imprimer... 1947“.

זכרונות של סופר צרפתי, יהודי, יליד פריס, שהתנצר בשנת ה'ט"ט לחייו.

1122 **Souvenirs de la maison des morts: le massacre des juifs; documents inédits sur les camps d'extermination.** Paris, L. Simon, (1945). [3]-78 p. 8°.

1123 **Stern, Léopold.** La mort de Stefan Zweig. (Rio de Janeiro), Editora civilização brasileira, (1942), 115 p. 8°.

1124 **Tharaud, Jérôme et Jean.** Le chemin d'Israël. Paris, Plon. (1948). 4 p. 1., 246 p., 1 l. 8°. „Ce livre se compose de trois ouvrages... Jérusalem... Petite histoire des Juifs, ou Les drames du ghetto... La jument errante, écrits avant la guerre, à des époques différentes.“

החלק הראשון הוא שורה של סיפורים מחיי ישראל מתקופת התנ"ך עד חורבן בית שני. החלק השני כולל רשימות על תהפוכות ומחשבות הגיסו. בחלק ג' מסופר במסורה של אגדה, מה שחושבים היהודים על עצמם ועל מורלם.

1137 **שערמאן, בצלאל**. יידן און אנדערע עטנישע גרופעס אין די פאראייניקטע שטאטן. ניו יארק, "אוניווערסע", 1948. 424 ע', טבלאות. 8°.

ביבליאגראפיה: ע' 391—414, חלק ג' (ע' 237—389): יידן. על היהודים באה"ב בהווה ובעבר. 50% של יהודי אה"ב מתפרנסים מהמסחר. המחבר בא לידי מסקנה שהיהודים באה"ב ישראו גם בעתיד חטיבה אתנית מיוחדת. גם אם תקום מדינה עברית בא"י.

1138 **Borwicz, Michał M[aksymilian]**. Organizowanie wściekłości. Słowo wstępne: Zofia Nałkowska. Warszawa, (Wydawnictwo Ogólnopolskiej ligi do walki z rasizmem), 1947. 80 p., 1 l. 8°.

"ארגון השגעון". נגד האנטישמיות.

1139 **Christensen, Lorenz**. Det tredje Ting. Del 1. København, Dansk Bogkreds, 1943. 560 p., facsim., map, 2 pl., ports. 8°.

על היהודים בדויה. ספר אנטישמי.

1140 **Collis, Robert; Han Hogerzeil**. Straight on: (journey to Belsen and the road home)... With four drawings by E. Ainsworth, eight photographs and three maps. London, Methuen & Co., (1947). XI, [1], 178 p. 8°.

תאור מחנות-רכוז גרמניים, ביניהם ארנהם, אושביץ, בלז.

1141 **Comitetul democrat evreesc. Evreii in Romania democrata; prima conferinta pe tara a Comitetului democrat evreesc. n. p., [1947?]. 148 p., illus., ports. 8°.**

"הוועד היהודי הדימוקראטי: היהודים ברומניה הדימוקרטית".

1142 **Gervai, Sandor**. Azt a kort nem fogjuk visszastrni. Budapest, (I. Neuwald), 1947. 173 p., 1 l. 8°.

"לא נתגעגע לאותה תקופה". קובץ מאמרים, בעיקר על גורל היהודים בהונגריה בימי הכבוש הנאצי ואחריו.

1143 **Horkheimer, Max; Theodor W. Adorno**. Dialektik der Aufklärung: philosophische

1941. הספר כולל גם ידיעות על הישגים היהודיים במדינות אמריקה. הפרקים: סאנטא דאמינגו. בראזיל. ארגנטינה. אורוגוואי.

1132 **ליבערמאן, חיים**. אידישע קהילונגס; וועגן דער נסיעה פון ב. צ. גאלדבערג אין 1946 אין סאוועטן פארבאנד און זיין באריכט אין "טאג" וועגן סאוועטישן אידינטום. ניו-יארק, תש"ז. 31 ע', 8°.

המחבר תוקף את ב"צ גולדברג, עורך "דער טאג" על יחסו החיובי לס. ס. ס. ר. ברשמי מסע שפרסם בעתונו.

1133 **מירוויש, בניצין**. נאכן... ירד!... <איינזיך קע און א איבערבליק פון דעם לעצטן קאנגרעס פון באארד און דעפיוסיס > דער ראט פון אידישע דעלעגאטן. אייך אנדערע ארטיקלען פון מיין סעריע "וואס איך זעה אין הער". קייפטאון, [חש"ד]. 24 ע', 8°.

המחבר מבקר את המוסדות הצבוריים היהודיים בדרום אפריקה.

1134 **ניו יארק, יידישער ארבעטער קאמיטעט**. יידישע קינדער צוריק צום לעבן. ניו יארק, יידישער ארבעטער קאמיטעט, 1946. 55, [1] ע', תמונות. 8°.

"נעשריבן און צוזאמענגעשטעלט: עמנואל סאט". על פעולת העזרה לילדי ישראל באירופה.

1135 **ציוניסטישער קאארדינאציע-קאמיטעט פאר "גאולת-ילדים"** אין פוילן. סארן יידישן קינד. איינמאליקע אויסגאבע. <לאדזש> דפוס "Dos Naje Lebn", 1946 תש"ז. 8 ע', תמונות. 2° גדול. העורך: ל. קאריסקי. יצא בנובמבר.

על ילדי ישראל שהוריהם השאירו אותם אצל נוצרים, שטפלו בהם בימי המלחמה וגם הכניסו אותם תחת כנפי הנצרות. אחרי המלחמה נעשתה פעולה לגאל את הילדים האלה ולהחזירם לדתם ולעמם.

1136 **שניידערמאן, ש. ל.** צווישן שרעק און האפענונג: <א ריזע איבער דעם נייעם פוילן>. ברענאס איירעס, צענטראל פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1947. 367, [1] ע', לוחות-תמונות. 8°.

שער נוסף בספרות.

המחבר עשה בפולין בשנת 1946. בספרו הוא מספר על ורשה, לודז, קרקו, קילצי, שלזיה ועוד.

abandonnée; rapport sur le travail du Fichier central le l'enfance annexé à la Direction centrale de l'Union Ose. (Genève, Affoltern S/Albis, typ. J. Weiss, 1946). 34 p., 2 l., tab. 8°. Olga G u r v i c : בראש השער שם המחברת :

1150 Parkes, James [William]. The emergence of the Jewish problem, 1878—1939. London, Oxford University Press, 1946. XXIV, 259, [1] p. 8°. „Issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairs”.

ביבליוגרפיה אחרי כל פרק ופרק.
The Palestine mandate and the Jewish national home. The Jews of Eastern Europe and the minority treaties. The communist solution. Modern antisemitism as a political weapon.

מסקנת המחבר : הפתרון היחידי המשביע רצון מתוך השקפה יהודית, הוא זה המאפשר עליהם לארץ ישראל של כל היהודים הרוצים בה.

1151 Sartre, Jean-Paul. Betrachtungen zur Judenfrage; Psychoanalyse des Antisemitismus. Zürich, Europa Verlag. (1948). 135 p. 8°.

את המקור הצרפתי עיין בערך הבא.

1152 Sartre, Jean-Paul. Réflexions sur la question juive. Paris, P. Morihien, (1947). 198 p., 1 l. 8°.

את התרגום הגרמני עיין בערך הקודם.
המחבר, סופר ופילוסוף צרפתי, מקדיש את ספרו לשאלת האנטישמיות, שהוא מתנגד לה בחריפות. במפורט יותר הוא מדבר על האנטישמיות בגרמניה ובצרפת. הוא מבליט שתנועה זו נפוצה ביותר בין אנשי המעמד הבינוני וכמ"ע שלא יכירנה מקומה במעמד הנועלים.

1153 Zaderecki, Tadeusz. Legenda krwi; analiza krytyczno-historyczna tzw. „mordu rytualnego”. Warszawa, Spółdzielnia wydawnicza „Wiedza”, 1947. 44, [1] p. 8°.

Ogólnopolska liga do walki z rasizmem. בראש השער :

„אגדת הדם : נתוח בקרתי-היסטורי של עלילת-הדם”.

Fragmente. Amsterdam, Querido Verlag, 1947. 310 p., 1 l. 8°.

מהתכן : Elemente des Antisemitismus.

1144 Hourani, A. H. Minorities in the Arab world. London, Oxford University Press, 1947. VIII, 140 p., maps. 8°. “Issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairs”.

המחקר נסתיים במחצית הראשונה של שנת 1945. הסיכוי כולל גם ידיעות על היהודים במדינות ערב ופרק מיוחד (ע' 52—58) על איי. מספר היהודים במדינות ערב הוא כמאתים אלף (מהם במצרים 60,000 ובעיראק 100,000).

1145 Malglaive, Gabriel. Juif ou français; aperçus sur la question juive. Préface de Xavier Vallat. [Paris], C. P. R. N., (1942). 222 p., 1 l., fold. map. 8°.

ספר אנטישמי. כותב ההקדמה הוא קומיסר לענייני יהודים בצרפת בתקופת הכיבוש הנאצי.

1146 Martwa fala; zbiór artykułów o antysemityzmie, z przedmową St. Dobrowolskiego... Warszawa, Spółdzielnia wydawnicza “Wiedza”, 1947. 83, [1] p., 1 l. 8°.

„גל המות ; קבץ מאמרים על האנטישמיות”.

1147 Mygind, H. J. Det store Tidens Tegn. Jødefolket. København, O. Lohse, 1945. 66 p. 8°.

„הפלא הגדול ביותר של זמננו, העם היהודי”.

1148 Organization of Jewish Refugees in Italy. We, Jewish refugees in Italy... The results of an inquiry February, 1946. Rome, [1946]. 103, [1] p., fold. form, 3 fold. tab. 8°.

נתקבלו 9174 תשובות (מספר הפליטים באיטליה נערך אז בשנים עשר אלף). השאלות העקרויות היו : האם ברצוננו של הפליט לחזור למקום מושבו הקודם, ואם לא — מדוע ? לאן יש בדעתו של הפליט להגר ומדוע ? 98% של הנשאלים ענו שברצונם לעלות לא”י.

1149 Ose. Quelques problèmes de l'enfance

צינונות וידיעת ארץ ישראל

- 1154 לוי, יצחק. חומר לשאלת התכונות וסידור המדינה היהודית על-פי התורה. ערך בדי יצחק לוי. נירויק, Research Institute for Post-War problems of religious Jewry תש"ח. 32 ע'. ע' נוסף באנגלית.
- התכן : י. רוזנהיים: הקדמה. י. בריער: תזכיר על יחסה של אגודת ישראל למדינה היהודית. הנ"ל: תכנית לחיות מאוחדת של החרדים בענין החוקה של המדינה היהודית. הערות... מ. בלויא לתכנית הנ"ל. מ. בלויא: תזכיר ע"ד אפשרות של השתתפות בועדות ההכנה לע"ד בוד החוקה של המדינה היהודית. הנ"ל: תכנית לדרישות החרדים בענין החוקה. תזכיר המזרחי על צורת החיים במדינה היהודית. מכתב הנהלת הסוכנות היהודית לא"י לאגודת ישראל בדבר הבטחת עניני אישות, שבת, חינוך וכשרות במדינה היהודית.
- 1155 ספר המעצור והגלות <שלוש שנים לגלותנו> גילגיל, מחנה העצורים העברים בגולה. תש"ח. 321, [4] דף, טבלאות, מפה, תווים, תמונות. 2°. ("בדד", כתב עת לדברי מחשבה וספרות). במכונת הכפלה.
- גילגיל היא בקניה. "העורכים התכוונו להגיש לקורא תמונת-חיים, חיי הגוף והנפש, בלי מעטה של הסברים... הספר חולק לפרקים עקריים לפי מקומות חנייתו של המחנה, וכל פרק חולק חלוקה כרונולוגית... בראש כל פרק בא סיור המקרים שקרו... ואח"כ באים תיאורים מפרטים : הרצאת דברים, רשמי הווה, נסיונות חיים, צילומי רגע, פזמונים, סיפורים, אמרות ובדיחות... כל עבודת ההוצאה של הספר פרט לדפי התמונות, נעשה בתוך המחנה וד"ר אנשי המחנה... (מההקדמה).
- 1156 ארגון צבאי לאומי. די צילן און מעטאון פון ארגון צבאי לאומי. חש"מ, סיון תש"ז. 19, [1] ע'. 8°. "בגולה".
- 1157 גרינבערג, חיים. דער רעפארט פון דער אנגלא-אמעריקאנער קאמיסיע; אן אנאליז. (New York). פועלי ציון ארגאניזאציע אין אמעריקע, 1946. 36 ע'. 8°. אפדרוק פון "אידישן קעמפער".
- 1158 הערינג, ז. צווישן חורבן און גאולה <אין געראנגל פאר דער שארית-הפליטה>. (Augsburg).
- פאראג פועלי-ציון <צ. ס. > — התאחדות און גו"ם אין דייטשלאנד, [תש"ח]. 96 ע'. 8°.
- בסוף החוברת (ע' 78-95): תעודות וחומר: החלטות של כנסים שונים כלליים ושל מפלגות ציוניות של הפליטים משנות 1946-1948.
- 1159 התאחדות הציונים הכלליים והנער הציוני. גרמניה. הערצל און ביאליק. מינכן, מרכז "התאחדות הציונים הכלליים" און ההנהגה [?] הראשית פון "הנוער-הציוני", תש"ז. 68 ע'. תמונות. 8°.
- על המעטפת: כ-כ"א תמונות. קבץ לזכרם של הרצל וביאליק.
- התכן : נ. בערגסאן: הערצל דער שעפער פון דער נייער ציוניסטישער עפאכע (ע' 11-30). נ. קארן : ביאליק — משורר האומה (ע' 33-47).
- 1160 פאראייניגונג פועלי-ציון <צ. ס. > — התאחדות. גרמניה. ארבעטער-נס-באוועגונג אין ארץ ישראל. מינכן, מפלגת פועלי-ציון <צ. ס. > — התאחדות בגרמניה, תש"ז. 24 ע'. 8°. בראש המעטפת: ההסתדרות הכללית של הפועלים העברים בארץ ישראל. מועצת הפועלות.
- 1161 פריש, דניאל. דאס היימלאנד; א רייזע אין ארץ-ישראל. נירויק, ציוניסטישע ארגאניזאציע פון אמע' ריקע, 1947. 31, [1] ע'. 8°. המחבר עשה בא"י בשנת תש"ז.
- 1162 ראזאווסקי, מרדכי. געקליכענע שריפטן. ארויסגעגעבן פון א גרופע חברים, מיט דער הילף פון קרן קימת לישראל און קרן היסוד אין ארגענטינע. בוענאס איירעס, 1947. 63, 340, [4] ע'. פורטרט. 8°.
- המחבר היה עסקן ציוני בארגנטינה; על שמו הוקם בסוף 1946 ישוב חקלאי "נאות מרדכי" בגליל העליון. הקבץ מכיל זכרונות ומאמרים על אישים, עניני הציונות ובנין הארץ ועוד. המדורים: וועגן ר' מרדכי. אין דער אלטער היים. אין דער נייער היים. אידן און אידישקייט אויף דער גרויסער וועלט. מיר און זיי. די בויער פון אונזער ישוב.
- 1163 רעוועזקי, אברהם. אידן אין ארץ-ישראל. איבערזעצט פון ל. שפיזמאן. נירויק, "שרון", 1947. XVIII, [1], 456 ע'. לוח-פורטרט, מפה. 8°.

הספר כולל 90 חטיבות, מסודרות בסדר הומנים. לכמה מהמיסמכים צורפו הערות למטה מהסכסס, ובסוף הספר 11 ציונים ביוגרפיים.

1167 Boas, Henriette. Het Midden Oosten in overgang. Amsterdam, Noord-Hollandsche uitgevers maatschappij, 1947. XV, 211 p., map, pl., ports. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 209—211.

„המורח התיכון במערב“, כמחצית הספר מוקדש לשאלת ארץ-ישראל.

1168 Byng, Edward J. The world of the Arabs. Boston, Little, Brown and Co., 1944. XX, 324, [1] p., map. 8°.

המחבר מדבר בהתלהבות על הערבים ותומך ברעיון הפדרציה הערבית או אחורמכם בשחוף פעולה עם אנגליה. על א"י ע' 7, 67, 73—79, 111—112, 132—134, 211, 295—298; על היהודים ע' 7, 29, 38—42, 66, 70, 71, 111.

1169 Castle, Wilfred Thomas Froggatt. Syrian pageant; the history of Syria and Palestine 1000 B. C. to A. D. 1945; a background to religion, politics and literature. With 16 illustrations and a map. London, Hutchinson & Co., (1947). 184 p. 8°.

בראש השער: Wilfrid T. F. Castle.
ביבליוגרפיה: ע' 171—175.

1170 Citroen, H. A. Les migrations internationales; un problème économique et social. Paris, Librairie de Médecis, (1948). 186 p., 1 l., fold. tab. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 179—184. מהתכן: La Palestine (p. 71—82).

1171 Falkenberg, Paul. Palestine. فلسطين illustrated by Raffaello Busoni. (New York), Holiday House, (c1946), 25 p., illus., maps. 8°.

הסכסס רק באנגלית. סקירה על תולדות א"י מימי האבות עד ההווה ותאור קצר של השג הישוב.

בראש השער: א. רעוואזקי. שם המקור: Abraham Revusky: Jews in Palestine, עין ק. ס. שנה כ"ג ע' 296, שם גם באור ותכן. עם הקדמה מאת חיים גרינבערג לתרגום זה ועם הערות המתרגם בסוף הספר (ע' 395—439). הערות אלה מכילות הוספות בצדוף המספרים הסטטיסטיים האחרונים.

1164 American Christian Palestine Committee. L'effort de guerre arabe... "The Arab war effort", traduit de l'anglais par Paul Gieniewski; a document accounted [by] the American Christian Palestine Committee. (Paris, Editions de la Terre retrouvée), 1947. 1 p. l., 72 p., 2 l., VII pl., (facsim., map, ports.) 8°. Documents et témoignages, 1.

התכן: Les rapports des Arabes et de l'Axe avant et pendant la guerre. Après la guerre, on a ménagé les Arabes. Appendice: Documents officiels (p. 37—72).

1165 Arab Office. London. The future of Palestine, prepared by the Arab Office, London. (Geneva, typ. Imprimerie centrale), 1947. 2 p. l., 166 p., tabs. 8°.

הצעת הערבים: מדינה אחידה בא"י בהנהגת הריב, הפסקה גמורה של העליה היהודית וכו'.

1166 Ashkenazi, Tovia; Chaim Locker. Treaties, agreements and pronouncements: Palestine. Compiled and arranged with annotations by Touvia Ashkenazi, Chaim Locker. Pittsburgh, "Kedem"-Publishing House, 1947. [v. 1]: (1914—1946). [212] l. 4°.

השער שעל הכריכה: Palestine: treaties, agreements and pronouncements... במכונת הכפלה.

„כולל תעודות לדוגמא מסעם ממשלות בריטניה, ארצות-הברית וארץ-ישראל, גם תעודות מסעם הסוכנות היהודית לא"י... ואחדות מהצהירותיהם הפוליטיות של מדינאים שונים. החומר הזה אינו אלא חלק קטן מאוסף גדול יותר הנמצא ברשות העורכים ושיפורסם בזמן מאוחר יותר... המלקטים מאמינים שהספר יהיה לתועלת להיסטוריונים, מחנכים, מנהיגים פוליטיים, סופרים ולכל מי שמתענין בתולדות ישראל בתקופה זו.“ (מההקדמה).

1178 **Irgun zvai leumi**. The Hebrew struggle for national liberation; a selection of documents on its background and on events punctuating its course. n. p., (1947). 79 p. 8°.

Irgun zvai leumi b'Eretz Israel. בראש השער : על צמ' ד' של המעצמת : Diaspora, 1947.

1179 **Keren Kayemeth Leisrael**. La lutte pour la terre; le Kéren Kayémeth en action pendant les années de la tourmente. D'après le rapport présenté par le Comité Directeur du Kéren Kayémeth Leisraël au XXIIe Congrès Sioniste de Bâle. Paris, Éditions de la Terre retrouvée, (1947). 71 p., diagrs., maps. 8°.

1180 **Kurland, Samuel**. Biluim; pioneers of Zionist colonization. New York, Pub. for Hechalutz Organization of America, by Scopus Publishing Co., 1943. 79 p. 8°.
(Hechalutz library).

1181 **Loewenstein, Th.** Introducere in sionism. Editia 2a, revizuita si adaugita. I: Istoria miscarii si organizatiei sioniste. Bucuresti. Biblioteca 'Hehalut', 1945. 304 p., illus., pl., 8°. Istoria sionismului : על המעצמת : מבוא לציונות. מהר' ב'.

1182 **Maugham, Robin**. Approach to Palestine. (London), The Falcon Press, (1947). 99 p. 8°. (Forum books).

הסופר מקדיש את ספרו להסופר הערבי אלברט חוראני, ומציין שהרכבה מהחלק הראשון של ספרו לקוח מספרו של חוראני על א"י שטרם פורסם. המחבר טובר שא"י היא ארץ ערבית, אבל יש להבטיח את מצבם של 700,000 יהודים בארץ. לכן הוא מציע חלוקה. המדינה היהודית צריכה לכלול רק את השטחים, שבהם נמצא כיום רוב יהודי.

1183 **Mery, Jacques**. Laissez passer mon peuple; préface d'Albert Camus. Paris, Éditions du Seuil, (1947). 188 p., 2 l., pl., ports. 8°.
(Collections esprit 'Frontière ouverte').

1172 **Garstang, John ; J. B. E. Garstang**. The story of Jericho... New ed., rev. 1948. London, Marshall, Morgan & Scott, (1948). 200 p., illus., maps, pl. 8°.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 209 ; שם גרשם התכן.

1173 **Goold-Adams, Richard**. Middle East journey. London, J. Murray, (1947). VII, [1], 194, [1] p., double map, pl. 8°.

המחבר מיגר של הצבא הבריטי, שרת במזרח התיכון בשנת 1943. לא"י מוקדשים פרק ח' (ע' 170—180) וע' 16—24 ; חוץ מזה נזכרת א"י בכמה מקומות בספר.

1174 **Gordon, Chaim**. Kampen om Israel. Oslo, P. Soelberg, 1948. 85 p. 8°.

„מלחמה על ישראל“ (כלומר על מדינת ישראל).

1175 **Granquist, Hilma**. Birth and childhood among the Arabs; studies in a Muhammadan village in Palestine. Helsingfors, Söderström & Co., 1947. 289 p. 8°.

התכן : Pre-natal customs. — Birth. — Post-natal customs. — Mother and babe. — Play and work. — Education and character. — Circumcision.

1176 **Gruber, Ruth**. Destination Palestine: the story of the Haganah ship Exodus 1947. New York, Current Books, 1948. 128 p., pl. 8°.
„Photographs by Ruth Gruber. Introduction [by] Bartley C. Crum.“

המחברת, סופרת של העתון האמריקאי הגדול New York Herald Tribune עשתה בארץ ישראל בשנת 1947 ועזרה לא מעט לחברי ועדת האו"ם שחקרה אז את המצב בארץ.

1177 **Hehaluz, Italy**. Il movimento di Kibbuz arzi... A cura di Hechaluz in collaborazione con il Kibbuz arzi. Milano, 5708—1948. 1 p. l., 5—42 p., 1 l., pl. 8°. = Quaderni di vita ebraica, 7.

„תנועת הקבוץ הארצי“ (של השומר הצעיר).

המחברת מתנגדת קיצונית לציונות. את המקור עיין ק. ס.
שנה כ"ג ע' 219.

1189 Steiner, M. J. Inside Pan-Arabia. Chicago, Packard and Co., (1947). XV, 237 p., map. 8°.

הספר כולל שני פרקים (ע' 103—123, 181—196) על ארץ ישראל. המחבר סובר שארץ ישראל יהודית דימוי קרסית בלתי תלויה לגמרי או תהיה נאמנות בין-לאומית היא המבצר הטוב ביותר נגד הפשיזם שעלול לגדול בא"י ובארצות הסמוכות. הספר כולל גם ידיעות על היהודים בארצות ערב בהווה ובעבר, עיין במפתח הספר.

1190 United Zionists-Revisionists of America. On four fronts; a selection of political statements on the Jewish and Palestine problems. New York, (introd. 1947). 62 p. 8°.

הכרזות שפורסמו מן יולי 1946 עד ספטמבר 1947. On the American front. On the British front. On the Jewish front. On the inner Zionist front. On the international front.

1191 Warbey, William [Noble]; Lyall Wilkes. Palestine... The stark facts and the way out; a tract for Labour M. P.s — and others. (London, Narod Press, 1948). 35, [1] p. 8°.

כוון החוברת: נגד הפוליטיקה של הממשלה הבריטית בבקעת ארץ ישראל.

1192 Weatherhead, Leslie D. It happened in Palestine. London, Hodder and Stoughton, (1946). XVIII, 289 p., pl. 8°.

זהו ההדפסה האחת-עשרה ממהדורת 1936. "בספר זה השתדלתי להשתמש בנסיונותי בא"י כדי לתאר באופן בהיר יותר את דמותו של יש"ר" (מהדקדמה). המחבר מספר בספרו על המקומות הקדושים לנוצרים.

1193 Weill, Raymond. Phoenicia and Western Asia to the Macedonian conquest... Translated by Ernest F. Row. London, G.G. Harrap & Co., (1940). 208 p., map. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 200—202.

על פרשת האניה "בן-הכס", שהביאה עולים "בלתי-ליגליים" לארץ ישראל והותקפה ע"י אניה בריטית ע"י חופי הארץ. מסופר על ארגון העלייה, על חי העולים באניה בדרך וכו'.

1184 The Nation Associates. Le Haut Comité Arabe, ses origines, ses membres, ses buts; documents d'archives soumis aux Nations Unies en Mai 1947 par les „Nations Associées". N[ew] Y[ork] City, (Paris, Éditions de la Terre retrouvée), [1947]. 94 p., 1 l., facsim., pl., ports. 8°.

= Documents et témoignages, 2. שם המו"ל על פתק נדבק: „Nations Associées". "Traduit de l'anglais par Paul Giniewski".

1185 The Nation Associates. Police state: Nazi model. Palestine under British rule; a study of the police state created by the Mandatory power; memorandum submitted to General Assembly of the United Nations, by the Nations Associates. New York, September 1947. 14 p. 4°.

1186 La Palestine de Balfour à Bevin; déclarations et documents. Traduit par Maurice Moch. Paris, Les Éditions de la Terre retrouvée, (1947). 287, [1] p., 2 fold. maps, tabs. 8°.

ההקדמה חתומה: נובמבר 1945. כונסו הכרזות רש"מיות, נאומיהם ועדויותיהם של מנהיגים ועסקנים של עמים שונים בפרלמנט ובועדות שונות, תזכירים כו'.

1187 Siegfried, André. Vue générale de la Méditerranée. [Paris], N[ouvelle] r[evue] f[ranaise], Gallimard, (1943). 190 p., 1 l., maps. 8°.

כולל גם ידיעות מעטות על א"י.

1188 Stark, Freya. Proche-Orient (East is West). Traduit de l'anglais par Mme M. Metzger, avec une carte et 8 planches de photographies. Paris, Éditions "Je sers", (1947). 7 p. l., 294 p., 1 l. 8°.

מהתכן: Palestine, Syrie, Transjordanie (p. 143—207).

3 p. 1., IX—XV, 207, [1], IX—XV p., 3 l., illus., ports. 4°.

השמות סודרו בסדר א"ב לועזי. כל אמן מיוצג ע"י צלום אחת מיצירותיו, בליות תולדות חייו, תמונתו ו"קרעדה". ביווית ובאנגלית (תולדות חיי האמנים באנגלית בלבד). שער יודי: 100 היסטוריות אמנותיות אמריקאיות יודי-שע מאלער און סקולפטאן... אויסגאבע פון דער קונסט-טעקע אי ק.ר.

בלשנות

1199 Driver, G[odfrey] R[olles]. Semitic writing, from pictograph to alphabet. London, pub. for the British Academy by G. Cumberlege, Oxford University Press, 1948. XVI, 222 p., 1 l., illus., 57 pl. on 29 l. 8°.

= The Schweich lectures of the British Academy, 1944, [37].

התכן: I: Cuneiform scripts... II: Alphabetic writing: Means and manner of writing. Diffusion of writing. Undeciphered marks and inscriptions. Sinaitic inscriptions. Early inscribed objects. Cuneiform tablets. Phoenician inscriptions. Moab and Palestine. Aramaean documents. Earliest South-Semitic inscriptions. Problems of interpretation. Chronological table of Semitic inscription. III: The origin of the alphabet...

1200 Jolion, Paul. Grammaire de l'hébreu biblique. 2e éd. anastatique corr. Rome, Institut biblique pontifical, 1947. XII, 542 p. 8°.

נסח: Paradigmes et index. 2e éd. anastatique corr. Rome, Institut biblique pontifical, 1947. 79.[1]p.

1201 Zolli, Eugenio. Introduzione allo studio dell'ebraico anticotestamentario. Roma, S. Belardetti, 1947. 1 p. 1., 123 p. 4°.

"מבוא לחקר העברית התנכית".

ספרות יפה עברית חדשה

1202 אוסמן, ישראל. ספר הסיירות > מתוך עלים בלים <. לוס אנג'לס, "משלנו", תש"ה. 224, [1] 9.

מהתכן: Syro-Palestine in the 3rd millennium. Semites and other races in Hither Asia in the 3rd millennium. Egypt, Syro-Palestine, Mitanni, and the Hittites, from the Middle Empire to the middle of the 14th century.

1194 Williams, Kenneth. Britain and the Mediterranean... With a foreword by W. E. Simnett. London, G. Newnes, [1940?]. 1 p. 1., V—X, 174 p., maps. 8°.

מהתכן: Palestine (p. 60—86). Transjordan (p. 87—95). Importance of a peaceful Palestine (p. 153—157).

1195 Winsch, Gert. Le régime anglais en Palestine. Berlin, (typ. M. Müller), 1939. 96 p., facsim., pl., tab. 8°. = Office d'information allemand: Le vrai visage de l'Angleterre, no. 2.

נגד האנגלים, המדכאים (לפי סברתם של מחברי החוברת) את הערבים בא"י לטובת ישראל.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

1196 Feder, Mark. It's a living: a personalized collection of Jewish humor... Foreword by Harry Hershfield. New York, Bloch, 1948. 96 p. 8°.

1197 Olsvanger, Immanuel. Røyte pome-rantsen; Jewish folk humor gathered and edited by Immanuel Olsvanger. New York, Schocken Books, (1947). XIV, 201, [4] p. 8°.

"Most of the stories... were originally published... with a different translation, in Rosinkes mit mandlen... Basle, 1921... and in Reyte pome-ranzen... Berlin, 1935."

עם הקדמת המחבר למדורה זו (ע' VII—XIII).

1198 YKUF. 100 contemporary American Jewish painters and sculptors. With an essay by Louis Lozowick. Publication of Art Section, YKUF. (New York, Ykuf Art Section, 1947).

1210 טשעמני, מלך. טעג אזעלכע, מינכן, (פאר-
לאג פון פועל-ציון <צ. ס. >—התאחדות אין וויטשלאנד),
1948, 141, [2] ע' 8°. המחבר פליט מפולין. הסי-
פורים רובם ככולם מחי הפליטים.

1211 קאברין, לעאן. געקליבענע ווערק. באנד 1:
דער פארלירענער ניגון <ראמאן>, און זעקס דערציילונ-
גען. (ניו-יארק, איקוף, 1948), 320 ע' / פורטרט, 8°.
הספר יצא אחרי מותו של המחבר (בשנת 1946).

1212 ריווקין, ב. גרוס-טענענצון פון דער יידי-
שער ליטעראטור אין אמעריקע. צונויפגעשטעלט פון
מינא ברדאדיווקין. (New York), איקוף, (1948).
339 ע' 8°.

הספר יצא אחרי מות המחבר; רוב המסות נתפרסמו
תחלה בקבץ ובכת"ע שונים בשנות 1936—1945, מקצתן
נדפסות כאן בראשונה מתוך העובון.
הכתב: דער איראפעאישער הינטערגרונט. „כמו-
טעריטאריע במקום רעליגיע“, „נאציאנאלע פארם — סא-
ציאליסטישער אינהאלט“, די ליטעראטור האט פאראויס-
געזען די קאסאטראפע. נויטיק: קאאפעראציע צווישן
דער אמעריקאנער יידישער ליטעראטור און דער סאחעטי-
שער.

1213 שאליט, לוי. משיח-טרויער אין לייזיקס
דראמאטישע פאעמעס. (מינכן, „איינזאם“, תש"ח—1947).
62 ע' 8°. על הדומות של לייזיק: „די קייטן פון
משיח“, „דער גולם“, „גאולה-קאמעדיע“.

1214 Ajchenrand, Lajser. Hörst du nicht:
jiddische Gedichte. Deutsche Übertragung von
Walter Lesch. Zürich. C. Posen. (1947). 69
p. 8°.

התרגום הגרמני והמקור היידי באותיות לטיניות עמוד
מול עמוד.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

1215 Ajchenrand, Lajser; Jo Mihaly; Ste-
phan Hermlin. Wir verstummen nicht; Gedich-
te in der Fremde. Zürich. C. Posen. [1945].
68 p. 8°.

שלוש המחברים משוררים יהודים פליטים מגרמניה.
שיריו של איכנרנד ביוודית באותיות לטיניות.

8°. ספורים. התכן: דוד מלך ישראל חי וקים.
יוסילי. הלולה. השושבינים. ר' יוסף דילה רינה. עשרה
בסיונות. הנשיקה. ר' בונים ליב-המלמד.

ספרות יפה יודית

1203 אש. שלום. היטלעריס געבורט. (New
York), פאלקס פארלאג פון דעם אידישן טראסערנאלן
פאלקס-ארדן, (1944), 64 ע' 8°.

1204 (בערדיטשעווסקי, מ[יכה] י[וסף]).
יידישע כתבים פון א ווייטן קרוב. איבערגעגעבן צום
דרוק על ידי מיכה יוסף בן גריון. (באנד 1). (New
York), איקוף, (1948), 285 ע' 8°.

עם מאמרים מאת אלמנת המחבר (ע' 17—7) ונ. מיזיל
(מ. י. ב. און זין דור, ע' 18—41), המדורות: פון היינט
און אמאל: אלטע מעשיות. חסידישע מעשיות. נייע מע-
שיות. געשיכטעס. — אומעטיקס און הייטערס: בילדער.
סצענעס און שפילן. — קליינע מעשהלעך: צרות און
יסורים. — הכתבים נכתבו בשנות תרס"ב—תרס"ו.

1205 בערלינסקי, ש. א דור פון בראשית. מינכן,
(R. Rubinstein), 1947, 130, [1] ע' 8°.
„Special issue to 'Unzer Weg'“.

12 ספורים ורשימות.

1206 זאק, אברהם. מיט אש אויפן קאפ. לאדזש,
„דאס נייע לעבן“, 1947, 91, [2] ע' 8°.
(קליינע ביבליאטעק). עם שער פולני נוסף.

1207 טאמבור, וואלף. משה. <א מעשה חי אין
חומש>. ארא, „איקוף“, 1948, 30 ע' 8°.
ספור אליגורי וכונתו: עם ישראל צריך לפעל בעצמו
למען שחרורו.

1208 טאמבור, וואלף. פרילינג אן זון; ראמאן.
<בוך 1>: סערל. ארא, „ידיש ווארט“, תש"ח 1947.
108, [4] ע' 8°.

מקום המעשה רומניה בשנות המלחמה.

1209 טאראנטע, י. ל. פרץ-מיטלשול. שיל ער-
ארבעטן אויף יידישער ליטעראטור: הקדמות. 1. א.
רייזען-סימפאזיום. 2. גראדואירארבעטן. (צייכענונגען פון
יוסף ראזנטאל). טאראנטע, ארבעטער-דינג. י. ל. פרץ-
מיטלשול, 1942, 35, [1] ע' 8°.

11. 8°. = Les cahiers du Rhône, cahier 71: Sér. Rouge, cahier 19.

שירים בעלי תכן יהודי, ביניהם שירי ציון. בסוף הספר ארבעה שירים שנושאם חיי דוד המלך.

1221 Gross, N., compiler. Wybór współczesnej poezji hebrajskiej w przekładzie N. Grossa. Łódź, (Nakładem Komendy Głównej Socjalistycznej młodzieży chalućcowej Gordonia — Makabi hacair w Polsce), 1947. 65, [1] p. 8°.

"מבחר השירה העברית של זמננו". תרגומים פולניים של שירי ביאליק, טשרניחובסקי, רחל, ד. שמעוני (שמעוניוביץ), למדן שלונסקי, לוי בן אמהי, ש. שלום, י. רבינוב, פ. ברגשטיין, ש. מלצר, ג. אלהרמן, ב. טננבוים ומ. בוסק.

1222 Hobson, Mrs. Laura (Zametkin). Gentlemen's agreement; a novel by Laura Z. Hobson. London, Cassell and Co., (1948). 239, [1] p. 8°.

את התרגום העברי עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 49. על שונא ישראל בארצות-העברית.

1223 Housman, Laurence. Palestine plays. London, J. Cape, (1942). 146 p. 8°.

התכן: Abraham and Isaac. — The story of Jacob. — Ramoth Gilead. — The burden of Nineveh.

1224 Kabak, A[aron] A[braham]. Poteca de arginti; roman. Din ebraica de M. Rubin. Bucuresti, Editura Bicurim, 1946. 431 p. 8°.

תרגום רומני של "במשעול הצר" (עיין ק. ס. שנה ט"ז ע' 176).

1225 Kaczér, Ilés. Fear not, my servant Jacob; a novel...; translated from the Hungarian by Lawrence Wolfe. London, Methuen & Co., (1947). VI. 310 p. 8°.

מחיי הפליטים היהודים.

1226 Kayser, Rudolf. Spinoza; portrait of a spiritual hero. by Rudolf Kayser. With an introduction by Albert Einstein. Translated

1216 Among the nations; three tales and a play about Jews, by W. Somerset Maugham. Jacques de Lacretelle, John Galsworthy, Thomas Mann. Edited with an introduction by Ludwig Lewisohn. New York, Farrar, Straus and Co., (1948). XVIII, 270 p. 8°.

התכן: W. S. Maugham: The alien corn. J. de Lacretelle: Silbermann. J. Galsworthy: Loyalties. Th. Mann: Tamar.

1217 Berkowitz, Henry J[oseph]. Boot camp. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 5708—1948. 5 p. l., 384 p. 8°.

ספור מחיי היהודים באה"ב בזמן המלחמה האחרונה. מדובר גם על היחסים בין היהודים והנוצרים.

1218 Brod, Max. Galilee in Gefangenschaft: Roman.. Winterthur, Mondial Verlag, (c1948). 783 p., ports. 8°.

אחד "הגבורים" של הספר הוא יוסף שלמה דילמדיגו מקנדיה. תרגום עברי עיין למעלה מספר 895. ספר זה מסיים את הטרילוגיה של המחבר שקרא לה בשם: Kampf um Wahrheit Reubeni. Tycho Brahes Weg zu Gott.

1219 Les dix commandements <The Ten Commandments>. Récits sur la guerre de Hitler contre la loi morale... Préf. de Hermann Rauschning, avant-propos de Armin L. Robinson. Paris, A. Michel, (1946). 524 p., 1 l. 8°.

ספרים מאת: Thomas Mann, Rebecca West, Fr. Werfel, John Erskine, Br. Frank, Jules Romains, A. Maurois, S. Undset, H. W. van Loon, L. Bromfield.

הספרים של ת. מן, ורפל, ארסקין, מורוא, ווילון, ברומפילד הם בעלי תכן יהודי; ספורו של מן על גושא הנביא.

1220 Eydoux, Emmanuel. Le chant de l'exil, livres I et V, suivis de: A David. Neuchâtel, Editions de la Baconnière, 1947. 108, [2] p.,

London, Secker & Warburg, 1947. 221 p. 8°.

"The period referred to... is the beginning of the 1936-9 Arab rebellion in Palestine."

ספור מחיי הערבים.

1233 Ychou, Irma. La famille Bensaid: roman. Paris, A. Michel, (1947). 270 p., 1 l. 8°.

רומן מחיי היהודים והערבים באלג'יר.

1234 Васильченко, С[тепан]. Оповідання Київ, Держ. вид. художньої літератури, 1947. 47 стр. 8°.

ספן וסילצ'נקו : ספורים. ביניהם אחד בעל תכן יהודי.

ספרות הנוער

1235 Pessin, Deborah. Aventuras de Alef, Bet y sus camaradas. Buenos Aires, Editorial Israel, 1947-5708. 3 p. 1, 179, [1] p., 2 l. 4°.

= Biblioteca Israel, no. 33. "Ilustraciones de Howard Simon." "Traducción directa del inglés por Rebeca Trabb."

ספור לילדים. הרצאה מהודרת. שם המקור : The Aleph-Beth story.

חנוך והוראה

1236 Brameld, Theodore. Minority problems in the public schools; a study of administrative policies and practices in seven school systems. New York, Harper & Brothers, (1946). IX, 264 p. 8°. = Problems of race and culture in American education. 4.

על היהודים עיין בכמה מקומות (לפי המפתח).

ספרי למוד

1237 Meyer, Mabel H. Handwork and games for the Jewish school. New York, Bloch, 1948. [32] p., illus. 4°.

שונות

1238 Peterson, Erik. Il mistero degli Ebrei e dei gentili nella chiesa. Prefazione di Jaques Maritain, traduzione di Agostino Miggiano. (Roma?), Edizioni di comunità, (1946). 83 p., 2 l. 8°.

המסתורין של היהודים ושל עובדי-האלילים בכנסייה.

by Amy Allen and Maxim Newmark. New York, Philosophical Library, (c1946). XIX p., 1 l., 326 p., front. (port.) 8°.

ביבליוגרפיה : ע' 326-323. ביוגרפיה ספרותית.

1227 Klieger, Bernard. Mais le ciel ne bougea pas. Bruxelles, Editions 'Beka', (1948). 266 p. 8°.

"Traduit de l'allemand par Norbert Klieger".

ספור מחיי היהודים במלחמת העולם השנייה. הגבורים הראשיים : יהודי סולני, שהיה כלוא במחנה רכז גרמני ונמלט זמן קצר לפני נפילת ברלין ; יהודי חיל בבריגדה היהודית ; מסופר בין השאר גם על פרשת האניה "יציאת אירופה 1947".

1228 Levin, Meyer. My father's house. New York, The Viking Press, 1947. 192 p. 8°.

גבור הספור הצליח להמלט מקרקו בשוכבשה ע"י הגרמנים. עלה אח"כ לא"י כעולה בלתי לגלי כדי לחפש את אביו. בסיפור ניתן תאור של ארץ ישראל כומנו.

1229 Neher, Albert A. Aus Auscher's Erzählungen; jüdische Novellen. Genève, Éditions Migdal, 1947. 91 p. 8°.

Aus Auscher's Erzählungen. — E gleicher Schittisch. — Der Fischhandel. — Eine Fastengeschichte. — Bruderherz.

1230 Perez, Isaac Löb. Molima; in românește de Isac Cotiugaru. Bucuresti, Editura "Bicurim", 1946. 243, [1] p. 8°.

I. L. Peret : בראש השער :

ספורי פרץ (ס"ה 25) בתרגום רומני עם הקדמה מאת המחרגם.

1231 Szenes, Hanna. Skrzypce <obraz z życia kibucu> (tł. Jessyka). W przedmowie: przemówienie do "olim" i życiorys Chany Senesz. Łódź, Ichud Hanoar hacijoni-Akiba, 5808 (1948). 48 p. 8°. = Nasza biblioteczka, nr. 30. Chana Senesz : בראש השער :

"חנה סנש : כנור ; מחזה מחיי הקיבוץ. עם הקדמה : נאום לעולים (מאת שלום זבולוני) וביוגרפיה של ח. סנש".

1232 Webb, Harry Murton. Insh'allah.

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן שלם או חלקי של כתבי-עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייני יהדות מתוך כתבי-עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור „עתונים וקבצים“.

- הארץ. 9018. תל אביב, כ ניסן תשט. — א. י.
בראור: גאפוליון בארץ-ישראל וכרוזו ליהודים (2). —
א. מירסקי: לאופי סליחותיו של רבנו גרשם מאור הגור
לה (4).
9020. כג ניסן. — פ. בקר: היהודים החדשים מסאן
ניקאנדרו [שבאיטליה] (3).
9031. 1 אייר. — י. ד. וילהלם: נאומים רשמיים
בעברית באוניברסיטה של אופסלה [במאה הי"ח] (5).
בטרם. צ"צ. תל-אביב, כסלו תשט. — י. בן-שם:
כבושי יהושע בעבר-הירדן המערבי (50'47, מפה).
בית הכנסת. ג. א. תל-אביב, תשרי תשח. — מ. ש.
גשורי: זינוגי ימים נוראים (24'23). — ת. י. ליפסקין:
תפלת „אלקי נצור“ (31'30). — י. גרטנר: „מנונים“
בישראל: המנונים של המקובלים (35'34). — י. ליפשיץ:
גורלם של בתי-כנסת וספריותיה במלחמה הזאת. אי-
טליה: הולאנד (39'37). — ד. דוידוביץ: על ברכי-ס
אחד בלב האוקיינוס האטלנטי להאדריכלות של בית הכ-
נסת בפונטה דלגטה אשר על האי סן מיגואל מקבוצת
האיים האזוריים (41'40).
ג. ב. חשון. — מ. פוגלמן: קורא בשכר מלואים
למאמרי... (90'89). — ש. ח. קוק: פסוק שאינו פסוק
[„וכל חסאת עמך בית ישראל תשליך“] וכו' (96). —
ש. וינגרטן: תלבושת החזן (100'98). — א. אסט:
ש. ח. קוק: עוד על „הנחת היד על המזוזה“ (101).
מ. ש. גשורי: אישים בחזנות. [א] הבעל-הבית-ל
הוילנאי (103'102); המשך בחוב' הבאה 141'139.
ג. ג. כסלו. — י. סגל: רש"י והפיוטים (133'132). —
י. י. פורקל: בית כנסת — מבצר לתולדות בית הכ-
נסת בליטושניץ (135'134). — י. ליפשיץ: גורלם של בתי
הכנסת במלחמה. חוניסיה (136). — י. ארליך: בצפת
של מעלה [בית הכנסת של ר' יצחק אבוהב, של הצדיק
הלכן, האר"י הספרדי] (143'145).
- ג. דה. סבת-שבט. — א. קרלין: על התפלה. א: הת-
פלה בישראל בראשית (175'177). — ש. ב. פלדמן:
השירה בבית הכנסת: סקירה על העבר ומשאלות לע-
תיד (186'190). — י. אונא: בתי הכנסת הגדולים בפרנק-
פורט דמיין (192'193). — מ. גולדשטיין: קורות קהלת
אשפירא העתיקה (194'195).
ג. דה. אדר אב. — א. קרלין: התפלה אחרי תקור-
פת גלות בבל (229'232). — ח. צ. טויכש: מנהגים
בקבלת עול מלכות שמים (232'234). — י. אריגור: הדיון
והמנהג בישראל (234'238). — י. ליפשיץ: בתי-כנסת
וספריותיה במלחמה. טריפוליטניה (240). — מ. גולד-
שטיין: בתי-כנסת היסטוריים בנורמייא (241'242). — ש.
אשכנזי: האשה ביהדות (244'246); המשך בחוב' חזי
(340'342).
ג. ד. ניסן. — י. ל. פישמן: מנהגי פסח בלתי ידועים
(269'271). — ב. שליכטר: ניסן: פרקי דינים ומנהגי
בית הכנסת שבחורש זה (274'276). — א. לוי: הסדר
של ה„סדר“ (276'277). — א. וויינברג: שבתא דרגלא
(278'280). — ש. ב. אולמן: בשמים לשמן המשחה
ולקטורת הסמים (286'288). — מ. גולדשטיין: בתי כנ-
סת היסטוריים במאיןץ (291). — מ. צינובין: בתי כנסת
ובתי מדרשות בהוראדנא ואישיהם (292'294); המשך
בחוב' הבאה 335'338.
ג. ח. אייר-אב. — ש. ח. קוק: עשרה הראשונים
בבית הכנסת (322'324). — ב. גרוס: מעמדו המשפטי
של בית הכנסת (324'327). — י. אונא: מפלה לשעת
מלחמה מאת מרן החתם סופר (329'330). — א. לוי:
תפילת „ויכולו“ (330). — י. ליפשיץ: בתי-כנסת
במלחמה. קירניקה (333). — א. אסט: בית הכנסת
הגדול בלודו (334'335).
ג. יא. ער"ה תשט. — ב. גרוס: חרותנו המשפטית
בארץ-ישראל [בימי המנדט] (371'375). — י. וילנאי:
בתי הכנסת בירושלים כאגדת ישראל (376'379). —

לייבוניץ: לתולדות הרפואה בספרותנו (200-184). א.
גולדשטיין, בן-עמי, ד. הילמן: מונחים לרפואה ולרוקחות
(222-216). שער הקדושים הי"ד.

יד-ע"ם. ב. תליאביב, ניסן תש"ח. — ג. סלושץ: העם
היהודי היושב בתונים (5-4). — א. גאלאנטי: בפרוט
הספח באי האלקי [בים האגאי] (5). — י. רובין: שבק
חיים לכל מת [על "הוויטאליזם" היהודית] (11-8). — מ.
גרונזאלד: מוטיבים יהודים בסיפורי העמים ומוטיבים
זרים בסיפורי היהודים (12-11). — י. לוינסקי: מילקוט
המלחמה. א: סגולות ולחשים. ב: צבא ישראל בעמים
(22-18). — תווינגינה לשיריעם (26-23). — מ. סמיד:
כנפים לעם; התעופה בסולקלור היהודי (31-30). — ג.
גראד: ג' פרקים של מסכת כלה לכליזמרים (36-33). —
ד. שטוק: חרוזי ילדים [ביוודית] (35-33). — [שיריעם
יודיים] (37-36). — י. צדקוני: לשון עלגים [בפי העולה
החדש] (39-38). — ב. דהפריס: "חבר" ו"מורנו" בהר
לנד (40). — מ. גול: פורים שני באפגאניסטאן (42). —
מ. מ. דודון: על טורים שני של רומאן ברומניה (43).
גיד. טבת תש"ט. — מ. גרונזאלד: כתבות בשערי ספר
רים (2-1). — ש. במברגר: סדר עבודת השמש דק"ק
אופינבר (3-2). — י. לוינסקי: מים שתוקים: מתוך
ילקוט רפואות עם וסגולות (5-3). — י. כהן: על ספר
גורלות אחר שבארמ-צובא (6). — י. פינחס: מעדני שבת
בבוכארה (7). — נ. וואהרמן: מנהגי יום הכפורים
שנשתכחו (9-8). — י. האגר: חיפה העברית מלפני
חמישים שנה (11-9). — ד. ברילינג: ארכיון הקהילה
בברסלאו. אוד: מוצל מאש (15-14). — ב. עוזיאל:
"מאובנים" בפולקלור היהודי-ספרדי (18-17). — י. ל.
אלפביתין [ביוודית] (20-19). — י. רבקאי: מדרושי
הנוסריקון של בחורי-שיבה (20). — ש. שינרמן: פור
מון חצות של הסבא משפולה [ביוודית] (27). — ג.
גראד: מאוצר השירה העממית [ביוודית] (29-27). — ד.
שטוק: חרוזי ילדים [ביוודית] (32-30). — ש. ה. קוק:
טעימת השוחט מהאזן ששחט (37). — תווינגינה לשירי-
עם (4 ע').

י"ם. מד. תליאביב, טבת תש"ט. — מ. גון <נישטאט>:
איזור הכנרת. בימי קדם (20-19).

ירושלים. ב. א"ב. ירושלים, תשרי-אדר תש"ט. — י.
פרס: אם אשכחך ירושלים; לתולדות הישוב היהודי בין
חומותיה של ירושלים (21-1). — נ. שלם: הרעשים

מ. רבי: הימים הנוראים בקרב עדות המזרח (381-380).

בצרון. י. ב. גיירורק, חשון תש"ט. — ב. בוקסר:
ספר המצות ומשנה-תורה (95-85).

י. ד. שבט. — מ. קוסובר: מגילות גנויות <לגלוי
ספר ישעיה וספרים עתיקים עבריים במדבר יהודה>
(246-238). — ת. אלטר: אשכנזי, ספרדי, מזרחי <שאלת
המבטא העברי> (272-267). — מ. פרנקל: לשונו של
ספר "יוסיפון" (291-287).

הדאר. כח. יא. גיירורק, יג טבת תש"ט. — נ. רבן:
על משמעותו של ספר איוב (260-259); הסוף בגל' הכא
(284).

הדור. תליאביב, כ בטבת תש"ט. — ח. ילון: מגילות
גנויות [ממדבר יהודה] (4-3).

דרום. יא. י. קל. בואנוס איירס, תשרי תש"ט. — י. א.
וידמאן: "כתר מלכות" לרשב"ג (201-199); הסוף בגל'
הבא (228-226).

ירושלם. ה. 19. ירושלים, טו אדר תש"ט. — א.
אלמאליח: "מי כמוך" [לר' מסעור בן יהודה דרמון
לפורים של והראן (9-8)].

חורב. י. (חוב' י"ט). גיירורק, אלול תש"ח. — א.
חיים: הערות לברכות פרק ו' (26-1). — מ. בניהו:
"ויכוח המים והיין" לר' חיים ד' דוד אבואלעפיה (27-
34). — מ. וילנסקי: בענין הלכת עדית (56-35). — ש.
ווינר: שאלות ותשובות "גודע ביהודה" בתור מקור
לתולדות ישראל (76-57). — י. ש. נוביל: התרגום הסורי
לדברי הימים (104-77). — מ. א. שולחאס: לימוד התורה
אצל יהודי איטליה בתקופת הרינסיטאנס (128-105). — י.
ש. אלפביתין: "מנהגים של כל השנה מאשכנז" לר'
יחזק מורא (184-129). — מ. היגר: פרקי ר' אליעזר
(294-185). — ע. בן-עזרא: חידושי מלים של ר' סעדיה
גאון (318-295). — ש. שפמער: הערות למקראות ומד'
רשיהם (330-319). — א. סרד: מורים; שרשו והוראתו
(335-331). — א. ר. מלאכי: הרעש בצפת בשנת
תקצ"ז (344-336). — י. ש. נוביל: מפתח לעשרת קב'
רכים של חורב (368-359).

יבנה. ג. דיב. ירושלים — ת"א. ניסן תש"ט. <בעיית
המדינה בישראל>. 267, [5] ע'. המדורים: חוקה ומש'
פס. בעיות סוציאליות וכלכלה. רפואה. (בין השאר: י.

תוח של משק הארץ. תל-אביב, 25 בפברואר 1949. 16
ע/ תמונות.
עתון אגודת האינג'ינרים והארכיטקטים. ח. ה.
תל-אביב, תשרי תשט. — א. כהן: חוקי בנין ובנין
ערים בספרות ההלכה (1917).
עיתונות. ג. 4-5. תל-אביב, אדר-ניסן תשט. — ש.
בריימאן: גלות וגאולה במחשבה היהודית הלאומית בז
מן החדש (301/2, 313-307).

הפרקליט. ד. י. תל-אביב, תשרי תשח. — א. ליטאי:
דיני נפשות בישראל בתקופת התלמוד ואחריה (281-
288).
ה. ד"ר. תמוזאלול תשח. — צ. קרל: סדרי המדינה
בישראל בזמנים קדומים [מימי המלכים עד עזרא] (131-
136). — ש. קולורני: תקנות "שעת-חירום" האפלה
תש"ח: הערות לשוניות (142-138). — מונחים משפטיים;
אורחות (152).

הצופה. תל-אביב, כד אדר תשט. — ח. ילון: קר-
מותן וחשיבותן של המגילות הגנוזות (5).
יד ניסן. — מ. ש. גשרי: ניגונים ונעימות של "שיר
השירים" (7, 9). — ח. ילון: קרמותן וחשיבותן של
המגילות הגנוזות (8). — ג. בר גיורא: מנהגי פסח
בארץ לוב (8).

קול תורה. ג. אדר. ירושלים, תשרי-טבת תשט. "חר-
ברת הרב הראשי לא"י [ר"א הלוי הרצוג], לייבל
הששים" — רבנו הגדול; ביאוגרפיה קצרה, רשימת
ספריו [42].

הרופא העברי. כא. אב. ניירורק, 1948. "הוצאה
מיוחדת למדינת ישראל". — פ. אפרתי: תצפיות קליניות
במהלך המאלאריה בארץ-ישראל (76-52). — א. א.
פריד: השיטה ואבזרי השיטה בקביעת מונחים (106-
112). — א. קלושטוק: על מחלת החילופית (אמביא-
זיס) בארץ-ישראל (117-113). — ז. בוס: האורולוגיה
בארץ-ישראל (127-118). — מ. בוכמן: חמי טבריה בהרה
(135-128). — מ. בן-עמי, א. גולדשטיין: עקביות ואחרי
דוח בקביעת מונחים (144-136).

שבילי-החנוך. ח. א. ניירורק, מאי 1948. "חוכרת
יובל השבעים של הד"ר ניסן טורוב" — מאמרים על

בירושלים (54-22). ח. ז. הירשברג: מקומה של ירושלים
בעולם המוסלמי (60-55). — א. יערי: אגרות שליחי
ירושלים. א. ר' רפאל אברהם לב אריה; ב. ר' אברהם
הכהן מלאסק (73-61). — מ. בניהו: הרעב בירושלים
בשנת תר"ו (88-74). — א. בן-יעקב: לתולדות הישיבות
„כנסת ישראל" ו„חסד אל" בירושלים (99-89). — י.
פראור: לשאלת מסי הקבורה בירושלים (101-100).
ש. ח. קוק: לתפלות על קבר שמואל הנביא (102).

מערכות. נדניה. תל-אביב, שבט תשט. — א. מלמט:
כלי הנשק מתקופת התנ"ך (82-80).

סיני. קמג. ירושלים, כסליו תשט. — א. הילביץ:
המלכות של בית חשמונאי לפי ההלכה (137-127). —
ג. אלוני: קטעים מפירושי ר' משה הכהן גיקטילה (138-
147). — ש. טל: הגט מקליבה (167-152). — י. רצהבי:
בשולי „מגלות גנוזות" (176-173). — ש. ח. קוק: „חלור-
נת הראב"ע על רוע מלוך" ותיקונים (176).

קמח. טבת. — ב. לוריא: סלע הרמון (שופטים ב. מה).
(183-177). — י. ג. גרינוואלד: לתולדות המקובלים באוני-
גאריה משנת שעה עד שנת תק"כ; אייוושטדט, אובן,
פרשבורג, רבניץ ושושבורג (204-184). — מ. בניהו:
תשובה לר' בנימין מרדכי נבון (214-205). — ש. טל:
הגט מקליבה (230-214). — ג. בן-מנחם: שבחי ראב"ע
(235-230). — א. מ. הברמן: מסעו של ר' בנימין ליליני
טאל לארץ ישראל לפני מאה שנים (247-236). — י.
ליינער: קיסרין (248).

העולם. 36. טז. ירושלים, כו טבת תשט. — י. א.
ויידמן: כיצד ממלאת העברית את חסרון הפריפיקסים
(248/9).

ית. יא שבט. — א. חרמוני: אוגוסט סטרינדברג כחור-
קר הארץ וכבלשן עברי (282-280). (המשכים: יט 301-
302, כג 364-363). — צ. קארל: השבועה (צורות
השבועה שהיו נהוגות בתקופות תנ"ך; 283-282).

כ. כה שבט. — י. כנעני: האשה העבריה במקרא
(318; הסוף בגל' הבא 336).

כג. טז אדר. — ג. ה. טורסיני; מ. ד. קאסטו: על
חשש הזיוף של מגילות מדבר יהודה (367)

כח. כט ניסן. — י. א. זיידמן: תיאור וסיפור במק-
רא (441).

על המשמר. מוסף כלכלי לשאלות תיכונן ופי-

- * *Asiatische Studien*. 1, 1-2. Bern, 1947. — טורוב, ביניהם: ע. בן-עזרא: הביבליוגרפיה של הד"ר טורוב (55-46, 81 ערכים).
- J. P. de Menasce: Une légende indo-iranienne dans l'angéologie judéo-musulmane; à propos de Harut et Marut.
- * *Ateneum Kaplańskie*. 47, 1. Włocławek, 1948. — S. Łach: Czas nadania dekalogu „ומן מתן עשרת הדברות.” (14-20).
- Australian Jewish Historical Society*. Journal and Proceedings. 2, 8. Sydney, Dec. 1947. — Mrs. W. L. Cohen: The inauguration of the Launceston Hebrew congregation (413-418). — Louis Pulver Memorial Fund (418-427). — D. J. Benjamin: Western Australian Jewry, 1829-1897. 4: Northam (427-430). — S. B. Glass: Leopold Weissberger, man of millions (439-453).
- 2, 9, July 1948. — D. J. Benjamin: The 70th anniversary of the Great Synagogue, Sydney (462-467). — The first Montefiore in Australia (467-471). — I. Porush: The Chief Rabbinate and early Australian Jewry (471-494). — Governor Darling and Barnett Levey (495-497).
- Biblica*. 30, 1. Roma, 1949. — J. M. Vosté: Le prophète promis par Moïse d'après Mar Isidore de Merw <Deut. 18, 15-19> (1-9). — E. F. Sutcliffe: Notes on Job, textual and exegetical. 6, 18; 11, 12; 31, 35; 34, 17, 20; 36, 27-33; 37, 1 (66-90). — N. Schneider: Aram und Aramäer in der Ur III-Zeit (109-111).
- The Biblical Archaeologist*. 11, 3. New Haven, Sept. 1948. “The newly discovered Jerusalem scrolls.” — J. C. Trever: The discovery of the scrolls (46-57). — M. Burrows: The contents and significance of the manuscripts. (57-61). — H. Wallace: Leviathan and the beast in revelation (61-68).
- Bibliotheca Sacra*. 417. Dallas. Jan.-Mar.
- טורוב, ביניהם: ע. בן-עזרא: הביבליוגרפיה של הד"ר טורוב (55-46, 81 ערכים).
- ה. ב. אוגוסט. — ג. א. חורגין: תגובתו ההיסטורית; מעין הערה לפילוסופית חינוך יהודית (72-67).
- שרשים. ד. תל-אביב, תשס. — א. נ. פולאק: שאיפת הממלכתיות בקורות ישראל (87-78). — ג. מ. גלבר: רעיון המדינה היהודית במאות האחרונות <תכניות, הצעות ונסיונות ליסוד מדינה יהודית במאות האחרונות עד חיבת ציון וד"ר הרצל> (111-88).
- יידישע קולטור. יארג. 10, 12. ניו-יורק, דעצ. 1948. — ג. מיזל: 125 יאר זינט דער ערשטער יידישער צייטונג פון פוילן: „דער בעאבאכטער אן דער ווייסעל” (47-42). — ר. רויזנבלאט-רובין: דאס יידישע פאלקס-ליד אויפן אמעריקאנער באדן (50-48).
- פון לעצטן חורבן. 10. מינכן, דעצ. 1948. — ר. בראליעזר: קאמפס-באוועגונג אין קאוונער געטא (15-18). — מ. בריק: פון געטא אין פושטשע (18-16). — מ. בערמאן: קאוונער געטא-שפיטאל (27-19). — י. נאכמאחסי: מעדיצינישע אונטערזוכונגען [אין קאוונער געטא (37-28)]. — ד. וואלפ: קידאן (56-48). — ה. הירשאוויטש-לעוויטאן: ווידוקלעך (64-56). — א. וילבערמאן: יאנעזע (69-64). — מ. עדעלי-שטיין: ליבאווע (104-96). — א. פינקלער: שידלאווע (107-105). — י. צוויק: מיטלניצע (112-108). — מ. ד. טאוב: אין אן אונגארישן ארבעטס-באטאליאן (113-118). — י. קאנער: לעזשיסק (122-118). — געטא אין קאצעט-ווערסלעך (136-131).
- קיום. 12. פאריז, כסלו תשס. — י. קאנער: א פאר טעאריעס וועגן יידישן כאראקטער קאנפראנטירט מיט די פאקטן פון פאלקס-אומקום 1939-45 (713-709). — ב. בערנפעלד: „שאוויט”; דאס אונטערגעגאנגענע לשון פון די קאמסארינער יידן (727-725).
13. סבת. — א. א. גרשוני: חסידות חב"ד און זיין ארט אין דער יידיש-עליגנעזער מחשבה (789-783).
- Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*. Comptes rendus. Paris, 1948. — A. Dupont-Sommer: Nouvelle lecture d'une inscription phénicienne archaïque de Nora, en Sardaigne <C. I. S., I, 144> (12-22).

W. J. Fischel: Secret Jews of Persia (28-33). — P. and P. Goodman: Modern artist as synagogue builder (51-55).

* *Dieu Vivant*. 10. Paris, 1948. — Bahya Ibn Peguda: Introduction aux devoirs des coeurs. [Extraits.] (51-75).

* *Estudios Franciscanos*. Jan. 1948. — T. de Orbiso: El „Reino de Dios” en los Salmos (13-35).

Folk-Lore. 59, 2. London, June 1948. — C. Roth: Folklore of the Ghetto (75-83).

Gazette des Beaux-Arts. 6: 33, 975. New York, May 1948. — R. Wischnitzer: Paintings of the synagogue at Dura-Europos (261-266).

* *The Harvard Theological Review*. 41, 1. Cambridge, Jan. 1948. — C. Bonner: The story of Jonah on a magical amulet (31-37).

Hebrew Union College Monthly. Cincinnati, Shuvuos 1948. — I. M. Rabinowitch: Science and survival values in Judaism (6-11).

Historia Judaica. 10, 1. New York, April 1948. — S. Halkin: Socio-historical implications of modern Hebrew literature (1-42). — E. Silberner: Proudhon's Judeophobia (61-80).

10, 2. Oct. 1948. — (S. Japhet): The secession from the Frankfurt Jewish community under Samson Raphael Hirsch (99-122). — I. Heinemann: Supplementary remarks on the secession etc. (123-134). — J. Rosenheim: The historical significance of the struggle for secession from the Frankfurt Jewish community (135-146). — B. Blau: Nationality among Czechoslovak Jewry (147-154). — A. L. Lebeson: Jewish cartographers; a forgotten chapter of Jewish history (155-174). — H. Bieber: Recent literature on Heine's attitude toward Judaism (175-183).

1948. — C. L. Feinberg: Are there Maccabean psalms in the Psalter? (44-55).

418. April-June. — C. L. Feinberg: The uses of the Psalter (154-169; no. 420: 463-477).

419. July-Sept. — M. F. Unger: The use and abuse of biblical archaeology (297-306).

420. Oct.-Dec. — M. F. Unger: The temple vision of Ezekiel (418-432; no. 421, Jan.-Mar. 1949, 48-64).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. 111. New Haven, Oct. 1948. — J. C. Trever: Preliminary observations on the Jerusalem scrolls (3-16). — M. Burrows: Variant readings in the Isaiah manuscript (16-24). — H. L. Ginsberg: An Aramaic contemporary of the Lachish letters (24-27).

Bulletin of the School of Oriental and African Studies. 12, 3-4. London, 1948. — J. Leveen: An eye-witness account of the expedition of the Florentines against Chios in 1599 (542-554).
תאור עברי לר' יעקב בן יהודה אשכנזי, לפי דפוס שלוניקי ש"ס.

Les Cahiers Séfardis. 2, 7-9. Neuilly-sur-Seine, 20 juin 1948. — I. M. Emmanuel: Les Séfardis de Curaçao (226-229). — S. Levy: La langue maternelle des Séfardis. 2: L'écriture Ladino (246-250). — Liste des 582 Séfardis déportés de Drancy entre le 10 février et le 13 avril 1944 (263-273).

Catholicité. 2. Lille, jan. 1948. „Situation d'Israel; judaïsme et christianisme, antisémitisme, Sionisme.” 253 p., illus. — L'Eglise catholique et les Juifs pendant la guerre (119-134).

Chronique d'Égypte. 47. Bruxelles, jan. 1949. — M. Hadas: III Maccabees and the tradition of patriotic romance (97-104).

Commentary. 7, 1. New York, Jan. 1949. —

235, années 1946—47. 1947. — A. Dupont-Sommer: „Maison de Yahvé" et vêtements sacrés à Éléphantine, d'après un ostrakon araméen du Musée du Caire (79-88).

236, année 1948, 1. — J. G. Février: Les fouilles de Byblos et la date de l'alphabet phénicien (1-10).

Journal of Biblical Literature. 67, 4. Philadelphia, Dec. 1948. — H. Hirschberg: Once again — the Minim (305-318).

The Journal of Educational Sociology. 22, 3. New York, Nov. 1948. „Palestine. A. I. Katsh, issue editor." (161-256).

S. A. Udin: קבץ מאמרים על מדינת-ישראל. ביניהם: A list of references leading to the establishment of the State of Israel (239-247).

The Journal of Egyptian Archaeology. 33. London, 1947. — R. O. Faulkner: The wars of Sethos I [in Palestine] (34-39).

34, 1948. — M. B. Rowton: Manetho's date for Ramesses II (57-74).

Journal of Near Eastern Studies. 7, 1. Chicago, Jan. 1948. — J. P. Hyatt: The date and background of Zephaniah (25-29). — S. Yeivin: The sepulchers of the kings of the House of David (30-45). — G. E. Wright: Dr. Waterman's view concerning the Solomonian temple (53). — L. Waterman: A rebuttal (54-55).

7, 2. April. — R. A. Bowman: Arameans, Aramaic, and the Bible (65-90). — R. Marcus: Notes on the Armenian text of Philo's „Quaestiones in Genesim", books 1—3 (111-115).

8, 1. Jan. 1949. — J. Gray: The Canaanite god Horon (27-34).

Journal of the Transactions of the Victoria Institute. 78. London, 1946. — P. W. Heward; F. F. Bruce: „And the earth was without form and void"; an enquiry into the exact meaning of Gen. 1, 2 (13-37).

The Huntington Library Quarterly. 11, 2. San Marino, Feb. 1948. — E. A. Strathmann: Ralegh on the problems of [biblical] chronology (129-148).

India and Israel. 1, 8. Bombay, Feb. 1949. — I. A. Ezekiel: Martial traditions of the Bene-Israel community (18-19).

Iraq. 10, 1. London, Spring 1948. — R. D. Barnett, J. Leveen, C. Moss: A Phoenician inscription from eastern Cilicia (56-71).

Jewish Education. 20, 2. New York, Feb. 1949. „Dedicated to the memory of Judah L. Magnes". מאמרים על מאננס ומדבריו (עמ' 12-17).

The Jewish Quarterly Review. 39, 3. Philadelphia, Jan. 1949. — S. Zeitlin: „A commentary on the Book of Habakkuk"; important discovery or hoax? (235-247). — H. Tur-Sinai: The Amorite and the Amurru of the inscriptions (249-258). — S. Gandz: Studies in the Hebrew calendar (259-280). — J. S. Kennard: Slavonic Josephus; a retraction (281-283). — L. J. Liebreich: The invocation to prayer at the beginning of the „Yozer" service (285-290).

Jewish Social Studies. 11, 1. New York, Jan. 1949. — S. Gringauz: The ghetto as an experiment of Jewish social organization (Three years of Kovno ghetto) (3-20). — J. Yasser: References to Hebrew music in Russian medieval ballads (21-48). — R. F. Byrnes: Antisemitism in France before the Dreyfuss affair (49-68). — A. Benaroya: A note on „The Socialist Federation of Saloniki" (69-72).

Journal Asiatique. 234, années 1943—45. Paris, 1947. — R. Weill: Remise en position chronologique et conditions historiques de la XIIe dynastie égyptienne (131-150). — G. Vajda: Melchisédec dans la mythologie ismaélienne (173-183).

1943-44. — P. V. Rubow: Genesis i litterær-kritisk Belysning (126-146, 179-207, 247-276, 67-84).

Orientalia. 18, 2. Roma, 1949. — R. T. O'Callaghan: The great Phoenician portal inscription from Karatepe <pl. 21-28> (173-205).

Oudtestamentische Studiën. 5. Leiden, 1948. — B. D. Eerdmans: The name Jahu (1-29). — G. J. Thierry: The pronunciation of the tetragrammaton (30-42). — B. Alfrink: La prononciation „Jehova" du tétragramme (43-62). — M. David: The manumission of slaves under Zedekiah (63-79). — Th. C. Vriezen: Two old cruces: Ruth 4, 5; Zach. 2, 12 (80-91). — J. Simons: Two notes on the problem of the Pentapolis (92-117). — B. Alfrink: L'expression נאסף אל עמי (118-131). — M. A. Beek: The religious background of Amos 2, 6-8 (132-141). — J. Van der Ploeg: Notes lexicographiques (142-150). — H. A. Brongers: La crainte du seigneur (151-173). — N. H. Ridderbos: עפר als Staub des Totenortes (174-178). — A. H. Edelkoort: Prophet and prophet (179-189). — W. H. Gispen: The distinction between clean and unclean (190-196). — P. A. H. de Boer: An inquiry into the meaning of the term משא (197-214).

Palestine Journal of Botany. Jerusalem Series, 4, 2. Nov. 1947. — T. Rayss: Nouvelle contribution à l'étude de la Mycoflore de Palestine. (4ème partie). (59-76). — M. Zohary, G. Orshansky: The vegetation of the Hule Plain (90-104). — M. Goldzweig: On some cellulose splitting fungi of Palestine (107-108). — N. Feinbrun: A new nettle from Huleh (114-115).

4, 3. March 1948. — E. Shmueli: The water balance of some plants of the Dead Sea salines (117-143). — N. Feinbrun: Further studies on Allium of Palestine and the neighbouring count-

* **The Journal of Theological Studies.** 49, 193-4. London, Jan.-Ap. 1948. — L. H. Brockington: Audition in the Old Testament (1-8). — B. J. Roberts: The emergence of the Tiberian Massoretic text (8-16). — A. E. Guilding: Notes on the Hebrew law codes (43-52). — S. Jellicoe: A note on „Hal-Mut" (Ps. 48; 15) (52-53). — A. Guillaume: Isaiah 43, 14 (54-56). — W. D. McHardy: The Peshitta text of Daniel 11, 4 (56-57).

Library Journal. 73, 21. New York, 1 Dec. 1948. — L. I. Poste: Books go home from the wars (1699-1704).

על האוסף הגדול של ספרים עבריים ויודאיסטיים שהוצגו מכל ארצות-הבישוש ורכוונם באופנברג ע"י פרנקפורט.

Modern Language Notes. 64, 2. Baltimore, Feb. 1949. — J. Ziegler: Two notes on J. T. Williams' „Words into images in Chancer's 'Hous of Fame'" (73-76). נוגע גם בהקבלה בין „הזהר" וגן-עדן האבוד למילטון.

D. C. Allen: On the closing lines of „The Faerie Queene" [„God of Sabbaoth"] (93-94).

64, 3. March. — M. Françon: Les Lamentations de Jérémie et la poésie française du XVIe siècle (181-182).

Le Muséon. 61, 1-2. Louvain, 1948. — G. Goossens: La revision de la chronologie mésopotamienne et ses conséquences pour l'histoire orientale (1-29). — G. Dossin: Debir (37-41). — A. M. Honeyman: Phoenician inscriptions from Karatepe (43-57).

* **Die Neue Ordnung.** Oct. 1946. — H. Bückers: Zur Lage der alttestamentlichen Wissenschaft (418-428).

* **Neue Zürcher Zeitung.** 1949/24. — W. Baumgartner: Alte hebräische Bibelhandschriften.

Orbis Litterarum. 1, 2 — 2, 1. Copenhagen.

Revue des Études Juives. 7 <107>. Paris, 1946-47. — R. M. Guastalla: Judaïsme et Hellenisme; la leçon de Philon d'Alexandrie (3-38). — A. Dupont-Sommer: Sur la fête de la Pâque dans les documents araméens d'Eléphantine (39-51). — G. Vajda: Études sur Qirgisani (52-98). — Idem: Le commentaire kairouanais sur le „Livre de la Création” (99-156).

Revue des Études Sémitiques et Babylonica. 1941-45. Paris, 1945. — A. Herdner: Remarques sur la „déesse 'Anat” (33-49). — Ch. Virolleaud: Le mariage du roi Kéret d'après les tablettes de Ras-Shamra (50-58). — Idem: Sur l'idole de la jalousie du temple de Jérusalem <Ezéch. 8, 3-5> (59-63). — A. Dupont-Sommer: Un ostrakon araméen inédit d'Eléphantine adressé à Ahutab (65-75). — R. du Mesnil du Buisson: Le service de garde dans le temple de Bél à Palmyre (76-84). — H. M. Weill: 1. Étymologie du mot מִשָּׁח et du verbe יָשַׁח = יָשָׁה II. 2. עָמִי „compatriote, consanguin” (85-88). — B. Chapira: Les lettres de Lakis (105-173).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 1. 1. Paris, juin 1948. — I. Simon: L'histoire de la médecine hébraïque depuis les origines jusqu'à nos jours (5-21). — H. Friedenwald: Les Juifs et l'université de Montpellier. Jean Astruc et les Saporta (21-29). — A. Litwak: Les conceptions de Maimonide sur l'âme et leur comparaison avec celles de notre temps (30-41). — H. Baruk: Hygiène et médecine hébraïques en Palestine (42-59).

1, 2. sept.-déc. — L. Filderman: Arnold Netter, médecin juif <1855-1936> (7-13). — A. d'Esaguy: Orobio de Castro <1620-1689> (15-19). — I. Reichert: La mycologie palestinienne, avec une étude historique sur la mycologie chez les Juifs (20-28). — L. Pérel: La vie de l'anatomiste (M. L.) Hirschfeld (29-32). — B.

ries (144-157). — A. Eig: Diagnoses specierum novarum Palaestinae (171-173).

The Palestine Post. 6966. Jerusalem, 20. III. 1949. — *The Jerusalem Post*: special supplement... 16 p. „Jerusalem under siege is recalled in documented articles.”

Proceedings of the American Academy for Jewish Research. 17. New York, 1948. .... dedicated to Prof. Alexander Marx on his seventieth birthday... — S. Gandz: Date of the composition of Maimonides' code (1-7). — S. Gandz: Studies in the Hebrew calendar; interpretation of a difficult passage in the Palestinian Talmud (9-17). — A. Kober: Documents selected from the Pinkas of Friedberg, a former free city in western Germany (19-59). — A. Menes: The ethical teachings of Moses Hayim Luzzatto (61-68). — L. Strauss: How to study Spinoza's Theologico-political Treatise (69-131). מ. א. שולחם: חיי הדת של יהודי איטליה בתקופת הרנייטאנס (22'1).

The Psychoanalytic Quarterly. 16, 1. New York, Jan. 1947. — G. M. Kurth: The Jew and Adolf Hitler (11-32). — H. Loebowitz-Lennard: The Jew as symbol (33-38).

17, 2. Apr. 1948. — N. Ackerman, M. Jahoda: The dynamic basis of anti-Semitic attitudes (240-260).

Revista Ecclesiastica Brasileira. 7, 4. Petrópolis, Brasil, dez. 1947. — J. G. Raposo: O Salmo 16 em a nova versao latina comparada com o texto original e com a Vulgata (849-859).

Revue Biblique. 55, 4. Paris, oct. 1948. — P. Auvray: Le problème historique du Livre d'Ezéchiél (503-519). — R. de Vaux, A. M. Stève: La seconde campagne de fouilles à Tell el-Far'ah, près Naplouse (544-580).

Syria, 25, 1-2. Paris, 1946-48. — A. Dupont-Sommer: Deux inscriptions araméennes trouvées près du lac Sevan, Arménie (53-66). — E. Bikerman: Une proclamation séleucide relative au temple de Jérusalem (67-85).

Theologische Zeitschrift, 4, 3. Basel, Mai-Juni 1948. — G. von Rad: Theologische Geschichtsschreibung im Alten Testament (161-174). — H. Bietenhard: Kirche und Synagoge in den ersten Jahrhunderten (174-192).

— Alttestamentliche Wortforschung (233-237): L. Koehler: Labon und Weihrauch, G. Ch. Aalders: The signification of the Hebrew verb jasa'. W. Baumgartner; M. Eglin: Ein Gegenstück zum biblischen Manna.

4, 6. Nov.-Dez. — P. Katz: Zur Aussprache [des Tetragrammaton] (467-469).

5, 1. Jan.-Feb. 1949. — P. Katz: Das Problem des Urtextes der Septuaginta (1-24). — B. J. Alfrink, P. Katz: Die Aussprache [des Tetragrammaton] (72-74). — L. Koehler: Alttestamentliche Wortforschung. Doberot = Flösse. Defi = Makel.

* **La Vie Intellectuelle**. Paris, fév. 1948. — A. M. Dubarle: Prophétie et critique littéraire (28-35).

Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, 51, 1-2. Wien, 1948. — K. Schubert: Die altorientalischen Dynastien zur Zeit Hamurapis von Babylon (21-33). — E. Zolli: Visionen der Liebe im Hohenlied (34-37). — H. L. Gottschalk: Die Friedensangebote al-Kamils von Egypten an die Kreuzfahrer (64-82).

Amira: Les relations culturelles entre Israël et les nations (33-39). — E. Freud: La vie de Freud (40-45). — I. Simon: La médecine légale dans la Bible et le Talmud (46-61).

תמציות המאמרים בעברית.

* **Revue d'Histoire Ecclésiastique**, 43, 1-2. Louvain, 1948. — G. Bardy: Le souvenir de Josèphe [Flavius] chez les Pères (179-191).

Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses, 27, 1-2. Paris, 1947. — A. Causse: De la Jérusalem terrestre à la Jérusalem céleste (... dans l'eschatologie juive à l'époque post-exilique) (12-36).

3-4, 1947. — E. Jacob: Les textes de Ras Shamra-Ugarit et l'Ancien Testament (242-258).

Revue du Moyen Age Latin, 4, 3. Paris, Oct. 1948. — G. Blumenkranz: La „Disputatio Judei cum Christiano" de Gilbert Crispin, abbé de Westminster (237-252).

* **Sciences Ecclésiastiques**, 1948, 1. — M. Brunet: Proverbes 22,17—24,22 et la possibilité d'une source égyptienne (19-40). — V. Monty: La nature du péché d'après le vocabulaire hébreu (95-109).

Sociometry, 11, 1-2. Beacon, Feb.-May 1948. — U. G. Foa: Social change among Yemenite Jews settled in Jerusalem. A quantitative study in dynamics and correlations among culture traits (75-99).

Svensk Exegetisk Arsbok, 13. Västervik, 1948. — H. Ringgren: Är den bibliska skapelseberättelsen en kulttext? (9-21).

„האם ספורי מעשה בראשית בחנ"ך נוסח מולחן?"

רשימת ספרים ובה חיבור לא-נודע לרס"ג

מאת
מ. זולאי

רשימות-ספרים שבין קטעי הגניזה בחינת צימוקים שבעוגה הן, שרבו עליהן הקופצים וזכו לטיפול מיוחד. לא שחשיבותן עדופה משל שאר כתבי הגניזה, אלא שהיקפן מועט וטיפולן קל, חידושן נראה לעין ותועלתן מרובה; שמסייעות לזיהוי של קטעים אנונימיים, ומקנות מושג ממהות תרבותן של תקופות מסוימות. לפיכך אין כמעט חוקר מחוקרי הגניזה שלא השתתף בפירסומן. רשימות מרובות-עניינים פירסמו בעיקר: באכר¹, פאונסקי², מאן³, גוטהייל⁴, אסף⁵, ואחרים. ראה ביבליוגרפיה אצל אסף, קרית ספר ית' עמ' 273.

הרשימה המתפרסמת כאן נעלמה מעיני החכמים מחמת טעות בקטאלוג אוכספורד, כרך ב, סי' 2738/8, שמחברו רשם עליה Index of a Mahzor in Arabic. במקרה הגיע צילומן של אותו דף למכון לחקר השירה העברית, ועמדתי על טיבו. גרמה לאותה טעות העובדה ש-35 מבין 47 העניינים הכלולים ברשימה הם דברי פיוטין וענייני בית הכנסת⁶. נראה איפוא שבעל הרשימה היה חזן לפי מקצועו, וספרייתו כללה בעיקר ספרי תפילות וקבצי פיוטים. אמנם הרשימה חסרה בראשה, ואין לדעת כמה עניינים אחרים היו בה.

מכל מקום חשיבות יתרה נודעת לשריד שלפנינו, שיש בו זכר לאחד מחיבורי רס"ג שאינו ידוע לנו משום מקור אחר. משני חיבורי רס"ג הנזכרים בו בפירוש (יתכן שגם קצת מן ה"תפסיר"ים של רס"ג הם), "הלכת שחיטה" (2) ו"כתאב אלביאן" (39), הראשון ידוע ממקורות שונים, ואילו השני, אנו שומעים עליו כאן בפעם הראשונה. מתוך שמו של החיבור, שפירושו בערך: ספר הברורים, אי אפשר לעמוד על טיבו, אך יש מקום לשתי השערות: ידוע לנו חיבור אחר בשם זה, שמחברו הוא ר' יוסף בר יהודה ראש הסדר, ותכנו: חשבון תקופות וטוד העיבור; ראה הירשפלד, Jew. Quar. Rev. כרך טז 691: הדא כתאב אלביאן להסאב אלעיבור ממה אלפה ר' יוסף בר יהודה זל ראש הסדר וכו'.⁷ יתכן איפוא שאף חיבורו של רס"ג עסק באותו ענין, ור' יוסף עשה כמתכונתו. חיבור כזה עשוי יפה לשימוש של חזן, ואין מציאותו בין קבצי תפילות ופיוטים מעוררת תמיהה. אך העובדה שרק פרק עשירי של החיבור היה בידי בעל הרשימה, ואותו פרק נמצא דווקא בין חוברות של קינות למתים, מעלה את ההשערה

1 REJ כרך לט 200; כרך מ 54.

2 JQR כרך יג 324 וכו'; כרך טו 76 וכו'; REJ כרך עב 184 וכו'.

3 REJ כרך עב 163 וכו'; JQR (סד"ח) כרך יא 423 וכו'; Texts and Studies I עמ' 643 וכו'.

4 Jewish Studies in Memory of Israel Abrahams ניריוק, 1927, עמ' 149 וכו'.

5 קרית ספר שנה יח עמ' 272 וכו'.

6 והם המספרים: 1, 3, 5, 6, 9, 10-16, 18, 21-23, 26-31, 33-38, 40, 41, 43-47. — לא ברור

כל צרכו טיבם של המספרים 7, 17, 19, 32, 42. כל הכתבים הנזכרים ברשימה היו נחוגים בתוך חמש תפילות, כמוכת ממה שלא נזכר. "רבטה" אלא חמש פעמים "ע"א שו" 1, 2, 4, 5, 14.

7 וע' מאן Texts and Studies I עמ' 116 הע' 15.

שתכנו היה עשוי לתנחומי אבלים, מעין מאמר על תחיית המתים, או על שכר ועונש בעולם הבא. מכל מקום נמצאנו למדים שהחיבור כלל לא פחות מעשרה פרקים, וכל פרק שימש מעין חיבור לעצמו.

ענין אחר, והוא משותף לכל הרשימות ממין זה, הוא ענין השמות העבריים המופיעים בלבוש ערבי, או ערבי למחצה. כגון: אר האט = רהיטים (3), ה ש ע נ י ס = הרשענות (6), צ ד ו ק א ת דין — תפילות ופיוטים לצידוק הדין (29, 44—45), כיוצא בו ברשימות אחרות: "פראשאת" או "פראריש" = פרשיות; "דראשאת" או "דראריש" = דרשות; "חזאנה" או "חזאנאת" = דברי חזנות כלומר פיוטים; "יוצאראת" = יוצרות; "ענינאנאת" = עניינים; "ראס אלכל" = ריש כלה, והרבה כיוצא בהם.⁸ כדאי וכדאי להתקין מלון של תז'רגון הערבי שבפי יהודי המזרח של ימי הביניים, על פי החומר שבכתבי הגניזה.

הריני מוטרט את הרשימה כצורתה בכ"י, תוך הוספת מספרים לעניינים הכלולים בה. בכ"י מפסיקים בין עניין לעניין שתי נקודות בצירוף שני קוי אלכסון, השווה הערת לסי' 24.

(כ"י אוכספורד 2738/8, דף 99).

- ע"א (1) רבטה פיהא יוצר צום כפור ובתבה:
 (2) ורבטה פיהא נצכה הלכת שחיטה רק ונצכה
 ורק לרב' סעדיה (3) וורק פיהם ארהאט:
 ורבטה פיהא (4) תפסיר אלמגילה פשאט (5) וכראריס
 5 פיהם קינה למתים: ורבטה פיהא (6) כראסה
 רק פיהא השענים: (7) וכראסה בראשית:
 (8) וק...ליס אלשהור: (9) וענין חנוכה: (10) וסליחות
 לכיפור: (11) וענין סוכה: (12) וענין חתנים:
 (13) וענין כיפור: (14) וענין ראש שנה: (15) וראשי
 10 המטות ואלה מסעי: (16) והרכינו לפשוע:
 (17) [ו]ישמע יתרו: (18) וענין חתן איצא:

8 עיין הקדמת י. יואל לסידור רס"ג, עמ' 58.

- 1 צרור (של כתבים) ובו יוצר ליו"כ ודיני יו"כ (כך נ"ל כוונת "ובתבה", עפ"י "כתב" במשמעות של מצות הקוראן).
 2 וצירור המכיל העתק של הלכות שחיטה על קלף והעתק על נייר לרס"ג. ראה מלטר Saadya Gaon עמ' 347, סי' 5: הרכבי הקדמה לכת"ב מכתבי רס"ג, עמ' XXXVII.
 3 ודפי נייר המכילים פיוטים מסוג הרהוטות (ל"ארהאט": השוה מחקרי יניי, סי' 58 = ידיעות המכון לחקר השירה העברית, כרך ב, עמ' שמט. וכן בכ"י טיילור-שכטף K 6/31 "ארהאט לשמואל" וכו').
 4 ביאור למגילת אסתר (ל"פשאט" השוה ש. אסף ק"ס יח 275, סי' 71 "תפ[סיר] פ ש ט לר' סעדיה").
 5 וחבורות הכוללות קינות למתים.
 6 חוברת קלף שיש בה הרשעות.
 8 לא ידעתי מהו (אולי חשבון תקופות, או פיוטים לראשי חדשים).
 15 כנר' כוונתו לפיוטים לשבחנות דברי שמעו מ"חלת דפורענותא".
 16 "הרבינו לפשוע" הוא תחילת בית שני של הסליחה העתיקה "ארך אפים אתה" (סידור רס"ג עמ' שה'ש) המשמשת בכתבי הגניזה מסגרת לסליחות של ת"צ. כוונת בעל הרשימה היא לכל אותה קבוצה של סליחות הנאמרת אחרי הבית "הרבינו לפשוע" (וזה טעם הכתובת "טרדתה רבתי" שבראש קבוצה של סליחות המיוחסות לרס"ג בכ"י קופמן סי' 23 — ראה ש. וידר בספר הזכרון לעמנואל לעף, בודאפשט 1947, חלק עברי עמ' 34 — כוונתה לבית ג' של הסליחה הנ"ל — סידור רס"ג שו — המציין את מקום שילובן של שאר הסליחות).
 18 איצא, שוב (ראה סי' 12)

- (19) וצדר תוחיד: (20) ורחמים: (21) וענין סוכה
 ושמיני עצרת איצא: (22) ויוצר סוכה:
 (23) וענין מילה: (24) ורכסה פיהא איצא
 איכה: (25) ואיכה תפסיר: (26) וכראסה פיהא 15
 אקואל: (27) קינות למתים בכטי: (28)
 קינות לט' באב בכטי: (29) וצדוקא
 דין וצרכי קבורה: (30) וקינה לט' באב:
 ע"ב (31) וענין אבל סבטאן (ז) ואחד: (32) ויהיו חיי שרה:
 (33) וקינה לט' באב: (34) דרג' פיהא קינה:
 (35) וקינה איצא לט' באב: (36) וורקה פיהא
 קינה (37) וכראס פיה קינה: ותלת
 כראריס פיה (38) קינה למתים (39) ואלפצל אלעאשר
 מן כתאב אלביאן לרבי ס' [עד] יה זל:
 (40) וקינה לציון: (41) וקינה איצא למתים
 (42) וכראסה רק פיהא שי עלי אלהלים:
 (43) וענין אבל איצא: (44) וצדוקא דין
 איצא: (45) וצדוקא דין איצא: 10
 (46) וקינה למתים ולציון איצא (47) וורקתין פיהא קינה
 למתים יהי רצון שיחיו המתים בקרוב
 הדה גמלה אלרבטאט אלדי מעי*
 ושלום:

- 19 ספק הקדמה למאמר על הייחוד (השוה "כתנאבן אלתוחד" ברשימת אסף, ק"ס יח 274, סי' 52).
 ספק תפילה לפני קריאת שמע. — וצדר, כך נ"ל, ובכ"י ספק וצהר, ספק וצדר.
 20 הכוונה לתחינות עתיקות, כאותן שבסידור רס"ג, שמגישנו.
 24 בכ"י: "ורבסה פיהא איצא // איכה // ואיכה תפסיר", וכנר' יש כאן ט"ס.
 26 וחוברת המכילה פיוטים. יתכן שהסימנים 33'27 אינם אלא פירוש ל"אקואל".
 27'28 בכטי = בכתידי.
 29 תפילות ופיוטים לצדוק הדין.
 31 סבטאן (ספק רבטאן), לא ידעתי מהו.
 34 דרג' = קונטרס.
 36 וורקה, ודף של נייר.
 39 ופרק עשירי מספר "כתאב אלביאן" לרס"ג (ראה הקדמה).
 40 לציון, ר"ל: לת"ב.
 42 וחוברת של קלף הכוללת איזה ענין על תהלים.
 44'45 ראה סי' 29.
 47 וורקתין, ושני דפי נייר.
 * זהו סך כל החבילות אשר עמדי.

הדפוס העברי בהונגריה

מאת

פנחס יעקב הכהן

ב.* הדפוס העברי במונקאטש

מונקאטש (ובתקופה הצ'חוסלובקית מוקאטשבו). היא עיר קטנה במחוז ברג, בצפון-מזרחה של אונגריה הקודמת ובחלקה המזרחי של צ'חוסלובקיה שלאחר כך, בין הרי הקרפטים, הצטיינה ביישוב יהודי גדול, כי בתקופות האחרונות היו היהודים יותר ממחצית כל תושביה. כן הצטיינה בגדולי תורה ששימשו בה כרבנים ודיינים ונתפרסמו עליידי ספריהם שנתקבלו בכל העולם. התישבחותם של יהודים בעיר זו התחילה לערך שנת ת"מ (פרטים על העיר, ראה מונקאטש, מר' שמואל הכהן וינגרטן ב"ערים ואמהות בישראל" עמ' 345 ואילך).

הדפוס העברי נוסד בשנת תרל"א ע"י הר' פנחס בלייער, והספר הראשון שהדפיס היה: שו"ת מחנה חיים, חלק שני על או"ח, מהר"ר חיים סופר, שנדפס "בריש שתא יתברך (תרל"ב) לפ"ק, וחצי הגליון הראשון נדפס בעיר אונגוואר, כמ"ש בשער הספר. ר' פנחס בלייער המשיך עבודתו עד פטירתו בשנת תר"ן, ומאז ואילך עד שנת תרנ"ח הדפיסו אלמנתו ובניו יחד עם חתנו הר' צבי יעקב קאהן, בשם "בלייער וקאהן", בשנת תרנ"ח השתתף קאהן עם הר' מנחם קליין והדפיסו בשם "קאהן וקליין" עד לערך שנת תרס"ב, שבאו השותפים קאהן את פריעד" (ר' שמואל זאנוויל כהנא ור' עוזר פריעד) במקומם והמשיכו דפוסם עד לערך שנת תרע"ב. במקומם בא אח"כ ר' אהרן דוד מייזעלס, שהשתתף אח"כ עם ר' חיים גארטנברג עד לערך שנת תרפ"ח ובמקומם בא אח"כ ר' אליעזר יחיאל קאליש, שהדפיס תחלה בשמו ומשנת תר"ץ ואילך בשם "גרפיה" (Grafia).

ואלה הספרים שנדפסו במונקאטש לפי סדר שנות הדפוס:

תרל"ב

- 1 שו"ת מחנה חיים, חלק שני על או"ח, מהר' חיים ב"ר מרדכי המכונה פישל סופר. תרל"ב. 2°; (7) 54 (2) דף. חצי הגליון הראשון נדפס באונגוואר.
- 2 תהלה לדוד, מה"ר יהודה דוד ראטטעבערג, חדושים עה"ת בדרך פרד"ס. תרל"ב. 2°.

תרל"ג

- 3 שבילי דוד, מה"ר דוד יהודא וילבערשטיין, כללי הלכות וחדושים על שו"ע או"ח. תרל"ג. 2°; 20, 122 דף.

תרל"ד

- 4 זרוע ימין, מה"ר חיים יוסף דוד אזולאי (חיד"א), פירוש על פרקי אבות מספרו פתח עינים. תרל"ד. 4°; 28 דף.

* חלק א' עין "קריית ספר" שנה כ"ד עמ' 276.

תרל"ה

- 5 אך פרי תבואה, מה"ר צבי הירש ב"ר אהרן מליסקא, פשטים עה"ת בדרכי חסידים. תרל"ה. 4°.
- 6 דברי ירמיהו, מה"ר ירמיהו ב"ר בנימין לעז, חדושים ובאורים על הרמב"ם, ח"א. תרל"ה. 2°; (1), 100 דף. (ח"ב נדפס באוהעל תרל"ו).
- 7 מחנה חיים, מה"ר חיים ב"ר מרדכי פישל סופר, שו"ת על אבן העזר חלק שני. תרל"ה. 2°; (10), 72 דף. (2) דף.

תרל"ו

- 8 אילת השחר, מה"ר זאב וואלף טענענבוים, פירוש על מגלת אסתר, עם לוית חן, באורי אגדות. תרל"ו. 4°; 87, (5) דף.
- 9 גבול בני נפתלי, מה"ר נפתלי סופר, דרשות. תרל"ו. 4°; (5), 76 דף.
- 10 צרור החיים, מה"ר שמואל שמעלקא מסעליש, חדושי מס' וסוגיות הש"ס. תרל"ו. 2°; (9), 95 דף. (2) דף.

תרל"ז

- 11 דברי חיים, מה"ר חיים האלבערשטאם, חדושים עה"ת בדרכי החסידים ועל מס' בב"מ. תרל"ז. 4°; (2), 84 דף. (5) דף.

תרל"ח

- 12 דברי חיים, הנ"ל, ח"ב. תרל"ח. 4°; (2), 72, 48 דף.
- 13 חתן סופר, מה"ר שמואל עהרענפעלד, חדושים על שו"ע או"ח. תרל"ח. 2°; (4), 154, (8) דף.
- 14 מחנה חיים, מה"ר חיים ב"ר מרדכי פישל סופר, שו"ת על או"ח, ח"ג. תרל"ח. 2°; (10), 50 דף.

תרל"ט

- 15 גר צדק, מה"ר משה וויינבערגער, ספור, מתרגם מגרמנית. תרל"ט. 8°.
- 16 לקוטי חבר בן חיים, מה"ר חזקיה פייבל פלוט, ח"ב, תולדות החתם סופר ועוד. תרל"ט. 4°; (1), 95 דף.
- 17 מחנה חיים, מה"ר חיים ב"ר מרדכי פישל סופר, שו"ת על יו"ד, חלק שלישי. תרל"ט. 2°; (2), 58 דף.
- 18 פורת יוסף, מה"ר משה וויינבערגער, תולדות יוסף בן מתתיהו זכא, תרגום מגרמנית. תרל"ט. 4°.
- 19 ריח דודאים, מה"ר צבי אלימלך שפירא, חדושים עמ"ס מגלה והלכות חנוכה ופורים. תרל"ט. 4°.

תר"מ

- 20 סדור המנהגים, והוא ספר המנהגים מהרב... יצחק אייזק מטירנויא עם שני ביאורים הנקראים זכרון אשר — תולדות אסתר... מה"ר שלמה צבי שיק, ח"א. תר"מ. 4°; (3) דף. 87.
- 21 הישר והטוב, מה"ר צבי הירש ב"ר אהרן מליסקא, דרושים למועדי השנה והספדים ח"א. תר"מ. 4°.
- 22 שו"ת מהר"ם שיק, מה"ר משה שיק, שו"ת על אורח חיים. תר"מ. 2°; (3), 120 דף.

תרמ"א

- 23 אמרי בינה, מה"ר מרדכי נתן הכהן שווארץ, חדושים על יו"ד. תרמ"א. 4°.
 24 קול סופר, מה"ר חיים ב"ר מרדכי פישל סופר, באורים על המשניות. תרמ"א. 4°;
 (2) 126 דף.
 25 שו"ת מהר"ם שיק הנ"ל (ראה מספר 22), שו"ת על יו"ד. תרמ"א. 2°; (3), 144 דף.
 (חלק אה"ע וחומ"מ נדפסו בלבוש תרמ"ד).

תרמ"ב

- 26 סדור המנהגים הנ"ל (ראה מספר 20), ח"ב. תרמ"ב. 4°; 86. (5) דף ושער נוסף
 בגרמנית.
 27 קול סופר הנ"ל (ראה מספר 24), ח"ב. תרמ"ב. 4°; (2), 192 דף.

תרמ"ג

- 28 ייטב פנים, מה"ר יקותיאל יהודה טייטלבוים, דרושים לחדשי השנה בדרך פרדס,
 ח"ב. תרמ"ג. 4°; 83 דף. (ח"א נדפס בלבוש תרמ"ב).
 29 לקוטי חבר בן חיים הנ"ל (ראה מספר 16), חלק חמישי תרמ"ג. 4°; (1), 105;
 (1), 116 דף.
 לקוטי תורה והש"ס לר' יצחק אייזיק מזידיטשוב, על שמות ויקרא. תרמ"ג—תרמ"ו.
 עיין להלן מס' 383. (המערכת).
 30 מגילת עסלאר, מה"ר נתן ליעבערמאן, מעשה עלילת דם בעיר טיסא—עסלאר.
 תרמ"ג. 8°; 80 עמ'.
 31 שערי צדק, מה"ר מנחם מענדל פאנעטא, שו"ת על יו"ד וחדושי סוגיות הש"ס.
 תרמ"ג. 2°; 60, 20, (2) דף.

תרמ"ד

- 32 לקוטי חבר בן חיים הנ"ל (ראה מספר 16, 29), חלק ששי. תרמ"ד. 4°; (1), 96 דף.
 שאר החלקים נדפסו במקומות שונים.
 33 משפט צדק, מה"ר מנחם מענדל פאנעטא, שו"ת על חומ"מ. תרמ"ד. 2°; 65 דף.
 34 קול תורה, מה"ר שבתי ליפשיץ, פירוש על מגלת אסתר. תרמ"ד. 8°.
 35 שערי צדק הנ"ל, (ראה מספר 31), שו"ת על או"ח וחדושי סוגיות הש"ס. תרמ"ד.
 2°; 79 דף.

תרמ"ה

- 36 אמרי נועם, מה"ר יואב ב"ר ירמיהו ממאטערסדארף, שו"ת ופולפולים על אר"ח
 ויו"ד. תרמ"ה. 4°; 40 דף.
 37 הספד מר, מה"ר שכר בער כ"ץ קאהן, תרמ"ה. 8°.
 38 מחנה חיים הנ"ל (ראה מספר 1, 7, 14, 17), שו"ת על אבן העזר, ח"ג. תרמ"ה. 2°;
 (1), 60, (5) דף.
 39 מנחת כהן, מה"ר דוד כ"ץ, דרשות וחדושי סוגיות הש"ס, ח"א. תרמ"ה. 4°; 57 (1) דף.
 40 משמרת אלעזר, מה"ר אהרן אלעזר פאשקו, באורים עה"ת וחדושים על עניני
 חזקה. תרמ"ה. 4°; (4), 80 דף.

תרמ"ו

- 41 אבני צדק, מה"ר מנחם מענדל פאנעטא, שו"ת על אבן העזר, תרמ"ו. 2°; (2),
 70, (6) דף.

42 **אגרא דהספידא**, מה"ר אברהם אבלי ועלענפריינד, הספד על ר' משה מונטיפיורי, תרמ"ו, 8°.

תרמ"ז

- 43 **ארץ צבי**, מה"ר צבי הירש לעזר, דרושים לימים נוראים והספדים, תרמ"ז, 8°.
 44 **בנין אהל מועד**, מה"ר יחזקאל גראספעלד, חדושים על סוגיות הש"ס, תרמ"ז, 8°.
 45 **ברית אברהם**, מה"ר יצחק קאפף, דיני מילה ופדיון הבן בלשון י"א, תרמ"ז, 8°;
 (2), 38 דף.
 46 **דברי שערי חיים**, מה"ר חיים ב"ר מרדכי פישל סופר, באורים על התורה, תרמ"ז, 4°;
 (2), 180 דף.
 47 **מאמר יין המשומר**, מה"ר נתן נטע שפירא, על איסור סתם יינם והשחתת הוקן
 עפ"י הקבלה, תרמ"ז, 8°.
 48 **מטה נפתלי**, מה"ר נפתלי סופר, דרשות שונות (הוצאה שניה עם הוספת לקוטי
 בית אפרים), תרמ"ז, 4°; 99 עמ'.
 49 **מנחת כהן הנ"ל** (ראה מספר 39), ח"ב, תרמ"ז, 4°; 64 דף.
 50 **פרי העץ**, מה"ר יהודה ב"ר ישעיה מורדן, באורים עה"ת, ב"ת, תרמ"ז—מ"ח, 4°;
 314 דף.
 51 **צפיחת הדבש**, מה"ר יהונתן אייבשיץ, פלפולים עה"ת עם הגהות הר' יחזקאל
 גראספעלד, תרמ"ז, 8°.
 52 **תאניה ואניה**, מה"ר יחזקאל גראספעלד, הספדים, תרמ"ז, 8°.

תרמ"ח

- 53 **אותיות מחכימות**, מה"ר יעקב ברוך גפן, סדר הקבלה וכללי הש"ס, תרמ"ח, 8°;
 82 דף.
 54 **אמרי שפר**, מה"ר שמואל פרענקל, באורים עה"ת וחדושים, תרמ"ח, 4°; 50 דף.
 55 **סדור המנהגים הנ"ל** (ראה מספר 20, 26), ח"ג, וד', תרמ"ח, 4°; 52, 79 דף, ולכל
 אחד שער נוסף בגרמנית.
 56 **עצי יער**, מה"ר עזריאל יחיאל רובין, פירוש על פרקי אבות, תרמ"ח, 8°; (2), 45 דף.
פרי העץ הנ"ל (ראה מספר 50).
 57 **שדה יער**, מה"ר עזריאל יחיאל רובין, על החסרות ויתרות בכתבי הקדש, תרמ"ח,
 4°; 62, (1) דף.

תרמ"ט

- 58 **אבני אליהו**, מה"ר אליהו פרענקל, באורים עה"ת בדרכי החסידים, ב"ת,
 תרמ"ט—ט, 4°.
 59 **הישר והטוב הנ"ל** (ראה מספר 21), ח"ב, תרמ"ט, 4°.

תר"ן

- אבני אליהו** ראה לעיל מספר 58.
 60 **אמרי דוד**, מה"ר דוד שיק, חדושים על מס' חולין, תר"ן, 2°; (2), 7, 86 דף.
 61 **קונטרס הספקות**, מה"ר יהודה כהנא, חדושים ופלפולים על חו"מ, תר"ן, 4°; 32 דף.
 62 **תקנות ותפלות**, מה"ר שלמה צבי שיק, תר"ן, 4°; 100 דף.

תרנ"א

- 63 ברית כהנת עולם, מה"ר יצחק אייזק ב"ר יואל הכהן, רמזים ועניני קבלה עם מאמר תרנ"ג, ח"ג, תרנ"א, 4°; 28, (2) דף. (וכל הג' חלקים נדפסו בלבוב תקנ"ו—תרמ"ה).
64 לקוטי הרמ"ז, מה"ר משלם זינצא העבענשטרייט, לקוטים ופירושים, תרנ"א, 8°;
8 דף.
65 מנחם משיב נפשי, מה"ר מנחם מענדל, באורי המשנה, תרנ"א, 4°.

תרנ"ב

- 66 אור לפארו, מה"ר רפאל צימעטבוים, באורים וחדושים על שו"ע או"ח ה' פסח, תרנ"ב, 4°; 102 דף.
67 אמרי דעת, מה"ר נתן ליעבערמאן, באורי המשנה, תרנ"ב, 4°.
ברכת שמואל לר' אהרן שמואל קידנובר, תרנ"ב, עיין להלן מס' 378, (המערכת)
68 גילוי דעת, מה"ר שלום מרדכי הכהן שוואדרון, חדושים על יו"ד ה' טריפות, תרנ"ב, 2°; 232 דף.
69 דברי חיים, מה"ר חיים האלבערשטאם, חדושים על ה' מקואות וסדר גיטין, [תוצאה שניה], תרנ"ב, 2°; (3) 92 דף.
70 דברי יוסף, מה"ר יוסף ראזענבערג, באורים על שו"ע יו"ד, ח"ב, (ח"א נדפס בקאלאמעא), תרנ"ב, 2°; (4) 151 דף.
71 לקוטי בית אפרים, מה"ר נפתלי סופר, דרשות וחדושי הש"ס, תרנ"ב, 4°.
72 מאמר מאה קשיטה, ימין ה' רוממה — ימין ה' עושה חיל, מה"ר מנחם עזריה מפאנו, תרנ"ב, 4°; (2) 72 דף.
73 פני יצחק, מה"ר אברהם יצחק וויינבערגער, פלפולים בסוגיות הש"ס ודרשות, תרנ"ב, 2°; 83 דף.

תרנ"ג

- 74 אברך, מה"ר יעקב מאיר פריעדלענדער, באור ט' מזמורי תהלים, תרנ"ג, 8°;
64 עמ',
75 בית הילל, מה"ר צבי הירש העללער, תולדות ר' הילל ליכטענשטיין מקאלאמעא, תרנ"ג, 8°.
76 זרע קודש מצבתה, מה"ר משה ב"ר מנחם גראף, תקוני תשובה, עם מעשה ה' וכת מלך, תרנ"ג, 4°; 31, (1) 13 דף.
77 שרית מהרא"פ, מה"ר אהרן פריעד, שו"ת שונות עם פתיחה בשם תודת אהרן ובאורי המשנה, תרנ"ג, 2°; (2) 38, 42 דף.
78 שרית מהר"י אשכנזי, מה"ר יואל אשכנזי, על או"ח ויו"ד, תרנ"ג, 2°; (4) 100 דף.
79 תהלים עם פירוש שערי חיים, מה"ר חיים ב"ר מרדכי פישל סופר, תרנ"ג, 8°;
(4) 200 דף.
80 תורת זבח, מה"ר שלמה גאנצפריעד, הלכות שחיטה — כיסוי דם — טריפות הריאה ונקור עם ג' פירושים: מזבח העולה — יסוד המזבח — העלה שלמה (תוצאה חמשית), תרנ"ג, 4°;
112, (2) דף.

תרנ"ד

- 81 אגרא דפרקא, מה"ר צבי אלימלך שפירא מדינוב, לקוטים ושיחות בדרכי החסידים, תרנ"ד, 8°; (1) 95 דף.

- 82 **אגרת שמואל**, מה"ר שמואל די אוזידה, פירוש על מגלת רות. תרנ"ד. 4°.
 83 **ברית אברהם**, מה"ר אברהם ב"ר שבתי הלוי הורוויץ, מאמרי מוסר. תרנ"ד. 8°;
 32 דף.
 84 **הגן ודרך משה**, מה"ר יצחק ב"ר אליעזר ור' משה ב"ר מאיר הכהן, דינים ומוסר.
 תרנ"ד. 8°; 40 דף.
 א 84 **דבר שבקדושה**, מה"ר ראובן ב"ר האשקי כ"ץ, עניני קבלה. תרנ"ד. 8°; (2); 48 דף.
 85 **דרך יבחר**, מה"ר חיים בצלאל פאנעטה, שו"ת וחדושי מס' הש"ס. תרנ"ד. 2°; (4);
 10, 118 דף.
 86 **ויכוחא רבא**, בין ר' בנימין מסלאנים תלמיד הגר"א ובין ר' יוסף מנעמירוב תלמיד
 ר' לוי יצחק. תרנ"ד. 8°.
 87 **חוט המשולש**, מה"ר שלמה סופר, תולדות ר' עקיבא איגר, חתם סופר ובנו הכתב
 סופר. תרנ"ד. 8°.

תרנ"ד

- 88 **ילקוט משה**, מה"ר משה ב"ר בנימין ישראל דבש, פירושים על התנ"ך. תרנ"ד. 4°;
 81, (16) דף.
 89 **מסעות ר' בנימין מטודילה**. תרנ"ד. 8°.
 90 **מעגלי צדק**, מה"ר מנחם מענדל פאנעטה, פשטים על התורה. תרנ"ד. 4°; 125 דף.
 91 **מעלות התורה**, מה"ר אברהם אחי הגר"א, לקוטים מש"ס ומדרשים. תרנ"ד. 8°;
 26 דף.
ספורים נוראים לר' יעקב קאדאניר. תרנ"ד. עיין מס' 391 (המערכת).
 92 **עונג שבת**, מה"ר ראובן ב"ר האשקי כ"ץ, דיני שבת ודברי מוסר. תרנ"ד. 8°; (1);
 30 דף.
 93 **עשרה למאה**, עשר דרשות מה"ר צבי מוואדיסלאב. תרנ"ד. 8°; 32 דף.
 94 **הרקח הקצר**, מרכינו אליעזר בר יהודה מגרמיזא, עניני תשובה. תרנ"ד. 8°; 28 דף.

תרנ"ה

- 95 **אגרת רבי יוחנן בן זכאי**, אל היהודים ברומא. תרנ"ה. 12°.
 96 **בית אברהם**, צואת ר' אברהם דאנציג בעל חיי אדם. תרנ"ה. 12°.
 97 **גנזי יוסף**, מה"ר יוסף אלטר ב"ר מרדכי עפשטיין, באור הפתיחה כוללת לפרי מגדים
 על אר"ח. תרנ"ה. 2°; (4); 120 דף.
 98 **דרך פקודיך**, מה"ר צבי אלימלך שפירא מדינוב, באור תרי"ג מצות. תרנ"ה. 8°;
 127 דף.
 99 **הפלאה**, מה"ר פנחס הלוי הורוויץ, חדושים עם"ס ברכות, יו"ד ה' בב"ח ותערובות,
 ה' נדה וחור"מ. תרנ"ה. 2°; (2); 41 דף.
 100 **זכור לאברהם**, מה"ר אברהם ב"ר שמואל אלקלעי, הדינים בד"ח שו"ע עם א"ב.
 תרנ"ה. 8°; 295 דף.
 101 **זכרו תורת משה**, מה"ר אברהם דאנציג, הלכות שבת בקצור. תרנ"ה. 8°.
 102 **יסוד יוסף**, מה"ר יוסף ב"ר שלמה הדרשן מפוזנא, תקון קרי. תרנ"ה. 8°; 28 דף.
 103 **מגלת איבה**, מה"ר יום טוב ליפמאן העליר, ספור התלאות שמצאוהו עם מעשה
 בוסתנאי. תרנ"ה. 8°.
 104 **מהר"ם שיק**, מה"ר משה שיק, באורים על התרי"ג מצות, ח"א. תרנ"ה. 2°; (1); 80 דף.

- 105 מתן שכרן של מצות, מה"ר יוסף ב"ר מאיר תאומים, לקוטים מספריו בענין שכר ועונש, ע"י הר"י יהושע יוסף ב"ר אלחנן פרייל (תוצאה שלישית). תרנ"ז. 12° ; 23 דף.
 106 רחמי האב, מה"ר יעקב קטינא, למודי דרכי מזסר ומדות ישרות (תוצאה חמישית). תרנ"ה. 8° ; 26 דף. גרסא ראשונה בטשערנאוויטץ ועוד כ"פ בשאר דפוסים.
 107 שבחי האר"י, מה"ר שלמה שלימל ב"ר חיים מיינשטיל, תרנ"ה. 12°.
 שבחי ר' שניאור זלמן מלאדי, תרנ"ה. עיין להלן מס' 396. (המערכת).

תרנ"ו

- 108 אמרי נועם, מה"ר מאיר הלוי הורוויץ, באורים עה"ת בדרכי החסידים ותשובות מבנו, תרנ"ו. 4° ; 102 דף.
 109 ארצות השלום, מה"ר מאיר ליכוש מלבי"ם, ט' דרשות, תרנ"ו. 8° ; 66 דף.
 110 בית היוצר, מה"ר יואל צבי ראטה, שו"ת בד"ח שו"ע, ח"א (או"ח ויו"ד). תרנ"ו. 2° ; 82 דף.
 111 דברי יוסף, מה"ר יוסף ראזענבערג, באורים על שו"ע יו"ד, חלק שליש, תרנ"ו. 2° ; (5) 132 דף.
 112 דברי מרדכי, מה"ר מרדכי לוריא, שו"ת בד"ח שו"ע וכללי דיניו, תרנ"ו. 4° ; 66 דף.
 113 חדושי כתב סופר, מה"ר אברהם שמואל בגימין סופר, על מס' גיטין, ח"א, תרנ"ו. 2° ; (3) 63 דף.
 114 חוט השני, מה"ר שמואל בכרך ובנו ה"ר משה שמשון, שו"ת והשגות ע"ס נחלת שבעה, תרנ"ו. 4° ; 96 דף.
 115 חושב מחשבות, מה"ר עמנואל חי ריקי, באורים בתנ"ך ובש"ס, תרנ"ו. 4° ; 64 דף.
 116 יסוד התשובה, י"ח פרקים בעניני תשובה, תרנ"ו. 8° ; 54 דף.
 117 קנאת פנחס, מה"ר פנחס שטיין, שו"ת המאיר מבנו ה"ר מאיר, תרנ"ו. 4° ; 66 דף.
 118 רפואות וסגולות שונות, תרנ"ו. 12°.
 119 שו"ת מן השמים, מרבינו יעקב ממרויש, תרנ"ו. 8° ; 8 דף.
 120 תורת משה נתן, מה"ר משה נתן יונגרייז, באורים ע"ס בראשית שמות, תרנ"ו. 4° ; 82 דף.
 121 תנובת יהודה, מה"ר ראובן ב"ר יצחק פינק, חדושי מס' הש"ס והגהות או"ח, תרנ"ו. 4° ; (3), 157, (1) דף. מדף א—צ"ח גרסא במונקאטש ונפסקה ההדפסה באמצעה בשנת תרנ"ה, וג' דפים הראשונים הבלתי מסומנים ומדף צ"ט ואילך גרסא בקראקא בשנת תרנ"ו.
 122 תקנות תמכין דאורייתא בעיר מונקאטש, תרנ"ו. 8°.

תרנ"ז

- 123 אור החמה, מהר"ש זענגער, הלכות ברכות החמה בתקופתה, תרנ"ז. 8°.
 124 בית יצחק, מה"ר יצחק אייזק ב"ר אברהם ווייס, חדושים עמ"ס מגלה, תרנ"ז. 2° ; (2), 80 דף.
 125 חקי חיים, מה"ר חיים צבי ווינקלער, דינים נחוצים, תרנ"ז. 8° ; 32 דף.
 126 לימודי האצילות, עם שער היחודים שקבל ה"ר חיים ויטאל מרבו האר"י, תרנ"ז. 4° ; 45 דף.
 127 לקוטי הפרדס, פסקי דינים ושו"ת לרש"י ז"ל ועוד, תרנ"ז. 8° ; 41 דף.
 128 מגלת איבה, מה"ר יום טוב ליפמאן העליר (ראה לעיל מספר 103) (הוצאה חדשה). תרנ"ז. 8°.

- 129 **משמרת אלעזר**, [מה"ר שאול בראך], דרושים ושענתתא. תרנ"ז. 4°; (1), 137.
(2) דף.
130 **נטע שורק**, מה"ר שרגא צבי טענענבוים, דרשות עה"ת. תרנ"ז. 4°.
131 **צל העולם**, מה"ר מתתיהו ב"ר שלמה דלאקרוט, חדושי ד' חלקי התבל וכו'.
תרנ"ז. 8°.
132 **רצון ישראל**, מה"ר יצחק אייזק אייכנשטיין, פירושים ע"ס תהלים וכוונות מצות
מילה ותפילין מה"ר ישראל בערגער. תרנ"ז—נ"ט. 8°; 128 עמ'.
133 **שער נפתלי**, מה"ר נפתלי כ"ץ, תפלות, ודוים ושירים בעניני תשובה. תרנ"ז. 4°;
39 דף.

תרנ"ח

- 134 **אהל דוד**, מה"ר אברהם ביק, (והוא חלק ח' וט' מספרו הכולל אהל מועד) על הקרי
וכתיב. תרנ"ח—ס"א. 8°; 232 עמ'. שאר חלקי הספר אהל מועד נדפסו בירושלים ופרעסבורג.
135 **אך פרי תבואה**, מה"ר צבי הירש מליסקא (ראה לעיל מספר 5), תוצאה חדשה.
תרנ"ח. 4°; 182 דף.
136 **ברית אבות**, מה"ר שבתי ליפשיץ, הלכות מילה וברכותיה. תרנ"ח. 8°.
137 **חקר הלכה**, מה"ר אלעזר קאליר, שו"ת שונות. תרנ"ח. 4°; 94 דף.
138 **לקוטי מהר"ם שיק**, מה"ר משה שיק, לקוטים שונים. תרנ"ח. 8°.
139 **מהר"ם שיק הנ"ל** (ראה מספר 104) ח"ב. תרנ"ח. 2°; (2), 64 דף.
140 **מנחת ערב**, מה"ר מאיר אריק, חדושים על שו"ע יו"ד. תרנ"ח. 2°.
141 **מנחת פתים**, מהנ"ל, חדושי הלכה על יו"ד. תרנ"ח. 2°; (1), 55 דף.
142 **מקור הברכה**, מה"ר אברהם חיים איינהארן, תרגום וארגון מספרו ברכת הבית.
תרנ"ח. 8°.
143 **נטע שורק**, מה"ר שרגא צבי טענענבוים, חדושי סוגיות הש"ס ע"ס פרשיות התורה.
תרנ"ח. 2°; (1), 192 דף.
144 **שו"ת ה"ר יהודה מינץ ומהר"ם מפאדוה**, עם הגהות ה"ר יוחנן פרעשל, בשם
ביאור מהר"ם פ. תרנ"ח. 4°; (4), 82 דף.

תרנ"ט

- 145 **אגרת הטיוול**, מה"ר חיים ב"ר בצלאל, פירושים ע"ד הפרד"ס בס' א"ב. תרנ"ט. 8°;
12 דף.
146 **אהל אברהם**, מה"ר אברהם קארפעלעס, שו"ת, באורים על השו"ע ודרושים. תרנ"ט.
2°; 71 דף.
147 **אוהב ישראל**, מה"ר אברהם יהושע העשיל מאפטא, באורים עה"ת. [תרנ"ט]. 4°;
124 דף.
148 **אוצר המכתבים**, מחכמי וגאוני הדור ליסוד חברת דוכבי שפתי ישנים בהושיאטין.
תרנ"ט. 8°; 5 דף.
149 **אורות אליים**, מה"ר אליהו פרענקל, לקוטים ופירושים על תנ"ך עם בני אליים מבני
הר' יצחק. תרנ"ט. 4°.
אורח מישור לר' יעקב חאגיז. תרנ"ט. עיין להלן מס' 374. (המערכת).
150 **דעת לגבונים**, מה"ר משה יעקב שווערדשארף, באור מס' אבות. תרנ"ט. 8°; 22.
4 דף, 26 עמ'.

- 150 וילקט יוסף, קובץ פלפולים מחכמים שונים י"ל פעמים בחדש ע"י ה"ר יוסף הכהן שווארטץ, שנה א' (שאר החלקים נדפסו בפאקש) תרנ"ט. 4°; (2), 50 דף.
- 151 **חדושי חתם סופר**, מה"ר משה סופר, על מס' חולין בשלמות. תרנ"ט. 2°; (6), 72 דף. עד פרק רביעי כבר נדפס בווינא.
- 152 **חדושי מהרי"ק**, מה"ר יוסף קולון, על הסמ"ג הלכות פסח. תרנ"ט. 8°; 20 דף. לקוטי שושנים לר' פנחס מקאריץ. תרנ"ט. עיין להלן מס' 382. (המערכת).
- 153 **מנחת יהודה**, מה"ר יהודה צבי געלבארד, באורים על מאמרי רבה בר בר חנה. תרנ"ט. 8°; 64 עמ'.
- 154 **נטע שורק**, מה"ר שרגא צבי טענענבוים, ח"ג, שו"ת בד"ח שו"ע. תרנ"ט. 8°; (4), 188 דף.
- 155 **פדיון נפש**, מה"ר שבתי ליפשיץ, לקוטי דיני פדיון הבן מספרים שונים. תרנ"ט. 8°.
- 156 **קב זהב**, מה"ר צבי ועדמאן, שו"ת, ח"א. תרנ"ט. 2°; (2), 83 דף.
- רצון ישראל** הנ"ל (ראה מספר 132).
- 157 **שמן אפרסמון**, מה"ר יעקב טענענבוים, באורים עה"ת. תרנ"ט. 4°; (6), 128 דף.
- 158 **תהלות ישראל**, מה"ר ישראל שבתי המגיד מקאזניץ, באורים על תהלים. תרנ"ט. 8°; 18 עמ'.

תר"ס

- 159 **אפסי ארץ**, מה"ר ישראל אפרים פישל סופר, דרושים על התורה ח"א. תר"ס. 4°.
- 160 **בית יהודה**, יהודה צבי געלבארד, באורים על אגדות הש"ס. תר"ס. 8°; 12, 56 עמ'.
- 161 **דברי משה**, מה"ר משה פעלדמאן, חדושים על המשנה ובאורי המדרש ואגדות הש"ס. תר"ס. 8°; (4), 52 דף.
- 162 **דרך ים**, מה"ר נתן ב"ר יצחק זכריה שטיעגליץ, חדושים עמ"ס מעילה. תר"ס. 8°; (4), 63 דף.
- 163 **הדרת קודש**, מה"ר יחיאל מיכל ב"ר ישראל משה היבנער, הספד על מות ר' יחזקאל שרגא האלבערשטאם. תר"ס. 8°; 48 דף.
- 164 **זכרון יהודא**, מה"ר מנחם ב"ר מאיר א"ש, תולדות אביו ומוסר ומנהגים, תוצאה שניה. תר"ס. 8°; 74 דף.
- 165 **מאמר מעין גנים**, מה"ר מנחם עזריה מפאנו, על המועדים וספירת העומר. תר"ס. 4°; (1), 46 דף.
- 166 **המכריע**, מרבינו ישעיה די טראני, פסקי דינים וחדושי מס' תענית. תר"ס. 4°; 68 דף.
- 167 **משיב דברים**, מה"ר גרשון ליטשטראזענבוים, שו"ת על או"ח. תר"ס. 2°; (2), 83 דף.
- 168 **פרי העץ ומנחת יחיאל**, מה"ר יחיאל אלטר געבענצאהל, חדושים על שו"ע יו"ד. ח"א. תר"ס. 2°; 124 דף.
- 169 **שו"ת רשב"ן**, מה"ר שלמה צבי שיק, על או"ח. תר"ס. 8°; 251 דף.
- 170 **תוצאות חיים**, קצור ראשית חכמה מה"ר אליהו די וידאש, מוסר. תר"ס. 8°.

תרס"א

אהל דוד הנ"ל (ראה מספר 134).

- 171 **אמרי אש**, מה"ר מאיר אייזענשטאדט, באורים עה"ת, ח"א. תרס"א. 8°; (4), 34 דף.
- 172 **ברכת אברהם**, מה"ר אברהם ב"ר דוד הירש קאמיץ, דרשים עה"ת. תרס"א. 4°.
- 173 **הגדה של פסח עם פירוש שבט שמעון** מה"ר שמעון סידאן. תרס"א. 4°; (2), 38 דף.

- 174 חקור דבר, מה"ר משה שמואל גלאזנער, באור דיני נשואין עפ"י חקי הממשלה.
תרס"א. 8°; 16 דף.
- 175 ילקוט הגרשוני, מה"ר גרשון שטערן, אספת דינים וחדושים על שו"ע או"ח, ח"א.
תרס"א. 2°; 56 דף.
- 176 מחצית השקל, מה"ר שמואל מקאלין, חדושים ובאורים על יו"ד ה' שחיטה. תרס"א.
8°; 24 דף.
- 177 סדור תפלות מכל השנה, עם פירוש חמדת ישראל מה"ר חיים ויטאל וכוונת
האר"י. תרס"א. 8°; (4), 276 דף.
- סדר התנאים והכתובה לר"י נג'ארה. תרס"א. עיין להלן מס' 390 (המערכת).
- 178 סור מרע (ועשה טוב). הקדמה לעץ חיים להגאון הקדוש ה"ר צבי מזידיטשוב.
תרס"א. 4°; (1), 40 דף.
- 179 שו"ת ריב"ש החדשות, מר' יצחק ב"ר ששת. תרס"א. 8°; (2), 112 עמ'.
- 180 שבט שמעון, מה"ר שמעון סידאן, דרשות ע"ס בראשית. תרס"א. 8°.
- 181 שמלה חדשה, מה"ר אלכסנדר סענדר שור, על ה' שחיטה וטריפות הריאה.
תרס"א. 8°.

תרס"ב

- 182 בית היוצר הנ"ל (ראה מספר 110), ח"ב, שו"ת על אה"ע וחז"מ. תרס"ב. 2°; (2),
76, (3) דף.
- 183 הגדה של פסח עם פירוש כתב סופר ולקוטי מדרשים, מה"ר אברהם שמואל בנימין
סופר. תרס"ב. 8°.
- 184 חדושי חתם סופר, מה"ר משה סופר, על סוגיות הש"ס. תרס"ב. 2°; (2), 64 דף.
- 185 לקוטי שושנים, מה"ר שמשון מאוסטרופולי, באורי מדרשים ועניני קבלה, ורמזים.
תרס"ב. 16°; 16 דף.
- 186 מחשבת מרדכי, מה"ר מרדכי בנעטא, חדושים עה"ת. תרס"ב. 8°.
- 187 מנחת אלעזר, מה"ר חיים אלעזר שפירא, שו"ת בד"ח שרע, ח"א. תרס"ב. 2°;
(6), 87 דף.
- 188 משיב דברים הנ"ל (ראה מספר 167), ח"ב שו"ת על יו"ד. תרס"ב. 2°; 101 דף.
מעשה של ירושלמי. תרס"ב. עיין להלן מס' 386. (המערכת).
- 189 עולת חודש (מילא דשמיא), מה"ר אלעזר פלעקעליש, דרושים, ח"א. תרס"ב. 8°;
(4), 103 דף.
- 190 פתחא זוטא, מה"ר פנחס הלוי הורוויץ, חדושים על ה' נדה וטבילה. תרס"ב. 4°;
(2), 86 דף.
- 191 קסת הסופר, מה"ר שלמה גאנצפריעד, דיני ס"ת, תפילין ומוזון. תרס"ב. 4°.
- 192 רב שלום, מה"ר שלום אדלער, דרושים עה"ת ומועדי השנה. תרס"ב. 4°; (6),
144, (2) דף.
- 193 שלחן ערוך של ר' אליעזר הקסן מרעדוויץ, קצור הדינים משו"ע או"ח ופי"י;
מדות. תרס"ב. 12°.
- 194 תולדות יצחק, מה"ר יצחק מייזנער, באורים על התורה. תרס"ב. 8°.
- 195 תורת נתנאל, מה"ר נתנאל וויל, דרשות עה"ת כס' הפרשיות. תרס"ב. 4°; 38 דף.
- 195א תפארת הגרשוני, מה"ר גרשון אשכנזי, באורים עה"ת. תרס"ב. 4°; 98 דף.

תרס"ג

- 196 אמרי אש הנ"ל (ראה מספר 171), ח"ב. תרס"ג. 4° ; 20 דף.
 197 באר לחי רואי, מה"ר צבי הירש שפירא. באור על תקוני הוזהר, ח"א. תרס"ג. 8° ;
 (3), 259 דף.
 198 דרכי תשובה, מה"ר צבי הירש שפירא, ח"ג, (מהלכות מתנות כהונה עד ה' תולעים).
 תרס"ג. 4° ; 156 דף.
 199 הגדה של פסח עם פירוש דברי יוסף, מה"ר יוסף קליין, תרס"ג. 8° ; 72 דף.
 199א טור יורה דעה, עם בית יוסף, דרכי משה, ב"ח והגהות מהרל"ה עד סימן ק"ב.
 תרס"ג. 4° ; (1), 68 ; (1), 69—153 דף.
 200 כבוד הלבנון, מה"ר אליעזר שפיטץ וחתנו ר"מ בלייער, דרשות עה"ת. תרס"ג. 4°.
 201 מופת הדור, מה"ר יקותיאל קאמעלזאר, תולדות הגאון ר' יחזקאל סגל לנדא.
 תרס"ג. 8° ; (2), 44 דף.
 202 ממושה עד משה, מה"ר שלמה צבי שיק, תולדות הגאון ר' משה שיק ושו"ת.
 תרס"ג. 8° ; 89 דף.
 203 מנחת ישראל, מה"ר ישראל חיים ברוין, פירושים על פרקי אבות. תרס"ג. 8° ;
 (4), 37, (1) דף.
 204 מנחת פתים, מה"ר מאיר אריק, חדושים על שו"ע חו"מ. תרס"ג. 2° ; (1) 50 דף.
 205 משתה יין, מה"ר מאיר ב"ר חיים קאצינעלנבוויגין, מגלת אסתר עם ג' פירושים.
 תרס"ג. 8° ; 72 עמ'.
 206 נטעי נאמנים, מה"ר נטע יעקב בערגער, דרושים עה"ת וחדושי סוגיות הש"ס.
 תרס"ג. 4° ; 4, 201 (4) דף.
 207 שבט סופר, מה"ר ישעיה עהרענפעלד, דרושים על בראשית—שמות ומגלת אסתר.
 תרס"ג. 4° ; (2), 70, (1) דף.
 208 שדה העיר, מה"ר עזריאל יחיאל רובין, חדושים על פירש"י ותוס' בס' מועד.
 תרס"ג. 2° ; (2), 89 דף.
 209 שמן ראש, מה"ר אשר אנשיל אשכנזי, שו"ת בד"ח שו"ע. תרס"ג. 2° ; (4), 45 ; (1),
 60 ; 42, (2), 16 דף.
 210 תולדות יצחק, מה"ר יצחק אייזק ווייס, דרושים עה"ת, ח"א (בראשית—שמות).
 תרס"ג. 4° ; (8), 42 דף.
 211 תורת מנחם, מה"ר מנחם מענדל שור, קבצת דינים מה' פסח. תרס"ג. 8° ; (8)
 40—2 דף.
 212 תפארת אברהם, מה"ר אברהם הכהן, פלפולים בסוגיות הש"ס. תרס"ג. 2°.

תרס"ד

- 213 אגרא דשמעתתא, מה"ר משה אברהם אבלי אבד"ק זאלין, ו' פרקים בעניני חזקה.
 תרס"ד. 4°.
 214 דברים ערבים, מה"ר דוב בער עהרמאן, ספורי מעשיות מצדיקים שונים, ח"א.
 תרס"ד. 8° ; (2), 49 דף.
 214א דרכי תשובה, הנ"ל (ראה מספר 198), ח"ד (ה' בשר בחלב ותערובות), תרס"ד. 4° ;
 157—380, (2) דף.
 215 וישב משה, מה"ר יוחנן פרעשל, שו"ת שונות. תרס"ד. 4° ; (5), 56 דף.
 216 ילקוט הגרשוני הנ"ל (ראה מספר 175) על או"ח, ח"ב. תרס"ד. 2° ; 74 דף.

- 217 כנסת חכמים, מכ"ע חדשי, י"ל ע"י ה"ר אלימלך פריעדלענדער. מונקאטש — ס' וואראהל תרס"ד. 8°.
- 218 ס' המדות (תורת האדם) מה"ר יהושע פאלק זאב, תוכחת מוסר, תרס"ד. 8°; 23, 28 דף.
- 218א מילי דאגדתא, מה"ר יעקב מליסא, חדושי אגדות ושו"ת. תרס"ד. 4°; (1) 31 דף.
- 219 תולדות גדולי ישראל, מר"י האלפערט, תולדות י"ג גדולי בית ישראל. תרס"ד. 8°; 25 דף.
- 220 תולדות יצחק הנ"ל (ראה מספר 211), ח"ב, תרס"ד. 4°.

ת ר ס ה

- 221 דברים ערבים הנ"ל (ראה מספר 214), ח"ב, תרס"ה. 8°; (4) 46 דף.
- 222 דרך השלום, הנקרא כוזרי שלישי, מה"ר מרדכי דיקמאן, תרס"ה. 8°.
- 223 זכרון צדיקים, מה"ר חיים אלעזר שפירא, הספדים. תרס"ה. 8°.
- 224 זכרון שמואל, מה"ר שמואל זאנוויל כהנא, חדושים בענין ברירה. תרס"ה. 4°.
- נדפס עם ס' יושר דברי אמת (מס' 227)
- 225 הזכרונות, מה"ר שמואל אבהב, תקונים, מנהגים ודינים. תרס"ה. 8°; (2) 64 דף.
- 226 ספרי חכמי יון, תולדות גדולי חכמי יון. תרס"ה. 8°; (2) 64 דף.
- 227 יושר דברי אמת, מה"ר פייביש מזביריא חדושים עה"ת עם גזירת שמשון. תרס"ה. 8°; (8) 40 דף. ונדפס עמו ס' זכרון שמואל. (מס' 224).
- 228 ילקוט אפרים, חדושים עה"ת מה"ר יהודה אסאד ור' שמעון סופר, י"ל ע"י ה"ר אפרים פריעדמאן. תרס"ה. 8°; (4) 36 דף.
- 229 היראה, מוסר השכל. תרס"ה. 8°.
- 230 לבושי מכלול, מה"ר יחיאל מיכל היבנער, שו"ת. תרס"ה. 2°; (2) 42, 7 דף.
- 231 מהר"ם שיק, מה"ר משה שיק, באורים על התורה. תרס"ה. 4°; (7) 92 דף.
- 232 מנוחת משה, מה"ר משה נתן יונגרייט, שו"ת וחדושי סוגיות הש"ס. תרס"ה. 2°; (7) 200 דף.
- 233 ספר מצות גדול (סמ"ג), מרבינו משה מקוצי, עם פירוש ברית משה מה"ר משה ווייס, ב"ח. תרס"ה. 2°; 10, 226, 4, 188 דף.
- 234 נועם מגדים וכבוד התורה, מה"ר אליעזר הלוי זערוויץ, חדושים עה"ת. תרס"ה. 4°; 150 דף.
- 235 ספר נחמד, מה"ר משה ב"ר יוסף מטראני, פירוש על פרקי שירה. תרס"ה. 8°.
- 236 סגולות ישראל, מה"ר שבתי ליפשיץ, סגולות ורפואות לכל ענינים. תרס"ה. 8°.
- 237 שלחן ערוך יורה דעה, עם פירוש אמרי בינה לתלמידים, ה' שחיטה, טריפות, מליחה. כב"ח ותערובות. תרס"ה. 4°.

ת ר ס ו

- אמרי שמעון לר' שמעון פריעדמאן. תרס"ו. עיין להלן מס' 375 (המערכת).
- 238 בית נפתלי, מה"ר נפתלי הכהן שווארטק, דרושים עה"ת ולמועדי השנה. תרס"ו. 4°.
- 238א דברי יצחק, מה"ר יצחק אייזק ווייס, לקוטים מצדיקים וקדושים שונים. תרס"ו. 8°; 36 דף.
- 239 יד יוסף, מה"ר יוסף יוזפא הלוי, חדושים על שו"ע יו"ד ועל סוגיות הש"ס. תרס"ו. 8°.
- 240 יד המאיר, מה"ר אתרן יוסף קורן, יישוב מדרשים פליאים. תרס"ו. 8°; (8) 80 דף.

- 241 כרם שלמה, מה"ר שלמה האס, שו"ת בין רב לתלמיד, עם הגהות זכרון שמואל.
תרס"ו. 8°; 36 דף.
- 242 מחצית השקל, מה"ר שמואל מקאלין, חדושים על שו"ע יו"ד סימן ס"ט—ק"א.
תרס"ו. 2°; (1), 26 דף.
- 243 מקור ישראל, מה"ר ישראל איסרטויבער, תולדות בעל תרומת הדשן, תרס"ו. 8°.
- 244 משיב נפש, מה"ר שמעון בצלאל ניימאן, חדושים על מס' פסחים, מהדורא קמא.
תרס"ו. 2°; (3), 68, 70 דף. מדף א—ע נדפס בלבוב.
- 245 נפש אדם, מה"ר דוד פייגעלס, באורים על תנ"ך, תרס"ו. 8°.
- 246 פרדס רמונים, מה"ר משה קורדובירו, מבוא לחכמת הקבלה עם עסיס רמונים ופלה
הרימון, תרס"ו. 4°.

תרס"ז

- 247 אבן המאיר, מה"ר מאיר שטיין, שמות רבני הגר ושו"ת מהם; ציוני דרשות מאביו
ה"ר פנחס שטיין, שבט שמעון, באור על פרקי אבות (פרק א'), מה"ר שמעון סידאן (ונלוה אליו
קונטרס זכרון לראשונים), תרס"ז. 8°; 17; 14; 13 דף.
- 248 בני אהרן, מה"ר אליעזר משוואבאך, חדושי מס' הש"ס, תרס"ז. 2°; (3), 2, 77 דף.
- 249 זקן אהרן, מה"ר אהרן פריעד, באורים על התורה, תרס"ז. 4°.
- 250 מגד ארץ, (בלי שם המחבר), דינים לקוטים מפרי מגדים על או"ח, תרס"ז. 8°;
(8), 136 דף.
- 251 מנחת אלעזר, מה"ר חיים אלעזר שפירא, שו"ת בד"ח שו"ע, ח"ב, תרס"ז. 2°; (7)
77 דף.
- 252 מנחת אשר, מהר"מ אשר שווארץ, דרושים עה"ת, ח"א, (חלק ב' נדפס בוויצען).
תרס"ז. 8°.
- 253 מקור חכמה, חדושים עמ"ס תמורה, מה"ר שימן גאלדבערג, תרס"ז. 4°; (4), 80 דף.
- 254 מראה ריאה, מה"ר יונה זאב האלפערט, שו"ת ודיני שחיטה וטריפות הריאה.
תרס"ז. 4°; (12), 140 דף.
- 255 עולת חודש השני (עולת צבור), מה"ר אלעזר פלעקעליש, דרושים (תוצאה שניה).
תרס"ז. 4°; (1), 104 דף.
- 256 פאת השדה, מה"ר ברוך עקפעלד, חדושי שו"ע אה"ע וחומ"ס, ח"ב, (ח"א נדפס
בלבוב), תרס"ז. 4°; (4), 24 דף.
- 257 פתחא זוטא, מה"ר פנחס הלוי הורוויץ, על תקוני עירובין בשו"ע או"ח ועל ס'
עבודת הקודש, תרס"ז. 4°; (4), 56 דף.
- 258 קונטרס זכרון לראשונים, מה"ר אברהם יהודה הכהן שווארץ, קורות עיר מאד
(נדפס עם אבן המאיר ראה מספר 247), תרס"ז. 8°.
- 259 קונטרס ר' צבי חריף, חדושים בסוגיות הש"ס, ח"ב, (ח"א נדפס ביאראסלאב).
תרס"ז. 8°; (8), 47 (1) דף.

תרס"ח

- 260 אבני שיש, מה"ר שמואל ישכר שטארק, חדושי גפ"ת, שו"ת והערות, תרס"ח. 8°;
(2), 70 דף.
- 260א חדושי הריטב"א, מרבינו יום טוב ב"ר אברהם אשכנזי, על ט"ז שיטות, תרס"ח. 2°;
32; 50; 26; 18; 20; 18; 63; 69; 104; 22; 66; 74; 30; 43; 41; 32 דף.

- 261 החלום כרוך עניינו, מה"ר יהודה צבי געלבארד. תרס"ח. 8°.
- 262 מהר"ם ברודא, מה"ר מרדכי ברודא, שו"ת וחדושי מס' הש"ס. תרס"ח. 2°; (3) 101 דף.
- 263 מנוחת אשר, מה"ר אשר אנשיל הלוי יונגרייט, חדושים על סוגיות הש"ס בס' א"ב, ח"ב. תרס"ח. 2°; (2) 76 דף. (חלק א' נדפס בסיגעט תרל"ו).
- 264 מנוחת פתים, מה"ר מאיר אריק, חדושים על שו"ע אה"ע (ראה מספר 141, 204). תרס"ח. 2°; (1) 61 דף.
- 264א עונג חיים לשבת, מה"ר חיים געלערנטער, דיני תוספות שבת וביה"ש וזמירות לשבת עם פירושים, תרס"ח. 8°; (2) 5—98, (2) דף.
- 265 צמח דוד, מה"ר דוד מדינוב, פירושים עה"ת בדרכי החסידים, תרס"ח. 4°; (6) 61 דף.
- 266 שו"ת קול יהודה, מה"ר יהודה כ"ץ מסאניק. תרס"ח. 2°; (3) 73 דף.
- 267 שו"ת ריב"ם, מה"ר יעקב ב"ר משולם הורוויץ, על או"ח ויו"ד. תרס"ח. 2°; (2) 74 דף.

תרס"ט

- 268 באר לחי רואי הנ"ל (ראה מספר 197), ח"ב, וח"ג. תרס"ט. 8°; (1) 314 דף; (8) 448 עמ'.
- 269 בית אברהם, מה"ר אברהם אולמאן, שו"ת ופולקים. תרס"ט. 2°; (8) 58 דף.
- 270 בית שערים, מה"ר עמרם בלום, שו"ת על אורח חיים. תרס"ט. 2°; (3) 204 דף.
- 271 בר ליראי, מה"ר משלם יששכר הלוי הורוויץ, שו"ת על או"ח ויו"ד מהדורא תנינא, [תרס"ט]. 2°; (6) 21 דף. (מהדורא קמא ח"א וב' נדפסו בלבוב).
- 272 חוט המשולש, מה"ר משה פעלדמאן, באורי מדרשות פליאות. תרס"ט. 8°; (4) 49 דף.
- 273 סיני, קובץ מהר"מ יהודה סג"ל קרויס. תרס"ט.
- 274 צפנת פענח, מה"ר יוסף הכהן שווארטק, הערות לס' שו"ת יד יצחק ח"ג. תרס"ט. 8°; xvi, 64 עמ'.
- 275 שיחת חולין של ת"ח החדש, מה"ר אברהם סג"ל איטינגא, קובץ נאומים וגיבים. תרס"ט. 8°; (4) דף, 92 עמ'.

תר"ע

- 276 אשל אברהם, מה"ר אברהם שמואל לאם, באורים עה"ת, ס' בראשית, ויקרא, (ואולי נדפס על כל התורה). תר"ע. 8°; (4) 138; (1) 128 דף.
- 276א ועבד הלוי, מה"ר יחיאל הורוויץ, מציאות מספר ששים רבוא אותיות בתורה. תר"ע. 8°; (2) 40 עמ'.
- 277 יריעות שלמה, מה"ר שלמה זלמן אולמאן, דרוש לחינוך ביה"ב. תר"ע. 8°.
- 278 קונטרס נועם מגדים לבעל פרי מגדים עם פירוש בית הלוי, מה"ר דוב בערל הלוי קימעל. תר"ע. 4°; (14) 50, (2) דף.
- 279 עת הזמיר, מה"ר יעקב דוב בערקאוויטש, זמירות לשבת עם פירושים. תר"ע. 8°; 44 דף.
- 280 פאר וכבוד, מה"ר דוב בער עהרמאן, ספורי מעשיות מצדיקים. תר"ע. 8°; (3) 48 דף.
- 281 פתחא זוטא, מה"ר פנחס הלוי הורוויץ, על שו"ע ארי"ה סוכה, עם קונטרס סוכה שלום. תר"ע. 8°; (2) 75 דף.

תרע"א

- 282 אלף זעירא. מה"ר צבי זאב גאלדבערגער, באורים עה"ת. תרע"א. 4°.
 283 אמרי ברוך, מה"ר ברוך מאיר קליין, באורים על ס' בראשית. תרע"א. 8°.
 284 ברכת הבית, מה"ר אברהם חיים איינהארן דיני ברכות הנחנין ע"ס א"ב. תרע"א. 4°;
 (4), 80 דף (דפוס שני).
 285 דרכי הישר והטוב, תולדות וספורי מעשיות מהגה"ק ר' צבי הירש מליסקא.
 תרע"א. 8°.
 286 זהר חדש, עם הגהות ותקונים מה"ר ישראל יודא. תרע"א. 8°; 98, 104 דף.
 287 מגד שמים, מה"ר משה מרדכי שטעגער, באורים על הפרי מגדים לאו"ח. תרע"א. 2°.
 288 משמרת אלעזר הנ"ל (ראה מספר 129), תוצאה שניה, תרע"א. 4°; 144 דף.
 289 נהרי אפרסמון, מה"ר יעקב טענענבוים, מהדורא תנינא על מס' ביצה, וש"ת.
 תרע"א. 2°; (3), 90 דף.
 290 עטרת צבי, מה"ר יהודה צבי געלבארד, חדושים על אגדות הש"ס. תרע"א. 8°.
 290א פרי העץ ומנחת יחיאל הנ"ל (ראה מספר 168), ח"ג (מסימן ע"ט—צ"ד וש"ת).
 תרע"א. 2°; (1), 62, (1) דף.
 291 שאל שאל, מה"ר שאול בראך, חדושים על שו"ע יו"ד. תרע"א. 2°; (4), 110 דף.
 292 שמירת הנפש, דיני סכנה ולשמור גופו, עם הוספות. תרע"א. 8°.

תרע"ב

- 293 אמרי יצחק, מה"ר יצחק הכהן שווארטץ, דרושים עה"ת. תרע"ב. 8°.
 294 אפור בד, מה"ר ברוך דוד הערמעלין, השגות ע"ס שו"ת מצפה אריה. תרע"ב. 2°;
 (4), 150 דף.
 295 אפסי ארץ הנ"ל (ראה מספר 159), ח"ב. תרע"ב. 4°.
 296 התעוררות תשובה, מה"ר שמעון סופר (נרפס יחד עם חתם סופר הבא אח"ז).
 תרע"ב. 4°; 119 דף.
 296א חתם סופר, מה"ר משה סופר, שו"ת חלק שביעי. תרע"ב. 4°; (2), 42 דף.
 297 מגן דוד, מה"ר דוד נ' זמרה (תרדב"ז), פירוש אותיות הא"ב עפ"י קבלה. תרע"ב. 4°;
 (5), 50 דף.
 298 מנחת יהודה, מה"ר יהודה בויס, חדושי סוגיות וחדושי אגדה ע"ס הפרשיות.
 תרע"ב. 2°; (7), 144, 37 דף.
 299 עטרת תפארת, מה"ר לוי יצחק שור, י"ב דרשות בפלפול. תרע"ב. 8°; (8), 68 דף.
 300 פני מבין, מה"ר נתנאל פריעד, שו"ת על או"ח. ח"א. תרע"ב. 2°; (4), 95 דף.
 301 פתחא זוטא, מה"ר פנחס הלוי הורוויץ, חדושים על ה' פסח ומס' חגיגה. תרע"ב. 4°;
 (2), 44 דף.
 302 שו"ת מהרש"ל, מה"ר שמעון לאנגסאם, שו"ת וחדושי מס' חגיגה. תרע"ב. 8°.
 303 שו"ת צבי תפארת, מה"ר צבי הירש שפירא, שו"ת בד"ח שו"ע. תרע"ב. 2°; (1),
 106 דף.
 304 שם אפרים, מה"ר אפרים זלמן מרגליות, באור על פירש"י על נביאים וכתובים.
 תרע"ב. 8°.
 305 שערי חיים, מה"ר אשר לעמיל הורוויץ, שו"ת על או"ח (ח"א משו"ת מהרא"ל).
 תרע"ב. 2°; (8), 86, (1) דף.
 306 תורת אליהו, מה"ר אליהו ליב אדלער, באורים על התורה. תרע"ב. 8°; (5), 75, (5) דף.

- 307 **תספורת הזקן**, מה"ר סיני ב"ר יקותיאל שיפפער, בקרת תשובות בענין זה.
תרע"ב. 4°; (1) דף, 32 עמ'.
308 **תפארת יעקב**, מה"ר שבתי ליפשיץ, דרושים עהת (בראשית—שמות). תרע"ב. 4°;
53. (4) דף.
309 **תקון חצות**, עם פירוש תקון לאה, מהרא"ה קיזער, תרע"ב. 8°.

תרע"ג

- 310 **אמרי יושר**, מה"ר מאיר אריק, שו"ת בד"ח שו"ע, ח"א, תרע"ג. 2°; (4), 106 דף.
י"ט גליונות הראשונים (דף א—ל"ח) לא נדפסו במונקאטש, וח"ב נדפס בקראקא.
310א **דברי אמת**, מה"ר יעקב יצחק הלוי הורוויץ, באורים עה"ת בדרכי החסידים.
תרע"ג. 4°; 56. (1) דף.
311 **הין צדק**, מה"ר מנחם מענדל שפירא, דרושים למועדים. תרע"ג. 8°.
312 **זכרון מנחם**, מה"ר מנחם צבי ראזענבערג, חדושים עה"ת כס' הפרשיות. תרע"ג. 4°;
132. (4) דף.
313 **יריעות שלמה**, מה"ר שלמה זלמן אולמאן, חדושי סוגיות הש"ס. תרע"ג. 2°; (1),
103 דף.
314 **מאזני צדק**, מה"ר מנחם מענדל שפירא, דרושים על התורה. תרע"ג. 8°.
315 **מלל לאברהם**, מה"ר אברהם יצחק וויינבערגער, דרושים עה"ת והספדים.
תרע"ג. 4°; 2—42. (2) דף.
316 **שו"ת נחלת יוסף**, מה"ר יוסף חנניא ליפא מייזלש, ח"א, שו"ת על או"ח. תרע"ג. 2°;
109. (8) דף.
317 **תורת משה**, מה"ר משה סופר, חדושים עה"ת. מהדורא תליתאי, ח"א, תרע"ג. 4°;
82. (2) דף.

תרע"ד

- 318 **איגרא רמה**, מה"ר משולם איגרא מטיסמניץ, שו"ת ופלפולים (בסדור חדש).
תרע"ד. 2°; (1), 34, 82 דף. וחסר דף האחרון שלא נדפס עמו.
319 **אליב"ש ישע**, מה"ר דוד אלימלך יאלעס, חדושים עמ"ס כריתות. תרע"ד. 2°; (1),
43 דף.
320 **דרכי אמונה**, מה"ר צבי הירש שפירא, ק"ב מאמרים בדרך פרד"ס. תרע"ד. 8°.
321 **דרכי נועם**, מה"ר דוד אלימלך יאלעס, דרושים. תרע"ד. 4°; (1), 104 דף.
322 **הגדה של פסח**, עם פירוש תפארת בנים, מה"ר צבי הירש שפירא, תרע"ד. 8°.
323 **לקוטי שושנים**, מהרא"ה כ"ץ, על הפרי מגדים יו"ד ה' בשר בחלב. תרע"ד.
324 **מים עמוקים**, מה"ר צבי צימעטבוים, חדושים על ה' מקואות. תרע"ד. 8°.
325 **עוללת אפרים**, מה"ר שמואל רייניץ, תולדות ר' אפרים פישל סופר. תרע"ד. 8°.
326 **פני מבין**, הנ"ל (ראה מספר 300), ח"ב, על יו"ד. תרע"ה. 2°; (4), 126 דף.
327 **פתחא זוטא**, מה"ר פנחס הלוי הורוויץ, חדושים על ה' נטילת ידים, נדח. תרע"ד.
52. (2) דף.
328 **שם הגדולים מארץ הגר**, מה"ר פנחס זעליג הכהן שווארטץ, תולדות גאוני הגר,
ח"ב, תרע"ד. 8°; 4 דף. 104. עמ'. ח"א נדפס בפאקש וח"ג בקליין ווארדיין.
329 **שרביט הזהב, החדש**, מה"ר שבתי הלוי ליפשיץ, (הוא ס' ברית אבות, ראה לעיל
מספר 136) (תוצאה חדשה). תרע"ד. 8°; (4), 135 דף.
330 **תורת משה הנ"ל** (ראה מספר 317) ח"ב, תרע"ד. 4°; (2), 116. (2) דף.

תרע"ה *

- 331 בית פינחס, מה"ר פינחס גרעהער, חרושים על מס' תמורה, ח"א, תרע"ה, 4°;
(16), 84 דף. ח"ב נדפס בלובלין תרצ"ג.
331א ויצבר יוסף, מה"ר יוסף צדיקא, רמזים וגמטריאות, תרע"ה, 8°; (4), 48 דף.

תרע"ו

- 332 דמשק אליעזר, מה"ר אליעזר צבי מקאמרנא, פירוש על הזהר (ויקרא—במדבר עד פ' נשא), תרע"ו, 2°. (1), 104 דף. ע"ס בראשית—שמות נדפס בפרעמישלא.
333 שערי תשובה לרבינו יונה גירונדי, עיני תשובה, תרע"ו, 8°.

תרפ"ד

- 334 מגיד מראשית, בענין הריב בין הרבנים במונקאטש ובעלן, תרפ"ד, 8°.

תרפ"ה

- 335 הכנה ליום טוב, מה"ר משה צבי פריעדמאן, חרושים עמ"ס ביצה ועה"ת, תרפ"ה, 8°;
(4), 68 דף.
336 נטע שעשועים, מה"ר נטע שלמה שליסעל, פלפולים וש"ת, תרפ"ה, 8°; (7) דף, 184 עמ'.

תרפ"ו

- 336א טור יורה דעה הנ"ל (ראה מס' 199) ח"א, רק על הלכות שחיטה וטריפות.
מהדורא שניה, תרפ"ו, 4°; 72 דף.

תרפ"ז

- 337 מטה מנשה, מה"ר מנשה ב"ר ישכר בעריש אייכנשטיין, דרושים לשבתות ולמועדים.
תרפ"ו, 4°; (2), 42, (1) דף.
338 מלבוש לשבת ויום טוב, מה"ר ישכר בעריש מווערצקי, באורים עה"ת ועל הטעמים.
תרפ"ו, 4°; (2), 66 דף.

תרפ"ח

- 339 אמרי בינה, מה"ר ישראל מתתיהו אויערבאך, באורים על הט"ז וש"ך ביו"ד ח"א.
תרפ"ח, 8°; (1), 20 דף.
340 זכרון יעקב ויהודה, מה"ר יעקב צבי יאליש ובנו ה"ר אליעזר יהודה ליבוש,
דרושים, תרפ"ח, 8°; (2), 32, (6) דף.
340א כתבי קודש, הנקרא ג"כ מלחמת מצוה החדש, בענין מחלוקת הרבנים ממונקאטש
ובעלזא, תרפ"ח, 16°; (8) דף, 120 עמ'.

תרפ"ט

- 340ב דברי תורה, מה"ר חיים אלעזר שפירא, מהדורא ב', תרפ"ט, 8°. (מהדורא א'
נדפסה בפרעסבורג תרפ"ב).
341 דמשק אליעזר, (ראה לעיל מספר 332), על ס' במדבר (מן פ' בהעלותך והלאה וע"ס
דברים), תרפ"ט, 2°; (1), 73 דף.
341א עבודת ישראל, מה"ר ישראל ב"ר שבתי המגיד מקאזניץ, פשטים עה"ת בדרכי
החסידים, תרפ"ט, 4°.

* התמעטות הדפוס בשנות תרע"ה—תרע"ו וההפסקה שבין תרע"ו עד תרפ"ד נגרמו ע"י המלחמה העולמית
הראשונה וע"י התמעטות ערך הכסף בארצות הנכבשות, ומאז והלאה נתיסדו בתי דפוס הרבה בכל מקומות ארץ
אונגריה ובארצות הסמוכות לה, עד שלא חזרה עיר מונקאטש להשיבותה הקודמת.

- 342 עצי העולה, מה"ר אברהם חיים איינהארן, דינים מלוקטים על שו"ע יו"ד ע"ס א"ב.
ב"ח, תרפ"ט, 4°.
343 תולדות ר' יהודה החסיד, תרפ"ט, 8°.

תר"ץ

- 343א אבן שתיה, ספורים מאדמורי"ם, ונלוה אליו תולדות בנימין, תולדות
ר' בנימין מזלאוויץ, תר"ץ, 8°; 111, 8 עמ'.
344 באר יעקב, מה"ר חיים יעקב קרויזהאר, אספת הלכות ודינים לשו"ע או"ח, ח"א וב',
תר"ץ, 8°; (8), 270; (8), 192, 8 דף, ח"ג גרפס בווראנוב.
344א דברי תורה, מה"ר חיים אלעזר שפירא, מהדורא ג' יד', תר"ץ, 8°.
345 חלקת בנימין, מה"ר בנימין מזלאוויץ, פירוש על הגדה של פסח, תר"ץ, 8°.
346 מנחת אלעזר, הנ"ל (ראה מספר 187, 251), שו"ת בד"ח שו"ע ח"ד (ח"ג גרפס
בפרעסבורג), תר"ץ, 2°; (6), 52 דף.

תרצ"א

- 348 חוט המשולש בשערים, מה"ר אשר לעמיל מגלאווי ומכנו ונכדו, באורים עה"ת
(תוצאה חדשה), תרצ"א, 4°; (4), 101 דף.
349 ילקוט אברהם, מה"ר אברהם ליפשיץ, דינים מד"ת שו"ע, תרצ"א, 4°; (13), 192
(10) דף.
350 מסעות ירושלים, מה"ר משה גאלדשטיין, זכרונות מנסיעת הרבי ממונקאטש לא"י
עם מאמר חיות אש, תולדות ר' שלמה אליעזר אלפאנדארי, תרצ"א, 8°; (16), 98 דף.
351 שלשלת הזהב, מה"ר מאיר אלעזר הכהן ראפופורט—הארטשטיין, תולדות ר' נפתלי
הכהן, תרצ"א, 8°.

תרצ"ב

- 352 בית יעקב, מה"ר יעקב היכשער, חדושי אגדות הש"ס, ח"ב (ח"א גרפס בקראקא
תרע"ג), תרצ"ב, 8°; (4), 80 דף.
353 השתפכות הנפש, לקוטים מספרי ח"ר נחמן מברסלב, תרצ"ב, 8°; 59 (1) דף.
353א רחמי האב, הנ"ל (עין מס' 106), תוצאה חדשה והיא התשיעית, תרצ"ב, 8°; 27 דף.

תרצ"ג

- 353ב הגדה של פסח עם פירוש דברי יוסף מה"ר יוסף קליין, תוצאה שנייה, תרצ"ג,
8°; 72 דף.
354 דברי תורה, מה"ר חיים אלעזר שפירא, מהדורא ה—ו, תרצ"ג, 8°; 74, (2) דף.
355 כפי אהרן, מה"ר אהרן סג"ל עפשטיין, שו"ת ח"א, תרצ"ג, 4°; (12), 72 דף.
356 מאמרי מדע וחקירה, מהר"ש ד' ווידענפעלד, תרצ"ג, 8°; 256 עמ'.
357 מדרש אהרן, מה"ר אהרן ווייס, באורים על התורה, תרצ"ג, 8°.
358 מקראי קודש, מה"ר יחיאל מיכל גאלד, דיני תפילין בחול המועד, תרצ"ג, 8°.

תרצ"ד

- 359 דרכי תשובה, הנ"ל (ראה מספר 198, 214), מה"ר חיים אלעזר שפירא, ח"ו על
ה' מקואות, תרצ"ד, 4°; (2), 42 דף.
360 תורת שמעון, מה"ר שמעון מיאראסלאב, דרושים עה"ת (הוצאה שנייה), תרצ"ד, 8°;
24 דף.

תרצ"ו

- 362 דברי תורה הנ"ל (ראה מספר 354), מהדורא ז—ח—ט. תרצ"ו. 8°.
 363 יחי ראובן, מה"ר ראובן חיים ב"ר יצחק צבי, מאמרי אגדה ממס' חגיגה בשם הרבי
 מבעלו. תרצ"ו. 8°; 24 דף.
 364 תולדות ר' שמואל ראזענבערג מאונסדארף. תרצ"ו. 8°.
 365 תקון עולם, מה"ר משה גאלדשטיין, נגד הציונים. תרצ"ו. 8°; (4) דף, 104 עמ'.

תרצ"ז

- 366 ימי המשיח, מה"ר יעקב גראס, באור שני פרקים האחרונים מה' מלכים בהרמב"ם.
 תרצ"ז. 8°; 16 דף.
 367 מאסף לכל המחנות, מה"ר יחיאל מיכל גאלד, אספת דינים מספרי שו"ת ופוסקים
 על אר"ה, כעין הדרכי תשובה על יו"ד, חלק שני, הלכות תפילין (הנדפס קודם לחלק הראשון).
 תרצ"ז. 4°; (2) דף, 255 עמ'.
 368 סדר שנה אחרונה של הרבי ממונקאטש ז"ל. תרצ"ז. 8°.
 369 צוואת ר' חיים אלעזר שפירא. תרצ"ז. 8°.

חש"ד

- 370 בני יששכר, מה"ר צבי אלימלך שפירא, דרשות בדרך פרדס, ב"ח. חש"ד. 4°;
 129; 128 דף.
 371 חוקי האישות עפ"י דת משה והתלמוד, מאת הרב ר' יחזקאל לנדא.... הועתק מכ"י
 האשכנזית לעברית ע"י ה"ר זאב וואלף שענבלום. חש"ד. 8°; 16 עמ'.
 372 סגולות ישראל הנ"ל, (ראה מספר 236), תוצאה שניה, חש"ד. 8°; (8), 128, (4) דף.

מסופקים

- ואלה הספרים מצאתי ברשימות מו"ס שונים וחסרים בהם שנות הדפוס ולפעמים גם שם
 המחבר, ובאיוזה מהם יש ספק אם הם מדפוס מונקאטש:
 374 אורח מישור, מה"ר יעקב חאגיז, מוסר. 12° (רשימות פרענקל ואמקרויט).¹
 375 אמרי שמשון, שו"ת וחדושים (לא נרשם למי), 4° (רשימת לאמם — ברלין).²
 376 בית ועד לחכמים, מה"ר יעקב צבי יאליש, תולדות תנאים ואמוראים. (דפוס ראשון
 בקראקא תרמ"ד).
 377 בית נפתלי ולקוטי בית אפרים, מה"ר נפתלי סופר, דרושים והספדים. (שם
 הגדולים מארץ הגר) ואולי הוא זה שרשמתי במספר 71.
 378 ברכת שמואל, מה"ר אהרן שמואל קייזנבר, דרשות על התורה. 4° (רשימת פויסט).³
 379 הנהגת אדם, מה"ר דוד אפפענהיים, מוסר. 8° (רשימת פויסט).
 380 הליכות עולם, מה"ר ישועה ב"ר יוסף הלוי, כללי הש"ס. 4° (רשימת זינגער).
 381 ימי חייה הימים, חדושים עה"ת (לא נרשם למי).
 382 לקוטי שושנים, מה"ר פנחס מקאריץ, עם ס' דברים נחמדים להנ"ל. (רשימות
 שלעזינגער וינא/פויסט ואמקרויט).⁴

1 נדפס במונקאטש תרנ"ט. (הערת המערכת).

2 והוא לר' שמעון ב"ר מאיר חיים פריעדמאן מדויקוב, נדפס במונקאטש תרס"ו. (הערת המערכת).

3 נדפס במונקאטש תרנ"ב. (הערת המערכת).

4 נדפס במונקאטש תרנ"ט. (הערת המערכת).

- 383 לקוטי תורה, מה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב, על בראשית, שמות ויקרא. (על כמדבר—דברים נדפס בלבוב). (מרשימת כהנא המדפיס המונקאטשי).⁵
- 384 מאמר קדישין, דרושים מצדיקים וחסידיים. 8°. (רשימת אמקרויט)
- 385 מוסרי הרמב"ם.
- 386 מעשה של ירושלמי שהעתיק ר' אברהם מיימון ללה"ק. 16°.
- 387 משובב נתיבות, מה"ר אריה ליב הכהן להשיב על השגות בעל נתיבות המשפט ע"ס קצות החושן. 2°.
- 388 הסגולות לר"א ב"א מלוקטות מספרים בל"א (אולי הוא זה שרשמתי במספר 118) (רשימת פאפעלויזער — ברלין).
- 389 סדר הושענות והקפות לשמיני עצרת ושמחת תורה כפי נוסח ר' צבי אלימלך שפירא.
- 390 סדר התנאים שבין ישראל לאביהם שבשמים. 8° (רשימת שניאור — לבוב).⁷
- 391 ספורים נוראים מצדיקים. 8°.
- 392 פרי עץ הדר, ע"ד אתרוגי ארץ ישראל. 12°.
- 393 צוואת ר' נפתלי הכהן. (רשימת שלעזינגער — ווינא).
- 394 קונטרס גזרות תתנ"ן לאלף החמישי להראב"ן. 12°. (רשימת פרענקל).
- 395 ראשית חכמה, מה"ר אליהו די וידאש, מוסר, באותיות גדולות. 4°.
- 396 שבחי הרבי שניאור זלמן מלאדי.⁹

5 שמו הנטון של הספר: לקוטי תורה והש"ס. החלקים על שמות ויקרא נדפסו במונקאטש תרמ"ג—תרמ"ו, (החלק על בראשית נדפס בלעמבערג תרל"ז; החלקים על כמדבר—דברים נדפסו במאראוויסניגעט תרנ"ב). (הערת המערכת).

6 נדפס במונקאטש תרס"ב. (הערת המערכת).

7 הוא סדר התנאים והכתובה שבין ישראל לאביהם שבשמים לר' ישראל נגארה. מונקאטש תרס"א. (הערת המערכת).

8 לר' יעקב קאדאניר. מונקאטש תרנ"ד. (נדפס בטעם הראשונה בלעמבערג 1875). (הערת המערכת).

9 נדפס במונקאטש תרנ"ה. (הערת המערכת).

מפתח הספרים

אבן המאיר 247	אותיות מחכימות 53	אשל אברהם 276
אבן שתיה 343	איגרא רמה 318	באר יעקב 344
אבני אליהו 58	אילת השחר 8	באר לחי רואי 197, 268
אבני צדק 41	אך טרי תבואה 5, 135	בית אברהם 96, 269
אבני שיש 260	אלביש ישע 319	בית היוצר (שו"ת) 110, 182
אברך 74	אלף וזעירא 282	בית היילל 75
אגרא דהספידא 42	אמרי אש 171, 196	בית ועד לחכמים 376
אגרא דפיקא 81	אמרי בינה 23, 339	בית יהודה 160
אגרא דשמעתתא 213	אמרי ברוך 283	בית יעקב 352
אגרת הטיוול 145	אמרי דוד 60	בית יצחק 124
אגרת ר' יוחנן בן זכאי 95	אמרי דעת 67	בית נפתלי 238
אגרת שמואל 82	אמרי יושר 310	בית נפתלי ולקוטי אפרים 377
אהל אברהם 146	אמרי יצחק 293	בית פינחס 331
אהל דוד 134	אמרי נועם 36, 108	בית שער (שו"ת) 270
אוהב ישראל 147	אמרי שמשון 375	בני אהרן 248
אוצר המכתבים 148	אמרי שער 54	בני יששכר 370
אור החמה 123	אפור בד 294	בנין אהל מועד 44
אור למארו 66	אפסי ארץ 159, 295	בר ליואי (שו"ת) 271
אורות אלים 149	ארץ צבי 43	ברית אבות 136
אורח מישור 374	ארצות השלום 109	

מופת הדור 201
מחנה חיים (ש"ת) 1, 7, 14, 17, 36
מחצית השקל 176
מחשבת מרדכי 186
מטה מנשה 337
מטה נפתלי 48
מילי דאגדא 218א
מים עמוקים 324
המכריע 166
מלבוש לשבת ויום טוב 338
מלל לאברהם 315
ממשה עד משה 202
מנוחת אשר 263
מנוחת משה 232
מנחם משיב נפשי 65
מנחת אלעזר (ש"ת) 187, 231, 346
מנחת אשר 252
מנחת יהודה 153, 298
מנחת ישראל 203
מנחת כהן 39, 49
מנחת ערב 140
מנחת סתים 141, 204, 264
מסעות של ר' בנימין מטורלו 89
מסעות ירושלים 350
מעגלי צדק 90
מעלות התורה 91
מעשה של ירושלמי 386
ס' מצות גדול עם ברית משה 233
מקור הברכה 142
מקור חכמה 253
מקור ישראל 243
מקראי קודש 358
מראה ריאה 254
משובב נתיבות 387
משיב דברים (ש"ת) 167, 188
משיב נשם 244
משמרת אלעזר 40, 129, 288
משפט צדק 33
משתה יין 205
מתן שכרן של מצות 105
נהרי אפרסמון 289
נועם מגדים וכבוד התורה 234
נחלת יוסף (ש"ת) 316
ס' נחמד 235
נטע שורק 130, 143, 154
נטע שעשועים 336
נטעי נאמנים 206
נשם אדם 245
הסגולות 388
סגולות ישראל 236, 372
סדור עם פ' חמדת ישראל 177
סדור המנהגים 20, 26, 55
סדר הושענות 389
סדר שנה אחרונה 368
סדר התנאים 390
סדר מרע ועשה טוב 178
סיגי 273
ספורים נוראים 391
עבודת ישראל 341א
עלילת אפרים 325
עולת חודש 189
עולת חודש השני 255
עונג חיים לשבת 264א
עונג שבת 92

חוט המשולש בשערים 348
חוט השני (ש"ת) 114
חוקי האישות 371
חושב מחשבות 115
חכמי יון 226
החלום 261
חלקת בנימין 345
חקור דבר 174
חקי חיים 125
חקר הלכה (ש"ת) 137
חתם סופר (ש"ת) 296א
חתן סופר 13
טור יורה דעה 199א, 336א
יד יוסף 239
יד המאיר 240
יושר דברי אמת 227
יחי ראובן 363
יטב פנים 28
ילקוט אברהם 349
ילקוט אפרים 228
ילקוט הגרשוני 175, 216
ילקוט משה 88
ימי חיך הימים 381
ימי המשיח 366
יסוד יוסף 102
יסוד התשובה 116
היראה 229
יריעות שלמה 277, 313
הישר והטוב 21, 59
כבוד הלבנון 200
כנסת חכמים 217
כפי אהרן (ש"ת) 355
כרם שלמה 241
כתבי קודש 340א
לבושי מכלול (ש"ת) 230
לימודי האצילות 126
לקוטי בית אפרים 71
לקוטי חבר בן חיים 16, 29, 32
לקוטי מהר"ם שיק 138
לקוטי הפרדס 127
לקוטי הרמ"ן 64
לקוטי שושנים 185א, 323, 382
לקוטי תורה והש"ס 383
מאנני צדק 314
מאמר יין המשומר 47
מאמר מאה קשיטה 72
מאמר מעין גנים 165
מאמר קדישין 384
מאמרי מדע וחקירה 356
מאסף לכל המחנות 367
מגד ארץ 250
מגד שמים 287
מגיד מראשית 334
מגילת עטלאר 30
מגילת איבה 103, 128
מן דוד 297
המידות 218
מדרש אהרן 357
מהרא"ף (ש"ת) 77
מהר"י אשכנזי (ש"ת) 78
מהר"ם ברודא (ש"ת) 262
מהר"ם שיק (ש"ת) 22, 25
מהר"ם שיק 104, 139, 231
מוסרי הרמב"ם 385

ברית אברהם 45, 83
ברית כהנת עולם 63
ברכת אברהם 172
ברכת הבית 284
ברכת שמואל 378
גבול בני נפתלי 9
גילוי דעת 68
הגן ודרך משה 84
גנוי יוסף 97
גר צדק 15
דבר שבקדושה 84א
דברי אמת 310א
דברי חיים 11, 12, 69
דברי יוסף 70, 111
דברי יצחק 238א
דברי ירמיהו 6
דברי מרדכי 112
דברי משה 161
דברי שערי חיים 46
דברי תורה 340ב, 344א, 354, 362
דברים ערבים 214, 221
דמשק אליעזר 332, 341
דעת לגבונים 150
דרך יבחר (ש"ת) 85
דרך ים 162
דרך מקודש 98
דרך השלום 222
דרכי אמונה 320
דרכי הישר והטוב 285
דרכי נועם 321
דרכי תשובה 198, 214א, 359
הגדה של פסח 173, 183, 199, 322, 353ב
הדרת קודש 163
הין צדק 311
הכנה ליום טוב 335
הליכות עולם 380
הנהגת אדם 379
הספר מר 37
הפלאה 99
השתפכות הנפש 353
התעוררות תשובה 296
ויכוח רבה 86
וילקט יוסף 150א
ויצבר יוסף 331א
וישב משה (ש"ת) 215
ועבד הלוי 276א
זהר חדש 286
זכור לאברהם 100
זכור תורת משה 101
זכרון יהודא 164
זכרון יעקב ויתורה 340
זכרון מנחם 312
זכרון צדיקים 223
זכרון שמואל 224
הזכרונות 225
זקן אהרן 249
זרוע ימין 4
זרע קודש 76
חודשי חתם סופר 151, 184
חודשי כתב סופר 113
חודשי מהר"ק 152
חודשי הרשב"א 260א
חוט המשולש 87, 273

שער נפתלי 133
שערי חיים 305
שערי צדק 31, 35
שערי תשובה 333
שרביט הזהב החדש 329
תאניה ואניה 52
תהלה לדוד 2
תהלות ישראל 158
תהלים עם פי' שערי חיים 79
תולדות בנימין אצחק 343
תולדות גדולי ישראל 219
תולדות ר' יהודה הנשיא 343
תולדות יצחק 194, 210, 220
תולדות ר' שמואל ראזענבערג 364
תוצאות חיים 170
תורת אליהו 306
תורת זבח 80
תורת מנחם 211
תורת משה 317, 330
תורת משה נתן 120
תורת נתנאל 195
תורת שמעון 360
תנבות יהודה 121
תספורת הזקן 307
תפארת אברהם 212
תפארת הגרשוני
תפארת הגרשוני 195
תקון חצות 309
תקון עולם 365
תקנות ותפלות 62
תקנות תמכין דאורייתא 122

קונטרס ר' צבי חריף 259
קנאת פנחס 117
קסת הסופר 191
ראשית חכמה 395
רב שלום 192
רחמי האב 106, 353
ריב"ם (שו"ת) 267
ריב"ש החדשות (שו"ת) 179
ריח דודאים 19
רפואות וטגולות שונות 118
רצון ישראל 132
הרקת הקצר 94
רשב"ן (שו"ת) 169
שאל שאל 291
שו"ת הר"י מינץ ומהרם מפאדוה 144
שו"ת מהרש"ל 302
שו"ת מן השמים 119
שבחי האר"י 107
שבחי ר' שניאור זלמן מלאדי 396
שבט סופר 207
שבט שמעון 180
שבילי דוד 3
שדה העיר 208
שדה יער 57
שיחא חולין של ת"ח החדש 275
שלחן ערוך 193, 237
שלשלת הזהב 351
שם אפרים 304
שם הגדולים מארץ הגר 328
שמירת הנפש 292
שמלה חדשה 181
שמן אפרסמון 157
שמן ראש 209

עטרת צבי 290
עטרת תפארת 299
עצי יער 56
עצי העולה 342
עשרה למאה 93
עת הזמיר 279
פאר וכבוד 279
פאת השדה 256
פריון נפש 155
פורת יוסף 18
פני יצחק 73
פני מבין (שו"ת) 300, 326
פרדס רמונים 246
פרי העץ 50
פרי עץ הדר 392
פרי העץ ומנחת יחיאל 168, 290
פתחא זוטא 190, 257, 281, 301, 327
צבי תפארת (שו"ת) 303
צוואת ר' חיים אלעזר שפירא 369
צוואת ר' נפתלי הכהן 393
צל העולם 131
צמח דוד 265
ציפחת הדבש 51
צננת פננת 274
צור החיים 10
קב והב (שו"ת) 156
קול יהודה (שו"ת) 266
קול סופר 24, 27
קול תודה 34
קונטרס גזרות תתני 394
קונטרס זכרון לראשונים 258
קונטרס נועם מברית 278
קונטרס הספקות 61

מפתח שמות המחברים

גראס יעקב 366
גראספער יחזקאל 44, 52
גראף משה 76
גרענער פינחס 331
דאנציג אברהם 96, 101
דבש משה בר בנימין ישראל 88
דוד מדינוב 265
דוד נ' זמרה (רדב"ז) 297
דיקמאן מרדכי 222
דלאקרוס מתתיהו 131
האסם שלמה 241
האלבערשטאם חיים, 11, 12, 69
האלפערס יונה זאב 254
האלפערס י"י 219
הורוויץ אברהם הלוי 83
הורוויץ אליעזר הלוי 234
הורוויץ אשר לעמיל 305
הורוויץ יחיאל 276
הורוויץ יעקב יצחק הלוי 310
הורוויץ יעקב משלם 267
הורוויץ מאיר הלוי 108
הורוויץ משולם יששכר הלוי 271
הורוויץ פנחס הלוי 99, 190, 257, 327, 301, 281
הינבער יחיאל מיכל 163, 230
הינבער יעקב, 352
העכענשטרייט משלם וישא 64
העליר יום טוב ליפמן 103, 128
העלעזר צבי הירש 75

אשכנזי אשר אנשיל 209
אשכנזי גרשון 195
אשכנזי יואל 78
אשר לעמיל מגלאווי 348
בוים יהודה 298
ביק אברהם 134
בכרך משה שמעון 114
בכרך שמואל 114
בלום עמרם 270
בנימין מולאצין 345, 347
בנימין מטודילו 89
בנימין מטלאנים 86
בנעסה מרדכי 186
בערגער נטע יעקב 206
בערקאמיש יעקב דוד 279
בראך שאל 129, 288, 291
ברודא מרדכי 262
ברוין ישראל חיים 203
גאלד יחיאל מיכל 358, 367
גאלבערג שימן 252
גאלבערער צבי זאב 282
גאלדשטיין משה 350, 365
גאנצפריעד שלמה 80, 191
גירונדי יונה 333
גלאזנער משה שמואל 174
געלבארד יהודה צבי 153, 160, 261, 290
געלערנער חיים 264
גפן יעקב ברוך 53

אבוהב שמואל 225
אברהם אחי הגר"א 91
אברהם יהושע העשיל מאסטא 147
אברהם הכהן 212
אלעזר אליהו ליב 306
אלעזר שלום 192
אזוידה שמואל 82
אזיערבאך ישראל מתתיהו 339
אולמן אברהם 269
אולמן שלמה זלמן 277, 313
אזולאי חיים יוסף דוד (היד"א) 4
איגרא משולם 318
איטינגא אברהם סג"ל 275
אייבשיץ יהונתן 51
איינענשטאדט (א"ש) מאיר 171, 196
איינענשטאדט מנחם 164
איינשטיין יצחק אייזק 132
איינשטיין מנשה 337
איינהארן אברהם חיים 142, 284, 310
אליעזר בר יהודה מגרמיזא 94
אליעזר בר נתן (ראב"ן) 394
אליעזר משוואבאך 248
אליעזר הקטן מרעדוויץ 193
אלקלעי אברהם 100
אסאד יהודה 228
אפפענהיים דוד 379
אריה ליב הכהן 387
אריק מאיר, 140, 141, 204, 264, 310
אשכנזי יום טוב (ריטב"א) 260

- הערמעלין ברוך דוד 294
 די וידאש אליהו 170, 395
 וויטאל חיים 126, 177
 ווידענפעלד ש' 356
 וויל נתנאל 195
 וויינבערגער אברהם יצחק 73, 315
 וויינבערגער משה 15, 18
 ווייס אהרן 357
 ווייס יצחק אייזק 124, 210, 220
 ווייס משה 233, 238
 ווינקלער חיים צבי 125
 זילבערשטיין דוד יהודה 3
 זעהמאן דוד צבי 156
 זענגער ש' 123
 זעלענפריינד אברהם אבלי 42
 חאגין יעקב 374
 חיים ב"ר בצלאל 145
 סויבער ישראל איסר 243
 טייטעלבוים יקותיאל יהודה 28
 טענענבוים זאב וואלף 8
 טענענבוים יעקב 157, 289
 טענענבוים שרגא צבי 130, 143, 154
 די טראני ישעיה 166
 די טראני משה 235
 יאליש יעקב צבי 340, 376
 יאלעס דוד אלימלך 319, 321
 יהושע פאלק זאב 218
 יואב בר ירמיהו 36
 ר' יוחנן בן זכאי 95
 יונגרייז אשר אנשיל 263
 יונגרייז משה נתן 120, 232
 יוסף יונסא הלוי 239
 יוסף מעמירוב 86
 יוסף בר שלמה הדרשן 102
 יעקב בן אשר 119, 336
 יעקב ממרויש 119
 יעקב מליסא 218
 יצחק אייזיק מזידניטשוב 383
 יצחק אייזיק בר יואל הכהן 63
 יצחק בר אליעזר 84
 יצחק בן ששת 179
 ישועה בר יוסף הלוי 380
 ישכר בעריש מווערצק 338
 ישראל בר שבתי מקאניץ 158, 341
 כהנא יהודה 61
 כהנא שמואל זאנוויל 224
 כ"ץ א' 323
 כ"ץ דוד 39, 49
 כ"ץ יהודה מטאניק 266
 כ"ץ נפתלי 133
 לאם אברהם שמואל 276
 לאנגסאם שמעון 302
 לוריא מרדכי 112
 ליטשראזענבוים גרשון 167, 188
 ליעבערמאן נתן 30, 67
 ליפשיץ אברהם 349
 ליפשיץ שבתי, 34, 136, 155, 236, 308, 329, 372
 לעז ירמיהו 6
 לעז צבי הירש 43
 מאיר מפאדואה ראה קאצינעלנבוין
 מורדן יהודה 50
 מיוזער יצחק 194
 מיוזל יוסף חנוניא ליסא 316
 מיימון אברהם 386
- מינץ יהודה 144
 מלכים מאיר ליבוש 109
 מנחם מענדל 65
 מנחם עזריה מפאנו 72, 165
 מרגליות אפרים זלמן 304
 משה אברהם אבלי אבדיק זאלין 213
 משה בר מאיר הכהן 84
 משה מקוצי 233
 נחמן מברסלב 353
 ניימאן שמעון בצלאל 244
 נעכענצאהל יחיאל אלטר 168, 290
 סופר אברהם שמואל בנימין 113, 183
 סופר חיים, 1, 7, 14, 17, 24, 27
 סופר 38, 46, 79
 סופר ישראל אפרים פישל, 159, 295
 סופר משה, 138, 151, 184, 296
 סופר 317, 330
 סופר נפתלי 9, 48, 71, 377
 סופר שלמה 87
 סופר שמעון 228, 296
 סיראן שמעון 173, 180
 ספרין אליעזר צבי 332, 341
 עהרמאן דוב בער 214, 221, 280
 עהרענפעלד ישעיה 207
 עהרענפעלד שמואל 13
 עפשטיין אהרן סג"ל 355
 עפשטיין יוסף אלטר 97
 עקפעלד ברוך 256
 פאנעטא חיים בצלאל 85
 פאנעטא מנחם מענדל 31, 33, 35, 41, 90
 פאשקו אהרן אלעזר 40
 פייבוש מזביריא 227
 פייגלס דוד 245
 פינק ראובן 121
 פלוט חזקיה מייבל 16, 29, 32
 פלעקעלש אלעזר 189, 255
 פנחס מקארין 382
 פעלדמאן משה 161, 272
 פריעד אהרן 77, 249
 פריעד נתנאל 300, 326
 פריעדלענדער אהרן יעקב מאיר 74
 פריעדלענדער אלימלך 217
 פריעדמאן משה צבי 335
 פרענקל אליהו 58, 149
 פרענקל שמואל שרגא 54
 פרעשל יוחנן 144, 215
 צבי מווידיסלאב 93
 צבי מווידיטשוב 178
 צבי חריף 259
 צבי הירש מליסא 5, 21, 59, 135, 285
 צדיקא יוסף 331
 צימעסבוים צבי 324
 צימעסבוים רפאל 66
 קאָהן ישכר בער כ"ץ 37
 קאליר אלעזר 137
 קאמיץ אברהם 172
 קאמעהאר יקותיאל 201
 קאפאן יצחק 45
 קאצינעלנבוין מאיר (בר חיים) 205
 קאצינעלנבוין מאיר (בר יצחק) 144
 קארו יוסף 237
 קארפעלעס אברהם 146
 קולון יוסף 152
- קורדובירו משה 246
 קורץ אהרן יוסף 240
 קטינא יעקב 106, 353
 קידנבר אהרן שמואל 378
 קייזער א"ה 309
 קימעל דוב בערל הלוי 278
 קליין ברוך מאיר 283
 קליין יוסף 199, 353
 קרויזאהר יעקב 344
 קרויס מ' סג"ל 273
 ראובן בן האשקי כ"ץ 84, 92
 ראובן חיים בר יצחק צבי 363
 ראזענבערג יוסף 70, 111
 ראזענבערג מנחם צבי 312
 ראזענבערג שמואל 364
 ראטה יואל צבי 110, 182
 ראטענבערג יהודה דוד 2
 ראפפורטהארטשטיין מאיר אלעזר 351
 רובין עזריאל יחיאל 56, 57, 208
 רייניץ שמואל 325
 רייקי חי עמנואל 115
 שווארדון שלום מרדכי הכהן 68
 שווארטץ אברהם יהודה הכהן 258
 שווארטץ יוסף הכהן 150, 274
 שווארטץ יצחק הכהן 293
 שווארטץ מרדכי נתן הכהן 23
 שווארטץ נפתלי הכהן 238
 שווארטץ מנחם זעליג הכהן 328
 שווארץ אשר 252
 שור אלכסנדר סענדר 181
 שור לוי יצחק 299
 שור מנחם מענדל 211
 שטארק שמואל ישכר 260
 שטיין מאיר 247
 שטיין פנחס 117
 שטייגליץ נתן 162
 שטענער משה מרדכי 287
 שטערין גרשון 175, 216
 שיפער סיני 307
 שיק דוד 60
 שיק משה, 22, 25, 104, 138, 139, 231
 שיק שלמה צבי, 20, 26, 55, 62, 169, 202
 שליסעל נטע שלמה 336
 שלמה בר יצחק (רש"י) 127
 שלמה שלימעל בר חיים מיינשטריל 107
 שמואל מקאלין 176, 242
 שמואל שמעלקא מסעליש 10
 שמעון מיאראסלאב 360
 שמשון מאוסטראפאלי 185
 שניאור זלמן מלאדי 396
 שפיטץ אליעזר 200
 שפירא חיים אלעזר, 187, 223, 251
 ב340, 344, 346, 354, 359, 362, 368, 369
 שפירא מנחם 311, 314
 שפירא נתן נטע 47
 שפירא צבי אלימלך 19, 81, 98, 370
 שפירא צבי הירש 197, 198, 214
 268, 303, 320, 322
 תאומים מאיר בר יוסף 278

על מקום הולדתו ועל שם משפחתו של רבנו אפרים תלמיד הר"ף *

אין הוא, כמו רבו הר"ף, היה מקלעה חמאד שבאפריקה הצפונית. כדי להבחין בינו לבין חכמים אחרים בשם זה שחיו בתקופת הראשונים, כגון רבנו אפרים מבעלי התוספות הנקרא בשם "רבינו אפרים הצרפתי" (ע"י למשל, חידושי הרשב"א לעירונין, ל"א, ע"ב, ד"ה נתנו) או "הרב ר' אפרים ז"ל מאלמני"ה" (ראב"ן הירחי בספר המנהיג, הלכות שבת, סי' ע"י) וכגון "ר' אפרים מצור" (ע"י תשובות הרמב"ם, הוצ' א' ח' פריימן הי"ד, ירושלם תרצ"ד, מפתח כללי, סוף עמ' 398), ועוד (ע"י, לפי שעה, ברשימת החכמים ששם היה ר' אפרים, שנתן י' ל' צונץ בספרו "ליטעראטורגעשיכטע", ברלין 1865, עמ' 618. אף על פי שרשימה זו לקויה בחסר וביתר, הרי היא מעידה על המספר הרב של החכמים שנקראו בשם זה). יש שהוא נקרא גם על שם מקומו "רבי" אפרים דמן קלעה חמאד" (ע"י מאמרים לזכרון ר' צבי פרץ חיות, וינא תרצ"ג, עמ' ל') או בקיצור "רבינו אפרים מקלע" (כצ"ל במדרכי לבבא מצינא, פ"א, סי' רנ"ב, עפ"י כ"י המובאים על ידי ש. כהן בכה"ע MGWJ, כרך 27, 1878, עמ' 75, ולא כ"תיקונו" של כהן, שם, והע' 3) וכן "רבינו אפרים קלעי" (שבלי הלכט, ח"א, סי' רי"ה, ווילנא תרמ"ו, צ"ה, ע"א) או על שם התחום התורני שלו "רבינו אפרים הספרדי" (תר"י לרי"ף ברבנות, פ"ו, סי' קע"ט, ד"ה, ל"ה, ע"ב, ד"ה בשבת; ועיין, לפי שעה, מה שכתבתי בקריית ספר, שנה כ"ד, חוב' א', ראש עמ' פ, ובתרביץ, שנה י"ט, ספר א', עמ' 25) או על שם רבו המובהק הר"ף "ר' אפרים תלמיד רי"ף" (ע"י, למשל, מן היוחסין השלם, הוצ' פליפובסקי, צד 218, עמ' א'; ולוידו נזכר שם "ר' אפרים תלמיד הרמב"ן", ונראה שצ"ל "הראב"ן" במקום "הרמב"ן"*) או גם על שם ראשוניותו "ר' אפרים הזקן" (סדר הדורות, ד"א תתק"י).

נראה שהוא החכם בשם "ר' אפרים בן אבי אלרגן" הנזכר בפירוש סנהדרין לר' יהודה הכהן הנמצא בכ"י אקספורד מספר 438 לפי רשימת גייבור, חלק א', רע"מ 94, ולפי רשימת אסף, קריית ספר, שנה כ"ג, חוב' ג', עמ' 235. אמנם בשתי הרשימות האלה צויין שם החכם בלבד ללא צירוף דברי תורתו ומשום כך קשה לקבוע את זהותו. אף על פי כן יש למצוא סמוכין להנחה זו ברשימה האחרונה. לפי הרשימה שבק"ס, שם, יוצא-שבכ"י אקספורד, דף ע"ב, עמ' ב', נמצאת הבאה השייכת לפי עניינה למסכת סנהדרין דף כ"ה. ההבאה משמו של ר' אפרים בן אבי אלרגן נמצאת, לפי ק"ס, שם, באותו כ"י, דף ע"ג, עמ' ב'. מכאן שבדברי ר' אפרים זה מוסבים על ענין הנידון במסכת סנהדרין באחד הדפים שלאחר דף כ"ה. והנה בעיטור, פסק דין, ח"א, ד"ל, כ"ט, ע"ד, מובאים דבריו של רבנו אפרים הנוגעים למסכת סנהדרין, דף ל"ג. עובדה זו מעלה את אפשרות ההנחה שההבאה שבכ"י הנ"ל היא ההבאה שבעיטור, כלומר, שר' אפרים בן אבי אלרגן הוא רבנו אפרים הקלעי. יותר מזה, אם נשווה את הסגנון של שתי ההבאות הנ"ל, זו שבעיטור, "לרבינו אפרים שפיר קאמר אדונינו גאון" לזו שבכ"י הנ"ל "ר' אפרים בן אבי אלרגן... והיינו סברא אדונינו גאון" (ק"ס, שם) נמצא שהנחה זו קרובה לוודא.

מן הראוי להתעכב כאן גם על פיסקה אחת בספר המאור לרי"ף, בבא קמא, ראש פ"ד, ד"ה, י"ז, ע"ב, כתוב: "כתב הר' אפרים ז"ל בזה... אלו דברי הרב הורחי ז"ל". ר' יעקב רייפמאן במחברתו על הרו"ה הסיק שזה כינויו של רבנו אפרים, אלא שנחלבט מאד בהבנתו ואף גילה תמיהתו על שכינוי זה מופיע פעם אחת בלבד (תולדות רבנו זרחיה הלוי, פראג הרי"ג, עמ' 41, ועמ' 60, הע' 83). לעומתו מניח גרוס שאין זה כינוי אלא טעות ובמקום "הורחי" צ"ל "זרחיה" והמלים "אלו דברי הרב (ה)זרחי[ה]" ז"ל אינם דברי הרו"ה, שציין בהם את סיום דבריו של רבנו אפרים, אלא דבריו של מעתיק מאוחר, שכדי למנוע טעות, רצה לרמוז שהדברים הבאים אינם שייכים להבאה הארוכה מדברי ר"א אלא למחבר של ספר המאור, לרו"ה עצמו. גרוס מסתייע בעובדה שבדפוס לבוב, לפי דבריו, כתוב לא "הורחי" אלא "זרחיה" (MGWJ, כרך 22, ברסלא 1873, עמ' 542, בהערה הנמשכת לעמוד

* על רבנו אפרים עי"ה, לפי שעה, כש"ב בחוברת זו של קריית ספר, למעלה, עמ' 164 ואילך.

1. ומכאן שה"רמב"ן" המוזכר על ידי ר' זרחיה הלוי בספרו הלכות שחיטה אינו, כפי שסיער בנימין אקסלמן (נר מערבי, כרך ראשון, גיוויורק תרפ"ד, החלק האנגלי, עמ' 23) הרמב"ן, רבו של ר' אפרים הנזכר ביוחסין, אלא כפי שהביא אקסלמן שם בשם פרופ' אלכסנדר מארכס, הרמב"ן כלומר ר' משה בר יוסף, ויתכן שהמכוון שם לר' משה בן נתן, כפי שכבר הצירתי בתרביץ, שנה י"ט, ספר א', עמ' 29.

הקודם). ר"א אפסטיציר, המאריך בכירור כינויו של רבנו אפרים, כותב, ש"בעל המאור מסר לנו גם ידיעה חשובה בנוגע לר' אפרים: שם משפחתו או שם עירו... ואין ספק כי "הורח" פירושו ממשפחת זרח, או יותר מסתבר: מעיר ששמה מורה על זרחת אור" (מבוא לראבי"ה, ירושלם תפרי"ח סע"מ 325). לראיה הוא מביא "דוגמת הירח-מלוגיל, היצהרי מעיר Oliva. וכאלה" (שם). והוא אף מנסה לקבוע את שם העיר שאליה מכוין הרז"ה: "וקרוב מאד שהכונה לעיר אליסנה Lucena שפירושה: מא"ר או כעין זה" ולא עוד אלא שהוא מוצא סיוע בכך ש"העיר היתה מקום מושבו של הר"י"ף רבו של ר' אפרים". והוא תמה על ר"י רייפמאן, שבמחברתו הג'ל על הרז"ה הוא "מתקשה בכונת הכינוי זרח" ומסיים את דבריו על ענין זה "אבל פשוט שכונתו כמו שבארת" (שם).

אולם אין השערות אלו מתקבלות על הלב. אילו היה רוצה המעתיק למנוע עירובי דברי רבנו אפרים ור' זרחיה הלוי לא היה מציין, כתשערת גרוס, ע"י המלים "אלו דברי הרב (ה)זרחי[ה]" את התחלת דברי הרז"ה, אלא: כמקובל, את סיום דברי ר"א ע"י המלים: "אלו דברי הרב אפרים". כן קשה לתניח שהנוסח "הרב זרחיה" הוא הנכון ו"הרב הזרחי" הוא שיבוש, שהרי לא נראה שמישהו יתקן את השם זרחיה הידוע לשם זרחי הבלתי ידוע, בעוד שהאפשרות ההפוכה, שהמעתיק יחשוב כגרוס ויתקן מזרחי לזרחיה מתקבלת על הדעת יותר. כן אין לקבל את הנחת אפסטיציר ש"זרחי" הוא כינויו של רבנו אפרים על שם מקום הולדתו, שהרי ראינו שמקום הולדתו היה קלעה חמאד ושעל שמה נזכרה "קלע"י.

ברם, לענין אין המלים "הרב הזרחי" מורות על כינויו של רבנו אפרים או על שמו של ר' זרחי הלוי, אלא שיש כאן טעות של המעתיק ובמקום "הרב הזרחי" צ"ל: "הרב הזה". הרז"ה רגיל לכנות את רבנו אפרים בכינוי זה: "הרב הזה". כך, למשל, כותב הרז"ה על דבריו של רבנו אפרים: "אלו דברי הרב הזה ז"ל" (ספר המאור לר"י, בבא קמא פ"ה, ס' רכ"ב, ד"ה, מ"ג, ע"א; לר"י, בבא מציעא, פ"ב, ס' רצ"ה, ד"ה, ט"ה, ע"א); וכיוצא: "זה תורף דברי הרב הזה ז"ל" (שם לר"י, גיטין, פ"ה, ס' תקל"ט, ד"ה, ל"ז, ע"ב); וכן: "ונראין דברי הרב הזה ז"ל" (שם לר"י, שם, פ"ט, ס' תק"ס, ד"ה, מ"ה, ע"א). ויש שהוא מסיים "אלו דברי הרב ר' אפרים ז"ל" (שם לר"י, פסחים, פ"ב, ס' תש"ל, ד"ה, י"א, ע"א). אף הראב"ד בהשגותיו על הרז"ה אומר על דברי רבנו אפרים: "דברי זה הרב אינם נכונים" (ספר כתוב שם, גרס בשם השגות הראב"ד, שם, אות א'). וכדאי לציון שלא רק כלפי רבנו אפרים היו הרז"ה והראב"ד רגילים להשתמש בלשון זו, אלא גם כלפי חכמים אחרים, כגון הרז"ה כלפי רבי יוסף הלוי אבן מיגאש: "מה שכתב הרב הזה" (ספר המאור לשבועות, פ"ה, ס' אלף ק"ע, ד"ה, כ"ה, סע"ב) וכגון הראב"ד כלפי הרמב"ם: "זה הרב" (הגהות הראב"ד על הרמב"ם, הלכות קריאת שמע, פ"ג, ה"ו). והביטוי הזה רגיל לא רק אצל הרז"ה והראב"ד אלא גם אצל חכמים אחרים, ואכמ"ל. וקרוב לוודאי שאף כאן כך. ויתכן שאחד המעתיקים, שמצא לפניו ה' קטועה — "הרב הזר" במקום "הרב הזה" חשב שלא שיבוש אלא קיצור לפניו, והשלים "הזרחי".

ב. ז. ב. נ. ד. י. ק. ט.

ר' אברהם גדילייא בחבורת נתן העזתי

(הערה ל"קריית ספר" שנה כ"ה, עמ' 113—114)

עקבותיו של ר' אברהם גדילייא (גם גדליה) הראשון, שחזר מליורנו לארץ-ישראל בשנת ת"כ בערך ולפי דברי א. יערי, "לא נודע לנו דבר עליו לאחר שובו לא"י", לא נעלמו לגמרי. במקורות לתנועה השבתאית מצאתי את זכרו כאחד מבני חבורתו הפעילים של נתן העזתי בשנות תכ"ה—תכ"ו.

באגרת משנת תכ"ה, שנתפרסמה ע"י א. מ. הכרמן ("קובץ עלייד", כרך י"ג, תש"א) נאמר: "והחכם גדליה וחכמים ידועים מירושלים תוב"ב הלכו לשחר פניו [של נתן העזתי] ביבנה וכו'". והיותו של חכם זה עם ר' אברהם גדליה מתאשרת בבירור מתוך אגרות הפולמוס של ר' יעקב ששפורטש, שבהם הוא נזכר שלש פעמים כבעל אגרת תעמולה, שנשלחה לאיטליה לעורר את האמונה בנבואת נתן ובמשיחתו של שבתי-צבי. (א' ס' ציצת נובל צבי השלם (שהוכן עלייד לדפוס בעיבוד מדעי) כ"י וינה, דף 13 ע"א, באגרת לחכמי אמסטרדם משנת תכ"ו פ' ויגש: "אר מה שצריך לחקור הוא אם עדות ציר המונים זה [שליח מא"י, שהגיע לליוורנו

והעיד על אמתות הנביא והמשיח] מצטרפת עם כתב ה"ח כה"ר אברהם גדליה. אם תמצא
 לחמר שנתקמה כיון שהם מעידים על כללות הענין, והיינו החזקת הנביא לנביא והמשיח למלך, או כיון
 שנתחלפה בפרטים אינם מצטרפים. (ב) פנקסו של ר' יעקב ששפורטש, כ"י ברלין דף 16 ע"ד — דף 17 ע"ב,
 באגרת לר' יצחק אבוהב משנת תכ"ז פ' וארא, שלא נכללה ב"ציצת נובל צבי": „למה לא נספק אנחנו
 בדברי הר' גדליה ורבא מעזה [ר' יעקב גיארה, נכדו של ר' ישראל גיארה] אף אם נתקיימו כתביהם,
 ומכל שכן שלא ידענו אם הם אמיתיים. והנה חכמי עזה כעדות אחת הם לענין זה ואין למדן מכללותם כל עוד
 שלא ראינו כללות חכמי ירושלם וצפת וחברון מקיימים הדבר". (ג) צ"צ השלם דף 51, אגרת לר' רפאל סופינו
 מאייר תכ"ז, שנדפסה גם בקיצור צ"צ (דפוס אודסה דף כ"ב ע"ב): „ולמה א"כ יהיה כח שטרי ההדיוטות
 ועדותם עדיף מכת חכמי ירושלם... וכל שכן בדברים שנמסרו ליד החכמים הרשומים ומצויינים בשערי ציון.
 והחכם גדליה ור' יוסף משנתם במקום גדולים אינה משנה“.

מדברים אלה נראה, שאגרתו של ר' אברהם גדליהא היתה העדות הראשונה של חכם ידוע מא"י על
 התגלות הנביא והמשיח, שהגיעה בכתב לאירופה. מסתבר, שהאגרת נשלחה לליוורנו, מקום מושבו של רא"ג
 כעשר שנים, ומשם נפוצה בהעתיקים בשאר הקהלות. האגרת עשתה רושם רב, מכיון שאישיות הכותב היתה
 נודעת באיטליה, ואפילו באייר תכ"ז, בשעה שכבר נפוצו תעודות רבות, הסתמכו עוד עליה בחוגי המאמינים.
 מאגרתו של ששפורטש לר' יצחק אבוהב, שר' אברהם גדליהא נזכר בו יחד עם הרב מעזה ובהמשך נאמר
 ש"חכמי עזה כעדות אחת הם", יש להסיק, שהאגרת נשלחה מעזה, כנראה בחתימת חכמים אחדים. כמה חכמים,
 שביקרו בעזה לשמע הבשורות הראשונות, ושאו שם במחיצתם של נתן ושכתי צבי, ור' אברהם גדליה
 היה אחד מבני הבורה זו.

ישעיה תש"י

הדפוס העברי באונגוואר

למאמרו של פנחס יעקב הכהן (קריית ספר, שנה כד, עמ' 276-280), יש להוסיף קצת הוספות ולהעיר הערות:

- א. ספרים שלא נרשמו על ידי הכהן.
1. אגרת פתוחה ערוכה אל כל איש הירא את ה' וחדר על דברו [מאת נתן לעצערמאן]. ה' תרכ"ח.
 Gedruckt in Ungvár bei Carl Jaeger's Witwe 1868. 8°. [2], סז עמוד.
2. עיר מקלט... ובהוספת מוסר השכל מספר שלי: 2 אונגוואר תרל"א 8°.
- פריעזבערג, עמ' 480, סי' 338.
3. תורת הספרות לכתות הגבוהות שבגמנסיות העבריות... מאת יצחק גרידינגר, אוניוורסיטת
 „יבנה", תרצ"ח. 8°. 81 [2] עמ'.
- נרשם גם ב"קריית ספר", שנה טו, עמ' 362.
4. שפת אמת [על מחלוקת סאנוסאריגורא: תרכ"ט-תרל"ו]. אונגוואר, ביי קארל יעצערס חיסוע,
 חש"ד. 8°. יב, יב דף.

ב. תיקונים והשלמות לספרים שנרשמו:

- למספר 1: אמרי אש... חלק א דפס בלבוב תרי"ב (ולא תרי"א).
- למספר 8: לב העברי, באמת: לב העיברי, חלק ראשון, העיברי — ראשי תיבות: ה' עקיבא יוסף בן
 רבי יחיאל. מספרי הדפים הם: [4], 76, 4. ארבעת הדפים האחרונים מכלים „תקונים אשר שלח המחבר י"י
 לתקן לאחר הדפוס" וחסרים כנראה ברוב הספרים.
- למספר 15. הליכות עולם. כל הרושמים לא ראו את הספר בעיניהם והילכך טעו כלם.
- והרי השער המלא של הספר:

הליכות עולם לתועלת אחינו בני ישראל היראים את ה' ובמצותיו חפצים ינעתי בעזהי להעתיק
 אללע נאטווענדיגע דינים פון שלחן ערוך הצריכים לכל נפש איש הישראלי אויף יידיש דייטש... אנכי הק' אברהם

בן... מו"ה שלמה זלמן ז"ל זין וגבר להגאון המפורסם מו"ה אברהם ברודא זצ"ל ראש ישיבה בק"ק פראג...
אונגוואר בשנת זה ספר הליכות עולם (= תרכ"ד) לפ"ק. גדרוקט בייא קארל יעגר... 1864... 8°. [1], צא דף.
דף א, א : הסכמות מאת אברהם יצחק וויינברגר, קליינזארידיין ; מנחם א"ש, אונגוואר.
ה ל י כ ו ת ע ו ל ם חלק שני... אונגוואר תרכ"ה... 1865... 8°. סד דף.
באמת רק סב דף, כי דף ג מסומן בטעות "ה" והטעות נמשכה עד הסוף.
למספר 21 : דבר בעתו יש להעיר, שזהו ספר שנכתב רובו גרמנית באותיות עבריות, בסופו
6 עמודים בעברית.

למספר 22 : כאן יש לתקן : ספר ה ל כ ו ת מ ק ו א ו ת עם חדושי הר"ה אשר חבר... זאב וואלף
הלוי... ובסופו שתי תשובות בהלכות אלו... מאת המחבר וגלוו אליו קצת ח"ת מאת... שלמה גאנצפריד.
אונגוואר, בדפוס אלמנת יעגר, תרכ"ה.
מספר 26 : דרשה על הפסוק מה העבודה הזאת לכם, הכהן מעתיק כאן את דברי פריעדבערג ולא דאח
את הספר. באמת שם הדרשה הוא "מה העבודה הזאת לכם", וזהו שער הספר : בעוזה ד ר ש ה / מ ת
ה ע ב ו ד ה הזאת לכם, אשר דרשתי ביום ביצפסס נגד שני רופאים המחללים שבת בפרהסיא וחללו כבוד
שמים ובכיד עזה קדושה. מנאי הק' חיים סופר אב"ד. דק"ק מונקאטש יע"א בשנת תרכ"ט לפ"ק. גדרוקט אין
אונגוואר בייא קארל יעגרס וייטווע 1869. 8°. [2], 10 עמ'.
למספר 29 : תורת זבח (לר' שלמה גאנצפריד) כולל הלכות שחיטה, כיסוי דם, טריפות הריאה וניקור
ויפרד לשלשה ראשים (ולא פ י ר ו ש י ם, כפי דברי הבהן) : נזכה העלה (בסך הלכה), יסוד המזבח
(יסודותיו של הפסק), העלה שלמה (חידושים בדברי רבותינו), ומספר הדפים הוא : 120 (ולא 118).
למספר 30 : דברי גאונים, נרשם בדיוק ב"סיני", כרך יז, עמ' שמא.

ג. הערות נוספות.

הכל שהכנה לא ציין מה הם הספרים שראה, בעיניו ומה הם הספרים שרשם על פי מקורות אחרים. פעמים
הוא נותן את מספר הדפים ופעמים הוא מתקן בציון הגודל, כן יש להצטרף שלא העיר על סעויותיהם של
אחרים. למשל :

למספר 2 : אמרי יושר (תרכ"ד). שווארטץ. ב"שם הגדולים מארץ הגר", דף ה, א רושם בטעות : אונגוואר
תרל"ב. פריעדבערג שרשם תרכ"ד טועה במספר הדפים ורושם : 90 דף (במקום 94).
למספר 5 : רהובות הנהח (תרכ"ד). שווארטץ (שם, דף לה, א) רושם בטעות : תרל"ב.
למספר 16 : פסק דין (תרכ"ו). עיין פריעדבערג, בית עקו ספרים, עמ' 508, מס' 310, שרשם
בטעות הוצאה משנת תרכ"ב באונגוואר. הרי אסיפת הרבנים במיהאלאוויטץ לא היתה אלא בשנת תרכ"ו.
למספר 17 : פרשת מרדכי (תרכ"ו). שווארטץ רושם בטעות : תרכ"ד.
למספר 18 : אהל דוד (תרכ"ז). עיין : בועז כהן, קונטרס התשובות — הצופה לחכמת ישראל, יז, עמ' 239.
סי' 1271, שרשם : אונגוואר תרכ"ג.
למספר 19 : משביל אל דל (תרכ"ז). פריעדבערג (עמ' 419) רושם בטעות : אונגוואר תרכ"ב.ט.
למספר 27 : שו"ת מן השמים (תרכ"ט). בועז כהן, שם, עמ' 212, מס' 803, רושם : תרכ"ז.
למספר 35 : פרי ההג (תרל"א). שווארטץ (שם, דף לב, ב) רושם בטעות : אונגוואר תרל"ה.
למספר 38 : מחנה חיים (תרל"ג). מה"ר חיים סופר, שו"ת על יו"ד מהדורא שניה 2° : (1) 100 דף.
ועיין פריעדבערג (ע' 360, סי' 799) בטעות : "מחנה חיים... ועל ש"ע יו"ד : אונגוואר תרכ"ה (102 דף).
למספר 41 : זכרון יהודא (תרל"ה). שווארטץ (שם, דף סז, א) רושם : אונגוואר תרל"ב. שתי מהדורות
משנה אחת. ועיין גם : קרית ספר, יא, עמ' 372.
למספר 42 : מכתב הראשון ומכתב השני (תרל"ו). שווארטץ (שם, דף כד, א) בטעות : אונגוואר תרל"ה.
נ פ ת ל י ב ן מ נ ח ם

דפוסי ארץ-ישראל

עתונים

"לידור", תש"ט. תמונות. 8°. יוצא לעתים בלתי קבועות. חוב' ב' יצאה בניסן.

(ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת")

1245 ביחד: כמה פנימית לעובדי הדסה. ירושלים, (דפוס "האומן"), תש"ז. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בתמוז תש"ד, גל' ו' בכסלו תש"ו.

1239 אגרת הסופרים העברים. הוצע המרכז. ידועות אגודת הסופרים העברים. תל אביב, חש"מ. תש"ט. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בסבת.

1246 במחנה. [תל אביב], חש"מ. תש"ח. תמונות. 2° גדול. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בח' אדר א'.

"החלטנו להוציא עלונים כאלה לפרסום ידיעות בשאלות מקצועיות ותרבותיות וכן סיכומי דיונים בחוגי הסופרים מסביב לבעיות המעסיקות אותם בשעה זו".

עתון אחר בשם זה עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 133.

1247 בערוב היום. ירושלים, (מסדה), דפוס עזריאל, תש"ח. 4°. הוספת ערב לעתון "עתון היום". האחרית: ב. רחמיני. גל' א' יצא בכ"ב באייר 31 במאי.

1240 אגרת לחבר הוצא ע"י הסתדרות הציונים הכלליים. [ת] [א] [ב], דפוס שמואל אלחדיף, תש"ט. 1948. 4°. פנימי. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' [א] יצא במחצית ראשונה של תשרי.

1248 בצלאל החדש: גליונות לבעיות העצוב האמנותי. יוצאים לעתים מוזמנות בעריכת מ. ארוזון ברושטיין. ירושלים, בצלאל החדש, (דפוס מרכז), תש"א. לוחות-תמונות. 2°. תכניות ההופעה לא נזכרה. ההוצאה יפה.

1241 האופרה הישראלית. (תל אביב, דפוס מ. שהם). תש"ט. תמונות. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בניסן.

1249 בתיים: מעצמה מקומית. עלון. תל אביב, דפוס "סלע", תש"ז. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בתמוז תש"ו, ב' — במרחשון תש"ח.

1242 איתנים: דוידיון לענייני בריאות ורפואה צבורית. (תל אביב, מרכז קופת-חולים של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, דפוס "אחדות", 1948. תמונות. 8°. גל' א' יצא במרס. מטרת הוצאה זו היא לפתח הסכרה היגיינית ובריאותית להמוני העם ולשמש כמה למוסדות הרפואה הצבורית.

1250 הד ישרון: בסאון לאומירתי. ת"א [תל אביב], המרכז הארצי לתנועת "אחדות ישראל" בארץ ישראל, (דפוס מל"ז), תש"ח. 2°. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: י. ש. אבידור. האחרית: גרשון לסקי. גל' א' יצא בא' בסיון.

1243 ארגוני הסוחרים בארץ ישראל. התנהלה המרכזית. ביולטין לחברים. תל אביב, (דפוס מ. שהם). תש"ז. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך האחרית: א. גוזמן. גל' א' יצא בשבט. פנימי לא למכירה.

1251 הד מודיעין. ירושלים. תש"ח. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. עלון 3 יצא בפסח. במכונת-הכפלה. בראש השער: כ"ה.

1244 בגליל, עלון החסיבה. [ת] [ל] [א] [ב], דפוס

- 1252 הסתדרות הציונית. ההנהלה. המחלקה הארגונית. ידיעות. ירושלים, תש"ח. 4°.
- תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' ד יצא בה' בשבט. במכונת הכפלה.
- 1253 הסתדרות צעירי אגודת ישראל—הנוער האגודתי בא"י. אגרת לחייל. תל-אביב, תש"ח. 8°.
- תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 4 יצא ב"ח בסיון. במכונת הכפלה.
- 1254 ידיעות אחרונות: עתון הערב של ארץ ישראל. ירושלים, דפוס סלומון, תש"ח. 2° גדול.
- העתון מופיע בתל-אביב מאז שנת ת"ש. כשירושלים נותקה בזמן המלחמה מת"א, התחילה להופיע הוצאה ירושלמית של עתון זה. לפני גליון בלי שמון המספר מיום ד' בסיון תש"ח.
- 1255 ידיעות כלכליות מיועדות לחברי הועדה לאשראיים. תעשיית ז"ס. [תל אביב], תש"ט <1949>. דיאגרמות, טבלאות. 4°.
- במכונת הכפלה. שער נוסף באנגלית. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: מ. לבני. חוב' ד' יצאה בטבת. — לכל חוברת חוססת של המחירים בשוק העולמי.
- בועדה מיוצגים: הסוכנות היהודית לארץ ישראל. בנק אנגלו פלשתינה. בנק ארצישראלי לתעשייה, מכון הקואופרציה למלאכה חרושת ושרותים צבוריים ברית סקוט בע"מ.
- 1256 ילקוט המזרח התיכון. (ירושלים) המחלקה ליהודי המזרח התיכון של הסוכנות היהודית לארץ ישראל. (דפוס ר. ח. הכהן) תש"ט. 8°.
- ירחון, העורך: מ. זלצר. חוב' א' יצאה בטבת.
- התכן של חוב' א': תכנית פעולה של המחלקה ליהודי המזרח התיכון. מ. זלצר: יהודי המזרח התיכון בימינו. א. סרגי: בעית יהודי עיראק. ש. א. גבון: יהודי לוב. מ. קאר: יהודי אלג'יר עומדים על נפשם. מתוך תזכירים ומכתבים. קורות הימים.
- 1257 יסודות: בטאון הסתדרות פועלי הבנין. תל אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, הסתדרות פועלי הבנין — הועד המרכזי (דפוס "אופסט") תש"ו. 8°.
- ירחון. חוב' א' יצאה באדר. "פנימי" (רק חוברות של תש"ו).
- 1258 ישראל. כנסת. דבריה כנסת. א. ישיבות א'—ד' של הכנסת הראשונה ט"ו—י"ח שבט תש"ט <14—17 פברואר 1949>. ירושלים, חש"מ, י"ט שבט תש"ט <18 פברואר 1949>. 52, [1] ע'. 8°.
- חוברת ראשונה זו דו"ח סטנוגרפי מהישיבות הראשונות של הכנסת בירושלים.
- 1259 ישראל. מחלקת העתיקות. עלון מחלקת העתיקות של מדינת ישראל. (הוצאת מחלקת העתיקות/מינהל לעבודות ציבוריות ושירותים טכניים/משרד העבודה והבנין, ירושלים, דפוס למודי ירושלים, תש"ט).
- לוחות חמוגות. 8°.
- למען חבר שוחרי העתיקות. פנימי. תכניות ההופעה לא נזכרה. חוב' א' יצאה בשבט. ההוצאה יפה.
- מחלקת העתיקות נתכוננה ביום 26 ביולי 1948 וסונפה אל משרד העבודה והבנין באמצעות המינהל לעבודות ציבוריות ושירותים טכניים. המחלקה הקימה "חבר שוחרי עתיקות", שהיו לו נאמנים בכל היישובים העברים בארץ ושיעורו למחלקה בעבודתה.
- תכן חוב' א': פתח דבר. אל הנאמנים מטעם חבר שוחרי העתיקות. חדשות ארכיאולוגיות בישראל. כיצד יש לתאר כל-יחידה. הוראות לנאמנים. מן הנעשה בארץ.
- 1260 ישראל. משרד הבטחון. מדור הנח"ל. נ"ח "ל נוער חלוצי לוחם. (תל אביב, דפוס "ספר", תש"ט). מצויר. 8°.
- תכניות ההוצאה לא נזכרה. חוב' [א'] <64 ע'> יצאה בחשוון.
- 1261 הלוחם: עלון הנוער בהוצאת "בני-אצל" תל אביב. תל אביב, תש"ח. 8°.
- תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' ג' יצא במנחם אב. במכונת הכפלה. "פנימי".
- בראש השער: מולדת וחרות.
- עתון-אחר בשם זה נרשם בק. ס. שנת כ"ה ע' 134.
- 1262 מגל ומגן: הוצאת גרעין ע"ש הוגיבור של האגוד להתישבות חילית. חמ"ד תש"ד. 17: 21.
- מגל' ב' ואילך נוסף לשם המגל: בגדוד השני הארצי-ישראלי. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא באלול תש"ד. גל' ה' — בל"ג בעמר תש"ח. במכונת הכפלה.
- 1263 מורשת: בטאון בית הכנסת בגדוד (פשיטה ממרכז) 79 (חטיבה 7). חמ"ד [ישראל], חש"מ, תש"ט.
- מצויר. 4°.
- תכניות ההופעה לא נזכרה. חוב' [א']

ב. ואילך שם העתון: ג' כ' ע' ל' מ' י' מ' מגל' ואילך נדפס בנפוס "ספר".

1272 עלון גדוד 91. חמ"ד, חש"מ, תש"ט 1948. תמונות. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך אחתראי: קצין ההסברה לגדוד 91. גל' א' יצא בתשרי. על השער למטה: חטיבה 9.

1273 עלון המדריך, הוצאת מוסד סאלד למען הילד והנוער והמנדור לנגנת הילד של משרד הסעד, ירושלים, תש"ח. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. חוב' א' יצאה באב. במכונת הכסלה, המעטפת בדפוס.

1274 קול המגויס למלחמת עצמאות ישראל. (הוצאת ע"י המפלגה הקומוניסטית הישראלית וברית הנוער הקומוניסטית הישראלית). [תל אביב], חש"מ, 1948. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 5 יצא ביוני.

1275 קול הספורט; שבועון ארצישראלי לספורט. תל אביב, (ש. שאשה, דפוס שמאל אלהרין), תש"ח. תמונות. 2°. העורך: י' אישונג. גל' א' יצא כמוצ"ש ב' שבט, (17.1.48).

1276 קול צפת; יוצא לאור בפקודת מפקד העיר צפת מטעם ארגון ההגנה העברי בארץ ישראל. צפת, תש"ח 1948. 2°. יצא בימי המצור על צפת בחורף תש"ח. הופיעו גל' א' (שבט) — גל' י"א (גי' איר) — "קול צפת. הוצאה מיוחדת ליום השנה לשחרור צפת" יצאה ב"א איר תש"ט.

1277 קמה; ספר-השנה של הקרן הקיימת לישראל לבעיות העם והארץ. [א]. [תל אביב], "מסדה" (הרצליה, דפוס מסדה), תש"ח. 540 ע', לוחות-תמונות. 8°. העורך: נתן ביסטריצקי.

התכן: א' עם המדינה העברית. א. גרובסקי: על סף המדינה. י. גרינבוים: 50 שנות הציונות. י. חייץ: ארץ המדינה העברית. — ב' מסכת קרקע. ש. משקה: בעיות כלכליות של החקלאות הבינלאומית. י. גלפס: תולדות קרקעים אחרי מלחמת-העולם השנייה. ג. ציר: ריבוי: המשק התקלאי העברי — משקלו הכלכלי ומגמות התפתחותו. א. טרסקובר: ציר ובסר בא"י. י. חייץ: צמצום לצורך הרחבה. מ. סמילנסקי: פיקא ומפעלה בארץ. — ג' פרקי מורים וטנהיגים: י' בנימין: לדמותו של פ. אופנהיימר, פ. אופנהיימר: ההתישבות הציונית

יצאה בטבת. כוללת תאורי-מלחמה, זכרונות, ספורים, רשימות ושירים.

1264 המזרחי. ארץ ישראל. ידיעות לחברים. תל אביב, "במסלה" (דפוס לוריא), [תש"ח]. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 5 יצא בער"ה תש"ט.

1265 מיקי מעוז. (תל אביב, דפוס נידט), [תש"ח]. מצויר. דור-שבועון לילדים.

1266 מלון ומסעדה; בולטין לחברי התאחדות בעלי מתי. מלון בארץ ישראל. תל אביב, (הדפוס החדש), 1947. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך והמו"ל: קורט ליכט, הגליון שלפניו בלי סימון מספר יצא בדצמבר, עם מדור אנגלי נוסף ושער נוסף באנגלית: Hotel and Restaurant; bulletin for members of the Hotel Keepers Association of Palestine. Tel Aviv, 1947.

1267 מפעל להכשרת ילדי ארץ-ישראל. דפוס של המפעל להכשרת ילדי ארץ-ישראל (מיסד זה של רחה פריאח). במעוז חיים. (ירושלים, דפוס חיים), [1947]. 18, [1] ע', תמונות. 8°. מסרת המפעל: לחגג ילדים חסרי טנוך וילדים להורים וטולי-אמצעים, ביחוד מעדות המזרח.

1268 גיבוי; עלון חברת הנוער העולה בגבת. גבת, תש"ח. 17: 21. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' ב' יצא בכ"ה אדר ב'.

1269 (הסוכנות היהודית לארץ ישראל). המחלקה לעלית ילדים ונוער. ידיעות המחלקה לעלית ילדים נוצר. ירושלים, 1948 תש"ט. 4°. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: אריה ליפשיץ. גל' א' יצא בדצמבר כסלו. במכונת-הכסלה.

1270 העבריה לקטנים. יוצא לאור ע"י מוסדות החינוך המסונפים לתת לנכות א' בירושלים. שברשת החינוך של כנסת ישראל — "המזרחי". (ירושלים, דפוס ר. ת. הכהן), תש"ח. מצויר ומנוקד. 8°. ירחון. ההקדמה לתומה ע"י חנה שפיצר. עלון א' יצא באדר.

1271 עלומים; (עתון גדודי הנוער שליד צבא ההגנה לישראל). תל אביב, תש"ח. תוים, תמונות. 4°. ירחון. גל' א' יצא בכ"ד בחשוון. במכונת-הכסלה. מגל'

ויסודותיה: הקרן הקיימת לישראל — דימוקרטיה של אמת (תוצאה בקונגרס הציוני הששון), — ד': פנינו לגולה: ז. גרינברג: שוחררנו מדבאו. יחיאל הלפרין: תפוצות ישראל בימינו. י. עברי: לעתידה של יהדות אירופה. י. א. הלר: לדמותה של יהדות אנגליה. ד. לאטים: מצבה של יהדות איטליה בשעה זו. י. טשרנו-ביץ: על המשבר בגולת המזרח. י. לשצנינסקי: למצב היהודים באה"ב. מ. קפמן: על יהדות טשיל. א. א. פיישר: החינוך היהודי בארגנטינה. ב. איטיב: משהו על היהדות הספרדית בארגנטינה. — ה': דרכי הסברה: נ. ביסטריצקי: ההסתדרות הציונית על סף המדינה העברית. י. וולפסברג: להסברת תוכנה הרוחני של הציונות. י. עמית: לחשובנו של החינוך הציוני. א. ליכנשטיין: עוז בדממה. ד. ספרדיידן: הסברת הציונות לאומות העולם. א. ייבורוב: תערוכת אי"י כאמצעי להסברה ציונית. — ר': דברי מתנחלים: מאמרים ורשימות מאת א. ליפשיץ, ש. דיין, י. יעקבמאיר, ש. בן צבי, צ. זר, א. בן, ש. יהודאי, ש. לביא, ב. בן ברק, ד. גלעד, י. ס. ריגאי, זרובבל, שאול ד. י. ורחי. — ז': בשדות תרבות וחינוך: נ. בנארי: גילויי תרבות בכפר העברי המתחדש. י. כהן: החינוך לחקלאות בא"י. י. שפירא: הדור השני במושבי העובדים. ב. בן יהודה: חזון ומפעל. א. כהן: בשולי "פרס-אויסשקיין". פרסי השנה של הקהילה. — ח': הישגים: ח. גבתי: ההתישבות העובדת בשנת תש"ו—תש"ח. רשימות מאת בן פורת, ש. זוסמן, א. ברוכוב, ד. שחרץ. — ט': יד למעין: ג. קרסל: לדמותה של תקופת בראשית בציונות.

1278 שאל ונענה, חוב' א. חמ"ד [תשז]. 29 דף. 21:16. במכונת הכפלה. "מטרתנו בחוברת זאת להביא לפניך את אותן השאלות שנתעוררו אצלך ואצל רבים כמוך (העיתויים להיות בזמן מן הזמנים בשורות הלוחמים העברים), כענין המהות והשאיפות של אצ"ל". לפנינו רק חוברת זו.

1279 שבועון מצויר אילוסטרירטער וואכנ-בלאט. תל-אביב, (הנהלה "קדומים", דפוס י. שלום), תש"ח. 4. העורך: מ. צאנז. גל' א' יצא בכ"ד בסיון. הטכסט חלקו בעברית וחלקו ביידיש.

1280 שוטר ישראל. (תל-אביב, משטרת ישראל, המטה הארצי, דפוס לידור), תש"ס 1948. תמונות. 8.

דוירחון. העורך: פסח רודניק. חוב' א' יצאה בתשרי חשון. למכירה לשוטרים בלבד.

"משטרת ישראל רואה חובה לעצמה להגיש לשוטר העברי במולדת את תורת המשטרה, מדע הקרימינולוגיה, טיקה והמקצועות הקרובים לה, בלבוש עברי יבהתאמה מכסימלית לתנאי הארץ והזמן... מדור קבוע וקריש לפרקי נסיון... נלמד מנסיונם של אחרים... וכן תעשה המערכת להאיר את צרכיו של צבור השוטרים". (מדברי המערכת).

1281 שילה; חוברות לעניני חנוך להורים, מורים, תלמידים, יידיים ולעוסקים בחנוך הבנים... ירושלים, תלמוד תורה שילה, (דפוס "ארץ-ישראל" שצ"י פאבי), תש"ה. 8. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בתמוז.

1282 התותחן; בטאון חיל התותחנים. חמ"ד, צבא ההגנה לישראל, (חיל תותחנים/תרבות, בית הדפוס הצבאי מס' 665), תש"ט 1949. פורטרטים, תמונות. 8. תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בשבט.

1283 תל אביב. עיריה. המחלקה לחנוך. ידועות בולטין פנימי. [תל אביב], תש"ח. 2. "יופיעו לעתים מומנות". גל' א' יצא באור ב' במכונת הכפלה.

1284 אגרת לעסקן הציוני. ירושלים, הנהלת הסוכנות היהודית והנהלת ההסתדרות הציונית, תש"ח. 8. ביוזית, תכניות ההופעה לא נזכרה. אג' 3 יצאה בכ"ה אלול. — יוצא גם באנגלית, בשם: Zionist News-Letter. Published by the Information Department of the Jewish Agency and the World Zionist Organisation, Jerusalem.

1285 איחוד עולמי פועלי ציון <צ.ב.ס>. — התאחדות, בלעסער פאר דער וועלט-באוועגונג. תל אביב, (דפוס "אחדות"), 1948. 8. תכניות ההופעה לא נזכרה. ירחון: חוב' 6 יצאה בסבבאר.

1286 Cultural Events in Palestine. Tel Aviv, Wizo, Palestine Executive, Instruction and Information Centre, 1947. 8.

במכונת הכפלה. תכניות ההופעה לא נזכרה. (דוירחון). גל' 6 יצא בנובמבר/דצמבר.

sons. N. Robinson: Reparation and restitution in international law as affecting Jews. A. Goldstein: Crimes against humanity — some Jewish aspects. H. Kelsen: Collective and individual responsibility for acts of state in international law. E. D. Goitein: Habeas corpus in Palestine. A. M. Apelbom: Immigrant ships before the Palestine courts. E. Vitta: The boycott of "Zionist goods" by the Arab league. S. W. D. Rowson: The abolition of nazi and fascist anti-Jewish legislation by British military administration of the 2nd world war. M. M. Vishniak: Post-war legislation against racial hatred. Documents.

1292 A Jövő; a dolgozók és a haladó értelmiség politikai hetilapja. Tel Aviv, (Miflegget Poalé Eretz Jisrael, חודש, דפוס מורח חודש, 1948. 2°.

הכותרת גם בעברית: העתיד; בטאון הפועלים; מופיע כל יום חמישי. העורך: Kasztner Rezső. גל' 2 יצא ב-30 בדצמבר.

1293 Kwartalnik historyczny na Wschodzie. Jeruzolima, Sekcja wydawnicza Armii polskiej na Wschodzie, 1944. 4°.

רבעון היסטורי במזרח. ירושלים, מחלקת הפרסומים של הצבא הפולני במזרח. במכונת-הכפלה.

1294 News Bulletin. Tel Aviv, The League for Histadrut ovdim leumit National Labour Federation in Eretz-Israel, n. pr., 1948. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. לפנינו גל' מחדש פברואר (כלי מספר). בע' האחרון שם המו"ל בעברית: הוצאת המשרד העולמי של הליגה למען העובד הלאומי בארץ-ישראל.

1295 Our Future. (Jerusalem, The Public Relations Office, Child and Youth Aliyah Department of the Jewish Agency, typ. Azriel), 1948. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. ירחון? גל' 13 יצא בנובמבר. בראש השער: Our Children. גליון זה הוא הראשון הנדפס.

1287 Gazeta Tymczasowa. עיתון זמני. Wychodzi w Izraelu dwa razy [!] tygodniowo we wtorki i piątki. Tel-Aviv, (typ. „Mada”), 1948. 2°.

יצא פעמים בשבוע, גל' 1 יצא ב-12 באוקטובר. העורך: K. Egosi <Orzechowski>.

1288 Herut <Freiheit>; herausgegeben durch die „Tenuat Hacherut” <Freiheitsbewegung>, gegründet durch Irgun zevai leumi <I. Z. L.>. Tel Aviv, 1948. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא באוקטובר. במכונת-הכפלה.

1289 The Israel Export Journal; published on behalf of the Economic Department of the Jewish Agency in cooperation with the Manufacturers' Association of Palestine. Tel Aviv, (דפוס הארץ), 1949. illus., port. 2°.

ירחון העורך: G. Strauss. חובר' א' יצאה בינואר.

1290 Israel [!] hadsereg magyar nyelvű közlönye. לחיל העולה; שבועון בשפה ההונגרית. יצא לאור ע"י שירות החרבות של צבא ההגנה לישראל. (חל-אביב, דפוס „מלכה”), חש"ט. 4°. גל' 14 יצא ב' בטבת.

1291 The Jewish Yearbook of International Law, 1948. [1]. Jerusalem. Rubin Mass, (typ. R. H. Cohen), 1949. XV, 304 p. 8°.

העורכים: N[athan] Feinberg, J. Stoyanowsky. התוכן: Introduction. The Editors: Israel's declaration of independence. N. Feinberg: The recognition of the Jewish people in international law. E. Frankenstein; The meaning of the term "National home for the Jewish people". J. Stoyanowsky: Law and policy under the Palestine mandate. B. Akzin: The United Nations and Palestine. J. Robinson: From protection of minorities to promotion of human rights. N. Bentwich: The International Refugee Organization of the U. N. H. Lauterpacht: The nationality of denationalized per-

קבצים

- 1296 אחדות האומה: בטאון "אחדות האומה" בארץ-ישראל, תל אביב, (י' ולמנוב, דפוס מ. שחם), תש"ח. 4 ע', 2° גודל. הוצאה חר'פעמית. העורכים: יעקב ליפשיץ וראובן אלהוני. יצא ב"א בשבט.
- 1297 אילון. זימל אברהם ב"ר יצ' גולד. י"א אב ה'תרע"ד 8 לאוגוסט 1914, נפטר ד' אדר א' תש"ו 6 לסבדואר 1946. אילון; (מרחביה) דפוס השומר הצעיר, [1946], 31 ע', לוח'פורטרט. 8°. מאסף.
- 1298 אלי. (ירושלים, דפוס העברי), [1945], 32 ע', פורטרט. 8°. חוברת לזכרו של אליהו בן דניאל א ו ס ס ר.
- 1299 אליעזר ארקין. חמ"ד, הוצאת חברים, חש"מ, תש"ח. 33, [1] ע', פורטרט. 8°. כנראה הוצאת "ההגנה".
- א. ארקין: י"א בתמוז תרפ"ט עקרון — ר' באב תש"ו חיפה. המאסף כולל שירי זכרונות ורשימות על ארקין.
- 1300 ארבעים שנה: קובץ למלאות ארבעים שנה להופעת "הסו ע ל ה צ ע י ר", תל אביב, מרכז מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו. 320, [32] ע', פורטרטים, פקסימיל. 8°.
- ע' [352—324] ברכות ומודעות. העורך: י' [צחק] לוספן, ו"ל. י' לוספן היה עורך השבועון הפועל הצעיר מתרפ"ג עד סוף ימיו (מת באלול תש"ח בתל אביב). עד אז ערך יוסף אהרנוביץ, שהיה גם ממוסדיו. התכן: י' לוספן: ארבעים שנה מאמרים, זכרונות ורשימות על השבועון "הפועל הצעיר", ע. ב"רגריון. י' שמיר: פרשת "חובבי ציון" — "הפועל הצעיר" (על אספת מחאה של הספורים ומאמרים שפורסמו בשנת תרע"א, כשועד ח"צ הפסיק את תמיכתו לעתון בגלל מאמר אחר של ברנר, שפורסם בו). י' גרינובוים: "העלייה השנייה וועידת הליסינגטורס. י' מגוח: ערכנו של דעיון "כבוש העבודה". י' לבני: כובשי לשון. ד' שמעוניוביץ: עם ברנר. י' אלעזריהוולקני: תחנות המעבר בפיתוח חקלאות בארץ. מ. ברכיהו: סובייקט ואובייקט. טהון: במבוכת הימים האלה. י' א. עבאדי: הנשכיל להבין את האנגלים? י' שווייגר: לעמידתנו. מ. בובר: אני קורא להם. א.
- שטיינמן: משאל על העולם. מ. וילקנסקי: "סנוניות".
- תנחום: מחשבות במכלאה. י' חורין: 40 שנה לעבודת עברית. ר. סברדלוב: 40 שנות עמל ובנין. א. מש: הפועל העברי במושבה. מ. סטבסקי: מעשים שהיו (צורר אפיוויות). י' בן-צבי: בקום תנועה ערב עליתי (פרק מספר זכרונות). נ. בנארי: מפגישותי עם טרומפלדור. יעל גורדון: על יובל הארבעים. מ. דפנא: רגעי ראשית. א. מ. קולר: מימים עברו. ש. ורשבסקי (יבנאלי): מכתב מתומן. י' מאירסון: להתנוונות רוחנית. ש. ה. ברנמן: "ונתתי לך את נפשי לשלל". ש. א. הוורצקי: חיות הקודש. ש. ווינברגרסטמקין: לפני ארבעים שנה... נ. רוטנשטריך: לברור הנחה אחת. ה. בר-רב-האי: היהודים בא"י לפני מאה שנה. צ. צמחוני: עתה — כאן (תרע"ו—תש"ו). זכרונות, שירים, ספורים, רשימות.
- 1301 אשמורות: מסכת כ"י תמוז (תל-אביב, דפוס "שלומי"), [תש"ו], 30, [2] ע', 8°. בסיוע "קרן תמר" שליד הוועד הארצי למען החייל היהודי, לקוטי ספרות מתאימה.
- 1302 ברית טרומפלדור. ארץ-ישראל. ח' ח' ח' — — — ירושלים, הוצא לאור ע"י קן בית-הועד הלאומי, חש"מ, תמוז תש"ה. 16 ע', פורטרט. 8°. העורך האחראי: מנחם הפנר.
- 1303 גבעת השלשה. ישראל ליק אנקורי <דונצלסקי> [31.6.1912 — 10.7.1946, י"א תמוז תש"ו]. ציון לזכרו בתום שנת האבל. גבעת השלשה: (תל-אביב, דפוס "הפועל הצעיר"), תש"ו. 47, [1] ע', פורטרט. 8°. מאסף. כולל מאמרים ורשימות עליו ורשימות ממנו (ע' 48—32).
- 1304 דליה. יצחק ק. (דליה, קבוץ השומר הצעיר; מרחביה, דפוס השומר הצעיר, תש"ו). 27, [1] ע', פורטרטים, פקסימיל. 8°. הטכסט גם מצד השני של המעטפת. מאסף לזכרו של יצחק סרוסינגקי (י"א ניסן תרע"ג קישינב בסרביה — י"ח סיון תש"ו נפל בהתקפת גשרי איו"ב), שעלה ארצה בשנת 1934.
- 1305 דפנה. יעקב ברלינגר, דברי חברים. דפנה: (חיפה, דפוס "אות"), תש"ו. 29, [1] ע', תמונות. 8°. י' ברלינגר, ניסן תרע"ה בכפר פופר

1312 מכון לחקר תנועת הפועלים היהודית

על שם ד"ר עמנואל רינגלבלום. י ל ק ו ס י

ס ו ע ל י צ י ו ן מאספים לתולדות המהפכה הפועלית

ציונית בעריכת [אב] אברמוביץ, ורובל, [עקב]

פטריל, י. רוזן. (כרך ה'): מבלפור עד בחין >אנגליה

והציונות. ליקוט ותירגום: י. פטריל, י. רוזן. סקירות:

י. רוזן. תל-אביב, מכון רינגלבלום בהוצאת מרכז

ניומן, (דפוס סטרו, 1947), 418, [4] ע', מסה. 8°.

כרך א' עין ק. ס. שנה כ"ה ע' 5, שם גם ציון.

המדורות: המדיניות הציונית במלחמת עולם א'. הצ

הרת בלפור. א"י ושאלת היהודים לאור המהפכה הסוציא

לית. א"י תחת השלטון הצבאי הבריטי. מבלפור עד סמואל.

המנדט הבריטי על א"י. בימי הנציב פלומר. מאורעות

1929. הספר הלכן של פאספילד ואגרת מקדונלד. בראשית

נציבותו של ווקופ. מאורעות 1933. שנות הניאות.

מאורעות 1936. הועדה המלכותית ותכנית החלוקה. ועדת

החלוקה. ועידת לונדון. הספר הלכן 1939. חוק הקרקעות.

ערב מלחמת העולם ב'. מלחמת העולם ב'. בימי אטלי

ובחין. א"י בפני ארגון האומות המאוחדות.

1313 מפלגת פועלי ארץ-ישראל. מ ש מ ע ו ת ו

ש ל א י ח ו ד. על האיחוד בין "תנועה לאחדות

העבודה" ופועלי ציון שמאל. [תל-אביב]. (מרכז מפלגת

פועלי ארץ-ישראל, דפוס "אחדות", [1946], 31, [1]

ע', 8°.

1314 הנוער אל התעופה. (תל אביב, המחלקה

להסברה של המועצה הכללית לתעופה עם המחלקה

להדרכה של הקלוב הא"י לתעופה, דפוס לידור, תש"ס

1948. מצויר. 8°.

הוצאה חד-פעמית. יצאה בכסלו.

1315 [בעין]. ע ז ר י א ל צ' ר ג'ר. [נען, 1947].

[1] 16 דף, פורטרט. 21: 16. במבטג-הכפלה. מאסף

לזכרו של ע. צ'רגר (4.7.1911-1946) רוסיא — 20.11.1946

ניו-יורק.

1316 נען. ש ל מ ה ק ו פ ל. ליום השנה. נען.

(תל-אביב, דפוס "אחדות", תש"ו. 72 ע', פורטרט. 8°.

מאסף על שם ש. קופל (י' טבת תרס"ט טורק בפולין —

כ' תמוז תש"ו בכ"ח צבאי בלונדון); כולל רשימות על

ש. ק. וקסעים ממכתביו ומיומנו (1944-1946), ע'

72-37.

לואר בכאוריה — י"ח בסיון תש"ו בפיצוץ גשרי

אזיב, עלה ארצה בשנת 1937.

1306 דפנה. ש ל מ ה ב נ י ה ו ד ה. ליום

השנה. דפנה; (עין-חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד, תש"ח.

29, [2] ע', תמונות. 8°.

מאסף לזכר ש. בדיהודה

(י"ג באדר תרע"ג, שקד בליסא — ט' בחשוון תש"ו

בעלותו לגאול אדמות נאות-מרדכי), עלה ארצה בשנת

1933.

1307 חדשות השעה; הוצאה חד-פעמית. כ"ב תמוז

תש"ה (3.7.45) >תל-אביב, דפוס מל"ן, תש"ה. 4 ע',

פורטרטים. 2° גוול.

מוקדש לעניני התימנים

ולמחלוקת שבועתם בא"י. מרבית החומר חתום ע"י

זכיה לוי.

1308 יגור. א ב ר ך. תרס"ט-תש"ה. יגור.

(חיפה, דפוס "אות", תש"ו. 70, [2] ע', תמונות. 8°.

מאסף "למלא שנה למותו של חברנו אריה אברך"

(תרס"ט ברטנה בולין — י' בסיון תש"ה כיגור), מרא

שוני "החלוץ הצעיר" בפולין, מיוני 1931 כיגור.

1309 ירושלים. בית-ספר תיכון. "מעלה". רות

ק. קניגס ה ו פ ר. ליום הזכרון ז' באייר תש"ה.

ירושלים, בית-ספר תיכון "מעלה", תש"ה. [8] ע',

פורטרט. 8°.

מאסף לזכרה של מורה בכיה"ס

"מעלה" רות ק. קניגסהופר, ילידת טיוררה, שעלתה

ארצה בתרצ"ו.

1310 כפר רופין. צ ב י >ב נ ד י > ש י ל ר.

ביום השלושים למותו י"א תשרי תש"ו — 6.10.46

[י"ל ע"י] קבוצת כפר-רופין >עמק בית-שאן. (מרחביה,

דפוס השומר הצעיר, 1946), [28] ע', לוחות-תמונות. 8°.

מאסף לזכרו של צ. בנדי (שילר, תשרי תר"ס אוהורוד

צ'כוסלובקיה — אלול תש"ו עפולה.

1311 מעוז חיים. ע ש ו ר ל מ ע ו ז ח י י מ.

(תל-אביב, [עין-חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד, תש"ו.

82, [1] ע', טבלאות, מסה, תמונות. 8°.

על השער:

ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל.

הקיבוץ המאוחד — קבוצת החוגים מעורחים >שטורמן

— מאסף.

- 1317 עבר הירדן היהודי; 'ילקוט' ירושלים.
ההנהלה הראשית של קרן תל חי, (המדפס ליפשיץ).
תש"ו, 92, [1] ע', 8°.
- המדורות: הארץ המובטחת (קטעים מהתנ"ך מהתלמוד ועוד). בשו"ב ישראל (דברי י. אוליסנט, י. שכטמן, א. מ. לונץ, ו. ד. ליבונטין). ארץ ישראל השלמה (צנור תעודות דברי זיבונטין, החלוקה (צנור תעודות דברי א. פונקני שטיין, י. שכטמן, ל. רבינוביץ). עבר הירדן בשממחו (בועז המנדט, כדור"ח של הועדה המלכותית, דברי נ. גליק, ח. ש. הלוי, א. קניקוב, י. מ. מחובר, ו. ס. לאורדמילק). עם ישראל לא ותר (דברי י. קלזנר, ביצ. מ. ת. עזיאל, ו. זיבונטין, לורד סמאל, י. לסקה, א. שרון, החלטות הקונגרסים הציוניים; תזכיר הצ"ח לארגון האומות המאוחדות).
- 1318 עזרא; ארגון הנוער החרדי בא"י, חיפה.
לזכר שושנה ורבנו בר ג' ע"ה. [חיפה].
עזרא / ארגון הנוער החרדי בא"י, סניף חיפה; (ירושלים, דפוס ס. אבן, [1946], 32 ע', תמונות. 8°.
לזכר המורה ש. וגנברג, שמתה ב"ב סיון התש"ב, בת כ"ה.
- 1319 עיטורים; מאסף ספרותי לזכר ישראל ז"ח.
ערוך בירי חיים תורן. ירושלים, "אחיאסף", (דפוס "הספר", תש"ס, 238 ע', לוחות פורטרטים, 8°.
הסופר י. זרחי (הושענא רבה תר"ע ינדזיוב, פולין — ז' באב תש"ז ירושלים).
- התכן: י. זרחי: מעובדו; רישומים, שיחות ופגישות >מעין יומן ספרותי< ע' 11—48, הנ"ל: אגרות (לח. תורן, י. אריכא, י. סברסקי וא. ברוידס). — על ישראל זרחי: תולדות חייו (מכתב אוטוביוגרפי של זרחי אל תורן), מאמרים על זרחי מאת י. קלזנר, צ. ויסלבסקי, ח. תורן, מ. טורנר, א. ליפשיץ, מ. רבינוזון, ד. שטוק, י. א. וייזמן, צ. הרבני, ח. תורן; י. זרחי — ביבליוגרמיה. (ע' 129—136, כוללת 100 ערכים, מהם 75 מאמרים ורשימות על זרחי). — דברי פיוט (לזמנת י. זרחי): ספורים מאת א. ברש, אהרן זאב [= א. א. ה. אשכול], י. חנני, צ. נ. וינברג, י. אריכא, ד. קמחי; שירים מאת ד. שמעוני, ש. שלום, א. פינקפלד, מ. מוהר, י. אורלנד, ב. בירנסון (תרגום ב. צ. שלום), א. ברוידס, י. עגן, ב. מרדכי, ס. לגור, מ. עובדיה, ק. א. ברתני, א. תלמי, ו. ב. ייס (תרגום א. בירמן); י. קפלביץ; מדברי זרחי וינצי, י. שוברג: לקט אמרות.
- 1320 עין-חרוד. חנן מאיר י"ם. עין חרוד, (דפוס הקבוץ המאוחד), תש"ו, 15 ע', פורטרט. 8°.
מאסף על ח. מאיריים (ב' אדר תרע"ה — י"ב סבת תש"ו בתאונת דרכים בשרותו בצבא).
- 1321 עין-חרוד. ישראל באומגרס. עין חרוד, (דפוס הקבוץ המאוחד), תש"ו, 19 ע', פורטרט. 8°.
מאסף על י. באומגרס (תרמ"ה אילגיה שע"י ראדום בפולין — ער"ה תש"ו עין חרוד), עסקן ציוני ועסקן של בעלי מלאכה בפולין, עלה ארצה בעלייה ב'.
- 1322 עין-חרוד. רעיה קרסובסקי. עין חרוד, (דפוס הקבוץ המאוחד), תש"ו, 20 ע', פורטרט. 8°.
מאסף לזכר רעיה (חיקילוביץ) קרסובסקי (תרנ"ז רוסטוב ווסיה — י"ב אדר ב' תרצ"ח עין-חרוד), שעלתה ארצה בשנת 1921.
- 1323 עין-חרוד. שולמית רמון. לז"א (סבת תרס"ד — ט"ז שבט תש"ה), עין-חרוד, (דפוס הקבוץ המאוחד), תש"ו, 15 ע', פורטרט. 8°.
מאסף.
- 1324 פורימיאדה; חוברת הומוריסטית חרפעמית בעריכת ש. י. צביאלי (תלאביב, דפוס "הכרמל"), תש"ו. [8] ע', תמונות. 8°.
- 1325 רביבים. יהודה גביש; במלאת שנה לנפול רביבים; (תלאביב, דפוס י. שלומי), תש"ו, 30 ע', פורטרט. 8°.
מאסף על י. גביש (י"ז תמוז תרפ"ז חדרה — י"ח סיון תש"ו) שנפל בפיצוץ הגשרים בגליל העליון.
- 1326 פרייהייט; א. איינמאליגע אויסגאבע. (ת"ל) [א"ב], דפוס א. מוסס, תש"ט, [4] ע', פורטרטים. 2°.
גדול. העורך האחרון: אראבלי יצא בא' בכסליו. הוצאה חרפעמית של תנועת החירות.
- 1327 צענטראלע פון תנועת המושבים. דער מושב י"ם ב' י"ם אין ארץ-ישראל. תלאביב, צענטראלע פון תנועת המושבים, (דפוס כפר מונאש), תש"ח, [1], 41, [1] ע', טבלא, 6 לוחות-תמונות (אחד מקוטל, מפה. 8°.
מאסף.
- 1328 The Anglo-Palestine Year-Book 1946. 1947—1948. London, Tel-Aviv, Anglo-Palestine

1331 Palestine. Government. Department of Lands and Surveys. Maps and publications. Jaffa, typ. Survey Department, 1945. 15 p., diagrs., fold. map (in pocket). 8°

כראש השער: Survey of Palestine

מדע המקרא

1332 תנ"ך. תהלים. ספר תהלים... בקשות מה"ר חיד"א... ירושלם, י. ע. בקאל, (דפוס "חורב"), תש"ו. 180 [צ"ל 177] [1] ע. 8°.

1333 תנ"ך. אסתר. מגלת אסתר עם נקודות וטעמים. (ירושלים, דפוס "חורב"), [1947]. [2] — 20, [1] דף. 8°.

1334 תנ"ך. עזרא. ספרי עזרא ונחמיה מפורשים על-ידי מרדכי זר-כבוד. נספחים: לתולדות מלכי בית אחמנש בחקופת ציון; מבחר מגמאי ייב; תמונות מפות וביבליוגרפיה. ירושלם, ד. מט, (דפוס ר. ח. הכהן), תש"ט. 193, [1] ע. 8°.

"בפירוש זה, התכוונתי לשים לפני הולמד העברי פשוטו של מקרא. הפירוש מיוסד על ההכרה, שלמרות המקומות הקשים הנמצאים בספרים אלה, ששוב ספר קדם לא ניקה מהם — הנוסח המסורתי הוא הנכון בעיקרו... הפירוש מתחלק לשנים: גוף הפירוש — הביאור השוטף למקרא, והתוספות. למרבית הנימוקים והמקבי לוח, לפירושים אחרים, להשערות ומראי מקומות, נקבע מקום בתוספות... הטקסט של הפנים חולק לפי פסקאות... רשימות סטטיסטיות נערכו לפי דוגמת הרשימות מן התקופה התיא שנימצאו ביב..." (מההקדמה).

חלקי המבוא (עמ' 9—27): מקום ספרי עזרא ונחמיה בתנ"ך. כתבם, לשונם וסגנונם. הרכב הספרים. מבנה הספרים לעניניהם. תוכן הספרים. אופיים של עזרא ונחמיה. ארגון הישוב. היקפה של מדינת יהודה. מצבה הפוליטית והכלכלית של מדינת יהודה. המקדש ומשרתיו. המצב התי כלכלי. — הנספחים [הנוכחים בשער]: ע' 155—184.

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

1335 אפרתי, שמעון. ספר מעמק הבכא: שאלות ותשובות, בירור לאור ההלכה של שאלות שנתינו לרבני האסון האיום שקרה לעמנו ותיאור מחריד מחייהם ומותם של קדושינו היידי מאת הרב שמעון אפרתי... ובסופו קונטרס "תשובות הגאונים" בדבר העלאת אפרם

Publications Ltd., n. pr., 1946—1948. diagrs., illus., maps, tabs. 8°. F. J. Jacoby: העורך. 1946. 384 p. [2] : 1947—1948. Including also "The Middle East". 368 p.

ספר אינפורמטיבי עשיר ומגוון, כולל ידיעות על החקלאות, התעשייה, מוסדות ממשלתיים, צבאיים וחר; בותיים, סטטיסטיקה, על ההיסטוריה והגיאוגרפיה של הארץ ועוד. מסדרי הספרים נעזרו ע"י משרדי הממשלה (המנדטורית), משרד המושבות ומשרד החוץ האנגלי, הסוכנות היהודית, מוסדות וחברות חציירשמיים. בכל כך רשימת העתונות. ההוצאה יפה.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

1329 ברלינר, אברהם [Abraham Berliner]. כתבים ג. ב. ח. ר. י. מ. מתורגמים קגרגמית. כך שני, ירושלם, מוסד הרב קוק, (דפוס י. ע. אימאח), תש"ט. 290 ע. 8°. מתרגמים שונים. התכן: צנוורה והחרמה של ספרים עבריים במדינת הכנסיה. סיור בספריות איטליה. השפעת ספריה הדפוס הראשונים על תרבות היהודים. שמות ספרים עבריים. בית הדפוס העברי של דניאל בומבירג לתולדות פירוש רש"י. א. מ. ה. ב. ר. מ. : הערות ותיוונים (לשני הכרכים, ע' 227—290). את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 85.

1330 קרסל, ג. [צ'ל] [Getzel Kressel]. מד עי ה. ח. ב. ר. ה. מוריך ביבליוגרפיה. מאת ג. קרסל. תל אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י, המרכז לתרבות, חש"מ, תש"ה. 14, 270 ע. 8°. "ספר זה... בא להשלים את הספר שקדם לו [מדעי החברה העברית, תרצ"ט, עיין ק. ס. שנה ט"ז ע' 296—297, שם גם הערכה מאת ב. שוחטמן] ומבחינות מסוימות אף להשלים אותו."

1. הביבליוגרפיה כוללת 3455 ערכים. המפתח של עתונים וכת"ע כולל 108 שמות. התכן: ד. שטוק: דרך חקר (של מחבר הספר). — אנציקלופדיות, מבואות, חבורים כוללים. אנתרופולוגיה, תולדות התרבות. תרבות ימינו ובעיותיה, לחקר ההיסטוריה, היסטוריה כללית. עמים ומדינות (מחולק ל-64 פרקים). סוציולוגיה. תורת המדינה והממשל. הלאומיות. מלחמה ושלום. סוציאליזם. איגוד מקצועי. חכנית בחורגי. כלכלה. קואופרציה. אימפריאליזם. אוטופיות. מפתחות (ע' 238—270).

ועצמותם... לארץ ישראל. יוצא לאור בסיוע מוסד הרב קוק שעל יד המזרחי העולמי, ירושלים, (דפוס י. ע. איתאח), תש"ח, 15, [1], 128 ע' 8°.

1336 הלוי, יוסף מרדכי. ספר שארית יוסף: שו"ת, וספר ליוסף אמר: חדושי ש"ס ודרשות וגאונים, מאשר השאיר אחריו... יוסף מרדכי הלוי... ירושלים, (דפוס רפאל חיים הכהן), ושבתי את שברית עמי ישראל = תש"ח, 19, 240 ע', פורטרט, 8°. הספר יצא מעובדו של המחבר בעריכת אחיו בנימין הלוי, שצרף הקדמה. בני המחבר אשר אברהם ויצחק רפאל אליהו הלוי כתבו פתח דבר והוא רשימה ביוגרפית על אביהם.

1337 וולפנזון, אברהם. מחזה אברהם על תגלחת בחול המועד. מאת רבי אברהם ואלשינאון... נתפרסם ע"י... אליהו לנדא ז"ל... עם הקדמה ע"י... ישראל בן-זאב, תל-אביב, י. א. לנדא, חש"מ, תש"ח, [4], 15 דף, 8°.

1338 טולידנו, יעקב משה. בת עמי: על דבר עגונות ועגוני השמד... בירורים... על פי דברי הראשונים והאחרונים... מאת יעקב משה טולידנו... תל-אביב, הרבנות הראשית והמועצה הדתית לת"א"י, (דפוס לוריא), תש"ח, 72 ע'. המחבר רב ראשי ספרדי לתל אביב ויפו.

1339 טנביצקי, שלמה. ספר ברכות שלמה: כולל ביאור הלכות וסוגיות. חלק א. ירושלים, דפוס בית יהודים דיסקין, תש"ח, [10], 106, [4] ע' 4°.

1340 כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב. ספר שרת ישראל: בו יבואר גדל השכר לנשים הנהוגות ליוהר בעניני הטבילה... גם יבואר בו כמה דינים נחוצים בענינים אלו... ממני ישראל מאיר ב"ר ארי' זאב הכהן... <בעל ה"פנץ חיים">. ירושלים, (דפוס בית יהודים דיסקין), תש"ח, [4], 24 ע' 8°.

1341 משניות בבא קמא עם פירושי רבינו עובדיה מברטנורה. ועיקר תוספות יום טוב, מוגה ומדויק / עם פסקי קריאה, ירושלים, דפוס והוצאת האחים לוי-אפשטיין ושות', [1947], [2], 52 ע' 8°.

1342 ספרי, ספר ספרי זוטא על ספר

במדבר... מיוחס להתנא רבי ישמעאל, עם פירוש ספרי אפרים, חובר... מאת אפרים זאב כלל-אמור [!]. צבי אריה גרבוז... ירושלים, דפוס בית יהודים דיסקין, תש"ח, [2], 143 ע' 4°.

1343 פלק, זאב. הקנין הרוחני בדניאל: מקורות ובירורים על זכויות המחברים והממציאים. ירושלים, (דפוס רוטנברג), תש"ח, [1], 1 ע' 8°. ביבליוגרפיה: ע' [23].

1344 שכטר, יוסף. חובות עזר בלמודי ההלכה והאגדה. חוברת א: משנה, תל-אביב, "דביר", (דפוס לידור), תש"ח, 101, [2] ע' 8°.

1345 שקופ, שמעון יהודה, הכהן. שעורי תורה: שבעה שעורי תורה על מס' נדרים, מאת... מרדכי ר' שמעון יהודה שקאפ... ר"מ בשיבת טלו... יוצא לאור ע"י הרב יצחק עפשטיין, ירושלים, דפוס "ארץ ישראל", תש"ח, 44 ע' 8°.

1346 תלמוד בבלי וירושלמי. ירושלים, "א"י המקורות" (המסידים והמור"לים: שלמה יוסף גנחובסקי ובניו, יודא אהרן סג"ל וזיס ובניו) [בת"ם], דפוס א. לוי-אפשטיין בע"מ, תש"ח, 24: 16.

(כרך א'): מסכת ברכות מן תלמוד בבלי... עם כל המפרשים כאשר נדפס במקום ועם הוספות חדשות כמבואר בשער השני. כפי שנדפס בחילונא בדפוס והוצאת האלמנה והאחים ראם. [ומצורף אליו:] משניות מן סדר זרעים עם פירוש רבינו משה בר מיימון ופירוש ר' שמשון משאנץ ועם פירוש הרא"ש... כפי שנדפס בעיר ווילנא בדפוס והוצאת האלמנה והאחים ראם; מסכת ברכות ומשניות זרעים תלמוד בבלי... עם פירוש קצר על הגליון כבדפוס קראקא משנת ה'שס"ט. [3], 64, 56, 12 דף; 1, 66 דף; [1], 65 דף.

(כרך ב'): מסכת שבת מן תלמוד בבלי... [כנ"ל, ומצורף אליו מסכת שבת תלמוד ירושלמי כנ"ל]. [2], 191, 43 דף; [1], 18 דף. שני הכרכים הללו הם ראשונים למהדורה חדשה, ירושלמית, של "ש"ס וילנה" המפורסם, דפוס-צילום בתבנית מוקטנת, בתוספת סימני-פסוק (פסיק ונקודה) בפנים הגמרא. "הפסיק נעשה עלייזי תלמיד חכמים חשובים ומומחים לכך, ובפיקוחו של הרב פרום, שמחה

קבלה וחסידות

1350 גוטפריד, מרדכי. מ ח ק ר י מ במהות כמה „בעיות“ ובבעיה „חסידות“ בפרט. תלאביב, (דפוס מל"ז), תש"ו. 16 ע'. 8°.

1351 וינטרויב, נח בן יעקב דוד. ספר סו ב ח ... מצדיקי וקדושי עליונים... [מאת] נח ווינטראב. ירושלים, דפוס ארץ ישראל, תש"ח. 16 ע'. 8°. ספורי מעשיות של צדיקים.

1352 זחר (לקוטים). מ ש נ ת ה ז ו ה ר; גופי מאמרי הוזהר מסודרים לפי העניינים ומתורגמים עברית בידי ס[של] ל ח ו ב ר ו י ש ע י ה ת ש ב י. בצירוף ביאורים מבואות וחילופי נוסחאות מאת ישעיה תשבי. כרך א. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס השילוח), תש"ס. 116, 504 ע', פקסימילים. 8°.

„ספר משנת הוזהר... מיועד לפתוח אוצר גנוז זה לפני הקורא העברי, והרעה מניש לו מבחר מקיף מכל חלקי הוזהר, ובכללם זוהר חדש ותיקוני זוהר, בתירגום עברי עם ביאורים ומבואות וחילופי נוסחאות. מגמת המבחר היא לשקף את תורת הוזהר ואת אופיו הספרותי במשנה סדורה ומרוכזת. מגמה זו חייבה פירוק המסגרת המקורית, הערוכה לפי סדר פרשיות התורה ללא קשרי ענין וצופים, לשם יציקת המאמרים הנבחרים בדפוס של מערכה שיטתית. אין צורך לומר, שכל מבחר, ואפילו בעריכה מתוכננת ומשוכללת ביותר, אינו יכול למלא את מקומו של הספר השלם... אולם חוסר השלימות אינו פוגע כלל במטרה המצומצמת, שהצבנו לפנינו...

„בעריכת המבחר השתדלנו כמיטב יכולתנו להימנע מן הליקוים השכיחים באנתולוגיות רבות, ובראש וראשונה נוהרנו מהבאת קרעים-קרעים ומקיצורים ודילוגים, שיש בהם משום סירוס המקור. לפיכך בחרנו על-פירוב חסיבות שלימות... בתרגום המאמרים נעשו צעדים ראשוניים לחיזוק השיבושים ולקביעת הנוסח הנכון של המקור. תרגום הוזהר על התורה נעשה עפ"י דפוס וילנא, אגב השוואה ותיקון ע"פ הדפוסים הראשונים (מנחם וקרי מונה) ודפוס קרשטא (תצ"ו-תצ"ז); זוהר חדש ע"פ דפוס ויניציאה (תי"ח) והוא תוקן ע"פ דפוס שאלוניקי (שני"ז); תיקוני-זוהר ע"פ דפוס אמסטרדם (תקכ"ח), והנוסח תוקן ע"פ דפוס מאנסובה (ש"ח). במאמרים רבים נעשו תיקונים גם ע"פ הלשונות המוכאים כתביו מפרשים חשובים וע"פ שינויי הנוסחאות שבס' אור הלבנה לר' אברהם אזולאי...

אסף שליט"א (פרוספקט). בסוף כל כרך בא תלמוד ירושלמי המתאים לאותו החלק, ולא לפי דפוס קראקא שס"ט, אלא לפי דפוס קראסאשין תרכ"ו. מדפוס קראקא צולם רק השער והקישוט שבראש המסכת.

הצילום מצטיין בבהירות, וההדפסה מצטיינת בהידור, ויש לקוות שצורה נוחה זו תסייע להפיץ את הש"ס הזה מירושלים בחוגים רחבים.

1347 תלמוד בבלי. מסכת בבא בתרא מן תלמוד בבלי עם פירש"י ותוספות ותוספות ישנים, מסורת הש"ס, עין משפט נר מצוה ותורה אור והגהות הגאון... ישעיה <פיק> ברלין... ונלו עליהם ספר חכמת שלמה... וחדושי הלכות וחדושי אגדות מהרש"א... חדושי מהר"ם מלובלין... פסקי תוספות עם הגהות, הגהות הב"ח... הגר"א... גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר... הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג... כרוך פרנקל תאומים... פירוש הרשב"ם המקורי... פירוש המלות הלועזיות שברש"י ותוס'... ירושלים, דפוס והוצאת לוזן אפשטיין, [תש"ז]. 180, 44 דף, ציורים. 4°.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

1348 הירש, שמשון רפאל [Samson Raphael Hirsch]. כ ת ב י ה ר ב ה י ר ש; כתבים נבחרים מאת הרב רבי שמשון ב"ר רפאל הירש... תורגם ע"י אוריאל צימר. סדרה ראשונה: טבת-שבט-אדר. תש"ח. ירושלים, ספקרא, (דפוס ההוצאה), תש"ח. 201 ע'. פורטרט. 8°.

„הכתבים שאנו עומדים להוציא לאור הם ה„נעזאמעלסע שריפטען“ — ליקוט מאמריו מ„גשרון“ ושאר מכ"ע... לקטנו מכל ששת הכרכים את כל המאמרים הנוגעים לענין אחד.“ (מפתח-דבר).

1349 וולף, יוסף אברהם. ת ו ר ה ו מ ד ע. <קובץ מאמרים>. ירושלים-תלאביב, נצח; (ירושלים, דפוס המערב), תש"ח. 64 ע'. 8°. = ספרי צות, יח. = דברי עיון ומחשבה, ספר ד.

„עבודתי התנוכית בחוגי הנוער החרדי בא"י הראתה לי, כי עמדת הנוער החרדי זקוקה לחיזוק וסיוע, מכיון שהכח המשפיע ביותר בחיים הצעירים שבארץ, הנם החוגים והמפלגות שאינם מתבססים על השקפת התורה.“ (מהמבוא).

פירות המבארים הנהגות א"ס בכל המציאות. ספר עשר ספירות. ענף שבעה מלכים. ענף תיקוני הספירות.

1355 תפלות. ו ת ח י ר ו ח י ע ק ב... מבקשים מכל אחינו בני ישראל שבכל יום שב"ק בעת שיגיע השליח צבור לשירת הים שיעמזו כל הקהל... ובעת פתיחת ההיכל יאמרו... כל שיר השירים... ואח"כ יאמרו את התפילות המסודרים להלן. (ירושלים, דפוס "האות"), [1947?]. [4] ע', 8°. תפלות בדרך קבלה.

תפלה, דרשות, מוסר
1356 הגדה של פסח. הגדה לפסח. תל-אביב, גולדשמיט את הולצהגדלר, [1947]. [1], 21 דף. 8°.

1357 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח לפי מנהגי הספרדים. ובני עדות המזרח... עם... בקשות, פזמונים, שיר השירים וכו'. הדפסה מיוחדת מתוך מחזור "תפלת ישראל" לשלש רגלים. ירושלים, דפוס מרכז תש"ז, 40, 329-336 ע', 8°.

1358 וינסטרייב, נח בן יעקב דוד. ספר חיים ח... [מאת] נח ויינסטראב. ירושלים, דפוס "ארץ ישראל", תש"ז, 16 ע', 8°. עיני מוסר.

1359 זרחיה היוני. ספר ה"י ש"ר; תוכחת מוסר ועיני תשובה יראה ופרישות המיוחס לרבינו יעקב תם... מוגה ומדויק לפי המהדורות הראשונות. ירושלים, בדפוס והוצאת האחים לויאפשטיין (שות', תש"ז, [4], 101, [3] ע', פקסימיל. 8° נוסף פקסימיל השער של מהדורת ויינציאה ש"ד.

1360 חק לישראל... חמשה חומשי תורה. עם ל"ו פירושים... ראשונים ואחרונים... בראשית—דברים. 5 כרכים. ירושלים, דפוס והוצאת האחים לויאפשטיין, תש"ז. נוסף שער מקוצר. פגיזיות מרובות.

1361 מחזור. מחזור ר"ב פ"י נ"י... נוסח אשכנז... 5 כרכים. ירושלים, דפוס והוצאת האחים לויאפשטיין, [תש"ז]. 8°. עם טירוש ע"ס = עברי טייטש. 2 שערים. פגיזיות מרובות. דפוס סטראוטימי.

1362 קינסט, חיים. ספר ברכות מועדים על חגים ומועדים של כל השנה... פשטים... על פי

"הפירושים לספר הוזהר נתרבו במשך דורות והם מצטרפים לספרות רבת היקף. ואולם אין לך אף פירוש אחד, שהקורא שאינו מצוי אצל המקורות יוכל להסתייע בו להבנת הדברים כפשוטם... הביאורים למשנת הוזהר... מכונים להבהיר את הסתומות שבס' הוזהר בפירושים קצרים ומבוררים, הקרובים ביותר לפשט... והם ניתנו בלא כל שקלאוטריא... רוב הביאורים אינם חידושי המבאר, אלא הם שאובים מפירושים חשובים או מבוססים עליהם...

"מבואות מיוחדים באים בראש כל סדרה וסדרה, חוץ מן הפתיחה... בכל מבוא מבוארים בצורה מרוכזת הענינים והבעיות הכרוכים במאמרי הסדרה, מתוך בירור רחב של השקפת הוזהר בסוגיה הנדונה ומתוך עקיבה אחרי מקורותיו בתחום הקבלה ומחוצה לה..." (מהקדמת י. תשבי).

התכן: י. תשבי: מבוא למשנת הוזהר: מבנה הוזהר וחקר הוזהר: מבנה הוזהר וצורתו הספרותית. פרסום הוזהר והשפעתו. תולדות חקר הוזהר. מסכת הבקורות. גתביה הפתרוגים. דפוסים, כתב-יד, תרגומים ופירושים. —פתיחה: אישים ומעשים. חלק א': האלהות: אין סוף. ספירות. שכינה. שפע, והנהגה. חלק ב': סטרא אחרא: כוחות הסומא. פעולת סטרא אחרא. שדים ורוחות. חלק ג': הבריאה: מעשה בראשית. מעשה מרכבה. מלאכים. עולם ומלואו. חילופי נוסחאות. — תורת הוזהר על האדם בעת"ז ובעולם הבא, על יחסו לאלהות בחיי הדת ועל ישראל ואוה"ע מראשית היותם ועד קץ הימים תבוא בכרך ב', ובו יבואו גם המפתחות והביבליה גראפיה.

1353 רבינוביץ, צבי מאיר. המגן
מקודש [= ר' ישראל בן שבתאי מקוויניץ]: חייו ותורתו. תל-אביב, "תבונה" בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס מ"ז), תש"ז. 156 ע', תמונות. 8°.

1354 רגנשברג, אפרים בן מאיר. ספר עץ אפרים על חכמת הקבלה... מאתי אפרים אלוי רגנשברג... (ירושלים, דפוס בית יתומים דיסקין, תש"ז). [2], 22, 187, [3] ע', 8°. על הכריכה באותיות זהב: אנציקלופדיה לחכמת הקבלה... חלק א.

התכן: הקדמה. ספר יוחסין ובית צדיק ובו מבואר המשפחות הקדושות: המהרש"א, ט"ז, ב"ח, רמ"א, מהרש"ל, מהר"ל, מהר"ם ועוד. ענף אין סוף וכו' 77

= קו לקו: ספריה לידעת ארץ ישראל ועם ישראל... ט.
המחבר מת ב' בכסלו תש"ט, בתל-אביב.
קהלת לודו מנחה בשנת 1793 11 חושבים יהודים
ובדור האחרון הגיעה למעמד של קהלה השניה בגולה
בפולין כולה; מספר היהודים בה הגיע לירי רבע מיליון.
התכן: תולדות הקהילה, הישוב היהודי והגיסו. חי
הכלכלה. אירגונים כלכליים, חברה והוי, הפרעות בלודו.
באלוט. עם הסיים.

1369 ברג, מרדכי גימפל. הגר"א מוויילנא;
למלאת מאה וחמישים שנה לפטירתו, תקנ"ח — י"ט
תשרי — תש"ח. מאת הרב מרדכי גימפל בארג. ירושלים
קליולנד ניוארק, ספצרא, חש"מ, (תש"ח), 36 ע'. 8°.

1370 דבורץ, ישראל זיסל. הגאון רבי
משה מרדכי אפ"ש ט"ן; חייו ופעולותיו.
ירושלים—תל-אביב, נצח. (דפוס פ. אבן), תש"ו. 56 ע',
פורטנס. 8° = ספרי נצח, טו. = אנשי שם בישראל,
ספר ג.

הרב מ"מ אפשטין שמש ר"מ כישיבת סלובודקה,
שהמשיכה אח"כ את פעולתה בחברון, המחבר פעל יחד
עם אחרים לטובת ההתישבות בא"י ובקר בארץ בשנות
התשעים למאה שעברה.

1371 זידל, יואל. יואל זידל; קטעי
סורה, מכתבים, רשימות. בית השיטה (עין חרוד, דפוס
הקיבוץ המאוחד), תש"ו. 32 ע', פורטרט. 8°.
שנה למותו. בסוף החוברת 3 רשימות על י. זידל
(טבת תרע"ג דאוגבטילסדבינסק, לטביה — תמוז תש"ה
בא"י).

1372 כץ, בניציון [בן אברהם צבי] [Benzion
Katz]. פרושים, צדוקים, קנאים.
נזר י. ס. שיטה חדשה בחקר דברימישראל.
תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ח. 414 ע'. 8°.
המחבר טוען שיש להעביר בלור הבקורת את כל ספרי
ההיסטוריה הישראלית במשך יותר ממאה שנים, מפני
שכל היסודות שעליהם בנויות ההנחות שלהם מופרכים
ויש צורך בדיון חדש, וזאת הוא מנסה לעשות
בספרו. הוא משתמש בעיקר בחלק ההלכתי של התלמוד
כמקור היסטורי, היסודות החדשים שלי הם הקשרים
הרוחניים בין כל המאורעות וההלכה בישראל במשך יותר
מחמש מאות שנה. — המחבר בא לידי מסקנה, שהקראים

פרד"ס ורמזים וגמטריאות והביא ביאורים על מדרשי
חז"ל... חברים... חיים קינסט... חלק א: חג הפסח.
ירושלים, דפוס ארץ ישראל ש"י סאני, תש"ו. 103
ע'. 8°.

1363 [רוט, אהרן]. ספר מ"ב ק"ש א"מ ו...
והוא קיצור מספר שומר[י] אמונים, מלבד כמה דברים
שנתוספו בו עכשיו בהוצאה זו... ירושלים, דפוס בית
יתומים דיסקין, תש"ד. 5, 37, [8] דף. 8°.
הספר שומרי אמונים נדפס בירושלים תש"ב.

1364 שטרנשווס, יעקב שמעון. ספר שא"ת
ירושלים... דרושים... ממני יעקב שמעון
שטרנשווס. חלק א. ירושלים, דפוס "המערב", תש"ח.
[4], 92 ע'. 8°.
נסדר בסדרת דפוס הרשקוביץ.
"לא הספקתי לגמור רק חלק אחד מהחמשה חלקים
כי ימי העונה ממשמשין ובאין ומוכרח לעבור בחנות
ובני בגיוס וא"ה אחרי העונה אגמור עוד הארבע חלקים"
(הערת המחבר בסוף הספר).

1365 תפלות. ספר ברכות ש"מ, כולל
כל מיני ברכות של המצות והנהגין וכיוצא... בצרף
דינים הנחוצים בשפה הערבית כפי מנהג בגדאד ואגפיה
להרגיל בהם נערים ונשים... העורך והמוציא לאור
צאלח ח"ר יעקב מנצור. ירושלים, (דפוס "אשכול")
תש"ו. 96 ע'. 8°.

1366 תפלות. ברכות מ"ו ז. (ירושלים)
לשכת קרן הלאומי ע"י עזרא ארגון הנוער החרדי בא"י,
חש"מ, [1946]. [4] ע'. 8°.

1367 תפלות. סדור. סדור שלם אורי ישרים.
כולל תפלות לכל השנה... עם סדר הפרשיות... לסכת
הרב הארי"ל ז"ל וכסדר הגאון ריש גלותא דבבל כמותרי
יוסף חיים זצ"ל... יצא לאור ע"י מרדכי חיים אליא.
ירושלים, (נדפס מאמהות בדפוס "חורב"), תש"ו. 8. 392
ע'. 8°.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

(ראה גם להלן במדור: ציונות וידיעת א"י)
1368 אשכולי, אהרן זאב [Aaron Zeaev
Aescoly]. קהילת לודו; תולדות עיר ואם
בישראל, ירושלים, (המחלקה לעניני הנוער של ההסתדרות
הציונית, דפוס חיים), תש"ח. 237, [1] ע'. 8°.

וו. חוגגת את שחרורה. המפלגות ו"הפוליטיקה
הווארשאית". החיים הכלכליים של יהודי ווארשה. החיים
הדתיים. חיי התרבות. צדקה וחסד. הקהילה היהודית.
ווארשה במצור. תחת השלטון הנאצי. גיטו. ה"אוטונומיה"
היהודית. חיי הגיטו. המלחמה בין רוסיה וגרמניה. חיסול
הגיטו. המרד. אישים: הרב מ. זמבה. הרב י. גיסנבוים.
ה. צייטלין. ל. קורצ'ק. ד. גוויק. נ. פרילוצקי. ציונים.
ביבליוגרפיה: ע' 300—303.

1375 פלדמן, אהרן. ע ס ב מ ל ח מ ת ה
שלשים שנות מלחמתנו מגאליפולי עד החייל. תל-אביב,
י. שרברק, (דפוס מל"ן). [תש"ח]. 520 ע', מפות,
תמונות. 8°. בראש השער: ע ב ר ה ד נ י
[אחר פלדמן].

"הספר" איננו הלכה היסטורית אשר אותה ראה וקדש
— הוא עדיין הרצאת גישוש דרך חוברות ורשומות,
קונטרסים ורשמים מפורזים על תקופת הסער של שתי
מלחמות-עולם וכיניהן בחיי עמנו וארצנו — בחיי תנועתנו
הציונית. התוכן המפורט שבסוף הספר (ע' 511—517)
הוא מעין תמצית. ע' 478—484: רשימת 500 חיילים
שנפלו במלחמה בשנות ת"ש—תש"ו. ע' 518—520:
ביבליוגרפיה.

1376 קורנגריין, [ירוחם] פ[ישראל]. מו ש ב ו ת
צ ב א י ו ת ש ל ה י ה ו ד י מ בימי קדם. תל-
אביב, "מסדה" (הרצליה, דפוס מסדה), תש"ח. 211, [1]
ע', טבלאות. 8°.
התכן: התקופה "האשורית פרסית", משנת 750 עד
525 לפני סה"נ. התקופה הפרסית, משנת 525 עד 336;
המתישבים הצבאיים היהודים. האוכלוסיה האורחית ביב
— בעלי קריה. לאומיות, תרבות ודת במושבות יב.
הערות כלליות על דבר דתם של יהודי יב. דברי סיום.
ביבליוגרפיה: ע' 210—211.

1377 שוחטמן, ברוך [Baruch Shohetman].
א ו ד י ס ה. ירושלים, מוסד הרב קוק, [דפוס
"העברי"], תש"ט. [58]—108, [1] ע', טבלאות, לוח.
תמונה. 8°. תדפיס מתוך: "ערים ואמות
בישראל", כ' ב', (עין ק. ס. שנה זו ע' 23).

התכן: האוכלוסיה. המצב הכלכלי. החיים הרוחניים
והתרבותיים. ספרות. ההגנה. אודיסה כמרכז צבורי
תרבותי. אודיסה בספרות היפה. הקראים באודיסה.
אודיסה בזמן המלחמה ולאחריה. נספח: רשימת כתבי-עת.

הם צאצאי הצדוקים הקנאים הנקראים על שם צדוק,
חבירו של יהודה הגלילי. הוא מקטין את ערכם של הספרים
החיצוניים כחומר היסטורי, רק חלק לא גדול מן הכתבים
החיצוניים לא נתחבר ע"י יהודים שנתפסו ברשת
הנצרות; רובם נתחברו ע"י יהודים נוצרים תלמידי
פולוס לשם מטרת תעמולה. לפיכך יש בכל אלה רק
חשיבות לשם הבהרת תקופת היהדות הנוצרית אבל לא
יותר מזה. גם ספרי המקבים ב' וד' הם ספרי תעמולה
לנצרות ולא ספרי היסטוריה.

1378 סרני, חיים אנצו [Enzo Sereni].
ה א ב י ב ה ק ד ו ש: יומנים, מכתבים, מאמרים.
קובץ. הסדיר, תרגם והקדים קלב קסטלובלונזי. תל-אביב,
"עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ו. 336, [4] ע', פורטרט,
פקסימיל. 8°. (ספריה "לדור").

חיים אנצו סרני (י"ב סיון תרס"ה רומא — ב'
כסלו תש"ה דכא) הצטרף לציונות אחרי הקונגרס הציוני
בתרפ"א, עלה ארצה בתרפ"ז, הצטרף לקיבוץ המאוחד,
היה מייסדי גבעת ברנר, פעל כשליח א"י העובדת
במדינות שונות באירופה, אמריקה וגם במזרח, התגורר
בזמן המלחמה, שרת כצנחן, נתפס ונכלא במחנה דכא
ושם נרצח.

1374 ערים ואמות בישראל: מצבת קודש
לקהילות ישראל שנחרבו בידי עריצים וטמאים במלחמת
העולם האחרונה. ערוך בידי הרב י[הודה] ל[יב] הכהן
מישמן. חלק א: (ווארשה, מאת דוד פליג'ר.
עם דברי הקדמה מאת הרב שלמה דוד כהנא, רבה
האחרון של ווארשה), ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס
"העברי"), תש"ח. [4], 303 ע', טבלאות, לוחות
תמונות. 8°.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 23.
התכן: פתיחה. הצעירה בקהילות ישראל. הפוגרום
הראשון 1455. היהודים חטוי הזכויות. חיים א' ליגליים
של יהדות ווארשה. קרב דמים בין שני שרים בגלל
היהודים. תקופת הקונסטיטוציה של ג' במאי ויהודי
ווארשה. יהודי ווארשה במרד קושצ'ושקו. הקמת קהילה
יהודית. יהודי ו. בימי נפוליון, — בימי המלוכה הקונ-
גרסאית. בין מרד למרד. המצב הכלכלי של יהודי
ווארשה במחצית הראשונה של המאה ה"ט. תקופה
חדשה. רבני ווארשה. גשר בין מזרח למערב. בוך חדש
עולה. מלחמת העולם הראשונה. כיבוש הגרמני.

האמת על פרשת "ואב"ו בוינסקי"
דבר מפקד הארגון הצבאי הלאומי, שודר ביום ג', ט"ו
סיון תש"ח (22.6.1948, ירושלים, דפוס עזריאל, תש"ח).
14, [1] ע' 8°.

בסיון תש"ח בימי ההפוגה הראשונה הגיעה לחופי
א"י אניה "אלטלינה" עם עולים ועם נשק, שנשלחה
וצוידה ע"י אצ"ל. הממשלה אסרה פעולה זו; הדבר
הגיע לידי שמוש בכח ופצוץ האניה, מנחם כגין, אז
מפקד אצ"ל, שדר נאום ע"ד אניה "אלטלינה". הנאום
נדפס כאן.

1385 בוגה, אברהם אלפרד [Alfred Bonné].

מדינה וכלכלה במזרח התיכון;
גלגוליה של חברה בתמורתה... ירושלים, מוסד ביאליק,
(דפוס השילוח), תש"ח, 399 ע', טבלאות, מסות, תמונות.
8° המחבר הוא מנהל המכון לחקר הכלכלה של
הסוכנות היהודית ופרופסור לתורת הכלכלה באוניברסיטה
העברית.

התכן: מבוא. — המדינה במזרח התיכון בתמורתה:
עד שנת 1914. לאחר מלחמת העולם הראשונה. — החברה
האגרארית של המזרח התיכון. — המהפכה התעשייתית
במזרח: התקופה שקדמה לתעשייה. האינדוסטריאליזציה
של המזרח התיכון בתקופה שבין שתי מלחמות העולם.
— בעיות ובחינות של חברה בתמורתה. — המזרח
התיכון בתום מלחמת העולם השנייה. — הערות.

1386 בילינסון, משה. אור מציור.
ירושלים, הוצאת המחלקה לנוער של קרן היסוד, תש"ו.
68 דף. 8°. במכונת הכפלה. כולל 15 מאמרים
לקטעים מדברי מ. ב.

1387 בן-מאיר, א. השחיה בארץ-
שראל <1947>, בעריכת א. בן-מאיר... תל-אביב,
הוצאת "ספרית ספורט", המו"ל נפתלי מרזקי, דפוס
עזריאל, 1947, [2], 19, [1] ע', תמונות. 8°.

1388 ברית פקוח לקואופרציה החקלאית
העובדת. ארגון מחסנים. תל-אביב, ברית
פקוח לקואופרציה החקלאית העובדת, [1947], [1], 23
ע', טבלאות, 1 לוחדיאגרמה מקופל. 2°. במכונת
הכפלה.

1389 ברית פקוח לקואופרציה החקלאית
העובדת. מערכת ההשכונות במשקים

בעברית, ביוזמה וברוסית (בעלי תוכן יהודי) שהופיעו
באודיטה, כוללת 51 כתי"ע. ביבליוגרפיה: ע' 106—108.

1378 שמואלי, א[פרים] [Efraim Shmu'el].
גירוש סטורד (באספקלריה של דעת הקהל והמש-
כילים באירופה), מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר,
(דפוס השומר הצעיר, 1948), 83, [1] ע', 8°.
ספרית סועלים / זורון.

1379 שמיר, אהרן. יהודים או חזים
בנשק: פרשת מלחמתה של החטיבה היהודית
הלוחמת. (תל-אביב, הוצאת "החיל המשוחרר", דפוס
"הלום"), [1946], 32, [2] ע', תמונות. 8°.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

1380 אגדת האינג'ינרים והארכיטקטים בא"י.
סקצית המים. זרימה עילית; לקט של
חומר, בעקר מתוך הספרות הסכנית, האמריקנית והצר-
פית. מ. זיץ, עורך בפועל, ירושלים, תש"ח—1947.
[4], 145, [1] דף, טבלאות, ציורים. 4°. במכונת
הכפלה.

הקבץ מכיל 2 חלקים: חלק א' עוסק בשאלות ניצול
הזרימה העילית לפי שיטות שונות; ח' ב' עוסק בהערכת
הסיכויים לניצול הזרימה העילית.

1381 אגדת האינג'ינרים והארכיטקטים בא"י.
סקצית המים. פרקי יסוד בתורת
הפיסיקה והמכניקה של קרע;
קובץ של סדרת הרצאות שנערכו ע"י מרצים שונים
מסעם סקצית המים, תא ירושלים, בשנת 1946. עריכת
כללית מ. זיץ. [ירושלים, 1947], [2], 128
דף, טבלאות, ציורים. 4°. במכונת הכפלה.

1382 האמות המאוחדות. אספה כללית. ד"ר
רוח שרון של החקר לצורך העניין בשאלה הפלשת-
נאית >א"י. ירושלים, בית הדפוס הממשלתי, 1948.
[1], 25 ע'. 8°. בראש השער: ממשלת
פלשתינה >א"י.

1383 (ארגון בתי המרגוע במשקי העובדים).
חופש ונופש בבתי מרגוע במשקי העובדים.
(ת"א, "הדפוס החדש"), [1947], 31 ע', תמונות. 8°.

1384 הארגון הצבאי הלאומי בארץ ישראל.

הקבוצתיים. מהדורה ג', תל-אביב, ברית סקוח לקואופרציה החקלאית העובדת בע"מ, [1947], 2, 72 ע', טבלאות, 2°. במכונת הכפלה.

1390 ברסלבסקי, יוסף. [Joseph Braslavski]. ע ק ב ה <מפרץ אילת וערבתי>. מהדורה שניה בתוספת הארות ומלואים. (ת"א), מרכז החבל הימי לישראל, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ח, 94, [2] ע', מסה מקופלת. 8° = הוצאת מרכז החבל הימי לישראל, חוברת י"ב, מנוקד.

מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"א ע' 230.

1391 גניגר, ג'ניגר. כ"ה שנה, כ"ט תשרי תרס"ג — כ"ט תשרי תש"ח. גניגר, תש"ח, 11 ע', טבלאות, 6 לוחות תמונות. 4°. במכונת הכפלה.

1392 הורוביץ, דוד [David Horowitz]. ה כ ל ס ל ה ה א ר צ י ש ר א ל י ת ב ה ת פ ת ח ו ת ה. בלויית טבלאות ודיאגרמות. מהדורה חדשה מתוקנת ומורחבת. (תל-אביב), מוסד ביאליק על-ידי "דביר", (דפוס "אחרות"), תש"ח, 284 ע', 8°.

המחבר מנהל המשרד של שר הכספים בממשלת ישראל.

מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"א ע' 142.

"כללנו במהדורה זו ידיעות חדשות על משק הארץ, שנוספו לנו. לא זו בלבד שהושלמו המספרים עד סוף ספטמבר 1947, אלא שתוצאות המחקר הכלכלי הספיקו בידינו להוסיף פרק מיוחד על ההכנסה הלאומית, שהיא כידוע מהחשובות באבני הבוחן של ההתפתחות הכלכלית, וגם להשלים ולשכלל כמה פרקים אחרים." (מההקדמה).

1393 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. הנער העובד. כ"ה י ש ו ב י ה נ ו ע ר ה ע ו ב ד. (ת"ל) א[ביב], הוצאת "במעלה", דפוס "אחרות", תש"ז, [64] ע', תמונות. 9: 12. מעבר לשער: ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל, ההסתדרות הכללית של הנער העובד העברי בארץ-ישראל.

1394 ויצמן, חיים. מ ס ה ו מ ע ש; זכרונות חיי של נשיא ישראל. (תרגום אשר ברש), ירושלים ותל-אביב, שוקן; (תל אביב, דפוס הארץ), תש"ט, 487 ע', לוחות פורטרטים. 8°. בראש השער: חיים ויצמן.

שם המקור: Trial and error. Chaim Weizmann.

ספר זה נדפס באות חדשה אשר הותקנה על פי אותיות עבריות מראשית תקופת הדפוס באיטליה בידי פרנציסקה ברור".

הפרק האחרון של הספר נכתב למחרת ההחלטה ההיסטורית של האומות המאוחדות, היינו ב-30 בנובמבר 1947, ותשעה חודשים אחרי כן, באוגוסט 1948 הוסיף המחבר "החתימה" (ע' 452—464), הכוללת סקירה קצרה מאוד של התפתחויות היוצאות מן הכלל שהתרחשו בינתיים.

המחבר נמצא אז בשווייץ, בדרכו לארץ ישראל כדי להכנס לתפקידו החדש: נשיא המועצה הומנית של מדינת ישראל החדשה. את "החתימה" הוא מסיים במשפטים אלה: "כל הכתוב כאן הוא דרך מבוא — אחת ההקדמות העתידות עוד להיכתב להיסטוריה החדשה של ישראל. כתיבת הספר הזה היתה בשבילי עבודה שיש בה מניגה של צער ותענוג, ואני מודה לה' שאני יכול להניחה לשם ענינים פעילים ומעשיים יותר. אם מקצת מן הדברים שאמרתי יועילו לקורא לראות ביתר הבנה וביתר חיבה את הפרקים הראשונים של ההיסטוריה החדשה שלנו העומדת עתה בהתהוותה — והיה זה שכר".

לספר חכו, ולא רק בעולם היהודי. טרם יצאו בצורת ספר, נתפרסמו הזכרונות בחמשה עתונים: במקורם האנגלי: ב New York Herald Tribune וב Palestine Post, בתרגום עברי ב"הארץ", בתרגום יודי ב"פארוערשט" ובתרגום גרמני ב Aufbau. פרקים רבים של הספר נדפסו גם ב Jewish Chronicle הלונדוני, ומניח אני, כי הרשימה הזאת אינה שלמה. בימים אלה הודיעו העתונים על תרגום ערבי של הספר.

המחבר מצין בזכרונותיו, שאחרי שהעמד בראש התנועה, צריך היה לחלק את זמנו בין 3 מרכזים: אנגליה, א"י וארצות הברית, ובשלשה מרכזים אלה נכתב ספרו זה ונכתב "במשך זמן ארוך. הספר הראשון נסתיים בשנת 1941, (מתי התחיל לא נזכר בהקדמה), הספר השני בשנת 1947. רק שלשת הפרקים הראשונים הם אוטוביוגרפיים גרידא. מפרק ד' ואילך מסופר בעיקר על פעולתו הציונית ד. א. על 55 שנות עסקנות ציונית ועל 25 שנה ויותר של מנהיגות ציונית. הוא פעל בעת ובעונה אחת בבי' שטחים: ציונות וכימיה, "העובדה היא, ששני דרכי חיי נמשכו זה בצד זה כמין קונטרפונקט. מעין חידה היא, היכן מצאתי את הזמן והכוח לשני אלה." (ע' 136). בספר מסופר, איפוא, גם על פעולתו המדעית.

התכונות (זה) sub specie aeternitatis או במצב נפש שגם אחתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה. בספר יש גם פולמוס לא מעט. המחבר ידוע מהקונגרסים כאיש הפולמוס ובכשרונו זה הודו גם יריביו הפוליטיים. ויש לשער שדברי המחבר (כמה רעיונות שהוא משמיע ואופן הסברתו של העבר המדיני הציני) יעוררו התנגדות מצדדים שונים. אישים וספרים ממפלגות וזרמים שהתנגדו למחבר בזמן פעולותיו יתנגדו לו עכשיו במדה שבא לעשות בספרו מעין סיכום היסטורי.

בהזדמנויות שונות מסביר ומנמק המחבר את הקו המדיני שנקט בו. בתשובה על הטענות על ותרנותו לאנגלים (והיו גם כאלה שהשתמשו בביטוי "סוכן אנגלי") הוא מפרסם בשלמות שני מכתבים חריפים מאד ששלח ביולי וביוני 1937 למיניסטר המושבות הבריטי ולנציב הקום בא"י לפני פרסום וריח של ועדת פיל.

בספר ניתנו הערכות של מנהיגים ועסקנים ציוניים, והן סוביקטיביות מאד. אין המחבר משתדל להמחיק את הדיון ואינו גורס "אחרי מות קדושים אמר". אבל ההערכות החריפות והשנונות האלה מוסיפות חיוניות רבה לספר. גם אי אפשר היה לצפות, שהמחבר — אישיות כ"כ אינדיבידואלית ובלוטת — ינסה לצאת ידי חובת כל הצדדים.

אבל חושבני שהצינונים רובם ככלם יצטערו מאד על מקצת הדברים שנאמרו על הרצל ועל רוב הדברים על גורדו. המחבר, אהב והעריץ את הרצל וידע שהוא כוח גדול בישראל. הוא השתומם על גדולתו, על עמקות השראתו והוא מדגיש ש"בכשרונו הנעלים ובמסירות נפשו הגמורה הביא תועלת עד לאין שיעור" (ע' 60). אבל מאידך גיסא הוא קובע ש"הצינונות של הרצל תחילתה היתה מין פילוסופיה... הרצל היה מעונין יותר ברושם שיעשה על כותבי מאמרים ומדינאים אנגלים, מאשר בכוחה הפנימי של התנועה... נסייתו אל הקליקאליזם גרמה לנו צער וכן גם מידת הביזאנטיות שבהליכותיו" (ע' 50, 51, 62). ודברים הרבה יותר חריפים נאמרו בספר על מ. גורדו. אמנם לא היה כל ספק בכשרונו וזה ונאמו בקונגרס ראשון היה מלא עצמה ורושמו היה עמוק. אבל המחבר אינו מעריך ביותר את תפקידו של גורדו. "הוא היה סגור ראש, פרימה-דונה, גואם גדול בסגנון קלאסי. היה ציוני נלהב רק בעת ישיבות הקונגרסים... לא היה מוכן להקריב את הקאריירה שלו לטובת הצינונות... יחסו אל יהודי המזרח היה יחס של פטרוף. הטון שלו היה יהודי" (ע' 52—53). מאידך גיסא

כמובן בקיום כלליים ובספה מובנת ללא-כימאי. על מאורעות חיי הפרטים הוא מספר בקיצור רב ורק על החשובים במיוחד. בעיקר זהו מסר מלחמת הצינונות. "הייתי עד-ראיה להתפתחותה של התנועה הצינונית, שעברה ממצב של תופעה משונה לכוח בין-לאומי רציני, המעסיק את דעתם של מדינאים" (ע' 41). המחבר משתמש במונח "עד-ראיה", אבל ידוע למדי שאישיותו ופעולתו היו בין הגורמים החשובים להתפתחות זו.

בכרך אחד בלתי אפשרי לקפל את תולדות הצינונות במאה העשרים, וגם לא את כל פעולותיו של מנהיג הצינונות ומלחמותיו (עם היריבים מבפנים או השונאים מבחוץ). הוא בחר את המומנטים החשובים ביותר: מלחמתו לשינוי פני הצינונות לפני מלחמת העולם הראשונה, השגת הכרות בלפור ומלחמתו להגשמתה כחיים. הוא מספר על מלחמתו בהצעת אוגנדה בקונגרס הששי; על התנגדותו לקו המדיני של הרצל וחלטסון; על מלחמתו לטובת ה"צינונות הסיתתיות" (מחברר שהוא שקבע את המונח הזה); על פרשת הכרות-בלפור ומלחמתו עם המהבוללים היהודים באנגליה; על המו"מ המיוע עם שלטונות הכיבוש הצבאיים שהתנכרו להכרזה-ולהקמת בית לאומי יהודי בא"י; על מאמציו לרכוש את גדולי היהדות (אליהםממן ומדינאים גדולים) לטובת א"י; על הופעתו בועדות שונות (הממלכתית, ועדת ארמ וועד) שהיו צריכות לקבוע את גורלה של א"י; על המו"מ שלו עם צירציל ועם נשיא אה"ב במלחמת העולם השנייה. בגלל קוצר היריעה עבר המחבר בשתיקה על כמה פרקים נכבדים של התנועה או הזכיר אותם ברמז קל. ד"ר ויצמן השתתף בכל הקונגרסים הצינוניים, פרט לראשון ולי"ח. מהקונגרס השמיני ואילך היה מראשי המדברים ואח"כ נשיא התנועה גם מנהיג הקונגרסים ומכוננם (פרס לשני קונגרסים), ובספר מסופר מעט מאד עליהם. יש פרק מצוין ומרתק על הקונגרס הששי (ע' 88—95). מסופר גם על הקונגרסים השמיני, הי"ח, כ"ב, שאר הקונגרסים נזכרו בשורות מעטות.

בהערכת הספר יש לקחת בחשבון, שהוא נכתב בשביל קהליקוראים מגוון מאד: בשביל קהל יהודי ולא יהודי, בשביל ציונים ולא ציונים, בשביל סירונים ובקאים בתנועה. יש רושם שהמחבר בחר מעין "קו בינוני", אבל דמה לי שהספר מכון יותר לקוראיו במקורו האנגלי.

אין זה סגור וזרונות שנכתב אחרי שמחברו סיים את פעולותיו; הדברים לא נכתבו (והמחבר, כנראה, לא

יש לצין את דבריו החמים של המחבר על ז. ז'בוטינסקי, יריבו העקרי במשך שנים רבות. הוא מעריך אותו מאד מבחינת כשרונותיו ותכונותיו. אמנם הוא סובר שז"ב, "לא היה מסוגל לעבודה מדינית וצריך היה לעסוק בתעמולה בכתב ובעל-פה ובמקצוע זה היה גאון" (ע' 169). עם ז'בוטינסקי (ואוסישקין) מרבה המחבר להתווכח בעניני מדינאות. "בתור השג" באים השופט ל. ברנדיס ופ. רוטנברג. המחבר כותב על רוטנברג: "כשיפוס צמד הוא, המהנדס המעשי, באמצע בין ז'בוטינסקי ובין אהרן העם... הוא גופו עשה רושם של טורבינה אדירה רתומה למטרה גדולה ויחידה" (ע' 171). זהו אחד התיאורים הקולעים והמבריקים הרבים הפזורים בספר. על יריביו מדבר המחבר יותר מאשר על אלה שהיו תמימי-דעות אתו. המחבר מזכיר כמה פעמים על קרבתו הנפשית והרעיונית לתנועת העבודה (אף אם אינו מזדהה אתה). זרק מעטים מאד ממנהיגיה נזכרו בספר וגם אלה רק בפרוץ. בחמימות רבה ומתוך הערכה חיובית מדבר המחבר על אחד העם, הברון אדמונד רוטשילד, ש. לוין, רובין, ארלוזורוב, ד"ר אידר, הקולונל קיש, פ. ורבורג, ועוד. בפרשת האישים זהג המחבר בקימוץ רב; כמה אישים ועסקנים חשובים שהמחבר עבד אתם יחד לא נזכרו, מנהיגים חשובים אחרים נזכרו בשורות ספורות (למשל ד"ר צ'לינוב). המחבר בעצמו רומז על זה (עין ע' 127, בדבריו על קרמנצק).

בדבריו על הנציבים בא"י מצין המחבר את עזרתו של ה. סמואל במוימי לפני ההכרזה וגם את רצונו להרחיב את ההתישבות, כששמש נציב. אינו משמיץ הערכה על הפוליטיקה הכללית בימי נציבותו, רק מזכיר שה. ס. היה מחבר הספר הלבן של צ'רצ'יל. הוא משבח את פלומר ומהלל מאד את וקוב, "על אף חלוקי הדעות" וסובר ש"היה אולי הטוב בין הנציבים".

בספר נזכרו מדינאים רבים בעלי שם שהמחבר נפגש אתם בעניני הציונות. אפשר להגיד שאין מדינאי גדול (פרט למדינאי מזרח-אירופה) שויצמן לא נפגש אתו. הוא מספר עליהם בקצור ובצמצום. אבל הרבה דברים חשובים ובלתי-ידועים מוצאים אנו בסיפוריו. אזכיר שנים שלושה מהם. אחרי החלטת ס"רמו אמר לויד-גורג לויצמן: "עליכם לא לאבד זמן... היום העולה דומה לים הפלטי לפני הקפאון. תפסידו זמן תצטרכו לחכות להפשרה שנייה" (ע' 259). טובי הסופרים הציוניים משנות העשרים ואילך הוכיחו שהזמן הוא הגורם החשוב ביותר בהגשמת הציונות; והנה קדם להם בנידון זה לויד-גורג.

17 בדצמבר 1939 נפגש ויצמן עם צ'רצ'יל, שהיה כבר שוב בממשלה ושמש מיניסטר הצי. בפגישה זו אמר לו ח. ו. : "אחרי המלחמה נרצה להקים מדינה בא"י שיהיו בה שלושה או ארבעה מיליון יהודים" ועל זה השיב צ' : "כן, באמת, אני מסכים לכך. בהחלט" (ע' 407). — המחבר מזכיר "זכרונות המלחמה" של לויד-גורג, ש"מתוך סיפורו נראה כאילו הכרות בלפור באה כגמול מידי הממשלה האנגלית על שירותו של ח. ו. לאנגליה" (המדובר הוא על התגלית שלו בענין אצטון). ועל זה מעיר המחבר : "כמעט מרוצה הייתי, אילו היה הדבר פשוט כל-כך, אילו לא ידעתי מעודי את פחיתותו, את עבודת-הפרך ואת הפיקסוקים שקדמו להכרזה. אולם ההיסטוריה אין לה עסק בפנסיה-הקסמים של אלאיין" (ע' 152—153).

בעשרות השנים האחרונות נכתב הרבה על חי ויצמן. אבל הספר מגלה לנו עובדות לא ידועות עד עתה. רגילים היינו לחשוב שחי ויצמן באנגליה רוסזו בשושנים. והנה מסופר בספר מה קשים היו חבלי ההסתגלות למדינה החדשה ולטביבה החדשה; ואנו נזכרים שרק הודות לכח רצונו, למרצו, לכשרונותיו הבלתי-מצויים ולקסם אישיותו הגיע למה שהגיע. בשנים הראשונות סבל הרבה עד שהגיע למעמד מסוים באוניברסיטה, וגם אח"כ, ערב המלחמה העולמית הראשונה כשיצאו לו כבר מוניטין (בתור מרצה וחוקר), נפגש ע"י קפוח : משרת פרופסוריה במקצוע שלו, שנתפנתה אז, ניתנה לא לו אלא לאחר, שהיה ראוי פחות ממנו לאיצטאל זה. והדבר הגיע לידי כך, שויצמן חשב לעזוב את אנגליה וללכת לגרמניה; חבריו הציונים בגרמניה קראו אותו אליהם. אלא ברגע האחרון החליט להשאר. גם בצבוריות הציונית נתקבל — מסבות שונות — בפנים זועמות. מנהיגי הציונות באנגליה התנגדו לו וגם העתון בעל ההשפעה "ג'ואיש כרוניקל" היה עוין לו. בקיצור הוא "ראה את עצמו [בשנותיו הראשונות באנגליה] מבודד מן הבחינה החברתית הרוחנית והמוסרית" (ע' 100).

המחבר מדגיש שתמיד היה מחפש מפלט בעבודה חיובית קונסטרוקטיבית. מנעוריו שאף לא-יתלות גמורה. הוא פחד להשאר "סטודנט-נצחי", "איש האויר" (כמה מחבריו, בהתמסרותם לעבודה הציונית, הוניהו גם את גמר השכלתם, מה שאח"כ התגבש בהם). ובשנים המעטות שהיה מחוץ להנהלה הציונית, טרב להיות מנהיג האופוזיציה; לא רצה להפוך לגרן ולגרנו ובכר לעסוק בעבודה מדעית וגם בעסקאות ציונית בשטחים

הצארית] בפאספורט מיוחד, תעודה שעלתה בכסף רב". מחיר פספורט חו"ל היה אז (בשנות התשעים) ברוסיה 10 רובל, וז"א קצת פחות מלירא ושלילנג — ואח"כ המחיר עלה ל-15 רובל.

לע' 46: "שטיינשניידר הפלוסופ היה יוצא ונכנס אצלנו (באגודה המדעית של יהודי רוסיה בברלין) לפעמים; פעם או פעמים קרא הרצאה באסיפה".

הכונה, כפי הנראה, לפרופ' חיים שטיינזל, שטיינשניידר הביבליוגרף הידוע, היה אז (בשנות התשעים) מתנגד נמרץ לציונות.

לע' 62—63: הקקיל נוסדה בקונגרס הציוני החמישי, שהתקיים בבזל בסוף שנת 1901, ולא בקונגרס הרביעי בלונדון.

לע' 65: "בימים הראשונים — כלומר, לפני מלחמה העולם והמהפכה — היה (אויסקין) גר באודיסה, ומעיר זו היה מנהל את הענינים של הגליל הציוני הדרומי".

אויסקין היה מורשה גליל יקטרינוסלב (עכשו קרסנודנרובסק) וישב בעיר זו עד אביב 1906. באותו זמן בערך, בוסל ה"מוסד" של מורשים ציונים. בשנת תרס"ו הוקמה לשכה מרכזית לציוני רוסיה ובתחלת שנת תרס"ז נבחר ב"ועידת הלסינגפורס" ועד מרכזי של ציוני רוסיה, שמתפקידו היה לנהל את העבודה הציונית במדינה כולה. — עד אז היה מורשה ציוני של גליל אודיסה דר' יוסף ספיר, וזמן קצר מ. שינקין. — לשאר הידיעות על אוס. (שם) יש להעיר:

אויסקין לא גורש מאודיסה ולא נמלט, אפוא, לקושטא. ללונדון לא בא כפליט או כאמיגרנט. בסוף 1918, שבועות אחדים אחרי שביתת הנשק, יצא אויסקין באופן ליגלי מאודיסה ללונדון כדי להשתתף בפעולה ציונית, שאחרי הכרות בלפור וכבוש הארץ ע"י האנגלים היתה צריכה לקבל ממדים חדשים. אמנם כשנתיים או שלוש לפני זה עזב אויסקין את אודיסה, אחרי שהגיעו אליו ידיעות שהשלטונות הצאריים באודיסה עומדים לאסור אותו (בעד ה"אורינטציה" שלו או בעד השתתפותו בישיבת הוועד הפועל הציוני בחו"ל ביחד עם חברי הוועד "נתיני האויב") והוא אז ישב איהו זמן במוסקבה, וכשהלפה הסכנה שב לאודיסה.

לע' 83: העתון האנטישמי "גראידאנין" יצא לא בקיוב, אלא במוסקבה. אמנם גם בקיוב יצא עתון אנטישמי בולט, אבל שמו היה "קיליאנין".

לע' 113: א"ה היה חבר הוועד האודיסאי וגם חבר נכבד של החברה הזו לשוב א"י אבל אף פעם לא שמש

שונים, שהיו זקוקים לעזרתו. ריאליסט היה בבחירת דרכי ההגשמה אבל ידע יפה את ערכם של imponderabilia. "הכופר בכוח הרגש בשם המעשיות חדל מלהיות מעשי", כותב הוא בספרו (ע' 128). בשבתו כמערב הוא הרגיש שהוא בן ההמונים היהודים ונושא דבריהם, ומקשריו השרשים האלה שאב את השראתו. "וזכרני, בצעדי בין שתי שורות של קהל צופים אל דלת הבנין שבו נתקיימו הישיבות [של ועדת פיל בשנת 1936], הגיע לאוזני לחש ברור משני הצדדים: "השם יצליח דרכך". ידעתי שאני לא רק נושא על גבי את משא דורשיה טוב האלה ואת משא אחריב לאין מספר בארצות אחרות, אלא שאני הולך להיות לפה לדורות שמתו זה כבר... וידעתי כי כל כשלון מצדי, כל משגה, ולו גם בכלי דעה, יהיה לא רק כשלוני, אלא יוסיף קלון לעמי" (ע' 374). תפלה זו הושמעה פעמים רבות ולא רק בזמן ועדת פיל. ולכן יכול היה ה. ל. לדבר עם שליטי עולם בהכרת ערך עצמו וערך עמו, אעפ"י שבתקופת ההכרזה ואחריה היה עוד מדינאי צעיר מתחיל, בלתי ידוע לרבים.

בספר האחרון (פרק מ"ה) לפני החתימה מסביר המחבר את האני מאמין הציוני-הסוציאלי שלו על אודות היסודות שעליהם צריכה להתבסס מדינת ישראל החדשה.

מדינאי אנגלי ידוע ל. ס. אמרי (מי שהיה מיניסטר בכמה ממשלות) כותב בהתפעלות על הדברים הללו של ה. ו. וסובר שהם ראויים לעמוד בשורה אחת עם הצהרה (הססטמנט הפוליטי) של ג'ורג' ושינגטון. (במאמרו על זכרונות ויצמן שנדפס בגיאוש כרוניקל מ'1 באפריל ש. ה.).

הספר מלא וגדוש עובדות, ובחלק העובדתי נשתרבו כמה שגיאות ואי-דיוקים. בגלל חשיבותו המיוחדת של הספר חושב אני מן הראוי להעיר על אלה שנחקלתי בהם כדי שיבואו על תיקונם במהדורות הבאות של הספר. לע' 24—25: אחוז שלושה למאה כשביל חלמדיים יהודיים היה רק באוניברסיטאות של ערי הבירה, ז"א לנינגרד (או פטרבורג) ומוסקבה. בשאר האוניברסיטאות הרוסיות היה האחוז 5 (בערים שמחוץ ל"תחום המושב") או 10 (בערי "תחום המושב").

לע' 35: החוק של אסור ישיבה מחוץ לתחום המושב לא חל על סטודנטים יהודים שישבו בעיר, שבה נמצא ביה"ס העליון בו הם למדו. תעודת סטודנט היתה מקנה ליהודי — באופן מיכני — זכות ישיבה בעיר זו.

לע' 36: "לשם נסיעה לחו"ל היה צורך [ברוסיה

מוכיר של ועד זה. נכון שבזמנים שונים סופרים חשובים אחרים, כגון ליליבלום, ז. אפשטיין, דרויאנוב, שמשו שם כמוכירים, אבל לא א"ה.

ע' 126 (וגם ע' 132): „בקונגרס (הציוני) השביעי שנתקיים בהאג בקיץ 1907 וכו'". צ"ל בקונגרס השביעי (הקונגרס השביעי התקיים שנתיים לפני זה בבול).

לע' 126. אוסישקין לא נכנס לאכזקוטיבה החדשה, שבראשה עמד פרופ' ורבורג, אף אם היה מראשי האופוזיציה להלפסון וממארגניה. הוא נכנס לאכזקוטיבה הציונית רק אחרי מלחמת העולם הראשונה ונשאר בה עד הקונגרס ה"ג שהתקיים בשנת 1923 (הוא השתתף גם במשך שנים באכזקוטיבה שבראשה עמד וולפזון, וזה היה בין הקונגרס השביעי והשמיני, ז. א. בשנות 1905–1907). צ'לוב נכנס לאכזקוטיבה אבל לא באותו הקונגרס, שבו הורכבה האכזקוטיבה החדשה, ז. א. בקונגרס העשירי בבול בשנת 1911 (בספר לא נזכר מתי היו השינויים האלה), אלא שנים אחרי זה בשנת 1913 בקונגרס ה"א בווינא.

לע' 131. המחבר מספר מתוך חיבה והערכה חיובית על הפעולות ה"ממשיות" בא"י בשנות 1906–1914. ובין השאר הוא כותב: „יסדנו את הספריה הלאומית". הספריה הלאומית נוסדה 14 שנה לפני תקופה זו, בשנת תרנ"ב, ונקראה אז (מטעמי „התאמה" למשטר הטורקי) „בית ספרים מדרש אברבנאל". שלש שנים אחרי כן, בשנת תרנ"ה, אחרי שנתקבל האוסף הגדול של ספרי ד"ר יוסף חנוכיץ, מחולל רעיון הספריה הלאומית, נקרא המוסד „בית הספרים הכללי לבני ישראל בירושלים מדרש אברבנאל וגנני יוסף". אמנם בקונגרס העשירי בבול שהתקיים בשנת 1911, נקראה הרצאה על הספריה הלאומית ונבחרה ועדה מיוחדת לענייני בית הספרים, אבל הדיונים התנהלו על מוסד שהיה קיים מזמן.

ע' 140: „באותו זמן בקירוב (השרטוט שלי) — המדובר על שנת 1902 — פרסם ישראל אברהמס מן האוניברסיטה של קמברידג' „גיואיש כרוניקל" של לונדון מאמר התומך באוניברסיטה עברית". צ"ל 6 שנים אחרי זה פרסם ישראל אברהמס וכו'. המאמר של אברהמס פורסם בסוף פברואר 1908. — במכתבו מיום 1 במרץ 1908 כותב אחי העם לרבניצקי על המאמר הזה של אברהמס שהופיע „בגליון האחרון" של „גיואיש כרוניקל" וחוזר על הידיעה במכתבו לשמריהו לזין מיום

5 מרץ 1908. המכתבים נדפסו באגרות א"ה כ' ד' ע' 15–16.

ע' 145: „סכום הכסף הניכר הראשון למען המוסד (הסכנין בחיפה) ניתן ע"י מר ויסוצקי, אדיר התה ברוסיה... הוא היה התומך העיקרי בידתון „השלוח" ותרם (להקמת הסכנין) מאה אלף רובל, שהיו כחמישים אלף דולאר. ויסוצקי, שהיה איש זקן, ולא יכול היה לבוא לעתים קרובות לישיבות הקוראטוריון או חבר המנהלים, שנתקיימו בברלין, מינה את אחיהעם כחבר במקומו".

מאה אלף רובל מכספי החובב ציון והנדבן הידוע קלונימוס זאב ויסוצקי ניתנו לסכנין, אבל בסף זה ניתן ע"י האפוסטרופסים והיורשים בהתאם לצוהתו. ויסוצקי מת ב'25 במאי 1904 (י"א בסיון תרס"ד) כארבע שנים לפני שגולד רעיון הסכנין. הוא צוה מהונו מיליון רובל לצרכים ישראלים כלליים. את הסכום הזה צריך היה לשלם במשך 50 שנה, מאה אלף רובל כל חמש שנים. האפוסטרופסים הוא מנה את אחיהעם, את הרב י. מנחם ואת הנדיב שמלקין. כשהתעורר רעיון הסכנין כעבור 4 שנים אחרי מות ויסוצקי, החליטו האפוסטרופסים והיורשים להקציב את התשלום הראשון „לצרכים ישראלים כלליים" שצריך היה לשלם בתרס"ט (במלאת 5 שנים למות ק"ו ויסוצקי) בשביל הסכנין בחיפה. אז גם הוקם הקוראטוריון הראשון, שנבחר ע"י יורשי ויסוצקי ואפוסטרופסיו, ונקבע שכל חבר כורך ממלא מקומו אחרי מותו (וכמוזמני גם במקרה של התפטרות). לקוראטוריון זה נכנסו ראשי ה„הילפספראיין" בברלין (שהיו פעילים מאד מאד בענין זה) ואחרים מבני משפחת ויסוצקי וכו'. אנשי ביניים אחיהעם, שמריהו לזין, ואח"כ גם ד"ר יחיאל צ'לוב. עיין אגרות אחיהעם, כ' ד' 17–20, מכתבים לאוסישקין ולמרדכי בן הלל הכהן ממרס 1908. ע' 146–147: „אח"כ כשהרגיש שמתקרבת נקודת הכרעה במלחמת הלשון קבל אחיהעם בשבילי מקום בקוראטוריון. א"ה עצמו לא רצה לבוא לידי סכסוך עם ידידו הוותיק ויסוצקי, שעם היותו עברי נאמן, נחרופה עמדתו בשאלה זו בתוקף הלחץ של הרוב. הישיבה המכרעת נתקיימה בברלין ביוני 1914... אני הוספתי להזכירם שאם יוחלט על גרמנית איש מאנשי א"י לא ישם לב להתלטה, כי הדבר יהיה בנגוד גמור לרוח א"י החדשה ואולי גם לכוחות הראשונה של הנדיב (הנדיב, אף כי השתתף בישיבה, בחר לשתוק). ההחלטה נתקבלה ואני נשארת במיעוט של קול אחד. עזבתי את הישיבה

אולם הועדה (כורסיל) בשעה 3.30 אחה"צ יום ה' 23 בפברואר (1919). צ"ל 27 בפברואר. 23 בפברואר 1919 חל ביום א'.

ע' 296: "הקאיריר המזרחית שלו (של ח. ארלוזורוב) קופדה בשנת 1935 בידי רוצח".

צ"ל בשנת 1933. כנראה כאן ובשני הצטטות הקודמים שגיאות דפוס.

ע' 353: "אחרי איומים רבים טרצה סוף סוף מלחמת חבש בקיץ 1935". צ"ל בסתיו 1935. המלחמה התחילה באוקטובר 1935.

ולבסוף שתי הערות בנוגע לאוניברסיטה וספריה. יש לצין שהמחבר מקדש בספרו מקום רב לאוניברסיטה, שבהקמתה גדול מאד חלקו. המחבר כנזכר הסיף לרעיון אוניברסיטה כחצי יובל שנים לפני שנפתחה.

ע' 310: "ספרנו הראשון היה ד"ר היינריך לוח — ציוני וחיק, חבר-לשק מימי לימודי בגרמניה... לוח לוח אנו חייבים תודה על אירגון ומסורת ביבליוגרפיים טובים... סמוך לגמר בנין הספריה נפתח בית-הספר למדעי המזרח, שאוסף לפי שעה בבית פרטי שנשבר למטרה זו".

בנין הספריה נגמר בקיץ 1929, המכון למדעי המזרח נפתח במאוס 1926. היינריך לוח הוא בעל זכויות מרובות גם בשטח הספריה הלאומית. הוא עשה נפשות לרעיון הספריה בכתב (חוברת הראשונה שלו על נושא זה הופיעה עוד ב-1905) ובעל פה, ושנים רבות עמד בראש חברת ידידי הספריה בגרמניה. אבל "ספרנו הראשון, שלו אנו חייבים תודה על אירגון ומסורת ביבליוגרפיים טובים" היה ד"ר שמואל הוגו ברגמן, שנהל את הספריה בשנת תר"פ-תרצ"ה, ובהנהלתו גדלה הספריה פי עשר (מ-30 אלף כרך ל-300 אלף כרך).

כפני הקורא מאומות העולם ובפני הקורא היהודי, שעמד רחוק מעניני עמו, מגולל המחבר את פרשת הציונות ומראה איזה כוחות נפשיים כבירים ואיזה אידיאליזמוס היו אצורים וטמונים בתנועה זו. ויותר מזה ניתן בספר לקורא הציוני, שעם קריאת הספר כאלו חיים מחדש מומנטים חשובים של חייו הציונים. בשביל קורא כזה סקרים רבים של הספר מהווים גם זכרונות אישיים שלו, אמנם מתוך אספקט אחר. הספר יכנס לספרות היסוד של תולדות הציונות וישמש חומר לתולדות עמנו במאה העשרים. זהו גם ספר-זכרונות ציוני הראשון (פרט ליומני הרצל) ששייך גם לספרות

וטלגרפית את תמצית המומנטים לשמריה ליוני שנהל את המלחמה מצדה של א"י. לא עברו 24 שעות ומורי הסכנין שבתו מעבודתם. העזרה הגרמנית ביטלה את התמיכה לבתי הספר שלה שעמדו לעבור להסתדרות הציונית. התנועה המאורגנת של המורים בא"י נגד מוסדות ה"הילפספראיין" התחילה עוד בסוף 1913. בסוף אוקטובר 1913 התקיימה ישיבה חשובה של הקוראטוריון בברלין ובה נדחתה הצעת הציונים שכל הלימודים בביה"ס התיכון שע"י הסכנין ילמדו בעברית. אחד העם השתתף בישיבה זו ואחרי דחית הצעת הציונים עזב את הקוראטוריון בייחד עם ליוני וצ'לנוב. הוא הודיע על זה במכתבו לח. ויצמן מ-30 באוקטובר 1913 (המכתב נדפס באגרות א"ה כ' ה'): "באה ונהיתה! אתמול שבת מברלין, שלשנו (טשלינוב, ליוני ואני) יצאנו מן הקוראטוריום. מזה הוכל לשפוט בעצמך על תמונת הישיבה וההחלטות שנתקבלו. כשנודעו בא"י החלטות הישיבה ודבר התפטרותם של א"ה, צ'לנוב וליוני התחילה תנועה מאורגנת של המורים. שכן א"ה במכתבו למרדכי בן הלל הכהן מיום 25 בנובמבר 1913 (נדפס באגרות א"ה כ' ה' נ' 118-119) מספר — אמנם מתוך התנגדות — על "החרם שקראו בא"י על המורים והתלמידים ועל כל מי שיכוא באיזה קשר עם המוסד הזה (הסכנין)". ממכתב אחר של א"ה לא. מ. ל. מ"ג אייר תרע"ד, מאי 1914, נראה שהבויקוט היה עוד בתקפו (נדפס באגרות כ' ה' ע' 178-179). — בפברואר 1914 התקיימו ישיבות הקוראטוריון וכנראה הושגה משרה (גם על זה באגרות א"ה כ' ה') ואח"כ באה ישיבת יוני 1914 שבה השתתף המחבר במקום א"ה, שהתפטר, כאמור, בנובמבר 1913. ע' 191: "בשיחתנו עם הרברט אסקויה, ראש המינים טרים, ב"ב באפריל" (1917) וכו'. — אסקויה "נפל" בסוף 1916 ובמקומו בא כראש הממשלה לוי'גורב, השיחה הנוכחת התקיימה או עם אסקויה ראש הממשלה לשעבר, או — מה שמתקבל יותר על הדעת — עם ראש הממשלה לוי'גורב.

ע' 194: "אמריקה נכנסה למלחמה ב"ב במאוס אותה שנה (1917)". צ"ל ב"ב באפריל. ע' 213: "יצאתנו (של חברי ועד הצירים שבראשו עמד ח. ו.) נקבעה ליום ב', 8 במאוס 1918".

8 במאוס 1918 חל ביום ו'. והמשפט טעון תקון. ידוע שהמשלחת הגיעה לתל-אביב ב' 4 באפריל 1918 (לפי ספר תל-אביב, בעריכת דרואנוב).

ע' 242: "הוכנסו (ויצמן, סוקולוב, אוסישקין) אל

1398 לוח, יהודה, המהות של משקי
עזר, הפקדים, מבניהם והרנטביליות. (תלאביב),
הוצאת בטאון, חש"מ, [1947], ע' 28, ע' 8.
הוצא לאור ע"י חברת שכון, ממזרים בע"מ.

1399 לוחמי חרות ישראל. מלחמה ולא
מאבקים... דבר לאנשי השורה... (תלאביב), הוצ'
לוחמי חרות ישראל, חש"מ, תש"ו, ע' 16, ע' 8.
לחברת מצורפת תוספת ב' דפים.

1400 לוינשטיין, פריץ [Fritz Löwenstein].
מורה דרך בחוק הארצישראלי,
מאת פ. לוינשטיין... מהדורה שניה, מורחבת, מהספר
"דע את חוקי ארץ". ירושלים, ר. מס, (דפוס "האומן"),
חש"מ, ע' 144, ע' 8.

מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ" ע' 62-63, שם ציון
ותוכן הענינים.

1401 לופט, צבי. תכנית הבטחון
הסוציאלי בארץ ישראל. תלאביב, "הסנה"
חברה ארץ ישראלית לאחריות, (דפוס "הפועל הצעיר"),
תש"ו, ע' 24, טבלאות. ע' 8. התכן בפנים המעטפת
האחרית.

1402 לידיעתך — $2+2=4$, חמ"ד, חש"מ, [1947],
[1] ע' 8. חוברת תעמולה נגד "הארגון הצבאי
הלאומי בא"י" (אצ"ל) ולוחמי חרות ישראל" (לח"י).

1403 ליכטנשטיין, דוד. פיתוח התעשיה
ומימונה בארץ ישראל. ירושלים, ר. מס, (דפוס "גשר"),
תש"ו, ע' 36, טבלאות. ע' 8. = ערכים: ספרית
המכון למדריכים ט"ו. "יוצא לאור ע"י המחלקה לעניני
הנוער של ההסתדרות הציונית".

1404 לנדסהוט, ז'יגפריד. על שלשה
דברים: האדם, האדמה וההון הלאומי. ירושלים,
המחלקה לנוער של קרן היסוד, תש"ו, ע' 48, ע' 8.
במלונת הכסלה, החוברת כוללת 5 מאמרים.

1405 המגן העברי. חברים מסריים.
א: בימי מאורעות. [תלאביב], (הוצאת "המגן העברי"),
דפוס "מולדת", חש"מ, ע' 29, [2] ע' 8. בקונטרס
מספר על מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט.

הממארת העולמית. לא בכדי כבר הגיבו עליו מגדולי
אר"ה. ויש לאחל שהמחבר ירחיב את היריעה במהדורות
ב. שוחטמן.

1395 יהואש = יהואש-שלמה בלומגרנטן.
מניין יורק ועד רחובות (חזרה.
תרגום מאידיש צפורה בך-אביגדור, תלאביב, ג. טברסקי,
(דפוס "ספר"), תש"ט, ע' 179, [1] ע', לוח-פורטרט. ע' 8.
המקור "סון ניו-יארק ביו רחובות" יצא בניו-יורק,
בהוצאת "אויפגאנג" ובהוצאת היברו פאב, קא, שתיהן
בשנת 1917.

רשמית. המחבר עלה ארצה בינואר 1914 על מנת
להשתקע, אבל עם סרוץ מלחמת העולם הראשונה נאלץ
לעזוב את הארץ.

1396 יפת, דייט. ט"ו שנות שירות סו'
ציאלי בנכנסת ישראל. ירושלים, (דפוס הפועל
המזרחי), תש"ו, ע' 47, טבלאות, פורטרט, פקסימיל. ע' 8.
בראש השער: הוצע הלאומי לבנסת ישראל בארץ
ישראל. המחלקה לעבודה סוציאלית.

1397 כצלנסון, ברל [Ber Kaznelson]. כתב
ב. כצלנסון. כרך שמיני, תשיעי. (תל אביב), מפלגת
פועלי ארץ ישראל, (דפוס "דבר", תש"ח). ע' 8.
כרך ח' כולל מאמרים ונאומים משנות תרצ"ו-תרצ"ח.
המדורות: מאורעות תרצ"ו, בהסתדרות ובמפלגה, אישים
(נסוקולוב, ז. אפשטיין, י. ויחין, א. וייד), דברים שלא
נשתלבו בספרים הקודמים. מלואים (שלוש הרצאות מימי
מאורעות תרצ"ו-תרצ"ח), שלא פורסמו עד כה; חלקי
איחוד ושלבי-איחוד; אחד במאי 1938, לא פורסם עד
כה. הערות מאת המביא לביה"ד ש. יבנאלי. (ע'
250-269), ע' 277, לוחות-פורטרטים.

כ"ט כולל מאמרים ונאומים משנות תרצ"ט-תש"א.
המדורות: נוכח הבגידה של ממשלת המנדט בראשית
מלחמת-העולם. לאיחוד התנועה הקיבוצית, לאיחוד עם
"השומר הצעיר" עם מדריכי נוער, אישים (א. טרומקין,
ג. דהלימה, י. ד. לקסיברתולדי, ד. חוה, מ. רונגאס),
דברים שלא נשתלבו בספרים הקודמים. מלואים (6)
הרצאות ונאומים פוליטיים, שפרט לאחד לא נפרסמו
עד כה. הערות מאת המבליה"ד (ע' 377-389), ע' 398
ע', לוחות-פורטרטים.

את הקודם עין ק. ס. שנה כ"ה ע' 30.

- 1406 המועצה הישובית לקליטת החיילים הנוטרים המשוחררים. עם סיכום הקליטה >דין וחשבון על מפעל הקליטה של החיילים המשוחררים 1.7.1947—1.10.1945, (ת"א, דפוס מ. שהם), תש"ו/תש"ח—1947, 83 ע', טבלאות, תמונות. 8°.
- בראש השער: המועצה הישובית לקליטת החיילים הנוטרים המשוחררים >מיסודם של הסוכנות היהודית והוועד הלאומי.
- 1407 מיכאלי, ב. צ. אחד מונוציפלי לשאלת אחד כל אנורי הרצליה, הרצליה, המועצה המקומית, (דפוס "אמנות"), מנחם אב תש"ו, 15 ע', 8°.
- 1408 מיכאלי, ב. צ. הרשות המקומית וחובתה לבריאות הצבור, הרצליה, המועצה המקומית, (דפוס "אמנות"), תש"ח—1947, 20 ע', 8°.
- 1409 מרכז לגמילות חסדים בארץ ישראל. דינים וחשבונות של הקופות לגמילות חסדים בארץ ישראל, ליום א' תשרי תש"ח — 1 לאוקטובר 1947. תלאביב, מרכז לגמ"ח בארץ ישראל, (דפוס "הדיוק"), תש"ח—1947, [2], 8, 139 ע', [1] דף מקומל, דיאגרמות, טבלאות. 8°.
- בראש השער: מרכז לגמילות חסדים בארץ ישראל מיסודם של הסוכנות היהודית לארץ ישראל, המחלקה למלאכה ולמסחר זעיר והמסנה האזרחי בארץ ישראל. — "חיבר וסידר: מיכאל מלמד".
- 1410 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. המחלקה הסטטיסטית. הישובים העבריים בארץ ישראל: רשימה סטטיסטית ערוכה בידי המחלקה לסטטיסטיקה של הסוכנות היהודית לארץ ישראל. ירושלים, הלשכה הראשית של קרן היסוד, (דפוס הפועל המזרחי), תש"ו, 15, [1] ע', 8°.
- חזית למספרים, כתבי-עת פנימי לסטטיסטיקה ואיגוד מציה, גליון 6—7, תמוז תש"ז.
- הרשימה כוללת ידיעות על תאריך היסוד, צורת הארגון, בעלות הקרקע, מספר הנפשות ושטח הקרקע. בסוף החוברת (ע' 13—15): רשימת הישובים לפי תאריך יסודם.
- 1411 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. מחלקת העליה. שליחים לבנין ת"ש—תש"ו.
- ירושלים, מחלקת העליה של הסוכנות היהודית, (דפוס וונלד), תש"ו, 43 ע', 8°.
- 1412 עליה חדשה. נידב, ב. י. ל. מ. ר. י. מ. א. ק. י. ב. י. מ. מ. מצע'מלחמה של עליה חדשה נגד מדיניותה של הסוכנות היהודית. (ירושלים, דפוס "אחות"), [1946], 15, [1] ע', 8°.
- 1413 פרומקין, ה[של] [H. Frumkin]. התסקידים הכלכליים הקרובים הרצאה לכנס השני של ועידת ההסתדרות הששית. תל אביב, הוועד הפועל [של ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל], (דפוס "דבר"), טבת תש"ה. [2], 36 ע', 8°.
- 1414 פרוש, מנחם מנדל. רק לא חלון קה... ירושלים, (דפוס סלומון), תש"ו, [4] ע', 8°.
- נגד חלוקת א"י.
- 1415 פרידלנדר, צבי [Z. Friedländer]. תלאביב, יסוד, חולון; מפה 1:10,000, בחמשה צבעים עם מודי-דרך, רשימת 400 רחובות ורשימת מסחר ותעשייה, המחבר המשרטט והמגיל צבי פרידלנדר... תלאביב, (גופס ע"י ליון אפשטיין), <1947>, 66: 59. בשולי המפה מפת חולון.
- 1416 קצבורג, נתנאל. ההתיישבות היהודית בארץ ישראל: תולדות, בעיות והתפתחות. דברי מבוא מאת ר' בנימין, ירושלים, המחלקה לנוער של קרן היסוד, (תל אביב, דפוס הארץ), תש"ח, 80 ע', טבלא, מפה, תמונות. 8°.
- 1417 קלעי, ד[וד] [David Kalay]. העליה השנייה. תל אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל, המרכז לתרבות. (דפוס "ספר"), תש"י, 223, [1] ע', תמונות. 8°.
- אין זה ספר ההיסטוריה של העליה השנייה אלא המציית היסטורית של התפתחותה, הרצאה זו הצטמצמה מדעת גם בתחום הזמן של השנים 1904—1914... ואין היא מקיפה את כל תקופת העליה השנייה. בשל התעודה העממית של החיבור נשמרה גם צורתו, דרך סיפור והרצאה, בלי מעט מדעי — בחומר, במבנה ובלשון. (מהחוקמה).

העובדים, א מאגראפיץ. ירושלים, יוצגט אפטיילונג
ביים קרן היסוד, תש"ו. 59 ע', לוחות-תמונות. 8°.
(מאגראפיץ). כמכונת-הכפלה.

1425 Borkowski, Aureliusz. Przewodnik po
Ziemi Świętej... Jerozolima, Kustodia Ziemi
Świętej, Drukarnia oo. Franciszkanów,
(1942). 216 p., illus., map., plans. 8°.
מורה דרך בארץ הקדושה.

1426 Hashomer Hazair. Palestine. The road
to bi-national independence for Palestine:
memorandum of the Hashomer Hatzair Work-
ers' Party of Palestine, Tel Aviv, Executive
Committee of the Hashomer Hatzair Work-
ers' Party, (הדפוס החדש) 1947. 112 p. 8°.
התוכיז פורסם בזמן שהותה של ועדת החקירה
לעניני א"י מטעם האומות המאוחדות. עיין גם ק. ס.
שנה כ"ג ע' 279.

1427 Hitahdut—Poale Zion. A message to
the survivors of our movement — to those
rescued in the liberated countries of Europe
and to the members of our movement in all
countries. Tel-Aviv, The World Union Poale-
Zion <Z. S.> — Hitachduth, (typ. "Ach-
duth"), 1945. 19, [1] p. 8°.

1428 Jewish Agency for Palestine. Kibu-
cim; jevrejska kolektivna naselja u Palestini.
Jerusalem, Jevrejska agencija za Palestinu, 1947.
24 p., illus., plan. 8°.

קבוצים: ישובים יהודיים קולקטיביים בא"י.

1429 Jewish Agency for Palestine. Memor-
andum submitted to the Anglo-American
Committee of Inquiry, by the Jewish Agency
for Palestine. Jerusalem, (typ. Jerusalem),
March 1946. 51, [1] p. 8°.

עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 31.

1430 Jewish Agency for Palestine. Pales-
tine can take millions, (Jerusalem, typ. Lip-
shitz), [1944]. 22 p., 1 l. 8°.

1418 הקרן הקימת לישראל. ה י ש ב
ל ג א ו ל ת ה א ר צ דרכי הפעולה למען הקרן
הקימת לישראל בארץ-ישראל. תל-אביב, הועד הארצי
של הקרן הקימת לישראל בארץ-ישראל, (הדפוס החדש,
תש"ו). 35, [1] ע', טבלאות, תמונה. 8°.

1419 הקרן הקימת לישראל. מ ס ת א ר צ
י ש ר א ל... ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן
הקימת לישראל, (דפוס גולדברג), [1946]. 60: 44.
קנה המדה: 1: 500,000. בשולי המפה מפת הנגב וקנה
מרתה 1: 750,000.

1420 שרהזון, אברהם, ספר א ו מ א ו י
ח ו מ ה. כולל א) ילקוט מאמרים בירורים והסברות
עפ"י דעת תוה"ק... אודות דעת הציונות ושלטון
מדינתה... ב) אוסף כתבי קודש מגדולי ישראל על
הציונות ותעלוליה... ג) קובץ פסקי דין וחוות דעת
רבתינו... להשאלות הקשורות עם השלטון הציוני...
חלק א'. חובר ע"י סגל חבורה יראי ה' אנשי נטורי
קרתא' המלקט אברהם ברי"ם שרהזון, ירושלים, (י.
דוב רולניצקי, דפוס גרינפלד), תש"ס. 8 ע', 8°.
יוצא במקום העתון "החומת" מטעם נטורי קרתא'
בירושלים.

1421 תנועת המרי העברי. ת ז כ י ר ת ו ר
ע ת ה מ ר י העברי אל ועדת החקירה האנגלו-
אמריקנית בירושלים. [תל-אביב ז], (דפוס "מולדת",
1946. 15, [1] ע'. 8°.

1422 קראנושעק, הענ[ע]ך. ארץ ישראל לויט
און מיט דעם תנ"ך אדער?... ירושלים, מרכז להפצת
תורה ויהדות בין הנוער העובד "יהדות", (דפוס גרינ-
ברג), תש"ד. 20 ע'. 8°.

1423 קרן היסוד. אויף היימלאנדס-וועגן. די
געשיכטע פון זעקס ישובים אין ארץ-ישראל, ירושלים,
יוגנט-אפטיילונג ביים קרן היסוד, תש"ח. 42 ע', לוחות-
תמונות. 4°.

התבן: אילון שביציון, עיניגב, מעורחים. כפר
יהושע. יבנה.

1424 קרן היסוד. אליעזר י פ ה און דער מושב

(typ. "Haaretz", pref. 1942). 217 p., illus., tab. 8°.

החקלאות הארץ-ישראלית וההתיישבות היהודית בא"י.

1436 Moses, S[iegfried]. The income tax ordinance of Palestine. 2nd. ed. revised and brought up to date by S. Moses assisted by Walter Schwarz. Tel-Aviv, Bitoon Publishing Co.; (Jerusalem, typ. "Achwa"), 1946. XLVII, 537 p. 8°.

pp. 395—506: Appendix: The income tax ordinance 1941, as amended by the Income tax <amendment> ordinances 1942—1946.

מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"ז ע' 201—202.

1437 Palestine. Government. Department of Income Tax. Annual report 1946-47. Jerusalem, The Government Printer, 1948. [1] 1, 10 p., tabs. 4°.

= No. 5 of 1948.

1438 Palestine. Government. Department of Land Settlement and Water Commissioner. Chemical analyses of water from rivers, wadis and wells. Jerusalem: (Tel-Aviv, typ. M. Kuehl), 1948. XXXII, 957 p. 8°.

כראש השער: Palestine. Department of Land Settlement and Water Commissioner. Irrigation Service.

"Records of water analyses... up to September, 1946, made mostly by various departments of the Government of Palestine."

1439 Palestine. Government. Department of Statistics. Statistical abstract of Palestine 1944-45. 8th edition. Jerusalem, (G[overnment] P[rinting] P[ress], 1946). [1], X, 295 p., map. 8°.

את הקודם עין ק. ס. שנה כ"ז ע' 28.

1440 Palestine. Government. Laws. Palestine Company profits tax 1945, by G. E i c h e l g r ü n. Haifa, Paltax, typ. Oth. [1945]. II, 18 p. 8°.

"War revenue <Company profits tax> ordinance, no. 26 of 1945", pp. 11-17.

התכן: A. Revusky: The absorptive capacity of Palestine. W. C. Lowdermilk: Palestine prospects and the Jordan Valley plan.

1431 Jewish Agency for Palestine. Some legal aspects of the Jewish case; memorandum submitted to the United Nations Special Committee on Palestine... July 1947. Jerusalem, (typ. The Jerusalem Press Ltd.), [1947]. 36 p. 8°.

1432 Keneset Israel. Vaad Leumi. Local government in Palestine; memorandum submitted to the United Nations Special Committee on Palestine on behalf of the Vaad Leumi, General Council of the Jewish Community of Palestine. Jerusalem, (typ. Haoman), 5707/1947. 45, [1] p., tab. 8°.

1433 Keren Hayesod. Foundations; a survey of twenty-five years of activity of the Palestine Foundation Fund — Keren Hayesod; facts and figures 1921—1946, by A[braham] U l i t z u r. Jerusalem, (The Jerusalem Press Ltd.), 1946. 145 p., map, tab. 8°.

מזרפת מפה: Eretz Israel; map of Jewish settlements. Keren Hayesod agricultural work 1921—1946...

את המקור העברי עין ק. ס. שנה כ"ד ע' 164 מספר 304.

1434 Keren Hayesod. 25 ans Degania Beth. (Jérusalem, Edité par le Bureau central, typ. "Haoman", 1945). 31, [1] p., illus. 8°.

השער על המעטפת:

Keren Hayesod. Degania Beth

התכן: L. Jaffe: Au seuil d'une ère nouvelle. J. Milbauer: Degania Beth a vingt cinq ans.

1435 Kotużyński, Antoni. Rolnictwo państwyńskie i osadnictwo żydowskie w Palestynie. Jerozolima, Wydawnictwo "W drodze",

את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 115 שם גם תאור קצר.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

1446 אפשטיין, יעקב. יהי סיסול; פרקי אבטוביגרפיה. מאת יעקב אפשטיין. ירושלים, (מוסד ביאליק... דפוס מרכז), תש"ח. 121, [1] ע', לוחות תמונות. 8°. "מתורגמים בידי נ. התך" = מ[רדכי] נרקיס, שהוסיף רשימה "עם דברי-אמן", ע' 113—117. — הוצאה מהודרת. שם המקור: Jacob Epstein: Let there be sculpture.

1447 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. מרכז לתרבות. ציור ו ס י ס ו ל ב מ ח נ ו. חוברת ב. (הסמינר לציור ופיסול באלונים, 12 מאי — 2 יוני), תלאביב, המרכז לתרבות תש"ו. [2], 25 דף. 8°. במכונת-הכפלה. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 162.

1448 ירושלמי, ד. ג. ב ס ו ד א ו ש ר ה נ י ש ו א י. מהדורה שניה. ירושלים, (דפוס "התחיה"), תש"ו. 32 ע', 8°. ביבליוגרפיה: ע' 29—32.

1449 לויטן, ליפא [Lipa Levitan]. מישח ה כ ד ו ר ג ל. מהדורה שניה. תלאביב, הוצאת איגוד השופטים, (דפוס שהם ועור), 1946. 78, [2] ע', ציורים. 8°. דפוס סטראוטיפי.

1450 עקביא, מרגלית. י ל ק ו ט מ ש ח ק י מ. (תלאביב), ג. טברסקי, (דפוס "ספר"), תש"ט. 142 ע', תמונות. 8°.

1451 שנברג, יעקב (Jakob Schönberg). ש י ר י א ר י ש ר א ל. מטעם הסתדרות המכבי בגרמניה והסתדרות החלוץ בגרמניה לוקטו והוצאו ע"י יעקב שנברג ירושלים, הוצאה עברית, חש"מ, 1947. 208 ע', חוים. 8°. השירים באותיות עבריות ומתחת לחוים באותיות לטיניות. דפוס סטראוטיפי של הוצאת ברלין 1935. עיין ק. ס. שנה י"ג ע' 82.

1452 שפירא, ישעיהו. ש י ר י ע ב ו ד ה ו מ ו ל ד ת. בעריכת ישעיהו שפירא. מהדורה שניה. (תלאביב), המרכז לתרבות, (דפוס י. שלומי, 1946). 40, [2] ע', 8°. טכסט וחיים. הטכסט מתחת לחיים ובם לחור.

1441 The Palestine Economist. Annual — 1948; a review of Palestine's economy. [1]. Jerusalem, (typ. Azriel), 1948. 186 p., [3] l., tabs. 8°. E. Kollek ע"י.

הקדמה חתומה ע"י. General. Finance and banking. Industry and trade. Land, building, housing. Agriculture. Shipping and transport. Insurance.

1442 Schmorak, E[mil]. Our economic tasks at the close of the war. Jerusalem, Jewish Agency for Palestine, Trade and Industry Department, (typ. Weiss), 1945. 19, [1] p. 8°.

"Address delivered at the fourth Annual Zionist conference, Tel-Aviv... 1944."

המחבר שמש או חבר הנהלת הסוכנות ומנהל המח' לקה למסחר ותעשייה.

1443 Trans-Jordan. Government. Laws. Legislation 1946. <Tr. from the Arabic. With an index for years 1918—1946>. [Amman, 1947]. 5 p. l., 173, 20 p. 2°.

במכונת-הכפלה. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 184.

1444 Weizmann, [Chaim]. Discours et écrits. Jerusalem, (Département de la jeunesse de l'Organisation sioniste mondiale), 1946. 144 p. 8°. "Traduction de Joseph Milbauer".

"נדפס בשנת תש"ז בדפוס גשר ירושלים". הספר כולל 24 נאומים ומאמרים של ויצמן שהושמעו ונכתבו בשנות 1901—1936. כמה מהם נדפסו בקיצורים. הספר כולל בין השאר נאומיו על חובותיו של הנוער היהודי, על הציונות הסיונתית (בקונגרס השמיני בהאג ואחרים), על האוניברסיטה העברית, על המהומות בא"י בשנות 1929—1936. בסוף הספר הספדים על בלפור ועל לורנס. בתחת כל מדור ומדור דברי-הסברה קצרים.

1445 Zemach, Shlomo. An introduction to the history of labour settlement in Palestine. (Tr. from the original Hebrew by Miss Sylvia Satin). Tel Aviv, Lion the Printer for the Zionist Organization, Youth Department, (typ. Haaretz), [1946?]. 79 p. 8°. = Zionist library, no. 3.

בלשנות

1458 המינגווי, ארנסט. ל מ י צ ל צ ל ו

ה פ ע מ ו נ י מ. מאנגלית מנשה לויך. (מהדורה שנייה). מרחביה. הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1947), 479, [1] ע', 8°. (ספריה פועלים/ לכל). בראש השער: ארנסט המינגווי. — מהדורה א' עין ק. ט. שנה כ' ע' 59. שם המקור: Ernest Hemingway: For whom the bell tolls.

1459 כריסטי, אגתה. ע ד ה ק ט ג ו ר י ה

ביקתת הזמיר. (תרגם [נחלי] ג[ולדברג], ירושלים, עופר, (דפוס רונלד), [חש"ן], 62 ע', 8°. בראש השער: אגתה כריסטי. שם המקור: Agatha Christie: Witness for the prosecution.

1460 מנחם, עזרא. ע פ ר ה א ר ק. סיפורים

מחיי העולים לישראל עיר הקודש לפני דור וחודשים. (הציורים: ב. לבנון). (תל-אביב), עם עובד, (דפוס דבר), חש"ת. 213, [1] ע', 8°. (שחרות). התכן: מאת המחבר. — בסדר קדושה. עריכים חיים אחרונים. הדינר. ימי שיבה. בית משולם בירושלים. עפר הארץ. אבי. שליח מצוה. אכל יחיר.

1461 סנקביץ, הנריק. ה ח י ל ה מ ש ח ר ר

מאת הנריק סנקביץ. (חיפה. דפוס "אות"), [1947]. 64 ע', פורטרט. 8°. = ספרון ידיעות אחרונות, 64. תרגום מפולנית: ד. זר. שם המקור: Henryk Sienkiewicz: Bartek Zwycięzca.

1462 עלילות גד מגן הבלש הארצישראלי. [חוב']

מס', 1—14. [ח] [ל] א[ביב]. הוצאת המאה העשרים, המפיץ הולצהנולר, דפוס מוזס, [1946], 15, [1] ע' בכל חוברת. 8°. התכן: מס' 1: רצח ברחוב בלפור. 2: ד"ר סלאי על ספסל הנאשמים. 3: מרדכי מגן מציל את המצב. 4: הקופה לא נפרצה. 5: רצח בלי עקבות. 6: הפסע השטני. 7: גר מחסל כנופית-ישראלים [צ"ל שודדים]. 8: חשש ורצח. 9: שליחו של עבדול מעטי. 10: גר נחלץ מצרה. 11: הגופה שהתנוססה. 12: המכונית המסתורית. 13: ריחות בליל עוצר. 14: "הצילו, חוטפים אותי..." חוב' 13 ו-14: המפיץ טופל.

1463 פולק, אהרן. ו ה י ה ב א ח ר י ת כ ל

1453 אטינגר, דוד. מ ר א ו ת. מ ל ו נ

ב צ י ו ר י מ. Palestine picture dictionary... מאת דוד אטינגר. בהשתתפות חבר מלומדים ומומחים מוסמכים. מופיע בהמלצת "ברית העברית העולמית". (חלק א: האדם בעיר; כולל 76 פרקים-טבלאות, למעלה מ-7500 מילים). תל-אביב, "ישרון", (דפוס "גוטנברג", 1943), X, 223, [1], 40, 64 ע', 8°.

המלון הזה ערוך כמחכונת המלון הגרמני המצויר "דורן הגדול" שיצא בשנת 1938. הוא אינו מסודר עפ"י א—ב, אלא פרקים פרקים, המצטרפים למדורים לפי מקצועות ולפי שסח"חיים מיוחדים. כל פרק מכיל רשימת מילים, שהסברן נתון בצירורים אשר על ידה. בסוף הספר מפתח בסדר א—ב עברי ואנגלי.

1454 סולניק, אסתר. ס פ ו ר י ע מ ס פ ר

עור ללמוד הדקדוק. תל-אביב, (דפוס "ספר"), חש"ת. 72 ע', 8°. נועד לתלמידים מתקדמים. "השיטה של ספר לימוד זה בנויה על יסוד של סיפורי עם".

ספרות יפה עברית חדשה

1455 אהביה, ש. ג ב ו ר י מ כ י ש ר א ל

מס' 1—5. (תל-אביב, דפוס א. מוזס), [1947], 18 ע' כל חוברת. חוב' 3, 5, 16 עמ', 8°. בחלק מהחברות מופיע המחבר בשם ש. ל ו ב ט ק י. התכן: מס' 1: כך נלחם ומת מפקד המרד. 2: צנחן עברי. 3: הסיסמה: "מוות" — "חיים". 4: יוסף גלומן. 5: מרד יהודי רוסי.

1456 ברלין—לטרון; רומן. מהמחזרת. מס', 1—8

(תל-אביב), הוצאת "הרומן העממי", [1946], 106 ע', 8°. לכל חוברת שער מיוחד. כנראה לא הופיע החלק השני של הרומן.

"דרך חיו ההרפתקניים של קומוניסט גרמני ממוצא יהודי... שחזר לעמו ולמולדתו והגיע — ללטרון... ברלין—לטרון" הוא רומן ב-18 המשכים וב-18 חוברות.

1457 הכס, בן [Ben Hecht]. ח י י ב

ח י י ב. ח י י ב. שלושה סיפורים מאת בן הכס. (חיפה, דפוס "אות"), [1947], 63 ע', פורטרט. 8°. = "ספרון" ידיעות אחרונות, 58. מאנגלית: לאה וגני, התכן: חייב. חייב. חייב. — טבע של שחקן. — הצל.

הוצאות אחרות עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 226 ושנה י"ז ע' 313.

1469 שיף, מידד. ת ח ל י ף מ ך ר ן י ;
רומאן בארבעה פרקים. תל-אביב, (דפוס "גוטנברג"),
תש"נ. 132 ע' 8°.

1470 שמאלי, אליעזר [Eliezer Smoli]. א נ ש י
ב ר א ש י ת; ספור. מהדורה חדשה מנוקדת. תל-
אביב, "מסדה"; (הרצליה, דפוס "מסדה"), תש"ז. 276
[1] ע' 8°. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י" ע' 30.

ספרות הנוער

1471 אוופוס. מ י ת ל ה א ת ה פ ע מ ו ן ?
משלי ספורים על פי אוופוס, כתובים בידי ל. אביסל
[= לוין קיפניס], הציורים מאת צ. מלכנציק. תל-אביב,
"אל המעיין", חש"מ, [1947]. 48 ע', לוחות-תמונות. 8°.
מנוקד. ספורים לילדים.

1472 בוק, פרל (סידנסטריקר) Mrs. Pearl
(Sydenstricker) Buck. ש ה ש מ ח ה ב מ ע ר
נ מ. מאת פרל בוק... תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס אשכול),
[תש"ח]. [2]. 58 ע', תמונות. 8°. (נורית). "ציר
משה מטובטק".

1473 בנארי, נ[חום]. מ ח ח ו ת ק ס נ י מ
לבני הנעורים ולילדים. תל-אביב, ההסתדרות הכללית
של העובדים העבריים בארץ-ישראל, המרכז לתרבות,
תש"ז. [2]. 107 [צ"ל 109] דף, 17: 21. במכונת
הכפלה. כולל 12 מחזות.

1474 ברמן, ישראל. מ ג ל ת ה נ ק מ ה
ו ה נ ת מ ה : א. בממלכת היאוש. ב. חוון הנחמה. (תל-
אביב, דפוס הפועל המזרחי), [תש"ז]. 31. [1] ע' 8°.
חוון שירי.

1475 גד, א. [= גדליהו אמת]. י ל ד י
א ר צ י ש ר א ל; אגדות לילדים. תל-אביב, י. שמעוני,
(דפוס "תרבות", תש"ח). [61] ע', תמונות. 8°. לכל
אגדה ספירת עמודים מיוחדת.

1476 גד, א. [= גדליהו אמת]. מ י ק ס מ י מ;
אגדות לילדים. הציורים מאת: נחום פלי. תל-אביב, י.

ה ז ע מ. סואימה על רקע תנכ"י. תל-אביב, (המכירה
הראשית: [ח] גולדשמיט, דפוס א. מוסק, תש"ז. 15,
[1] ע' 8°. בראש השער: אהרן פולאק.

1464 פרישמן, דוד. מ ב ח ר כ ת ב י מ. (תל-
אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ז. 7, [1], 237,
[2] ע', פורטרט. 8°. (ספרית "שחרות").
מנוקד. עם רשימה קצרה על ד. פ. בתחלת הספר
ובאורים בסופו (ע' 231—238).

התכן: משיח. סליחות. זכרונות. ספורים ואגדות:
ביומיהם. שלשה שאכלו. עכן אשר בורשה. תחודש.
לארץ-ישראל. מחולות. המקושש. הגלם. כיצד הסתו נעשה.
אור. פרצופים: לילינבלום. קנלסון. מגדלי מר"ס. פרוג.
א. נ. גנסי. — על היהדות.

1465 צ'סטרטון, ג' [ילברט] ק[ית] Gilbert
[Keith Chesterton]. ר ג ל י מ מ ו ז ר ו ת...
תרגם מאנגלית: ראובן אלקלעי. (ת"א, דפוס מל"א),
[תש"ז]. 63 ע', פורטרט. 8°.

= ספרון ידיעות אחרונות, מס' 49.
התכן: רגלים מוזרות. התנהגותו של הפרופסור צ'אר.

1466 קנלסון, יצחק. ה ש י ר ע ל ה ע מ
ה י ה ו ד י ש נ ה ר ג. תרגם מ[נתן] ז[למן]
ולפונסקי. (תל-אביב, הוצאת הקיבוץ המאוחד, (דפוס
"אחדות"), תש"ט. 54 ע' 4°. עם מבוא מאת יצחק
צוקרמן: עם יצחק קנלסון בגיטו ורשה (ע' 3—5)
והערות המתרגם (ע' 53—54). את המקור ביווית עיין
ק. ס. שנה כ"ד ע' 228, שם גם ציון, ושנה כ"ה ע' 54.

1467 רייזין, אברהם. א י ו ב; קובץ סיפורים.
(חיפה, דפוס "אות", [1947]. 64 ע', פורטרט. 8°.
= ספרון ידיעות אחרונות, 61. "תרגום מאידיש: בנציון
ידיניה". 9 ספורים.

1468 שטינברג, יהודה. ב י מ י מ ה ה מ
>ספורי של זקן. ציורים: ביגה גבירץ. תל-אביב, יוסף
שרברק, (דפוס ריהלר), [תש"ז]. 107 ע' 8°. מנוקד.
עם מבוא (ע' 3—10) מאת א. שמאלי: פרשת הילדים
החטופים. ספור מחיי החטופים (במחצית הראשונה של
המאה ה"ט ברוסיה).

שמעוני, (דפוס "תרבות", תש"ח). [64] ע', תמונות. 8°. כלל אגדה ספירת עמודים מיוחדת.
רוהלר, תש"ז. 38. [1] ע', תמונות. 8°. 6 ספרים לילדים.

1477 גר. א. [= גדליהו אמת]. נ ש מ ע
ב ק ו ל א מ א . . . אגדות לילדים. הצירים מאת:
נחום פלי. תלאביב. י. שמעוני, (דפוס "תרבות", תש"ח).
[64] ע', תמונות. 8°. כלל אגדה ספירת עמודים מיוחדת.

1478 [גרים, יקוב] [Jacob Grimm]. הואב
ו ש ב ע ת ה ג ד י י מ ה ק ט נ י מ ; ספורילדים.
התמונות מאת ר. טירנר. תלאביב. "אולימפיה"/מרטין פויכטונגר, (דפוס "הפועל הצעיר"), [1946]. 8 ע', תמונות. 17 : 24. נדפס על קרטון.

1479 (דיפו, דניאל). ר ו ב י נ ז ו ז ק ר ו ז ו
מעבד מקצר ומנקד לילדים על ידי [הודה] גור. (מהדור רה חדשה). תלאביב, מסדה; (הרצליה, דפוס מסדה), תש"ז. 70. [1] ע', תמונות. 8°. מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה י"ב ע' 427. שם המקור: Daniel Defoe: Robinson Crusoe.

1480 חרים, אלכסנדר. ל א ר ו צ ה ! תרגם מפולנית: ש[משון] מלצר, ציורים: א. סטימצקי, (תלאביב), "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ז. 67. [2] ע', 8°. (ספריה "לילד", ספרים).

1481 טוין, מרק. ת ו מ ס ו י ר ב ד ר כ י מ .
תרגמה מאנגלית שושנה ח'יהבי. תלאביב, "יבנה", (דפוס גוטנברג, 1947). 104 ע', 8°. כולל גם ספור אחר של טוין "הפיל הלכן שנגנב" ולו שער מיוחד לבני-הנעורים. שם המקור: Mark Twain: Tom Sawyer abroad.

1482 יציב, יצחק. ב מ ע ג ל ה י מ י מ .
(הציורים — נחום גוטמן). תלאביב, "דבר לילדים", (דפוס "דבר"), תש"ט. 395 ע', פורטרטים. 8°.

המחבר, שמת בח' סיון תש"ז, היה במשך שנים עורך "דבר לילדים". אחרי מותו יצא ספר זה, הכולל מבחר מאמריו ורשימותיו שפרסם בעתון זה.

1483 מרון, פועה. ה מ ס ב ה כ מ ק ר ה
מחרוזת ספרים ושירים. תלאביב. מ. נימן, (דפוס

1484 סלגרי, א[מיליו] [Emilio Salgari].
ה א י נ ד י א נ י ת ה נ ו ק מ ת. תרגם ט.
סאדובה. תלאביב, י. שרברק, (דפוס "גליל", [תש"ח]).
222 ע', 8°. מנוקד. לבני-הנעורים.

1485 פלדשו, ראובן. ב י י ח ו מ ו ת
ה ג י ט ו <ספורים מגיטו ורשה>... תלאביב, נ.
טברסקי, (דפוס "ספר", תש"ז. 132 ע', לוחות-תמונות.
8°. בראש השער: ראובן בן י ש ש <פלדשוה>.
מנוקד. — לבני-הנעורים.

1486 קורצ'ק, ינוש [Janusz Korczak]. ד י ק
ה ק ט נ. תרגם י. פרישמן / צירה תרצה. (תלאביב),
הקיבוץ המאוחד, (דפוס סטודי), תש"ז. 177 ע', 8°.
ספור. בראש השער: יאנוש קורצ'ק. על השער: ההס-
דרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל.

1487 קסטנר, אריך [Erich Kästner]. ש ל ש י מ
ו ח מ ש ה ב מ א י או דני רוכב אל הים הרומי.
עברית: א. קפלן. ציורים: ולטר טריר, ירושלים, אחי-
אסף, (דפוס המערב, 1947). 88 ע', תמונות. 8°.
מנוקד.

1488 קרמפנר, חנה (פינקרפלד) [Anda Krampner (Pinkerfeld)]. ס ת ר ח ר ת פ ל א ;
שירי ילדים. מצוירים בידי נ[חום] גוטמן. מהדורה
שניה. תלאביב, "אילה" ע"י "דביר", (דפוס גוטנברג),
תש"ז. 74. [1] ע', 22 : 24. מהדורה א' עיין ק. ס.
שנה י"ז ע' 31 מספר 124.

1489 רטלי, ברנרד [Bernard C. Rutley].
ה א ב י ל ו ק י. תרגם יצחק אבנן. תלאביב, י.
שמעוני, (דפוס "תרבות", תש"ח). 88. [1] ע', תמו-
נות. 8°. ספור לילדים.

1490 קרן קימת לישראל. קינדר מאטעריאל
סאָר ל"ג בעומר און שבועות-בכורים, (ירושלים, הויפט-
ביורא פון קרן קימת לישראל, דפוס "אחווה", תש"ז).
43 ע', תמונות. תוים. 8°. התכן על המעספת
השמאלית.

1491 Smoli, Eliezer. Du Hermon au Guilboa. Jerusalem, Département de la jeunesse de l'Organisation sioniste mondiale. (typ. "Gesher"), 1947. 63, [1] p., illus. 8°.

1495 ברנפלד, זיגפריד. העם והנוער. עברית עונה קורנפלד. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל אביב, "הדפוס החדש", 1948). 144 ע', 8°.

1496 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל. מועצת פועלי חיפה. ועדת התרבות. תערוכת ההסתדרות בחיפה, 6 באפריל-24 באפריל ב"ביתנו". חיפה, דפוס "אוח", (1947), 31, [1] ע', טבלא, תמונות. 8°.

Siegfried Bernfeld: Das jüdische Volk und seine Jugend.

1497 ירושלים. האוניברסיטה העברית. המחלקה לקהילה וחינוך של האוניברסיטה העברית. ירושלים, (דפוס "אחזה"), תש"ז, 7, [1] ע', 8°.

1498 מגנס, יהודה ליב (J[udeh] L[eon] Magnes). לקסרעיונות ואמרות ירושלים, חברה להוצאת ספרים. על-יד האוניברסיטה העברית, (דפוס "אחזה"), תש"ט, 4, [4], 64, [2] ע', פורטרט. 8°.

1499 פוגל, ר. א. אלטשולר. ליססיה הציונים בידי א. בלס... חלק א. תל-אביב, "אמנות", (דפוס "תרבות", 1947), 123, [1] ע', 5 דפים מחולקים לפתקים, ציורים. 8°.

1500 תל-אביב. בית הספר הגבוה למשפט ולכלכלה. ספר השנה לשנת תש"ח <1947/48> (השנה הארבע עשרה לקיום המוסד). תל אביב, (דפוס "אחזה"), והכתיבה.

חנוך והוראה

1492 אגודה למען מוסד חנוכי מקצועי על שם ת. ג. מסריק בכפר מסריק. מוסד מסריק. חיפה; (תל-אביב, דפוס "הפועל הצעיר", 1945), [16] ע', תמונות. 8°.

1493 האגוד העולמי לחנוך העברי בתפוצות הגולה. החינוך העברי בתפוצות הגולה. הנוהל וההצאות והחלטות כניסוס המיסד על האגוד העולמי לחינוך העברי בתפוצות הגולה, מנחם אב תש"ז. ירושלים, חברה להוצאת ספרים. על-יד האוניברסיטה העברית, (דפוס "אחזה"), תש"ח, 3, [3], 210, [2] ע', 8°.

1494 ארץ ישראל. ממשלה. מחלקת החינוך. בי"ח ס"ה ס"ה ס"ה ס"ה; דוח של מפקח הממשלה על יסוד בקורם בימים ד"ר אהרן תש"ז.

ע/ תמונות. 8°. בראש השער: צ. בסדנין / ת.
ליונטון-אורבך. מנוקד. — בספר גרשם גם "חומריקריאה,
המתאים להבנתם של התלמידים".

1507 ברכוב, ש[מואל] ח[יים]. לוחות
כ נ ו י י ה מ ל י ס. תלאביב, "מסדה", חש"מ,
תש"ח. 32 ע', 8°.

1508 גבריאל נ[חום]; ב[רוך] אביבי. ספרי
ה ח ד ש. הציורים מאת א. ר. לואיזאדא. [א-ג]. תל-
אביב, "יבנה", (1947-1948). 8°.
התכן: [א]: לשנת הלימודים הראשונה, (דפוס שמיר,
1948). [2], 153, [5] ע'. [ב]: ספר למוד ומקרא לשנת
הלימודים השניה, מהדורה שניה, (דפוס "גוטנברג", 1948).
192 ע'. [ג]: ספר למוד ומקרא לשנת הלימודים השלי-
שית, (דפוס לוריא, 1947). 256 ע'.

1509 גלצר, נחום [Nahum Norbert Glatzer].
ק צ ו ר ת ו ל ד ו ת י ש ר א ל מחורבן בית
שני עד ירידת הגאונים (70-1040 אחרי סה"ל). מהדורה
שניה, חיפה, הוצאת בית הספר הריאלי העברי, (דפוס
"אות", תש"ו. [4], 88 ע', 8°.
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ' עמ' 187.

1510 זיגל, נפתלי [N. Sigel]. ב ש ע ר;
ספר למוד הלשון העברית למבגרים עם מלון אנגלי-
צרפתי. חלק א'. תלאביב, מ. ניומן, (דפוס אשכול),
תש"ח. 105 [2] ע', 8°. מנוקד. שער נוסף
באנגלית.

1511 ההסתדרות העולמית לנשים ציוניות
(ויצו), א"י. ס פ ד ה ב ש ו ל. סודר והותקן על-ידי
מחלקת ההדרכה של ויצו. תלאביב, "מסדה", (דפוס
"הפועל הצעיר", תש"ח. 283 ע', טבלאות, תמונות. 8°.
בראש השער: הסתדרות עולמית לנשים ציוניות.
"כאן אוסף של 700 מרשמים, שיש בהם להדגים את
"תורת הבישול בא"י" (מההקדמה).

1512 טמס, נ. א נ י ק ו ר א. הציורים מאת
ל. חלפרט. תלאביב, "אמנות", (דפוס סטודו, 1947).
[8], 203 [צ"ל 227] ע', 8°. בראש השער: נ.
טמס, י ל י ש ב ס ק י ה. ג ו ל ד ב ר ג.

[תש"ח]. 72 ע', תמונה. 8°. שער נוסף באנגלית
בעמ' ד' של המעטפת.

1501 קרן היסוד. דעציאונגס-חעגן אין ארץ-
ישראל, ירושלים, די יוגנטאפטיילונג ביים קרן היסוד,
תש"ט. 60 דף לוחות-תמונות. 8°. (מאונגראפיעס),
במכונת-הכפלה. סקירה היסטורית קצרה ומצב החנוך
כיום.

ספרי למוד

1502 אלטבאוואר, משה [M. Altbauer].
א י ט ל ק י ת; פרקי דקדוק — שיחון. מהדורה שניה
מתוקנת בעריכת דנסה לאסס. תלאביב, (דפוס מ. שהם),
תש"ה. 60 ע', 8°. בראש נדפס פסיו' המחבר, מ.
א ב י ד ו י. שמו האמתי נזכר על ע' [2] של המעטפת.
על המעטפת השמאלית שער נוסף באיטלקית. מהדורה א'
עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 83.

1503 בימי החפשי; חוברת לעבודה עצמית ערוכה
על ידי ש. גל צ ד י / ג. ז ר ח י. עברית וחשבון.
הציורים איזה. [חוב'] א-ג. (תלאביב), נ. טברסקי,
(דפוס "ספר", 1947). 32 ע' בכל חוברת, טבלאות, ציורים.
8°. מחוברת ב' רק "עברית", וחוברות חשבון
הופיעו בסדרה מיוחדת ערוכות על ידי חבר מורים. עיין
במספר הבא.

1504 בימי החפשי; חוברת לעבודה עצמית ערוכה
על-ידי חבר מורים. חשבון. הציורים איזה. ב-ד. (תל-
אביב), נ. טברסקי, (דפוס "ספר", 1947). 32 ע' בכל
חוברת, טבלאות, ציורים. 8°. חוברת ראשונה עיין
במספר הקודם.

1505 בן-חיים, י[שעיהו]. מדריך להכרת הצמח
מתוך בעלי הפרחים ומכסי הורע. הכללות, באורי פנחים.
תרגילי מיון ועוד. בליות 160 ציורים. למחלקות הגבוהות
של בית-הספר העממי ולמחלקות המתאימות של בית-
הספר התיכוני. תלאביב, המחבר, (דפוס ש. אלחדיף),
תש"ח. 55, [1] ע', 8°. מנוקד.

1506 בס. צפורה (דנין); חמדה ליונטון-אורבך.
ב ס ב ע ה ח י. ספר למוד לכתות ו-ח של בית-
הספר העממי ולכתות המקבילות של בית הספר התיכוני.
תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר", תש"ט. [2], 180

1519 עץ-הדר, אברהם. גדול יוני...
חברת הדרכה. ירושלים, (דפוס מרכז), תש"ו/1947, 87.
[1] ע', תמונות. 8°. ביבליוגרפיה: ע' [88].
"מהדורה שניה".

1520 פרקי הלכה... <חברת ד'>: מועדי...
ערוכים ומבוארים בידי נחום וואהרמן. חיפה,
בית הספר הריאלי, (דפוס "אות"), תש"ו. 8, 156 ע', 8°.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 25.

1521 קורנפלד, ליליאן [Lilian Cornfeld].
אני מבשל: ספר הבשול הארצישראלי. תל-אביב,
הוצאת המחברת, (דפוס לידור, תש"ח), 288 ע', טבלאות,
תמונות. 8°. ע' 8—11: מלון.

1522 קלוגאי, יצחק. קצור שו"ר
כימי: ספר למוד לכתוב בינוניות של בית-הספר
התיכון ולכתוב המשך של בית-הספר העממי. תל-אביב,
"אמנות", (דפוס סטרוד), תש"ח—(1947), 202 ע', טבלאות,
ציורים. 8°. בסוף הספר, ע' 197—200: רשימת
מונחי כימיה בעברית ובאנגלית.

1523 (קמחי, יגאל). מקצוע הבניין.
ירושלים, מרכז לחנוך מקצועי על שם לוי ד. ברנרטי,
(דפוס בידי חנוכי בית הדפוס הלמודי מיסודם של נחום
ורשי ליפשיץ, תש"ו), 16 ע', תמונות. 8°.
= מקצועות ומשלחיה, חברות לנוער, 1.

1524 רכבי, בתיה [Batia Rechavy]. שירים.
חלק ג' (כתה ג'). תל-אביב, יהושע צ'צ'יק, (דפוס
מ. בראפרים) [תש"ז], 272 ע', תמונות. 8°.
בראש השער: בתיה ומיכאל רכבי — מנוקד.
את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 117.

1525 שוט, ג. ש. קבוק: זקוק אנגלי
לתלמוד ולתלמוד העברי. חלק א. תל-אביב, "אמנות",
(דפוס סטרוד), תש"ח—(1947), 101 ע', 115—124,
2 דפים טבלאות מקופלות, תורים, תמונות. 8°.

1526 שמאלי, אליעזר [Eliezer Smoli].
מה-זורה צומח והחי בארץ-ישראל...
חלק א. תל-אביב, "מסדה"; (הרצליה) דפוס "מסדה",
תש"ח. 215, [1] ע', תמונות. 8°. מנוקד. ביבליו-
גרפיה: ע' [216].

"השימוש ב"אני קורא" מתחיל מהיום הראשון של
הלימודים".

1513 ידלין, נח. א. גונדלמן. ספר י
המקרא: חברת חזרה לימי החופש... [א—ב]. תל-
אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס מ. בראפרים), [1947], 8°.
(מספרי הילדים בהוצאת יהושע צ'צ'יק).
התכן: [א]: לכתה ב. 46, [1] ע', מפה, תמונות.
[ב]: לכתה ג. 60 ע', תמונות.

1514 לוי, משה. ארצנו: ספר ללמוד המולדת.
מהדורה שניה. חלק א. תל-אביב, "יורעאל", (מדיפס)
— י. זילברברג בדפוס סטרוד, (1947), 204, [1] ע',
מפות, תמונות. 8°. מנוקד. מהדורה א' עיין ק. ס.
שנה כ"ג ע' 174.

1515 משכיל-לאיתן, ניסן [N. Maskilejson].
שני לוחיה מאון: מיתודה חדשה ומקורית
ללימוד ולהוראת הפינאנסות הבסולה. תל-אביב, המחבר,
(דפוס א. מוזס), 1947, 111 ע', טבלאות. 8°. על השער:
שעל המעטפת: הוצאת יורשי המחבר, ומעבר לשער:
"כל הזכויות שמורות לאהרן א. משכיל-לאיתן".

1516 סטרנין, שלמה. שבי ליהוש בון
לשנת הלמודים השלישית. תל-אביב, "יבנה", (ירושלים,
דפוס ירושלים), תש"ח. 110 ע', ציורים. 8°.
חלקים אחרים של הספר עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 101 (שם
גם ציון) ושנה כ"ה ע' 59.

1517 סלומון, אברהם. מולדת: ספר למוד
המולדת בכתה ג. ספר א'. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס
"ספר"), תש"ח—(1947), 96 ע', טבלאות, תמונות. 8°.
מנוקד.

1518 סמואל, אדווין [Edwin Samuel]. תורת
האדם וניסיון: ספר עזר לתלמידי הקורס
לדיפלומה באדמיניסטרציה צבורית. ירושלים, ר. מס,
(דפוס "האומן"), תש"ח. 111 ע', 8°. "עברית:
אולגה שטם". בראש השער: בית-ספר גבוה לאדמיניס-
טרציה צבורית במזרח התיכון.

התכן: י. רוקח: פתח-דבר, עקרונות. התואת המנגנון
האדמיניסטרטיבי בינוי המנגנון. בחירת הפקידות. אימון
הפקידות. הפעלת המנגנון. מנהיגות. החזקת המנגנון.
יחסים עם הפקידות. יחסים עם הציבור.
את הספר באנגלית עיין להלן מספר 1552.

ספרי מדע כלליים בעברית

1532 ברילספורד, הנרי נואל. הודו משעבוד

לחרות. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תש"ט. 282, [2] ע', תמונות. 8°. (ספריה "לדור").
בראש השער: ה. נ. ברילספורד.

התכן: א. ברודיא: הודו וישראל (ע' 5-19). הודו המשוועבת. תירגם י. הלמן (ע' 21-259). הודו בת חורין. תירגם מ. כרביט (ע' 261-282). — שם המקור: Henry Noel Brailsford: Subject India.

1533 זיור, ה. י. העברת פצועים ונפגעים בשימית לב לנסינות בזמן המאורעות 1936-1939 וביום הפצצת תל-אביב 9.9.1940... ציורים דוד שניאור. תל-אביב, דפוס "סגנון", [1944?]. 32 ע', תמונות. 8°. בראש השער: הסתדרות רפואית עברית בארץ-ישראל, מכון להוראת עזרה ראשונה, תל-אביב.

1534 הועד הלאומי ליהודי ארץ ישראל. מח-לקת הבריאות. התגונן בסניסכנות החוליות. (ירושלים), (יצא לאור ע"י השרות ההיגייני המשותף למח' הבריאות של הוע"ל, הסתדרות מויציגית הדסה וקו"ח של הסתדרות העובדים הכללית, חש"מ, אוקטובר 1947). [4] ע'. 8°.

1535 סיוד הקרקעות; חוברת לבירור שאלות סיוד הקרקעות. (חיפה), הוצאת תעשיית אבן-סדה, (דפוס "אות"), [1946]. 14, [2] ע'. 8°. האחראי: ג. בן-יעקב. החוברת כוללת שורה של מאמרים בשאלה זו.

1536 פיק, הרולד. עבוד הברז ל: מקורו וראשית תפוצתו. תרגם ב. בן-מנחם, הערות מ[נחם] נאול. [ח"א], "מחברות לסוציולוגיה", 1945. [3], 20 ע'. 8°.

= ספרית "בראשית", היסטוריה-סוציולוגיה-תולדות התרבות, כרך ג, קונטרס 2.
במכונת-הכפלה. ביבליוגרפיה: ע' 15. שם המקור: Harold Peake: The origin and early spread of ironworking.

1537 פלטי, יוסף. שיטות הריסות המוסוריות בגניירק ובכרמירגס, מאת י. פלטי, ש. מלר... ונ. שטאל... תל-אביב, "ספרית השדה", חש"מ, תש"ה. 16 ע', דיאגרמות, תמונות. 8°.

1527 אלוטין, אריה [Arieh Alotin]. עזרה ראשונה במקרי-אסון. מהדורה שביעית, מתוקנת ומורחבת. תל-אביב, הארגון הארצי של "מגן דוד אדום", (דפוס "אחדות"), תש"ז. א, 128, [1] ע', תמונות. 8°. את המהדורה הקודמת עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 90.

1528 אלמקויסט, הרמן ג'מס [H. J. Almquist]. חלבוניס וחומצות-אמינו. בהונת בעלי-חיים. מאת ה. אלמקויסט. תורגם ועובד ע"י אלחנן יצחקי, סוגן ע"י ש. ה. יפה. תל-אביב, "ספרית-השדה", (דפוס גוטנברג), תש"ז. 18 ע', דיאגרמה, טבלאות. 8°. בראש השער: ארגון מגדלי העזמות העברים בארץ-ישראל. חצי-שער באנגלית.

1529 אריסטו. על אומנות-הפיוט. תרגם והוסיף מבוא והערות מרדכי ה. ק. תל-אביב, הוצאת מחברות לספרות; (ירושלים, דפוס ר. ת. הכהן), תש"ז. 171, [1] ע'. 8°. המבוא מאת המתרגם: ע' 72-71. שם הספר בלטינית:

Aristoteles: De arte poetica.

המתרגם, מוסמך האוניברסיטה העברית שהיה מעובדיו הנאמנים של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי משנת תרפ"ח ואילך, נפטר בירושלים ביום כ"ז חשוון תש"ט.

1530 בירגר, הלל. חידושי הסכניקה ב... תל-אביב, המכירה הראשית בידי מח[לקת] ההספקה של "השומר הצעיר", (דפוס שלומי), [תש"ח]. 71 ע', תמונות. 8°. בחוברת זו כונס חלק המאמרים והרשימות שפורסמו ע"י המחבר בשנים 1945, 1946 במדור, בטכניקה של העתון, "משמר". עיין גם ק. ס. שנה כ"ג ע' 166.

1531 ברזילי, יעקב [Jakob Eisenman]. קאנס כפשוטו. תל-אביב, החוג הפילוסופי, (דפוס מל"ז), תש"ה. 179, [1] ע'. 8°.

"מסרת המחבר: למסור את משנתו של קאנס בלשון פשוטה ומובנת לכל אדם משכיל... אין אני בא להרחיב לפתח את קאנס כי אם לקבוע את משנתו במערכת המשנות הפילוסופיות שלפניו ושל אחרייו. לאמור: לתפוס ולסקור את משנתו כשלל בחי בהתפתחות מחשבת אנושי. (מהפתיחה).

„דיביויה לבוב: זכרונות חיילים מרוסיה ועיראק, 1941—1943“.

1544 Fitzgerald, Sir W[illiam] J. The law in the era of reconstruction; a paper... [Haifa], Palestine Jewish Bar Association; (T[el] A[viv], typ. Shoham), [1944?]. 7, [1] p. 8°.
המחבר היה זקן השופטים של ממשלת ארץ ישראל.

1545 Goryński, Zenon [= Józef Stawski]. Zbrodnie wojenne; szkic prawny. Jeruzolima, Nakładem Sekcji wydawniczej APW, 1944. 128 p. 8°.

„פשעי מלחמה; סקירה משפטית“. בראש השער: Kurs administracyjny na Bliskim Wschodzie.

1546 Łużyc, Jerzy. Wrześniowym szlakiem. [Jeruzolima], Wyd. Biblioteka orla białego, nakładem Sekcji wydawniczej A.P.W., (PP & TJ/AG), 1944. 239, [2] p. 8°.

„בנתיב ספטמבר“ (הכוונה להתחלת מלחמת העולם השנייה, שהתחילה בפולין בספטמבר 1939).

1547 Mibashan, Asher. Survey of literature on the influence of ions on plants and soils, compiled by A. Mibashan. Jerusalem, (typ. Azriel), 1948. 46 p. 8°.
בראש השער: Government of Palestine. Board for Scientific and Industrial Research.

ביבליוגרפיה: ע' 43—46.

1548 Olsvanger, Immanuel. Fu-Hsi; the sage of ancient China. Jerusalem, Massadah Ltd., n. pr., 1948. 15, [1] p., diagrs., tabs. 8°.

1549 Parnicki, Teodor. Srebrne orły: powieść historyczna. T. 1—2. Jeruzolima, Wydawnictwo „W drodze“; (Tel-Aviv, typ. „Haaretz“, 1944-45). 353, [1]; 272 p. 8°.
„ושרייבסץ; ספור היסטורי“.

1550 Przyborowski, Walery. Olszynka Grochowska; powieść osnuta na tle 1831 roku... Z przedmową Henryka Mościckiego. [Tel-Aviv], Nakładem wyd. „Przez lądy i morza“

1538 פסקל, ב[לזן]. הקדמה למחלקת עוללה הריק וכתבים אחרים על טבע המדע והספרות... הרגם מצרפתית יעקב קופלביץ. ירושלים, חברה להוצאת ספרים על ידי האוניברסיטה העברית, (דפוס מרכו), תש"ח. VIII, 126, [2] ע' 8°.
שער נוסף באנגלית.

חתכון: הקדמה. הקדמה למחקר על החלל הריק. על השכל הגיאומטרי. הגיונות על טבע המדע והספרות (לקוטים). שם המקור:

Blaise Pascal: Fragment de préface pour le Traité du vide. De l'esprit géométrique. Pensées.

1539 פרידמן, צבי. תיכונולוגיה של העץ: תורת העץ הגלמי, הכלים, המכשירים והמכונות, בתוספת פרק על עצי ארץ-ישראל, בורמה והודו. עם 288 ציורים. מהדורה שנייה... ירושלים, „קרית ספר“, (דפוס „הספר“), תש"ו. 208 ע' 8°.
מלון המונחים ע' 199—205. מהדורה א' עיין ק. ט. שנה י"ט ע' 16.

1540 קוינט, א[ריה]. על מעשה הדרגה והמדגרות בטבע ועי בני אדם. חלאביב, „ספרית השדה“, (דפוס „המועל הצעיר“), תש"ו. 23 ע' 8°.
בראש השער: ארגון מגוליעופות עברים בארץ-ישראל.

שאר דפוסי ארץ ישראל

1541 Bączkowski, Włodzimierz. Towards an understanding of Russia; a study in policy and strategy. Jerusalem, (typ. Lipshitz), 1947. VIII, 215, [1] p. 8°.

1542 Broniewski, Władysław. Wybór poezji 1925—1944. Jeruzolima, Wydawnictwo „W drodze“, (The Jerusalem Press), 1944. 129, [2] p. 8°.
מבחר שירים 1925—1944.

1543 Dywizja Lwów; (wspomnienia żołnierskie z Z. S. R. R. i z Iraku, 1941—1943). (Jeruzolima, Nakładem Funduszu wydawniczego historii-6-Dywizji Lwów), [1944?]. 325, [3] p., illus., maps, pl. 8°.

1555 Zychi, Bronisław. Wiek, ludzie, kamienie; szkice z Bliskiego Wschodu. Jerozolima, Wydawnictwo książek polskich "Świt", (typ. Hamadpis Lipshitz), 1945. 242, [1] p., illus. 8°.

"דורות, אנשים, אבנים; שרטוטים מהמזרח הקרוב" (ארץ ישראל, עיראק, סוריה, איראן). פרק מיוחד: "האפוס של העם העברי", על הציונות ומפעל הבנין, שנכתב מתוך אהדה ליהודים.

1556 التل، عبد الله. رحلة الى بريطانيا. القدس، طبع بمطبعة دار الايتام الاسلامية الصناعية ١٢٦٦ هـ ١٩٤٧ م. ٢٦، [1] ص، صورة المؤلف.⁸⁰

"נסיעה אל אנגליה מאת עבדאללה אל-תל". ירושלים 1947.

1557 عنتاوى، وصفى. القراءة الجغرافية المصورة، تأليف وصفى عنتاوى، احمد الخليفة، سعيد الصباغ، عبد الله مشوق، جورج شحلا. الحلقة الثانية. يافا — حيفا، المكتبة المصرية، القدس، مطبعة بيت المقدس، ١٩٤٧. [1] ص، تصاویر.⁸⁰

ספר קריאה לגיאוגרפיה עם תמונות מאת וצפי ענבתאוי, אחמד אל-כליפה, סעיד אל-צבאן, עבדאללה משוק, ג'ורג' שחלא. חלק ב'. יפריח'פה 1947.

1558 المحمودى، فخرى محمود. جذيمة والزباء. (الخليل، مكتبة الشعب العربي)، القدس، مطبعة الالباء الفرنسيين، ١٩٤٧. ٤٧ ص، تصاویر.⁸⁰

ג'דימת ואז-זבא. מאת פכירי מחמוד אל-מחמודי. חברון 1947. ספור לנוער.

na Wschodzie. (typ. "Sefer"), 1944. 247 p., illus. 8°.

"אולשינקא גרוחובסקה; ספור מבוסס על רקע שנת 1831" (הכוונה למרד הפולני נגד השלטון הרוסי).

1551 Przyborowski, W[alery]. Rycerz bez skazy; powieść historyczna. [Tel-Aviv]. Nakładem "Przez lądy i morza" na Wschodzie. (typ. Azriel), 1944. 214, [1] p. 8°.

"אביר ללא דופי; ספור היסטורי".

1552 Samuel, Edwin [Herbert]. The theory of administration. Jerusalem, R. Mass. (typ. Hamadpis Lipshitz), 1947. 131 p. 8°.

The Middle East College of Public Administration. בראש השער

"A text book for students in the Jerusalem diploma course in public administration."

ביבליוגרפיה ע' 131—128. עם מבוא מאת Sir Henry Gurney. שמש או מזכיר ראשי של ממשלת א"י המנדטורית. את הספר בעברית עיין לעיל מספר 1518.

1553 Szyrński, Wiktor. W laboratorium radości życia; zarys higieny psychicznej ze szczególnym uwzględnieniem życia wojskowego. [Jerozolima]. Nakład Oddziału propagandy i kultury D-twa APW. (1944). 115 p. 8°.

(Biblioteka Orła Białego).

"במעבדה של שמחת החיים; סקירה על היגיינה פסיכית, מתוך תשומת-לב מיוחדת לחייה צבא.

1554 Velikovski, Immanuel. Theses for the reconstruction of ancient history from the end of the Middle Kingdom in Egypt to the Advent of Alexander the Great. (New York — Jerusalem; Canaan, Conn., typ. Canaan Printing Co.), 1945 (c 1946). 2 p. 1., 26 p. 8°.

= Scripta academica Hierosolymitana... Scientific report 3.

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

עיתונים

(ראה גם להלן במדור „בחון כתבי עת“)

1566 **Amikam**; periódico independiente de lucha por la Libertad de Israel y de Si6n. (Buenos Aires, 1948 5708). illus. 2°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גל' 12 של כרך ב' יצא ב־27 באוגוסט. עתון של תנועת החירות (לח“י).

1567 **Boletín "Ort"**. Editado por el personal docente y administrativo de la escuela técnica "Ort" en homenaje al 4. aniversario de su fundación. Año 1 num. 1. Montevideo, 1947. 4°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. בולטין של ביה"ס הטכני „אורט“. מוצא לאור ע"י מורי ביה"ס והנהלתו לכבוד יום השנה הרביעי להוסדו.

1568 **Emounathenou**; bulletin mensuel de l'Union de la jeunesse juive traditionaliste (Zeiré Agoudath Israel) de France. Strasbourg, 5707. 8°.

גל' ז' יצא באול.

1569 **Hebrew Union College. Jewish Institute of Religion. Bulletin**. (New York), 1948. ports. 4°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. חוב' א' יצאה בנובמבר.

1570 **The Hia Bulletin**. (New York), The Histadruth Ivrit of America, 1947. 8°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בינואר.

1571 **Jewish Vanguard**. (London, Amal Publications Ltd.), 1948. 2°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גל' 2 יצא ב־10 בדצמבר.

1572 **The Jewish Year Book 5709—5710** 1st January to 31st December, 1949. Edited by Albert M[ontefiore] Hyamson. London, The Jewish Chronicle, (1948). 486 p., tabs. 8°.

A Jewish bookshelf: p. 307—310.

עיין גם ק. ס. שנה כ"ד ע' 124.

1573 **The Junior Citizen**; published by the parents and children of our educational institutions. (New York City), Committee on Ortho-

1559 יגדיל תורה; קובץ חידושי תורה בהלכה ואגדה. לונדון, (דפוס האחים נרודיצקי), תש"ט. 8°.

1560 הירח... קובץ רבני חדשי, להגדיל תורה ולהאדירה, בהשתתפות רבני וחכמי הדור בכל מקצועות התורה. הלכה ואגדה... (שנה א') חוברת ג'. גרבה, דפוס עידאן כהן וצבאן, תש"ח. העורך והמו"ל: רפאל כציר צבאן. חוב' ג' יצאה בכסליו.

1561 משואות; במה מרכזית בהוצאת שלטון בית"ר והמוכירות העולמית של הצה"ר. פאריס, תש"ח. תמונות. 8°.

חוב' 18 יצאה באדר ב'.

1562 באפרייטע ארבעט; חודש-שורנאל ארויס געגעבן דורך דער פארוואלטונג פון די פראווציר-קאאפע-ראטיון „סאלידארנאשטש“ אין פוילן. (Warszawa), [1949]. טבלאות, תמונות. 4°.

חוב' 1 יצאה בלי תאריך.

1563 דרכנו; מוקדש לעניני היהדות החדשה, (הפרציה „מרחי“ רומניה, המדפיס י. הורביץ), [תש"ח]. 6 ע', פורטרטים. 2°.

גדול. תכיפות ההופעה לא נזכרה. הוצאה חד-פעמית? על הגליון שלפניו רשום: לאדר א'. הטכסט כלו ביידיש.

1564 יונגלעבן; בוענאס-אירעס, דער יונגסראט באם איקוף, 1949. תמונות. 4°.

ירחון. גל' א' יצא בינואר. הטכסט ביידיש ובספרדית (רובו). שער נוסף בספרדית:

1565 נייע פרעסע. י י י ש ע ו ו א ד; וועכנטלעכע אילוסטראציעס צו דער „נייע פרעסע“, Paris, 1949. 2°.

גדול. לעתון היומי „נייע פרעסע“ צורפה הוספה שבועית מצוירת. ההוספה הראשונה צורפה לגל' 75 <573> מיום 19 במרס 1949.

= סעריע „ארגאניזאציע פון דער יידישער וויסנשאפט“,
נומ' 37, שער נוסף באנגליה.

אליהו צ'ריקובר (1881—1943) היה ממייסדי ייח"א וגם
מוכיר מדעי של הסקציה ההיסטורית של המכון, הביב-
ליוגרפיה סודרה ע"י א. קיהן וז. שייקאחסקי, התכן:
מ. חיינריך: הקדמה, רשימה פון אויסגאבעס און פארלאגן.
פסעוואנימען. I: ביכער און ארטיקלן (מס' 1—442).
II: מאנוסקריפטן פון גיס-געזעצטע ארבעטן (מס'
443—453). III: ביכער רעדאקטירטע פון א. ש. (24
מספרים). א. טשעריקאזער: די קאנפערענץ פון יידישן
וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט (מתוך עזבונו).

1581 צענטראל-פארבאנד פון פוילישע אידן
אין ארגענטינע. ספעציעלע אויסגאבע געזיממעט דער
ביכער-סעריע: דאס פוילישע יידנטום. XXV. רעדאקטאר:
מארק טורקאח... בוענאס-אירעס, געזעלשאפטלעכער
קאמיטעט צו פיערן דאס דערשיינען פון 25 בענו „דאס
פוילישע יידנטום“, 1947, 22 ע, פאסימילים, 4°.
מרכז יהודי פולין בארגונטינה הוציא שורת ספרים
על השמדת יהדות פולין ע"י היטלר. הוצאה החדופעמית
שלפנינו כוללת מאמריהערכה, מהם גם אלה שפורסמו
קודם בעתונות, וגם מכתבי סופרים בענין זה.

1582 Boston Medical Library. A catalogue
of the medieval and renaissance manuscripts
and incunabula in the Boston Medical Library,
compiled by James F. Ballard. Boston,
Priv. print., 1944. XX, 246 p., 1 l., illus. (incl.
facsim.) 8°.

ביבליוגרפיה: ע' XX—XIX, VII.

בספר נרשמו ותוארו 52 כתבי-יד 674 אינקובולים.
כתבי היד מס' 10, 11, 13, 16, 17, 19, 22, 23, 40,
45, 51, 46 הם עבריים; מס' 25 איטלקי בעל תכן יהודי;
כת"י 31, 32, 48 הם בחלקם למחבר יהודי Isaac Judaeus.
מבין האינקובולים מס' 155, 156, 160, 209, 417, 449,
459, 477, 603 הם עבריים או בעלי תכן יהודי;
מס' 53 חבור של ראב"ע, 95 בחלקו בעל תכן יהודי.
האינקובולים ברובם אינם ספרי-רפואה.

*1583 U. S. Library of Congress. Legisla-
tion Reference Service. Racial discriminations
and Government policy in foreign countries.
Washington, Library of Congress, 1945. 26 p.

dox Jewish Education of the West Side, 1948.
illus. 4°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גל' 11 יצא בדצמבר.

1574 Kol-Israël De stem van Israël; na-
tional Joods orgaan voor Nederland en België.
<Officiel orgaan van de Unie van Zionisten-
Revisionisten>. Amsterdam, 1948. 2°.

„כלי-מבטא רשמי של הציונים-הרבייוניסטים“, תכיפות
ההופעה לא נזכרה. גל' א' יצא בספטמבר.

1575 The Legionaire; voice of the Hebrew
Legion. (London, The Hebion Publishing Co.).
5708 <1948>. 2°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. גל' 12 יצא בייג באלול.
הכון של תנועת החירות.

1576 N.I.W.-Commentaar. Amsterdam, Joa-
chimsthal's boekhandel, 1948. illus. 2°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה. העורך: Jaap Soetendorp.
גל' א' יצא ב"ב באפריל.

N.I.W. = Nieuw Israelietisch Weekblad

1577 Noar. Jeunesse; bulletin mensuel de
l'Association de la jeunesse juive "Charles
Netter". Casablanca, 1946. illus. 4°.

העורך: Issachar Perez. גל' ב' של שנה א' יצא במרס.

1578 Orthodox Youth; issued by the His-
tadruth Zeire Agudas Israel. London. [1947?].
illus. 8°.

תכיפות ההופעה לא נזכרה.

1579 Revue d'Histoire de la Médecine Hé-
braïque. Paris, Société d'histoire de la médecine
hébraïque, 1948. 8°. Réd. en chef: Dr. I. Simon.
חז"שער נוסף בעברית: כתב-עת לחקירת תולדות
הרפואה העברית. תמצית המאמרים בעברית. — רבעון.
חוב' א' יצאה ביוני. את התכן ראה ק. ס. שנה זו ע' 201.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

1580 יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט.

ביבליאגראפיע פון אליהו טשעריקאזער.
ניו-יארק, 1948. 63 ע, לוח-פורטרט. 8°.

מדע המקרא

- „אסתר והמסתורין של העם העברי“. הספר כולל תרגום ספרדי של מגילת אסתר לפי Felix Torres Amat מבוא, באורים והערות מאת שטראובינגר.
- 1590 Boxler, Karl. Esther; die Heldentat der Königin. Freiburg, Schweiz, Kanisiuswerk, (1947). 123 p. 8°. ספור מגלת אסתר.
- 1591 Dubarle, A.-M. Les sages d'Israël. Paris, Éditions du Cerf, 1946. 1 p. l., 259, [18] p. 8°. = Lectio divina. 1.
התנ"ך: Les récits de la création. — Les Proverbes. — Job. — Qohéleth. — Grappillage. — Ben-Sirah. — Le livre de la Sagesse. — L'Évangile. — Regard en arrière et tâches futures d'une sagesse chrétienne.
נכתב מתוך השקפה נוצרית.
- *1592 Dubois, R. Livre de la Genèse. Paris, Casterman, 1948. 160 p.
- 1593 Hansen, Per Faye. Bibeln i arkeologiens ljus... Med förord av Aapeli Saarisalo. Stockholm, Evangeliska Fosterlands-stiftelsens bokförlag, (1944). 192 p., illus., map. 8°.
ביבליוגרפיה: ע' 187—184. „התנ"ך לאור הארכיאולוגיה“.
- 1594 Heidel, Alexander. The Gilgamesh Epic and Old Testament parallels. Chicago, University of Chicago Press, (c 1946). IX, 269 p. 8°.
תרגום אפוס גלגמש: ע' 16—101. התנ"ך: The Gilgamesh Epic. Related material. Death and the after-life. The story of the flood.
- 1595 Humbert, Paul. La "Terou'a"; analyse d'un rite biblique. Neuchâtel, Secrétariat de l'Université, 1946. 48 p., 1 l. 8°.
= Université de Neuchâtel. Recueil de travaux publié par la Faculté des lettres, fasc. 23.
- 1596 Lüthi, Walter. Die Bauleute Gottes; Nehemia, der Prophet im Kampf um den
- 1584 Barrow, Sir George de S[ymons]. 'David' shepherd, poet, warrior, king. London, Skeffington & Son, [1945?]. 128 p., maps, pl. 8°.
- 1585 Bible. Selections. Der Knecht Gottes: Schicksal/Aufgabe/Trost. Die Lieder vom Knecht Gottes aus Jirmejahu und Jeschajahu in der Buber-Rosenzweigschen Übersetzung, eingeleitet und erläutert von Henri Friedländer. 's Gravenhage, (L. J. C. Boucher), 1947. 117 p., 1 l., music. 8°.
= Pulvis viarum Druck 4.
- 1586 Bible. Genesis. Le Livre du Commencement: Genèse; traduit de l'hébreu par Edmond Fleg. Paris, Éditions du Chant nouveau, (1946). 187, [1] p., 2 l. 8°.
- 1587 Bible. Amos. Il profeta Amos. Traduzione e note di M. Varadi. Firenze, Casa editrice Israel, 1947—5707. 2 p. l., 47, [1] p. 8°
המקור והתרגום עמוד מול עמוד. הבאורים למטה מן הטקסט. עם הקדמה קצרה מאת המתרגם.
- 1588 Bible. Psalms. Het boek der Psalmen; gerhythmeerde Nederlandse vertaling volgens de nieuwste Latijnse uitgave verzorgd door de professoren van het Pauselijk Bijbel Instituut te Rome, door R. Huf. Ingeleid door J. Eijckeler. Roermond-Maaseik, J. J. Romen & zonen, 1946. XVI, 418, [12] p. 8°.
שער נוסף בלטינית: Liber Psalmorum; nova e textibus primigeniis interpretatio latina cura professorum Instituti Biblici edita. Editio altera. Romae, e Pontificio instituto Biblico, 1946.
לטינית והולנדית עמוד מול עמוד.
- 1589 Bible. Esther. Ester y el misterio del pueblo judío, por Juan Straubinger. Buenos Aires, Desclée, de Brouwer, (1943). 129 p., 2 l. 8°.

Deutung. (Bd. 2—4). Zürich, Diana Verlag, (1947—1948). 8°.

התנ"ך : Bd. 2: Moses. 1947. 187, [2] p.

Bd. 3: Die Geschichte Israels. 1948. 252,

[1] p. מימי יהושע עד רחבעם.

Bd. 4: Die Propheten: Israel und die Weltmächte. Wesen und Aufgabe des Prophetismus.

Dichtung und Weisheit. 1948. 272, [2] p.

הפרק הראשון הוא סקירה על תולדות ישראל עד יוֹשֵׁה.

את הכרך הראשון עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 71—72;

שם גם ציון קצר על כוון הספר.

*1602 Robinson, Th. Poetry of the Old Testament. London, Duckworth, 1948. 231 p. 8°.

1603 Rylaarsdam, J[ohn] Coert. Revelation in Jewish wisdom literature. Chicago, The University of Chicago Press, (1946). XI. 128 p. 8°.

נכתב מחוך השקפה נוצרית. התנ"ך :

The context of Hebrew wisdom. The nationalization of wisdom. The hope of wisdom. The transcendence of wisdom. Wisdom and the spirit. Conclusion.

1604 Schüepf, Otto. Schöpfungsbericht und Naturwissenschaft; biblische und naturwissenschaftliche Betrachtungen über das Werden der Welt. Basel, F. Reinhardt AG., [1946]. 166, [1] p. 8°.

התנ"ך : Einleitung. Die Schöpfung nach Genesis I. Naturgesetz und Naturgeschichte. Paradies und Sündenfall. Urgeschichte des Menschen. Die Sintflut. Aufbau und Zerstörung in der Natur. Literatur (p. 167).

1605 Scott, R[obert] B[elgarnie] Y[oung]. The relevance of the prophets. New York, Macmillan, 1944. IX p., 1 l., 237 p. 8°.

"המחבר נסה להעריך באופן חיובי את דברי הנביאים ולהצביע על חשיבותם הגדולה כחלק של ירושתנו

הדתית". (מהקדמה).

Aufbau der zerstörten Stadt. 4. Aufl. Basel, F. Reinhardt, (pref. 1945). 201 p. 8°.

הספר, שנכתב מחוך השקפה נוצרית, כולל 13 דרשות

של המחבר משנת 1944 ו-1945.

1597 Lüthi, Walter. Dies ist's, was der Prophet Amos gesehen hat. 11. Aufl. Basel, F. Reinhardt, [194-?]. 131 p. 8°

"Weitergabe vom Herbst 1936 bis zum Herbst 1938 zu Oekolampad in Basel gehalten Predigten".

1598 Minear, Paul Sevier. Eyes of faith; a study in the Biblical point of view. Philadelphia, The Westminster Press, (1946). 5 p. l., 307 p. 8°.

נכתב מחוך השקפה נוצרית.

1599 Oudenrijn, M[arcus] A[ntonius] van den. Les fouilles de Lakis et l'étude de l'Ancien Testament. (Fribourg en Suisse, Librairie de l'Université, 1942). 56 p. 8°.

= Discours universitaires. Nouvelle série, no 2.

"Discours rectoral prononcé le 16 novembre 1942 à l'occasion de l'ouverture solennelle de l'année académique".

1600 Pedersen, Joh[anne]s. Israel, its life and culture. III/IV in 1 vol. London, Oxford University Press, (1947). [3] p. l., V, [1], 788, [1] p. 8°.

את הקדמים עיין ק. ס. שנה ד' ע' 127.

התנ"ך : v. III : Holiness and its upholders : War. Chieftain and king. The prophet. The priest. Holy places and holy things. Sacred and profane. IV : The renewal and the source of holiness : The sacrifice and its effect. Feasts and sacred customs. Foreign cults. God and man. Yahweh and Baal. Yahweh on Zion. The prophets' fight for Yahweh. Reforms, exile and restoration. Yahweh and Israel. Notes.

1601 Ragaz, Leonhard. Die Bibel: Eine

examined. Transitional thoughts. Rewards and punishments after death. Purgatory, or the intermediate state. The resurrection of the body. The constituents of man. The doctrine of the extra-canonical books of O. T. times. Conclusion.

תלמוד ומדרש, ספרות רבנית

1609 [גנצפריד, שלמה]. קצור של חן ערוך; מתנה מאת ועד ההצלה להשארית (!) הפליטה. מינוק, הועד להוצאות ספרים אצל ועד ההצלה, תשי"ז. [2], 263, [1] ע"י. 8°. צלום.

1610 גרינולד, יקותיאל יהודה. כל בו על אב לו ת; מבאר ומסדר כל הלכות דינים ומנהגים מיום שנחלה האדם עד תום ימי אבולת... כולם מתבארים מתחלת יסודם, מחז"ל, מראשונים, ומספרי מנהגי ישראל מימי הבינים ומספרי הפוסקים מאז ועד ימינו אלה. מאת יקותיאל יהודה גרינולד... גיריווק, (דפוס מוריה), תשי"ז. 414, [2] ע"י. 8°. את ספרו הקודם של המחבר על נושא זה: "אח לצרה" עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 184.

1611 טויצקי, מרדכי בן יוסף. ספר בי תמרדכי; כולל הדברים למסכתות הש"ס... חובר... מאת מרדכי בלא"ר יוסף טאויצקי מלידא... חלק ב. באסטאן; (New York). דפוס האחים שולצינגר, תשי"ז. [4], 70 דף. 4°. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 213.

1612 (פלדמן), משה ישראל. ספר ליקוטי מדרש; ה'י, הלכות פסח; הוא ליקוט הכולל עיקרי הלכות לפסח... [מאת] משה ישראל בלאאמיר הרב... אפרים פישל... אבד"ק דראגמירעשט... סאטרמארע, דפוס מאיר ליב הירש, ישועה ורחמים [= תרצ"ח]. [4], 16 דף. 8°.

1613 Weill, Ernest. Choul'hâne aroukh abrégé. Strasbourg, Les amis de la tradition juive, 1948. XV, 758 p., port. 8°.

"המבוא וקנין הפרקים הראשונים יצאו בשמונה קוני טרסים החל משנת 1929. בזמן הכבוש וביחוד אחרי השחרור הכין המחבר את שאר חלקי הספר, אבל לא

1606 (Starr, Hyman). A layman looks at the Bible, by C. A. Ben Mordecai [pseud.]. With an introduction by Abraham I. Katsh and a memoir by Solomon E. Starrels. New York, Hobson Book Press, 1946. X. 141 p., port. 8°.

התכן: Essays: The bondage of the Hebrew in Egypt. The revelation at Sinai. The song of Miriam. Food from heaven. Moses and Jethro. The tent of meeting. Exodus, ch. 33. The 13 attributes of God. The iniquity of the sanctuary. "Fringes on your garments". The ordeal of jealousy. The income of the Levites. The blessing of Moses. Chezib. Notes and jottings.

1607 Stevenson, William Barron. The poem of Job; a literary study with a new translation. London, Oxford University Press, 1947. VI p. 1 l., 123 p. 8°.

"The Schweich lectures of the British Academy, 1943."

התכן: Preface. English translation of the poem of Job (p. 1—20). Contents and character of the poem: The book of Job. Job's enemies and misfortunes. The development of the poem. Rhythm, assonance, structure, and style. Connexions of the poem with wisdom and folk-story. Appendices.

1608 Sutcliffe, Edmund F[elix]. The Old Testament and the future life. [London], Burns, Oates & Washburne, 1946. 5 p. 1., 201 p. 8°.

= The Bellarmine series, pub. by the Jesuit Fathers of Heythrop College, 8.

התכן: Egyptian ideas of the future life. Babylonian ideas of the future life. Hebrew ideas: introductory. The Pentateuch. The doctrine of the Ecclesiasticus. Sheol and its habitants. Apparent denial of activity and knowledge in sheol. Certain passages of the Psalms

Traduit de l'anglais par Albert Staraselski.
Le Caire, R. Schindler, (1945). XII, [2] p.,
1 l., 295, [1] p. 8°. "Anthologie".

את המקור האנגלי : A book of Jewish thoughts
עין ק. ס. שנה ד' ע' 29, שנה י"ט ע' 25 ושנה כ"ב
ע' 204; תרגום עברי — שם שנה כ' ע' 188; תרגום
יודי — שנה י"ב ע' 176; תרגום פולני — שנה י"ג
ע' 329.

1618 Mattuck, Israel I. The essentials of
liberal Judaism. London. G. Routledge & Sons,
(1947). VIII, 184 p. 8°.

המתבר משמש רב בכית הכנסת של הליברלים בלונדון.

1619 Price, Samuel. Outlines of Judaism:
a manual of the beliefs, ceremonies, ethics and
practices of the Jewish people. New York,
Bloch, 1946. XIII, 222 p. 8°.

התכן : The creed of Judaism. Laws and obser-
vance. The ethics. Customs and symbols. The
sources.

1620 Reichert, Irving F. The policy and
program of reform Judaism. [Cincinnati?],
1946. 21 p. 8°. "This address was deli-
vered... at the 39th biennial assembly of the
Union of American Hebrew Congregations..."

1621 Rosmarin, Mrs. Trude (Weiss). Juda-
ism and Christianity: the differences. New
York, Jewish Book Club, (1943). 1 p. l.,
158 p. 8°.

התכן : The Jewish and the Christian God
idea. Miracles. Free will vs. original sin. Sin
and atonement. Faith vs. law. The interpre-
tation of Judaism. Jesus.

1622 Sérouty, Henri. Spinoza, sa vie, sa
philosophie. Nouv. éd., rev. et augm. Paris,
A. Michel, (1947). 256 p., 2 l., XXXII pl. (incl.
facsim., ports.) 8°.

מהדורה א' יצאה בשנת 1933.

הספיק לעבור בקולמוס אחרון. הספר יצא מתוך עזבונו
של המחבר. הרב יוסף בלוך השגיח על ההדפסה והגיה
את הספר, שבלי עזרתו לא היה יוצא לאור. (מהקדמת
ההוצאה).

על "אורח חיים" בלבר. ע' 711—746 : מפתח מפורט
לעניינים, מפתח המונחים העבריים ומפתח הפסוקים ודברי
חז"ל.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

1614 Baeck, Leo. The Pharisees and other
essays. New York. Schocken Books, (1947).
VII p., 1 l., 165 p. 8°. "Translated from
the German".

את המקור עין ק. ס. שנה י"א ע' 325.

התכן : Preface. The Pharisees. Tradition in
Judaism. Judaism in the church. Origin of
Jewish mysticism. Greek and Jewish preaching.
The world views compared. The character of
Judaism.

1615 Fleg, Edmond. Le chant nouveau.
Paris. Editions des. E.I.F., (1945). 245,
[1] p. 8°.

התכן : Le chant nouveau. Les amis d'Israël.
Les services d'Israël. Tradition et nouveauté.
Le nouveau dans la Bible. Science et révé-
lation. Le Devoir révéle. L'âme des Commande-
ments. La „mizwa" créatrice. La création
mystique. L'appel de Sion. La tradition re-
créée. Communauté et patrie. Le chant nouveau.

1616 Fleg, Edmond. Perche' sono ebreo.
Traduzione di Giorgio Calabresi. Firenze, Casa
editrice Israel, 5707—1947. X p., 1 l., 89 p.,
1 l. 8°.

„מדוע אני יהודי?" תרגום מאת ג. קלברני. עם
הקדמה מאת המתרגם.

את המקור הצרפתי עין ק. ס. שנה ה' ע' 78; תרגום
גרמני — שם שנה ז' ע' 64; תרגומים אנגליים — שנה
ז' ע' 64 ושנה כ"ג ע' 42.

1617 Hertz, J[oseph] H[erman], ed. Un
livre des pensées juives, recueillies et choisies

קבלה וחסידות

1623 ספר הזכירות עם פירוש... מהגאון בעה"ס
ספר מרפא לנפש על ס' ח"ה [רפאל בר' זכריה מנדל]
ומכבוד לוי יצחק אבדוק בארדיטשוב... גראסווארדיין,
דפוס א. י. טרעדמאן, [ת"ש ז]. 96 ע'. 8°.

1624 גוטמאן, מתתיהו יחזקאל. רבי ישראל בעל
שם טוב; זימן לעבן, חירקן און לעהרע. באגר א.
Bucuresti, (דפוס "ליברו"), תש"ז. [4], 116 ע'. 8°.
(ביבליאטעק "בעל שם טוב"). בראש השער: הרב מתת'י
יחזקאל גוטמאן.

תרגום (בשינויים ובהשמטות) של ספרו העברי של
המחבר: ר' ישראל בעל שם טוב; חייו, פעולותיו
ותורתו. יאסי, תרפ"ב.

תפלה, דרשות, מוסר

1625 אביטן, מכלוף. א ש ר ה א ד ... על
אשר האדם ויתווד... מאת... מכלוף אביטאן בן
משה... קובלנקה, (1945). [4], 8, 48 ע'. 8°.

הוראות ועצות בעניני אמונה, סדרי החיים הצבוריים,
התנהגות האדם ועוד. המחבר משיף ללמוד מלאכה
להטיל חובת נשואין על כל אדם, מציע לשאת יותר
מאשה אחת.

1626 בחיי בן יוסף ו' פקודא. ספר קיצור
חובת הלבבות, חובר מחד קמאי רבינו
מנחם בן... ר' אהרן בן זר ח... הספר הנה נלקט
מספרו "צדה לדרך"... ובסוף הספר נדפס ליקוטים...
מסה"ק מגיד ישרים להבית יוסף וגם תפלת הדרך כמו
שנדפס בעיה"ק ירושלים... שנת רצ"ת. סיגט, דפוס
א. קופמאן, [תרצ—]. 76 ע'. 8°.

1627 בן-עזרא, ע. י מ י מ נ ו ר א י מ,
מלקט ומסדר עלידי ע. בן-עזרא, בהוצאת ועד התנ"ך
החרדי שעליד "המורה", ניוירוק, תש"ה. 45, [3] ע'.
חיים, תמונות. 8°. מנוקד ברובו, עם באור המלים
באנגלית.

1628 ברוק, אליעזר בן-ציון. ספר הגיוני
מוסר; הערות והארות, הרגשים והתבוננות בתורתנו
הק' ומאמרי חז"ל... חוברת א. ניוירוק, דפוס "קדם",
תש"ז. 38, [1] ע'. 8°. שער נוסף באנגלית.

1629 הגדה של פסח מגדל עד רחוק

עם קט"ו פירושים והוספות חרושים... בשם
חמדת ישראל, כל אלה נקבצו... ע"י הרה"ג... ישראל
דוד מיללער... ניו יורק, "נצח ישראל", תש"ו.
[2], 56, [6] דף. 8°. דפוס סטראוטיפי (חוץ מן
6 הדפים האחרונים) מהוצאת וילנא, ראם, שנת תרנ"ג.

1630 הגדה של פסח עם פירוש ייטב פנים אשר
הכינים וגם חקרם הרב יקותיאל יהודה טייטל
בו י... אבדוק"ק סיגט בעהמ"ח סה"ק ייטב לב
עה"ת... יצא לאור על ידי נכד המחבר הרב חנניא ייט
ליפא טייטלבוים... (New York), [תש"ז]. [64]
ע'. 8°.

1631 הסתדרות עולמית "הנוער הציוני".
ההנהגה הראשית בגרמניה. ט"ו ב ש ב ט.
מינכן, ההנהגה הראשית מחלקת התרבות, תש"ח. [2],
12 דף, תמונה. 2°. במכונת-הכפלה; השער והתמונה
בדפוס. לקוטי ספרות מתאימים. הטכסט חלקו בעברית
וחלקו ביוונית.

1632 חנוכה. רומא, הנוער הציוני, תש"ח. [1],
34 דף. 4°. במכונת-הכפלה. — לקוטי ספרות
מתאימים. רב הטכסט ביוונית.

1633 לוצטו, משה חיים. ספר מסלח
י ש ר י מ; כולל עניני מוסר ויראת ה' מאת... ר'
משה חיים לוצטו. מתנה מאת ועד ההצלה לשארית
הפליטה. מינכן, הוועד להוצאות ספרים אצל ועד ההצלה,
תש"ז. 54 דף. 8°. דפוס-צלום.

1634 מחזור. מחזור קדוש השם ראש
השנה ויום הכפורים. [שטוקהולם, שארית הפליטה
בשוועדן, תש"ז]. 336 ע'. 8°.

1635 סורוטשקין, זלמן. ספר הדעה
והדבור; קובץ דרשות על נושאים שונים. מאת
זלמן בהרה"ג בן ציון סאראטשקין, אב"ד לוצקא. חלק
א. תוצאה שניה. לאנדאן, "החינוך", תש"ז. 6, 319.
[11] ע'. 8°. דפוס-צלום. מהדורה א' עיין ק. ס.
שנה ט"ו ע' 318. כולל 18 דרשות.

1636 פרי, מאיר ליב. ש ב ש ט מ י ש ו ר.
חוברת ג-ד. חוברת ג' כולל דרושים שונים נבחרים.
חוברת ד' כולל דרושים וחידושי אגדה לחג הסוכות

In memoriam: W. Bacher. Arthur Cohen. A. H. Jessel. J. H. Schiff. S. Gross. H. P. Chajes. A. Katz. Bialik. Sokolow. Büchler. Jabotinsky. S. Wolfson. Cardinal Hinsley. — Miscellaneous sermons and addresses. — Messages and letters. — Papers and studies. — Prayers.

1643 *Some practical problems of the ministry*, [by] Abraham Feinstein, Leon Frami, Alfred Wolf, George Lieberman; papers read at Convention of Central Conference of American Rabbis. Cincinnati, Ohio, 1944. 28 p. 8°.

1644 *Zeitlin, Joseph*. Disciples of the wise: the religious and social opinions of American rabbis. (2nd printing). New York, Teachers College, Columbia University, (1947). XIII p., 1 l., 233 p. 8°.

= Teachers College, Columbia University: Contributions to education, no. 908.

גרסא תחלה בשנת 1945. התכן:

F. E. Johnson: Foreword. — Introduction. Part I: Introductory notes. Trends in contemporary Judaism. Social justice and the Rabbis. Part II: Introductory notes. The personnel and the Rabbinate. The audience of the Rabbis. Part III: Introductory notes. Theological views of the Rabbis. Philosophies of Jewish life. The social function of religion. Views of the Rabbis on some issues of economic reconstruction, — on some issues concerning education, — on some issues concerning civil liberties. Rabbis' position on the issues of peace and internationalism. Views of Rabbis concerning race and race relations. Coherence, non-coherence and apparent inconsistencies in Rabbis' responses. Preaching emphases of the Rabbinate and freedom of the pulpit. Principal findings and conclusions. Bibliography (p. 199–202). Appendix.

ולשמחת. מאת... מאיר ליב פריא... יצא לאור ע"י תלמידי ישיבת ק"ק שוראן... טירנוי, דפוס י. ט. ל. הכהן קאטצבורג, תרצ"ו. 48 ע"י. 8°.

1637 פרידמן, אפרים. ספר עבודת שירת תורה ומליצה... פרושים ובאורים באורח שירים... פיראאות לתורה, ברוח מסורה... אפרים (פריעדמאן)... אראדעא, דפוס א. י. פריעדמאן, תרצ"ט. 94, [2] ע"י. 8°.

1638 (קליין), יחיאל צבי. קונטרס אקדמות מילין לספר... שם הגדולים מדובר בו נכבדות, לעורר לבבות אבות ובנים ע"ד העשרה זכירות ועשרה מ"ע שבמחשבה התדיריות, לקבל עליו עול מלכות שמים... מלוקט מספרים... ע"י... יחיאל צבי מבית הלוי, הוצאה שניה. N. Y. תש"ו. 20 ע"י. 8°.

על המעטפת שם המחבר: Jeno Klein.

1639 Cowen, Alexander. Tefillin <phylacteries>; a brief treatise on the significance of this important mitzvah. (Brooklyn, N. Y., Merkos L'inyonei Chinuch, 1944). 16 p., illus. 8°.

1640 Glasner, Akiba. Königin Sabbat und die Erlösung Israels. Der Gedankenkreis des Sabbat, seine Weihe, Heiligkeit und Symbole, sowie seine Beziehung zur Erlösung Israels, nach Bibel und Talmud volkstümlich gedeutet. Zürich. (Selbstverlag). 5706–[1946]. 125 p. 8°.

בראש השער: שבת המלכה — וגאולת ישראל.

1641 Harrack, Charles de. Sabbath eve service for the Synagogue: for cantor <baritone> mixed choir and organ. New York, Bloch, [1946?]. 24 p., illus. (music), port. 8°.

1642 Hertz, J[oseph] H[erman]. Early and late; addresses, messages and papers, by the Chief Rabbi... Hindhead, Surrey, The Soncino Press, 1943. IX, 321 p., port. 8°.

ספר זה הוא בן-לואי לספרו הקודם של המחבר: Sermons, addresses and studies. עיין ק. ט. שנה 78 ע"י.

The festivals. — The Nazi terror. — התכן:

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

1645 באלאבאן, מאיר. די יידן-שטאט לובלין. איינלייטונגס-ווארט און איבערזעצונג פון א. ל. שוטהיים. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 191, [1] ע', תמונת. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, 11.
„צייכנונגען אין טעקסט פון קארל ריכארד הענקער“. המקור הגרמני יצא בשנת 1919 בברלין בהוצאת „יוזשף פֿרלג“.

1646 גראנאטשטיין, פריץ. מיין חרוב שטעטל סאקאלאז, שילדערונגען, בילדער און פארטרעטן פון א שטאט אומגעקומענע יידן. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 186, [12] ע', תמונת. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, 4.

1647 גריס, נח. קינדער-מארטיראלאגיע; זאמלונג פון דאקומענטן. צוזאמענגעשטעלט דורך נח גריס. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1947, 286, [2] ע', תמונת. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, 16. עיין להלן מס' 1675.
המדות: 1. גריס: אידישע קינדער אין דער צייט פון דער נאציאקופאציע (ע' 7—63). דערהאקסענע דער-צייילן: געטא. אקציעס. לאגערס. תפיסות.

1648 טאבאקסבלאט, ישראל. חורבן-לאדזש; 6 יאר נאצי-גינום. בוענאס-איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1946, 203 ע', תמונת. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, 5.

זהו הספר הראשון על חורבן לודז המבוסס על תעודות המתכבר, ליד לודז. היה עד ראיה והתחיל לכתוב את ספרו בחודשי מאי-יוני 1944 בגיטו לודז.

1649 טרונק, י[חזאל] י[שעיה]. פוילן; זכרונות און בילדער. בוך 1—3. גיריארק, מעדעם-קלוב, 1946—1944. 8°.

התכן: 1. בוך: „גענעאלאגיע פון מיינע עלטערן“. 1944, 252 ע'. 2. בוך: קינדער יארן. פארלאג „אונזער צייט“, 1946, 318 ע'. 3. בוך: יוגנט. פארלאג „אונזער צייט“, 1946, 287 ע'.

1650 ירושלמי, א. א. קיצור פון יידישער געשיכטע. 2-טע אויפלאגע. טייל 1. רומא, מחלקת התרבות ביים מרכז ארגון הפליטים אין איטאליע, 1947, [6], 106, [2] דף. 8°.
במכונת-הכפלה, עד חורבן הבית השני.
1651 עמירדוזשענסקי רעליעף קאמיטע פאר גליניאנע און אומגעבונג. חורבן גליניאנע <גלינע>; לזכרון אונזערע קדושים. (ניו יארק, עמירדוזשענסקי רעליעף קאמיטע פאר גליניאנע און אומגעבונג, 1946, [52] ע', 8°.
עם מדור אנגלי ושער נוסף באנגלית:

The tragic end of our Gliniany.
התכן: ה. האלפערן: איי מה היה לנו! 13 מכתבים מבני גליניאנע שנאדו בחיים (משנת 1945—1946).
ה. בן-חנה: אונזער היים שטעטל גליניאנע (גלינע). — דאס רעליגענע, נאציאנאלע און קולטורעלע לעבן אין גלינע, בלי חתימת שם המחבר.

1652 פוקס, טאניא. א וואנדערונג איבער אקופירטע געביטן. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1947, 271, [1] ע', לוחות-תמונת. 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, 24. שער נוסף בספרות. התכן: לאדזש. קיין פושעמישל. לעמבערג. מען בויט דאס נייע לעבן. דעפארטאציע. קיין טשערנאוויץ. טשערנאוויץ. געטא. נאציס פון מיין טאג-בוך. א ניי יאר (יאנואר 1943). דאס יאר 1944.

1653 פייגענבוים, מ. י. פאדליאשע אין אומקום; נאציס פון חורבן. מינכן, צענטראלע היסטארישע קאמיסיע ביים צ"ק פון די באפרייטע יידן אין דער אמעריקאנער זאנע אין דייטשלאנד, 1948, VIII, 355 ע', מפות, תמונת. 8°.

התכן: מ. וויינרייך: הקדמה. — אריינפיר-ווארט. ביאלע. לאמאז. מעזריטש. טרעבלינקע פון דער ווייטנס. אין געראנגל. טרעבלינקע פון דער נאענט. נאכווארט. דאטן. איבערזעצונג פון דאקומענטן. רשימות פון לעבן געבליבענע (ע' 333—354).

1654 פינקלשטיין, לעא. מגילת פוילן; <תורה, חסידות און שטייגער-קולטור אין יידישן פוילן>. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1947, 346, [6] ע', לוחות-תמונת. 8°.

בעריש מיילס אין די יארן פון דער פוילישער רעווא-
לוציע. סאציאלע און קולטור-געשיכטע אין די יארן
1856—1863. ווארשעווער יידן אין די וועלדער. הוספות
(ע' 273—297). — 1948. 305, [6] ע'.

בין ההוספות כרוז של הממשלה הלאומית (ממשלת
פולניה המורדת בשנת 1863). „אל אחינו היהודים אורחי
ארצות פולין“, שפורסם בעברית ובטלוגית. — קהלת
ורשה, שהיתה הראשונה לפי גדלה באירופה (ישבו בה
יותר מרבע מיליון יהודים), גדלה בעיקר במאה האחרונה.
בשנת 1837 ישבו בה 36.413 יהודים ובשנת 1851
— 43.176.

1656 שפיזמאן, לייב. פרויען אין די געטאס;
זאמלבוך. רעדאגירט פון ל. שפיזמאן, ניו-יארק, פיאנערן
פרויען ארגאניזאציע, 1946. XVII, [1], 184, [1] ע',
פורטרטים. 8°. ביבליאגריפיה: ע' [185].

החומר שבספר שאוב מספרות השואה ומהעיתונות.
המדורות: אין די געטאס און אונטערערד. פארטיאנען
אין קאמף. געשטאלטן, פארטרעטן, סאראשוסיסטן. צו
די ברעגן פון היימלאנד. — ההקדמות חתומות ע"י
רחל כצנלסון ובכירה חבט.

*1657 Aimé, Denise. Relais des errants.
Paris, Desclée de Brouwer, 1945. 323 p. 8°.
על רדיפות היהודים.

1658 Bauminger, Roza. Przy pikrynie i
trotylu <obóz pracy przymusowej w Skarżysku-
Kamiennej>. Kraków, (Drukarnia I pod Za-
rządem państwowym), 1946. 62 p., 1 l. 8°.

= Centralna żydowska komisja historyczna w
Polsce. Oddział wojewódzki w Krakowie.
[Wydawnictwa], Nr. 8 <19>.

Centralny komitet Żydów pol-
skich. — „Pamiętnik“.

„מחנה עבודת כפיה בקרויסקי-קמיני“. הוצאת הוצעה
המרכזית היהודית ההיסטורית בפולין, סניף פלך קרקיי.
מצבת זכרון.

1659 Bendixon, Stig. Israels historia fran
äldsta tider till Herodes' tronbestigning. Delen
1—2. (Stockholm), Sohlmans, (1948). [2] l.
384; [385]—873 p. 8°.

= דאס פוילישע יידנטום, 26. שער נוסף בסכרדית.
התכן: על נהרות פוילין. די שליחות פון יידישן
שרייבער. גלגולים פון פוילישער יידישקייט: אבסניה
של תורה. גאונים, מקובלים און קדושים. דער פוילישער
„גאנץ“ אין חסידות. אויפן וועג צו דער פערזענלעכקייט.
די אשת חיל אין פוילין. יידישע ארענדארן אין פוילין. —
חנא ר' עקיבא אין אונדזערער צייט: מיט איין פוס אין
אפגרינגט. ר' עקיבא אין קאזשניצער בית המדרש. דער
גייסטיקער ווידערגעבורט. — איבער די גאסן פון מיינץ
און ווארשע. יידיש און יידישע ליטעראטור אין דער
יידישער שול.

1655 שאצקי, יעקב. געשיכטע פון יידן אין ווארשע.
באנד I—II. ניו-יארק, יידישער וויסנשאפטלעכער אינ-
סטיטוט, היסטארישע טעקציע, 1947—1948. תמונת. 8°.
שער נוסף באנגלית. ההקדמה גם באנגלית.

באנד I: פון די אנהייבן ביזן אויפשטאנד פון
1831. התכן: אלט-ווארשע. פון די עלטעסטע צייטן ביז
1527. אין די יארן 1527—1764. אין די צייט פון לעצטן
פוילישן קעניג (1764—1794). אין דער תקופה פון דעם
גרויסן סיים (1788—1792). דער אויפשטאנד פון 1794.
דאס ייד. לעבן און ייד. פערזענלעכקייטן אין דער 2.
העלפט פון 18 י"ה. אין דער תקופה פון דער פריישיגער
אקופאציע (1796—1807). אין דער תקופה פון פירשטן
שאפט ווארשע (1807—1813). ווארש. יידן אין דער
מלחמה פון 1812. דאס אינעווייניקסטע לעבן אין פירשטן
שאפט ווארשע. ווארשע אין דער תקופה פון קאנגרעס-
פוילן (1815—1830). די ייד. קהילה-פאראוואלטונג אונטער
קאנגרעס-פוילן. דאס אינעווייניקסטע ייד. לעבן אין די
יארן 1815—1831. ווארשעווער יידן אין איפשטאנד פון
1831. הוספות. — 1947. 348, [3] ע'.

באנד II: פון 1831 ביזן אויפשטאנד פון 1863. התכן:
ווארשע אין דער תקופה פון פאסקעוויטשן (1831—1855).
דער אויפקום פון דער ייד. בורזשואזיע אין ווארשע.
דאס אינעווייניקסטע ייד. לעבן אין ווארשע אין די יארן
1832—1855. די טעטיקייט פון דער ווארשעווער קהילה.
דאס ייד. שולחען אין ווארשע. ייד. קולטור-טעטיקייט אין
ווארשע און די ארגאניזאציע פון דער קהילה, 1832—1855.
ווארשעווער יידן אין דעם פוילישן קולטור-לעבן. די
ווארשעווער קהילה אין די יארן 1856—1863. די „יידישע
מלחמה“ און דער פוילישער שלום. ווארשעווער יידן און
די „מאראלישע רעוואלוציע“ אין 1861—1862. הרב דב

przy C. K. Żydów polskich. Oddział w Krakowie. Wydawnictwa, Nr. 9.

„ספר זכרונות של יוסיגה”. הוצאת הועדה ההיסטורית היהודית המרכזית ע”י הועד המרכזי של יהודי פולין, המחברת פעלה כפרטיונית בקרקו והסביבה.

1664 Evans, Jon. The Nazi new order in Poland. London, V. Gollancz, 1941. 184 p., map. 8°.

XV: The persecution of the Jews: p. 138—152. מהתכן

1665 Farhi, Noury. La communauté juive d’Alexandrie de l’antiquité à nos jours; conférence faite... le 7 novembre 1945 à l’Atelier de couture <ouvroir> des écoles de la Communauté israélite d’Alexandrie... (Alexandrie, Imprimerie du commerce, 1946). 31, [1] p. 8°.

1666 Fejtő, François. Heine; a biography... translated by Mervyn Savill. (London), A. Wingate, (1946). 300, [1] p., pl., ports. 8°.

את הספר בצרפתית עיין בערך הבא.

1667 Fejtő, François. Henri Heine c. (Liège), A. Maréchal, (c 1946). 291, [3] p., 1 l., ports. 8°.

ביוגרפיה של הינה.

1668 Feldman, Abraham J[ehiel]. Remember the days of old; an outline history of the Congregation Beth Israel... 1843—1943. One hundredth anniversary. Hartford, Conn., [1943]. 101 p., facsims., pl., port. 8°.

1669 Foner, Philip S[heldon]. The Jews in American history, 1654—1865. New York, International publishers, (1945). 96 p. 8°.

התכן: Jews in colonial America. Jews and the American revolution. Jews and the Jeffersonian democracy. Jews in the war of 1812. The Jewish community on the eve of the civil war.

ביבליוגרפיה: כ”ב ע’ [829]—849.

תולדות היהודים מימי קדם עד עלות הורדוס לכאן המלכות.

1660 Budapest. A pesti izraelita hitközség. A pesti izraelita hitközség eljárásának összefoglaló jelentése az 1943, 1944, 1945, 1946. évben kifejtett működéséről és indoklás az 1943, 1944, 1945, 1946. [VII. 31-ig] évi zárszámadáshoz és mérleghez. Budapest, 1947. 62 p. 4°.

דו”ח כללי וכספי של הקהלה היהודית של פֶּסְט; מכיל תאור השמדת יהודי בודאפשט בשנת 1944.

1661 Carp, Matatias. Cartea neagra; suferinta evreilor din Romania, 1940—1944. Cu o prefata de Alexandru Safran, 1—3. Bucuresti, tip. Socec & co., 1946—48. 8°.

v. 2—3 pub. by “Dacia Traiana”.

התכן: v. 1: Legionarii si rebeliunea. 1946. 379, [1] p., pl., tabs. — 2: Pogromul dela Iasi. 1948. 168 p., pl. — 3: Transnistria. 1947. 476 p., map, pl., tabs.

„הספר השחור; סבלות היהודים ברומניה, 1940—1944. עם הקדמה מאת אל’ שפרן (הרב הראשי ליהודי רומניה). כ”א: הלגיונרים והמרד. כ”ב: הפרעות ביאסי. כ”ג: טרנסניסטריה.”

1662 Deeg, Peter. Die Judengesetze Grossdeutschlands, bearb. von Peter Deeg, hrsg. von Julius Streicher. (1.—3. Aufl.) Nürnberg, Verlag Der Stürmer, 1939. 243 p., 2 pl. (diags.). 8°. (Juden, Judenverbrechen und Judengesetze in Deutschland von der Vergangenheit bis zur Gegenwart).

1663 Draengerowa, Gusta Dawidsohn. Pamiętnik Justyny. Kraków, (Centralna żydowska komisja historyczna przy C. K. Żydów polskich), 1946. 116 p., 1 l., port. 8°.

= Książki Wojewódzkiej żydowskiej komisji historycznej w Krakowie, Nr 2.

= Centralna żydowska komisja historyczna

oskarzając; opracowali: Maria Hochberg-Mariańska i Noe G r ü s s; wstępem poprzedziła: Maria Hochberg-Mariańska. Kraków, (Drukarnia Nr. 3 Sp. wyd. "Wiedza"), 1947. XXXII, 287 p., illus. 8°.

= Centralna żydowska komisja historyczna przy Centralnym Komitecie Żydów w Polsce; [Wydawnictwa], Nr. 37.

"Copyright by Centralna żydowska komisja historyczna w Polsce."

"ילדים מאשימים. עיבוד מ. הוכברג-מריאנסקה וגרס. הקדמה מאת מ. הוכברג-מריאנסקה. הוצאת הועדה ההיסטורית היהודית המרכזית שעי' הועד המרכזי של יהודי פולין." — עיין לעיל מס' 1647.

1676 Lévai, Jenő. Fehér könyv; külföldi akciók magyar zsidók mentésére. (Budapest), Officina, (pref. 1946). 174, [1] p. 8°.

"ספר לבן; הפעולות בחר"ל להצלת יהודי הונגריה."

1677 Lévai, Jenő. Fekete könyv; a magyar zsidóság szenvedéseiről. (Budapest), Officina, (pref. 1946). 319, [1] p. 8°.

"ספר שחור; על סבלותיהם של יהודי הונגריה."

1678 Mendelson, Salomon. La resistencia desesperada en el ghetto de Varsovia; conferencia pronunciada el 9 de enero de 1944 en la Asamblea anual del Iwo en Nueva York. Traducido al castellano por Mendel Meiern Laser. Buenos Aires, Instituto científico judío, 1944. 30, [2] p. 8°.

"ההתנגדות המיואשת בגטו ורשה."

את המקור היודי עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 272, שם גם ציון קצר. תרגום אנגלי — שנה כ"ג ע' 217.

1679 Meyer, Torben L. Flugten over Öresund; en Reportage omkring den jødiske Flugt og Deportationerne fra Danmark Efteraaret 1943. København, Jespersen og Pio, 1945. 208 p. 8°. "Omarbejdet og udvidet efter svensk Udgave: 'Vi flydde over Öresund'."

Jews and the anti-slavery movement. Jews and the civil war. Appendices (ביניהם: Jewish congregations in the U. S. in 1850). Bibliography: p. 94—96.

1670 Freund, Julius. O Buchenwald!... Mit zehn ganzseitigen Abb. nach Originalzeichnungen von N. Schwalba... und Rolly Gerö... (Klagenfurt. Selbstverlag des Autors, 1945). 200, [4] p., illus. 8°.

כולל גם ידיעות על יהודים במחנה זה.

1671 Friediger, M[oses]. Theresienstadt. København, J. F. Clausens Forlag, 1946. 145 p., 3 l. 8°.

1672 Goeth, Amon Leopold, defendant. Proces ludobójcy Amona Lepolda Goetha przed najwyższym trybunałem narodowym. Warszawa, (Kraków, Drukarnia I pod zarządem państwowym), 1947. 514 p., illus., facsim., plan, ports. 8°.

= Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej w Polsce, Nr. 35.

"Copyright by Centralna żydowska komisja historyczna w Polsce".

"המשפט על רוצח עמים א. ל. גת בפני הטריבונל העממי העליון. ורשה. הוצאת הועדה היהודית ההיסטורית המרכזית בפולין". א. ל. גת היה מפקד המתנה בפלשוב והיה מוציא לפועל את ההשמדה.

1673 Grossman, Vaszilij. A treblinkai pokol. (Budapest), Cserépfalvi, 1945. 62 p. 8° (Cserépfalvi két könyvek).

"הגיהנום של טרבלניקה". המקור ברוסית. תרגום עברי עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 169; תרגום צרפתי — שם שנה כ"ה ע' 181.

*1674 Guggenheim, Peggy. Out of this century; the informal memories of P. Guggenheim. New York, Dial Press, 1946. 373 p.

1675 Hochberg-Mariańska, Maria. Dzieci

1684 Schickert, Klaus. Die Judenfrage in Ungarn; jüdische Assimilation und antisemitische Bewegung im 19. und 20. Jahrhundert. (2. Aufl. <neu bearb. und bis zur Gegenwart ergänzt>). (Essen), Essener Verlagsanstalt, (1943). 317 p., pl., ports. 8°.

ספר אנטישמי. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ט ע' 27.

1685 Starr, Joshua. Romania: the Jewries of the Levant after the fourth crusade. Paris, Éditions du Centre, 1949. 123 p., 1 l., facsim. 8°.

י. סטאר ידוע במחקריו בשדה תולדות היהודים בארצות המזרח האסלאמי והיווני, וספרו זה אינו אלא המשך לחבור אחר שבו עסק המחקר בקורות יהודי ביוזן עד התחלת המאה השלש עשרה (עיין ק. ס. שנה ט"ז ע' 463—459). בספר שלפניו מטפל סטאר בתולדותיהן של קהילות יון בתקופה שבין כבוש קושטא על ידי הלטינים בשנת 1204 והכבוש התורכי, אם כי לעתים תכופות הוא מוסר לנו גם את הידיעות על קהילות אלה שאותן מצא במקורות מתקופות מאוחרות יותר. הכבוש של מלכות ביוזן בידי הלטינים הביא לידי יסוד נסיכויות מרובות בשטח שהיה לפניו נתון לשלטון אחד ואחיד, ומכאן שקהילות ישראל ביוון ואייה היו צריכות לכלכל את ענייניהן בתוך מסגרות שונות ומשונות, קהילה קהילה ותנאיה. פצול זה מקשה על ההיסטוריון לצייר תמונה סינתטית של קורות היהודים ביוון בתקופה ההיא ומקשה גם לחשוף את המקורות ולכנס את החומר ההיסטורי. כדי למצוא ידיעות על הקהילות שנשארו תחת שלטון יוני צריך לחפש במקורות יוניים, בעוד שהידיעות על הקהילות בשטחים שהיו נתונים לשלטון לטיני מפורזות בהיסטוריוגרפיה האיטלקית הענפה. המחקר עשה את מלאכתו בשקידה נפלאה ואסף גם את הידיעות על יהודי יון שהשאירו לנו נוסעים־סוברים מהתקופה ההיא. כמו כן עיין המחקר במחקרים מרובים על קורות יון שזכתבו ביוזן החדשה, בסרברקראטית, רוסית ושאר לשונות, ומובן מאליו שלא נעלם ממנו מה שיש למצוא על נושא זה במקורות עבריים. אם הידיעות הבודדות אינן מאפשרות לתת לקורא תאור של מאורעות המצטרפים זה לזה, הרי אין זו אשמת ההיסטוריון. יש לציין שהמחקר דלה מהמקורות כל מה שאפשר והשתדל להאיר את חיי הקהילות הללו על כל צדדיהם.

„הפליטים דרך אורזונד; רפורטזיה על הפליטים והמגור-
רשים היהודיים מדניה בסתו 1943.”

1680 National Jewish Welfare Board. Fighting for America; a record of the participation of Jewish men and women in the armed forces during 1944. (New York City), [1945?]. X, 290 p., pl. 8°.

1681 Nordau, Anna. Max Nordau; l'homme — le penseur — le sioniste. Préface de Pierre Paraf. Paris, Editions de la terre retrouvée, 1948. 318 p., 1 l., pl., ports. 8°.

בראש השער: Anna et Max Nordau.
תרגום אנגלי עיין ק. ס. שנה כ' ע' 211, שם גם
ציין: תרגום ספרדי — שם שנה כ"ג ע' 292.

1682 Ose. Les enfants de Buchenwald; (rapport, publié par la première équipe médico-sociale Joint-O.S.E., à la suite de son enquête faite à Buchenwald). Genève, (Affoltern s/Albis, typ. J. Weiss), 1946. 1 p. l., 85 p., illus., music. 8°.

בראש השער: Union O.S.E.
בסוף (ע' [73]—83): Le folklore de Buchenwald.
שירים — בצרוף תוים — שהיו שרים במחנות. הטכסט
ביוזן באותיות לטיניות מתחת לתוים וגם למטה לחור.

1683 Roth, Cecil. The house of Naxos, the duke of Naxos. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 5708—1948. XVI, 250 p., facsim., pl., ports., geneal. tab. 8°.

= The Gitelson Library, 1.
כשהמחקר סיים בשנת 1947 את הביוגרפיה של דונה
גרציה ושיא החליט שיש להשלים ספר זה ע"י ספר
המוקדש לחיי המופלאים של חתנה יוסף ושיא הדוכס
של נקסוס. (מההקדמה).

Foreword. Joao Miguez. Joseph Nasi. Imperial favorite. Duke of Naxos. Lord of Tiberias. King aspirant of Cyprus. Master of Belvedere. Joseph Nasi in the English drama. Afterglow. Bibliography (p. 227—229).

ב ZDPV כרך 11 ע' 186—187. דומיניקו טרויאן (1512) בנספה למסע תנו הוצ' שפר ע' 157, וריצ'רד טורקינגטון (1517) הוצ' Loftie ע' 63.

והרי עוד הערה: בדבריו על המעמד המשפטי של יהודי קפריסין תחת שלטון הלטינים אומר סטאר ע' 102 שכנגוד לנוהג של מערב אירופה היה ליהודי שנחבץ לדון על ידי לא-יהודי הזכות לדרש שהלה יעמיד עדים יהודיים. ולא היא. זכות זו ניתנה ליהודים גם במקומות שונים באירופה המערבית, ראה Stobbe, Die Juden in Deutschland während des Mittelalters p. 150 ff; Aronius no 448, 711, 771; Baer, Die Juden im christlichen Spanien I. p. 92/4, 1025 ff.

אולם, כאמור, אין בדברים אלה כדי להפחית מערכו של ספר חשוב זה. א. ש. ש. ר. א. ס.

1686 Vajda, Zoltán József. Nök a pokolban. Kispeszt. (Z. J. Vajda), 1945. 128 p. 8°.

„נשים בניהגום“ (= במחנות רכז שונים), כולל בעיקר ידיעות על נשים יהודיות.

1687 Zajęczkowski, Ananiasz. Ze studiów nad zagadnieniem chazarskim. Études sur le problème des Khazars <avec résumé français>. Wydano z zaskiku prezyd. Rady Ministrów i wyd. nauki Minist. Oświaty. Kraków, Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności, 1947. [2] I, 99 p. 8°.

= Prace Komisji orientalistycznej Nr. 36.

= Mémoires de la Commission orientaliste, No. 36.

1688 Zweig, Stefan. Die Welt von gestern: Erinnerungen eines Europäers. Stockholm, Bermann-Fischer, 1947. 498 p. 8°.

את התרגום העברי עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 18, שם גם תאור.

1689 عزمي، خليل. تاريخ بني اسرائيل القديم او يا عالم اقرأ ويا يهود اعتبروا.

הדרך היחידה שבה יכול היה ההיסטוריון ללכת בבואו לטפל בנושא זה היא השיטה הרגיונלית, ומובן שבדרך זו הלך סטאר. הפרק הראשון בספרו מוקדש לקורות היהודים באי גרוסוונטה, והגנו שומעים על תופעה מיוחדת במינה — יהודים שהיו קלינטים של גבירים, אף הם יהודים, כלומר אנשים שלא היו עבדים ולא בני-חורין אלא ביחסי תלות. הפרק השני שבו מדובר על יהודי מודון וקורון מענין באשר המחבר אסף ידיעות חשובות על ענייניהם של בעלי מלאכה שבקלילות אלה. בדבריו על יהודי פטרס, מעיר סטאר את תשומת לבנו ליהודים שהיו בעלי קרקעות ואחוזה חקלאיות. מצב היהודים בסלוניקי היה בתקופה הנדונה רופף, משום שהשליטים היוונים שהחזיקו אחרי מסע הצלב הרביעי בחלקים של מלכות ביוזן נקטו במאה ה-12 עמדה שלילית ביותר לגבי היהודים. לעומת זה התקיימה בתקופה ההיא ברודוס קהילה חשובה שעליה מסופר הרבה במקורות שונים. מכל האיים של הפלגוס היה בקפריסין המספר הגדול ביותר של יהודים, התיימו קהילות בניקוסיה, פמגוסטה, פפוס ולימסול. בפרק האחרון של הספר דן המחבר בשאלת המסים ששלמו היהודים במלכות ביוזן. כנגד הדעה שלא שלמו באופן מיוחד אלא מס סמלי, מביע סטאר את הדעה שהם שלמו מס מיוחד במקום המסים שהיו מוטלים על שאר האזרחים. מהשטחים שהיו נתונים לשלטון הלטינים אין למחבר חומר מספיק כדי לכוא לדי הערכה כללית של סדרי המסים שהיו מוטלים על היהודים.

כלי להגביל במאומה את השבח הרב למחבר על עברו וחו היפה, יורשה לי להזכיר כמה פסקאות על יהודי יון במקורות מסוף ימי הביניים שלא נזכרו משום מה בספרו של סטאר: על קהילת רודוס מספרים הנסעים דיטריך פון שכתן (1941) וקונרד פון גרינברג (1486), ראה בספרו של ריריכט-מייסנר, דויטשע פילגריינן עמ' 154, 183. חשובה באופן מיוחד הנסקה בספרו של עולה הרגל מיאטרו קאטולה. כומר איטלקי זה שעבר בשנת 1494 ברודוס בעלותו לארץ ישראל, מספר ששם יהודים רבים ועשירים ושהם עוסקים בתעשיית המשי, ר' בתרגומו של Newett ע' 208. על יהודי מודון מדבר פטר פטבנדר שעלה בשנת 1492 לארץ ישראל, ר' אצל ריריכט-מייסנר ע' 251. בקהילת קורפו לא טפל סטאר בספרו כלל, ודוקא קהילה זו נזכרת הרבה פעמים במקורות מהתקופה ההיא: נזכיר את תאורי המסע של מאריאנו מסינה (1431) הוצאת מירנצי 1822 ע' 6, קלט מדופן אצל קוגדי ע' 203, דיטריך פון שכתן ע' 179, קסמר פון מלינן (1506)

Abgeschlossen am : בפתיקא שנדבקה אל השער :
31. Juli 1947.

הרשימה כוללת את שמות האנשים, מקום הלידה
ותאריך הולדתם, כתבתם, והסטטוס הקודם שלהם :
יושבי המחנות, אנשים שחיו בברלין באופן בלתי ליגלי
וכו.

1696 Bonaparte, Maria Letizia (Ramolino).
Myths of war; translated by John Rodker.
London, Imago Pub. Co., (1947). 161 p. 8°.
בראש השער : Marie Bonaparte :
VII : The myth of the Devil-Jew :
Emotive aspects. Historic aspects. Functional
aspects (p. 119—153).

1697 Canadian Jewish Congress. Memo-
randa submitted by the Canadian Jewish Con-
gress and the Zionist Organizations of Canada
to the Canadian delegates to the United Na-
tions Conference on International Organization
at San Francisco. (Montreal, Que., Printed in
Canada by Woodward Press Inc.), 1945.
15 p. 8°.

1698 Cohen, Harry. A panorama of preju-
dice. New York, Bloch, 1944. 150 p. 8°.
נגד האנטישמיות.

1699 Conference of Jewish Combattants,
Paris, 1945. Conference of Jewish Combattants...
Armistice day, 11th November 1945, Paris.
(Paris), [1945?]. 31, [1] p. incl. illus. 8°.
"Edited by the World Union of Jewish Com-
battants."

1700 Dingwall, Eric John. Racial pride and
prejudice. London, Watts & Co., (1946). X.
246 p. 8°.
מהתכן : Antisemitism (p. 40—56).

1701 Dominican Republic Settlement Asso-
ciation, Inc., New York. Concerning refugee
settlement in the Dominican Republic... (Pam-
phlet) no. 1—3. [New York], 1940. 8°.

بغداد، خ. عزمی، ۱۳۶۶ هـ ۱۹۴۷ م. [۲]
ص. ۸۰.

"ההיסטוריה הקדומה של בני ישראל, או : קראו בני
אדם ושימו לב היהודים" מאת סליל עזמי. בגדאד 1947.

עם ישראל בווה

1690 ארגונטינער אידישע הילפס-קאמפני-
רענץ. (בוענאס איירעס), פארייניקטער צענטראל קאמי-
טע פאר הילף די אידישע מלחמה קרבנות און פליטים.
(1946). 147, [7] ע, לוחות-המונות, פורטרטים. 8°.
עם שער ספרדי בעמ' ד' של המעטפת.

1691 ביטעלמאן. א[שר]. אידישע פאלקס-
אייניקייט... New York, "מארגן-פרייהייט" פארלאג,
[1945]. 48 ע. 8°.

1692 ברידער יידן פון דער גאנצער וועלט !
> רעדעס פון פארשטייער פונעם יידישן פאלק אפן
מיטינג וואס איז פארגעקומען אין מאסקווע דעם 24
אוגוסט 1941 י. <. מאסקווע, אגיו, מעלכוכ-פארלאג "דער
עמעס", 1941. 41, [3] ע, פורטרטים. 8°.
שער רוסי על עמ' ד' של המעטפת.

1693 American Jewish Committee. Toward
peace and equity; recommendations of the
American Jewish Committee. New York, 1946.
XIII p., 1 l., 151, [1] p. 8°.

התכן : Preface. Recommendations. Dis-
cussion: Protection of human rights. Restora-
tion of rights. Repatriation. Migration. Pales-
tine. Proposed provisions for the peace treaties.

1694 American Jewish Conference. Proceed-
ings of the third session February 17—19,
1946, Cleveland, Ohio. Edited by Ruth
H e r s h m a n. New York, American Jew-
ish Conference, 1946. 292 p. 8°.

עין גם ק. ס. שנה כ"ד ע' 217.

1695 Berlin. Jüdische Gemeinde. Mitglieder-
verzeichnis der Jüdischen Gemeinde zu Berlin.
(Berlin, typ. B. Goebel), [1947]. 134 p. 4°.

"Traducción del alemán y nota marginal de Maximo Jose Kahn."

את המקור עיין ק. ט. שנה ס"ז ע' 468.

1707 Robinson, Jacob. Human rights and fundamental freedoms in the Charter of the United Nations; a commentary. New York, Institute of Jewish Affairs of the American Jewish Congress and World Jewish Congress, 1946. IV, 166 p. 8°.

= From war to peace, (no. 4).

1708 Union of American Hebrew Congregations. The state of our Union [by] Maurice N. Eisenrath; report... to the XXXIX Council, Cincinnati, March 3, 1946. Cincinnati, 1946. 24 p. 8°.

1709 United Emergency Committee for European Jewry. Towards rescue 1943. First report of the United Emergency Committee for European Jewry. Sydney, [1944?]. 38, [2] p. 8°.

1710 Vaad Hatzala. Germany. Pictorial review, Vaad Hatzala Germany 1948. [New York?, 1948?]. 1 p. l., 248, [14] p., illus. 4°.
"השתדלנו להמציא לידינו שבועלם תאור מפעליו של הועד בצורת צלומים." (מהקדמתו של הרב נתן ברור).

1711 Villa, Eugenio. New ways. Buenos Aires. "Estrellas", (c1942). 95, [1] p. 8°.

= Sources and readings pub. by the Editorial "Estrellas", no. 21a.

את הספר בנרמנית עיין ק. ט. שנה כ"א ע' 91; שם גם באור קצר. את הספר ביווית עיין ק. ט. שנה כ"ה ע' 183. מהדורה ספרית עיין בערך הבא.

1712 Villa, Eugenio. Nuevos senderos. Buenos Aires, Editorial Judaica, (introd. 1942). 109 p., 1 l. 8°.

מהדורה אנגלית עיין בערך הקודם.

על התישבות היהודים בדומיניק.

No. 1: Meeting at the Town Hall Club, N. Y. C., February 15, 1940. 26 p.
No 2: Minutes of a special meeting of the Board of Directors of Dominican Republic Settlement Association, Inc., held... June 12, 1940. 18, [2] p.

No. 3: Discussion concerning the future of agricultural settlement at Sosua. 23 p., illus., tab.

1702 Guggenheim, Carlos. Refugiados — Inmigrados — Nuevos chilenos... [Santiago?], Imprenta La Sud-Americana, 1942. 26, [4] p. 8°.

"פליטים — אמיגרנטים — צילונים חדשים".

1703 Hansen, Per Faye. For jøde først og sa for greker; et Bibelsk korrektiv i jødeproblemet, av Per Faye Hansen. Oslo, i kommisjon hos Karmel, 1945. 142 p. 8°.

"ליהודים תחלה ואח"כ ליוונים" (הכוונה לעולם כולו).
נגד האנטישמיות ונגד רדיפות היהודים.

התכן: מכאן. האם יכול התנ"ך לענין אותנו? ישראל העתיק והיהודים של זמננו. העמדה ההיסטורית המיוחדת של העם הנבחר. כעיות הציונות וההתבוללות. אשמת היוונים ותשובת היהודים.

1704 Hermann, Imre. Az antiszemitzmus lélektana. (Budapest), Biblioteca, (1945). 110 p., 1 l. 8°.
"תורת הנפש של האנטישמיות".

1705 Jacobi, Walter. Golem... Geissel der Tschechen; die Zersetzung des tschechischen Nationalismus. Prag, Orbis-Verlag, 1942. 110, [2] p., facsim., pl. 8°.

נגד היהודים והבונים החששים.

1706 Lonsbach, Richard Maximilian. Nietzsche y los judios. Buenos Aires, Ediciones Iman, (1944). 2 p. l., 7—105 p. 8°.
(Panorama de la filosofia de la cultura).

Spears. London, Hutchinson & Co., [1946]. 240 p. 8°.

המחבר, ערבי ידוע בא"י, ששרת שנים רבות בממשלת המנדט, מנתח את הבעיה הא"י מתוך התנגדות חריפה לציונות. הוא דורש להקים בא"י שלטון ערבי ולהפסיק את העליה היהודית. הספר נגמר כשהועדה האנגלו-האמריקאית עזבה את א"י.

*1717 Abel, Louis Félix. Géographie de la Palestine. T. I—II. Paris, J. Gabalda, 1947. XXV, 515; IX, 539 p., illus., maps, pl. 8°.

המהדורה הקודמת יצאה בשנות 1933—1938.

1718 Allen, H[arold] B[oughton]. Rural education and welfare in the Middle East. A report to the Director General Middle East Supply Centre, September 1944. London, H. M. Stationery Off., 1946. V, [1], 24 p., fold. map. 8°.

1719 Anglo-American Committee for a Jewish Army. Publication no. 1—4. (London), 1942—44. Illus. 8°. No. 4 pub. by Committee for a Jewish Army.

התכן : no. 1 : Towards a Jewish army. 1942. [4], 26, [2] p. no. 2 : Jeremiah Helpern : Behind the Near Eastern front : Arabs and Jews. 1942. [4], 19, [1] p. no. 3 : Jewish Legion — Jewish army. 1943. [2], 19, [3] p. no. 4 : Repatriated Palestine Jewish soldiers, Jewish Army Committee welcome meeting. 1944. [2], 16, [2] p.

1720 Bein, Alex. Theodore Herzl : a biography... Translated from the German by Maurice Samuel. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 5704—1943. 3 p. l., 545 p., pl., ports. 8°.

הדפסה שלישית. הראשונה עיין ק. ס. שנה י"ט ע' 175 ושם ציונים ביבליוגרפיים.

1721 Ben-Gurion, David. Reply to Bevin : analysis of the Foreign Secretary's statements on Palestine. London, Jewish Agency for Pa-

ציונות וידיעת ארץ ישראל

1713 איזבאן, ש[מואל]. „אומלעגאלע" יידן שפאלטן ימען >די געשיכטע פון א אומלעגאלער רייזע קיין ארץ ישראל<. מיט א פארווארט פון רות קליגער. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1948. 335, [1] ע', תמונות. 8°.

= ביכער-סעריע דאס פוילישע יידנטום, 28. המחבר נסע באחת האניות של מעפלים.

1714 געווערקשאפטן קאמפיין פאר ארבעטנדן ארץ ישראל. א פערטל יארהונדערט הסתדרות; זאמל-בוך. רעדאגירט פון [יובל] שטיינמאן. גיריארק, געזערק-שאפטן קאמפיין פארן ארבעטנדן ארץ ישראל, 1946. 300, [1] ע', טבלאות, לוח-תמונות. 8°.

התכן : ת. גרינבערג : הקדמה. ד. בן-גוריון : חברי-קייט — אוונער פארמעגן. הסתדרות — בויער פון א פאלק (10) מאמרים ורשימות מאת ב. כצנלסון, ד. בן-גוריון, ז. אהרונביץ, ד. רמז וז. ארלווירוב, דער אנשטאנ (2) מאמרים, די גרינדונג פון דער הסתדרות (8) מאמרים ורשימות מאת טרומפלדור, י. ח. ברנר, או"ר, ב. כצנלסון ואחרים. אויסטוען און דערגרייכונגען (מאמרים מאת א. ריבוצקי, א. דיקנשטיין, ג. מינצ, ב. שברון ואחרים). קולטור און דערציאונג (מאת ד. פינס, ח. נ. ביאליק — קטע מנאום — י. טבנקין, ז. אהרונביץ, ב. כצנלסון). די ארבעטער פרוי (שיר מאת רחל ורשימות מאת ע. פישמן, ר. כצנלסון, ע. טבנקין וא. לוי). אין קאמף פאר עליה (מאת ב. כצנלסון, ח. נ. ביאליק — נאום — ד. בן-גוריון, י. לשצ'ינסקי : די איד-סאציאל. באהענג און די חלוצישע עליה, ע' 207—228, ושיר מאת י. גלאט-שטיין). זעלבסטשטון און הגנה (מאת נ. סירקין, ברנר, ב. כצנלסון, יבנאלי, בלינסון וד. שמעוניוביץ : תרגומים משיריו). די איד. ארבעטערשאפט און די הסתדרות. אוונערע שבועים.

1715 דזשילעט, גיי מ. אמעריקע און די באפריי-אונג פון ארץ ישראל, פון גיי מ. דזשילעט. — ארץ ישראל באפרייאונגס קאמיטעט. — אמעריקאנער ליג פאר א פרייער ארץ ישראל. [ניו יורק ?], אמעריקאנער ליג פאר א פרייער ארץ ישראל, (1945). 19, [1] ע', 8°.

1716 Abcarius, M[ichel] F. Palestine through the fog of propaganda... With an introduction by Major-General Sir E. L.

York, H. W. Wilson, 1942. 86 p., tab. 8°. ע' 77-81: על משקים קואופרטיביים בא"י (רשימה ביבליוגרפית).

1727 Fink, J. Ahad-Haam; une étape de la pensée juive. Paris, Editions Kiyoun, [1946?]. 110 p., 1 l. 8°.

הספר כולל ג' מדורות: א"ה הסופר, המבקר, הציוני. הדגש הוא על המדור הראשון, שבו משתל המחבר להסביר את השקפת-עולמו של א"ה, והצליח לתת הרצאה תמציתית של עיקרי דעותיו. יש לציון הערה קולעת של המחבר, שחנכו החסידי של א"ה השפיע עליו — אולי בלא-יודעין — כשבא לדרוש תחית הלבבות. לעומת זה לא הזכיר המחבר שלתורת א"ה היתה — אולי בעקשין — השפעה גדולה מאד על האידאולוגיה של העליה השניה. בע' 28 כותב המחבר שא"ה לא נסה להסביר את עניני המוסר הלאומי היהודי לכל פרטיו; כי הוא היה עתונאי וכתב מאמרים קצרים. חבל, שהמחבר לא הזכיר שא"ה התכוון לכתוב על נושא זה ספר שלם; (על זה הוא מספר בכמה מאגרותיו: כ' ב' ע' 132-133 משנת תרס"ג; ד' ע' 79, 201, 225; כ' ה' ע' 3, 14, 179-180 מאייר תרע"ד) אלא שהדבר לא יצא לפועל. בגליון "הארץ" מס' 5311 מביא טבת תרצ"ו, המוקדש למלאת 10 שנים לפטירתו, פורסמו על ידי — בתוך ארכיונו של א"ה — ראשי פרקים של ספר על ההכרה הלאומית בנשאל. כתובים בכת"י של א"ה. וגם ר"ש דובנוב מספר בזכרונותיו (כ' 11, ע' 82) שבשנת 1908 הראה לו א"ה ראשי פרקים של שתי עבודות שהתכוון לכתוב ואחת מהן על התפתחות המוסר של היהדות. — יש קצת מהגומה בדברי המחבר שכל העבודה הציונית ברוסיה התרכזה למעשה מסביב לוועד האודיסאי של חובבי ציון, שהתקיים באופן רשמי; והסבה לכך: הרדיפות על הציונות ברוסיה הצאריסטית (ע' 95). על אף הרדיפות התנהלה ברוסיה הצארית עבודה ציונית גדולה ומסופעת, מחוץ למסגרת ועד חו"צ. — והנה תקונים קלים לכיוגרפיה הקצרה של א"ה שניתנה בספר: "לא זה הדרך" (מאמרו הראשון) פורסם ב' 1889 ולא כ' 1885 (ואולי כאן שגיאת דפוס); פינסקר מת בשנת 1891 ולא 1892. א"ה בקר בא"י ובקונגרס הציוני העשירי בבול בשנת 1911 (ולא 1912).
הספר הזה — הראשון ב צ ר פ ת י ת על אחד העם — יביא תועלת רבה.
ב. ש.

leste. Information Department, (1946). 23 p. 8°.

"Reply to Bevin is from an address delivered at an extraordinary session of the Jewish Elected Assembly, held at the Hebrew University... Jerusalem, on November 28th, 1945".

את המקור העברי עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 13.

1722 Clapham, J. W. Palestine, the land of my adoption... Four full-colour illustrations and 20 plates in photo brown. London, Pickering & Inglis, [1946]. 196 p., maps, pl. 8°.

רשמי מסע בא"י. המחבר נוצרי מאמין, התעניין בעיקר במקומות הקדושים לנוצרים, אבל מספר גם על הישוב היהודי והמפעל הציוני ומקדיש גם פרק מיוחד (ע' 182-191) לציונות ולמנדט. המחבר מתחשט לציונות באהדה.

1723 Comité Uruguayo pro Palestina. La opinión Uruguaya sobre el problema judío. Montevideo, 1945. 32 p., facsimils., ports. 8°. "הוועד האורוגואאי למען ארץ ישראל. הדעה האורוגואאית על הבעיה היהודית".

1724 Cumming, Henry H[arford]. Franco-British rivalry in the post-war Near-East; the decline of French influence. London, Oxford University Press, 1938. 4 p. l., 229, [1] p., fold. map. 8°.

על ארץ ישראל עיין עמ' 15-20, 25-28, 43-53, 57-62, 65, 66, 69-74, 78-81, 89-90, 95-102, 106-111, 119, 135, 149, 212.

1725 Deursen, A. van. Palestina: het land van den Bijbel. Baarn. Bosch & Keuning. [194-?]. 272 p., illus., maps. 8°. (Bibliotheek van boeken bij den Bijbel).

ארץ ישראל; ארץ התנ"ך.

1726 Eaton, Joseph W.; Saul M. Katz. Research guide on cooperative group farming; a research bibliography on rural cooperative production and cooperative communities. New

rev., with foreword by Israel Cohen. London, R. Searl, 1946. 79 p. 8°.

על שאר המהדורות של חיבור זה במקור ובתרגום
ע"י רשימה ביבליוגרפית של ב. שוחטמן ב"העולם"
תשי"ז, גל' 23, 24 ו' 45.

1734 **Hobman, Joseph Burton**. Palestine's economic future; a review of progress and prospects, with a message from Field Marshal Smuts. London, P. L. Humphries and Co., 1946. 310 p., illus. (incl. ports., facsim.), diagrs., tabs. 4°.

בראש השער : Published on behalf of the Children and Youth Aliyah Committee for Great Britain. Edited by J. B. Hobman.

התכן : Editorial note. Ch. Weizmann: Introduction. W. C. Lowdermilk: Palestine; a promise for the M. E. R. N. Nathan: Palestine's economic possibilities. H. J. Laski: Palestine; the economic aspect. E. Broido: Jewish Palestine; the social fabric. D. Horowitz: Arab economy in Palestine. A. Dorra: Palestine and the economic development in the M. E. S. Hoofien: The supply of capital. E. Kaplan: Private and public investment in the Jewish National Home. Sir E. J. Russel: Aspects of Palestine agriculture. E. Bergman: Utilization of agricultural products. M. Novomeysky: The Dead Sea and the world potash industry. V. Liwshitz-Garik: The electrification of Palestine. L. Farkas: Science and industry in Palestine. C. Wilson Brown: War industries in Palestine. A. Arnstein: The building industry. E. Möller: The textile industry. L. Taub: The chemical industry. Y. Mazur: The diamond industry. E. Goldberg: Precision instruments industry. G. Schocken: Printing and publishing. E. H. Luft: Insurance companies. W. Turnowsky: Tourism and health resorts. M. M. Kaye: The role of Palestine in civil aviation. Children and youth

1728 (**Frankenstein, Ernst**). An open letter to the Right Honourable Ernest Bevin M. P. New York, (American Zionist Emergency Council), [1946?]. [16] p. 8°.

חתום : Ernst. Frankenstein

1729 **Galimir, Mosco**. Half a century of world travel; impressions and reflections. (New York, St. Marks Printing Corp.), 1945. 126 p. (incl. pl., ports.). 8°.

על ארץ ישראל : ע' 44—50.

1730 **Goldstein, Israel**. Zionist program and implementation; presidential message to the 48th Annual convention of the Zionist Organization of America. by Israel Goldstein, Atlantic City, November 17th, 1945. Washington, Zionist Organization of America, (1945). 23 p. 8°.

1731 **Hall, H[essel] Duncan**. Mandates, dependencies and trusteeship. Washington, Carnegie Endowment for International Peace, 1948. XVI, 429 p. 8°.

= Carnegie Endowment for International Peace. Studies in the administration of international law and organization, no. 9.

על ארץ ישראל : ע' 5, 14—18, 34, 38, 80, 107—110, 127—128, 134, 140—142, 148—154, 263—265, 273, 295—302.

1732 **Hechalutz**; builders and fighters. (Hechalutz yearbook) 1947. New York, Hechalutz Organization of America, [1947]. [6], 172, [62] p. 8°.

העורכים : Yona Goldberg, Natan Friedel
המחברים : Chaluziut and American Zionism. Aliya b'chol hadrachim. Hagana. American Hechalutz.

1733 **Herzl, Theodor**. The Jewish state; an attempt at a modern solution of the Jewish question...; tr. by Sylvie d'Avigdor. 4th ed.,

1739 **Lelong, M[aurice] H[yacinthe]**. *Jésus et son pays*. Paris, Editions du Cerf, 1947. 162 p., 1 l., plan, pl. 8°.

רשמי מסע לא"י, בעיקר על המקומות הקדושים לנוצרים.

1740 **Levertoff, Mrs. Beatrice Adelaide** (Spooner-Jones). *Jerusalem in the time of Christ*; explanatory notes and key to the panorama drawing by Beatrice Levertoff. London, Society for Promoting Christian Knowledge, (1945). 31 p., illus., fold. plan. 8°.

1741 **McCown, Chester Charlton**. *The ladder of progress in Palestine*; a story of archaeological adventure. New York, Harper & Brothers, (c 1943). XVI, 387 p., maps, pl. 8°.

מסרת המחבר לתאר את השיטות ואת התוצאות של החפירות החשובות והמפורסות שנעשו בארץ במשך עשרים השנים האחרונות ולספר לקורא "בלתי-מקצועי" איך עובד הארכיאולוג ומה הוא מגלה.

The magic of method. 75000 years before history began. The search for the earliest inhabitants. Man's slow ascent. Man builds cities. Jericho, Palestine's oldest city. Tell Beit Mirsim. The quest for an alphabet. On the Egyptian frontier. Border cities of the Shephelah. Beth-Shan. Armageddon and Solomon the horse trader. Luxurious Samaria. The mountains round about Jerusalem. Jerusalem. The search for Jesus' tomb. Neglected Galilee. Remains of "Normative Judaism". Between the desert and the sown. Gerasa — a Roman caravan city. Byzantines, Arabs, and Crusaders. What to believe. Bibliography: p. 351—363.

1742 **The Middle East 1948**; Aden, Afghanistan, Anglo-Egyptian Sudan, Cyprus, Egypt, Iran, Iraq, Syria and the Lebanon, Palestine, Saudi Arabia, Transjordan, Turkey, with a section on the League of Arab States. London, Europa Publications Ltd., 1948. 4 p. l., 377 p., maps, pl., tab. 4°.

על א"י : ע' 181—237. התכן :

II

aliyah: Editorial. Field Marshal Smuts: Message. Vera Weizmann: The great choice. G. Landauer: Statement on youth aliyah.

1735 **Jewish Agency for Palestine**. Documents relating to the Palestine problem. London, Jewish Agency for Palestine, 1945. 96 p., fold. map. 8°.

המורות : Balfour Declaration and Mandate. Meaning of Jewish National Home. Arabs and Jewish National Home. 1922 White Paper. 1930 White Paper. Jewish work and its effects on Arabs. Arab domination or Jewish National Home. 1939 White Paper, — before Parliament, — before Permanent Mandates Commission. 1940 Land Regulations before Parliament. Labour policy on Palestine. American policy on Palestine. Zionist statements, 1944—1945.

1736 **Kaffman, Marcos**. *La crisis actual del sionismo: estado judio o estado binacional*. (Santiago de Chile), Haschomer hatzair, (1946). 80 p. 8°.

= Coleccion Hejalutz, no. 1.

המשבר האקטואלי של הציונות : מדינת היהודים או מדינה דו-לאומית.

1737 **Kiernan, R[eginald] H[ugh]**. *Wave 1 l...* London, G. G. Harrap, (1945). 220 p., maps, pl., ports. 8°.

על פעולותיו של ויול בא"י : פרק ו' ע' 86—98 (במל' חמת העולם הראשונה) ו' 113—117 (כשהיה מצביא בא"י בזמן המהומות הערביות בשנות 1937—1939).

1738 **Krone, Moshe**. *From Rodges to Yavneh*. [London], Bachad Fellowship, (pref. 1945). 48 p. incl. illus., map. 8°.

= Torah va'avodah library: Religious settlement series, [no. 2].

"Translation from the Hebrew by I. Halevy-Levin."

את המקור עיין ק. ט. שנה כ"ב ע' 191 מספר 800.

I

1749 **Rodrigues, Manuel L.** Os Judeus na Palestina. Lisboa, Edição da Empresa nacional de publicidade, 1947. 223 p., map, pl. 8°.

„היהודים בארץ ישראל“. התכן: הסכסוך ומקורותיו. על פעולות הציונות. נספחים.

1750 **Royal Institute of International Affairs.** Great Britain and Palestine, 1915–1945. London, (1946). XII, 177 p., 2 maps (1 fold.). 8°.

= Information papers, no. 20.

זוהי המהדורה השלישית. את הקדמות עיין ק. ס. שנה י"ד ע' 71 ושנה י"ז ע' 367. שם גם תכן הענינים במהדורה זו נוספו:

Palestine during the war, 1939–1945 (p. 128–143). Appendices. Bibliography (p. 176–177).

*1751 **Samuel, Herbert Louis.** Groover of change; a book of memoirs. Indianapolis, Bobbs-Merrill, 1946. 378 p.

זכרונותיו של המדינאי האנגלי הנציב העליון הראשון לא"י לשעבר ומנהיג הליברלים בבית הלורדים כעת. הוצאה אנגלית עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 211. מהדורה זו נדפסה עם מלואים.

1752 **Steinberg, Milton.** The creed of an American Zionist. (New York, Committee on Unity for Palestine), [1945?]. 1 p. l., 21. [1] p. 8°.

1753 **United Nations. Mediator on Palestine.** Progress report of the United Nations Mediator on Palestine submitted to the Secretary-General for transmission to the members of the United Nations. Paris, 1948. 2 p. l., 57 p. 4°.
= United Nations. General Assembly. Official records: 3rd session. Supplement No. 11 <A/648>.

F. Bernadotte הדו"ח חתום ע"י המתווך
ביום 16 בספטמבר 1948 באי רודוס.

1754 **Warriner, Doreen.** Land and poverty in the Middle East. London, Royal Institute

Geography. History. The Government. Communications. The economic life. Education. The press. Bibliography: p. 237.

1743 **National Committee for Labor Palestine.** Histadrut. (Published in observance of the 25th anniversary of the founding of the General Federation of Jewish Workers in Palestine.) (New York), [1945]. 32 p., incl. illus., tab. 4°.

1744 **Neil, James.** Peeps into Palestine... New ed. completely rev. and ed. by H. L. Ellison. London, H. E. Walter, (pref. 1944). 109, [1] p., illus. 8°.

„מטרת הספר להראות באיזו מדה מטילים חיי א"י אור על סטורי התנ"ך. חיי הישוב היהודי החדש מענינים מאד, אבל לא עליהם מדובר בספר זה.“ (ע' 12).

1745 **The Palestine Year Book 5708;** review of events September 26, 1946 to September 15, 1947. Vol. III. New York, Zionist Organization of America, 5708–1947–1948. XIV, 560 p., tabs. 8°.

העורך: Sophie A[da] Udin. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 51.

1746 **Paz Paredes, Rafael.** Palestina y los judios...; prologo de Enrique Gonzalez Martinez. Mexico, Tribuna Israelita, 1946. 46 p. 8°.
מפה על עמ' ב' של השער. — „ארץ ישראל והיהודים“.

1747 **Pearlman, Maurice.** Adventure in the sun; an informal account of the communal settlements of Palestine. London, V. Gollancz, 1947. 177 p. 8°.

„This book is based on Collective Adventure, written by Maurice Pearlman in 1937.“

1748 **Pope, Margaret.** ABC of the Arab world. London, The Socialist Book Centre, 1946. 1 p. l., 74 p. 8°.

על אישים, מוסדות, עתונים, מפעלים במדינות ערב וגם בא"י.

„אזע”-פארבאנד. עם הקדמה מאת ל. הערש. ע' 75—78 : רשימה פון ווילנער דאקטוירים אין געטא-פעריאד.

1761 Bernhardt, Lysiane. Sarah Bernhardt, ma grand'mère. Paris, Editions du Pavois, 1947. 366 p., 1 l., facsim., pl., ports. 8°. על המשחקת המפורסמת של הבימה הצרפתית שרה ברנהרד (1844—1923), שנולדה להורים יהודים, שהמירו את דתה בהיותה בת שתי-עשרה.

*1762 Chagall, Marc. Water-colours, 1942—1946; poem by Paul Eluard; introd. by Edith Hoffman. London, L. Drummond, 1947. 7 p., 16 pl. 2°.

1763 Malamad, Kaya. Song of liberation (new Hebrew anthem). Words & music by Kaya Malamadoff. Los Angeles, Calif., "All World Hebrew Central Organization", (c1943). [3] p. 4°.

לקול ופסנתר. המלים באנגלית ובעברית באותיות לטיניות. כפנים : חזים רק לקול. 1948. [1] ע'.

1764 Maybaum, Ignaz. The Jewish home. London, J. Clarke & Co., [1946]. 176 p. 8°.

"Translated from the German ms. by Tilly Barnett and L. V. Snowman."

התכן : The Ba'al habayith (The master of the house). Sabbath, Birth and childhood. The Jewish marriage. "When thou sittest in thine house and when thou walkest by the way." Death and eternity.

1765 Melezin, Abraham. Przyczynek do znajomości stosunków demograficznych wśród ludności żydowskiej w Łodzi, Krakowie i Lublinie podczas okupacji niemieckiej. Łódź, 1946. 76 p. 8°.

= Wydawnictwa Centralnej żydowskiej komisji historycznej przy CK Żydów polskich, Nr. 29.

"Copyright by Centralna żydowska komisja historyczna."

מחקר לידיעת היחסים הדמוגרפיים באוכלוסיה היהודית בלודז, קרקוב ולובלין בזמן הכבוש הגרמני.

of International Affairs, (1948). VII, 148, [1] p., maps. 8°. (Middle East economic and social studies).

מהתכן : Palestine (p. 52—74).

1755 Wavell, Archibald Percival. Allenby, soldier and statesman, by Viscount Wavell of Cirenaica and Winchester. London, G. G. Harrap & Co., (pref. 1945). 382 p., facsim., maps (part fold.), ports. 8°.

על ארץ ישראל ע' 155—262 ובמקומות בודדים אחרים. זוהי מהדורה שניה מחוקנת. הראשונה יצאה בשני כרכים, עין ק. ס. שנה י"ח ע' 264 ושנה כ"ב ע' 122.

1756 Weinryb, Sucher Ber. The Yishuv in Palestine; structure and organization [by] Bernard D. Weinryb. New York, National Education and Political Committees of Hadassah, [1946]. 3 p. l., 38 p. 8°.

1757 Zaar, Isaac. Hebrew independence; the contribution of the Hebrew Committee of National Liberation. [New York], American League for a Free Palestine, (1945). 73 p. 8°.

1758 Ziman, Joshua. The revival of Palestine... With an introduction by Abraham Granovsky. New York, Sharon Books, (c1946). 192 p., diagrs., maps, tab. 8°.

את המקור העברי מהד' ב' : "בנין הארץ", עין ק. ס. שנה כ"ד ע' 179; מהדורה א' : "ששים שנות בנין הארץ", עין שם שנה כ"א ע' 74, שם גם ציון קצר.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

1759 בוענאס איירעס. צווישען — שלום עליכם שול. 100 לידער מיט מוזיק פאר שול און היים. (בוענאס איירעס), צווישען — שלום עליכם שול, (1947). 102, [6] ע' 4°. עם שער טפרי בסוף הספר. המלים מתחת לחזים ביוודית באותיות לטיניות ולמטה כל הטקסט באותיות עבריות.

1760 דווארזשעצקי, מארק. קאמף פארן געזונט אין געטא-ווילנע. פאריז—זשענעז, 1946. [9], 78 ע' סבלא מקופלת, לוחות-תמונות. 8°. בראש השער :

compiled and introduced by Harry C. Schnur. London, Allied Book Club, [1946?], 64 p. 8°.

בלשנות

1770 אליהו בן שלמה זלמן (הגר"א). ב ל ל י ה ד ק ד ו ק מ ה ג ר " א . (Brooklyn, N. Y.). (Language Publication Society). חש"ד. 14, [1] ע'. 8°.

יצא תחלה בתקצ"ג ע"י המדקדק ר' צבי ז"ל ושנית בתרל"ד ע"י המדקדק ר' ארי לייב גארדאן בחוספת הערות...

1771 גרוסמן, זאב. ספר שו"י המלימ ב ח נ " ר. מאת זאב גראסמאן, ברוקלין נ. י. "לשון", (1947). [8], 32 ע'. 8°.

התכן: זוג המלים ע"י שני הנקודות. — ע"י שני בכתב. — בקרי. — במספר. — במין. — ע"י שני אות או מלה או גרעון או הוספת אות. שמוש אות אחת במקום שתיים. הערות. תולדות ימי המחקר.

1772 Birnbaum, Solomon A. Yiddish phrase book. (London). Linguaphone Institute, for the Jewish Committee for Relief Abroad, [1946?]. 87, [1] p. 8°.

1773 Mannheim, Mór. מלון כיס ההונגרי-עברי Magyar-héber zsebszótár iskolai-és magánhasználatra. 3. javított kiadás. (Debrecen). Szerző, (pref. 1942). 301 p. 8°.

במכונת-הכפלה. עיין גם ק. ט. שנה כ"ה ע' 87 מספר 685.

ספרות יפה עברית חדשה

1774 חגיגת בר-מצוה של דוד הקלמן... ח. חש"ק, תש"ו. [ניו יורק, תש"ו]. [16] ע'. 8°.

קבץ שירים עבריים ויודיים.

1775 מידניק, מרדכי. ב ע ר ב ו ת א ר ג נ ט י נ ה ; סיפורים ורשימות. בואנוס-אייזס, ההסתדרות העברית בארגנטינה, תש"ה. 201, [3] ע'. 8°.

בראש השער: מרדכי מידניק, חצי-שער ספרדי בעמ' ד' של המעטפת. כולל 33 סיפורים ורשימות. בסוף הספר: ביאורי מלים (ספריות שונכרו בספר).

1766 Mendelsohn, Samuel Felix. Here's a good one; stories of Jewish wit and wisdom, compiled and retold by S. Felix Mendelsohn, with an introduction by A. A. Brill. New York, Bloch, (c1947). XV, 255 p. 8°.

המדורות: Uplike the nations. Cataclysm. The daughter. Faith of the fathers. The family. Hitleria. Making a living. Melting pot. Peculiar people. Quoting scripture. Sages. Savants. Scoffers and jesters. Simpletons. The stage. Chofetz Chaim. Doubner Magid. Levi Itzhok. Glossary.

1767 National Jewish Music Council. * [Collection of minor material] pub. by National Jewish Music Council, sponsored by National Jewish Board. 8 items. New York, 1947. 4°.

במכונת-הכפלה.

התכן: [1]: Jewish music festival. February 7 — March 6, 1947. [2], 32 p., illus. [2]: Bibliography of articles and books on Jewish music. [1], 6 p. [3]: Bibliography of Jewish instrumental music. [2], 8 l. [4]: Bibliography of Jewish vocal music. [4], 33, [2] p. [5] Bibliography of Jewish recordings. [1], 12 l. [6]: Hannah Grad Goodman: Jewish music in Palestine. [2], 11, [1] l. [7]: Judith K. Eisenstein: The scope of Jewish music. [2], 8, [2] l. [8]: Max Wohlberg: The music of the synagogue. [2], 8, [5] l.

1768 Satt, Berel. A Jewish town in wood sculpture. Los Angeles, Satt Album Committee, 1947. XXII p., 1 l., 32 pl., 1 l., 13 p. 4°.

באנגלית וביודית עם שער נוסף ביודית: א יידיש שטעטל אין האלץ סקולפטור פון בערל סאטס. לאס אנזעלס, בערל סאטס אלבאם, קאמיטעי, 1947.

הספר כולל 32 לוחות-פרוטוקציות, ומאמרים ורשימות על הסטל מאת א. מילר, מאת בתו ד. סטאירבוך (ביוגרפיה) ומ. אלקין — באנגלית ומאת ד. פינסקי, ה. רויזנבלאס ביודית.

1769 Schnur, Harry C. Jewish humour,

עם שער אנגלי נוסף, החלקים: לירישע בילדער, סאטיר-
רישע פערזן, גלייכעק סאנעסן.

1785 טייטלבוים, דארע, הימל און ערד, ניו יארק,
יידישער דיכטער קלוב פון אמעריקע, 1947, 151 ע',
פורטרט. 8° שער נוסף באנגליש, שירים.

1786 טענענבוים, ש. די שריפט אויפן האריזאנט;
דערציילונגען און עסייען, ניו יארק, 1947, 286 ע', 8°.
ספורים ומסות על נושאים יהודיים.

1787 טקאטש, מאיר זימל, פון דור צו דור;
מעשיות, אגדות און לידער, ניו יארק, מחבר, 1947,
96 ע', 8°.

התכן: נחום איש גבזו, שלמה המלך און דער אשמודאי,
דען די אבות און אמהות זיינען געווען קינדער, משה
רבינו, גאטס משפט, די מוטער לאה.

1788 ירושלמי, א. פראפעסאר שוסטער; דראמע
אין 4 אקטן מיט א פראלאג, רויס, 1947, 38 דף, 8°.
במכונת הכפלה, מקום המעשה בגרמניה הנאצית.

1789 לבדי, שלמה, שוועלן, א טרילאגיע, III-I,
שיקאגא, "יחידים", 1948, XX, 250, XIV, 306, XIV,
305, [1] ע', 8°.

רומן, מקום המעשה רוסיה, ארץ ישראל, חזית המלחמה
(בין טורקיה ורוסיה) ואמריקה, במחצית השנייה של
המאה הי"ט והתחלת המאה העשרים.

1790 מאל, מאלאשא, געזיטער, (צייכנונגען:
טמואל זילבערשטיין), מינכען, "באפריינג" ביים צ. ס.
"פועליציון" (צ. ס.), 1948, 208, [1] ע', 8°.
הספר כולל 21 ספורים ורשימות, בעיקר מספר על
שנות המלחמה וההשמדה והשנים שאחריה המלחמה.

1791 מאנפריד, לאזארוס, טריליכטיסן; פערל
פון הומאר און סאטירע, טשיקאגא, אנעקדאטן, שארפע
וויצן, שפאטיגע רעסענצישן, געזעפט און געקליבן, באאר-
ביים און פארשריבן פון לאזארוס מאנפריד, New York,
בוכפאלק, (1944), 160 ע', 8°.

1792 מארינאו, יעקב, מיר חוועלן ויין!
(N.Y. Bronx, בעל-דבר [המחבר?], 1944), 62, [1] ע',
פורטרט, חוים, 8° שירים, ע' 52-62 חוים מאת
אברהם עלשטיין.

1776 תורה ועבודה, אמריקה, שירי ארץ
ישראל, ניו יורק, מועצת הפועל המזרחי, [194-?].
48 ע', 8° בראש המעטפת: תורה ועבודה.

1777 ירושלמי, א. ה. נביאלי קו ויין
לעבן און שאפן, רויס, מרכז ארגון הפליטים אין איטאליע
— קולטור אפטיילונג, תש"ז, [2], 40 דף, פורטרט.
16: 20. במכונת הכפלה, המעטפת בדפוס.
הרצאות שנקראו בסמינר-למורים בסט. מארינא, די-
ליואקא באיטליה ביולי 1946.

ספרות יפה יודית

1778 בארייטשא, מנחם, א דור; אפקליב פון לידער
און פאעמעס, 1907-1933, מיט א נאכחארט, ניו יארק,
מתנות, (1947), 307 ע', 8°.

בארייטשא הוא שם משפחת סבו (אבי אמו) של המחבר;
מנחם גולדבערג, בכמה כתבים חתם בשם: מנחם.

1779 ביק, אברהם, ר' יעקב עמדין, ניו יארק, פוסט
פראמס פרעס, 1946, 254 ע', ספור היסטורי.

1780 בליץ, צאלעל, טרוימען אנגעטאן אין שטאל;
קחערשניטן, בוענאס איירעס, איקוף, 1948, 450, [1]
ע', 8° שער נוסף בספרות.

הספר כולל 47 מסות על נושאים ספרותיים (בעיקר
על ספרות העולם) ומדיניות-צבוריים, בין השאר גם
דמויות של אישים וערים.

1781 גראדע, חיים, אויף די חורבות, "פאעמע-
לאדזש", דאס נייע לעבן, 1947, 29, [1] ע', 8°.
("קליינע ביבליאטעק") — על חורבות הגיטו בפולין.

1782 גרינבערג, אליעזר, די לאנגע נאכט, דור-
יארק, ליפקאנער בעסאראבער סאטייעס, 1946, 127,
[1] ע', 8° שירים.

1783 וויניפעג, י. ל. פרץ-שול, עסיעדבור, צום
יארקין עסייען קאנטעסט יוני, 1942, (וויניפעג, דפוס, דאס
אידישע חארט), [1942], 42, [1] ע', 8°.
מסות, פרייעסען של תלמידי בית-הספר, מקצתן באנגליש.

1784 טויבש, יעקב שמואל, געזאמעלטע לידער,
(לאנדאן, דפוס י. נאראצקי, תש"ז), 149, [2] ע', 8°.

1793 סלאוועס, ח. נקמה'נעמער; טראגעדיע אין דריי אקטן — ניין בילדער. פאריז, "אויפסניי", (1947), 94 ע'. 8°.

מקום המעשה: צרפת בזמן הכבוש הגרמני.

1802 שפיגל, ישעיהו. מלכות געטא <נאוועלן>. לאדזש, "דאס נייע לעבן", 1947, 95, [1] ע'. 8°.
("קליינע ביבליאטעק"). שער נוסף בפולנית. כולל 11 גובלות, שנכתבו בגיטו לודז בשנות 1940—1944.

1794 סמאליאר, הערש. יידן אן געלע לאטעס; סקיצן. לאדזש, "ידיש'בוך", 1948, 113, [2] ע'. 8°.
רשימות מחיי היהודים הפרטיזנים בפולין.

1803 שרייבמאן, יחיאל. דריי זומערס; דערציילונגען. מאסקווע, אגיו מעלזכע-פארלאג "דער עמעס", 1946, 103, [1] ע'. תמונות. 8°.
בראש השער: יעקיעל שרייבמאן. כולל 9 ספורים, 8 ספורים מחיי הפליטים היהודים באווקסיסטן בשנות המלחמה, החשיעי על שובה של משפחת פליטים למקומה בבסרביה ועל החורבות שמצאה שם.

1795 פאלמע, ס. פארוויסטע ערד; לידער און פאעמען. (לאנדאן, י. נאראדיצקי, [תש"י], 92, [2] ע'. תמונות. 8°.
המזורים: מלחמה-לידער. לידער קראנץ. לאנדאן. לידער. קינודער-לידער. געטא-שאנס (דראמאטיש בילד).

1804 שרייער, אפרים. פראבלעמען פון קינסטלע-רישן שאסן. מינכען, "ניינזעלט", 1948, 91 ע'. 8°.
שער נוסף באנגלית. "Special issue of Najwelt".

1796 פישמאן, יעקב הערש. פארהאגלטע יידן; דערציילונגען. שאנטי, (דפוס J. M. Elenberg), 1948, 66, [1] ע'. 8°.
ארויסגעגעבן פון א געזעלשאפטלעכן קאמיטעט. חצי שער באנגלית בעמ' ב' של השער. סיפורים מחיי הפליטים.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

1805 Alofsin, Dorothy. Happiness for sale; stories of Jewish life..., illustrated by Shirley Knoring. New York, Bloch, 1946. VII, 168 p., illus. 8°.

18 ספורים. רובם נתפרטמו תחלה בכח"ע שונים.

1806 Baumgarten, H. Histoire du paradis. Paris, J. Vrin, 1946. 120 p. 8°.

הספר נכתב בצורת 15 שיחות (בין אדם חוה המלאכים וכו').

1807 Brainski, Salomon. Gentes en la noria; cuentos bogotanos. Versión castellana de Luis Vidales. Prólogos de Salomón Resnick y del traductor. Buenos Aires, Editorial Judaca, (1945), 173 p. 8°.

"אנשים במצוקה"; סיפורים.

1808 Burckhardt, Carl [Jakob]. Erinnerungen an Hofmannsthal und Briefe des Dichters. (2. Aufl.). Basel, B. Schwabe, (c 1944). 86 p., port. 8°.
(Sammlung Klosterberg. Europäische Reihe).

1797 פעפער, איציק. שאטענס פון הארשעווער געטא. (New York), איקוף, (1945), 76 ע'. 8°.
שירים.

1798 פרץ, י[צחק] ל[ייבוש]. אלע ווערק. (באנד 4—7) ב'2 כרכים. ניו-יארק, ציקא, (1947), 8°.
דפוס-צילום.

התכן: באנד 4: חסידיש. 257 ע', סורטרט. 5: סאלקסימלעכע געשיכטן. 410 ע', סורטרט. 6: דראמא-טישע ווערק. 389 ע', סורטרט. 7: ליטעראטור און לעבן: [42 מאמרים ורשימות משנות 1891—1913], 304 ע', סור-טרטים. בראש כל כרך מבוא מאת המו"ל.

1799 קאטליק, שלום. בלוט פונעם צלם <פון די פאגראמען אין אוקראינע אין יאר 1919> ראמאן... בונעאס איירעס, ש. סגל, 1947, 275, [1] ע'. 8°.

1800 קודלי, ברכה. מדבר און מאראנצן. (לאס אנגעלעס, דפוס עקאנאמי דרוקעריי, 1946), 107, [3] ע'. תמונה. 8°.
שירים.

1801 שטענצעל, א[ברהם] נ[חום]. ירושלים; לידער, באלארעס און פאעמעס. לאנדאן, י. נאראדיצקי,

24 p. 8°. "The Greenwood prize poem, 1943".

Poetry Review, July—August 1943 ב פורטם תחלה ב
עין ק. ס. שנה כ"א ע' 94.

1816 **Jean-Paul**, [pseud.]. Un éclaureur au maquis. Illustrations de Cécile Reims... Paris. Editions du Chant nouveau, (1946). 63, [1] p. 8°. (Collection E. I. F.)

ספור מימי המלחמה.

"Ce roman a paru en feuilleton dans les numéros 11—17 de l'E.F.I. sous la signature d'Olivier N o l l e t." — p. 61—[64]: La guerre des Juifs.

1817 **Kahn, Maximo José**. Ano de noches. Buenos Aires, Ediciones Iman, (1944). 317 p. 8°. (Prosistas europeos contemporaneos).

"שנה של לילות". נובלה מחיי היהודים בדרום אמריקה, בצורת רשומי-יומן שנרשמו כל לילה מ'14 בספטמבר 1939 — 13 בספטמבר 1940.

1818 **Koestler, Arthur**. La tour d'Ezra <Thieves in the night>. Traduit de l'Anglais par Hélène Claireau. Paris, Calmann-Lévy, (1948). 412, [2] p. 8°.

המקור האנגלי עין ק. ס. שנה כ"ד ע' 54, שם ציין קצר. התרגום העברי — שם ע' 116.

1819 **Levinger, Mrs. Elma C. (Ehrlich)**. The golden door; stories of the Jews who had a part in the making of America, by Elma Ehrlich Levinger; illustrations by Israel A. Fiedler. New York, Bloch, 1947. XII, 204 p., illus. 8°.

הספורים לקוחים מתוך ספרי המחברת:
The new land, More stories of the new land.

1820 **Levisky, Fernando**. Espetros de intolerancia. Sao Paulo, Edições e publicações Brasil, 1944. 93 p., 1 l. 8°.

"השיא של אי-סובלנות". רשימות על רדיפות היהודים בזמנים שונים ובארצות שונות.

המחבר, שבא בקיץ 1918 לוינא לעבור בצירות השוויצית, הכיר את הוגו פון. הופמנסטל והתירד אתו. בספרו הוא מספר על חיי המשורר בתקופתו האחרונה (בשנות 1918—1929). בסוף הספר 35 מכתבי הופמנסטל אל המחבר משנות 1919—1929.

1809 **Chagall, Bella**. Burning lights; thirty-six drawings by M a r c C h a g a l l. (New York), Schocken Books, (1946). 268 p., illus. 8°. "Translated by Norbert Guterman."

ספורים. את המקור היודי עין ק. ס. שנה כ"ג ע' 122, שם גם תיאור.

1810 **Eydoux, Emmanuel**. Abraham l'Hébreu et Samuel le Voyant; <trois épopées bibliques>. (Boudry-Neuchâtel <Suisse>), A la Baconnière, (c1946). 212, [1] p., 1 l. 8°. = Israël et le monde <synthèse de la pensée juive>. Collection dirigée par Josué Jéhouda, 2. שלשה מחזות תנכיים, שנים מהם על אברהם ואחד על שמואל.

1811 **Gelsted, Otto**. Flygtninge i Husaby. København, Atheneum, 1945. 247 p. 8°. "הפליטים בהוזבי". ספור.

1812 **Goldman, William**. East end my cradle. (New ed.) London, A(rt) & E(ducational Publishers), (1947). 222 p. 8°.

"Excerpts from this book have appeared in Life and Letters To-day and New Writing."

ספור אוטוביוגרפי מחיי היהודים באיסט-אנד שבלונדון במאה העשרים.

1813 **[Good, Edward]**. For the sake of the days, by Moshe O v e d [= Edward Good]. London, Faber and Faber, (1940). 72 p. 8°. 16 רשימות. ביניהן גם על איי.

1814 **Hartman, Emerson**. Daniel, the Hebrew boy. Columbus, O., The Wartburg Press. (1945). 160 p., illus. 8°. ספור.

1815 **Jackson, Ada [Acraman]**. Behold the Jew. New York, Macmillan, 1944. 4 p. l.,

field]. David, the king. London, H. Hamilton, (1947). 648 p., 1 fold. map. 8°.

ביוגרפיה בצורת ספור. מהדורה אחרת של ספר זה עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 128.

1827 Sinclair, Jacques. Le destin s'amuse; roman. Paris, J. Vigneau, 1946. 269 p., 1 l. 8°.
ספור מחיי היהודים ברוסיה בראשית המאה העשרים.

ספרות הנוער

1828 מאזור, זעליק. יאסעלעס שטיפערען; קינער-מעשהלעך. הילע און צייכענונגען פון חיים סאקא לאוסקי. בוענאס-אירעס, ארגענטינער ביימעלעך, 1947. 237, [3] ע', תמונות. 8°.

1829 פאיוק, מאשע ש. קינדערלעך. קינדער-לידער. בוענאס-אירעס, א גרופע פריינט מיט דער מיט-הילף פון דער יידישער לערער-ארגאניזאציע אין ארגענטינע, (דפוס J. Kaufman), 1947. 115, [4] ע' תמונות. 8°.
הרוצאה יפה.

1830 שנער, שרה. דאס בלעטל פון קאלענדאר; א פארשטעלונג פאר יוגנט אין 3 אקטן. פון שרה שנער <נשמית>. צום 4טן יארטאג פון אויפשטאנד אין ווארשעווער נעטא. (Warszawa). צענטראל-קאמיטעט פון יידן אין פוילן, אפטיילונג פאר קולטור און פראפאגאנדע, [תש"ז]. [1], 31, [1] דף. 8°.
= סעריע מאטעריאלן סאר דראמאטישע קרייזן, 5. במכות הכפלה.

1831 Golub, Rose W. Down holiday lane... illustrated by Louis Kabrin. Cincinnati, Union of American Hebrew Congregations, 1947. X. 166 p. 8°.

1832 King, Marian. Amnon, a lad of Palestine... with illustrations by Elizabeth Enright. New York, Behrman, 1945. 4 p. l., 96 p., illus., col. pl. 8°.
לבויה-נעורים.

1833 Pessin, Deborah. Eliezer ben Jehudah; pioneer in Hebrew. (New York, Hebrew Month

1821 Martin, David. The shepherd and the hunter; a play in three acts. London, A. Wingate, (1946). 62 p. 8°.

דרמה מחיי ארץ ישראל בשנים האחרונות; התמונה הראשונה בתחנה לאסיים בקרבת ירושלים. בין השאר מדובר גם על הסרור בא"י.

1822 Miller, Arthur. Focus. Traduit par Yvonne Desvignes. [Paris], Les Editions de Minuit, 1947. 266, [2] p., 1 l. 8°.

ספור מחיי היהודים באו"ב. המקור האנגלי עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 229.

1823 Morgenstern, Soma. In my father's pastures. Tr. from the German manuscript by Ludwig Lewisohn. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 5707—1947. 4 p. l., 369 p. 8°.

ספור מחיי היהודים בגליציה. הספור הוא כעין המשך לספור הקודם של המחבר The son of the lost son. עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 140.

1824 Paassen, Pierre van. Wie schön könnte die Erde sein! Meine Chronik aus Holland. (Deutsche Übertragung von William G. Frank). Zürich, Steinberg, [194—]. 516 p. 8°.

בראש השער: Pieter van Paassen.
בסוף ד' Fremde in unsern Toren (ע' 123—215) ובמקומות אחרים של הספר מסופר על יהודים.

1825 Pollock, Seton. Men of God; a series of six plays for broadcast devoted to the story of the Hebrew prophets, devised by Seton Pollock, written by Wilfrid Grantham, with introductory historical sketch and comments by Seton Pollock. London, V. Gollancz, 1947. 194 p., 2 maps, fold. chronol. tab. 8°.

התוכן: Introduction. Elijah. Amos. Isaiah. Hosea. Jeremiah. John the Baptist. Topics of special interest. Bibliography (p. 191—194).

1826 Schmitt, Gladys [Mrs. Simon Gold-

קריאה. מאת אברהם דה יונג. אמסטרדם, ד. אללגרא, תש"א. 28 ע'. 8°.

1839 שאפירא, ש[למה]. דאס ערשטע ליענביכל פאר שול און היים. צווייטע אויפלאגע. צענטראל קאמפוטע פאר יידישע פאלקשולן פון יידיש נאציאנאלן ארבעטער פארבאנד און פועלי ציון, 1946. 64 ע', תמונות. 8°.

1840 Ehrmann, Eliezer L. Readings in Jewish history. Unit on Jewish life under Roman rule, 1st century B. C. E. to 5th century C. E. Chicago, Department of Supervision, Board of Jewish Education, 1946. XII, 169 p., maps. XXII pl. on 6 l., chronol. tab. 4°. במכונת-הכפלה.

1841 Ericsson, Ture; Gustav Blomberg. I Bibelns länder; läsebok till den bibliska historien. 2. upplagan. (Uppsala), H. Geber, (1947). 264 p., illus., maps. 8°. (Almqvist & Wiksells skolböcker).

„בארצות התנ״ך; ספר-קריאה מספרי התנ״ך.“ מהדורה ב'.

1842 Friediger, M[oses]. Bibelhistorie. København, Jødiske religionsskole, 1940. 207 p., 2 l. 8°. ספריה-התנ״ך.

1843 Isaacs, Jacob. Our people; history of the Jews. A text book of Jewish history for the school and home... Brooklyn, N. Y., Merkos I'inyonei chinuch, 1946. VI p., 1 l., 167 p., illus., maps. pl. 8°.

1844 Taxay, Marshall. Our story; an outline of American-Jewish history... Part 1. Cincinnati, District Grand Lodge No. 2 B'nai B'rith, 1940. 84. [2] p., illus., maps. 8°.

Committee of the Histadruth Ivrit of America), [194-?]. 8 p., port. 8°.

מתוך ספרה של המחברת: "Giants on the earth" לבניה-נעורים.

חנוך וטוראה

1834 אלגין, מ[שה יוסף]. פאר א פראגרעסיווע אידיש-וועלטלעכע קולטור. בוענאס איירעס, קאמיטעט פאר א אידישן קולטור-פארבאנד אין ארגענטינע <איקוף>, 1940. 29 ע'. 8°.
עם פורטרט על המעטפת.

1835 יידישער וויסנשאפטלעכער אינסטיטוט. די יידישע קולטור-ארבעט אין די געטאס פון פוילן. א באריכט האט אין ארויסגעשיקט געהארן פון הארשע דעם 20סטן מיי 1944. גויארק, 1945. 7, [1] ע'. 8°.
הדו"ח חתום ע"י ע. רינגעלבלום, שכתב איהו ביחד עם עסקן צבורי אחר, שאת שמו לא יכלו או להזכיר מטעמי בטחון.

1836 Communal Conference on the Reconstruction of Jewish Education in Great Britain, London, 1945. Report of proceedings. London. Jewish Educational Publications for the Central Council for Jewish Religious Education in the United Kingdom and Eire, (pref. 1946). 39, [1] p., illus. 8°.

1837 Vishnitzer, Mark L'vovich. Traditional institutions in Palestine; a special study of 121 educational and welfare institutions, by Mark Wischnitzer. New York, Council of Jewish Federations and Welfare Funds, [1946]. 4 p. l., 57, V numb. l. 4°. במכונת-הכפלה.

ספרי למוד

1838 יונג, אברהם דה. פרוזדור; תרגילי

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן כתבי-עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מעניינייהדות מתוך כתבי עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יסה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור "עתונים וקבצים".

הארץ. 9078. תל-אביב, ד תמוז תשט. — ר. ב. ארונשטיין: השתתפות יהודי פראג במלחמת שלושים השנה (7).

בטרם. צב. תל-אביב, טבת תשט. — ו. ס. אולברייט: הארכיולוגיה במזרח התיכון (27/20).

בצרן. י. ה. ניריורק, אדר תשט. — ז. חרבה: אליעזר צבי הכהן צויפל; במלאת ששים שנה לפטירתו (345-353).

י. ו. ניסן. — א. א. מריד: מחקרי לשון. היסוד "רג", הוראתו והרכבתו בשרשי לשוננו (30/4).

הבקר. מוסף מיוחד לגל' 4178. תל-אביב, כה תמוז תשט. "משק ישראל לקראת עתידו". 32 ע'. — קבץ מאמרים על בעיות כלכליות במדינת ישראל.

גליונות. קלג'לה. תל-אביב, אדר-סיון תשט. — א. ג. סולק: סמנדר והרמס (13'10). [סמנדר הוא כנוי למחנה הכוזרים. אחד מפרקי המאמר: הרמס וחונן]. — י. ה. יוני: עם קריאה בשירי הראב"ע (41/2).

הדאר. כה. יו. ניריורק, כו שבט תשט. — א. ל. טוקניק: מגילות גנוות (395/6); המשכים בגל' הבאים 413/4, 436/7 והסוף 467/8.

כה. כג. ס. ניסן. — ע. בן-עזרא: מנהג, ערב פסח (532/5). — א. ר. מלאכי: קציר חטים למצה שמורה [בירושלים בדורות האחרונים] (535/6, 547). — ש. ברנשטיין: שני שירים בלתי-ידועים של שלמה ן' גבירול (537/9). — ש. מדרבוש: השיטה המדעית בתלמוד (541-539).

כה. כה. יד. אייר. — י. הוכשטיין: תלוצ הקיבוץ היהודי בקיובה [דוד בליס] (612/3).

כה. כה. אייר. "גליון מדינת ישראל ליום-העצמאות הראשון ה' אייר תש"ט". ע' 655-700. המדורות: חזון מדינת ישראל דמויות ומראות. משטר

ומשפט. חברה וכלכלה. באספקלריה היסטורית. — ש. ש. כהן: הרציון המשיחי של הרמב"ם לאור ימינו (662/3). — ז. חרבה: משיחים והולמי גאולה (740-737). — ש. צ. זצר: נזירות וקדושה (740/2). — ש. היבנר: העליה לא"י בספרות הרבנית בימי-הביניים (742/3). — צ. רוזי: חזיתו היהודית של שפינוזה (743/6). — מ. שטארקמאן: בימי הנדדה הגדולה <תנועת "עם עולם" [כרוסיה בשנת 1881] וכשלונה> (750/1). — א. ר. מלאכי: פולמוס ירושלים <במאבק שבין הישוב הישן והחדש> (752/3). — י. רוזנטאל: ר' שלמה פלונסקי <סוכן חשאי של ממשלת ישראל> והצאר אלכסנדר הראשון (753/4). — ע. בן-עזרא: פכים קטנים [לתולדות ההתעוררות הלאומית] (755/7).

הדר. 171. תל-אביב, ה סיון תשט. — א. קמינקא: ר' טרפון ושיחתו עם יוסטינוס מרטר (3).

189. כה. סיון תשט. — א. קמינקא: ר' אליעזר בן הורקנוס (4'3).

ידיעות החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה. יד. ג'ד. ירושלים, ניסן תשט-אדר תשט. — מ. שטקליס: האוסף הפרהיסטורי של יצחק הלוי הי"ד (81-75). — י. גולדווסר הי"ד: מסע סאמון לארץ-ישראל (82/4). — ש. ייבין: צרדה — צררה — צרתן (90-85). — י. קפלן: חידבת חברא — כפר חברון (91/2). — ב. ד. צפריר: "שלוש הנפת" (93/7). — ד. זינגר: הבעת הפניה באוגריתית (108-98). — מ. שובה: כתובת (ארון) של רבי אחז. מנחה שבכר-הירון (109/11). — ד. עמירן: גבולו המערבי של הר חברון (112/8).

מולד. ג. 13. תל-אביב, ניסן תשט. — מ. ניישטט: ארץ הגולן (22/8).

ג. 15. סיון. — ב. לוריא: עין גדי <עם מפה> (165/9).

ספריהם של רבני סוגט: רשימה ביבליוגרפית (194-204).
— א. קרלין: דבר והיפוכו [על המאמר: "מזה דיוכורית בספר ישעיהו" לש. גרינברג, סיני קמא"ב] (205/8).
— ש. ח. קוק: א. לפיטו של ר' כלף [בסיני קמדת, כ. זולאי]; ב. ענין "סכון מטרפת" (210-208). — ג. י. פליישר: הערות ותקונים לשירי ראבי"ע (212-210). — ב. יפה: הערה [למאמרו "לקט המבי"ט" וכו', סיני קמדה"ו] (212).

ספר השנה של העתונאים, [8]. תלאביב, תשס.
287 ע'. — המדורות: שנת תקומת ישראל. מנגנון המדינה בהיבנותו. ההסתדרות הציונית, מוסדותיה וקרנותיה. השלטון המקומי בהתפתחותו. מפלגות בישראל. עתונות. לוחזכרון. תעודות.

העולם, 36, לב. ירושלים, כז אייר תשס. — ש. קפלנסקי: מונחים טכניים השונים במחלוקת (536).
לב. ה. סיון. — מ. ש. גשורי: צלילי נגינה מסביב למגילת דות (554).

לב. יב. סיון. — א. אלמליח: אבי העתונות והציונות הצרפתית בתורכיה [לוסיין שיוטו] (574/5; גל' לה. 625/6).

לו. כז. סיון. — א. א. עקביא: מנין חדש בדברי ימי ישראל (610).

לו. ג. תמוז. — ב. שוחסמן: הצעות שונות על הקמת אוניברסיטה עברית בירושלים (627/8).

לס. יז. תמוז. — י. א. זידמאן: עיוני לשון במשנה ביאליק (663/4). — צ. קאל: סקירה על משפטו של ישו הנוצרי (667/8; גל' מ, 686/7).

הרפואה, לו. י. ירושלים ת"א, סז אייר תשס. — ש. זימן: מחלת האבעבועות בארץ-ישראל בשנים 1921-1946 (120).

לו. יב. י"ח סיון. — מ. ויל, י. רקובר: השחפת בין יהודי תימן בישראל (133/6).

רפואה וטרינרית, ו. ב. תלאביב, תמוז תשס. — א. שושן: אדם ובהמה בגני חז"ל <סוף> (70-67; עם מראה מקום לששת החלקים הקודמים של המאמר).

התורה והמדינה, א. תלאביב, ניסן תשס. — י. א. הרצוג: זכות חנינה לנידונים במשפטי המלוכה (14/9). — י. ד. כהן: דינא דמלכותא ותקנות הציבור (20/6).

מערכות, נו. תלאביב, סיון תשס. — המערכה על צפת (37-19) [תאור מקצועי של הקרבות בסביבת צפת ובתוכה, שהביאו לידי שחרור העיר בראשית מאי 1948].

סיני, קמה"ו, ירושלים, שבט-אדר תשס. — י. היימן: מחקרים על ר' שמשון רפאל הירש (271-249). — נ. חכם: "למנצח על אילת השחר" <תהלים, מזמור כב> (272/6). — ש. ח. קוק: הערות בעניני סטח (כיצד צולין את הפסח; טיעות; חרסות משום קסא; חרסות מצוה; מסטר הטיבולים שבלייל סטח) (288-276). — י. רצהבי: פיוט לר' משה ג'קסילה (288/9). — ב. יפה: לקט המבי"ט על הישוב היהודי בארץ ישראל במאה ה"ט (290-304). — י. ז. כהנא: שו"ת אור זרוע ומהר"ם בר ברוך (305-313). — י. נאכט: [המושג] אמת (313/7). — מ. פוגלמן: "תלמיד חכם צריך שילמוד שלשה דברים" (329-334). — י. בראנז: על מכוון לראליה תלמודית (335/9). — נ. בךמנחם: צורר אגדות ציון [לתולדות הציונות ולתולדות א"י] (340-351). — נ. קצבורג: ישיבת פרשבורג; קיום לדמותה (352/8). — ש. ח. ק[וק]: לענין תפילין בסעודת קבע (358-360). — ב. ז. בנדיקט: חידושי ר' יהודה אסאד לתלמוד (360).

קמדת, ניסן-אייר. — י. א. ה. הרצוג: משהו על יוסף בן מתתיהו (11-8). — ב. לוריא: כלקיס; פרק בתולדות יהודה בגלותה (20-12). — י. א. זידמאן: רישומי מקרא בלשון משנה-תורה (20-31). — מ. זולאי: מקור וחקיקי בפיוט <על פי דוגמאות מפיוטי הגנוזה...> (32-52). — א. מ. הכרמן: ספר מבחר הפנינים רשומה ביבליוגרפית (53-63). — מ. וילנסקי: על רבני אנקונה (64-82). — י. ז. כהנא: שו"ת אור זרוע ומהר"ם בר ברוך (82-90). — א. י. ברומברג: "היהודי הטוב" מגסטנין [ר' יחיאל מאיר לישינ] (90-102). — א. קמינקא: עור מאמרים קדומים בזוהר (103/4). — ז. זק"ש: מצות רציעה לדעת ר' אברהם אבן-עזרא (104).

קמטיק, סיון-תמוז. — ח. ז. ריינס: לימוד ומעשה [על המימרא: "תלמוד גדול שהתלמוד מביא ליד מעשה"] (105-129). — י. ז. כהנא: שינוי ערך המטבע במשפט העברי (129-148). — א. יערי: ר' משה ישראל ושליוחיו למען ארץ ישראל (149-163). — נ. הראבני: היברוחין והסביסקי, 'הדודאים' והמיישין (164/7). — י. רצהבי: שרידים מתרגום ערבי לגביאים ראשונים מבית מדרשו של הרס"ג (168-178). — ח. בלאך: רבי אריה ליבש הלוי איש הורחין (186-193). — נ. בךמנחם:

דרייטיק יאר יידישע שול אין אמעריקע (41'1) — ג.
גאלדבערג: די צירקולאציע פון יידישע צייטונגען און
יידישע און העברעאישע ביכער אין די סאראיינקטע
שטאטן, 1918-1947 (56'42) — י. רייזמאן: א פערטל
יאהונדערט יידישע פרעסע אין בראזיל 1915-1940
(85'57) — א. מעלעזין: דעמאגראפישע פארהעלטנישן
אין די געטאס אין פוילן אין 1939-1945 (100'86) —
ש. ניער: בריוו פון בער באראבאוו (135'114) — ז.
שייקאווסקי: יידן אין טראנציינישן פרעמדן לעגיאן,
1939-1940 (143'136) — בחלק האנגלי הנקרא:

The Jewish Review: S. Koenig: The Jews
of Eastertown (1-29). — N. Goldberg: The
Jewish population in America, 1917-1947
(30-55). — M. Gruenewald: Education and
culture of the German Jews under Nazi rule
(56-83). — N. Rotenstreich: Galuth in Zion-
ist thought (84-108). — G. Haris: A note on
the frequency of mental diseases among Jews
(109-114).

קיום. 14/5. מארץ, פעברוער 1949. — י. ראפא-
פארט: היינריך היינעס יידישע טראגעדיע (842'834). —
ר. גרינבערג: דזשערא, דאס אינול פון נסים ונפלאות
(843/7).

16. אפריל. — א. ל. שוסהיים: פון די אנהייבן פון
דער ייד. געזעלשאפטלעכקייט אין ארגענטינע (952'947).

17. מאי. — י. פינק: א פראנצויזישער פארגייער פון
ציוניזם <יוסף סאלוואדאר> (975'9). — א. י. בראמ-
בערג: דער גאסטעניגער „גוטער ייד“ [י. יחיאל מאיר
ליפשיץ] (1010/3). הסוף בחוב' הבאה, 1069/72.

18. יוני. — י. צינעמאן: דער הערצלישער ציוניזם און
זיינע ציוניסטישע קעגנער (1055'9).

Académie des Inscriptions et Belles-Lettres.
Comptes rendus. Paris, juil.-sep. 1948. — G.
Dossin: Une révélation du dieu Dagan à Terga
(316-20).

על עזרת האליל דגן בקרב נגד שם הבנימינים בבבל
הקדומה.

ש. טנביצקי: דינא דמלכותא בישראל ובעמים (41'27).
— י. קולודנר: סמכות המלכות במדינת ישראל (42'5).
— ג. פרידמן: סמכויותיה של ממשלת מדינת ישראל
(46'9). — מ. צ. גריה: תקנות כ"ד ותקנות צבור
(50'7). — א. קרלין: שבעה טובי העיר, תפקידם ומעמדם
המשפטי (66'58). — ש. ישראלי: סמכות הנשיא ומוסדות
ממשל נבחרים בישראל (78'67). — כ. פ. טכורש:
איטור והיתר בצבא המלחמה (88'79). — מ. י. אושפיזאי:
דיני שלל מלחמה (95'89). — ה. י. ליפקין: בעיות
בטיבוש מלחמה (96'9).

תרביץ. יט. גיד. ירושלים, ניסן-תמוז תשח. — ע. צ.
מלמד: ספר האונגמאטיקן לאבסביוס <המשך>
(152'129). — ש. ד. גויטיין: היחס אל השלטון באסלאם
וביהדות (153'9). — ג. שלום: פרקים חדשים מענייני
אשמדאי ולילית (175'160). — א. מ. הברמן: תשלומי
שירים ופיוטים (191'185). — ש. אברמסון: עניינות
שונים בספרות האוונים (192'7). — מ. שובה: לקט
מתוך כתובות (198'9). — ז. בן-חיים: פירוש ופירוור
של דרוש אחד (200).

אידישער קעמפער. 801. ניויארק, ז. אייר תשט. —
ח. ווינער: ירושלים, דער טרוים פון די דורות (14'8).
בעיקר על „הישוב הישן“ ו„החלוקה“ בירושלים.

איקוף. 75'76. בוענאס איירעס, יאנואר-פערב. 1949. —
צ. בליץ: א ליטערארישער פלי אין 15טן יאהונדערט
<400 יאר נאכן טויט פון עליאהו באכער> (14'8'5).

בלעטער פאר געשיכטע. 4'3. ווארשע, אייג.
דעז. 1948. — י. הינקלער: דאס געטא קעמפט קעגן
וויטשאפטלעכער פארקענטונג (40'3). — ג. מ.
געלבער: די יידן-פראגע אין קאנגרעס-פוילן אין די יארן
1815-1830 (105'41). — ג. בלומענטאל: די יידישע
שפראך און דער קאמף קעגן נאציזשעזשע (124'106).
— ט. ברוסטין-בערנשטיין: די איבערבאוועזונג פון נער
ייד. באפעלקערונג אין ווארשע-געטא אין די יארן
1941-1942 (165'125). — גענ. שטראפס תשובות אויף
אן אנקעטע [בענין השמדת גטו ורשה] (185'166). —
פ. טיקאטשינסקי: וואלחוקע; אלטמארג, דער איינציקער
האנדל ביי די יידן אין ווארשע אין דער געטא-צייט
(210'203).

געדאנק און לעבן. 5. ניויארק, 1948. — י. מארק:

Bibliotheca Orientalis. 6, 1. Leiden, Jan. 1949. — I. L. Seeligmann: The epoch-making discovery of Hebrew scrolls in the Judean desert (1-8).

Bibliotheca Sacra. 422. Dallas, April-June 1949. — M. F. Unger: The temple vision of Ezekiel (169-77). — Idem: Archaeology and the Israelite-Aramaean wars (178-86).

Biuletyn Główniej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce. 4. 1948. — Obóz koncentracyjny i zagłady Majdanek (63-105).

„מחנה רכז והשמדה מידאנק”.

Bulletin d'Études Orientales. 11. Beyrouth, Institut Français de Damas, 1946. — R. de Vaux: Céramique musulmane des Xe-XIe siècles à Abu-Gosh <Palestine> (13-30).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. 113. New Haven, Feb. 1949. — J. C. Trever: A palaeographic study of the Jerusalem scrolls (6-23). — M. Burrows: Variant readings in the Isaiah manuscript (24-32). — S. A. Birnbaum: The date of the Isaiah scroll (33-35).

114. April. — O. R. Sellers: Excavation of the “manuscript” cave at ‘Ain Fashkha [near the Dead Sea] (5-9). — W. H. Brownlee: Further light on Habakkuk (9-10). — D. N. Freedman: The “House of Absalom” in the Habakkuk scroll (11-12).

Bulletin of the Imperial Institute. 46, 1. London, 1948. — S. H. Shaw: The geology and mineral resources of Palestine (87-103).

Bulletin of the School of Oriental and African Studies. 13, 1. London, 1949. — A. Guillaume: Is episcopacy a Jewish institution? (23-26). — W. B. Henning: The Aramaic inscription of Asoka found in Lampaka [on the northern bank of the Kabul river] (80-88).

The American Historical Review. 54, 3 New York, April 1949. — B. C. Brundage: The ancient Near East as history (530-47).

American Jewish Year Book. 50 <5709> 1948-49. Philadelphia, 1949. XV, 1, 876 p. — O. and M. F. Handlin: A century of Jewish immigration to the United States (1-84). — H. Schneiderman: American Jewish Year Book, 1899-1948 (85-104).

Atti della Accademia Nazionale dei Lincei. Rendiconti: Classe di Scienze morali, storiche e filologiche. 3, 5-6. Roma, 1948. — G. Furlani: Aram. „Gazrin” = Scongioratori (177-96).

Biblica. 29, 3. Roma, 1948. — Epistula Pont. Comm. Biblicae de tempore documentorum Pentateuchi et de genere litterario XI priorum capitum Geneseos (165-8). — J. M. Vosté: Les oracles de Balaam d'après Mar Iso'dad de Merw (169-94). — E. F. Sutcliffe: St. Jerome's Hebrew manuscripts (195-204). — J. Bonsirven: „Hoc est corpus meum”; recherches sur l'original araméen (205-19). — J. Ruwet: Clément d'Alexandrie: canon des Écritures et Apocryphes (240-68; 29, 4: 391-408).

29, 4. 1948. — J. M. Vosté: Le Proto-évangile selon l'exégèse de Mar Iso'dad de Merw <Gen. 3, 15> (313-20). — E. F. Sutcliffe: The name „Vulgate” (345-52).

30, 2. 1949. — H. Junker: Einige Rätsel im Urtext der Psalmen [Ps. 87 <86>; 141, 5-7; 139, 20 und 24, 4; 17, 13-14] (197-212).

The Biblical Archaeologist. 12, 3. New Haven May 1949. — A. Y. Samuel: The purchase of the Jerusalem scrolls (26-31). — G. E. Wright: The cave excavated (32-36). — F. M. Cross: The newly discovered scrolls in the Hebrew University Museum in Jerusalem (36-46). — J. Bright: A new letter in Aramaic, written to a Pharaoh of Egypt (46-52).

linson: Priesthood and sacrifice in Judaism and Christianity (116-21). — E. F. Sutcliffe: Camels' feet in the Vulgate text of Gen. 24, 32? (193-4). — S. Jellicoe: The prophets and the cultus (256-8). — W. F. Lofthouse: Poneron and kakon [rasha' and ra'] in Old and New Testaments (264-8). — G. J. Cuming: The Jews in the Fourth Gospel (290-2).

*Forschungen und Fortschritte. 21-23. Berlin, 1947. — S. von Gliszczynski: Versuch einer Identifizierung der Edelsteine, im Amtsschild des jüdischen Hohepriesters auf Grund kritischer u. ästhetischer Vergleichsmomente (234-8).

The Geographical Review. 39, 2. New York, April 1949. — D. Ashbel: Frequency and distribution of dew in Palestine (291-97).

The Harvard Theological Review. 42, 1. Cambridge, Jan. 1949. — L. H. Feldman: Another parallel to the maenadism of the Bacchae: Hasidism in modern Jewry (65-67).

Historia Judaica. 11, 1. New York, April 1949. — E. Silberner: Was Marx an anti-Semite? (3-52). — K. Stillschweig: The Jews of Germany as a national minority (53-76). — L. Mildenberg: The Eleazar coins of the Bar Kochba rebellion (77-108).

Jewish Social Studies. 11, 2 New York, April 1949. — S. Stern-Taeubler: The Jews in the economic policy of Frederick the Great (129-52).

*Journal of the American Oriental Society. 68, 4 New Haven, Oct.-Dec. 1948. — Y. Malkiel: Hispano-Arabic marrano and its Hispano-Latin homophone (175-84).

Journal of Biblical Literature. 68, 1. Philadelphia, Mar. 1949. — J. Morgenstern: The despoiling of the Egyptians [Ex 11, 1; 3, 21-22;

La Civiltà Cattolica. 2295, 2310, 2316. Roma, 1946. — F. S. Porporato: Finalità e metodi nei libri storici della Bibbia (34 p.)

2345, 2347, 2349, 1948. — Idem: Pedagogia divina dei libri storici dell' Antico Testamento. (44 p.)

Classical Philology. 43, 3. Chicago, July 1948. — E. S. McCartney: Notes on reading and praying audibly (184-7).

נוגע גם בתפלתה של חנה ובדברי החלמוד בענין קריאת שמע.

*Empire Forestry Review. 26, 2. 1947. — J. D. Chapman: The forests of Transjordan (245-52).

*Études Historiques de la Faculté des Lettres de Strasbourg. Paris, 1947. — P. Collomp: La place de Josèphe dans la technique de l'historiographie hellénistique (81-92).

Études Juives. [1]. Elisabethville <Congo Belge>, mars 1948. — J. Taraboulos: Essai d'une synthèse d'histoire. Les Juifs pendant le Moyen-Age et l'époque moderne (23-50). — K. J. Benatar: De l'inquisition au national socialisme. L'histoire des Juifs de Majorque (55-80).

[2]. Décembre. — K. J. Benatar: En méditant Élie Benamozegh. Précis de morale juive (47-63). — V. Menache: L'âme des Psaumes (65-70). — R. J. Cohen: Morale sociale. Vocation d'Israël — Josué Jehouda ou morale individualiste psychanalyse et Henri Bergson (73-105).

[3]. Avril 1949. — M. Papo: La renaissance de la langue hébraïque pendant l'époque florissante des Juifs en Espagne (45-49).

The Expository Times. 60, 1-10. Edinburgh, Oct. 1948 - July 1949. — C. Lattey: The text of Jeremiah 17, 1-2 (52). — A. E. J. Raw-

Problematiek per post. Brieven van en over Joden in Nederland, verzameld en toegelicht door Jaap Meijer. 96 p. („Zij behandelen de Emancipatie der Joden in Nederland.“).

Mededeelingen der Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde. 9. Amsterdam, 1946. — F. M. Th. Böhl: King Hammurabi of Babylon in the setting of his time <ab. 1700 B. C.> (341-70).

Miscellanies of the Jewish Historical Society of England. 5. London, 1948. "Essays in memory of E. N. Adler". — E. Levine: Elkan Nathan Adler; in memoriam (117-21). — Bibliography of the works of E. N. Adler (122-7). — H. Jenkinson: Jewish entries in the "Curia regis" and elsewhere (128-34). — L. Rabinowitz: Three letters of Anglo-Jewish interest (135-45). — R. N. Salaman: The Jewish fellows of the Royal Society (146-75). — W. S. Samuel: Tentative list of Jewish underwriting members of Lloyds <from... 1800—1901> (176-92). — G. Scholem: A Sabbathaian will from New York (193-211).

The Muslim World. 39, 1. Hartford, Jan. 1949. — W. Thomson: Islam and the early Semitic world (36-63).

בפרט על הקבלות בין האסלאם והיהדות הקדומה.

Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde. 93, 23. Amsterdam, 4.6.1949. — I. van Esso: Kende het Oude Testament het ziektebeeld van angina pectoris? (1878-84).

Neue Wege. 43, 3, 4. Zürich, März-Apr. 1949. — H. Bergman: Raw Kuk (120-25, 168-78).

Nouvelle Revue Théologique. 71, 3. Louvain, mars 1949. — G. Lambert: Les manuscrits découverts dans le désert de Juda (286-304). —

12, 35-36] (1-28). — R. Marcus: On the textual criticism of the Hebrew Bible (29-34). — M. H. Gottstein: Afterthought and the syntax of relative clauses in biblical Hebrew (35-47). — S. T. Byington: Plow and pick (49-54). — W. Leslau: A parallel to the non-germination of the Hebrew R (55-56). — G. R. Driver: Hebrew notes (57-59).

Journal of Central European Affairs. 8, 3. Boulder, Colo., Oct. 1948. — L. S. Stavrianos: The Jews of Greece (256-69).

8.4. Jan. 1949. — E. R. Kutas: Judaism, Zionism and anti-Semitism in Hungary (377-89).

Journal of Near Eastern Studies. 8, 2. Chicago, April 1949. — J. Gray: The desert God 'Attr in the literature and religion of Canaan (72-83). — J. Reider: A new Ishtar epithet in the Bible (104-7).

The Journal of Theological Studies. 50, 197-8. London, Jan.-Apr. 1949. — A. M. Honeyman: Two contributions to Canaanite toponymy. 1. Elteqe', Elteqeh, and Elteqon. 2. 'Talpioth' (50-2). — A. Guillaume: A note on הפז השני Judges VI 25, 26, 28. (52-3). — D. Daube: Two notes on the Passover 'Haggadah'. I. A trace of a Jewish legend of a virgin birth? 2. Ego eimi. (53-7).

Journal of the Transactions of the Victoria Institute. 79. London, 1947. — B. F. C. Atkinson: The textual background of the use of the Old Testament by the New (39-69).

Kultura. 5. Paryż, 1948. — Polacy w Palestynie (146-52).

הפולנים בארץ ישראל בשנות המלחמה ומקומה אחרי כן; על היחסים ביניהם ובין היהודים.

Maandblad voor de Geschiedenis der Joden in Nederland. 1, 10-12. [Amsterdam, 1948]. —

Lopez material at the Newport Historical Society (153-62). — Idem: A Newport ledger, 1760-1770 (163-9). — H. Lamm: The so-called "Letter of a German Jew to the President of the Congress of the USA" of 1783 (171-84). — I. S. Meyer: John Adams writes a letter (184-201). — D. de Sola Pool: Some letters of Grace Seixas Nathan, 1814-1821 (203-11). Idem: Some relations of Gershom Kursheedt and Sir Moses Montefiore (213-20). — B. Rabinowitz: The Young Men's Hebrew Associations, 1854-1913 (221-326). — H. P. Silverman: The Hunt's Bay Jewish cemetery, Kingston, Jamaica (327-44). — J. Solis-Cohen: A famous family fight about real estate, Gratz vs. Cohen (345-52). — I. Sonne: Jewish settlement in the West Indies (353-67). — M. Vaxer: Naturalization roll of Jews of New York, 1740-1759 (369-89). — L. M. Friedman: Jews in the Vice-Admiralty Court of colonial Rhode Island (391-418). — Notes (391-449). — Necrology (451-84).

38.1. Sep. 1948. — L. M. Friedman: An invitation to American Jewish history (12-21). — J. R. Marcus: From peddler to regimental commander in two years: The Civil War career of Major Louis A. Gratz (22-44). — Notes and documents (45-56). — D. de Sola Pool: The Touro Synagogue; aspects of the missing half-century of its history <1850-1900> (57-76).

38. 2. Dec. 1948. — C. Roth: Some Jewish loyalists in the War of American Independence (81-107). — M. U. Schappes: Anti-Semitism and reaction, 1795-1800 (109-37). — Notes and documents (139-51).

La Rassegna Mensile de Israel. 14, 7-9. Roma, Ott.-Dec. 1948. — A. Milano: La vita privata d'una famiglia di banchieri ebrei a Roma nel Seicento (303-11, 359-68, 396-406).

14, 8. Nov. — D. Lattes: L'idea nazionale ebraica nel sistema di Elia Benamozegh (336-42).

J. M. P. Bauchet: Note sur les variantes de sens d'Isaïe 42 et 43 dans le manuscrit du désert de Juda (305-6).

71, 4. Avril. — G. Lambert: Note complémentaire [למאמרו הנ"ל] (414-6).

71, 6. Juin. — G. Lambert: Un „psaume" découvert dans le désert de Juda (621-37).

[„אורכה אדוני כי פריחה נפשי משחחתי"]

Novi Dni. 1, 3. Sofia, Oct. 1946. — A. Hananel: Chastni evrejski pisma ot 1533 godina (26-28).

„מכתבים פרטיים יהודיים משנת 1533."

Oudtestamentische Studiën. 6. Leiden, 1949.

— P. A. H. de Boer: Research into the text of 1 Samuel 18-31 (1-100). — B. D. Eerdmans: The composition of Numbers (101-216).

Problems. 2, 1. New York, Jan.-March 1949.

— A. Steinberg: Dostoevsky and the Jews (23-32). — A. Gordin: The vision of Isaiah (38-44).

Publications of the American Jewish Historical Society. 37. Philadelphia, 1947. — Addresses (1-15). — M. I. Baym: Emma Lazarus' approach to Renan and her essay "Renan and the Jews" (17-29). — J. J. Berman: The trend in Jewish religious observance in mid-19th-century America (31-53). — M. Davis: Sabato Morais; a selected and annotated bibliography of his writings (55-93). — I. Elbogen: The Montefiore Testimonial Fund and American Israel (95-101). — L. M. Friedman: Aaron Lopez' long deferred "Hope" (103-13). — Idem: A messenger [Moses Franks] to George Washington (115-9). — Idem: Some further notes on Judah Monis (121-34). — A. V. Goodman: Jewish elements in Brown's early history (135-45). — M. Gruenewald: Benjamin Franklin's "Parable on brotherly love" (147-52). — M. A. Gutstein: Descriptive index of Aaron

70 (238-58). — L. H. Vincent: Les épigraphes judéo-araméennes postexiliques (274-94). — P. Benoit: Notes d'archéologie transjordanienne (295-99).

Revue des Études Anciennes. 50, 3-4. Bordeaux, juil.-déc. 1948. — A. Hoepffner: Les deux procès du pape Damase (288-304).

באחד משני המשפטים האלה חבץ יהודי משומד, ושמו יצחק, את האפיפיור דמסוס לדון בשנת 371 לסה"י.

Revue des Études Grecques. 284-5. Paris, jan.-juin 1948. — R. Cadiou: Sur Philodème. Sur Philon d'Alexandrie (291-7).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 3. Paris, mai 1949. — H. Baruk: Le grand hygiéniste Michel Lévy, organisateur de la médecine militaire et de la médecine sociale en France <1809-1872> (5-18). — I. Simon: La médecine légale dans la Bible et le Talmud (33-62). — J. Fechter: Le docteur Louis Lazare Zamenhof [et] les autres membres de la famille (63-69).

עם תמצית המאמרים בעברית.

Sociology and Social Research. 32, 6. Los Angeles, July-Aug. 1948. — E. C. McDonagh: Status levels of American Jews (944-53).

Theologische Rundschau. 17, 3. Tübingen, März 1949. — P. Kahle: Das zur Zeit Jesu in Palästina gesprochene Aramäisch (201-16).

Theologische Zeitschrift. 5, 2. Basel, März-April 1949. — L. Koehler: Dil'an [Jos. 15, 38] = Vorsprung, „Egg“ (151-2). — L. Prijs: Sil Hifil [Ez. 31, 3]; schub Hifil (152-3).

**Thought.* 23, 91. New York, Dec. 1948. — J. Brodrick: Averroes and Maimonides (621-40).

**The University of Liverpool Annals of*

14, 9. Dec. — N. M. Gelber: Una proposta di cessione della Palestina fatta agli Ebrei di Livorno nel 1740 (410-11).

15, 1. Gen. 1949. — D. Lattes: Rashi, il grande commentatore (10-21). — G. Volli: I ghetti d'Italia (22-30). — C. Roth: Lettere della Compagnia del riscatto degli schiavi in Venezia [1672-1707] (31-36). — A. Ascoli: Contributo al computo sul calendario ebraico (39-44).
המשך בחוברת הבאה 91'85.

15, 2. Feb. — B. Terracini: L'emancipazione degli Ebrei piemontesi (62-77). — E. Artom: Gli Ebrei in Italia sotto il dominio degli Angioini e dei Durazzeschi (80-84).

15, 3. Mar. — S. Foa: Appunti d'archivio di storia ebraica monferrina (113-21).

15, 5. Mag. — A. S. Toaff: L'opera ebraica di Salomone Fiorentino (195-215).

15, 6. Giugno. — S. Foa: Per il centenario del Purim dei Tedeschi nella comunità di Casale Monferrato, 29 Marzo 1849; una cronaca in ebraico inedita (260-66).

Religion och Bibel. 7. Lund, 1948. — E. Sjöberg: — Människosonen och Israel i Dan. 7 (1-16). — G. Widengren: Hieros gamos och underjordsvistelse. Studier till det sakrala kungadömet i Israel (17-46).

Revue Biblique. 56, 1. Paris, jan. 1949. — R. de Vaux: Les Patriarches hébreux et les découvertes modernes <suite> (5-36). — R. Tournay: Les Psaumes complexes <suite> (37-60). — H. Cazelles: La question du „Lamed auctoris“ (93-101). — R. de Vaux, A. M. Steve: La seconde campagne de fouilles à Tel-el-Fār'ah, près Naplouse <suite> (102-138).

56, 2. Avril. — R. J. Tournay: Les anciens manuscrits hébreux récemment découverts (204-33). — R. de Vaux: Post-scriptum. La cachette des manuscrits hébreux (234-37). — F. M. Abel: Topographie du siège de Jérusalem en

German Jews up to 1880 (81-99). — Sz. Frydman: Internal conflicts in French Jewry at the time of the revolution of 1848 (100-117). — J. Davidsohn: The problem of Georg Brandes' Jewishness (118-139). — M. Kosover: Jewish artisans in Palestine and their association "Poale Zedek" (146-159). — J. Kissman: The immigration of Rumanian Jews up to 1914 (160-179). — J. Greenfeld: The role of the Jews in the development of the clothing industry in the U. S. (180-204). — H. Abramovitch: Rural Jewish occupations in Lithuania (205-221). — L. Kessler, A. Alperin, J. J. Diamond: American Jews and the Paris Peace Conference (222-242). — M. Weinreich: "Lantukh", a Jewish hobgoblin (243-251). H. L. Lennard: Jewish youth appraising Jews and Jewishness (262-281). — S. Koenig: Method of studying Jewish life in America (282-294). — T. Meysel: The Jews of Mexico (295-312). — J. Guttman: The fate of European Jewry in the light of the Nuremberg documents (313-328).

Archaeology and Anthropology. 28. 1948? — T. B. Brown: 1600-1400 B. C. in the Eastern Mediterranean.

Var Röst. 1, 1. Stockholm, Maj 1949. — R. Edelman: Bibliotheca Simonseniana i København (14-15; 18).

Verbum Domini. 27, 3. Roma, 1949. — G. Pavlovsky: De religione Cananaeorum tempore occupationis Israeliticae (143-63). — H. Kruse: „Da partem septem necnon et octo" <Eccle 2, 1-6> (164-9).

Yivo Annual of Jewish Social Science. 2-3. New York, 1947/8. — M. Wiener: The conception of mission in traditional and modern Judaism (9-24). — R. Wischnitzer: Mutual influences between eastern and western Europe in synagogue architecture from the 12th to the 18th century (25-68). — S. Liptzin: Attitudes toward Heine's Jewishness in England and America (69-80). — R. Glanz: The immigration of

מוכר-ספרים בצפת במאה השש-עשרה

מאת

אברהם יערי

בספר שנדפס בשאלוניקי בשנת ש"ס ושלא נודע עד כה לרושמי רשימות, מצאמר יעקב לוי, הממונה על אוסף ספרי-המזרח במוזיאון הבריטי, הקדמה רבת-ענין מאת המכיל לבית-הדפוס, שיש בה תיאור התנפלות הפלורנטינים על האי כיאוס שתחת שלטון התורכים בשנת 1599, ופרסם את ההקדמה בשלמותה, בצרף תרגום אנגלי. וזה שער הספר:

שִׁיר הַשִּׁירִים / תרגום עם לעז / נדפס בשם היקר ב"ר יעקב בכר יאודה / אשכנזי ז"ל מוכר ספרים / נדפס בדפוס החכם היקר והנעלה כה"ר / מתתיה בת שבע נר"ו וע"י שני בניו יצ"ו / ובעזר וסיוע החכם השלם כמהר"ר משה די / מדינה נר"ו אשר לוה ממונו והונו להביא / כלי הדפוס לזכות את הרבים וכות הרבים / תלוי בו בשנת / א' ח' ל' ק' של ל' 2 בהקדמתו מספר המכיל-לדפוס שבעליתו לא"י נגזל הימנו כל כספו, שהתישב בצפת ועסק שם במכירת ספרים והתפרנס מיגיע כפיו. אולם באו ימים רעים לצפת בעקבות בצורת, עלילות ומסים כבדים, והוא נאלץ לצאת כמה פעמים לחוץ-לארץ וחזר לארץ. אבל לפני שנתים, היינו בשנת שני"ח (1598), היה רעב כבד בצפת, והוא נאלץ לצאת לקושטא ולפני צאתו לקח סחורות בהקפה. נכנס באניה כטריפולי שבסוריה, אולם בעל האניה התעלל בו, בבואו אח"כ לאי קפריסין באו עליו השלטונות בעלילה. משהגיע לקושטא עסק שם במסחר הספרים והרווח ונכנס באניה כדי לחזור לצפת. אבל גם בעלי אניה זו נהגו עמו שלא כהוגן והוא ירד בכיאוס. שם היה עד-ראיה להתנפלות הפלורנטינים על האי ביום ו' אייר שני"ט (15.1599). לאחר שניצלה כיאוס בדרך נס, רצה לצאת לויניציאה כדי להדפיס את הספר הזה, ולא מצא אניה. הלך לאומיר ואף שם לא מצא אניה לויניציאה, ובהמתינו לאניה יצא בינתיים למגנאשיאה, ותוך כך איחר את האניה לויניציאה, ולפיכך הפליג לשאלוניקי והדפיס את הספר שם.

ואביא כאן מתוך הקדמתו את הדברים הנוגעים לתולדותיו:

„אמר המר יעקב בר יהודה אשכנזי ז"ל, יען וכיען הרוני לען הזמן בלתי נאמן, חלפו ויעפו על ראשי צרות צרורות, סבוני גם סבבוני, הקיפוני כתנורו של עכנאי, ואריד שיחי ואהימה מימים ימימה, צנפני טלטלני טלטל וטלטלה: ואני בתוך הגולה תחת היותי בביתי כוית רענן, שקט ושאנן, בעיר גדולה, מכלל יופי מציון, גליל עליון, צפת תוב"ב, מתאבק ומחבק עפר רגלי החכמים השלמים המאירים לארץ ולדרים: והייתי משמש אותם בין בגופי בין בממוני, ועוסק ומתחשק במלאכת שמים, מוכר וקונה ספרים, ונהנה מיגיע כפי: ועם היות כי בבואי צפת לא נמצאו בידי כי אם ח"י לבנים, כי גזלו לי בדרך, וקודם צאתי גם כן נמצאתי בצער, ומעולם לא

1) Jacob Leveen, An Eye-witness Account of the Expedition of the Florentines against Chios in 1599. — Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London, Vol. XII, Pts 3-4, 1948 (= Oriental and African Studies presented to Lionell David Barnett), pp. 542-554.

2) במנין השנים יש להביא בחשבון רק את המלה „שלל", העולה ש"ס.

רציתי ליהנות משום נברא בעולם: ויהי אחרי שנפטרו החכמים השלמים אשר הייתי נושא ונותן עמם וניזון בריוח ומסתופף בצלם, ובאו ימי הפקודה וברחו אנשי מעשה מפני זלעפות רעב ומפני עלילות מסים וארנוניות, ולא יכולתי להביא טרף לביתי וכל שכן לגמול חסד עם אחרים כמנהגי הטוב כאשר יעידון יגידון מגידי אמת ונודע בכל המקומות: ועם כל זה בהיות שנפשי חשקה מאד לדור בא"י הייתי הולך ובא ומסתחר בחוצה לארץ וחזר לא"י לאיתני הראשון ומצטער ומסתכן כדי שלא ליהנות מהבריות: וזה שנת' הרעב גדלה בארץ ויצאתי מא"י, ואחרי צאתי צרות רבות הקיפוני שאם באתי לספרם יכלה הזמן: אך אודיע צערי לרבים משום דאגה בלב איש ושיחנה ואספר מקצתם: כי בעונותי, קודם צאתי, לקחתי סחורות בהקפה מבעלי תורה ופקדונ' להוליך לעיר קוסטאנטנינה: ויבא השטן בבאי בטריפול: נכנסתי באניה, ובעל האניה היה איש צר ואויב וחשב מחשבות למוסרנו ביד גנבים, והולחנו מדחי אל דחי במקומו רעים. והיינו בצער הזה ב' חדשים וחצי עד שכלתה פרוטה מן הכיס ולא נשאר כי אם גויתנו: וע"כ הורינו לאל שהצילנו מיד הטמא: ויהי אחרי כן בבואי באי גיפרי, נפטר איש יהודי מחברנו: והעלילו עלי שהפקדונ' והסחור' שהבאתי היו מהנפטר כמנהגם: ועמדתי בצער גדול בים עד שהחליתי מחמת הקור הגדול חולי חזק מאד: ורבים מתו באניה ואני בעניי בחליי הוצאתי ממון רב שלי ושל אחרים: ובבאי בקוסטאנטנינה חגני אלהים וישבתי שקט ושאנן והרוחתי ממון רב לשלם חובותי: או פגעתי באנשים שהיו מוליכים חטה לא"י ורמו אותי ונדרו לי נדרי תהו ובהו להלוח עמם לא"י, ויהנו לי הנאות גדולות: ואני חליתי פני רבים ונכבדים מגדולי העיר וכתבו אגרות לה"ר יעקב ישראל גיליבי לרודוסטו שידריכני באניה: ואני בחשבי כי השם הצליח דרכי נשבעתי כי עתה, כבאי לשלום לצפת, כי לא אצא עוד ממנה, כי כבר מצאתי און לי: ותכף ומיד מכרתי ספרים שהיו בידי כוול, ילקוט מהתורה ומהנביאים בעד ק' לבנים ועל זה הערך השאר: והלכתי עמם עד שיאו ושם גילו אלי שלא היה ברצונ' לתת לי אפי' הוצא' הדרך. וכשמעי כך צעקתי חמס עליהם בתוך שיאו, צעקתי עמם למה בטלו אותי ממשאי ומתני הואיל שאין כונתכם לתת לי חלק תחטה והכרחתם אותי לעשות הוצאות שלא לצורך: וכראות אנשי שיאו שאין כונתם רצויה באי איש נכבד מאנשי המכס, ושלח עמי שליח להוציא כל אשר היה לי באניה: ולא הניחו עד שהוסיפו על חטאתם פשע ולקחו ממני שכר האניה משלם: אחר כך כשראו אותי שישבתי בשיאו, חזרו ושלחו אלי אנשים מאותם הסוחרים שהיו באניה, שהלכו עמם, שידברו על לבי שאחזור לאניה ופתו אותי עד שחזרתי באניה ומסרתי מעותי לידם, ושאלתי מהם שיקנו קנין כדי שלא יחזרו מדבורם: והם החזיקו בתרמית, וידעתי בודאי שכונתם רעה: אחר כך חזרתי לצאת מהאניה והודאתי לה' שהצילני מידי האנשי' ההם: ונתנו לי מעות רעים ויצאתי מהאנ' וישבתי בעיר שיא' ימים: ואולי היה סבה שאראה בעיני מה שראיתי בעיר הזאת שיא' ורצה האל ית' להראות לי נסים ונפלאות שראו עיני, ואספר מקצתם:

אחר-כך הוא עובר לעיקר סיפורו, לחיזור התנפלות הפלורנטינים על כיאוס, מאורע הידוע גם ממקורות אחרים, ואת הצלת האי ע"י סערה שנתחוללה בים ופיוזה את אניות המתנפלים. בסיפור זה יש גם ידיעה אחת הנוגעת לצפת והיא, שהפלורנטינים מצאו בכיאוס אניה מלאה יהודים שבאה מצפת, וקשרו אותה אל אחת מאניותיהם כדי לעשות בהם שפטים לאחר שיכבשו את העיר, ובהתחולל הסערה ניתקו החבלים, והאניה ניצלה. אחר כך הוא ממשיך לספר את קורות נדודיו:

„ובכל זה ישבתי בשיאו חודש ימים: והיח' כונתי ללכת לויניציאה להדפי' זה הספר שיר השירי, שבכל המקומות שהלכתי היו מבקשים הספר הזה ולא נמצא, וכדי לזכות את הרבי' ולהרויח כדי לשלם בעלי תורה אשר בצפת: ולא מצאתי אניה: ואמרו לי שלא היה לי תקנה אלא ללכת באיומיר: ואנשי חסד אמרו לי כשהלכתי שם למה תשב פה. תלך למגנאשיאה העיר הגדולה ותמצ' מנוח לכך רגלך, כי עדיין יאחרו אניות ויניציאה: והלכתי למגנאשיאה, ובפתע

פתאום כתבו לי שאחזור לאיזמיר, כי האניה הולכת לויניציאה: וחזרתי ולא מצאתיה ואמרו שכבר הלכה לאורלה, והלכתי לאורלה ולא מצאתי. ומצאתי אניה באה לכאן לשאלוניקי: ואמרתי מה יצא הדבר וגם זו לטוב: הנה היא עיר גדולה של חכמים ואנשי מעשה, שם אדפיס ספר זה אשר בכל המקומות הוא נדרש: ועתה אנשי לבב שימו לבבכם וקנו ספר זה בשווינו כראוי, ותזכו שששלם עמו חובותי אשר אני חייב לבעלי תורה, עובדי ה', כי באו מים עד נפש, ואחזור לשמש תלמידי חכמי כמנהגי הטוב: ובשכר זאת יזכו לבנים עוסקים בתורה ויזכו בביאת גואל. ובנחמות אריאל. ובא לציון גואל אמן.

עד כאן דבריו מתוך הקדמתו לספר שיר השירים שהדפיס בשאלוניקי ש"ס, ושנתפרסמה ע"י מר יעקב ליון. מר ליון לא הביא שום ידיעה נוספת על האיש. והנה יש בידי להמשיך במקצת את קורות נדודיו של מוכר-הספרים הצפתי הזה. כבר בהקדמתו לספר "שיר השירים" הוא מודיע, שהיה בדעתו לילך מכיאוס לויניציאה, ולהביא שם לדפוס את הספר הנזכר, אלא משלא נזדמנה לו אניה לשם, הלך לשאלוניקי והדפיס את הספר שם. ואמנם סוף-סוף הצליח להגיע לויניציאה, והדפיס שם שלש שנים לאחר-כך, בשנת שס"ג (1603), את הספר "אורים ותומים", פירוש על ישעיה וירמיה לר' מאיר ב"ר יצחק עראמה. בשלש השנים שחלפו בינתיים חל שינוי בחתימת שמו. בעוד שבספר "שיר השירים" הוא קורא לעצמו יעקב בן יהודה, אשכנזי, הוא חותם את הקדמתו לספר אורים ותומים: מנחם יעקב בן אליעזר יהודה. אולם די לקרוא את הקדמתו לספר זה כדי לדאות מיד שיעקב בן יהודה אשכנזי ומנחם יעקב בן אליעזר יהודה אחד הם, ושהיו לו ולאביו שני שמות, אלא שבספר הראשון חתם רק בשם אחד, ואלו בספר השני חתם בשני השמות, שלו ושל אביו, במלואם — תופעה רגילה בשמותיהם של חכמי הספרדים. בשער ספר "אורים ותומים" כתוב: "על כן כל איש יודע דעת עליון יתן בכיס ידיו לתת כבוד לאל עליון לקפוץ לקנותו. ותשואות חן חן לנעלה כה"ר מנחם יעקב בכר אליעזר יהודה ז"ל שהוציא לאור משפטו קדוש."

וזו לשון הקדמתו לספר "אורים ותומים":

"הפעם אודה את ה' אשר הנחני באורח מישור אחרי אשר עברו עלי מקרי הזמן וטרדתיו סבוכי גם סבוכי הרדיפוני הדריכוני עד אשר לא נתנו השב רוחי עד שהעיר ה' רוח ממרום וזמן לידי זאת נחמתי בעניי ובא לידי הספר הלז ונתמלא כל הכית אורה כאור המנורה הטהורה ותכף קמתי ושנסתי מתני ואמרתי עת לעשות לה' וכולי האי ואולי בזה אחזור לאיתני הראשון בביתי בזית רענן שקט ושאנן בעיר גדולה מכלל יופי יפה נוף משוש כל הארץ גליל העליון צפת תוב"ב להתאבק ולחבק בעפר רגלי החכמים השלמים המאירים לארץ ולדורים עליה שכל ימי שמשתי תלמידי חכמים בין בגופי בין בממוני והייתי נהנה מיגיע כפי במכירת ספרי קדש ובסבת הרעב יצאתי ממחיצתי והייתי הולך נע ונד בארצות הנכריות והצרות תכופות זו לזו עד שנתחייבתי בחובות בהכרחיות גדולות והזמן הולך וסוער והוליכני מדחי אל דחי עד שמצאתי עיר גדולה של חכמים ושל סופרים ואנשי מעשה ואמרתי אכן יש ה' במקום הזה ומן השמים הוזמינו לי הספר הלז וממקום אחר שלח ידיו בשלומי איש אמונים והוא פלאי ונתן לי הנייר ומעות באופן שנעשו לי נסי מעשי בראשית לעשות יש מאין. לכן אתם הכהנים הנגשים אל ה' שימו לבבכם ותנו בכיס עיניכם וקנו ספר זה ה"ה מספירי מצפוני האשל הגדול מוה"ר מאיר ערמת זל"ה אשר האיר בחכמתו נבואת ישעיהו וירמיהו וקצת מספר שמואל כאשר עין הקורא תחזינה מישרים ותזכו שעמו אשלם חובותי לתלמידי חכמים עובדי ה' כי באו מים עד נפש ואחזור לשמש כמנהגי הטוב אשר הייתי בתחלה ובשכר זאת תזכו לבנים עוסקים בתורה ותנצלו מכל צרה וצוקה ובא לציון גואל אוי"ך, נאם המעתיך בתפלה ותחנון מנחם יעקב בכר אליעזר יהודה."

אנו מוצאים איפוא התאמה גמורה בין שתי ההקדמות, אלא שבשניה קיצר וסמך על מה

שכבר סיפר בהקדמתו לספר הראשון שהביא לדפוס. אולם כדי להוציא מלבם של ספקנים אציג כאן כמה לשונות משתי ההקדמות, שמתוכן נראה שגם הסגנון אחד הוא:

הקדמה לשיר השירים, שאלוניקי ש"ס:

הקדמה לאורים ותומים, ויניציאה ש"ס:

בביתי כזית רענן שקט ושאנן בעיר גדולה מכלל יופי מציון גליל העליון צפת תוב"ב מתאבק ומחבק עפר רגלי החכמים השלמים המאירים לארץ ולדרים והייתי משמש אותם בין בגופי בין בממוני ועוסק ומתחשק במלאכת שמים מוכר וקונה ספרים ונהנה מיגיע כפי.

בביתי כזית רענן שקט ושאנן בעיר גדולה מכלל יופי יפה נוף משוש כל הארץ גליל העליון צפת תוב"ב להתאבק ולחבק בעפר רגלי החכמים השלמים המאירים לארץ ולדרים עליה שכל ימי שמשתי תלמידי חכמים בין בגופי בין בממוני והייתי נהנה מיגיע כפי במכירת ספרי קדש.

וחזור לא"י לאיתני הראשון

אחזור לאיתני הראשון

ותזכו שאשלם עמו חובותי אשר אני חייב לבעלי תורה עובדי ה' כי באו מים עד נפש ואחזור לשמש תלמידי חכמים כמנהגי הטוב ובשכר זאת יזכו לבנים עוסקים בתורה ויזכו בביאת גואל ובנחמות אריאל ובא לציון גואל אמן.

ותזכו שעמו אשלם חובותי לתלמידי חכמים עובדי ה' כי באו מים עד נפש ואחזור לשמש כמנהגי הטוב אשר הייתי בתחלה ובשכר זאת תזכו לבנים עוסקים בתורה ותנצלו מכל צרה וצוקה כי בא לציון גואל אמן.

מגיה הספר "אורים ותומים" היה ר' יצחק גרשון, הוא ר' יצחק ב"ר מרדכי גרשון טריווס, מחכמי צפת, שעבר לויניציאה ועסק שם בהגהת ספרים משנת שמ"ה (1585) ואילך. הוא סייע לחכמי צפת בהדפסת ספרים בויניציאה, והגיה את ספריהם: בשנת שנ"ט—ש"ס (1599) הגיה שם את הס' זמירות ישראל לר' ישראל נג'רה, בשנת שס"א (1601) הגיה שם את הס' "אמרי שפר" דרושים לר' נפתלי ב"ר יוסף אשכנזי, איש צפת שהתיישב בויניציאה ונפטר שם, בשנת שס"ג (1603) הגיה שם גם את הס' "מגן אברהם" לר' אברהם לאגיאדו, איש צפת שעבר לארץ-צובה; בשנת שס"ה (1605) הגיה שם את הס' "חן טוב", דרושים לר' טוביה בר' אברהם הלוי איש צפת; בשנת שס"ח (1608) הגיה שם ס' שאלות ותשובות ר' משה גאלנטי מחכמי צפת, שהובא לדפוס ע"י בנו ר' ידידיה גאלנטי. והוא שסייע למוכרי-הספרים הצפתי להדפיס את הספר "אורים ותומים", שנבחר בודאי לפי עצתו, ואפשר שהוא-הוא האיש ה"פלאי" שנתן לו נייר ומעות להדפסה.

תיאור המאורעות העגומים בצפת המתוארים ע"י מוכרי-הספרים הצפתי בהקדמתו ל"שיר השירים" אינו מוגזם כלל, והוא מתאשר מכמה מקורות אחרים. המשורר ר' ישראל נג'רה כתב אז בשם קהלת דמשק לראשי קהלת קושטנדינא על המצב בצפת את הדברים האלה: "ולעיר ההוללה יללה מדי שבת בשבת... בפרוע פרעות מסים וארנוניות, ואין לאל ידם לסתום פיות,

(3) הספרים הראשונים שהגיה בויניציאה בשנת שמ"ה היו הספר "מנות הלוי" על מגלת אסתר, לר' שלמה אלקבץ, והספר "פירוש מגלת דות על דרך האמת" לר' עובדיה המון מברטנורא, שני ספרים שנתחברו בידי חכמים מצפת והובאו לדפוס ע"י ר' מרדכי ב"ר ברוך משיחלי, אף הוא איש צפת. עוד לפני כן הביא לדפוס בקושטאנדינא בין שנת ש"מ לשנת שמ"ג את הספר "שלום אסתר" פירוש על מגלת אסתר מחדושי צרפת וקשתיליא. (י. זנה, "קריית ספר" שנה ד' עמ' 281). — שתי תשובות ממנו נדפסו בשו"ת ר' יוסף מטרנני, ח"א קושטאנדינא ת"א, סימן קמ"ח; ח"ב, ויניציאה ת"ה, אה"ע, סימן ט'.

(4) עין: ארי נוהם לר' יהודה אריה ממדינא, מהדורת ג. ש. ליבאוויטש, ירושלם תרפ"ט, עמ' ע"ג; מדבר יהודה, דרשות להג"ל, ויניציאה שס"ב, דף ע"ח—פ'; דיואן להג"ל, מהדורת ש. ברנשטיין, פילדלפיה תרצ"ב, עמ' 71—74; כתבי הג"ל, מהדורת כללי, עמ' 117, סימן קכ"ג.

עד נעשית כמצולה שאין בה דגים, ויושיביה כחגבים נכאבים, נעשו בני חורין מנכסיהם... ובכל זה לא הונח להם, כי בענים המה נרדפים ונגפים כבראשונה, והנה כהיום הזה החמס קם למטה רשע, היושב על המשפט עשה בהם שפטים... יום ליום יביע... עלילות ברשע... בנפול איש על ערש דוי ישלח משלחת מלאכי רעים לבקר את החולה... להגיד לו בצאת נפשו, ועד יעלה באשו לא יתנהו לקבורה עד יתנו ככל אשר ישית עליו... יום יום יעמוס משא כבד עד אשר כשל כוח הסבל ועול חובל, והנה כהיום הזה יצאו כל... החכמים השלמים, ועמהם מדלת העם יותר מחמשים איש באו פה העירה דמשק ברחו מפני חמת המציק... והנה אנחנו יושבי דמשק שכניה, הרואים את כל תחלואיה, מגלים אנו מעלתכם, יכמרו רחמיכם לרפאת את חליה מהרה... משוב הנהגת עצתכם...⁵

התעללויות אלו מצד מושל עריץ, בצרף בצורת, הן שהכריחו את מנהיגי צפת במשך עשר השנים האחרונות של המאה השש-עשרה לשלוח את מיטב חכמיה בשליחות לחר'ל לבקש רחמים על הישוב בצפת. בין השלוחים האלה היו ר' משה אלשיך, ר' משה גאלנטי, ר' יום טוב צהלון, ר' יוסף בר' משה מטראני ור' אברהם שלום.

ר' משה אלשיך נשלח לארצות ערב ולתורכיה ופנה באגרת לקהלות בשם "חזות קשה", אגרת שעוררה את קהלות איטליה להתקין עזרה שיטתית לצפת, כפי שמספר ר' ברוך בר' שמחה קלימאני מויניציאה.⁶ בכרוז לקהלות שחיבר קלימאני, הוא כותב: "עת לקרוע לבבנו ואל בגדנו ולהרבות בבכיה... לתאניה ואניה בצפת... מתהפכות העתים... מן המצר והלחץ... מחובות שנים קדמוניות ורביות כחיות טורפות וכקדוח אש המסים וארנוניות והוצאות נסתרות וגלויות... ומה גם עתה בשנים הללו של בצורת..."

ר' יום טוב צהלון נשלח לאיטליה והולנד שבהן סבב שלש שנים, וכשחזר לצפת נאלץ לצאת למצרים שלתוכה נמלטו רבים מיושבי צפת. הוא מתאר את המאורעות במליצות וברמזים, אבל גם מהן אפשר לקבל תמונה מירידתה של צפת בסוף המאה השש-עשרה. וזה תורף דבריו: "יום שואה ומשואה, כי הקיפו ימי המשטמה... ושבת מושלים וצרים כחוללים... אל הגלילה הקדמונה, קריה נאמנה... שועלים ותעלולים ימשלו בה... יצא חצי העיר בגולה וישנו ביערים... ויחרדו זקני העיר להסב המלוכה, ולהעלות לה ארוכה, לקומם חורבותיה, ולגדור פרצותיה, ולאסוף נדחיה... ויאספו כל ירא וחרד... נועצו לב יחדיו: אפסי ארץ נשלחה אל אחיננו שבגולה... והלכתי לנוע להיות גולל ודופק פתחי נדיבים ושועים... בערי איטליה ואולנדאי... שלש שנים... ואשים פני למעוז ארצי, אז אמרתי הנה באתי, אל ארצי ואל נחלתי, ויקם בי כחשי... אך עתה הלאני... להיות מסכים לצאת מן הקודש... הואל נא ולך לך מארצך אל מקום אחר ולהצמיח מוצא... העם נסע יצא ממקומו... המון עיר עזוב... כל העיר בורחת... להוריד מצרימה... ונתפרדה החבילה... מאת ה' צבאות חימה יצאת ויוסף עוד שלוח צרים רבים... ואלך מר בחמת רוחי... בארץ תלאובות מצרים... מפני חרבות נדדו כאשר יגור הקנה... יאגתי מנהמת לבי, כי עזבתי את ביתי, נטשתי את נחלתי... והלכתי לחסות בצל מצרים... על שליחותם של ר' יוסף בר' משה מטראני ור' אברהם שלום לתורכיה, מספר ר' משה מטראני בנו של הראשון: "בשנת הש"ס 8 בצפת תוביב התחילה לבא המהומה והמגעת, כי

(5) מימי ישראל לר' ישראל נבארה, ויניציאה ש"ס, דף קנ"ט.

(6) בהקדמתו לס' "תורת משה" פירוש על התורה לר' משה אלשיך, שנפס לאחר פטירתו ע"י בנו ר' חיים אלשיך, בויניציאה שס"א; ועיין גם: א. סויבר, ב"מזרח ומערב" כרך ד' (תרפ"ט—תר"ץ), עמ' 186—192.

(7) שאלות ותשובות ר' יום טוב צהלון, ויניציאה תנ"ד, בהקדמה.

(8) כאן טעה הכותב בשנה אחת, וצ"ל: שניט, כי כבר בשנה ההיא אנו מוצאים את אביו ר' יוסף מטראני בקושטא, שבה כתב אז שתי תשובות. (שאלות ותשובות ר' יוסף מטראני, ח"א, קרשטנינא ת"ב, סימן נ"ו—נ"ז).

קרא ה' לרעב... ויעל הארבת... ויאכל מגדיש עד קמה, גם מכת גוגשים לוחצים באף וחמה, הפשיטו עורם מעליהם... וכי ראו כי גדל הכאב מאד שלחו מתם שנים... הלא המה הרב כהר"ר אברהם שלום ז"ל... והרב אבא מארי זלה"ה... כי אין ערוך עליהם בזמן לגדול יחוסם וחשיבותם ומעלתם... שלחני דרחמנא אשר נקבו בשמות, לא נתנו לעפעפם תנומות, עד בואם פה קשטנדינה... לרפאת הנשכרת והחולה..."⁹

כל המאורעות הללו הביאו לחורבנה של צפת מבחינה כלכלית, ובעקבותיה באה הירידה הרוחנית. כי שארית החכמים יצאו את העיר והתפזרו בשאר ערי א"י, בירושלים ובחברון, וגם בקהלות סודיה, תורכיה ואיטליה.

לבסוף אזכיר עוד שר' יעקב ב"ר יהודה אשכנזי לא היה מוכר-הספרים היחיד בצפת במחצית השנייה של המאה השש-עשרה. עוד מוכר-ספרים צפתי מהימים ההם ידוע לנו בשמו ובמעשיו, והוא ר' אברהם ב"ר יצחק אשכנזי, שבביתו נוסד הדפוס העברי בצפת בשנת של"ז (1577), ובמשך שלש שנים נדפסו בו שלשה ספרים.¹⁰ אחר-כך חלה הפסקה בפעולות הדפוס, שלא נתחדשו עד שנת שמ"ז (1587), שבה נדפסו שוב שלשה ספרים.¹¹ בשנות ההפסקה בדפוס היה ר' אברהם בשליחות ישיבת טבריה בתימן, מצרים ותורכיה, ובדרך-שליחותו עסק במכירת ספרים שונים, ולאו דווקא ספרים שנדפסו בביתו בצפת, וכנראה עסק במכירת ספרים גם בצפת, ולפיכך כשבא המדפיס אלעזר ב"ר יצחק אשכנזי מלובלין לצפת יסד את הדפוס בביתו של מוכר-הספרים כרי שיהא לו שוק מוכן, המשורר התימני זכריה אלצ'אהרי משבח את מוכר-הספרים הצפתי הזה על אשר "הביא ספרי הקדש, ובזה הענין התחדש, שלא ביקש אלא דמיהם... שכוונתו להתרחק מהנאת כבוד תורה, ובזה הדבר נהג כשורה... ותכלית בקשתו להרביץ תורה."¹²

(9) שאלות ותשובות ר' יוסף מטראני, ח"א, קושטאנדינא ת"ב, בהקדמת בנו המביא-לדפוס.

(10) לקח טוב על מגלת אסתר לר' יום טוב צהלון, של"ז; קהלת יעקב על קהלת לר' יעקב גאלנטי, של"ח; שר שלום על שיר השירים לר' שלמה אריפול, של"ט.

(11) זמירות ישראל לר' ישראל נגארה; משחקת בתבל להנ"ל; מדרש אגור.

(12) עיין מה שכתבתי עליו בספרי "הדפוס העברי בארצות המזרח", ח"א, ירושלים תרצ"ז, ובמאמרי "שליחים מארץ-ישראל לתימן" בירחון "סיני", כרך ד' (תרצ"ט), עמ' שצ"ב ואילך.

לתולדותיו של ר' (רפאל) עמנואל חי ריקי

מאת

מייכאל וילנסקי (סינסיני)

אין מכוונתי למסור את תולדותיו של נושא המאמר בפרטות. אלא רק להשלים את החסר ולגרוע את היתר שנמצאו אצל כותבי תולדותיו. רוב הידיעות על תולדותיו נותן לנו ר' עמנואל עצמו בהקדמתו לספרו חזק ציון, פירוש על תהלים (ליורנו, תק"ב — תק"ג), הספר האחרון שחיבר, אלא שהוא כיוון יותר לספר את הגלגולים שעברו עליו מאשר לספר את תולדותיו, לפיכך חסרים שם כמה פרטים הנמצאים בספריו האחרים בדרך אגב.

ר"ע נולד בט"ו בחמוז תמ"ז¹ בפירארא. בעודנו יונק עקרו אבותיו את דירתם לרוויגו. כשהיה כבן שש מת עליו אביו והוא נחתנך על ידי אחי אמו ששלחו לבית ספר ללמוד תורה, והוא בעצמו "היה מלמד לי דרך ארץ ומשא ומתן". את רבותיו אינו מכנה שם ר"ע בשם ; במקומות אחדים מספריו הוא מכנה כך את ר' נתן בר' עזריאל יואל פינקרלי². "והיה בעת ההיא" [כשהיה ר"ע כבן י"ט] ממשיך ר"ע לספר בהקדמתו "נקרא נקראתי מבעל הבית חשוב שבעיר גורציאה מע' החכם כמ' יצחק חפץ לילך שם ללמד בניו הקטנים עם הגדולים³ ואז הייתי כבן עשרים שנה". להלן הוא מונה עוד קהילות שדר בהן. באחת מהן בפירנצילה נשא לו אשה (ששמה היה כשם אמו) עד שבא לטריאסטי "ושם ישבתי כארבע שנים ושם חברתי הספר הראשון הנקרא מעשה חושב... ונדפס בווינציה" על שער הספר הזה שנדפס בשנת תע"ה נאמר: "...שחברתי

1 הביבליוגרפים אומרים שהוא נולד בשנת 1688. בהקדמתו הנ"ל אין ר"ע מודיע את שנת לידתו, אעפ"י שהוא מכיר שם פרטים פחות חשובים לתולדותיו מפרט זה. כנראה חשבו הביבליוגרפים את חשבון שנת הלידה של ר"ע כאופן זה. בנו של ר"ע בחתימתו לספר הנ"ל מספר שאביו נהרג ברח"ה אור של שנת תק"ג כשהיה בן ג"ה שנה ; הם ניכו ג"ה מתק"ג ויצא להם תמ"ה. בכל זאת אינו מובן הברי שלהם. הרי אדם יכול להולד בשנת תמ"ז ולהיות בשנת תק"ג בן ג"ה שנה, היינו בחודשים הקודמים להודש לידתו. בנדון שלנו כאמת כך היה המעשה. בספרו הון עשיר (אמסטרדם תצ"א, דף קס"ח ע"א) מודיע לנו ר"ע שבי"ה (כך במקור) בתמוז תצ"ט, מלאו לו ל"ב שנה, אם כן היה באדר תק"ג עדיין בן ג"ה. אמנם בספרו חושב מחשבות (אמסטרדם תפ"ה, דף ע"ז ע"א) הוא אומר : "...עד היום הזה שהוא ערב השנה של תפ"ז ליצירה שבו ביום אני בן ל"ח שנה ושני חודשים וחצי", נמצא שהוא נולד בט"ו בחמוז תמ"ה, אבל מכיון ששנת תמ"ז מכוונת עם חשבון בנו הנזכר, אנו תופסים תאריך זה לנכון.

2 הוא מכנה אותו כך בשער ספרו ח"מ הנ"ל ובספרו אודת אליהו (ליורנו תק"ב, ח"ב, ל"ח ע"ב) הוא כותב ששלח תשובתו "ביד מורי ורבי כמוהר"ר נתן פינקרלי נר"ו שהיה מורה הוראה באלכסנדר"א דיל"א פאליה". התשובה מרבו בהסכמת אביו של זה, ר' יואל, היא מן ס' ביוני, אלף ושבע מאות ותשעה ועשרים למנינם". תשובה זו (ס' כ"ד) וכן התשובות מס' ס"ו ואילך, וגם תשובת רבו היו כתובות איטלקית. ר"ג פינקרלי היה במשך איזה זמן חושב רחיצו ושם למד עם ר"ע ; עיין בימי תמימים לר' מנחם נחיריה (ווינציה תקי"ג, דף י"ג ע"א).

3 מענין שכה"י של הס' דקדוקי עניות (מהדורא קמא של הס' הון עשיר) שנרשם ברשימת בודליאנה של גייבואיר בס' 415, משנת תע"ה, הבעלים שלו הוא : יואל בן יצחק חפץ. ממנשה בן יצחק חפץ, אחו מתלמידי החשוב שבכלם, שבשנת תפ"ז לא היה כבר בחיים, מכיר ר"ע חידושים קטנים בספרו ח"מ הנ"ל במקום הנ"ל.

אני הצעיר עמנואל... בשנת היובל הזאת הבאה (= ה' תע"ד) בין פסח לעצרת, ר"ע ממשיך לספר בהקדמתו: "ובעודני שם [בטריאסטי]... העיר ה' רוח בני גוריצא להחזירני שם ללמוד ספר כבדאשונה ובה עשיתי ישבתי שם כשתי שנים ושם חברתי הספר השני... ומאמר תפלין דמארי עלמא". נמצא שבא לגוריציה בפעם השנייה לאחר שחיבר את ספרו הראשון, כלומר לא קודם לשנת תע"ה. על המאמר תפלין דמארי עלמא נדבר להלן.

הביבליוגרפים מייחסים לו את הספר מכת בפרות, השגה על הספר תוספת בכורי קציר לר' פינחס חי עניו על דבר המנהג לגנן בכרכת כהנים. הספר נמצא בכ"י בספריות שונות ובתוכן גם בספריה של בית המדרש לרבנים בסיגסמיט (ס' 166); שם נאמר שחיבר את הספר בפנינאלי די מודונא, ולפיכך מוכרחים הביבליוגרפים להניח שר"ע שימש ברבנות בקהילה הנזכרת. אין כל צורך לקרוא את הספר מכת בכרות כדי להיווכח ששתי ההחלטות הן בטלות. די לקרוא לצורך זה את הקדמת ר"ע הנזכרת. שם מונה ר"ע שבעה ספרים שחיבר וספר זה אינו בכללם; גם בנו בחתימתו לספר חזו ציון הנזכר, שנכתבה לאחר פטירת אביו, אומר שחיבר רק שבעה ספרים "ובשביעי שבת וינפש". ר"ע בהקדמתו מונה שתי פעמים גם את כל הערים שגר בהן, והעיר פנינאלי אינה בכללן. קריאתו של הספר מכת בכרות מאשרת ומחזקת דעה זו. חתימת המחבר היא: "כ"ב לחדש תמוז שנת התע"ה עמנואל ריקי". בספר עצמו נמצאת הפיסקה: "יען בשנת ת"ס"ו בהיותי עומד על משמרת פנינאלי די מודונא ותיא אגרת שלוחה אלי מאת כמה נחמיה בר ברוך כהן יצ"ו מעיר פי" (= פירארא) 4 ויפצרני בה לכתוב עד אשר יד סכלתי מגעת" (השאלה של ר"ג ותשובת ר"ע אליו מאלול של אותה שנה נתפרסמו בספר שו"ת מציק ומליץ לר' מרדכי צהלון, וויניציה תע"ה, דף י"ד — י"ט). ר"ע שלנו היה בשנת ת"ס"ו עלם בן י"ט, ולא יצא עדיין מרוויגו. העיר שנתחנך בה מילדותו, מלבד זה הוא היה נוהג לחתום: עמנואל ת"י... בר' אברהם ז"ל. הביבליוגרפים לא שמו את האפשרות או ההכרח של שני עמנואל ריקי אל לבם ולפיכך טעו שתי טעויות.

אבל מלבד ידיעה שלילית זו, נתגלגלה זכות על ידי דר' שמעון ברנשטיין למצא בכ"י של אוסף שירים, בספריה של ביה"מ לרבנים מיסודו של שטר, שיר 'שחתום עליו': "עמנואל ריקי בן אחי אביו של עמנואל חי ריקי", וגם מצא בפחד יצחק של לאמפרונטי חתימת עמנואל הראשון כדיין על שטר חליצה, בלוי שם אביו, יצחק בן-ציון. ולא עוד אלא שמצא קינה שקונן האחרון על הריגת הראשון (משירי ישראל באיטליה, עמ' קסז ושם שיר קיח). יש לנו גם קצת ידיעות בנוגע לאחארון. הוא היה רב בפנינאלי לפחות משנת ת"ס"ו עד שנת תע"ה; חתימתו על שטר החליצה הנזכר היא מצינטי, משנת ת"ס"ו. מכיון שבשנת ת"ס"ו כבר השיב תשובה בהלכה יש לשער שהוא נולד בשנת ת"מ בערך (לא 1690, כמו שמשער ברנשטיין שם). קינתו על מות ר' יהודה בריאל שנפטר בשנת תפ"ב חיבר כשהיה בן ארבעים בערך, עכ"פ לא כשהיה "פחות מבן עשרים" (שם דף קסד, ד"ה קיז).

הביבליוגרפים ייחסו לר"ע תשובה של משיב אחר, אבל במקום זה העלימו עיניהם מתשובה אחת שהיא באמת שלו. היא נדפסה בס' שו"ת מים חיים לר' רפאל מילדולה (אה"ע, ס' ה) בדין אשה שנשתתית. מלבד זה נזכר ר"ע ושם בתשובת ר' דוד בן אברהם מילדולה, גיסו ובן דודו של מחבר המים רבים (שם א"ה, ס' ז) בשם "החכם כהר"ר עמנואל חי ריקי נר"ו". ר"ע היה בכלל ביחסים טובים. עם בני משפחת מילדולה המיוחסת. שני ספריו האחרונים: אדרת אליהו וחזו ציון נדפסו בבית הדפוס של אברהם בהרב ר' רפאל מילדולה, והוגהו על ידי אחיו הצעיר של אברהם: משה.

4 זהו נחמיה כהן מפירארא שלישי שנמצא זכרו בספרות השו"ת. על השניים האחרים, בני דור אחד, בן יעקב ובן משה, עיי' וילנסקי (ק"ס, כ"ג, עמ' 139); זה שבכאן היה כנראה קודם להם בזמן.

עוד יש לפקפק בנוגע לפרט אחד בתולדותיו של ר"ע שלנו: הידיעה שהוא נהרג על קידוש השם. הוא היה בלא ספק מוסר נפשו על קדושת השם אם מעשה היה בא לידו, אבל יתכן שהוא מעולם לא נוסה בזה אמנם ר"ע קרובו אומר עליו בקינתו: דמו נמצה כי לא רצה התגאל נפשו ברה"ש, עמ' צז; בדרך אגב גם המקונן אומר שם שר' עמנואל שלנו חיבר "שבעה ספרי דעה". גם בן דורו של ר"ע שלנו, ר' יעקב לונדון, מו"ל הספר שבעה עינים (ליוורנו, ק"ה) אומר בהקדמתו לספר זה: שנהרג על קדושת השם... שלכדוהו ג' בעלי מלחמה... ושללוהו סך רב ועצום מאד [ונהרג] כעבור קדושת שמו לבל יתגאל בפת בגם ולא יתן [אל] פיו (ל)בשר החזיר (שטיינשניידר ברשימת בודליאנה שלו, סי' 5267 מראה מקום להקדמה זו). אבל מי גילה להמחברים הנזכרים שהמעשה היה כך, הרי הרוצחים לא הזמינו עדים שיראו מה שעשו להקרבת שלהם, וגם הם עצמם לא גילו את סודם. הסברה מחייבת שהרוצחים היו מעוניינים רק לגזול את כספו של הנרצח ולסלק מן העולם את האיש היחידי שלא מחברתם היה עד להשלל, אבל לא היה להם כל עניין להכריח את ר"ע לאכול דבר האסור, וגם בוודאי לא היתה להם שהות לזה. בנו של ר"ע בחתימתו הנ"ל באמת אינו יודע דבר על אודות הגדה זו. הוא מספר: "כי בצאתו ממדינא... לעבור דרך בולוניה לחזור ולשכון בארצנו מלא ברכת ה' שמח וטוב לב... פגעו בו זדים ארורים ד' אנשים [לא ג' כמו שאומר לונדון] מאוצרים [האותיות של מלה זו חוץ מן המם הראשונה הן גדולות, מה שמורה שהמם היא אות השימוש; משמעותה של המלה אינה ברורה לי] בחרבם על ירכם חגורים ודברו אליו ב ע ר מ ה בא עמנו אל מחנה המלחמה כי לתור את הארץ אתה בה במרמה... והטוהו מן הדרך ולקחו כל התרומה ושללו שלל ובזזו בו והפגיעו באיש קנאי"⁵. אנו רואים שהפגישה עם הרוצחים לא היתה במקרה; אצלם היה זה סוף מעשה במחשבה תחילה. הם התחפשו כפקידים צבא וידעו מתי הוא עובר עם השיירא שלו, או באו אל האכסניה הארעית שלו. עכ"פ היו עמו עוד אנשים, וראו כמה פקידים באו לקחתו. אפשר לשער שר"ע הלך עם הפקידים בלא חשד ובלא פחד, ידע בנפשו שהוא נקי אפילו מאבק ריגול, בשפת המדינה הכיר לדבר, אבל הרוצחים שטוהו מדרך המלך, הרגו אותו ואת גופו טמנו על שפת הנהר, ורק לאחר ששה ימים וטורח רב עלתה בידי יהודי מודינא למצוא את ההרוג ולקבור אותו בקבר ישראל. בנו בחתימתו הנזכרת מזכיר אמנם את קדושת השם של אביו, אבל בחלום: הוא מעתיק את הרשימה שרשם אביו על סדר התפילה של האחרון, שבשנת ת"ק כשהיה בירושלים הראו לו בחלום "כי אני ואחר היינו נהרגים על קידוש השם" ובהתאמה להמאמר עצמו הנזכר נתקיים החלום. רק במקצתו, שהוא לבדו נהרג, ולא על קידוש השם.

עכשו נחזור להמאמר תפילין דמארי עלמא שהזכרנו למעלה. אותו מאמר שחיברו בין תע"ו — תע"ח פירסמו פעמיים: פעם אחת בספרו חושב מחשבות הנ"ל (יו ע"ב — כה ע"א) ובספרו אדרת אליהו (ליוורנו תק"ב, ח"ב, יב ע"ב — יז ע"ב). הוא משתדל להוכיח שם שהתלמוד הבבלי והירושלמי, אין שום ראיה שצריך להניח תפילין בחול המועד, ומכיון שכן אנו חייבים לשמוע לדברי הוזהר האוסר הנחתן בעונש מיתה ובכגון זה אין להשגיח לא על המנהג וגם לא על דעת הרא"ש הפוסק שצריך להניחן. מעניין הוא בשבילנו הסעיף ל' של התשובה וז"ל הארכתיו כל כך בענין זה של תפילין דח"ה על כי מעשה בא לידי אש רע ליו חס לבי בקרבי אבל שמתי ידי למו פי שלא אחטא בלשוני כי ברוב דברים לא יחדל מפשע ולא דלטור אני כי מרשעים יצא רשע וידי אל תהי בו, אנו רואים שאין כאן שאלה אקדימית, אלא מעשה שנגע לר"ע עד הנפש, אבל הוא שם מחסום לפיו, ולא גילה לנו סודו. מזה שהמאמר נכתב בגוריציה בין תע"ו לתע"ח קרובה ההשערה שהמעשה אירע שם באותו הזמן.

להצלחתנו גם כאן דברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר. המאורע נשמר

לנו במקום אחר, אלא ששם חסר שם האיש. ומשני המקומות האלו יתברר המעשה. בספר שו"ת שמש צדקה לר' שמשון מורפורגו (אורח חיים, סי' ד) יש תשובת המחבר הדנה בהשאלה אם יהודים אשכנזים, או צאצאיהם של יהודים אלו, הדרים באיטליה, מחויבים להניח תפילין בחה"מ, כמו שנחגגים באשכנז. או צאצאיהם של יהודים אלו, הדרים באיטליה, לא היו מניחין אותן; רמ"ע מפאנו וגם רכנים אחרים ילידי איטליה, מחו כנגד הנחת תפילין בסגנון חריף]. ר"ש פסק שאסור להם לשנות ממנהג אבותיהם. ישנן שם גם הסכמות מכמה רבנים איטלקיים לפסק זה (לאחר סי' י"ד) ⁶.

אם נסכם את כל מה שנאמר בתשובה עצמה ובהסכמות של הרבנים האחרים, נמצא שהמשא והמתן נתעורר לרגלי מעשה שהיה. קרוב להזמן שבו נכתבו התשובה וההסכמות, שנת תע"ו, הזמן צעיר אחד (ר' יוסף פיאמיטה, חותנו של ר"ש מורפורגו מכנה אותו: י"ג י"ק ולא חכים; דף כו טור ב) מקובל מרוויגו בתור מורה לגור יצייה. קהילה שרוב בניה היו צאצאים של יהודים אשכנזים. האורח עשה תעמולה שבני הקהילה לא יניחו תפילין בחה"מ. כנראה עשתה תעמולתו פרי במידה ידועה. אותם בני הקהילה שדעתם לא היתה נוחה מזה פנו אל ר"ש מורפורגו שיפעול על הצעיר. ר"ש היה בטוח שדבריו, דבריו של רב מפורסם, יהיו נשמעין לצעיר שאין לו עמדת קבועה בארץ, ובייחוד שנהג בו מנהג אדיבות. הוא שלח לו מכתב ע"י שליח מיוחד, ע"י ת"ח זקן, שבו ביאר את טעמו ונימוקו שהיהודים בני הקהילה חייבים לנהוג כמנהג אבותיהם, וגם שיש בזה איסור של לא תתגודדו, ושצריך לברוח מן המחלוקת וכדומה, ומלבד זה מסר לו דברים בע"פ ע"י השליח, אפשר דרש ממנו שלמען השלום גם הצעיר עצמו יניח תפילין; באופן זה מובן כעסו של הצעיר. לפי דברי פיאמיטה הנזכר, חירף המלמד תינוקות, כמו שהוא מכנה אותו, את השליח ואת מכתב ר"ש קרע לקרעים. על ידי זה קיבל הויכוח צורה אישית. ר"ש יצא אז במחאה גלויה נגדו וצירף לה את המחאות של עוד ט"ז רבנים שנענו לבקשתו. כמה מהם מחו בטון חריף, אבל ר' יואל פינקרלי מאלכסנדריה (אביו של ר' נתן, שהיה רבו של ר"ע), למשל, מכנה את ר"ע ב' פעמים במחאותו "חכם" אין צריך להיות בעל מעוף גדול כדי לנחש שאותו הצעיר לא היה אלא ר' עמנואל חי ריקי שלנו בשעה שבא לגורציצה בפעם השנייה. כל המאמר שלו "תפילין דמארי עלמא" אינו אלא תשובה על פסקו של ר"ש מורפורגו, כאשר יראה המשוחת את שניהם. אבל אם נשים עיין בוחנת נראה שדבר זה נאמר בס' שמש צדקה עצמו. מגיה הספר אומר שם (דף כה, טור ד): "כל אלו [ההסכמות שייכים אחר השאלה ד' של הנחת תפילין בחה"מ לעיל דף י"ג ע"ב. ואף כי מתחלה עלה במחשבת מעלת הרב המסדר (בנו של ר"ש מורפורגו מ. ו.) להשמיטם כנרשם שם, אבל לאחר שהגיע לידו חיבור אדחת אליהו דפוס ליוורנו שנת תק"ב וראה שם בסופו [שמחבר הספר] הרחיב פה ולשון ועודנו מחזיק בתמיהתו הישנה לאסור איסור לכן חזר בו מעלת המסדר וצוה להדפיסם...". את הסי' חושב מחשבות של ר"ע שנדפס כבר בשנת תפ"ז והמכיל ג"כ את המאמר. תפילין דמארי עלמא (עיין למעלה) לא ראה ובנו של ר"ש מ.

6 התשובה וההסכמות עם אי אלו קיצורים נמצאות בפרד"ס יצחק הנ"ל ערך תפילין בחולו של מועד.

7 ר"ע חי ריקי היה מקובל גם קודם שנסע לא"י; הוא כותב למשל בהתחלת ספרו יושר לבב: אל התמה בראותך בספרי זה שאני מזכיר אליהו הנביא פעמים הרבה... אחרי שזכני ה' לראותו בחלום בשנה שחברתי ספר מעשה חושב (בשנת תע"ד) ושאלתי ממנו שיפרש לי לשון אחד של זהר.

נוספות ל"הדפוס העברי בשקלאוו"

מאת

ח. ל י ב ר מ ן (ניו-יורק)

את סקירתו על הדפוס העברי בשקלאוו פותח מר א. יערי¹ בשבחה של שקלאוו שבאו לה, משנספחה לרוסיה, בשנת תקל"ב, שנות שגשוג כלכלי ופריחה תרבותית עד שהיתה למרכז ספרותי חשוב שני במעלה לוויילנא, ומסיים "ואין פלא איפוא אם הדפוס העברי פרח בשקלאוו בתקופה ההיא ובה נדפסו כמאה ושישים ספר במשך יובל שנים ויותר, שנות תקמ"ג-תקצ"ה". למעשה אנו רואים מרשימתו של יערי שמיסדי הדפוס העברי בשקלאוו, ר' צבי הירש מרגלית וחתנו ר' שמואל בר' ישכר בער, לא היו כלל בני שקלאוו אלא באו לשקלאוו מוואלין שבאוקראינה. אלו היו מדפיסים נודדים שהקימו תחלה דפוס עברי באלעקסניץ שבוואלין, משם עברו לקארעץ גם מול"ם בוואלין — ומקארעץ נדדו לשקלאוו.² ולא עוד אלא כנראה הביאו עמם מקארעץ גם מול"ם או מביאים לבית הדפוס ועל שערי איזה ספרים גדולים שנדפסו בדפוסם אנו מוצאים כמול"ם את ר' אשר בר' יוסף פרעמסלר מזאלקוויץ "ולע"ע קבע דירתו בקארעץ" ושותפו ר' אהרן ב"ר משה מרדכי מראזלע "ולע"ע קבע דירתו בק"ק זאלקוויץ". אנו רואים מזה ששקלאוו עצמה לא לקחה שום חלק בהקמת הדפוס העברי הראשון בה.

תמונה עגומה ממצב הדפוס העברי בשקלאוו, אחרי אשר המדפיסים בני שקלאוו עזבו את שקלאוו ובני שקלאוו עצמה התחילו לעסוק במלאכת הדפוס, נותן לנו מחבר הספר "אהל רחל" שהדפיסו בשקלאוו בשנת תק"ץ³ כשבע שנים אחרי הקמת הדפוס בשקלאוו, בהקדמתו אומר המחבר בלשונו המליצית-חרוזית כדברים האלה:

"...שבזמנים... הללו כמעט בית הדפוס היא נעולה אין דורש לה כי החבורים חדשים גם ישנים... מרבים העם למשוך מהם ידיהם, כי נפל מעמנו... במחתת רוזן ולא תעשינה תושבי' להביא טרף לבתיהם, ורב מן העשירים כבוד עשרם אין לו שכח בספרים, כי הגם טמונים תוך אהליהם נכסים ונסתרים, אך בית אבנים יחזה ולבושי מכלול ושנים ופנינים וספירים, ולעומת זה כל הדפוסים עצורים, והפועלים ברבות הימים ממלאכתם נעדרים, בשפלות ידיהם מתפרנסים ממלאכות שמהם זרים, ולעומת שבא לפרקים איש אחד... מארץ מרחקים (הפיזור שלי, ח. ל.) מהשרידים אשר בתורת ה' מתאבקים... או המה חוזרים לעבודתם ומתרפים במלאכתם כי ההרגל מונעתם..." כמה לא נשתנו הזמנים! העניים אין ידם משגת לקנות ספרים והעשירים עיניהם לבצעם וכמה רחוקה היא תמונה זו מציורו של יערי על מרכז ספרותי ופריחת הדפוס בשקלאוו.

גם במאה ושישים הספרים שנדפסו בשקלאוו אין לראות סימני פריחה. 160 ספרים במשך יותר מיובל שנים, היינו כשלשה ספרים לשנה, אין זה רב כל כך, ובפרט שרובם ספרים קטנים (מועטים המה הספרים הגדולים שנדפסו בשקלאוו). ואם נשוה מספר זה למספר הספרים שנדפסו בדפוסי אוקראינה, נאמר, למשל לדפוס סדילקאב, אשר במשך כעשרים שנה נדפסו שם יותר

1 "קריית ספר" כב, 49.

2 על סבת נדודם כתבתי במאמרי על הדפוסים העבריים ברוסיה והחסידים (עודנו בכתב-יד).

3 מס' 46 ברשימת יערי.

ספרים מאשר בשקלאו במשך יובל שנים וחלק גדול מהם ספרים גדולי הכמות, לא תהי' ההשואה לשבחה של שקלאו. זאת ועוד אחרת: כשאנו עוברים על רשימת הספרים שנדפסו בשקלאו או רואים שהדפוס העברי בשקלאו הסתגל לשוק הספרים של בעלי-בתים בינונים יודעי ספר, חוץ מאיזה ספרים של מחברים חדשים שהדפיסו את ספריהם על ידי פרנומרנטים ולא היו תלויים בשוק הספרים, אבל מ"מרכו ספרותי חשוב, שני במעלה לוולגא" היינו יכולים לקוות שידפיסו ספרי ש"ס. ספרי הראשונים, שו"ת, ספרי הלכה וספרי חקירה וקבלה וכו' והמחסור בספרים הלא הי' גדול מאד בימים ההם,⁴ ואם נשוה את רשימת הספרים שנדפסו בשקלאו לרשימת הספרים שנדפסו בסדילקאב, עירה נדחת שלולא הדפוס העברי בה אפשר שגם את שמה לא היינו יודעים, עוד הפעם לא תהי' ההשואה לשבחה של שקלאו. סוף דבר מתוך שבחה של שקלאו שהפליג מר יערי אנו באים לידי גנותה...

את דגל המדפיס ר' מרדכי בר' שמואל הורוויץ הלוי, כד עם פרחים ועליהם יושבת צפור, רוצה מר יערי לפרש שהכד מרמז ליחוס לוי' של המדפיס⁵ אבל אי אפשר לומר כן, כי ציור זה גופא אנו מוצאים גם אצל מדפיסים אחרים, כגון אצל המדפיס פנחס בר"ץ בדפוס ראדוויל⁶ שלא הי' לוי כלל, וכן — בקצת שינוי, ראש הצפור פונה לימין, — אצל המדפיס ר' משה שפירא מסלאוויטא⁷ וראיתו מהויניטה שנמצאת על ספרים אחדים שהדפיס בקאפוסט אינה ראי' כלל, כי הלא גם שותפו ישראל יפה היתה לו. ויניטה כוז' אע"פ שלא הי' לוי כלל, ובכלל מוטיב זה של כד או עציץ של פרחים מצוי כל כך בדפוסים רוסים שאין ללמוד ממנו כלום, בודאי מפני שהי' מצוי תמיד נגד עיני האומנים-ציירים על חלונות בתי בני ישראל כנהוג בערים הקטנות ברוסיה, והי' אולי הקשוט היחיד בבתיהם.

את רשימתי דלהלן חלקתי לשנים, החלק הראשון מלוואים לרשימת יערי במספרים חדשים, והחלק השני הערות ותקונים לרשימת יערי והשלמות לאיזה ספרים שמר יערי רשם שלא ע"פ הראי' אלא ע"פ מקורות ולכן חסרים הפרטים הביבליוגרפיים; חלק זה מסומן במספרים של רשימת יערי.

את כל הספרים ראיתי בעיני (חוץ מארבעה שרשמתי ע"פ מקורות) רובם באוצר הספרים של הרבי מליובאוויטש כעת בברוקלין נ"י, ושמונה בספריית הסמינר ע"ש שכטר בניוירק (ותודתי נתונה לידידי הסופר וביבליוגרף מומחה מר יצחק ריבקינד שנתן לי בעין יפה את האפשרות להשתמש בספרים הללו) ואחד בספריית "ייווא" בניוירק.

הוספות לרשימת יערי

תקמ"ג

1. [ספר היראה] ספר סוד התשובה וקרבן התענית ואגרת התשובה להחסיד... רבינו יונה... הנקרא ספר היראה... וכבר הי' לעולמים וכולם בלו בכן התעוררו א"ע לדפוס באותיות חדשים ודיו שחור ונייר לבן... גם מען האט צו גישטעלט פירוש סייטש אלי הנהגות וואש עש גיהער צו נשים... נדפס פה ק"ק שקלאו תחת ממשלת האדון... סעמיאן גאורילאוויץ ואריץ, בדפוס החדש אשר הוקם... ע"י המשותפים... צבי הירש בהרבני ארי' ליב וחתנו... מוה"ר

3א עיין "תולדות רבנו חיים מואלווין" ווילנא תרס"ט, ע' 33.

4 עיין ספרו "דגלי המדפיסים העבריים" ירושלים תש"ד, ציור 186 וע' 180.

5 "ספרי" עם פי' "זרע אברהם", ראדוויל תק"ס.

6 "שלהן ערוך" חשן משפט, סלאוויטא תקע"ו.

7 "דגלי המדפיסים העבריים" ציור 185.

שמואל במוה"ר ישכר בער סג"ל אשר היו מקדם בעלי מדפיסים בק"ק קארעץ, בשנת יהי לבי תמים בחקיד [תקמ"ג]. 28 דף. 123. (אותיות מרובעות ואותות צו"ר).

בסוף הספר תוכחה מספר חות יאיר התחלתה "מי יתן ואוכל לשאת כל היסורים..." דף כדכח מכילים "אורחות חיים" [מעשה שהי' בימי האריות-ל]. (סוסס בספרית הסמינר ע"ש שכטר בניוירק).

2. קינות לתשעה באב כמנתג פולץ פיהם מעהרין ושלעזיא ליטא ורייסיין דיין קינות מיט טייטש איז שון פיל מאל גדרוקט גווארן נייארט מיט קלייני (אותיות) און אן איכות. היינט האבן מיר גישטעלט מיט איכות... אויף גרעשרה אותיות און אויך ווייט פאפיר... עש זאל קענין לייענן דער פשוטי מענש און די אלטה לייט. גדפס פה ק"ק שקלאוו תחת ממשלת האדון... סעמייאן גוורילאוויץ זאריץ... בדפוס החדש אשר הוקם... ע"י המשותפים... מוה"ר צבי הירש... במוה"ר ארי' בק"ק אלעקסניץ ובק"ק קארעץ, שנת תקמ"ג. [41] דף, 4. (הפנים באותיות מרובעות והתרגום באותיות צו"ר).

התרגום למטה מן המקור, במקור שני טורים בכל עמוד. (סוסס בספרית הסמינר ע"ש שכטר בניוירק).

ת ק מ ה

3. חמשה חומשי תורה... עם תרגום אונקלוס... ועם פירושים שלשה... פירש"י... ופירוש הרמב"ן... ועם פירוש אור החיים... החכם... כמה"ר חיים י' עטר וצ"ל מתושבי ארצות המערב ולבסוף ימיו הלך לקבוצ בית מדרשו בעיר ירושלים... עם חמש מגילות ופרש"י ותרגומיהם... הובא לבית הדפוס במצות ובהוצאות המשותפים... התורני מוה"ר אשר בן... התורני ותרב... מוה"ר יוסף פרעמסלר מק"ק זאלקווי ולעת עתה קבע דירתו בק"ק קארעץ ושותפו... מהו"ר אהרן בהתורני מהו"ר משה מרדכי מק"ק ראולע ולעת עתה דירתו בק"ק זאלקווי גדפס פה ק"ק שקלאוו תחת ממשלת האדון... סעמייאן גאורילאוויץ זאריץ... בדפוס המשותפים... מוה"ר צבי הירש ב... מהו"ר ארי' ליב וחתנו... שמואל במוה"ר ישכר בער סג"ל אשר היו מקדם בעלי מדפיסים בק"ק קארעץ ובק"ק אלעקסניץ, לפרט מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך [תקמ"ה]. חלק ראשון, בראשית ושמות. חסר השער. [1], 91, 80 דף. חלק שני, ויקרא-דברים [1], 61, 63, 61 דף. 2. (הפנים באותיות מרובעות מנוקדות והפירושים באותיות רש"י).

עם הסכמת ר' שמואל ב"ר אביגדור אב"ד חילנא מיום ה' תצוה תקמ"ג: הסכמת ר' ישכר המכונה בער במוה"ר"ל שהי' אבד"ק סלוצק מיום ג' יב שבס תקמ"ה פה שקלאוו. אחרי ההסכמות הקדמת המביאים לבית הדפוס.

בסוף חלק בראשית גדפס שיר (תחלתו: ויען אברהם ויאמר) מאת הוצעיר אברהם במו"ר יצחק חתן מוה"ר יצחק סג"ל משורר וק"ק שקלאוו, שיר (תחלתו: אחרי ראותי) מאת הדרוקר אהרון במוה"ר טעבל מק"ק אלעקסניץ ולע"ע עוסק בק"ק שקלאוו, שיר (תחלתו: ויגש יוסף בתחנה) מאת יוסף ב"ר שלמה מק"ק שקלאוו, שיר (תחלתו: על הטוב ישכר) מאת המסדר אותיות מאיר במהו"ר שלמה מק"ק קארץ ולע"ע... בק"ק שקלאוו, שיר (תחלתו: ויאמר יוסף) מאת הדרוקר יוסף ב"ר שלמה מק"ק קארץ ולע"ע... בק"ק שקלאוו, ושיר (תחלתו: ברוך אשר זכיתני) מאת הדרוקר ברוך במהו"ר אלי' מק"ק שקלאוו.

בסוף חלק דברים: התנצלות בעלי המדפיסים המביאים לבית הדפוס בחתימת שני השותפים הנ"ל: התנצלות המגיה דניאל ב"ר יקותיאל ולמן כץ. מראסנא. רשימת הפועלים כניל אחרי ספר בראשית. על אדות חומשים אלו שמעתי אבדה יפה אחת הראוי' — לדעת — לפרסמה בדפוס.

בפירוש "אור החיים" שבחומשים אלו נפלו שתי טעויות דפוס, אחת בספר במדבר, בפרשת סוטה, והשני בספר דברים, בפרשת ראה.

בפרשת סוטה, על פסוק ואמרה האשה אמן אמן, מביא בעל "אור החיים" את דרשת חז"ל על פסוק זה אמן אם מאיש זה אמן אם מאחר, ובהוצאה זו נשתבשה תיבת "מאחר" ובמקומה גדפסה תיבת "מאשר". את הפסוק כי יהי בך אביון וגו' בפרשת ראה מפרש בעל "אור החיים" על דרך הרמז על משיח ומסיים את דבריו "שעריך האדם בדעתו שהמעשה היא לתכלית חבר זה של משיח ה' ושמו חיים" ובהוצאה זו נשמטו שתי התיבות "ושמו חיים" ודבריו מסתיימים בתיבות "משיח ה'".

ועל שתי טעויות אלו — אומרת האבדה — שאינן כלל טעויות שנעשו ע"י הבחור הוצעיר אלא

נעשו במכוון, זו שבפרשת דאה על ידי המביא לבית הדפוס ר' אשר בר' יוסף הנ"ל, וזו שבפרשת סוטה על ידי בעל "אור החיים" בכבודו ובעצמו...

כידוע — אומרת האגדה — האמין בעל "אור החיים" שנשמתו היא ניצוץ מנשמת המשיח ומרמז על זה בספריו. אחד הרמזים על זה הם דבריו הנ"ל "משיח ה' ושמו חיים".

ר' אשר הנ"ל, המ"ל את החומשים עם פ"י אור החיים בשקלאוו — אומרת האגדה — אף שה' בר אוריין וממשפחה חשובה⁸ אבל עוד בארץ מולדתו ובגליציה נתפס להתשכלה שכבר התחילה להתפשט שם על ידי הירץ הומברג וסיעתו, אלא שכרבים כמוהו בתקופה הראשונה של ההשכלה, נשאר משכיל בסתר ושום אדם לא ידע מזה, ובפרט כשנתקשר עם מדפיסי קארעץ והלך עמם — בתור אור"ל — לשקלאוו התנהג ובשקלאוו כיהודי ירא וחרד לכל דבריו ושום איש לא חשד בו שנתמשכל.

המשכילים כידוע — אומרת הלאה האגדה — לא האמינו בביאת המשיח וכפרו בשיבת ציון והתחילו אז משמיטים מסדורי התפלות את התפלות שיש בהן תקות הגאולה ושיבת ציון, ולכן כשראה ר' אשר את דבריו בעל אור החיים "משיח ה' ושמו חיים" לא יכול לסבול את הדבר, וכשסידר הבחור הזעזער עמו זה והכניז לדפוס, טרם שהעלה על מכשש הדפוס, התגנב ר' אשר בחשאי והשמיט שתי התיבות הללו.

בעל אור החיים בגן עדן — ממשכת הלאה האגדה — הרגיש מיד בדבר והקפיד ואמר: הרשע הזה השמיט את שמי מספרי ואני אכניס את שמו לספרי, ומיד פרח — מכל הטופסים של חומש במדבר שדפס כהוגן, שהרי ספר במדבר נדפס טרם עשה ר' אשר מה שעשה — החי"ת מתיבת "מאחר" שבפרשת סוטה ובאה ש"ן וישיבה במקומה ונמצא כתוב בכל הטופסים "בין מאיש זה בין מאשר", וככה נכנס שמו של ר' אשר זה בספר "אור החיים" לדראון עולם.

לא עברו ימים מועטים — מסיימת האגדה — ור' אשר דגן נתפס לאותו מעשה שבפרשת סוטה, אחת מנשי שקלוב נחשדה לדבר עבירה, וכשהביאוה לבי"ד לחקירה ודרישה הודתה ואמרה "מאשר"... ונתגלה קלונו ברבים. וכנהוג בימים ההם העבירים כרחובות שקלוב, משוחים בזפת ומקושטים בנצות ואנשי שקלוב עוברים לפניהם וקוראים "ככה יעשה"... ומרוב בושה ברח משקלוב וחזר לארצו לגליציה, ומאו לא נודעו עקבותיו. עד כאן האגדה⁹.

לפי רשימתו של יערי אמנם אנו מוצאים עוד את ר' אשר בשקלוב בשנת תקמ"ו, בתור מביא לבית הדפוס (רשימת יערי מס' 33) ובשנת תקמ"ז, בתור מדפיס בשותפות עם האלמנה מרת שרה (שם מס' 36). היינו כשנחים אחרי הדפסת החומשים הנ"ל.

ת ק מ"ח

4. ספר קיצור עברונות בו מבואר כל החדשים והמועדות והתעניות והפסקות... ולחשוב בנקל התקופות והמולדות והקביעות... והצגתי בכרך קטן... שיוכל כ"א בתוך הסידור לשאתו, ובגזירת נח"ש שלא להדפיסו שנית עד משך י' שנים משנת דלמטת. נדפס פה ק"ק שקלאוו תחת ממשלת האדון... סעמיאן גאורילאוויץ זאריץ, בדפוס... ארי' ליב במ' שניאור פייבוש זצ"ל, לסדר ולפרט וידבר משה את מעד ה' אל בני ישראל לפ"ק [תקמ"ח]. [8] דף. 16°. (אותיות מרובעות ורש"י)

מר יערי רושם (מס' 109) עפ"י פרידברג הוצאה מאוחרת משנת תקס"ד ואפשר שטעה מר פרידברג וחשב גם האותיות ו' י' שבידבר ויצא לו תקס"ד.

ת ק נ"ד

5. סליחות מכל השנה כמנהג פולין ליטה ורייסן וזאמט. דיזי (סליחות) האבין מיר ווידר גדרוקט ניא: מיט טייטש דר ביא:... (כדי) דאש איטלכר זאל דרינגן לעזן: מאנן אוג ווידר

8 הרב ר' שמואל אבד"ק ווילנא כותב עליו בהסכמתו "ש"ב".

9 אגדה זו שמעתי מפי הרב ר' אברהם קלאצקין ז"ל (אחיו של הרב ר' אליהו קלאצקין אבד"ק לובלין) ובסוף ימיו בירושלים עה"ק ת"ו) כשלמדתי תורה אצלו בשנת תרס"ז. בעיר ליאונא (אגב — לא רחוקה משקלוב) סלך מאהליב.

אגדה זו הובאה בקצרה ובנוסחא אחרת בספר "דבר יום ביומו" לר' חיים קנאלער, ביום י' אלול, ובקשר להרב ר' פנחס מקארעץ אבל כסתירה לדבריו עיין בספר "פאר לישרים" ירושלים תרפ"א דף כ"א ע"א. שכשחלה בנו של ר' פנחס מקארעץ קיבל על עצמו ללמוד בכל יום דף, אור החיים בחומשים גדולים דשקלאוו. ועיין: הימן הירושלמי "גולים" תל אביב, תש"ב, ע' פ'.

און קינד :... נדפס פה ק"ק **שקלאוו** תחת ממשלת האדון... סעמען גאווירלאוויץ זאריץ... בדפוס של... הראש הקצין מוה"ר ארי' ליב בהמנוח מוה"ר שניאור פייבוש, בשנת וסלחת לעונינו כי רב הוא [תקנ"ד]. 82 דף. 4°. (הפנים באותיות מרובעות מנוקדות והתרגום באותיות צור"ר). בסליחות הרבה נשמט התרגום.

ת ק נ"ו

6. ספר גדולת משה מדבר בגדולת מרע"ה בשעה שאמר לו הקב"ה לך והוצא את ישראל ממצרים והעליהו לשבעה רקיעים. אין דיון (ספר) ווערט פרצילט די (גדולה) פון משה רבינו ע"ה אונד אלש וואש ער גזעהן האט אויף דען הימל... נדפס פה ק"ק **שקלאוו** תחת ממשלת האדון... סעמיאן גאווירלאוויץ זאריץ, בדפוס... ארי' ליב במוה"ר שניאור פייבוש, בשנת זכרו תורת משה עבדי [תקנ"ו]. [12] דף. 12°. (אותיות מרובעות ואותיות צור"ר).

7. **מרגניתא** דלית בה טימא שחיבר... הישיש התורני... מוה"ר יחיאל מיכל במ' יהודא ליב זצ"ל מק"ק קאלווריע בעהמ"ח ספר דר"ך המל"ך על המסורות, אשר לפי חתימתו מסודרות, וכל הראיה בהאי מרגניתא מתרפא מחולי הנפש... נדפס בדפוס חדש פה ק"ק **שקלאוו** תחת ממשלת האדון... סעמיאן גאווירלאוויץ זאריץ, בדפוס של האדון קארל יאקוולעוויץ מייאר בערגר בשנת חבצלת השרון [תקנ"ו] לפ"ק. [12] דף. 13°. (אותיות מרובעות ואותיות צור"ר). עם הסכמת רבני שקלאוו מיום א' ג' מנחם אב תקנ"ו, חתומים חנוך הענין במוה"ר שמואל שיק, צבי הירש בהרב מהר"מ.

כולל דברי מוסר בחרושים ובראשי החרושים שם המחבר, עם תרגום לע"ט גם כן בחרושים. דף אחרון כולל שיר (תחלתו : אלי אלי) בלא תרגום. בריעקב רושם כדפוס ראשון של ספר זה פיורדא תקנ"א וטעות היא כי זה של דפוס פיורדא הוא ספר אחר בתכן אחר ולמחבר אחר וכבר העיר על זה מר אלעזר שולמאן בספרו "שפת יהודית אשכנזית וספרותה" ריגא תרע"ג ע' 101, ומר פרידברג כנראה לא הרגיש בזה והעתיק לספרו את טעותו של בן יעקב.

8. **מרגניתא** דלית בה טימא... נוסח השער ושנת הדפוס ומספר הדפים כמו במס' הקודם אלא שהשער מקושט בקשוט אחר וכל הספר מסודר בסדור אחר ונדפס באותיות אחרות יותר יפות, ומפני שהדפוס הוא משוכלל יותר הגוי חושב שנדפס איהו שנים במאות אחר הקודם. (טפס בספרית הסמינר ע"ש שכטר בניצויק). מר יערי רושם (מס' 91) תקס"א, אבל לא ראה את השער, ואולי באמת נדפס גם תקס"א. בן יעקב רושם גם דפוס חילנא תקס"ג, והמחבר בהקדמה לספרו "הוי שודד" כותב שהדפיסו גם בנוביבור תקס"ה. 9. **שבט מוסר** מאת ר' אליהו הכהן בתרגום ע"ט. **שקלאוו** תקנ"ו (עפ"י הרב ר' בצלאל מרגליות מאוסטרהא שכותב בהסכמתו לספר "שבט מוסר" דפוס אוסטרהא תקע"ה "ספר שבט מוסר שכבר נדפס בלשון אשכנז בק"ק שקלאוו בשנת תקנ"ו בהסכמת הרבנים הגאונים משם... וכבר עבר הזמן...").

10. ספר **שמחת הנפש** [מאת ר' אלחנן קירכהאן] ראשית ווערט איר דרינגן גפינגן דו דר מענש זאל ניט זיין בדאגה דען דש שאד צום גוף און צו די נשמה (שנית) ווערט איר דרינגן גפינגן אז אלץ וואש דען מענש צו קומט איז אלץ פון גאט און איז בעשר ווען ער יסורים און דר וועלט האט (שלישית) ווערט איר דרינגן גפינגן גרוש ווישן שאפט און ראיות דאז דר מענש איז בשאפן גווארן (ד) ווערט איר גפינגן מוסר און ראיות און משלים און מעשיות גרושי חדושים איטלכר ווער איין יהודי היישט ווערט מוזן ערנצט מיט גאט זיין : (ע"כ) זאל זעהן אין דיון ספר רעכט בקי צו זיין ווערט ער זוכה זיין בעולם הזה ובעולם הבא אמן סלה : נדפס ב**שקלאוו**, תחת ממשלת האדון... סעמען גאווירלאוויץ זאריץ, בדפוס... הקצין מוה"ר ארי' ליב בהמנוח... שניאור פייבוש... בשנת תקנ"ו לפ"ק. 42 דף. 4°. (אותיות צור"ר). כל עמוד בשני טורים. נדפס רק חלק הראשון כלכו בהשמט חלק הדינים ובהשמט ההתעוררות ליד. נוסח השער מקוצר וכן

ההקדמה.

הוצאה זו לא גרשמה לא ברשימת דר. יעקב שאצקי ולא בהוספות של מר יצחק ריבקינד (עין "שמחת הנפש" חלק שני הוצאת ד"ר יעקב שאצקי, גויארק 1926 ע' 27—28; ועין "אינדווער בוך" גויארק, ב. 1 ע' 192—194; ועין "פוקס" גויארק 1927 ע' 160—161).

תקנ"ז

11. ספר תולדות יוסף והוא ביאור על חמש מגילות... עם הפנים וזה אוד מוצל משהבת ספר תולדות יוסף הגדול שהוא ביאור גם על חמשה חומשי תורה... יש... על דרך פשט... גם ימצאו בו דרושים... אף מוסרים... בדרך רמז ודרך דרש... ובמעט מן המקומות... בדרך סוד... חיבורו הרב... מזה"ר יוסף במו' דוב בער אב"ד ומ"ץ דק"ק ליסקאווא בגליל בריסק דליטא הי' בילדותו ומשם הורם הי' אב"ד ומ"ץ בק"ק פאריצק במדינת וואלין... ועוד... בכמה קהלות... וכבר יצא להרב המחבר... מוניטין... בחיבור... ספר... עטרת יוסף ורזין דרזין שנדפס זה עשרים שנה... וכבר נתקבל בחיבה גדולה... ומחפשים אחריו... [שקלאו, בדפוס ארי' ליב בר' שניאור פייווש] נדפס בשנת אלה תולדות יוסף לפ"ק [תקנ"ז]. 46, 30 דף. 20. (הפנים באותיות מרובעות והפירוש באותיות רש"י). לרות אסתר ואיכה שער מיוחד.

עם הסכמות הרבנים... היושבים על כסא ההוראה בק"ק שקלאב ר' חנוך העניך ב"ר שמואל שיק ור' צבי הירש במהר"ם, מיום ד' י"ד אייר תקנ"ז: הסכמות הרבנים... ב"ד הצדק דק"ק שקלאב ר' יעקב ב"ר ירחמיאל כץ, ר' שמואל ב"ר ארי' ליב ור' אהרן ב"ר יעקב, מיום א' ר"ח תמוז תקנ"ז.

על השער כותב המחבר שמפני שהרבה דרושים שבספר זה כתובים בספרו עטרת יוסף חלק שני [שלא נדפס] שקבל עליו הסכמות עוד בשנת תקל"ז לכן הוא מדפיס פה את ההסכמה הכללית והיא עם חתימות המסכמים: ר' צבי הירש מייזליש אבד"ק זאלקווא, ר' אברהם מרדכי אבד"ק זאלקווא ובעת ההיא חוב"ק בראד, ר' חיים גינצבורג אבד"ק פלאצק וגליל מאז'י, ר' יוסף מזאמושט בעה"ח ספר משנת חכמים, ר' אברהם ב"ר נפתלי הירש מכראד אבד"ק טארנפאל, ר' יוסף יאסקא בעה"מ ספר אהל יוסף אב"ד סודקאמין, ר' מנחם מענדל ב"ר אפרים זלמן, שלשה אלה רבנים... וחסידיים מקובלים... חכמי הקלוז' רבא דק"ק בראד, ר' מרדכי זאב אבד"ק לעמברג והגליל, ר' אברהם מבית קצינאלפוגין אבד"ק בריסק דליטא והגלילות, ר' משה יהושע הלוי הורוויץ אבד"ק הוראדנא והגלילות, ר' שמואל אבד"ק ווילנא הבירה והגליל, ר' שאול בהגאון מלבוש אבד"ק לובלין והגליל, ר' שבתי בהגאון מזה"ר מאיר בעל שו"ת פנים מאירות אבד"ק שערשוב, ר' עוזר ב"ר אברהם אבד"ק פ"ס דמין, ר' שלמה אבד"ק בוחאב, ר' אברהם מנחם מענדל היילפערין אבד"ק מארקשב, ר' יחיאל מיכל ב"ר אברהם אבד"ק לאנצהוט.

אחרי ההסכמות נדפסה ברכת המחבר להמדפיס, בה הוא כותב: "... כי כסף לא נחשב בימים בחשבון בכדי להוציא ספר זה לאור בדפוס אך אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ה"ה... הראש והנגיד מו' ארי' ליב בהמנות מו' שניאור פייווש...".

המסגרת שעל השער היא המסגרת שבדפוס ארי' ליב ב"ר שניאור פייווש.

פרידברג רושם בטעות: [זאלקווא] תקנ"ז.

ידיעות בית הספרים

(1 בינואר 1948 — 30 ביוני 1949)

במשך תקופת הדו"ח היה בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי מנותק מהרצוצופים. כבר בחדשים הראשונים נשתבשה התחבורה וכל עליה להרצוצופים היתה כרוכה בסכנת נפשות, אולם כל עוד אפשרי היה, השתדלנו למלא ככל אשר לאל ידינו את דרישות הקוראים והורדנו ספרים העירה. בתקופה זו הצלחנו גם להוריד את קטלוג המחברים. דבר שהיה בו מהכרכת לקהל הקוראים ותועלת רבה בעבודה הפנימית. בחדש אפריל 1948 נפטרה התחבורה ועד היום אין לנו גישה חפזית לבנינו שעל ההר.

אנו שמחים להודיע לידידינו, שעל אף ההפגזות הקשות, הנזקים שנגרמו לאוצרותינו ולבנין בית הספרים הם קטנים מאד. גרמה לכך גם עבודתם המסורה של פקידינו, שהורידו את הספרים מהחדרים השונים, ובעיקר את אלה שבאולם הקריאה הגדול, למחסנים שבבנין. כמו כן בוצר הבנין עד כמה שזה היה אפשר בתנאי המצור. יש לציין שכמעט במשך כל התקופה נמצא מישהו מהעובדים של בית הספרים על ההר לשם פיקוח על הרכוש וסדור העניינים ההכרחיים מטעם הספרייה. יש לקוות שלא יארכו הימים ובית הספרים יוכל לחזור למקום משכנו הקבוע. תקופה ארוכה התנהלה העבודה בבנינים שונים בעיר כגון: בית איטינגון, בית הבריאות ז"ש שטראוס, "ספריית ירון" ועוד. לכל המוסדות והאישים שעמדו לימין בית הספרים, נתונה בזה תודתנו העמוקה.

בחדשים האחרונים עבר בית הספרים לבנין טרה-סנקטה. רכזו הספרייה במקום אחד וכן חזרתם של מגויסי בית הספרים לעבודתם מאפשרים שוב עבודה תקינה וסדירה יותר.

ד"ר יהודה ליב מאגנס ז"ל

עם מותו של נשיא האוניברסיטה העברית שיכל בית הספרים את אחד מידידיו הנאמנים והמסורים ביותר. המנוח היה מתעניין בעבודה היומיומית ועקב באהדה אחרי התפתחותו המתמדת של מוסדו. סימן לאהדה זו היתה גם קביעת מקום משרדו בתוך בנין בית הספרים. כל שנה היה המנוח מוסר לבית הספרים תרומות ספרים ניכרות. גם אלמנת הנשיא מסרה לנו כ-160 ספר מספרייתו, רובם ככלם במדעי היהדות.

מרדכי האק ז"ל

בתקופת הדו"ח נפטר אחד מטובי עובדי בית הספרים, מר מרדכי האק ז"ל. עלה ארצה בשנת תרפ"ו ומשנת תרפ"ח ואילך עבד בספרייה ושירת את קהל באי אולם הקריאה בנאמנות, בידיעה רבה ובכשרון. בד בבד עם עבודתו בספרייה למד באוניברסיטה העברית והוסמך במדעי הרוח בשנת תרצ"ג. אחרי גמר האוניברסיטה התמסר לעבודת מחקר בשדה השפה והספרות היוונית. תרגם מיוונית את "אדם וחווה" (בתוך "הספרים החיצונים" בעריכת אברהם כהנא) ופרסם את המחקרים: "המוזיקה היא הצהרת 'יוליאנוס' (ת"ש), "שתי אנרות חנוכה: לחקר חשמונאים ב' (תש"ג), "ניצני המשקל הטוני בשירה העברית" (תרביק, ת"ש). בשנותיו האחרונות

עסק בתרגום לעברית של הפואטיקה לאריסטו שיצאה לאור בהוצאת "מחברות לספרות" (תש"ח) חדשים אחדים לפני מותו. לתרגום הוסיף מבוא מקיף.
נפטר בירושלים, אור לכ"ז מרחשון תש"ט, בגיל 53.
הצטיין בתכונותיו האישיות והיה חביב על כל מי שבא עמו במגע.

מנוי מנהל לבית הספרים

הד"ר ק. ורמן, הספרן הראשי של בית הספרים, מונה החל ממרס 1949 למנהל בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי.

עשרים וחמש שנים ל"קריית-ספר"

החוברת הזאת משלימה כרך כ"ה של "קריית-ספר". להזדמנות זו אנחנו מכינים מפתח המאמרים והבקורות שבעשרת הכרכים האחרונים, ט"ז—כ"ה, כדוגמת המפתח לט"ו השנים הראשונות שהוצאנו בשעתו.

במלאת עשר שנים וט"ו שנה לרבעוננו, סקרנו את מפעלנו וקבענו את תפקידינו ותכניותינו לעתיד לבוא (ראה ק"ס כרך י' עמ' 393 וכרך ט"ז עמ' 2). עשר השנים האחרונות הביאו את מלחמת העולם השנייה, את פעולות האיבה ההדדיות בין הממשלה המנדטורית והישוב שהיו מרוכזות בעיקר בירושלים כמושב הממשלה, ואת מלחמת השחרור של ישראל שפגעה שוב במיוחד בירושלים. אין פלא ששנות חרום אלה הטביעו את חותמן גם על עבודתנו. המחסור בגיר במשך שנות המלחמה אלצנו לצמצם בהרבה את היקף רבעוננו, אבל על ידי שנוי צורת הדפוס הצלחנו לכלול במצע הקצר כמעט אותה כמות של חומר כמו לפני כן, ואחרי המלחמה חזרנו והעמדנו את הרבעון בתכנון על כמותו הקודמת. לעומת זאת מצאנו בזמן הניתוק מן העולם במשך המלחמה את הפנאי להוסיף מדור ביבליוגרפי, שחסרוננו היה מורגש זה כמה שנים אבל לא יכלנו למלאו מחמת רבוי העבודה בספריה, הלא הוא המדור "בתוך כתבי עת" — ואחרי המלחמה, כמובן, לא הנחנו ידינו ממנו.

בזמן הקרבות בירושלים בשנה הקודמת התנהלה העבודה בכבודות רבה מחמת המחסור בידים עובדות, חוסר חשמל וסכנת הדרכים. אחת ההתפוצצויות הגדולות בעיר החרבה את בית דפוסנו, ועברו חדשים עד שהעבודה שם שבה למסלולה. בכל זאת ניתן לנו להוציא את הרבעון באיחורים קלים בלבד.

במשך השנים קנה לו "קריית-ספר" שם ביבליוגרפיה הבינלאומית, ובעזרתו רוכש בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי מספר גדול של כתבי-עת מדעיים בדרך חילופין.

בעזרת ידידינו בארץ ובחו"ל אנחנו מקוים להמשיך בעבודתנו לפי הקוים שקבענו לנו עד עתה, ונוסף לכך אנחנו עומדים לפני תפקיד מחודש: עם יסוד המדינה יהיה מחובתנו לשמש ביבליוגרפיה מדינית. במדה גדולה מלאנו כבר תפקיד זה במדור "דפוסי ארץ ישראל", אבל להבא נצטרך להעמיד בעזרת הממשלה את החלק הזה של עבודתנו על בסיס איתן יותר ולהגיע לידי יתר שלמות ומהירות.

העבודה בבית הספרים

למרות כל הקשיים הנובעים מהניתוק וכן מהמצב החמור של ירושלים הנצורה והמפגזת, השתדלו כל המחלקות לעבוד באופן סדיר. הזמן גם נוצל לסדור אותן העבודות שאי אפשר היה לעשותן בזמנים רגילים בגלל המחסור החרף בידים עובדות.

הידקנו את הקשרים עם הארכיון הציוני ומוסדות אחרים והצלחנו במידת-מה להשלים את הפרסומים הציוניים שברשותנו ולרכז את החומר המוצא לאור על ידי ההסדרות הציוניות והסוכנות היהודית לכל מחלקותיהן.

עובדי בית-הספרים עזרו בשיפור "ספריית ישרון". הועתק קטלוג אולם הקריאה של ספריה זו על פי דוגמת קטלוג אולם הקריאה של בית-הספרים ונכתבה כרטיסיה של ספריה. קוטלוג גם חלק ניכר של הספרים הרבניים מאוסף הרב ריטר ז"ל הנמצאים ב"ספריית ישרון" בהתאם לכללי הקטלוג של בית-הספרים.

עובדי הקטלוג עברו על כללי A. L. A. Catalog Rules החדשים והתאימום לעבודת בית-הספרים. כמו כן תורגמו לעברית ה" Guide to the Cataloguing of Periodicals שבהוצאת ה" Library of Congress. תרגום זה יש בו מהברכה לא רק בשביל בית הספרים אלא בשביל כל ספריה צבורית במדינתנו.

במשך השנה קוטלגה גם ספרייתו של ד"ר איטינגון ז"ל שעברה לפני שנים אחדות לרשות בית הספרים. ספריה זו נמצאת בבנין מיוחד והיא עומדת לרשות אנשי האוניברסיטה וקהל הקוראים. החלק הפסיכואנליטי של ספריה זו הוא מהחשובים בארץ. מלבד זה עשירה ספריית איטינגון בספרי פילוסופיה, היסטוריה, אמנות וספרות יפה. מספר הכרכים הרשומים הוא 6567. בקשר להתפתחותה של האוניברסיטה ופתיחת מכונים חדשים הוגדל תקציב הקניות. למרות ההפרעות הקשות שבקשרי הדאר הגיעו לבית-הספרים בחקופת הדו"ח על ידי קניות או בתור מתנות ועזובות, 10,921 יחידות של ספרים וחבורות.

בית הספרים עמד בקשרים עם ספריות צבוריות שונות בארץ וכן עם המדור לספריות שעל יד המרכז לתרבות של הסתדרות העובדים הכללית, ונענה ככל אשר לאל ידו לכל דרישותיהם ובקשותיהם. עיקר הפניות היו למתן עזרה ביבליוגרפית והדרכה ליטוד ספריות במקומות שונים בארץ.

קשרים עם הממשלה

בית הספרים עומד בקשרים עם משרדי הממשלה ומוסדותיה השונים. נענינו תמיד לכל המשאלות והפניות.

הגשנו לממשלה הצעת "חוק בדבר המצאת טפסית-חובה של דברי דפוס" והצעת "חוק בדבר ציון פרטים ביבליוגרפיים". הצעותינו נוסחו מתוך התחשבות בחוקים הקיימים באנגליה, ארצות הברית ועוד.

בזמן מלחמת השחרור עזר בית-הספרים בארגון ספריות. המגן שעל יד שירות התרבות של הצבא. הקשרים עם הצבא התמידו גם אחרי שוך הקרבות וביחוד יש לציין את יחסה האדיב של מחלקת המפות והצלומים.

קשרים עם או"ם

קשרים הדוקים קיימים בין בית-הספרים ובין מוסדותיו של או"ם ובעיקר עם אונסקו. בית-הספרים נתמנה באופן רשמי לשליש (דפויטור) של פירסומי או"ם והתבררת המסונפות לו. קבלנו כמות גדולה של פרסומים זמניים.

בית הספרים טפל גם בהכנת החומר על הספריות בישראל בשביל אונסקו, העומד להוציא מורה-דרך לספריות במזרח הקרוב.

LIBRARY OF CONGRESS

בית הספרים הצליח להשיג בשביל ספריית הקונגרס את כל פרסומי ממשלת המנדט וכן דואגים אנו להשיג את פרסומי ממשלת ישראל.

כל הקניות של הספריה הנ"ל בארץ מסודרות על ידינו.

ספרים מאוצרות הגולה

כבר בדו"ח הקודם הדענו על מאמציה של האוניברסיטה להצלת הספרים שנשארו לפליטה באירופה המזרחית, בגרמניה, צ'כיה, הונגריה, איטליה וכו'. בהצלת הספרים מאוצרות פולין יש להודות לשלטונות הפולניים וכן לעבודתו המסודה של המוזיאון הכספי של האוניברסיטה, מר מ. שניאורסון. למעלה מ-800 ארגונים הגיעו כבר ירושלימה, ויש לקוות שגם השאר יגיע בזמן הקרוב לתעודתו.

כמו כן פעלנו בענין ספרי מחסן אופנבך שבגרמניה. במחסן זה רוכזו כידוע הספרים היהודיים משוד הנאצים, והשלטונות הצבאיים האמריקאיים העבירו לידי האירגון לשיקום תרבותי יהודי (דו/איש קלטשורל רקונסטרוקשן) העוסק בחלוקת החומר לארצותיו. סגן יושב ראש האירגון הוא פרופ' גרשם שולום מהאוניברסיטה העברית המקדיש הרבה זמן ומרץ לעבודת קדש זו. לפני חדשים אחדים נשלח נציג מיוחד מטעם בתי הספרים לגרמניה לשם בחירת הספרים הרצויים לאוניברסיטה ולספריות הצבוריות, הישיבות ויתר מוסדות התרבות והמדע בארץ. המשלוח הראשון הגיע כבר ירושלימה. האוניברסיטה העברית עומדת להקים ועדה מיעצת לשם עזרה בחלוקתם של אותם הספרים שאינם באים בחשבון בשבילה. הספרים הועברו למחסן מיוחד ועיבודם יתחיל בעוד חדשים מספר.

הנציג הנ"ל פועל גם בשטח הצלת הספרים הנמצאים בוינה ובמקומות אחרים. נציג מיוחד מטעם בית הספרים נשלח בזמן האחרון לאיטליה, כדי לבקר בספריות הקהלות ובספריות פרטיות וכדי לרכוש ספרים וכתבי-יד בעלי-ערך. פעולה זו נשאה פרי, ובדו"ח הבא נוכל להביא פרטים עליה.

הרכוש הנטוש

בית הספרים אסף במשך שנת הקרבות רבבות ספרים נטושים, ועל ידי כך הצילם מכליון. פעולה זו נעשתה מתוך התמסרות רבה של כמה מהעובדים ומתוך סיכון נפש. בהודמנות זו הננו מודים לאנשי-הצבא ולאפוטרופסים של המשרדים הממשלתיים הנוגעים בדבר, על עזרתם הרבה ועל ההבנת והאהדה שהם גילו ומגלים לעבודה חשובה זו.

רשמנו כבר רישום פשוט את רוב הספרים החשובים, במיוחד את הספרים הערביים שביניהם, והעמדם לרשות הקוראים ולעובדי המחקר המעוניינים. בתנאי החירום של היום, כשאין לנו עוד גישה חפשית למחסנו העיקרי שעל הר-הצופים, יש בזה ברכה רבה. הספרים במקצת הרפואה מהרכוש הנטוש הועמדו לרשות הרופאים בספריה הרפואית.

עזבון משה קליינמן ז"ל

אלמנת הסופר הדגול, הציוני הותיק ועורכו של "העולם", מר משה קליינמן ז"ל מסרה לאוניברסיטה העברית את ספריתו של המנוח. הספריה מכילה כ-4000 יחידות וכוללת את מקצועות הספרות העברית החדשה, תולדות ישראל וקורות הציונות. ספרים רבים הם מהמהדורות הראשונות. ספריה זו תהא מזכרת נצח לזכרו של המנוח.

אוסף סרגי קוסביצקי למוסיקה תזמורתית וקמרית

שוחרי האוניברסיטה בארצות הברית החלו באיסוף חומר מוסיקלי על ידי הועדה למען ספריה מוסיקלית בתוך בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי. בראש המפעל הזה עומדת גב' פרנקל, והמסורה זה שנים לרעיון פיתוח ספריה מוסיקלית בתוך מוסדנו. המנצח האמריקאי המפורסם ד"ר סרגי קוסביצקי תרם למטרה זו את ספריתו

המוסיקלית שתשמש גרעין לאוסף זה, שיהיה חלק ממחלקתו המוסיקלית ויקרא בשם "אוסף סרגי קוסביצקי למוסיקה תזמורתית וקמרית". נוסד ועד מיוחד המורכב מידועי שם של היהדות האמריקאית ושבראשו עומד המנצח ליאונהרד ברנשטיין.

מ ת נ ו ת ו ע ז ב ו נ ו ת

הננו רושמים בזה שמות מוסדות ואישים שזיכוננו במתנותיהם.

בראש וראשונה נזכיר את המו"לים בארץ, שהמשיכו להמציא לנו את פרסומיהם, את חברות דורשי האוניברסיטה בניו-יורק, לונדון, שוויצריה, אוסטרליה, דרום אפריקה ודרום אמריקה. עם חברת שוחרי האוניברסיטה בדרום אמריקה נקשרו גם קשרים אישיים, בשעת ביקור נציגה בארץ.

הודות לעזרת הנספח לעניני תרבות של הקונסוליה הפולנית בירושלים קבלנו חומר רב בתורת מתנות או חומר חילוף מהרבה מוסדות מדע פולניים.

מהממשלה הצרפתית, באמצעות הקונסוליה הצרפתית בירושלים, קבלנו את הכרכים 141—170 של קטלוג הספרייה הלאומית בפאריס.

הספרייה המלכותית בקופנהגן מסרה 20 ספר דניים, המכילים חומר על חיי יהודי דניה בזמן הכיבוש הנאצי.

עם האקדמיה למדעים בלנינגרד עמדנו בקשרי חלופין וקבלנו 43 ספר, עיקרם מדע פופולרי.

האוניברסיטה בג'נבה שלחה לנו במתנה ובחילוף 180 פירסומים במדעי החברה, המשפט, הספרות והמדעים המדויקים. כמו כן קבלנו מתנות מהאקדמיה הרוסית ללשון, הבריטיש קאונסיל, לורד הרברט סמואל. מהמוסדות בארץ יש להזכיר במיוחד את הארכיון הציוני והמכון לחקר הכלכלה. חברת הביטוח "מגדל" קבעה קרן של 200 ל"י לקניית ספרים ע"ש מנהלה ד"ר ג'ורג' הלפרן, בהגיעו לגיל השבעים. בסכום הקרן משתמשים אנו לקניית ספרים במקצוע הביטוח. החברה הבטיחה להוסיף על הסכום הנ"ל לשם השלמת האוסף.

משפתח המנוח העו"ד יהושע ב"ת ז"ל מסרה במתנה לבית-הספרים את ספריתו המשפטית. ספרייה זו הכוללת כ-300 יחידות תשמש את צרכיה הדחופים של המחלקה המשפטית העומדת להיוסד. המנוח מת מות גבורים ביוני 1948 בהגינו על ירושלים הנצורה.

קבלנו 40 ספר מעזבונו של מר ידדיה חבקין ז"ל, שנפל ביולי 1948 בשדה הקרב של קרית ענבים.

באמצעות שוחרי האוניברסיטה בלונדון קבלנו את עזבונו של ד"ר ג'י. פ'נקוס ז"ל מברייטון. העזבון כולל כ-100 ספר במקצוע הרפואה, שיצאו לאור ב-10 השנים האחרונות.

הגב' ר' צ'רד לאורנס (ניו-יורק) מסרה לנו מכתב מקורי של ישראל זנגביל, בו הוא מתאר את רשמיו מבקורו בירושלים בשנת 1897.

מר ר' פייבל, בנו של ברטולד פייבל, מסר לנו את כתב-היד של התזכיר הדן ביסוד מכללה יהודית, שפרסמו בובר, פייבל ווייצמן בשנת 1902.

מפרופ' פבלו לינק (אוליבוס, ארגנטינה) קבלנו שלשה כרכים מפוארים של H. R. Descole: Genera et species plantarum Argentinae.

בעזרת הגב' ד"ר אולין רויס (טריסט) קבלנו את עזבונו של ד"ר אדוארד

הורניק ר מטרסט. עזבונו זה כולל אוסף גדול של עתונים מקצועיים ברפואת העינים, כ-300 כרכים של עתונים, 70 ספרים וחוברות וכ-400 הדפסות מיוחדות.

הגב' Blanche Dugdale שלחה לנו זמן מועט לפני מותה 8 כרכים של : Edgar T. S. Dugdale: The Prime Ministers of Queen Victoria, ed. by Stuart J. Reid. כמו כן קבלנו ממנה אוסף של נאומים, הרצאות ועבודות מדעיות של לורד בלפור.

באמצעות פרופ' גורדונוף קבלנו את מתנתו של ד"ר דוד פרבשטיין מציריך. מתנה זו מכילה סריות של ירחונים ופרסומים ממשלתיים בשטח הכלכלה, המשפט והסטטיסטיקה. האוסף כולל 200 ספר ו-600 חוברות.

קבלנו את ארבעת הכרכים הראשונים של : Enciclopedia judaica castellana, מתנת ההוצאה.

מד"ר גינזברג (ירושלים) קבלנו 30 ספרים וחוברות; מד"ר היינץ גוטשלק (האג) — 40 ספרים וחוברות; ממר משה גורדון (ירושלים) — 50 ספר; ממר פ. גלודק (פאריס) — 40 ספר חשובים שהופיעו בצרפת והדנים בנושאים יהודיים; הגב' רחל ליאון (ניו-יורק) שלחה לנו 134 יחידות מוסיקה; באמצעות השוחרים בלונדון קבלנו מאת הגב' רות לנדא 90 ספר מעזבון אביה י. לאנדא ז"ל, ביניהם כמה ספרים עתיקים; העו"ד מ. לבנון (ירושלים) מסר לנו כ-300 ספרים וחוברות — בעיקר דפוסי א"י, ד"ר ולטר זיס (תל-אביב) — 32 ספרים עתיקים ויקרים במקצוע הרפואה; אברהם פיפמן מבואנוס אירס הביא לנו «חמשה חומשי תורה וכתבי הקדש... עם תרגום ספרדי של אברהם אושקא», ש"ל בבואנוס אירס בשנת תש"ו, מתנת המשתתפים במסיבה לכבודו לרגל עלותו ארצה.

רכישת ספרים עבריים ויודאיסטיים

מבין הספרים העבריים והיודאיסטיים העתיקים שנרכשו במשך השנה לגנזי בית-הספרים, יש להזכיר במיוחד את אלה: כל בה, קושטא ר"פ, עבודת הלוי לר' שלמה בר' אליעזר הלוי, קושטא ר"פ לערך, ביאור פירוש הרמב"ן לר' יצחק אברהם, קושטא רפ"ה; פירוש תהלים לר' יוסף יעבץ, שאלוניקי של"א; רבנו בחיי על התורה, קראקא שנ"ב; נפתלי אלדים נפתלי לר' נפתלי הירץ טריביש, קראקא שנ"ג; צרור המור לר' אברהם סבע, קראקא שנ"ה; דבר שמואל לר' שמואל חאגין, ויניציאה שנ"ו; סדר ארבע תעניות, אמשטרדם ת"ד; שחיטות ובדיקות לר' יעקב ויל, פראג תכ"ט; פועל צדק לר' שבתי כהן בעל הש"ך, אלעקסניץ תקל"ד; סידור עם כוונות האר"י, קארעץ תקנ"ה.

Ritus et celebratio phase Iudeorum... per... Thomam Murner ex hebreo תרגום ראשון של ההגדה של פסח, עם פתוחי עץ. Franckfordia, 1512. in latinum traducta...

Rodrigo de Yepes, Tractado y descripción breue y copendiosa de la tierra Sancta de Palestina. (Copia de la sentencia que pronuncio Poncio Pilato contra Iesu Christo...) Madrid, 1583.

ספר זה, שטופס שלם ממנו הוא יקר-המציאות מאד, נרכש בעזרת קרן הפרופ' ג. ויל.

Juan Lopez Cancelada, Decreto de Napoleon... sobre los Judios residentes en Francia... Mexico, 1807.

R. Moshe Israel Hassan, Words of peace and truth... London, [1845]. קונטרס נגד הריפורמה, בעברית ובאנגלית.

מחלקת העתונות

חדשי החירום נוצלו לשם עריכת מפתח גיאוגרפי. במפתח זה נרשמו כל העתונים המתקבלים במחלקת העתונות לפי סדר הארצות שבהן מופיעים העתונים.

כמו כן הוכן קטלוג מקצועי מיוחד, בצורת פנקס: «רשימת מבחר הפירסומים הפרידיים שמתקבלים במחלקת העתונות של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי». הרשימה כוללת כ-1500 שמות של עתונים ומוסדות בשני מדורות: (א) עתוני ישראל, (ב) עתוני חוץ. רשימה זו, כמו המפתח הנ"ל, היא אמצעי-עזר מועיל לקהל הקוראים ולעובדי המחלקה.

המחלקה חידשה כמעט את כל החתימות ובמיוחד הגדילה את מספר החתימות על העתונות המדעית הרוסית, מתוך מגמה להתום לפחות על עתון חשוב אחד מכל מקצוע שקוראינו מעוניינים בו.

המחלקה מטפלת גם בהשלמת מה שלא קבלנו או מה שהלך לאיבוד בגלל התנאים ששררו בזמן מלחמת העולם השנייה (1939—1945) וכן בשנת מלחמת השחרור (1948). נציג מיוחד בתל-אביב מטפל בהשלמת העתונים וכן בהשגת הספרים והעתונים העבריים. מאוגוסט 1948 עד יולי 1949 הגיעו למחלקה כ-50,000 יחידות, מהארץ ומכל מדינות העולם.

המחלקה לספרי רפואה

עם פתיחתו של «בית הספר לרפואה של האוניברסיטה העברית — הדסה» התרחבה העבודה, ועלינו לשוב ולהודות על העזרה הרבה שאנו מקבלים מד"ר י. ירחע, הידיד הותיק והמסור של בית-הספרים. מיד עם חידוש קשרי הדאָר הוסיף ד"ר ירחע לשלוח לנו ספרים וכתבי-עת רפואיים. גם מד"ר י. ו. כ. ט. ל. קבלנו, כבשנים הקודמות, משלוחי ספרים וכתבי-עת למדע רפואת השנים.

הניתוק מהר הצופים שלל מציבור הרופאים את האפשרות להשתמש בספריה הרפואית שבבנין רטנוף, אולם בית הספרים השתדל למלא במקצת את החסר ע"י תוספת אולם לספריה הרפואית שבבית-הכריאות ע"ש נתן שטראוס, שלשם הועברה הספריה הרפואית ממקום משכנה הקודם ברחוב הסולל. לחועלת ציבור הרופאים העברנו את כל הספרים הרפואיים החדשים לספריה הרפואית, וגם העמדנו שם מאות ספרים ועתונים מהרכוש הנטוש. כמו כן הרחבנו את שעות הפתיחה.

הספריה הרפואית משמשת כעין מרכז רפואי בירושלים ומקום מגע וקשר חי של צבור הרופאים. בתקופת הדו"ח בקרו בספריה 3465 רופאים והושאלו מחוץ לכתלי הספריה 2450 ספרים וחוברות.

כמו בכל השנים דואג בית-הספרים לצרכי סניפיו הרפואיים בכל חלקי הארץ. נפתח סניף חדש בפתח-תקוה (נוסף על הסניף הקודם) ועשו הכנות לפתיחת סניפים בצפת, נתניה ונה-און (על יד בני-ברק).

בית-הספרים עומד גם בקשרים עם הספריה הרפואית הצבאית של ארצות הברית. ספריה זו עוזרת לנו מאד בהשלמת העתונות הרפואית, ואנו מצדנו טורחים להשלמת אוספי העתונות הרפואית העברית של הספריה והיא.

ה ש ר ו ת ל ק ה ל

הניתוק מהר-הצופים גרם לצמצום בשרות לקהל. גורם נוסף להפחתת השרות היתה התגייסותם של רוב תלמידי האוניברסיטה. בתקופה הראשונה השתדלנו, כפי שכבר הזכרנו בהתחלת הדו"ח, לרכו את הזמנות הקוראים ולהוריד את הספרים המבוקשים. אולם עד מהרה הופסק הדבר, כדי למלא עד כמה שאפשר את דרישות הקוראים. דאגנו לקבל בחזרה את הספרים השאולים, ואמנם מאפשרים ספרים אלה במידת-מה את שרותנו. במקרים רבים עזרנו לקוראים לקבל ספרים מספריות צבוריות ופרטיות שונות.

לשם יעילות השרות סודר גם קטלוג ארעי של אותם הספרים הנמצאים כרגע ברשותנו. עם פתיחת הלמודים באוניברסיטה לשנת תש"ט דאגת הנהלת הספריה לפתיחת אולם קריאה, ודבר זה נתאפשר עם העברת הספריה לבנין טרה-סנקטה. באולם למעלה מחמשים מקומות ישיבה, והשימוש בו גדול ברוב שעות היום. לרשות הקוראים עומדים ספרים במדעי היהדות, שהצלחנו להורידם מהר-הצופים, וספרים שנבחרו מתוך ספריותיהם של מר משה קליינמן ז"ל וד"ר י. ל. מאגנס ז"ל, שניתנו במתנה לבית-הספרים. מלבד הספרים האלה נמצאים באולם גם ספרי הסמינריונים השונים, כגון היסטוריה כללית, סוציולוגיה, פילולוגיה קלאסית ועוד. בפניה מיוחדת בתוך האולם ערוכים הגליונות החדשים של העתונות המדעית מהארץ ומח"ל.

לנוחיות הקהל פתוח האולם במשך שתיים-עשרה שעות רצופות.

גם אולם "ספרית ישרון" ממשיך לעמוד לרשות בית-הספרים והוא פתוח בכל יום לפני הצהריים (אחרי הצהריים הוא פתוח מטעם "ספרית ישרון"). הקהל הירושלמי מרבה להשתמש גם באולם זה.

מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית וביווית

כוכב (*) על יד המספר מראה, כי באותו עמוד נזכר השם יותר מפעם אחת.

אבי שאל, מ. 20	ארי, י. 24	אסף, ש. 10, 154
אביב, ב. 263	אושא 4	אפאטאשו, ד. 87
אבידני, מ. 263	אוולאי, ת. י. ד. 70	אפרתי, ש. 241
אביטל, ל. 260	אזופוס 260	אפשטין, יעקב 258
אביטן, מ. 274	אחאי משבחה גאון 8	אפשטין, יצחק 38
אבינרי, י. 37	אחדות האומה 238	אפשטין, י. ד. 74
אבדור, י. 7	אחדות ישראל 134, 233	אפשטין, י. ג. 8
אברשושן, א. 37	אחוד עולמי סועלי ציון <צ. ס. > —	אפשטין, מ. מ. 245
אכנארי, י. 23	התאחדות 236	ארגון בתי מרגוע במשקי עובדים
אבנון, י. 55	אחישר, י. 20	247
אבני, מ. 7	אטינגר, ד. 259	ארגון יוצאי חלקוביסק בא"י 4
אבנימלך, מ. 141	אטינגר, י. 155	ארגון מגדלי עופות העברים בא"י
אבנרי, א. 141	אדיש. ראה גם : יידיש	134
אברהם, ג. א. א. ה. 60	אידישע אגענץ פאר ארץ-ישראל 35	הארגון הצבאי הלאומי בא"י 25
אברהם בן עזריאל 38	אידישער העפטלינגס-קאנגרעס 183	186, 247
אברונין, א. 39	איזבן, ש. 48, 284	ארגוני הסוחרים בא"י 1, 233
אברך, א. 239	איזנברג, א. א. 32	ארגעניסער אידישע הילפס-קאנפער
אברמוביץ, ז. 238	אייזנבערג, ג. 89	רענץ 282
אגד 2, 3	אילון 238	ארדלי, מ. מ. 86
אגדה למען מוסד חנוכי מקצועי על	איקוף 63, 190	ארס 160
שם מסריק 262	אלבוגן, י. מ. 140	אריאלי, י. 9
אגדת האינגינירים והארכיטקטים	אלגין, מ. י. 295	אריגור, י. 16
בא"י 247*	אלוטיין, א. 265	אריסטו 265
אגדת ישראל 81	אלטבאואר, מ. 263	ארנבורג, א. 149
אגדת הסופרים העברים 233	אלטשולר, א. 262	ארנון, מ. 58
האגוד העולמי לחנוך העברי בתפוצות	אליאשברג, מ. 24	ארץ ישראל. מחלקת החנוך 262
הגולה 262	אליהו בן שלמה זלמן 20, 86	ארקין, א. 238
האגוד הקומוניסטי בא"י 24	אלמאזאח, ש. 75	אש, ש. 191
אדלר, י. 6	אלמאליח, א. 17	אשכנז, א. ז. 245
אדלשטין, מ. מ. 90	אלמקויסט, ד. ג. 265	
אדמס, ג. ס. 60	אלפר, ר. 25	באוב, ו. 48, 149
אהביה, ש. 259	אלתרמן, ג. 149	באומגרס, י. 240
אהרנוף, ר. 4	אמות מאחדות אספה כללית 247	באלאבאן, מ. 276
אהרני, י. 24, 58	— הועדה המיוחדת לא"י 24	באס, ג. 6
איערבאן, ר. 178	אמינון, א. 138	בארישא, מ. 291
אולסבנגר, ע. 48	אמירה, ב. 154	בהרב, ז. 138
אונא, י. 20	אמרי, ר. 23, 24	בובר, מ. 25
אוסטר, א. 238	אמת'י, ג. 260, 261	בודלר, ש. 149
אוסמן, י. 190	אנגל, י. 37, 163	בודנימיר, ש. 60
אופטושו, י. 48	אנדרסן-קוסה, מ. 48	בדפשט, בית המדרש לרבנים.
אוצר מסעלי ים 24	אנקורי, י. 238	התלמידים 63
אורבך, א. א. 38	אסף, מ. 25	בונה, א. א. 247

- בוענאט איירעס. צווישא — שלום
עליכם שול 289
בוק, מ. 260
בוקצ'י, ג. 48
בורנשטיין, ש. 140
בחיי בן יוסף ו' סקודא 274
ביאל, א. 56
ביאליק, ח. ג. 25, 48, 51, 291
ביטינסקי-זילץ, ח. 154
ביטעלמאן, א. 282
בילין, א. 48
בילינסון, מ. 247
בין, א. 28, 34
ביסטריצקי, ג. 25
בוק, א. 291
בירגר, ה. 265
בירנסון, ב. 48
בלוי, מ. 25
בלומגרסן, י. ש. 254
בלומטל, י. ח. 20, 138
בלוק, ה. 149
בלין, צ. 291
בן-אביגדור, א. 149
בן-גוריון, ד. 25
בן-גפן, א. 25
בן-חיים, י. 263
בן-חנייה, י. 59
בן-יהודה, ש. 239
בן-יעקב, צ. 6
בן-מאיר, א. 247
בן-עזרא, ע. 274
בך-שלום, ד. 37
בזארי, ג. 260
בזבנישתי, ד. 26
בזצלי, ב. י. 152
בס, צ. 263
בס, ש. 56, 60
בסוק, מ. 26
בערדיטשעווסקי, מ. י. 191
בערלינסקי, ש. 191
"בצלאל"; בית הנכחת הלאומי.
ירושלים. 37
בראואר, א. 37
ברג, מ. ג. 18, 245
ברגמן, מ. 48
ברגמן, מ. 59
ברגר, א. 153
ברגשטיין, מ. 153
ברדיצ'בסקי, צ. 161
ברוד, מ. 48, 149
ברודי, מ. 74
ברון, א. 59
ברוך, י. ל. 140
ברונסט, מ. 59
ברונרוט, ח. מ. 138
ברונשטיין, מ. 48
ברוק, א. ב. 274
ברור, א. י. 26
ברזילי, י. 265
ברטלי, ל. 56
ברישניה הגדולה. משרד המושבות.
ועדת החקירה לא"י 57
ברילספורד, ה. ג. 265
ברית טרומפלדור 4, 238
הברית העברית העולמית 1
ברית עולמית של הלוחמים העברים
75
ברית סכות לקואופרציה החקלאית
העובדת 155, 247 *
ברית ראשונים 30
ברכות, ש. ח. 154, 263
ברלינגר, י. 238
ברלינר, א. 241
ברלס, א. 56, 153
ברמן, יעקב 26
ברמן, ישראל 260
ברנסלד, ז. 262
ברסלבסקי, י. 248
ברץ, י. 142
ברקוביץ, ב. י. 16
ברקן, ל. 48
ברש, א. 153
בתים; מועצה מקומית 233
גאלדשטיין, ב. 76
גאראדיסקי, י. 183
גאראדאן, א. ד. 145
גביירל, ש. 18
גביש, י. 240
גבעת השלשה 238
גבריאל, ג. 263
גבת. חברת הנוער העולה. 235
גז, א. 260, 261 *
גוס, א. 32
גוסמאן, מ. י. 274
גוסמן, מ. 18
גוספריד, מ. 18, 243
גולדברג, ח. 263
גולדברג, י. ל. 141
גולדברג, ל. 49, 56 *
גולדינג, ל. 49
גונדלמן, א. 264
גור אריה, י. 16
גול, א. 155
גילברט, ה. 56
גינזברג, מ. 49
גינסברג, ג. 23
גלבול, מ. 20
גלבר, ג. מ. 142
גלוסקין, ז. 26
גלנור, א. 59
גלעד, ז. 143
גלעדי, ש. 263
גלפ, מ. 155
גלצר, ג. 263
גנזופריד, ש. 9, 272
געווערקשאפטן קאמפיין פאר
ארבעטנדן אין ישראל 284
גפטיין, ב. 49
גראדע, ח. 87, 291
גראנאווסקי, א. 145
גראנאווסקי, מ. 276
גראנאך, א. 178
גרדוויץ, מ. 156
גרוסמן, ז. 290
גרוזובסקי, י. 148 *
גרסנר, י. 22
גריבסקי, א. ל. 142
גרים, י. 261
גרינבערג, א. 291
גרינבערג, ח. 186
גרינולד, י. י. 76, 272
גרים, ג. 276
גרמנסקי, ב. 24, 157
גרין, א. 26
גרשטנקורן, י. 26
גתה, י. ה. 49
דבורץ, י. ג. 245
דודוין, א. 49
דזארושעצקי, מ. 179, 289
דזידית, ל. 49

- וינפלד, ש. צ. 9
 וינשל, א. 29
 ויס, מ. י. 21
 ויק, י. 29
 ויצמן, ה. 248
 וישנצקי, א. ד. 143
 ולפובסקי, מ. ז. 50
 ולקובסקי, א. מ. 139 *
 הועד הארצי למען החיל היהודי 137
 הועד הלאומי ליהודי א"י 29, 265
 ועד הלשון העברית 38
 הועד העברי לשחרור האומה 82
 הועדה לאשראים תעשיתיים 234
 ורדי, ד. 20
 ורהפטיג, י. א. 139
 ורלינסקי, ג. 35
 ורסס, ש. 7
 ושיק, א. 31
 זאק, א. 191
 ז'בוטינסקי, ז. 93, 137
 זגרס, א. 60
 זדק, י. 21, 59
 זומר, א. 50
 זיגל, ג. 263
 זינלבוים, ש. מ. 76
 זיד, א. 50
 זידל, י. 245
 זילברבערג, ל. 179
 זילברטל, מ. 21
 זימן, י. 29
 זלוצינסקי, ת. 27
 זלצמן, ש. 21
 זרמבוב, מ. 241
 זרומסקי, ס. 150
 זרחי, ג. 263
 זרחי, י. 150, 240
 זרחיה היוני 244
 חביב'לובמן, ד. 29
 חבר הקבוצות 143
 חוג שוללי החלוקה 5
 חורגין, י. 5, 50
 חזק, י. 29
 חיות, צ. פ. 21
 חיים 21
 החלוק, פולין 90
 חנוך, ח. 57
 הסתדרות העובדים הלאומית 135
 הסתדרות עולמית לנשים ציוניות 263
 הסתדרות עולמית "הנוער הציוני" גרמניה 274
 הסתדרות עורכי הדין היהודים בא"י 28
 הסתדרות פרטיזנים — חיילים — חלוצים בגרמניה 63
 הסתדרות הציונים הכלליים 233
 ההסתדרות הציונית, ההנהלה בא"י, מחלקה לעניני הנוער, המדור הדתי 5
 ההסתדרות הציונית, ההנהלה, המחלקה הארגונית 234
 הסתדרות צעירי אגודת ישראל 234
 העדני, מ. 20
 הערינג, ז. 186
 הערץ, י. ש. 76
 העשל, א. י. 179
 הק, מ. 265
 הקלמן, ד. 290
 הרט, ב. 150
 הרסום, מ. 48
 הרליץ, ג. 28
 הרץ, י. צ. 178
 הרצוג, י. א. 196
 הרצל, ב. ז. 150, 28
 הררי, י. 86
 התאחדות הציונים הכלליים והנוער הציוני גרמניה 186
 ונברג, ש. 240
 חייסבראד, א. 179
 חילה, ח. י. 183
 חיינפעט, י. ל. סרץ שול 291
 חל, ר. 153
 חלמן, מ. 20
 חלף, י. א. 243
 חלפון, א. 242
 חלפסברג, י. 24, 29, 143
 ויאן, ר. 150
 וידלר, י. 9
 ויונסקי, א. מ. 59
 ויוז, י. ה. 265
 ויסאל, ח. 18
 וילנר, מ. 29
 וילסון, ג. 60
 וינגרטן, י. 90
 וינטרויב, ג. 139, 140, 243, 244
- דוסטובסקי, מ. מ. 49
 דור, מ. 153
 דוילעט, ג. מ. 284
 דין, ש. 26
 דיטו, ד. 261
 דיקנס, צ. 150, 153
 דיקשטין, פ. 26
 דליה 238
 דפנה, א. 238, 239
 דרויאנוב, א. א. 148
 דרור — התלוצ'הצער 4
 דריבלט, י. 19
 הברמן, א. מ. 8, 49, 241
 הגרה, ה. ר. 153
 הוואה, ע. 138
 הובסון, ל. ז. 49
 הוילינגוורת, ל. ס. 156
 הולצברג, י. ר. 16
 הורביץ, אהרן 74
 הורוביץ, ז. 248
 הורוביץ, מ. 57
 הורוביץ, ש. 27
 הורודצקי, ש. א. 18
 הילסון, ג. 50
 הילפרין, י. 20, 27
 הירש, ש. ר. 243
 הירשמן, א. א. 141
 הכט, ב. 259
 הכסלי, א. 50
 הלוי, י. מ. 242
 הלפרין, י. 57
 הלפרין, ש. 148
 המבורגר, ה. 27
 המינגווי, א. 259
 הס, מ. 27
 הסתדרות העובדים 7
 — הסתדרות פועלי הבנין 234
 — הסתדרות הפקידים 27
 — מועצת פועלי חיפה ועדת התרבות 262
 — מועצת פועלי ירושלים 4
 — המחלקה המוניציפלית 27
 — המחלקה למגויסים ולמשוחררים 27
 — המרכז לחנוך 5
 — מרכז לתרבות 57, 142, 258
 — הנוער העובד 50, 248

כהן, מ. ש. 10	יהלום, ב. 30	חסידה, מ. ז. 18
כהן, מקסימיליאן 30	יוגוב, א. 156	חרות 134
כהן, ש. 150	יודילוביץ, מ. ד. 21	חרים, א. 261
כהנא, י. ז. 10	יוזנט, מ. 88	חרל"ש, י. מ. 19
כהנא-חר"ג, ט. 58	יונג, א. 295	חרפוסטה, ו. 48
כספי, ב. 50	יונגה, י. 56	חשין, ש. ז. 143
כספי, י. 21	יונה בן אברהם גירונדי 139	טאבאקסבלאט, י. 276
כפר רופין 239	יחזקאל 50	טאמבור, ו. 191*
כץ, ב. צ. 245	ידיש. ראה גם : אידיש	טאראנטע, י. ל. פרץ-מיטלשול 191
כץ, מ. י. 140	ידישע היסטארישע קאמיטע אין	טברסקי, י. 150
כצלסטון, ב. 30, 160, 254	געטינגען 70	טגור, ר. 61
כריסט, א. 259	ידישער היסטאסאלעכער אינסטיטוט	טואן, ש. 177
כרמיק, י. 148	295, 269	טייבש, י. ש. 291
לאוטון, ר. 56	יגובסקי, ש. 30	טוין, מ. 56, 261
לאכאוויצקי, מ. 23	יעקבוביץ, א. 87	טולידנו, י. מ. 242
לבדי, ש. 291	יעקבוביץ, א. ל. 138, 55	טולסטוי, א. ו. 50
לבטוב, א. 59	יערי, א. 7, 144	טון, ה. ה. 148
לבונן, י. 51	יפה, י. 30	טוקציןסקי, י. מ. 139
לבנר, י. ב. 139	יפה, ע. 58	טורוב, ב. 196
לה סרד, א. 56	יפת, ה. 254	טורטשינר, ג. ה. 38
לובה, מ. 153	יצחק בן משה מוזין 10	טורקאוו, י. 179
לובזק, ב. 31 *	יציב, י. 261	טייטלבוים, א. 76
לובטקין, ש. 259	ירושלם. האוניברסיטה העברית 58	טייטלבוים, ד. 291
לוה, י. 254	262	טייטלבוים, י. ל. 274
לוינסקי, ש. 7	— בית-ספר תיכון "מעלה" 239	טירקעל, ד. ב. 86
לוחמי חרות ישראל 31, 254	— בצלאל החדש 233	טמס, נ. 263
לוי, י. 155	— ועד טהרת המשפחה 10	טנאי, ש. 50
לויך, י. 22, 186	— ועדה למען אגודות הבריאות 5	טנביצקי, ש. 242
לויך, מ. 264	— תלמוד תורה של הספרדים 154	טנבוים, ב. 50
לוינגר, ד. ש. 161	ירושלם, א. 276, 291 *	טנבוים, מ. 21
לוינסון-אורבן, ת. 263	ירושלמי, ד. ג. 258	טנקום, ש. 156
לוינשטיין, פ. 254	ישראל, חיל האויר 133	טנקל, ז. 4
לויצקי, ש. י. 33	ישראל, כנסת 234	טענענבוים, ש. 291
לוייתן, ל. 258	ישראל, מועצת המדינה הזמנית 134	טקאטש, מ. ז. 291
לובסמבורג, ר. 156	ישראל, מחלקת העתיקות 234	טראו, ק. 21
לינדון, ג. 153	ישראל, ממשלה 134	טרבורדופר, ה. ר. 156
לוס, א. 6	ישראל, הממשלה הזמנית 2	טרגן, ב. צ. 75
לופבן, י. 94	ישראל, משרד הבטחון 234	טרונק, י. י. 276
לופס, צ. 254	ישראל, צבא ההגנה 133, 134	טרופה, א. 30
לופטינג, ה. 56	ישראל, בן אליעזר (בעש"ט) 139	טשעמני, מ. 191
לוצטו, מ. ח. 17, 91, 274	ישראל, בן שבת מקוויניץ 244	טשעריקאחער, א. 269
לוצטו, ש. ד. 22	כאזער פאוער 89	טשרנוביץ, ת. 72, 91, 164
לוק, ג. 156	כאנין, ג. 183	יבין, מ. ע. 56
לוריא, ב. צ. 26	כגן, א. 150	יגור 239
לוריא, יצחק אשכנזי 18	כהן, אהרן 30 *	יילין, ג. 264
לחובר, פ. 51, 52, 243	כהן, אידוב 145	יהואש 254
ליבנשטיין, א. 31	כהן, י. מ. 242	יהושע, י. 59

- נמצא"כ, מ. 144
 בען 6, 239 *
 נער חלוצי מאוחד (נחם) בגרמניה 83
 הנער הציוני 274
 נפתלי, פ. 31
 סאכאטשעווסקי, י. מ. 88
 סברדליק, י. 6
 סגל, מ. ז. 8, 138
 סגל, ג. 19
 סויפט, י. 57
 סויצקי, מ. 272
 הסוכנות היהודית לא"י 236
 — ועדת ההצלה 22 *
 — המחלקה ליהודי המזרח התיכון
 234
 — המחלקה לעלית ילדים ונוער 235
 — המחלקה הסטטיסטית 255
 — מחלקת העליה 255
 — המכון לחקר הכלכלה 6
 סולניק, א. 259
 סוצקבר, א. 22, 76
 סוקניק, א. ל. 148
 סורושסקי, ה. 274
 סטון, א. 151
 סטרוטיניצקי, י. 238
 סטרניק, ש. 59, 264
 סיגאל, י. י. 88
 סיגאל, ל. 81
 סלאוועס, ח. 292
 סלגרי, א. 261
 סלומון, א. 57, * 264
 סלושק, ג. 156
 סלע, י. 143
 סמאליאר, ה. 292
 סמבורסקי, ד. 59
 סמואל, א. 264
 סמולנסקי, ס. 23
 סמילנסקי, מ. 32, 53, 151
 סמית, ל. 53
 סן אגוסטי, א. 53
 סנקביץ, ה. 259
 סנש, ח. 23, 137
 סקיבין, ד. 32
 סרוין, ו. 53
 סרני, ח. א. 246
 עבר הדני 32, 141, 246
 מילקובסקי, א. א. 19
 מירוש, ב. 184
 מירסקי, ב. א. 10
 מכבי, א"י 134
 מכון לחקר תנועת הפועלים היהודית
 5, 239
 מלבנציק, צ. 56
 מלטיאל, י. 22
 מלין, י. י. 8
 מגדלסון, מ. 17
 מנחם, ע. 259
 מס, ה. א. 61
 מעוז חיים 239
 מעלבארן. אידישע שול 90
 מפא, א. 151
 המפלגה הקומוניסטית העברית 134
 מפלגת פועלי א"י 2, 5, 239
 מפלגת הפועלים המאוחדת 2
 מפעל להכשרת ילדי ארץ־ישראל 235
 מרגולין, י. 58, 156
 מרגליות, ד. 139
 מרון, פ. 261
 מרטין די גרי, ר. 151
 מרימה, פ. 53
 מרכז לגמילות חסדים בא"י 255
 מרשק, ש. 153
 משה בן מימון 10, 16
 משולם בן מנחם מחלטה 144
 משכיל־לאיתן, ג. 264
 משמר העם ירושלים 144
 משמר העמק 6
 משמר העמק. המוסד החנוכי של
 השומר הצעיר 154
 משש, י. 177
 נאמן, פ. 70
 נגרה, י. 39
 נודעלמאן, מ. 88
 נחמן בן שמחה מברסלב 139
 נטר, ק. 23
 ניגער, ש. 179
 ניו יארק. יידישער ארבעטער
 קאמיטעט 184
 נימן, א. ס. 178
 נימצוב, ו. 61
 נישטס, מ. 22
 נבטיגל, ד. 61
 נפירובסקי, א. 53
 ליכערמאן, ח. 184
 ליברמן, מ. 59
 ליברמן, צ. 153
 ליכטנבוים, י. 56
 ליכטנשטיין, א. ד. 70
 ליכטנשטיין, ד. 254
 ליכטנשטיין, י. 70
 ליטר, א. 156
 ליפשיץ, י. 141
 ליפשיץ, י. י. 90
 ליטבסקי, י. 263
 למדן, י. 52
 לונדסברג. שארית הפליטה 75
 לנדסהוט, נ. 254
 לעף, ע. 69
 ל"ש, י. 70
 מאזור, ז. 294
 מאיר, מ. 72
 מאיריהם, ח. 240
 מאירוביץ, מ. 143
 המאיר, א. 50
 מאלי, מ. 291
 מאליק, ח. י. 73
 מאנפריד, ל. 291
 מארינאו, י. 291
 מגד, א. 89
 מגדלני, מ. 150
 המגן העברי [הוצאה] 31, 254
 מגנס, י. ל. 31, 58, 262
 מהלל העדני 20
 מואס, ו. ס. 53
 מונסטר, ו. 144
 מוסיגון, י. 150
 המועצה הישובית לקליטת החיילים
 והנוטרים המשוחררים 255
 מורוא, א. 53, 150
 המזרחי. א"י 235
 מר, ק. 153
 מידניק, מ. 290
 מיוחס, י. ש. 73
 מיטני, ד. 60
 מיטשל, מ. 150
 מיכאלי, ב. צ. 255 *
 מיכלסקי, י. א. י. 10
 מיל, ג. ס. 60
 מילך, י. 76
 מילמן, מ. 20

— חיל התוחתנים 236
צויג, ט. 152
צופרין, א. 152
צוקער, מ. 178
צוריש, י. 8
צורף, א. 23
ציוניסטישער קאאדינאציע-קאמיטעט
פאר „גאולת ילדים“ אין פוילן 184
צימר, ד. 33
צימרמן, ח. י. 139
צ'מרינסקי, ב. 37
צ'סטרטון, ג' ק. 250
צענטראל-פארבאנד פון פוילישע
אידן אין ארגענטינע 269
צענטראל-קאמיטעט פון אידן אין
פוילן 88
צענטראלע היסטארישע קאמיסיע אין
בערגן-בעלון 70
צענטראלע פון תנועת המושבים 240
צפת. ארגון ההגנה 235
צ'קובסקי, א. 152
צירנה, ע. 239

קאברין, ל. 191
קאטליק, ש. 292
קאטשערינסקי, ש. 77
קאצאוויטש, ל. 88
קארנהענדלער, י. 77
קוגן, פ. ס. 61
קודלי, ב. 292
קווינער, ע. צ. 54
קוינש, א. 266
קויפמן, יחזקאל 17
קילבק, מ. 54
קונויץ, י. 73
קונדור, ג'. 54
קוטל, ש. 239
קוק, א. י. 23
קורוביר, מ. 18
קורנגריין, י. פ. 246
קורנפלד, ל. 264
קורציק, י. 261
קושציר, מ. 33
קיינסט, ח. 244
קיפניס, ל. 153
קיש, ח. צ. 161
קלוגאי, י. 264
קלוינער, ישראל 22

עגנון, ש. י. 54, 94
עובד, מ. 32
עוויאל, ב.צ. מ. ח. 16
עזרא ; ארגון הנוער החרדי 240
עטרה, מ. 56
עין חרוז, 6, 240*
עלבערג, ש. 81
עליה חדשה 255
עמירדזשענסי רעליעף קאמיטע פאר
גליניאנע און אומגעבונג 276
עמיקם, י. 32
עץ-הדר, א. 264
עקביא, א. 59
עקביא, א. א. ראה : יעקובביץ, א. ל.
עקביא, מ. 258

פאיוק, מ. ש. 294
פאלמע, ס. 292
פאראייניגונג פועלי ציון <צ. ס.>—
התאחדות. גרמניה 186
פאראייניגטער ריישער רשעשאחער
הילף קאמיטעט אין ניו יארק 64
פארבאנד פון ווילנער יידן אין פוילן
77
פאט, ע. 184
פבלוב, א. ס. 156
פדובה, ס. 153
פדרבוש, ש. 19
פוגל, ר. 262
פוט, מ. 34
פיונער, ד. 70
פויכטונגר, ל. 53
פוישטיין, א. 32
פולק, א. 259
פולק, י. 61
הפועל הצעיר 238
פועלי ציון, 5, 7, 239
פוציק, י. 157
פוקס, ט. 276
פסא, ר. א. 61
פטרי, א. ל. 151
פישמן, י. ל. 73
פינגברג, ד. 23, 24
פייגענבוים, מ. י. 276
פיכמן, י. 57, 151
פיליפזון, ל. 57
פינס, י. מ. 32
פינס, ש. ז. 19

פינסקי, ד. 151
פינקלשטיין, ל. 276
פינקרפלד, ח. 261
פינשטיין, י. מ. 155
פיעטרושקא, ש. 73
פיק, ה. 265
פישמאן, י. ה. 292
פישמן, י. ל. 23
פישמן, ע. 32
פישקו, ב. 151
פלאום, ש. פ. 61
פלדמן, א. 32, 141, 246
פלדמן, מ. י. 272
פלדמן, ש. ב. 32
פלדשו, ר. 33, 261
פלסי, י. 265
פלינקר, ד. 88, 246
פליר, א. 17
פלמן, מ. 6
פלוטובסקי, ג. 58
פלע, ז. 242
פנט, ח. ב. 70
פסקל, ב. 266
פעסער, א. 292
פפוריש, י. 33
פראשטער, ו. 33
פרדי, י. ס. 53*
פרומקין, ה. 255
פרוס, מ. 16
פרוש, מ. מ. 255
פרי, מ. ל. 274
פרידברג, ה. 87
פרידלנדר, צ. 255
פרידמן, א. 275
פרידמן, צ. 266
פריס-חורב, י. 39
פריש, ד. 186
פרישמן, ד. 260
פרינס, א. 53
פרינקל, א. 61
פרינקל, פ. מ. 149
פרינקפורטר, ד. 141
פריס, י. 33
פריסקי, ד. 82, 87
פריץ, י. ל. 53, 151, 292
פתח תקוה. עירייה 6
צבא הגנה לישראל. גדודי הנוער 235

שטרן, ר. 23	רוזן, מ. 87	קלוסי, ס. 152
שטרנשוט, י. ש. 245	רוזנביטס, א. 4	קלורי, מ. 33
שילר, צ. ב. 239	רוזנפלד, א. 178	קלימן, ת. 87
שיק, ג. 6	רוט, א. 245	קלין, צ. 275
שיף, מ. 260	רולו, צ. ג. 61	קלינמן, מ. 94
שיפמן, פ. 58	רולינגס, מ. ק. 54	קלעי, ד. 255
שירה, א. 57	רופין, א. 34	קלפמיש, י. 33
שיטובה, ז. 55	רושולד, מ. 17	קמחי, ד. 54, 55
שכטר, י. 242	רות, ת. י. 62 *	קמחי, י. 264
שלגר, י. מ. 73	רותנברג, ב. 17	קמינקא, א. 150
שלום, ש. 55	רו, ה. 58	קניגסהופר, ר. ק. 239
שלונסקי, א. 55, 57	רטל, ב. 261	קסטין, י. 157
שלונסקי, ד. 62	ריבלין, יוסף 143	קסטלר, א. 54
שלזינגר, א. 34	ריבלין, יוסף יואל 48	קסטנר, א. 261
שלזינגר, ע. 157	ריוועס, א. 55	קפליבצקי, י. 33, 59
שלקוביץ, א. ל. 149	רייזקין, ב. 191	קפלן, ד. 61
שמאלי, א. 260, 264	רייזקין, ב. א. 88	קפלן, ג. 144
שמואל שמריהו בן יעקב אב"ד	ריזון, א. 260	קצבורג, ג. 255
אסטראווצא 18	ריזל, ש. 17	קצולסון, י. 54, 87, 260
שמואלי, א. 247	רייס, ר. 7	קרויס, ש. 16
שמואלי, מ. 59	ריפטין, י. 145	קרונדק, ח. 33, 58, 256
שמואלי, ש. 153	רכבי, ב. 264	קרוסמן, ר. ה. ס. 34
שמורק, א. 34	רכבי, מ. 264	קריין, מ. 21
שמיט, ג. 152	רמברנס, ה. 62	קרישבסקי, י. 148
שמיר, א. 247	רמוני-לביא, ש. 240	קרית ענבים 7
שמיר, ד. 154	רמו, א. 23	קרמפנר, ח. 261
שמיר, מ. 55, 145	רמת'גן 7	קרמר, ח. מ. 70
שמרלינג, ח. ש. 35	רעווצקי, א. 186	קרן היסוד 256 *
שנברג, י. 258	רקח, י. 62	הקרן הקימת לישראל 133, 145, 235
שניר, ג. 37, 62	שאליט, ל. 191	256 *
שנייערמאן, ש. ל. 184	שאפירא, ש. 295	קרניאלי, י. 148
שנער, ש. 294	שאצקי, י. 277	קרסל, ג. 27, 32, 241
שנקל, א. 86	שאשקעס, ח. 77	קרפובסקי, ר. 240
שערמאן, ב. 184	שדה-נחמיה 7	
שפאן, ש. 50	שדות ים 137	ראזאחסקי, מ. 186
שפיזמאן, ל. 277	שהלכר, י. 54	רב צעיר. ראה: שטרנביץ, ח.
שפירא, א. 83	שוחסמן, ב. 8, 246	רביבים 240
שפירא, יוסף 145	שוט, ג. ש. 264	רבינא, מ. 37
שפירא, יצחק 34, *	שולזינגר, ש. 87	רבינוביץ, אהרן 5
שפירא, ישעיהו 258	השומר הצעיר 90	רבינוביץ, מ. ד. 10
שפירא, ש. 23	שוסר, פ. 59	רבינוביץ, צ. מ. 244
שפירא, ש. י. 55	שוקן, ש. ז. 18	רבינון, מ. 152
שפרוני, ח. 155	שחם, ג. 152	רבינר, ז. א. 140
שצירנסקי, מ. 6	שטינברג, יהודה 260	רבקאי, י. 58
שקופ, ש. י. 242	שטענצל, א. ג. 292	רגנשברג, א. 244
שקספיר, ו. 55, 152, 153	שטריגל, מ. 77	רובין, י. 54, 58
שר, ד. 62	שטרן, ג. 152	רובנסקי, ה. 87
שרגורחסקה, פ. 90		רויך, א. 157

תלמי, א. 149	תורה, ד. 35*	שרהוון, א. 256
תעשיות חמיות ממלכתיות 157	תורה ועבודה, אמריקה. 291	שרייבמאן, י. 292
תנובה 35 *	תורן, ח. 55, 152, 240	שרייבער און זשורנאליסטאן-פארבאנד
תנועת המושבים והארנונים 7	תלאביב, בית הספר הגבוה למשפט ולכלכלה 262	שארית הפליטה: 64
תנועת המרי העברי 256	— הספריה החקלאית המרכזית 138	שרייער, א. 292
תשבי, י. 243	— עיריה, המחלקה לחנוך 236	שרירא, ש. 55
		שרפשטיין, צ. 89, 90*

מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים ביודית

אבדן ומרי 53	אחוד מוניציפלי 255	אני קורא 263
האביב הקדוש 246	אחריות 31	אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובנויו
אברך 239	אי הילדים 153	35
אגרות הרצל 28	אידישער קעמפער 95, 298	האנציקלופדיה המקראית 8
אגרת לחבר [הסתדרות הציונים הכלליים] 233	איוב 260	אנשי בראשית 260
אגרת לחייל 234	איטלקית 263	אנשי הרוח והחנוך 33
אגרת לעסקן הציוני 236	אייניקייט 135	אנשי שם במדע 62
א. ד. גורדון 33	אילן בכות 55	האפוס של אמריקה 60
אדוארד השביעי וזמנו 150	האינדיאנית הנוקמת 261	אפלה בצהרים 54
אדם בישראל 16	אינדערהיים 135	אפקים 91
אדם בעולם; צבי סרץ חיות 21	איקוף 95, 298	אקדמות מילין 275
האדם החדש 17	איקוף בלעטער 63	ארבעים שנה 238
אהבת נח 19	איש ציוני 141	ארגון מחסנים 247
אהבת ציון 151	איתנים 233	ארט 160*
אהבת ציון וירושלים 30	אל האשה העבריה 10	הארץ 91, 194, 296
אהבת הקדמונים 177	אל אשר נקראתי 20	ארץ-ישראל [פרס] 33
אהרן א. אייזנברג 32	אל ורדוגו 149	ארץ לנו קטנה 56
אהרן רבינוביץ 5	אל הילדים בתימן 89	ארצות ועמים 155
אודיסה 246	אלה בניך ישראל 133	ארצי 264
אום אני חומה 256	אלי 238	ארצנו 133
אונדער וועג 63	אליהו רוזנבוים 4	אש 133
אינזער געדאנק 95	אליעזר ארקין 238	האשה בישראל 133
אונטערזעגנס 158	אלן קוטערמין 153	אשי ישראל 74
אופנים עלי דרך 152	אלף 137	אשמורות 238
האופרה הישראלית 233	אלף לילה ולילה 48, 55	אשר האדם 274
אור יקר 18	אלף משחק ומשחק 57	
אור ישרים [סדור] 245	אמנות יחן הקלאסית 62	באין נקם 22
אור ישרים [סליחות] 140	אמו הדורות 59	כאפטרשיטע ארבעט 268
אור מציון 247	אמרי נעם 19	באר מנחם 74
אור שמח 10	אמריקה לאגודעת 60	בבא קמא. משניות 242
אורים להורים 4	האמת על פרשת "זאב דבוטינסקי" 247	בבית-הדין 48
אותיות מספרות 153	אנטוניוס וקליאופטרה 152	בגליל 233
אחדות האומה 238	אני מבשלת 264	ס' הבדיחה והחידוד 148
		בדרך הלוכי 21

- בדרך לטבע 58
 הבולאי העברי 1
 בועת אפיך תאכל לחם 157
 בחטיבה שש 1
 בטאון הרב 1
 בטבע החי 263
 בטרם 91, 194, 296
 בטרם מכול 48
 ביאליק — חייו ויצירתו 51
 הביכר העליון 56
 כיכרו של עולם 153
 ביה"ס הריאלי בחיפה 262
 ביולטין לחברים [ארגוני הסוחרים] 1, 233
 ביולעטין [הסתדרות העובדים הלאומית] 135
 ביחד 233
 בימי החסש 263*
 בימי המשטר הצבאי 6
 בימים הרג 260
 בין זרע לקציר 33
 בין חומות הגיטו 261
 בין עזן וחימן 20
 הבירה 133
 ביריה 5
 בית טיבו 151
 בית היוצר 58
 בית ירוחם 139
 בית ישראל בטולין 20
 בית הכנסת 194
 בית לילינסהאל בירושלים 21
 בית מרדכי 272
 בית פרימונט 151
 בית שמואל ודוד 9
 בית"ר הנלכדה 4
 בכור המציאות 33
 בכורי השירה היהודית המהפכנית 54
 בלעסער פאר נעשיכטע 298, 95, 63
 במבחן קרבות 94
 במדבר 50
 במחנה 233
 במחנה; עתון חילי ישראל 133
 כמעטל הימים 261
 במערכה 133
 במערכה המקצועית 1
 בן הארץ 48
 בנות כניר 25
 בני בלי בית 150
 בני דורי 29
 בנימין לגבולם 48
 בנתיב 133
 בנתיב היטורים 50
 בסוד אושר הנישואין 258
 בעיות הגדול 61
 בעיות הזמן שלאחר המלחמה 60
 בעיות מיתודיות ודידקטיות 7
 בעמדה הקדמית 149
 בערכות ארגונית 290
 בערוב היום 233
 בצל הוועה 21
 בצלאל החדש 233
 בצרון 91, 195, 296
 הבקר 296
 ברוך שהחיינו להרוס מקלטים 18
 ס' הבריגדה היהודית 141
 ברידער יידן טון זער גאנצער וועלט 282
 הברית 8
 ברכות שמים 245
 ברכת מועדים 244
 ברכת המון 245
 ברכת שלמה 242
 ברלין—לטרון 259
 ברקאי 91
 ברשות היחיד 87
 בשבילי החיים 48
 ס' הבשול 263
 בשלח ובמחרשה 137
 בשליחות בצבא טיטו 20
 בשער [ג. זיגל] 263
 בשער; עתון חדשי 63
 בת אדם 48
 בת עמי 242
 הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין 245
 די גאלדענע קייט 135
 גבורים בישראל 259
 גבעת השפנים 56
 הגדול 133
 גדול יונים 264
 גדולי מדע 60
 גוליבר בארצות הפלאות 57
 גזית 91
 גזע כרות 20
 גטו וילנה 22
 גליונות 91, 296
 גלילי הכבול 149
 גניזר 248
 געדאנק אין לעבן 298
 ג'ק גבעול 55
 הגר"א מוילנה 245
 גרדום ודרור 53
 גרומיקוידה 4
 גרוש ספרר 247
 גרן—כידון 1, 91
 הגשר 158
 גשר החיים 139
 הדאר 91, 195, 296
 דבו אליהו 19
 דבר ירושלים 1
 דבר טרעלי ירושלים 4
 דברי בצלאל 70
 דברי יוסף 73
 דברי ימי ישראל [אלכובן] 140
 דברי ימינו 90
 דברי הכנסת 234
 הדגל [מ. נמצא"בי] 144
 הדגל [עתון] 1
 דגלנו 1
 דגן ועופרת 152
 דגניה "א" 142
 דוד המלך 152
 דון מיגואל 149
 הדור 133, 195, 296
 דור הולך 54
 דור לדור 154
 דו"ק הקטן 261
 הדיג והרוח 55
 דיוקנה של שחקנית 53
 דין וחשבון [האומות המאוחדות] 247
 דין וחשבון [האוניברסיטה העברית] 58
 דין וחשבון [ועדת האר"מ לא"י] 24
 דיני עונשין 26
 דיני פירודין וקטטות 142
 דינים וחשבונות [מרכז לגמילות חסדים] 255
 דמיות קדומים 151
 הדעה והדבור 247
 דפי זכרון לרפאל אהרונף ז"ל 4
 דפים [מפעל להכשרת ילדי א"י] 235
 דשים מן הדלקה 21
 דפנה מבקרת בגן החיות 152

- דקמרון 48
דורם 92, 195
דרומאפריקע 95, 158
דרור 4
הדרך אל הבריאות 58
דרך חיו של ציוני לוחם 31
הדרך לשחרור 29
דרך נחומיך 16
דרכי בנינה [רמת-גן] 7
דרכי חיים 178
ס' הררכים 17
דרכים ופגישות 21
דרכנו [י. אורי] 24
דרכנו [„מזרחי“ רומניה] 268
דרכון האהבה 152
- הבה נעלה ! 87
הגדה ארץ-ישראלית לפסח 139
הגדה בלתי מפלגתית 49
הגדה של פסח 19, 74, 139, 177, 244, 274*
הגיגיו מוסר 274
הגיעה השעה 82
ההר 92
היהדות 92
הד ישרון 233
הד מודיעין 233
היהדות 92, 195
הד התיכון 133
הוא הלך בשדות 55
הודו משעבוד לחרות 265
הומניזם למעשה 17
היה שלום מיסטר ציפס 50
היימלאנד 63
העברת פצועים ונפגעים 265
הצהרה היסטורית 29
הצעות חוק [ממשלת ישראל] 134
הצעת פרוגרמה 90
הקדמה למחקר על החלל הריק 266
הקמת מוסד לבקורת 34
הרצופים 1
הרפתקאותיו של כושי 153
הרצל כתב את מדינת היהודים 57
השמר מן הרחמים 152
התגונן בפני סכנת החולירע 265
ההתיישבות היהודית בארץ-ישראל 255
התנחלותו בתקופת הסער 29
- והוא האור 49
והיה באחרית כל הזעם 260
דאס חארט 136
ועלט 63
ויצו במדינת ישראל 133
ולא תורנו לבסיס 31
ותחיל רוח יעקב 244
ותלמוד תורה כנגד כולם 58
- הזאב ושבעת הגויים הקטנים 261
הזאב לוקי 261
זה ספרי 153
זהר 18, 243
זואולוגיה 156
זואולוגיה כללית 60
זיגלבוים-בון 76
זיו מועדי ישראל 19
זימל אברמוביץ 238
זכויות למגויסים ולמשוחררים 27
ס' הוכירות 274
זכרון יחזקאל 73
זכרון למסיבת ידידים... 18
זכרון עולמם 23
זכרון שמואל 18
זכרונות [גלוסקין] 26
זכרונות איש כפר סבא 32
זכרונותי על בני-ברק 26
זכריה התימני הקטן 153
זליג טנקל 4
זמירות ישראל 39
זרימה עילית 247
זרמים 90
- חא 133
חבלי גאולה 54
החברה 61
חברים מספרים 254
חברשאפט 160
חברת העובדים 31
חג הסמיכה 63
חג הפסח בעיירתנו 48
חגיגת בר-מצוה של דוד הקלמן 290
חד גדיא 5
חדושי הטכניקה 265
חדושים בתורת הגרעין 62
חדשות צהרים 1
חדשות השעה 239
חבורות-עור 242
- חוברת יצחק קצנלסון 87
חזון-עבודה לפקידים 27
חומתנו 133
חופש וגופש 247
חורבן 195
חורבן גליניאנע 276
חורבן וולקוביסק 4
חורבן ומרד של יהודי ורשה 22
החזון [ברית טרומפלדור] 238
חזית הגוער 133
חיי המלך יוחנן 55
חיי הרב קוק 23
חייב, חייב, חייב 259
חיים ומשחק 150
חיים חן 244
חיים שמואל שמרלינג 35
חיל הים 134
החיל המשחרר 259
חלבונים וחומצות-אמינו 265
חליפת מכתבים [ביאליק—הרפוסטה] 48
חליפת מכתבים על הספרים 60
חלף עם הרוח 150
חמר ורוח 18
חמר לשאלת התכונות 186
חמשה חומשי תורה 161
חנה סנש; חייה... 23
חנה [סנש]... ליום השנה 137
חנוך בית יהודה 70
החנוך בעיני החומות 58
החנוך העברי בתפוצות הגולה 262
החנוך השומרי 90
חנוכה 274
חנו מאיריהיים 240
חסד ואמת 178
חסידות 54
חסן יוסף 163
הצר הגן 57
חק לישראל 244
ס' החקים [ממשלת ישראל] 134
חקר הספציפיות של ההפעלות
הסרולוגיות 61
החרות [ירושלם] 1
חרות [חל אביב; יימון] 134
חרות [חל אביב; שבועין] 134
חשבון מסחרי 59
חשוב הוצאות הייצור 155

- ידישע האך [ביילאגע צו „נייע פרעסע“] 268
 דאס ידישע לעבן 158
 ידישע צייטונג 64
 ידישע קולטור 95, 197
 ידישע שפראך 95
 ידישע שריפטן 95
 די יידן אין פוילן 76
 ייחוא בלעסער 95
 ילד־הפלאים מרחוב היהודים 53
 ילדי ארץ ישראל 260
 ילדי ישראל לארץ ישראל 56
 ילדים בין זאבים 155
 ילקוט דברי חכמים 140
 ילקוט למגדלי עופות 134
 ילקוט המזרח התיכון 234
 ילקוט משחקים 258
 ילקוט הפרסומים [ממשלת ישראל] 134
 ילקוטי סופלי ציון 5, 239
 ים 92, 195
 ימיו האחרונים של היטלר 156
 ימים נוראים 274
 יסודות 234
 יסודות המדיניות הלאומית 32
 היעוד הגדול 53
 יעקב ברלינגר 238
 יעקב טירדה 57
 היער 5
 יצחק [סטרוטסינצקי] 238
 יציאת מצרים 50
 יצירות אוגוסט רודין 157
 ירושלים [מגדלסון] 17
 ירושלים [רבעון] 2, 92, 195
 ירושלים [שפירא] 34
 ירושלים מחוץ לחומה 145
 ירושת פליטה 72
 הירח 268
 הישוב לגאולת הארץ 256
 הישובים העבריים בא"י 255
 ישובינו במערכה 145
 הישיבה [מועצת המדינה הזמנית] 134
 ישכיל עבדי 138
 ס' הישר 244
 ישראל באומגרט 240
 ישראל בעמים 155
 ישראלים אנקורי 238
- טבריה 34
 סהרת ישראל 242
 ט"ו בשבט 274
 ט"ו שנות שרות סוציאלי 254
 הטור השביעי 149
 טיסת לילה 53
 טכניקה ומדע 92
 טרגדיות ובחרות 150
 היאור הירוק 55
 יבנה 92, 195
 יגדיל תורה 268
 יד לגבורים 5
 יד לקורא 92
 ידיעות [אגודת הסופרים העברים] 233
 ידיעות הברית העברית העולמית 1
 ידיעות החברה העברית לחקירת א"י 296
 ידיעות [ההסתדרות הציונית] 234
 ידיעות [המחלקה לעלית ילדים ונוער] 235
 ידיעות [הסוכנות היהודית, מינכן] 158
 ידיעות אחרונות 234
 ידיעות ירושלים 2
 ידיעות כלכליות 234
 ידיעות לחברים [המזרחי] 235
 ידיעות מעריב 2
 ידעות הספר הארץ־ישראלי 2
 ידיעות עירית תליאביב 92
 ידיעות פרעסע־ביולעסין 64
 ידעות הארץ 33
 ידע־עם 2, 195
 יהודה גביש 240
 יהודי כורדיסטאן 37
 יהודים אחוים בנשק 247
 יהי פיסול 258
 יואל אנגל 37
 יואל זיידל 245
 יוגנטרוף 64
 היום 3
 יום יום 2
 היומן 2
 יונגלעבן 268
 יוצרי ספרות הילדים שלנו 89
 ידישע בילדער 64
 ידישע האך 158
- ישרון 134
 כ"ב אותיות לוחמות לזכותן 32
 כבושי העברית בדורנו 37
 כ"ד אב 160
 כ"ה ישובי הנוער העובד 248
 כימיה אורגנית תיאורטית 59
 כימיה אי־אורגנית וכללית 59
 כיצד מנקדים 154
 כיצד צמחה הפילוסופיה 62
 כך כתב הרצל 56
 כל אגדות ישראל 139
 כל הארץ 5
 כל בו על אבילות 272
 כל כתבי [י. ל. פרץ] 53, 151
 כלילת חן 139
 הכלכלה הארצי־שאלית בהתפתחותה 248
 כללי הדקדוק מהגרא 86
 כנוס של הלוחמים העברים 75
 כפר השלח 150
 כרמן 53
 כתבי [ב. כצנלסון] 30, 254
 כתבי [סמילנסקי] 53
 כתבי [פרסקי] 82
 כתבי הרב הירש 243
 כתבים אחרונים [י. קצנלסון] 54
 כתבים ובחרים [אברהם ברוינר] 241
 כתבים ובחרים [ר. לוסטמבורג] 156
 לא נשכחך המלך 87
 לא רוצה 261
 לאחיות העבודה 2
 לבסי אדם 7
 לוח הארץ 92
 לוח יומן 134
 לוח ירושלים 93
 לוח הלוחות 21
 לוח הפעל הערבי 59
 לוחות חמר 57
 לוחות כנויי המלים 263
 הלוחם [קומוניסטים] 134
 הלוחם [„בני אצל“] 234
 לולא התמהמהנו 58
 לזכר שושנה וגנברג 240
 לחברינו [אגד] 2
 לי ספר 262
 לידיעתך — 2+2=4 254

- לכבוד הרגל 87
 למדי אברהם 10
 למי צלצלו הפעמונים 259
 לניגוד במצור 152
 לעבודת העם 25
 לעצטע ידיעות 158
 לקוטי דברים 5
 לקוטי מהרמ"י 272
 לקוטי תפלות [ר' נחמן מברסלב] 139
 לקורות הקהלה היהודית באלכסנדריה 75
 לקס רעיונות ואמרות 262
 לקראת הקמת המדינה העברית 144
 הלשון והספר 38
 לשם שמים 24
 לתולדות החנוך היהודי בפולין 58
 ס' המאור 10
 המאזין 134
 מאוני העולם 152
 מאמרי מרדכי 72
 ס' המאמרים [רמח"ל] 17
 מבוא למשפט הארצישראלי 31
 מבוא לנוסח המשנה 8
 מבחר כתבים [פרישמן] 260
 מבחר מאמריו [י. מ. פינס] 32
 מבחר הספור העולמי 54
 מבחר הפנינים 18
 מ"בילור" עד "ויצעפילור" 143
 מבין גורי התיל 24
 מבנה העולם 61
 מבע 5
 מבעד לצעיף 50
 מבקש אמונה 245
 מברק 2
 המבשר 134
 מגדל עדר החדש 274
 המגיד מקוויניץ 244
 מגל ומגן 234
 מגלות גנוזות 148
 מגלת הנקמה והנחמה 260
 מגלת פרעות שולץ 21
 מגן בסתר 143
 מגן וקשת 137
 מדות וערכים 157
 המדינה 2
 מדינה וכלכלה במזרח התיכון 247
 מדע האדם 61
 המדע והדת 16
 מדעי החברה 241
 מדריך ירושלים 144
 מדריך להכרת הצמח 263
 מדריך לחשבון אבסומטי 59
 מהו פתרון בעית זמנו ? 18
 המהות של משקי עזר 254
 המהנדס ארפד גוט ומפעלו 32
 המהפכה לאן ? 23
 מולד 2, 93, 296
 מולדת [א. טלומון] 264
 מולדת; בטאון הנוער 134
 מוסד מסריק 262
 המוסיקה הקאמרית 156
 המוסר והמשפט בישראל 19
 מוסר המקרא והתלמוד 19
 מועדים 264
 מורה־דרך בחוק הארצישראלי 254
 מורה־דרך בתורת־המדינה 62
 מורשת 234
 מורשת תלמי 137
 מושב עובדים 240
 מושבות צבאיות של היהודים 246
 מושל וגביא 50
 מזכרונותי [יהלום] 30
 מזכרת צמנואל 69
 מזמור שיר חנוכה הבית לרוד 19
 המזרח הקרוב 27
 המזרחי והתנועה תורה ועבודה 29
 מחברות לעבודה בתנ"ך 58
 מחיוא 21
 מחזה אברהם 242
 המחזה העברי 7
 מחזור 244
 מחזור הצומח והחי 264
 מחזות קטנים 260
 המחלקה לחינוך של האוניברסיטה 262
 מחץ 3
 מחקרי לשון 149
 מחקרים [גוסטריד] 243
 מחקרים בפסיכולוגיה של הלשון 38
 המחזרת העברית בתקופת התלמוד 20
 מי אמר שהוא שחור 150
 מי יתלה את הפעמון 260
 מי קסמים 260
 מיומנו של טייס 23
 מימים מכבר 151
 מינכן ארץ־ישראלית ? 34
 המכבי 134
 מכון לעבודו הטכני של החומר למדעי היהדות 161
 מכנף הארץ 56
 מלון גיאוגרפי של התנ"ך 70
 מלון ומסעדה 235
 מלון חדש [אבן שושן] 37
 מלון־כיס עברי־אנגלי 148
 מלון־כיס עברי־צרפתי 148
 מלון־כיס צרפתי־עברי 148
 מלון למונחי פונקטות 38
 מלון עברי־איטלקי 86
 מלון עברי־הונגרי 87
 מלון שמושי אנגלי־עברי 87
 מלים 150
 מלחמה או שלום 141
 מלחמה ולא מאבק 254
 מנהיג הדור 137
 מנייניק ועד רחובות 254
 המסכה במקרה 261
 מסה ומעש 248
 מסוף העולם עד סופו 55
 מסטרומה עד הנה 141
 מסכת בבא קמא 155
 מסכת ברכות 242
 מסכת יבמות 176
 מסכת כתובות 176
 מסכת מגילה 176
 מסכת שבת 242
 המסכת השנייה של השלטון המדיני 156
 מסלת ישרים 274
 מסע ההצלה 24
 מסע משולם מולטרה 144
 מסעי ווליסל הרופא 56
 מספורי הקראים 49
 מעולם לעולם 150
 מעל הקברים הדוממים 33
 מעמק הבכא 241
 מערכות 196, 297
 מערכת החינוך 57
 מערכת החשבונות 247
 מערכת שחק החלב כאנגליה 35
 מערכת התלמוד והפוסקים *139
 מעשים־טובים 86
 מסה למלחמת התקומה 145

- ספר המועדים 140
 ספר המעפילים 26
 ספר המעצר והגלות 186
 ספר צ'מרניסקי 37
 ספר השנה [כיה"ס הגבוה למשפט ולכלכלה] 262
 ספר השנה של העתונאים 297
 ספרותנו היפה 152
 ספרי זוטא 242
 ספרי החדש 263
 כביה קטנה של טכניקה ומדע 61
 סקירה שבועית 135
 סתירת זקנים 138
 עבוד הברזל 265
 עבודות שיר 275
 עבר הירדן היהודי 240
 עברי אנכי 82
 העבריה לקטנים 235
 עברית באמריקה — למה? 90
 עברית למתחילים 90
 עד הקטגוריה 259
 עדות 93
 עדות לישראל 23
 עדרים לשיך אבריק 50
 עודד הנווד 153
 העולם 94, 196, 297
 עולם חדש 50
 העולם עודנו צוחק 51
 עזרא ונחמיה 241
 עזרה ראשונה 265
 עזריאל צירנר 239
 עטורים 240
 עטרות 33
 עינות 32
 עינים למשפט 9
 עירתי 21
 על אומנות הפיוט 265
 על גדול ירקות בקליפורניה 155
 על גלגלים 3
 על חומות ירושלים 25
 על החירות 60
 על הטרור 25
 על היהדות והציונות באמריקה הלטינית 25
 על מה נרצח פאזוי אל-חוסייני? 30
 על מלאות 55
 על מעשה ההגירה 266
 גיב עלומים 235
 גיבים 235
 גיסוצ'ה גיזבוכה 49
 גיחעלס [פועלי ציון] 158
 גיחעלס, יונגסדאויסגאכע 64
 גייע פרעסע 268
 גייע צייט 158
 גיר 135
 גמל תל-אביב 24
 הנער אל התעופה 239
 הנער מסבטסופול 56
 הנער הציוני 135
 נערים 153
 נצח 63
 נצח ישראל 158
 הנציבים העליונים לארץ-ישראל 33
 נקם 141
 נר מצוה 177
 נשמע בקול אבא 261
 נתיבה 64
 נתיבות באוטופיה 25
 סביב אירופה על חוד העפרון 86
 סגולת ישראל 148
 סגנון אמת 6
 סדר למוד לתפלות 90
 סדר עולם חדש 16
 הסוכן הבריטי 53
 סולון בלוד 150
 סחרתת פלא 261
 סיוד הקרקעות 265
 הסימפוזיה הפסטורלית 50
 סיני 93, 196, 297
 הסכם גיטלמני 49
 סליחות 140
 סנבה סולבן 48
 הסערה 149
 ספורי דיקנס לילדים 153
 ספורי הישוב 151
 ספורי המקרא 264
 ספורי עם 259
 ספורי שכספיר לילדים 153
 ספורים לחג הסוכות 55
 ספורים נבחרים [וודית] 49
 ספורים עברים [למדן] 52
 ספר החוקים [ממשלת ישראל] 134
 ספר היוכל של ר' ישי אדלר 6
 ספר הים 156
 מפי העם 53
 מפקד עברי בספרד הלוחמת 20
 מפרשת סמינת מעפילים אחת 31
 מפרשת השואה 22
 מפת ארץ ישראל [בנבנישתי] 26
 מפת ארץ ישראל [ק"ל] 256
 המצודה [ירושלים] 134
 מצודה [לונדון] 93
 מצות המוסר 74
 ס' המצות [רמב"ם] 16
 המקדש הנעלם 17
 מקורות לתולדות החנך בישראל 154
 מקצוע הבנין 264
 ס' המקצועות 10
 מקראות גדולות 8
 מראות: מלון בצירים 259
 מרד הנדונים 50
 מריון חיה 149
 המשבר הרוחני של תקופתנו 17
 משברי ים 73
 משואות 63
 משואות אלגבריות 154
 משה הס ובני דורו 27
 משה פלמן 6
 משחק הבורגל 258
 המשטר כארץ 28
 המשיח הלבן 50
 משירי ש. מרשק 153
 משמעותו של איחוד 239
 משניות 73, 242
 משנת הווה 18, 243
 משפטי עזיאל 16
 המשק הארצישראלי 6
 המשק הבריא 157
 משקפועלים קואופרטיבי 4
 המשקיף 93
 נאר אוני 158
 הנגב, הערבה והריאדום 26
 נגד "בילטמוריס" ו"אקסיכיום" 255
 הנגה 150
 נזכור 6
 נח באס 6
 נחיל 234
 נחמיה שיען 6
 נטיפים 87
 גיב גודד 23, 134
 גיב הליחם 135

- על המשמר 196
על משמר עצמאותנו 145
על הפעולה המוניציפלית 27
על הפריחה 49
על השעור ומבנהו 57
על שלשה דברים 254
עלומים 295
עלון [בת ים] 233
עלון [מחלקת העתיקות] 234
עלון גודוד 235
עלון הכשרת הצופים 135
עלון המדריך 235
העליה השניה 255
העליות הראשונות של החסידים
לארץ ישראל 27
עלילות גר מגן 259
עלילות מיקימהו 57
עלים לתרופה 161
עליסה בארץ הצלילים 56
עליתי מספציה 22
העם בביתו 135
עם במלחמתו 246
העם והנוער 262
עם וספר 63
עם נחלת יצחק מראשיתה 29
עם סיכום הקליטה 255
עם ראשית העליה השלישית 32
עם תום השואה 26
עמק חפר 26
העפר 54
עפר הארץ 259
עץ אפרים 244
העץ הבוכה 48
עצמות יוסף 140
עקבה 248
עקרת הבית 138
ערד 55
ערוגת הבשם 38
ערים ואמהות בישראל 23, 246 [שם
צ"ל: חלק ג']
ערים ופרנסה 25
עשור למעוז חיים 239
עתון אגודת האינגינירים והארכי-
טקטים 196
עתון היום 3
עתון המגן 3
עתון רשמי 2
העתיד 6
- עתירות 196
פאבלוב 156
פאוסט 49
פארן יידיש קינד 184
פגישת האוהבים 50
פואמות קטנות בפרוזה 149
פון לעצטן חורבן 96, 197
הפועל הצעיר 94, 238
פורימאדה 240
פורצי דרך ירושלים 145
פחח 63
פיסיקה 59
פלוגת הד"ר אטלס 140
פנקס כים 144
פטיכולוגיה וחינוך 58
הפטיכולוגיה של המתבגר 156
הפרה מן הנגב 153
פרוודוו 295
פרוש המשנה [רמב"ם] 10
פרושים, צדוקים, קנאים, נוצרים 245
פרי זר 53
פריי ישראל 136
פרייהיים 240
הפרלמנט העברי 29
פרס ורומי בתלמוד ובמדרשים 16
פרץ סמולנסקין וקרל נטר 23
פרקי הלכה 264
פרקי חיי [רופין] 34
פרקי יסוד בתורות הפסיקה 247
פרקים בתולדות הישוב 32
פרקים בתולדות הציונות 59
פרקים לתולדות הספרות באירופה
המערבית 61
הפרקליט 94, 196
פרשיות לשבתות השנה 142
פרשיות לשנת תש"ן 57
פרשת אלוי סילבר 49
פרשת הדמים של קוסוב 22
פרשת חיו והרפתקאותיו של ציקולס
ניקלבי 150
פרשת שלום אש 23
פשיטת ויגניט 61
פתוח התעשייה 254
פתח תקוה 30
צבי בדיעקב 6
צבי <בגדי> שילר 239
- הצה"ר ובית"ר 31
צו השעה 7
צוואת הריב"ש 139
צוים, פקודות, והודעות [ממשלת
ישראל] 134
צום זיג 64
ציונדילינו 56
הצופה 196
צוקונפט 96
ציר חרקים 154
ציון 94
ציון אין קאמף 158
הציונות 143
הציונות ואנגליה 31
ציור ופיסול במחננו 258
ציורי בית הכנסת בדורא אירופוס
37
צייקובסקי 60
הצלום 3
הצמחוני 137
צמונות סלעי ארצנו 141
צקלון 3
צדור ידיעות [מורחי] 135
צדור ידיעות [רבנות ראשית] 3
צדור רשימות 49
צדור תעודות 29
קב וקל 264
קבוצתנו 143
קבלת שבת 135
קבץ למלאת עשרים שנה [אגודות
הבריאות] 5
קבץ התקנות [ממשלת ישראל] 134
קברי המלכים 30
קדוש השם 179
הקדיש לפני כל נדרי 190
קדמוניות אמריקה 62
קהילת לודז' 245
קול ילדי עליית הנוער 158
קול המגנים 235
קול המשמר האזרחי 135
קול-סיני 135
קול הספורט 235
קול צפת 235
קול קדומים 153
קול תורה 196
הקוסם מארץ עוץ 57

- קורא הדורות. 20
 קיום 96, 158, 197, 298
 קמה 235
 קן צפרים 57
 קנט בפשוטו 265
 הקנין הרוחני בדיני ישראל 242
 הקפנודים והמלחמה בו 156
 קצור חובת הלבבות 274
 קצור שולחן ערוך 9, 272
 קצור שעורי כימיה 264
 קצור תולדות ישראל 263
 הקרב נמשך באולם ביה"ד 25
 קירקביל 53
 ס' ראש חדשים 140
 ראשי פרקים [לדו"ח הועד הלאומי] 29
 ראשי פרקים לתולדות הציונות 59
 הרב מרדכי אליאשברג 24
 רב פנינים 244
 רבי יוסף ריבלין 143
 רבי עקיבא 48
 רבינדראג' טאגור 61
 רבנו אליהו הגאון מוילנה 20
 רגלים מוזרות 260
 רובין הור 56
 רובינזון קרונו 261
 רון צפרים 57
 הירופא העברי 196
 רות ק. קניגסוופר 239
 הרחוב 151
 רחלי, עמוס ואילנה 153
 ריח תורה 73
 רעיה קרפובסקי 240
 רעיונות חיים 70
 הרפואה 94, 297
 רפואה וטרינרית 297
 רפי 7
 רק לא חלוקה 255
 רשומות [ממשלת ישראל] 134
 רשומים [רמברנט] 62
 הרשות המקומית... 255
 רשימוח מבית המחת 157
 רשימת הספרים [של הספרייה החקלאית] 138
 רשמי מסע לארצות הברית ואנגליה 35
 שאגת ירושלים 245
 שאל וגענך 236
 שאלות ותשובות [ר' יצחק בן משה מוויין] 10
 שאלתות 8
 שארית יוסף 242
 השבוע בעתונות האיטלקית 63
 שבועון מצויר 236
 שבט מישור 274
 שבילי החנוך 196
 שבילי החשבון 264
 שבילי החשבון וההנחיה 59
 שבעים שנה לבנין ת"ת הספרדים 154
 שבת ומועד 18
 השבת העם והארץ 140
 שבתי לווינסקי 7
 השדה 94
 שדה יצחק 9
 השדה לנוער 3
 שהשמחה במעונם 260
 שודדי הערבה 153
 שוטר ישראל 236
 שוכני הים 56
 שולמית רמונילביא 240
 שומר אמונים 178
 השותף 54
 שחק הגורל 150
 שחק ודמע בבית הדין 143
 השחיה 155
 השחיה בארץ ישראל 247
 השחקן והתיאטרון 37
 שטות הריסוס המוטורי 265
 שטערן 64
 שיט מפרשים 156
 שילה 236
 שילערארבעטן 191
 השיר על העם היהודי שנהרג 260
 שירי אהבה בישראל 55
 שירי ארץ ישראל [שנברג] 258
 שירי ארץ ישראל [תורה ועבודה] 291
 שיריילי, מרילי 56
 שירי עבודה ומולדת 258
 שירים ומנגינות [ברונסו] 59
 שירת העמל 49
 השלטון המקומי ברמת-גן 24
 שליחי מצוה 152
 שליחים לגולה 255
 שלמה בן יהודה 239
 שלמה יוסף לויצקי 33
 שלמה קופל 239
 שלשה ספורים לחג הסוכות 55
 שלשה עילמות 27
 שלשים וחמשה במאי 261
 שלשים משפחות מערביות 148
 שלשת הזהב 56
 שם הגדולים 70
 שמאל הירדן 137
 שמואל דוד לוצטו 22
 שמואל יוסף עגנון 54
 שמואל ינובסקי 30
 שמעתתא דרב"א 10
 שני לוחי המאזן 264
 שנתון "דבר" 94
 שעורי תורה 242
 שער התפלה 74
 שערי תשובה 139
 שערים 264
 שערים לבעיות המחשבה והזמן 24
 השפה הערבית ודקדוקה 59
 שריפטן 68
 שרשים 197
 שתוף 135
 תבנית המשכן וכליו 138
 תגר 64
 תולדות האמונה הישראלית 17
 תולדות הספרות העברית החדשה 52
 תולדות הפוסקים 72, 164
 תום סויר בדרכים 261
 תום סויר הבלש 56
 התורה והמדינה 297
 תורה ומדע 243
 תורת האדמיניסטרציה 264
 תורת החי 58
 תורת הכימיה 155
 תורת המדינה בישראל 26
 תורת הקבלה של האר"י 18
 התחתן 236
 תזכיר [האגוד הקומוניסטית] 24
 תזכיר [לחברה הא"י לתולדות הרפואה] 144
 תזכיר תנועת המרי 256
 תחליף מודרני 260
 תיאטרון-בובות 37
 תיק למדריך 135

תפארת חיים 171	התנועה הערבית בארץ־ישראל	תכנולוגיה של העץ 266
תפלות 178, 244, *245	ומקורותיה 25	תכניות והגשמתן 37
תפלות. סדור 178, 244	תנועת הפועלים הערבית 30	תכנית הבטחון הסוציאלי 254
תפלות לגומלי חסד של אמת 140	תנ"ך *8, *138	תכנית המדינה היהודית ללורד
התפקידים הכלכליים הקרובים 255	תנ"ך. תורה 161	ביקונספילד 142
תקוני הנהר 139	תנ"ך. תהלים 241	תל־אביב, יפו, חולון 255
תרכות ישראל בארץ־ישראל 34	תנ"ך. שיר השירים 8	תלמוד בבלי 155, *176, 242, 243
תרביץ 94, 298	תנ"ך. אסתר 138, 161, 241	תלמוד ירושלמי 242
תשעה באב 55	תנ"ך. צורא 241	תלמים 94
התתרים השחורים 53	תעודות ודמויות 31	תלפיות 94
	תעלומות החי 151	תמולים על הסף 50
	תערוכת ההסתדרות בחיפה 262	תמים פעלו 139

מפתח שמות המחברים והספרים בערבית

267. ס. الصباغ	60. ل. بيليك
62. ع. طوقان	281. تاريخ بنى اسرائيل
36. ع. العارف	136. تاريخ الحرم القدسي
157. ش. عبد الهادي	ترجمة حياة البطل فوزي
63. ب. العبوشي	157. القاوقجي
281. خ. عزمي	267. ع. التل
267. و. عنبتاي	267. جذيمة والزباء
157. ف. القاوقجي	62. م. ص. خباز
267. القراءة الجغرافية	267. ا. الخليفة
62. مبادئ الجبر	خمسون عاما في فلسطين
267. م. محمودي	86
60. مختارات القراءة	62. دليل السيدات
267. ع. مشنوق	267. رحلة الى بريطانيا
86. ف. نيوتن	63. ا. س. سعيدان
63. وطن الشهيد	157. سلسلة سمير الطلبة
60. ا. يلين	267. ج. شهلا

- Wright, G. E. 163
 Würzburger Jahrbücher f. d.
 Altertumswissenschaft 104
 Ychou, I. 193
 Yellin, A. 60
 Yivo Annual of Jewish Social
 Science 67, 104, 304
 YKUF 190
 Zaar, I. 289
 Zaderecki, T. 185
- Zajaczkowski, A. 281
 Zametkin, L. 192
 Zeitlin, J. 275
 Zeitschrift für Katholische
 Theologie 104
 Zeitschrift für Religions- und
 Geistesgeschichte 104
 Zemach, S. 258
 Ziereis, F. 183
 Ziman, I. 289
 Zionist News-Letter 236
- Zionist Organization. Nether-
 lands 75
 — Palestine Executive 147
 Zionistische Nachrichten Jüdi-
 sche Rundschau Maccabi 68
 Zohar 74
 Zolli, E. 190
 Zweig, F. 81
 Zweig, F. M. 183*
 Zweig, S. 81, 183*, 281
 Zycki, B. 267
- Еврейское агентство для
 Палестины 148
- Забарский, А. 36
 Керен Ганесод 148
- Милоградов, П. В. 85
 Резниченко, И. 36

- Sigoli, S. 84
 Simon, L. 83
 Sinclair, J. 294
 Smeliansky, M. 147
 Smith, S. 85
 Smoli, E. 262
 Snaith, N. H. 72, 178
 Sociology and Social Research 303
 Sociometry 202
 Soifer, M. K. 163
 Some practical problems of the ministry 275
 Souvenirs de la maison des morts 183
 Speyer, H. 163
 Spinoza, B. 192
 Spolkové zpravy 67
 Spooner-Jones, B. A. 287
 Stamm, J. J. 72
 Stark, F. 189
 Starr, H. 272
 Starr, J. 280
 Stawski, J. 266
 Steinberg, M. 288
 Steiner, M. J. 189
 Steinmann, J. 72
 Stern, L. 183
 Stevenson, W. 272
 Stimson, L. 85
 Straubinger, J. 270
 Sub Drapel 137
 Super, A. S. 90
 Sutcliffe, E. F. 272
 Svensk Exegetisk Arsboek 202
 Synagogue Light 103
 Syria 202
 Szenes, H. 193
 Szold, H. 182
 Szoszkies, H. J. 80
 Szyryński, W. 267
 Taxay, M. 295
 Tchernovitz, Ch. 74
 Tellier, L. 72
 Tenenbaum, J. 82
 Tharaud, J. 183
 Theologische Rundschau 303
 Theologische Zeitschrift 103, 202, 303
 Thought 303
 Tishri 75
 Toaff, A. S. 177
 Tolkowsky, S. 141
 Torm, A. 80
 Towers, L. T. 163
 Trans-Jordan, Laws. 258
 Trevor, D. 147
 Tribuna noastră 137
 Uj Elet 67
 Ulitzur, A. 257
 Union générale des Israélites de France 160
 Union of American Hebrew Congregations 283
 United Emergency Committee for European Jewry 283
 United Nations. Mediator on Palestine 288
 United Palestine Appeal 85
 U. S. Library of Congress. Legislation Reference Service 269
 United Zionists-Revisionists of America 67, 189
 University of Liverpool Annals of Archaeology and Anthropology 303
 Unser Blatt 67
 Ussishkin, M. 79
 Vaad Bulletin 160
 Vaad Hatzala, Germany 283
 Vajda, G. 74
 Vajda, Z. J. 281
 Válasz 104
 Valente, F. 163
 Var Röst 304
 Varadi, M. 270
 Velikovski, I. 267
 Verband israelitischer Religionslehrer und Kantoren in der Schweiz 75
 Verbum Domini 304
 Vida de Israel 160
 Vie Intellectuelle 104, 202
 Vie Juive 158
 Villa, E. 283*
 Vischer, W. 72
 Vishnitzer, M. L. 295
 Vocea Sionista 160
 Volksstimme 4
 Wallenberg, R. 182
 Wallish, O. 146
 Wandlung 104
 Warbey, W. N. 189
 Warriner, D. 288
 Wavell, A. P. 289
 Weatherhead, L. D. 189
 Webb, H. M. 193
 Wechsler, I. S. 82
 Weil, A. 178
 Weil, R. 189
 Weill, E. 272
 Weinryb, S. B. 289
 Weinstock, E. 80
 Weitz, J. 147
 Weizmann, Ch. 147, 258
 Werber, A. 36
 Westminster smaller Bible Atlas 163
 White, W. Ch. 80
 Whyte, R. O. 147
 Wiener Zeitschrift f. d. Kunde d. Morgenlandes 202
 Wilfand, Y. 147
 Wilfrid, I. 81
 Wilkes, L. 189
 Williams, K. 190
 Winsch, G. 190
 Wise, I. M. 81
 Wise, J. W. 82
 WIZO in Israel 133
 Wolne Słowo 160
 Women's International Zionist Organization 147
 World Confederation of General Zionists. Palestine World Executive 4
 World Jewish Congress. Hungarian Section 82
 Worthington, E. B. 85

- Palcor 77
 Palestine. Government. Department of Income Tax 257
 — Dept. of Land Settlement and Water Commissioner 36, 257
 — Dept. of Statistics 257
 — Dept. of Surveys 146, 241
 — Laws 146*, 257
 La Palestine de Balfour à Bevin 189
 Palestine Economist 258
 Palestine Journal of Botany 200
 Palestine Post 102, 201
 Palestine Post Evening News 3
 Palestine Year Book 5708 288
 Pardo, F. 177
 Parkes, J. W. 185
 Parnicki, T. 266
 Patai, R. 4
 Pauly, J. 74
 Paz 67
 Paz Paredes, R. 288
 Peake, A. S. 162
 Pearlman, M. 288
 Pedersen, J. 271
 Perez, I. L. 193
 Perroy, H. 162
 Pessin, D. 89, 193, 294
 Peterson, E. 193
 Petrie, F. 85
 Peyser, E. 91
 Philipp, R. 182
 Philological Quarterly 102
 Płomienie 160
 Poland. Central Commission for the Investigation of German Crimes in Poland 80
 Polish-Jewish News 67
 Pollock, S. 294
 Pope, M. 288
 Population Studies 102
 Porvenir 67
 Price, S. 273
 Problems 302
 Proceedings of the American Academy for Jewish Research 201
 Psychoanalytic Quarterly 201
 Psychoanalytic Review 102
 Publications of the American Jewish Historical Society 302
 Przyborowski, W. 266, 267
 Rabbinical Assembly of America 82
 Rabin, Ch. 90
 Ragaz, L. 71, 73, 271
 RASSCO News 137
 Rassegna Mensile de Israel 102, 302
 Reading, G. R. I. 182
 Reading, R. I. 182
 Redencion 160
 Reichert, I. F. 273
 Reiner, M. 147*
 Religion och Bibel 303
 Revista Ecclesiastica Brasileira 201
 Revista Familiar Israelita del Uruguay 67
 Revivim 3
 Revue Biblique 103, 201, 303
 — des Études Anciennes 303
 — des Études Grecques 303
 — des Études Juives 103, 201
 — des Études Sémitiques et Babyloniaca 201
 — d'Histoire de la Médecine Hébraïque 201, 269, 303
 — d'Histoire Ecclésiastique 202
 — d'Histoire et de Philosophie Religieuses 103, 202
 — du Moyen Age Latin 202
 Rio de Janeiro. Associação religiosa israelita 67
 Riposte 67
 Robinson, J. 283
 Robinson, Th. 271
 Rodrigues, M. L. 288
 Romance Philology 103
 Rosmarin, T. 273
 Roth, C. 183, 280
 Roth, L. 177
 Rowley, H. H. 163
 Royal Central Asian Journal 103
 Royal Institute of International Affairs 288
 Rubin, E. 80
 Rudavsky, H. 87
 Rüthy, A. E. 87
 Rylaarsdam, J. C. 271
 Sabre 160
 Sachs, M. 183
 Salant, E. 36
 Samuel, E. H. 267
 Samuel, H. L. 288
 Samuel, L. 36
 Sartre, J. P. 185*
 Satt, B. 280
 Scala 160
 Schechter, S. 74
 Schickert, K. 280
 Schlesinger, E. C. 75
 Schmidt, H. 85
 Schmitt, G. 294
 Schmorak, E. 36, 258
 Schnur, H. 290
 Schonfield, H. J. 163
 Schreiber, B. 178
 Schreiber, M. 89
 Schüepp, O. 271
 Sciences Ecclésiastiques 202
 Scopus 3
 Scott, R. B. Y. 271
 Scuola Cattolica 103
 Seeligmann, I. L. 163
 Semitic studies in memory of Imanuel Löw 69
 Serouya, H. 273
 Shalom Aleichem 89*
 Shalom, S. 89
 Shane Quarterly 103
 Shapira, Sch. J. 89
 Shaw, S. H. 146
 Shema 67
 Shulsinger, Sh. 87
 Shumway, H. I. 80
 Siegfried, A. 189

- Loewenstein, Th. 188
 Lohamey Herouth Israel 66
 Longacre, L. B. 162
 Lonsbach, R. M. 283
 Loukanski, G. K. 86
 Ludwig, E. 79
 Lüthi, W. 71, 270, 271
 Lumière 100
 Łuzyc, J. 266
- Maandblad voor de Geschiedenis der Joden in Nederland 100, 301
 Maccabi 66
 McCown, Ch. Ch. 287
 Mages, J. L. 199
 Magyar Nyelv 101
 Maimonides, M. 177
 Makabi Zvesti 66
 Malamad, K. 289
 Malglaive, G. 185
 Mandel, A. 182
 Mann, Th. 192
 Mannheim, M. 87, 290
 Margolin, A. D. 79
 Mariani, B. 162
 Marine Trust Ltd. 24
 Martin, D. 294
 Martwa fala 185
 Mason, A. Th. 79
 Matson, G. O. 36
 Mattuck, I. I. 273
 Maugham, R. 188
 Maugham, W. S. 192
 Maybaum, I. 289
 Mazzetti, R. 79
 Mechner, E. 146
 Mededeelingen der Koninklijke Nederlandsche Akademie van Wetenschappen 301
 Mélanges de Science Religieuse 101
 Mélanges syriens 68
 Melchior, M. 75
 Melezin, A. 289
 Mendelsohn, S. F. 290
 Mendelson, S. 279
 Menorah Journal 101
- Mery, J. 188
 Meyer, M. H. 193
 Meyer, T. L. 279
 Mibashan, A. 266
 Michtav lechaver begaluth Ashkenas 66
 Middle East Journal 101
 Middle East 1948 287
 Mihaly, J. 191
 Millás, J. M. 90
 Miller, A. 294
 Minear, P. S. 271
 Miscellanies of the Jewish Historical Society of England 301
 Mishmar Bulletin 159
 Mismar 136
 Mizrahi Women's Bulletin 159
 Modern Language Notes 101, 200
 Moledet 3
 Molho, M. 182
 Molnar, F. 89
 Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums 101
 Monneray, H. 78
 Montefiore, C. G. 180
 Morgenstern, S. 294
 Moria 66
 Moses, S. 257
 Müller, E. 74
 Murray, M. A. 85
 Muséeon, 200
 Museum Helveticum 102
 Muslim World 301
 Mygind, H. J. 185
 Mysł Karaimska 102
- Nadel, N. 182
 Namier, L. B. 82
 Nasi, Joseph 280
 Nation Associates 189*
 National Committee for Labour Palestine 288
 National Geographic Magazine 102
- National Jewish Music Council 290
 National Jewish Welfare Board 280
 Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde 301
 Neher, A. A. 193
 Neil, J. 288
 Németh, A. 182
 Das Neue Israel 159
 Neue Ordnung 200
 Neue Wege 102, 301
 Neue Welt und Judenstaat 160
 Neue Zürcher Zeitung 200
 New Life 67
 New Zionist Organization 85
 News Bulletin 237
 News from Abroad 67
 News of Israel 160
 N.I.W.-Commentaar 269
 Noar, Jeunesse 269
 Nordau, A. 280
 Nordau, M. 280
 Norwid, S. T. 182
 Notes and Queries 102
 Noth, M. 71
 Noticias de Israel 160
 Nouvelle Revue Théologique 301
 Novi Dni 302
- Olsvanger, I. 190, 266
 Oppenheim, R. 79
 Orbis Literarum 200
 Organization of Jewish Refugees in Italy 185
 Orientalia 200
 Orthodox Youth 269
 Ose 185, 280
 OSE Mail 160
 Oudenrijn, M. A. 271
 Oudtestamentische Studien 200, 302
 Our Future 237
 Oved, M. 293
- Paa vej til Gaskamrene 80
 Paassen, P. van 294

- Israel hadsereg magyar nyelvű közlönye 237
 Isra'el Devletinden Haberler 136
 Iunglebn 268
- Jackson, A. A. 293
 Jacobi, W. 283
 Jacobson, B. S. 78
 Jacobson, W. S. 75
 Jalkut '65
 Jean-Paul 293
 Jessel, G. 181
 Jewish Academy 66
 Jewish Affairs 66
 Jewish Agency for Palestine 256*, 257, 287
 — Departamento latinoamericana 66
 — Department of Statistics 35
 — London Office 84
 — Statistical and Search Department 82
 — Trade and Industry Department 35
 Jewish Dominion of Palestine League 84
 Jewish Education 98, 199
 Jewish Family Almanac 159
 Jewish Forum 98
 Jewish Institute of Religion 268
 Jewish Legion Bulletin 66
 Jewish Life 66
 Jewish Month 159
 Jewish Quarterly Review 98, 199
 Jewish Relief News Letter 159
 Jewish Review 66, 298
 Jewish Social Studies 99, 199, 300
 Jewish Vanguard 268
 Jewish Woman 66
 Jewish Year Book 268
 Jewish Yearbook of International Law 237
 A Jövö 237
 Johansson, N. 71
- Jouon, P. 190
 Journal Asiatique 199
 Journal of Biblical Literature 99, 199, 300
 — of Central European Affairs 301
 — of Educational Sociology 199
 — of Egyptian Archaeology 199
 — of Jewish Studies 66, 99
 — of Near Eastern Studies 99, 199, 301
 — of Psychology 100
 — of Religion 100
 — of Social Psychology 100
 — of the American Oriental Society 300
 — of the Palestine Oriental Society 100
 — of the Royal Asiatic Society 100
 — of the Transactions of the Victoria Institute 199, 301
 — of Theological Studies 100, 200, 301
 JPA News 66
 Judaica 100
 Jüdisches Gemeindeblatt 159
 Junior Citizen 268
 Justice 177
- Kabak, A. A. 192
 Kaczér, I. 192
 Kadimah 66
 Kaffman, M. 287
 Kafka, F. 78
 Kahle, P. 71
 Kahn, M. J. 293
 Karpman, I. J. 35
 Katz, S. M. 285
 Katznelson, S. 35
 Kayser, R. 192
 Keen, B. A. 84
 Kendall, H. 85
 Keneset Israel, Waad Leumi 257
 Keren Hayesod 146, 154, 257*
- Keren Kayemeth Leisrael 146, 188
 Kierman, R. H. 287
 King, M. 294
 Kiss, A. 160
 Klausner, J. 79*, 163
 Klieger, B. 193
 Koestler, A. 293
 Kogon, E. 181
 Kol-Jisrael 269
 Konikoff, A. 36
 Kotiuzynski, A. 257
 Krichevsky, I. 148
 Krieger, S. 77
 Krone, M. 287
 Kroon, J. 162
 Kultura 301
 Kurland, S. 188
 Kwartalnik historyczny na Wschodzie 237
- Labour Israel 159
 Lacretelle, J. 192
 Ladell, W. S. S. 146
 Lafitte, J. 181
 Landesberger, F. 86
 Lattes, D. 177
 Lazarus, J. 181
 Leconte, R. 162
 Legionaire 269
 Lehrman, Ch. 181
 Lelong, M. H. 287
 Lestringant, P. 163
 Léval, J. 79, 279*
 Levertin, A. 79
 Levertin, O. 78, 79
 Levertoff, B. A. 287
 Levin, M. 193
 Levinger, E. C. 182, 293
 Levisky, F. 293
 Levner, I. B. 176
 Lewisohn, L. 88
 The Liberated 66
 Library Journal 200
 Lindsley, L. 85
 Livre du Sabbat 178
 Locker, Ch. 187
 Löw, I. 69

- Eydoux, E. 192, 293
 Ezra, Abraham ibn 90
- Falkenberg, P. 187
 Fargeon, M. 78
 Farhi, N. 278
 Feder, M. 190
 Fehrman, C. 78
 Feinstein, A. 275
 Fejtő, F. 278*
 Feldman, A. J. 278
 Fenyő, M. 78
 Filson, F. V. 163
 Fink, J. 285
 Fitzgerald, W. J. 266
 Fleg, E. 270, 273*
 Focus East 3
 Församlingsblad 159
 Folk-Lore 98, 198
 Foner, Ph. S. 278
 Foot, M. 83
 Forschungen und Fortschritte 300
 Fox, G. G. 81
 Fran Skopusberget 65
 Frankenstein, E. 286
 Frescobaldi, L. 84
 Freund, J. 279
 Friediger, M. 279, 295
 Friedlaender, H. 270
 Frontline 136
- Gadd, C. J. 162
 Galimir, M. 286
 Galsworthy, J. 192
 Garstang, J. 188
 Garstang, J. B. E. 188
 Gazeta Tymczasowa 237
 Gazette des Beaux-Arts 198
 Gelsted, O. 293
 Geographical Review 300
 Gerleman, G. 162
 Gervai, S. 184
 Ghetto speaks 65
 Gilbert, G. M. 181
 Glasner, A. 275
 Glatzer, N. N. 73
 Glorieux, P. 162
- Głos Akademika 65
 Goeth, A. L. 279
 Goldfield, S. 294
 Goldman, W. 293
 Goldstein, I. 286
 Gollancz, V. 81
 Golomb, E. 146
 Golub, R. W. 294
 Good, E. 293
 Goold-Adams, R. 188
 Gordon, C. H. 162
 Gordon, Ch. 188
 Gordonia Makabi Hacair 65
 Goryński, Z. 266
 Governanti, G. 8
 Granquist, H. 188
 Grayzel, S. 78
 Great Britain. Army. Middle East Command. Library 8
 Gross, N. 192
 Grossman, V. 181, 279
 Grosz, E. 87
 Gruber, R. 188
 Guggenheim, C. 283
 Guggenheim, P. 279
 Gurvic, O. 185
- Haganah 159
 Haganah speaks 159
 Hakidmah 136
 Hall, H. D. 286
 Halpern, J. 90
 Hammeaggeed 65
 Hansen, P. F. 270, 283
 Haoved 65
 Hapoel 65
 Hardy, E. 35
 Harrack, Ch. 275
 Hartman, E. 293
 Harvard Theological Review 198, 300
 Hashomer 65
 Hashomer Hadatt of North America 65
 Hashomer Hazair. Palestine 256
 Hatikwah 159
 Hatsofe 65
- Hebrew Union College. Cincinnati 268
 Hebrew Union College Monthly 198
 Hebrew University. Jerusalem 58, 154
 Hechalutz 286
 Héchalutz 65
 Hehaluz. America 84
 Hehaluz. Italy 188
 Heidel, A. 270
 Heine, H. 278
 Hermann, I. 283
 Hermlin, S. 191
 Hershman, R. 282
 Hertz, J. H. 78, 178, 273, 275
 Herut 237
 Herzl, Th. 84, 146*, 284, 286
 Hia Bulletin 268
 Hibbert Journal 98
 Historia Judaica 198, 300
 Hitahdut — Poale Zion 84, 256
 Hobman, J. B. 286
 Hobson, L. 192
 Hochberg-Marianska, M. 279
 Hogerzeil, H. 184
 Horkheimer, M. 184
 Hourani, A. H. 185
 Housman, L. 192
 Humbert, P. 270
 Huntington Library Quarterly 199
 Huszar, G. B. 82
 Hvorfor Krig mod Stalin? 82
- Ibn-Sahav, A. 152
 India and Israel 65, 199
 Instituto Cultural Israelita-Brasileiro 65
 International Military Tribunal 78
 Iraq 199
 Irgun Zevai Leumi 188, 237
 Isaacs, J. 295
 Isaacs, R. 182
 Israel 159
 Israel and Middle East 136
 Israel Export Journal 237

- Buber, M. 71
 Budapest. A pesti izraelita hit-
 közseg 278
 Bulletin d'Études Orientales
 299
 Bulletin de l'Institut d'Égypte
 97
 Bulletin de nos Communautés
 159
 Bulletin of the American
 Schools of Oriental Research
 198, 299
 Bulletin of the Bible Read-
 ers' Union 97
 Bulletin of the Imperial Insti-
 tute 299
 Bulletin of the School of Or-
 riental and African Studies
 198, 299
 Burckhardt, C. J. 292
 Burnier, E. 71
 Byng, E. J. 187
 Byzantinoslavica 97
 Byzantion 97

 Cahiers Séfardis 198
 Canadian Jewish Congress 282
 Cangiolli, F. 146
 Carp, M. 278
 Castle, W. Th. F. 187
 Catholicité 198
 Central Yiddish Culture Or-
 ganization (Cyco) 68
 Centre de documentation juive
 contemporaine 180
 Chagall, B. 293
 Chagall, M. 289, 293
 Chair, S. S. 88
 Chamber of Commerce Pales-
 tine-Sweden. Haifa 35
 Chasles, R. 177
 Chaume, M. 161
 Cheminant, L. 180
 Christensen, L. 184
 Chronique d'Égypte 97, 198
 Citroen, H. A. 187
 Civiltà Cattolica 300
 Clapham, J. W. 285

 Classical Philology 300
 Cohen, Harry 282
 Cohen, H. F. 180
 Cohen, L. 180
 Cohen, S. B. 180
 Cohon, B. D. 177
 Collis, R. 184
 Comité Uruguayo pro Pales-
 tina 285
 Comitetul democrat evreesc
 184
 Commentary 97, 198
 Communal Conference on the
 Reconstruction of Jewish
 Education in Great Britain
 295
 Conference of Jewish Combat-
 tants 282
 Connel, J. 88
 Conservative Judaism 97
 Cowen, A. 275
 Crocex, B. 177
 Crossman, R. H. S. 83
 Crozer Quarterly 97
 Cultural Events in Palestine
 236
 Cumming, H. H. 285

 Daube, D. 71
 Davar 64, 97
 Davidson, C. 78
 Davidson, I. 78
 De Straja 136
 Deeg, P. 278
 Défense 159
 Delegación de asociaciones is-
 raelitas argentinas 83
 Deursen, A. 285
 Diétrich, S. 161
 Dieu Vivant 98, 198
 Dingwall, E. J. 282
 Divus Thomas 98
 Les dix commandements 192
 Dominican Republic Settlement
 Association 282
 Draengerowa, G. D. 278
 Dreyfuss, C. 78
 Driver, G. R. 190

 Dubarle, A.-M. 270
 Dubnov, S. M. 181
 Dubois, R. 270
 Du Fresne, M. F. 181
 Dugmore, C. W. 71
 Dupont-Sommer, A. 177
 Dussaud, R. 68, 71
 Dywizja Lwów 266

 Eaton, J. W. 285
 Ebeling, E. 87
 Echo d'Israël 136
 Eerdmans, B. D. 177
 Egység 159
 Ehrlich, E. C. 182, 293
 Ehrmann, E. L. 295
 Eichelgrün, G. 257
 Eisendrath, N. 283
 Ellis, J. C. 85
 Elnecevé, N. 84
 Emlékkönyv Dr. Kiss Arnold
 160
 Emounathenou 268
 Empire Forestry Review 300
 Engnell, I. 71
 Ephemerides Theologicae Lo-
 vanienses 98
 Epstein, I. 73
 Epstein, L. M. 176
 Erdélyi, N. 87

 שם טור 1 שורה 4 ציל :
 Dizionario ebraico-italiano
 di Nicola Erdélyi
 Eretz-Israel 64
 Ericsson, T. 295
 Ess, J. 84
 Estudios Franciscanos 198
 Études Classiques 98
 Études Historiques de la Fa-
 culté des Lettres de Stras-
 bourg 300
 Études Juives 300
 Études Suisses d'Histoire Gé-
 nérale 98
 Evans, J. 278
 Everyday Art 136
 Ex Oriente Lux 98
 Expository Times 98, 300

מפתח שמות המחברים ושמות הספרים האנונימיים בלועזית

- Abcarius, M. F. 284
 Abel, L. F. 284
 Académie des Inscriptions et
 Belles-Lettres 97, 197, 298
 Adler, E. N. 301
 Adorno, Th. W. 184
 Ahad-Haam 83, 285
 Aimé, D. 277
 Ajchenrand, L. 191*
 Al-'Alam al-Arabi 97
 Al Hamischmar 136
 Al-Ittihad 3
 Allen, H. B. 284
 Allenby 289
 Alofsin, D. 292
 Al-'Urwa 104
 American Christian Palestine
 Committee 187
 American Federation for Polish
 Jews 64
 American Historical Review
 299
 American Jewish Committee
 282
 — Library of Jewish Inform-
 ation 70
 American Jewish Conference
 77, 282
 American Jewish Historical
 Society 102
 American Jewish Year Book
 299
 Amikam 268
 Among the nations 192
 Andersen, A. H. 81
 Anglo-American Committee
 for a Jewish Army 284
 Anglo-Palestine Bank 35
 Anglo-Palestine Year-Book 240
 Annuario di Diritto Comparato
 97
 An-sky, S. 89
 Arab Information 3
 Arab Office, London 187
 Arab World Affairs 64
 el-Aref, A. 145
 Aronson, D. 176
 Asch, Sh. 73
 Ashkenazi, T. 187
 Asiatische Studien 197
 Ateneum Kapłańskie 197
 Atid 64
 Atti della Accademia Nazio-
 nale dei Lincei 299
 Aumale, J. 83
 Australian Jewish Historical
 Society 197
 Avanzada Judia 158
 Bączkowski, W. 266
 Baeck, L. 180
 Ballard, J. F. 269
 Banativ 158
 Barbour, N. 83
 Barrow, G. 270
 Barrow, N. 88
 Barth, Ch. 161
 Baruch, B. M. 80
 Bauk, L. 273
 Baumgarten, H. 292
 Bauminger, R. 277
 Beaufays, I. 72
 Bein, A. 284
 Bellerophon 3
 Benamozegh, E. 73
 Ben-Gurion, D. 284
 Ben-Horin, E. 83
 Ben Mordecai, C. A. 272
 Bendixon, S. 277
 Berger, S. 89
 Berkowitz, H. J. 192
 Berlin. Jüdische Gemeinde 282
 Bernadotte, F. 288
 Bernard, J. J. 77
 Bernhardt, L. 289
 Bernstein, V. H. 180
 Bewer, J. A. 70
 Bialik, Ch. N. 89
 Bible, Genesis 270
 Bible, Amos 70, 270
 Bible, Psalms 161, 270
 Bible, Esther 270
 Bible, Selections 270
 Biblica 197, 299
 Biblical Archaeologist 197, 299
 Bibliotheca Orientalis 299
 Bibliotheca Sacra 197, 299
 Billig, L. 60
 Birnbaum, S. 290
 Biuletyn Główniej Komisji Ba-
 dania Zbrodni Niemieckich
 w Polsce 299
 Blomberg, G. 295
 Blumental, N. 90
 Boas, H. 187
 Bodleian Library Record 97
 Böhl, F. M. Th. 161
 Boletin „Ort” 268
 Bolletino (Congresso Mondiale
 Ebraico) 159
 Bonaparte, Marie 282
 [כן צריך להיות ושם נרשם השם
 בטעות]
 Borkowski, A. 256
 Borwicz, M. M. 184
 Boston Medical Library 269
 Boxler, K. 270
 Brainski, S. 292
 Brameld, Th. 193
 Brandeis, L. 79
 Breuil, R. 161
 Brod, M. 78, 192
 Broniewski, W. 266

STUDIES

Benayahu, M.: The Anonymous Novellae on Kiddushin	126
G o i t e i n, S. D. F.: Aron Freiman (Obituary)	109
K o h n, J.: Hebrew Printing in Hungary, II. Munkacs	206
L i e b e r m a n n, H.: Supplement to Hebrew Printing at Shklov	315
U r b a c h, E. E.: Dr. A. H. Freimann (Obituary and Bibliography)	105
W i l e n s k i, M.: Notes on the Biography of Rabbi R. E. H. Ricchi	311
Y a a r i, A.: Two Documents on the History of the Jews in Hebron	113
Y a a r i, A.: A Safad Bookseller of the XVIth Century	305
Z u l a y, M.: A Book-List in which an Unknown Work of Saadia Gaon is mentioned	203

NOTES

A b r a m s k y, M. E.: Women Printers (Addenda)	132
B e n - M e n a c h e m, N.: Hebrew Printing at Ungvár	231
B e n e d i k t, B.: Birth-Place and Surname of R. Ephraim, Alfasi's Pupil	229
P o s n e r, A.: Additions to the Bibliography of Dr. B. Klar's Works	132
T e i c h e r, J. L.: "משרת משה"	132
T i s h b i, I.: R. Abraham Gedalya in the Company of Nathan of Gaza	230

REVIEWS

B e n e d i k t, B.: ה. טשרנוביץ, תולדות המוסקים	164
G o t t s t e i n, M.: פירוש המשנה להרמב"ם, מהדורת מ. ד. רבינוביץ	10
M i r s k y, A.: זמירות ישראל לר' ישראל וביארה, מהדורת י. פריס-חורב	39
S c h o c h e t m a n, B.: אגרות הרצל, בעריכת א. ביין וג. הרליץ	28
S c h o c h e t m a n, B.: ש. לחובר, ביאליק חייו ויצירותיו, כרך ג'	51
S c h o c h e t m a n, B.: ת. ווייצמן, מסה ומעש	248
S c h o c h e t m a n, B.: J. Fink, Ahad-Haam	285
S t r a u s s, E.: J. Starr, Romania	280

Library News 321

Bibliography

	Palestine Publications	Hebraica and Judaica
Periodicals	1, 133, 233	63, 158, 268
Collections	4, 137, 238	68, 160
Bibliography and History of Jewish Studies	7, 138, 241	70, 161, 269
Biblical Studies	8, 138, 241	70, 161, 270
New Testament	8	72, 163
Talmud, Midrash, Rabbinic Literature	8, 138, 241	72, 163, 272
Jewish Philosophy and Religion	16, 139, 243	73, 176, 273
Kabbalah and Hassidism	18, 139, 243	74, 274
Liturgy; Sermons, Ethics	18, 139, 244	74, 177, 274
History, Biography, Memoirs	20, 140, 245	75, 178, 276
Jews in the Present	23	81, 183, 282
Zionism and Palestine	24, 141, 247	82, 186, 284
Ethnography, Folklore, Art	37, 148, 258	86, 190, 289
Philology	37, 148, 259	86, 190, 290
Hebrew Poetry in the Middle Ages	38	
Modern Hebrew Literature	48, 149, 259	87, 190, 290
Yiddish Literature	55	87, 191, 291
Literature in Other Languages with Jewish Themes	152	88, 191, 292
Juvenile Literature	55, 152, 260	89, 193, 294
Education and Teaching	57, 154, 262	90, 193, 295
Text Books	58, 154, 263	90, 193, 295
Hebrew Books on non-Jewish Subjects	60, 155, 265	
Other Palestine Publications. Miscellanea	62, 157, 266	90, 193

Periodicals 91, 194, 296

LIST OF ABBREVIATIONS

a. o.: and others	n. d.: no date
Bd.: Band	n. p.: no place
c.: copyright	n. pr.: no printer
col.: coloured	numb. l.: numbered leaf (-ves)
diagr.: diagram(s)	p.: page(s)
diss.: dissertation	p. l.: preliminary leaf(-ves)
ed.: editor, edition	pl.: plate(s)
facsim.: facsimile(s)	port.: portrait(s)
front.: frontispiece	pref.: preface
hrsg.: herausgegeben	T.: Teil
illus.: illustrated	tab.† table(s)
incl.: including	vol.: volume(s)
l.: leaf(-ves)	

Wells Press, Jerusalem

KIRJATH SEPHER

BIOGRAPHICAL QUARTERLY OF THE
JEWISH NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY, JERUSALEM

VOLUME XXV

Jerusalem 1948—1949
The Magnes Press
The Hebrew University